NIEUWE WEST-INDISCHE GIDS

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

NIEUWE WEST-INDISCHE GIDS

ONTSTAAN UIT

DE WEST-INDISCHE GIDS
VOX GUYANAE CHRISTOFFEL

EEN EN VEERTIGSTE JAARGANG

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1961–1962

Copyright 1961 by Martinus Nijhoff, The Hague, Netherlands
All rights reserved, including the right to translate or to
reproduce this book or parts thereof in any form

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD VAN DE EEN EN VEERTIGSTE JAARGANG

ADHIN, J. H., In memoriam Prof. Dr. W. A. Collier (In Memoriam Professor W. A. Collier); portret buiten de tekst 1–3

—— De immigratie van Hindostanen en de afstand van de Goudkust (The immigration of Hindustanis and the cession of the Gold Coast) 4–13

BUTT, AUDREY J., Symbolism and ritual among the Akawaio of British Guiana; 9 afb. waarvan 7 buiten de tekst 141–161

CULTURELE ADVIESRAAD: Verklaring welke is uitgegaan van de Culturele Adviesraad voor het Koninkrijk die van 16–27 oktober 1961 te Piscadera Baai, op Curaçao, vergaderde 202–203

DAM, C. F. A. VAN, Curaçao in de eerste jaren na 1634 168–170

EINDREDACTIE, In memoriam Mr. B. de Gaay Fortman (1884–1961) 65

GEIJSKES, D. C., Het Eerste Internationale Congres voor de Studie van de Prae-Columbiaanse Culturen in de Kleine Antillen (The First International Congress for Study of the Pre-Columbian Cultures in the Lesser Antilles) 272–284

HOLTHUIS, L. B., Nadere gegevens betreffende H. E. van Rijgersma; 2 afb. buiten de tekst 166–167

KUYP, E. VAN DER, Literatuuroverzicht betreffende de voeding en de voedingsgewoonten van de Boslandcreool in Suriname (Literature on the diet and dietary habits of the Surinam Bush Negro) 205–271

LICHTVELD, NONI, Suriname en 'De Kankantrie' (Surinam and 'De Kankantrie') 46–51

MEILINK-ROELOFSZ, M. A. P., Archivalia betreffende de voormalige Nederlandse Koloniën Essequebo, Demerary en Berbice in het Public Record Office te Londen (Documents in the Public Record Office, London, concerning the former Dutch colonies of Essequebo, Demerary and Berbice) 127–140

MEYER, H., Suriname en het wereldbevolkingsvraagstuk (Surinam and the population problem) 38–45

OUDSCHANS DENTZ, F., De Groep West-Indië van het Indisch Genootschap te 's-Gravenhage 56–59

PRINS, J., De Islam in Suriname: een oriëntatie (Islam in Surinam – an orientation) 14–37

REALINO JANSSEN, Fr. M., In memoriam Frater M. Radulphus,1869–1961; portret buiten de tekst 61–64

SAMSON, PH. A., Edward Shenley, lid van het Gemengd Geregtshof tot wering van de Slavenhandel (Edward Shenley, member of the Mixed Court for the Suppression of Slave Trade) 52–55

STEEN, L. J. VAN DER, *Boekbespreking* 171–176

VÉRIN, PIERRE, Les Caraïbes à Sainte Lucie depuis les contacts coloniaux; 2 afb. 66–82

WAGENAAR HUMMELINCK, P., Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire. Deel III. (Linear rock designs of Curaçao, Aruba and Bonaire. Part III); 67 afb. waarvan 29 buiten de tekst 83–126

—— *Bibliografie* 177–201, 285–302

WING, ELISABETH S., Animal remains excavated at the Spanish site of Nueva Cadiz on Cubagua Island, Venezuela 162–165

BIBLIOGRAFIE

Articles (W.H.) 177–201
Separate publications (W.H.) 285–302

BOEKBESPREKING

ARMAND, SOPHIE, *Moonlight over Basi-Ruti*, 1960 (v. d. S.) 175–176

LEEUWEN, BOELI VAN, *De Rots der Struikeling*, 1959 (v. d. S.) 171–173

MADURO, ANTOINE J., *Documenten uit de jaren 1639 en 1640, welke zich in de 'Archivo General de Indias' te Sevilla bevinden en betrekking hebben op de door de Spanjaarden beraamde plannen om het eiland Curaçao op de Nederlanders te heroveren. – Documentos ...*, 1961 (van Dam) 168–170

MIRANDA, MARIA, *De Verwachting*, 1959 (v. d. S.) 173–175

VERKADE, ELINE, *De Kankantrie*, 1961 (Noni Lichtveld) 46–51

NIEUWE WEST-INDISCHE GIDS

Redactie Nederland

Mr. JOHANNA L. G. FELHOEN KRAAL, Prof. Dr. G. J. KRUIJER, W. R. MENKMAN, Dr. J. H. WESTERMANN en Dr. P. WAGENAAR HUMMELINCK, *secretaris*, Sweelinckkaan 84, Bilthoven.

Redactie Suriname

Dr. Mr. J. H. ADHIN, Dr. C. F. A. BRUIJNING, Dr. D. C. GEIJSKES, W. L. SALM en Mr. H. POS, *secretaris*, Postbus 291, Paramaribo.

Redactie Nederlandse Antillen

Mr. J. W. ELLIS, Dr. ir. P. C. HENRIQUEZ, Dr. H. HOETINK, Dr. C. J. MICKLINGHOFF, CARLOS RÖMER, RAUL RÖMER, Mr. ERGO DE LOS SANTOS, Dr. L. W. STATIUS VAN EPS en Dr. HANS HERMANS, *secretaris*, Landhuis Brievengat, Curaçao.

Eindredactie

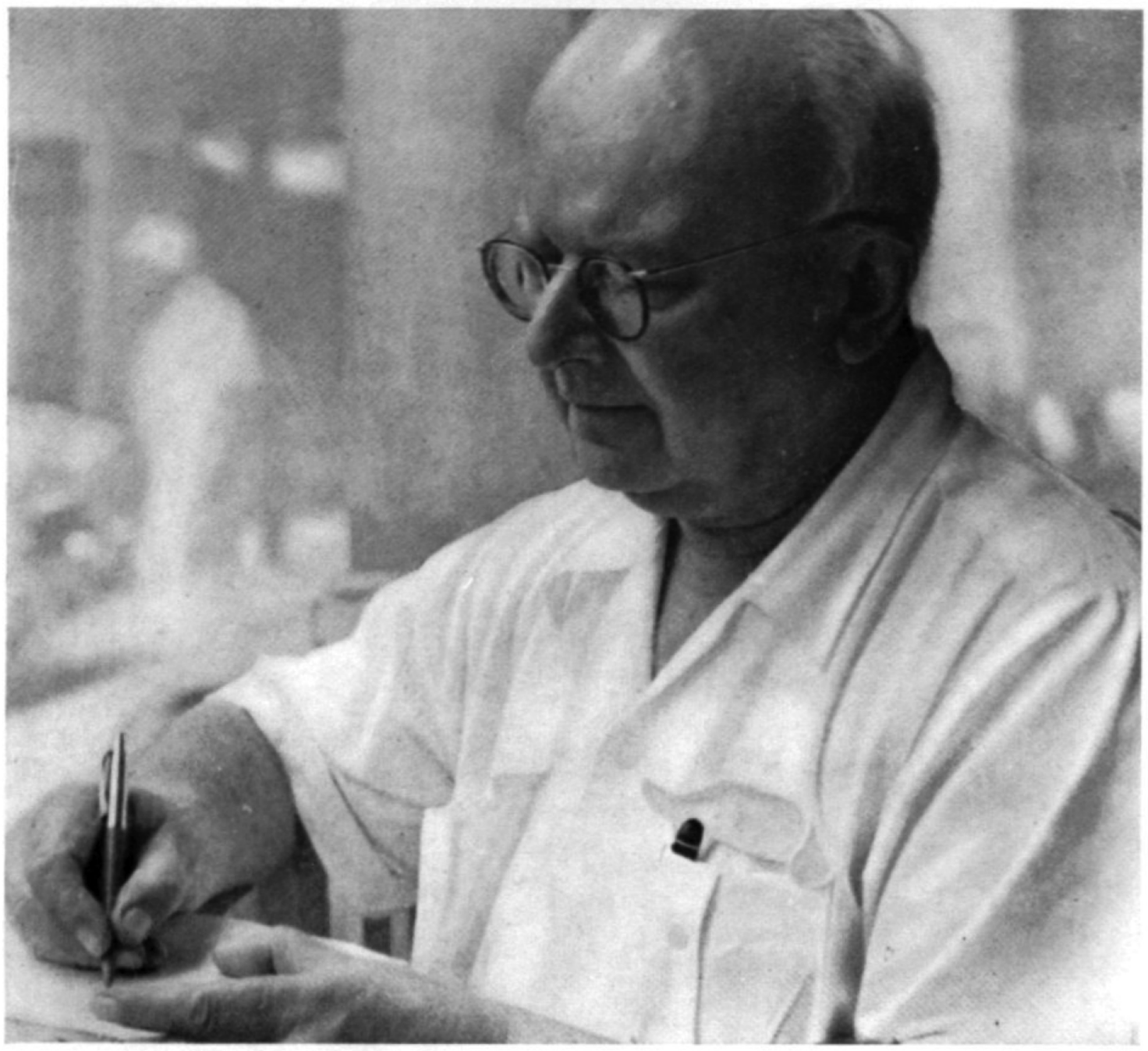
Dr. C. F. A. BRUIJNING, Oegstgeest, Dr. L. W. STATIUS VAN EPS, Curaçao, en Dr. P. WAGENAAR HUMMELINCK, *secretaris*, Bilthoven.

No. 1, augustus 1961, p. 1–60
samengesteld door **Redactie Suriname**

No. 2, december 1961, p. 61–203
samengesteld door **Redactie Nederland**

No. 3, mei 1962, p. 204–302
samengesteld door **Redactie Suriname**

KONINKLIJK INSTITUUT
VOOR
TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

Professor Dr. W. A. Collier

J. H. ADHIN

IN MEMORIAM
PROF. DR. W. A. COLLIER

Na een langdurige en ernstige ziekte is Prof. Dr. W. A. COLLIER op 1 oktober 1960 in de leeftijd van 64 jaar te Amsterdam overleden. Geboren en getogen in Duitsland studeerde hij medicijnen te Berlijn, Greifswald en München. Hij was korte tijd werkzaam bij het Rode Kruis en werd in 1921 assistent in het Paul-Ehrlich Instituut te Frankfurt, waar hij een aantal parasitologische en chemotherapeutische onderzoekingen verrichtte. In 1925 maakte hij een studiereis naar Venezuela, en was daarna drie jaar lang werkzaam als hoofd van een parasitologische afdeling te Buenos Aires. In 1928 werd hij wetenschappelijk medewerker aan het Robert Koch Instituut te Berlijn, in welke hoedanigheid hij een groot aantal publicaties op het gebied van chemotherapie, parasitologie en experimenteel kankeronderzoek het licht deed zien.

Vanwege de politieke situatie moest COLLIER's briljante carrière in Duitsland echter abrupt worden afgebroken: in 1935 verliet hij vrijwillig het Nazi-land en werd medewerker aan het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde te Leiden, waar hij zijn onderzoekingen over chemotherapie en tumoren voortzette. In 1937 vertrok hij naar het toenmalige Nederlands-Indië, waar hij eerst hoofd werd van de Serologische Afdeling van het Eykman-Instituut te Batavia, en later (in 1941) van de Lyssa-afdeling van het Instituut Pasteur te Bandoeng. Daar hij zich niet voor Hitler wilde uitspreken werd de Duitser COLLIER met zijn gezin door de Japanners geïnterneerd. Na de oorlog bekleedde hij tot 1950 zijn oude positie te Bandoeng. In deze 'Indische periode' verschenen talrijke publicaties over virusziekten van mens en dier, over leptospirosen en polyarthritis van dieren en over verschillende serologische en chemotherapeutische onderwerpen van zijn hand.

Met het vertrek van de Nederlanders uit Indonesië moest ook COLLIER (die in 1948 tot Nederlander was genaturaliseerd) zijn

activiteiten staken in het land, waar hij met grote toewijding had gewerkt. In 1951 werd hij hoofd van het Bacteriologisch Laboratorium te Paramaribo, in welke hoedanigheid hij een reeks nieuwe problemen bestudeerde (zoals histoplasmose en encephalitis) en een werkzaam aandeel had in de bestrijding van de paralytische rabiës die onder het vee was uitgebroken. In 1957 vertrok hij via Trinidad (waar hij zich op de hoogte stelde van de lepra-onderzoekingen) naar Nederland, waar hij hoofd werd van de onderafdeling voor Microbiologie van het Instituut voor Tropische Hygiëne en Geografische Pathologie van het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam. Hier verrichtte hij een reeks onderzoekingen over het gele-koortsvirus en kanker, ondanks het feit dat hij kort na aankomst door een ernstige ziekte werd getroffen, welke tenslotte de oorzaak van zijn dood werd.

COLLIER had een verbazende werkkracht, waarvan de ongeveer 200 publicaties over de meest uiteenlopende onderwerpen getuigen. Het na-oorlogse Duitsland erkende zijn verdiensten door hem in 1958 te rehabiliteren en hem de titel van Wissenschaftlicher Rat en Professor te verlenen. Maar niet alleen in zijn eigen medisch vak was COLLIER een vooraanstaande figuur; hij hield zich ook diepgaand bezig met de geesteswetenschappen. *Hij was* goed thuis in de Westerse psychologie (vooral van Jung) en in de parapsychologie (waarover hij onvermoeid lezingen hield in Suriname), en hij was begonnen met de studie van de Indische filosofie en psychologie (Vedānta en Yoga). Synthese tussen het oosterse en het westerse denken was zijn ideaal, getuige zijn mooi boekje over *Moderne Mystiek*, dat hij in Paramaribo het licht deed zien.

Vanaf de oprichting van de *Vox Guyanae* was COLLIER redacteur van dit tijdschrift, waarin ook enkele Duitse vertalingen van gedichten van zijn hand zijn verschenen. Toen in 1960 de *Nieuwe West-Indische Gids* ontstond bleef hij lid van de 'Redactie Suriname', hoewel hij ernstig ziek was. Helaas heeft hij van het eerste nummer (verzorgd door zijn Redactie) geen kennis kunnen nemen, omdat korte tijd na de verschijning ervan hij het tijdelijke met het eeuwige verwisselde.

COLLIER heeft zeer veel van Suriname gehouden, en toen hij in 1957 vertrok schreef hij aan ons in Nickerie, dat het hem zwaar viel "afscheid te nemen van een land, dat ik van harte

heb leren waarderen en van de vele mensen die ik daar ontmoeten kon en die voor mij heel veel betekenen. Ik heb nergens en nooit zoveel vriendelijkheid en hartelijkheid ondervonden". Suriname heeft door het heengaan van deze rechtschapen mens dan ook een gevoelig verlies geleden, en de wetenschappelijke wereld verloor in hem een bijzonder toegewijde en harde werker.

Requiescat in pace! *Om, shānti, shānti, shānti!*

Utrecht, oktober 1960.

In Memoriam Professor W. A. Collier

The well-known bacteriologist and humanist W. A. Collier died in Amsterdam on 1st October 1960 at the age of 64 years.

Being a German, who later became a Dutch subject, he had much to suffer from Hitler and the Second World War (he was in an internment camp in Indonesia).

Collier's many research activities in the fields of parasitology, chemotherapy and virology earned him a good reputation, and he did constructive work in many countries of the world (Germany, Venezuela, Argentina, the Netherlands, Indonesia, Surinam). Witness to his ceaseless activity is borne by his 200-odd publications on various subjects, and by the fact that at the time of his death he was carrying out research on yellow fever and cancer.

Collier was also much interested in the humanities. He was well-versed in Western psychology and parapsychology, and he was studying Indian philosophy and psychology (Vedānta and Yoga). Synthesis between East and West was his ideal, as may be gathered from his beautiful little book *Moderne Mystiek* (Modern Mysticism).

Right from the very start with *Vox Guyanae* Collier was a member of the editorial board of this periodical. It is a pity that it was not given to him to see the first number of the *Nieuwe West-Indische Gids*.

His death means a great loss to Surinam in particular and to the scientific world in general.

J. H. ADHIN

DE IMMIGRATIE VAN HINDOSTANEN EN DE AFSTAND VAN DE GOUDKUST

Toen na de afschaffing van de slavernij het te verwachten was, dat na de opheffing van het staatstoezicht het arbeidsvraagstuk in Suriname zeer nijpend zou worden, besloot de Nederlandse Regering stappen te nemen om werkkrachten uit het toenmalige Brits-Indië te werven, daar de Hindostaanse immigranten in de Engelse en Franse koloniën bijzonder goed voldaan hadden. Een moeilijkheid echter was, dat deze gewilde arbeiders de onderdanen van een vreemde mogendheid waren. En daarom werd op 8 september 1870 een tractaat gesloten tussen Nederland en Engeland, dat op 20 januari 1872 werd afgekondigd.[1] Dit tractaat maakte het mogelijk, dat op 26 februari 1873 het zeilschip '*Lalla Rookh*' de haven Calcutta kon verlaten, en dat op 5 juni 1873 de eerste groep van 410 Hindostanen voet aan wal kon zetten in Suriname,* in hetzelfde jaar gevolgd door nog vier groepen van 580, 652, 477 en 422 personen.

Over de totstandkoming van dit voor Suriname zo belangrijke tractaat vinden wij zowel in de oudere als in de nieuwere literatuur vermeld, dat Engeland deze concessie aan Nederland deed in ruil voor de afstand van de Nederlandse bezittingen aan de kust van Guinea (Goudkust). Officieel wordt deze mededeling gedaan in het Immigratie-Rapport,[2] waarop wij jammer genoeg niet de hand konden leggen toen we dit artikel schreven.

Naar dit rapport verwijzend, schrijft DE KLERK[3]: "Dit recht (n.l. de werving en inscheping in Brits-Indië van arbeiders voor Suriname) zou Nederland verkregen hebben in ruil voor het bezit van onze kolonie aan de kust van *Guinea* (*Goudkust*), die inder-

---

* Opgemerkt dient te worden, dat deze immigranten wel de eerste Hindostanen rechtstreeks uit India waren, doch niet de eerste Hindostanen die naar Suriname kwamen; immers, in 1869 waren er reeds 46 Hindostanen uit Brits-Guyana gearriveerd, in 1870 gevolgd door 24 Hindostanen uit West-Indië. (Vide: Koloniaal Verslag van die jaren).

daad in diezelfde tijd aan Engeland overging ... De Koloniale Verslagen zwijgen echter over deze conditie."

Duidelijker (en uitgebreider) schrijft KRUIJER [4]: "De immigratie van Hindostanen in Suriname was het gevolg van een in 1872 gesloten verdrag tussen Nederland en Groot-Brittannië, waarbij Engeland de Nederlandse bezittingen aan de Goudkust ontving (plantage-arbeiders konden daar niet meer worden gehaald!) en Nederland het recht kreeg om in Brits-Indië arbeidskrachten voor Suriname te werven. Bovendien deed Engeland afstand van zijn aanspraak op Atjeh, waarna de Nederlanders in dit gebied de vrije hand kregen en in 1873 de Sultan van Atjeh de oorlog verklaarden."

Het meest recente voorbeeld van deze zienswijze vonden wij in het artikel van MEIJER [5] in het standaardwerk over de Nederlandse geschiedenis, waarin staat: "In 1870 kwam een tractaat tot stand, waarbij Engeland toestemming tot immigratie verleende, in ruil voor het afstaan van de Goudkust van Afrika. De overeenkomst werd in 1872 afgekondigd en in 1873 kwam het eerste schip met immigranten in Paramaribo aan."

Intussen blijkt deze opvatting niet juist te zijn en heeft er helemaal geen verband bestaan tussen de afstand van de bezittingen aan de kust van Guinea en de totstandkoming van het tractaat voor de werving van Hindostanen voor Suriname. Het misverstand kon ontstaan, doordat drie tractaten (het Siak-tractaat, het wervingstractaat en het Goudkust-tractaat) gelijktijdig door het Parlement werden behandeld en alle drie zelfs op dezelfde dag aan de Eerste Kamer werden aangeboden.

Dit nieuwere inzicht danken wij aan het onderzoek van Mej. MOLLEMA,[6] die zich heeft bezig gehouden met de beantwoording van de vraag, of de Goudkust aan Engeland werd afgestaan in ruil voor de verkrijging van de vrije hand in Atjeh, zoals altijd beweerd wordt, en die tot de conclusie kwam, dat zulks niet het geval was: hoewel beide tractaten gezamenlijk en gelijktijdig tot stand kwamen, heeft er helemaal geen verband tussen de twee bestaan.

Ofschoon zij zich niet expliciet heeft ingelaten met de beantwoording van de vraag, of de afstand van de Goudkust geschiedde in ruil voor de werving van Hindostanen, kunnen wij uit het in haar betoog verwerkte materiaal duidelijk concluderen, dat er van een compensatie van het ene voor het andere geen sprake kan zijn geweest.

Bij het schrijven van zijn bijdrage schijnt MEIJER niet op de hoogte te zijn geweest van dit artikel, anders zou hij beslist rekening hebben gehouden met wat daarin verwerkt is. Voor een juist begrip van deze kwestie schijnt het niet van belang ontbloot te zijn een en ander wat nader te bezien. Bij onze uiteenzetting zullen wij herhaaldelijk putten uit het verhelderende artikel van Mej. MOLLEMA.*

Het blijft een merkwaardig feit, dat slechts enkele jaren voor de Europese mogendheden een wedloop om het bezit van koloniën in Afrika begonnen, Nederland zich vrijwillig uit het laatste deel van zijn eens zo uitgestrekte Afrikaanse bezittingen terugtrok. Krachtens een tractaat, dat op 17 februari 1872 bekrachtigd werd, vond op 6 april 1872 de plechtige overdracht van de Goudkust aan Engeland plaats. In de proclamatie van overdracht stond o.a. "dat de onvoldoende staat van zaken ter Kuste van Guinea sedert vele jaren 's Konings aandacht heeft getrokken. Zijner Majesteits wensch om aldaar vrede en rust te verzekeren, gelijk die elders in de Nederlandsche bezittingen heerschen, bleef onvervuld." [7]

Reeds uit deze proclamatie blijkt, dat er moeilijkheden bestonden, die Nederland niet kon overwinnen en die het deden besluiten om het gebied af te staan. Deze moeilijkheden vonden haar oorzaak in de veroveringszucht van Ashanti, welke telkens leidde tot oorlogen met Fanti, en waarbij zowel Nederland als Engeland betrokken raakten. In 1826 werd zelfs het bestaan van de Europese nederzettingen bedreigd, en toen al polste Nederland Engeland over een eventuele overname, terwijl Engeland ook overwoog zich terug te trekken. Engeland's positie werd echter versterkt onder de bekwame gouverneur GEORGE MACLEAN, door het sluiten van een voordelig tractaat met Ashanti in 1831. Nu brak een tijd van rust en welvaart aan en in 1859 deed Engeland een voorstel om de Nederlandse bezittingen voor 50 à 60.000 pond sterling over te nemen. Toen echter in 1863 er toch weer een Ashanti-Fanti oorlog uitbrak, raakten de Engelsen in zo'n moeilijk parket, dat ze in 1865 nogmaals overwogen de Goudkust te verlaten.

---

* Tijdens onze studie werd onze aandacht op dit artikel gevestigd door Prof. Dr. W. PH. COOLHAAS, die wij dan ook voor het hierdoor gewonnen inzicht zeer erkentelijk zijn. Onze dank ook aan de Uitg. Van Gorcum & Co (Assen) en aan Mej. MOLLEMA voor de verleende toestemming om van het artikel gebruik te maken.

Intussen was in Nederland reeds meermalen het verlaten van de Goudkust overwogen. Naarmate de kolonie ruimere staatsbijstand behoefde, werd steeds dringender de vraag in de Volksvertegenwoordiging gesteld, of het behoud van deze schadepost voor Nederland wel verantwoord was. In 1863 antwoordde de regering, dat "mogt zich te eeniger tijd de gelegenheid voordoen om van die bezittingen op voordeelige voorwaarden afstand te doen, men de zaak alsdan in overweging zou kunnen nemen". Maar tussen 1865 en 1868 sprak ze zich tegen afstand uit, waarbij ze echter verzweeg, dat Engeland bij het polsen over deze kwestie zich volstrekt ongenegen tot overname had getoond!

In 1868 was DE WAAL Minister van Koloniën geworden, die zich toelegde op krachtige bezuiniging van de koloniale uitgaven, om welke reden hij op 4 december 1868 tot de Minister van Buitenlandse Zaken het verzoek richtte "te willen overwegen de wijze waarop c.q. de loslating der genoemde koloniën (n.l. de koloniën die lastposten voor Nederland waren, in het bijzonder Curaçao en Goudkust) door Zr Ms Gezantschappen zou kunnen worden bevorderd". Echter kwam van de afstand voorlopig niets, omdat Minister ROEST VAN LIMBURG, hoewel geheel instemmend met de zienswijze van zijn ambtgenoot, geen officieuze stappen durfde te doen zonder eerst machtiging van de Koning bekomen te hebben.

Minister DE WAAL legde daarom, in overeenstemming met de Ministerraad, op 17 april 1869 * aan de Koning een rapport voor, waarin hij wees op de penibele situatie in Afrika. Volgens hem stond men thans op een keerpunt in de politiek ten aanzien van de Goudkust, en hij stelde de vraag, of het niet "in het wezenlijk belang der betrokken volkeren zou zijn, dat Nederland zich van de Kust van Guinea terugtrok?". De Koning zond dit rapport aan de Raad van State, die op 1 juni 1869 een geheel afwijzend advies uitbracht, zodat deze kwestie voor ongeveer een jaar van de baan was.

Met medeweten van de Minister van Koloniën werden echter door Commissaris NAGTGLAS "op bedekte wijze informatiën ingewonnen" naar een eventuele bereidheid tot overname bij de Franse en Engelse Goudkust autoriteiten, terwijl de Minister van Buitenlandse Zaken de Engelse gezant in Nederland, Vice-Admiraal HARRIS, van een en ander op de hoogte had gesteld. Maar dit alles werd verzwegen, toen DE WAAL op 21 mei 1870

---

* In het artikel van Mej. MOLLEMA staat bij vergissing: 17 april 1870.

aan de Koning schreef: "De Regeering van Groot-Britannië deed (vertrouwelijk) het voorstel de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over te nemen". Op 21 juni 1870 bracht de Raad van State een gunstig advies uit, met aantekening dat niet op financiële basis, doch "slechts in verband met de verzekering van ons gezag en van onzen invloed in Oost-Indië" tot eventuele afstand mocht worden overgegaan.

Nu konden de onderhandelingen met Engeland worden geopend, waarbij de Nederlandse regering, zonder een officieel voorstel van de Engelsen daartoe af te wachten, zelf er mee begon. Dit "provoceeren" (zoals Minister DE WAAL het noemde) toont duidelijk, hoe hoog de kwestie Nederland zat en hoe snel het ervan bevrijd wilde zijn! Vanaf de aanvang van de onderhandelingen stelde de Engelse regering zich dan ook op het standpunt, dat zij Nederland door het van deze schadepost te ontlasten, een gunst bewees, waarvoor geen compensaties nodig waren! Het is nu al duidelijk, dat de afstand van de Goudkust aan Engeland niet kan worden gezien als een compensatie voor de werving van Hindostanen, noch als een ruil voor de verlening van de vrije hand in Atjeh.

Sedert enige tijd was Nederland namelijk bezig om een herziening te verkrijgen van het Sumatra-tractaat, dat verbood om Engeland van de handel op Sumatra uit te sluiten. Nadat in 1858 Siak en onderhorigheden zich onder Nederlands gezag hadden gesteld, waren de betrekkingen met Atjeh slechter geworden, waardoor Nederland dringend het tractaat veranderd wenste. Aan de andere kant hadden de Engelsen ook belang bij de herziening, daar ze het niet konden velen dat het Sumatra-tractaat aan Nederland toestond om de Engelse handelaars in dit gebied invoerrechten tot het dubbele van die voor zijn eigen onderdanen te heffen. Onderhandelingen over deze kwestie werden op 19 september 1868 geopend en leidden tot een ontwerp-tractaat, waarbij Engeland van alle protesten tegen gezagsuitbreiding in Siak afzag in ruil voor de afschaffing van de differentiële rechten.

Intussen hadden onderhandelingen om te komen tot werving van Hindostanen in het toenmalige Brits-Indië om als arbeidskrachten te dienen voor de plantages in Suriname, geleid tot de opstelling van een ander tractaat. De ontwerptractaten voor de werving en voor Siak waren reeds ter tekening gereed, toen de kwestie van de Goudkust op de proppen kwam, zodat bezwaarlijk kan worden volgehouden, dat de afstand van de Goudkust geschiedde in ruil voor het recht om Hindostanen te werven of

als compensatie voor het verlenen van de vrije hand in Sumatra. En nog duidelijker blijkt dit, wanneer wij het verdere verloop van het Goudkust-tractaat nagaan.

Op 11 juli 1870 stelde de Minister van Buitenlandse Zaken de Engelse gezant officieel de overname van de Goudkust voor, mits aan het wervingstractaat een ruimere toepassing werd gegeven en het Siak-tractaat in die zin werd uitgebreid, dat Nederland ontslagen werd van de belofte inzake de eerbiediging van Atjeh's onafhankelijkheid. In zijn brief van 14 juli 1870 deelde Lord GRANVILLE, Secretary of State for Foreign Affairs, mede "with considerable surprise" te hebben gelezen, dat de Nederlandse regering aan de afstand van de Goudkust voorwaarden had verbonden, die moesten leiden tot heropening van de onderhandelingen over tractaten, die reeds "by mutual consent" waren geregeld. "To these suggestions I have to reply that Her Majesty's Government are not disposed to enter upon fresh negotiations on these subjects or to reopen those already closed".

Deze mededeling was een koude douche voor Nederland, dat in deze kwestie bijzonder zwak stond, niet alleen omdat er reeds overeenstemming was bereikt inzake het wervings- en het Siak-tractaat, maar nog meer omdat Nederland zelf het initiatief tot de afstand van de Goudkust had genomen en het Engelse voorstel tot overname had uitgelokt. Vandaar dan ook, dat Nederland niets anders kon doen dan bakzeil halen, en zonder aan enige verdere concessies te denken op 8 september 1870 de ontwerp-tractaten over Siak en de werving van Hindostanen in hun oorspronkelijke vorm tekende!

De Engelsen hadden echter ook bezwaar tegen het concept betreffende de afstand van de Goudkust, en Nederland kwam hierin aan al hun wensen tegemoet. Engeland verzocht het Siak-tractaat en het wervingstractaat bij de behandeling in de Staten-Generaal samen te koppelen: mocht het eerste tractaat niet worden aangenomen, dan zou de werving van Hindostanen evenmin worden toegestaan. Minister DE WAAL – wiens pogingen om Engeland te bewegen de overname te compenseren door een voordelige toepassing van de reeds gesloten tractaten, waren mislukt – zag in dit verzoek een middel om zijn prestige te redden. Hij stelde Engeland als tegenprestatie voor koppeling van het Siak- en het wervingstractaat op zijn beurt een koppeling van deze beide tractaten met het Goudkust-tractaat voor, waardoor niet alleen alle drie tractaten gelijktijdig zouden worden behandeld, maar ook met elkaar zouden staan of vallen. Daar

Engeland hiertegen geen bezwaar had, werd op 24 oktober 1870 HARRIS gemachtigd door GRANVILLE om het gewijzigde concept goed te keuren.

Met de verbinding van het lot van de drie tractaten aan elkaar bereikte DE WAAL, dat de indruk kon worden gevestigd, dat de afstand van de Goudkust diende tot compensatie van de Engelse erkenning van de Nederlandse souvereiniteit over Siak en van de toestemming tot werving van Hindostaanse immigranten in het toenmalige Brits-Indië. En tegelijkertijd bereikte hij ermee, dat de Volksvertegenwoordiging verplicht werd om voor de afstand te stemmen, daar ze zich er wel voor zou hoeden om door afstemming van het ene tractaat ook over het lot van de beide andere tractaten te beslissen!

Alles dreigde weer te mislukken, toen de intussen demissionair geworden Minister van Buitenlandse Zaken weigerde te tekenen: ROEST VAN LIMBURG was blijkbaar onder de indruk gekomen van de hevige protesten, die de Nederlandse pers deed horen na het uitlekken van de overdrachtsplannen. De nieuwe Minister van Koloniën, VAN BOSSE, vond het ook gewenst om de samenhang tussen de drie tractaten te niet te doen. Maar de nieuwe Minister van Buitenlandse Zaken, GERICKE VAN HERWIJNEN, achtte zulks niet doenlijk en wilde dat de zaak snel haar beslag zou krijgen. Vooral met het oog op de gespannen toestand aan de Goudkust werd het reeds door DE WAAL opgesteld rapport op 13 februari 1871 aan de Koning voorgelegd, die op 23 februari zijn volmacht verleende, zodat op 25 februari 1871 des voormiddags te 11 uur de Ministers GERICKE en VAN BOSSE ter ener en Vice-Admiraal HARRIS ter anderer zijde het ontwerptractaat tekenden, waarbij de Goudkust aan Engeland werd overgedragen tegen een schadeloosstelling voor gebouwen en inventaris voor een nader te bepalen bedrag (maximaal 24.000 pond sterling).*

In zijn advies van 4 april 1871 sprak de Raad van State een hoogst afkeurend oordeel uit, zowel over de wijze van onderhandelen (door vooruit te lopen op het officiële Britse voorstel, waardoor de overname een gunst van Engeland werd) als over de strekking en aard van het tractaat zelf, en stelde voor om nogmaals contact met Engeland op te nemen voor de verkrijging van betere compensaties. De Ministers antwoordden, dat geen redelijk argument voor het behoud van de Goudkust kon worden gevonden, en vreesden dat de kans, dat wanneer het

* Op 1 januari 1873 ontving Nederland een bedrag van *f* 46.939,62 aan schadeloosstelling plus rente.

Engelse Parlement eenmaal in deze zaak zou worden gemengd, dit het tractaat zou verwerpen, niet uitgesloten moest worden geacht. De Ministers verzwegen echter, dat tengevolge van de gebeurtenissen aan de Goudkust, de Engelsen de laatste maanden een voortdurend groter wordende tegenzin tot overname aan de dag legden!

Daar de Nederlandse regering het risico van een heropening van de onderhandelingen niet aandurfde, werd het advies van de Raad van State niet opgevolgd. Op 23 april 1871 werden bij Koninklijke Boodschap de gedeelten der tractaten, die de goedkeuring der Staten-Generaal behoefden, aan de Tweede Kamer aangeboden. Hier werd de regering fel aangevallen en er vielen zelfs uitdrukkingen als "een brevet van onmacht", "schande voor de nationale eer" en "een vlek op de Nederlandsche vlag". Beide Ministers meenden evenwel, gezien de moeilijke stand van zaken aan de Goudkust, de afstand nadrukkelijk te moeten aanbevelen. Tenslotte werd het tractaat van afstand op 2 juli 1871 met 34 tegen 30 stemmen toch aangenomen, maar tegen de verwachting in werd het Siak-tractaat met 36 tegen 38 stemmen verworpen!

Aangezien de tractaten connex waren, zou nu ook het Goudkust-tractaat moeten worden teruggenomen (evenals het wervingstractaat). Daarom wendde de regering zich weer tot Engeland, dat tot hervatting van de onderhandelingen bereid bleek. Op 16 oktober 1871 werd overeenstemming bereikt, waarbij Engeland de vrije hand in Atjeh aan Nederland toestond. Wat Minister DE WAAL dus met de overdracht van de Goudkust niet had kunnen bereiken, stond Engeland nu toe, omdat de differentiële rechten op het spel stonden!

Na deze nieuwe ontwikkeling verliepen de behandeling van het Atjeh-tractaat en de herbehandeling van het wervingstractaat in de Tweede Kamer bijzonder vlot, ofschoon verscheidene leden de vraag stelden, waarom ook het Goudkust-tractaat niet weer aan het oordeel van de Kamer werd onderworpen. Alle drie tractaten werden op dezelfde dag aangeboden aan de Eerste Kamer, die de regering haar critiek ook niet spaarde; zo werd er opgemerkt: "voor de afstand bestaat eigenlijk geen ander motief dan de geldkwestie en deze beweegreden kan bezwaarlijk als eervol worden aangemerkt". Toch werd het Goudkust-tractaat op 17 januari 1872 met 29 tegen 6 stemmen aanvaard.

Uit het voorgaande is duidelijk gebleken, dat hoewel de drie tractaten gezamenlijk en gelijktijdig tot stand kwamen, en hoe-

wel Minister DE WAAL zijn uiterste best heeft gedaan om te compenseren, er van een afstand van de Goudkust in ruil voor het recht om Hindostanen te werven of voor het verkrijgen van de vrije hand in Atjeh helemaal geen sprake is geweest. Toch is er verband gelegd zowel door tijdgenoten als door het nageslacht. Zoals uit de door ons aan het begin geciteerde recente literatuur blijkt, beschouwt men nog steeds de afstand van de Goudkust als een compensatie voor de immigratie van Hindostanen. En Mej. MOLLEMA schrijft, dat men in de afstand der Goudkust nog steeds een compensatie ziet voor het verkrijgen van de vrije hand in Atjeh. Wij kunnen volkomen met haar instemmen, wanneer ze zegt, dat zulks wellicht een onbewuste poging is om de bittere pil van nationale onmacht te vergulden.

AANTEKENINGEN

1. Wet van 20 januari 1872. Stbl. No. 4.; K.B. van 22 maart 1872 No. 27; Publicatie van 3 mei 1872 (G.B. No. 8). – Het tractaat van 8 september 1870 is gepubliceerd in *Speciale Wetgeving op de Immigratie en Kolonisatie van Suriname*. Leiden, zonder jaartal, p. 15–36.
2. Immigratie-Rapport. Bijlage III p. xvi. (genoemd in DE KLERK)
3. C. J. M. DE KLERK: *De Immigratie der Hindostanen in Suriname*. Amsterdam 1952, p. 40, n. 22.
4. G. J. KRUIJER: *Suriname en zijn Buurlanden. Lichtplekken in het Oerwoud van Guyana*. Meppel 1953, p. 72.
5. J. MEIJER: Suriname en de Nederlandse Antillen. 1795–1945. In: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*. Deel XII. Zeist 1958, p. 286.
6. A. M. P. MOLLEMA: De Afstand der Nederlandse Bezittingen ter Kuste van Guinea aan Engeland in 1872. In: *Varia Historica*. Assen 1954, p. 215–242.
7. *Nederlandsche Staatscourant* April 1872. (genoemd in MOLLEMA)

SUMMARY

THE IMMIGRATION OF HINDUSTANIS AND THE CESSION OF THE GOLD COAST

It is generally held, both in the older and in the recent literature on Surinam, that the treaty between the Netherlands and England in 1870, under which the immigration of Hindustanis in Surinam became possible, was concluded as a compensation for the cession of the Dutch possession of the Gold Coast to England.

The author, drawing from recent historical research, falsifies this contention and shows that there cannot have been any connection between these two treaties, because the treaty for recruitment of labourers in

British India was ready for signing, when the subject of the Gold Coast was broached.

The present article deals in a rather detailed manner with the activities concerning the conclusion of these treaties, especially of the Gold Coast treaty. From this discussion it becomes clear that, although the Minister of Colonies, DE WAAL, did his utmost best to compensate, there cannot be any talk of a barter in this matter.

The misunderstanding could arise because three treaties (the recruitment treaty, the Gold Coast treaty and the Siak treaty) were simultaneously considered by the Dutch Parliament; as a matter of fact, the three treaties were presented to the First Chamber on the same day. With this manipulation DE WAAL succeeded in creating the wrong impression of compensation.

J. PRINS[1]

DE ISLAM IN SURINAME: EEN ORIËNTATIE

I

Dr. C. J. M. de Klerk CssR begint zijn bekende boek: *De immigratie der Hindostanen in Suriname* (1953), met de opmerking, dat de emigratie van Indiërs naar Suriname in de jaren 1873–1916 ... slechts een phase was "van een omvangrijke uittocht, die gedurende vele eeuwen uit het oude stamland van culturen en religies naar de meest verschillende hemelstreken heeft plaats gehad". In de 19e eeuw – zo zegt hij verder – waren het niet meer mensen uit de hoogste lagen der Indische maatschappij, die emigreerden, zoals duizend en meer dan duizend jaar vroeger, maar de allerarmsten, de meest berooiden uit alle kasten. Men kent de geschiedenis:

Het grote gebrek aan plantage-arbeiders, dat door de afschaffing der slavernij optrad, eerst in Engelse gebieden (sinds 1834) later ook in andere, deed ondernemers (eerst) en ook Regeringen (later) uitzien naar nieuwe werkkrachten. Zo kwamen Hindostanen als aangeworven contractarbeiders sinds 1873 naar Suriname, schip na schip. Veel eerder zijn er Hindostaanse contractarbeiders 'aangebracht' in Mauritius, Trinidad, Jamaica, Brits Guyana, en waar niet al. In onze eeuw vormen de nakomelingen van Indische (contract)arbeiders een aanzienlijk deel van de bevolking van vèr uiteenliggende landen en gebieden, zoals Malakka (Malaya) en de Fidji-eilanden, Mauritius en Natal, Trinidad en Brits Guyana.[2]

---

[1] Prof. Dr. J. PRINS, buitengewoon hoogleraar in de niet-Westerse sociologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, bezocht Suriname in 1960, voor het doen van rechtssociologische onderzoekingen. Zijn reis werd gefinancierd door de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Suriname – Nederlandse Antillen (Wosuna). Dit artikel is een eerste pennevrucht over hetgeen de auteur in Suriname heeft ervaren en opgetekend. (Eind-red.)

[2] Vergelijk: DE KLERK, o.c., p. 8 v.v., 30–32. – In 1960 verscheen een zeer belangwekkend boek van Dr. HILDA KUPER: *Indian people in Natal*

Belangrijk, zeer belangrijk naar getal en naar economische betekenis zijn, zoals bekend mag worden geacht, de Hindostanen voor Suriname. Onder de Surinamers van thans vormen zij naar getalsterkte de tweede groep. Suriname's bevolking, hoewel nog betrekkelijk gering van omvang, is snel groeiende. De grote gemengde groep der Surinaamse Creolen zou, volgens een ongepubliceerde berekening, uitgevoerd door Suriname's Algemeen Bureau voor de Statistiek, van ruim 100.400 in de laatste twee jaren voor 1960 zijn gestegen tot 115.400; die der Hindostanen van 85.400 tot 93.600. De Javaanse groep zou echter aan deze snelle toeneming niet of nauwelijks deel hebben. Bij de vragen, die deze mededeling oproept, wordt hier thans niet stilgestaan.

De volkstelling van 1950, voorzover de uitkomsten daarvan tot nog toe gepubliceerd zijn, levert geen gegevens omtrent één belangrijke sociale en culturele vraag, n.l. die naar de godsdienst. De immigratie van 1873 en volgende jaren heeft twee 'nieuwe' godsdiensten in het Surinaamse cultuurpatroon ingeweven: Hindoeïsme en Islam.

Het onderwerp van dit opstel doet allereerst de vraag rijzen: hoeveel Islamieten zijn er feitelijk in Suriname? Men kan daartoe allereerst praktisch alle mensen van Javaanse herkomst rekenen: immers, het aantal Christenen onder hen is gering. Maar hoe groot is het aantal Moslims van Voorindische herkomst in Suriname? Dr. de Klerk heeft indertijd berekend, dat het percentage Moslims, dat zich onder deze immigranten bevond, tenminste 17½% van het totaal was. Nemen wij aan, dat de verhoudingen onder hen ongeveer dezelfde zijn gebleven, dan dienen wij hun tegenwoordig getal op 16 à 17.000 te stellen[1].

In deze verhandeling wordt alleen over de Moslims, hun culturele en sociale positie in Suriname, een oriënterende inleiding gegeven.[2] Niettemin is het niet overbodig te zeggen, dat daarbij bepaalde belangrijke zaken onbesproken moeten blijven, of alleen kort vermeld worden, zoals de samenhang, in alle verscheidenheid, tussen niet-Moslimse en Moslimse Hindostani's,

---

(Natal University Press). Zie vooral haar beschouwingen over het bijzondere karakter van en de motieven voor deze recente Indische emigraties: Part one, Chapter I, Selective migration. Zie ook Dr. G. J. KRUIJER: *Suriname en zijn buurlanden* (3e druk, 1960), hoofdstuk IV.

[1] Zie DE KLERK, o.c., p. 112–113.

[2] Over de Hindoese Hindostanen wordt de publikatie van een uitvoerige studie verwacht.

gelijk die blijkt uit het bestaan van de Verenigde Hindostaanse Partij [1]; voorts de niet-Moslimse cultuurelementen (zoals kasteonderscheidingen, voorzover nog aanwijsbaar), die de Moslims uit hun stamland meebrachten, en de invloed, die zij ondergingen van hun langdurig samenwonen met de oudere groep der Surinaamse samenleving: de Creolen.

De evolutie in maatschappelijke zin, die de kinderen en kleinkinderen van deze allerarmsten der armen uit India – door 'coolie-catching' naar Suriname gekomen, zoals naar andere verre gewesten – hebben doorlopen, is verbluffend snel. Die tweede en derde generatie vormen thans de eigenlijke landbouwende stand, zij zijn de eigenlijke veehouders (dit laatste zegt in Suriname helaas niet veel) en grondbezitters. Dat niet alleen; uit hen heeft een toenemend sterke groep zich in de stad (en in Nieuw-Nickerie b.v.) gevestigd en zich toegelegd – Suriname's mogelijkheden zijn nog beperkt, zoals men weet – op handel, transport, industrie. Sommigen hebben intellektuele beroepen gekozen: er zijn enkele artsen, apothekers, juristen, ambtenaren. Enigen hebben in Nederland gestudeerd, en zijn gepromoveerd.

De eerste prikkels tot hun snelle evolutie danken zij ongetwijfeld aan het goede Surinaamse onderwijs – er is leerplicht – d.i. aan het werk van (voornamelijk, meen ik) de Creoolse Surinaamse onderwijzers. Op de vroeg-kapitalistische mentaliteit (zo zou ik geneigd zijn het te noemen) die een deel van deze generatie heeft ontwikkeld, kan men zijn kritiek hebben. Het is niet de bedoeling van dit opstel, daarbij stil te staan. De zo juist genoemde, overigens wel bekende feiten betreffende de materiële en intellektuele vooruitgang der Hindostani's, bepalen ook de opkomst van het Surinaamse Islamietische leven, waarover dit opstel handelt.

II

In 1929 werd te Paramaribo opgericht de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' (S.I.V.), die rechtspersoonlijkheid heeft verworven, en een belangrijke plaats heeft veroverd in het Surinaamse Islamietische leven. Dat wil zeggen, zij is, zoals nog blijken zal, het brandpunt van het Reformistische Islamietische

[1] Dr. F. E. M. MITRASING's boek: *Tien jaar Suriname*, vermeldt in de chronologie (XIII) onder 16 januari '49: Fusie van de Moslim partij, de Hindoe partij en de Hindostaans-Javaanse Politieke Partij tot de Verenigde Hindostaanse Partij (VHP).

leven. En in zoverre door haar werk de Traditionelen tot aktiviteit zijn geprikkeld, is de S.I.V. ook voor hen van het grootste belang.

Het feitelijke middelpunt van dit leven is de moskee in de Keizerstraat. Het inwendige daarvan is – dat is niet ongewoon – een lege, vrijwel vierkante ruimte, verdeeld in twee stukken door een manshoge wand van hardboard (of soortgelijk materiaal).

Achter deze onzichtbaarmakende wand is de plaats der vrouwen; daarvóór die van de mannen. De vloermatten, die de moskee heeft, zijn van goedkoop maaksel. Zij lagen opgerold in de *mihrāb*, want er was (toen ik de moskee bezocht) juist een grote groep jongens bijeen geweest en men geeft er blijkbaar de voorkeur aan bij zo'n gelegenheid de matten te sparen. De *minbar* is hier een trapje van drie treden, dat tegen de wand kan worden weggeklapt. Zo'n vereenvoudigde minbar valt ook bij andere moskeeën in Suriname op te merken.

De *ḳibla* is, zoals hier vanzelf spreekt, op het Oosten gericht. Waarom dit niet overal in Suriname vanzelf spreekt? Laat mij hierop voorlopig alleen antwoorden dat de vraag, of de ḳibla naar het Westen of naar het Oosten gericht moet worden, hoofdzakelijk onder de *Javanen* van Suriname een kwestie is. In het Javaanse stamland immers is de gebedsrichting het Westen, want daar ligt Mekka. De grote meerderheid der Javanen hier heeft zich tot nog toe niet kunnen voorstellen, dat dit in het land, waar ze thans wonen, anders zou kunnen zijn.

Het is gebrek aan ontwikkeling bij deze mensen (zo legden bestuursleden van de S.I.V. mij ten overvloede uit), waardoor zo'n twistpunt wordt teweeggebracht. Tenslotte is de zaak volmaakt onbelangrijk; de wereld is een bol en dus is er, van hier uit, evengoed een westelijke als een oostelijke richting naar Mekka ... Deze beschouwing zou, voor wie meer met de Islamietische wereld in aanraking is geweest, op zichzelf reeds een aanwijzing kunnen zijn voor het karakter van de S.I.V. en de plaats, die zij onder Islamieten inneemt.

Op het achtererf van deze moskee aan de Keizerstraat is een apart vergadergebouw; op de bovenverdieping daarvan mocht ik (tweemaal) een boeiend gesprek hebben met de voormannen der vereniging.

Tijdens de eerste ontmoeting zat ik tegenover de voorzitter, de erevoorzitter (die 30 jaar lang president der vereniging is geweest), de penningmeester en de secretaris. Een paar andere bestuursleden flankeerden mij. Van de stoel, die mij aangeboden

was, had ik het gezicht op een groot portret van wijlen Mohammed Jinnah, de bekende stichter van Pakistan. Dat deze beeltenis daar hangt, is, naar mij voorkomt, zeer kenmerkend, niet alleen voor het karakter van de vereniging, maar ook, en bovenal, voor de herkomst en de geestelijke achtergrond van het merendeel van haar leden. De vereniging is er immers een van Moslims, wier ouders en grootouders Voorindische Islamieten waren. Hun geloofsgenoten en bloedverwanten zijn degenen, die het moderne Pakistan tot stand hebben gebracht. Het is natuurlijk een anachronisme, maar het is verleidelijk – hoewel het, zoals blijken zal, tot eenzijdigheden leidt! – te beweren, dat de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' een broederschap van zoons van geëmigreerde Pakistani's is.

De erevoorzitter van de vereniging heeft mij bij de eerste ontmoeting geboeid door zijn uiteenzettingen. In voortreffelijk Nederlands vertelde hij van de opkomst van zijn groep: de armste van alle arme plantagecontractanten, die de wereld van na 1870 heeft gekend, werden naar Suriname gevoerd. Uit hen kwam de snel opgekomen stand van kleine landbouwers voort. De spreker beschreef dit, van zijn standpunt uit, als de honger van de Hindostani's naar land. Het Gouvernement heeft daarvan bij zijn landuitgifte 'misschien onbewust' gebruik gemaakt. Eerst laat in de geschiedenis van deze opkomst (naar hij meent) is er sprake van ontwaking, opleving, herleving van het godsdienstig bewustzijn en van cultureel besef.

Het is mij later duidelijk geworden, dat deze inderdaad opmerkelijke opleving niet alleen in het Islamietische kamp, maar ook in dat der Hindoes van Suriname omstreeks 1929 in het licht der openbaarheid is getreden. De Surinaamse Javanen van die dagen (voor een groot deel ook die van thans) bleven door deze beweging onberoerd. Dat dit opkomende zelfbewustzijn niet alleen 'godsdienstig' was (als de term zó gebruikt mag worden!) maar een bredere culturele en sociale betekenis had, werd mij reeds bij deze gelegenheid duidelijk voorgesteld.

Op dit punt gekomen, herinnerde mijn voorlichter er aan, dat lang geleden de kinderen der Hindostaanse plantagearbeiders althans op de zendingsscholen der Hernhutters nog wat onderwijs konden krijgen in Hindī en Urdū. Maar juist dit was meer dan vijfentwintig jaar geleden afgeschaft ... De Surinaamse Moslims van omstreeks 1929 begrepen, dat men moest komen tot enige organisatie. Er moest een gemeente zijn, zo zei men mij.

En men bedoelde, zo bleek mij, een organisatie op gelijke voet

als een kerkgenootschap, en op gelijke wijze erkend. Wel zegt de Surinaamse Staatsregeling – het tegenwoordige artikel 115 – "aan alle kerkgenootschappen en godsdienstige gemeenschappen wordt gelijke bescherming verleend". Maar de Islamietische voormannen van deze vereniging hebben het gevoel, dat alleen Christelijke kerkgenootschappen het voordeel hebben van een gemakkelijke regeling der erkenning. Om 'erkend' te worden, zo hield men mij voor, moesten wij een gewone vereniging oprichten, en vervolgens rechtspersoonlijkheid aanvragen. Dit hebben wij gedaan. Toch staan wij niet op gelijke voet met de kerkgenootschappen, want wij zijn maar een vereniging. En een vereniging is van lagere orde.

Opmerkelijk is, hoe zeer men zich, in het dispuut dat nu ontstaat, onder deze Moslims bedient van wat ik, overigens wat overdreven gewichtig, Protestantse kerkrechtelijke termen zou noemen. (Waarmee het stadium van verwestersing, waarin ook deze Surinaamse Moslims verkeren, geïllustreerd wordt). Hoewel hier tienduizenden Moslims (de Javanen inbegrepen) wonen, zo betoogt men, houdt men officieel blijkbaar vast aan het idee, dat Suriname een Christelijk land is. (Men zegt het mij met zekere ironische nadruk). Wij krijgen, zo zegt men, ondanks het voor Suriname belangrijke aantal der Moslims, slechts *f* 2300 subsidie voor Islamietische belangen ... Intussen is derhalve de Christelijk-culturele invloed – naar mij voorkomt – op deze Moslims zo groot, dat men onder hen het Christelijk (protestantse) begrip kerk uit die cultuur overneemt, en kerkgenootschap onder de kerkgenootschappen wil zijn.

De vraag is door mij aan mijn gastheren voorgelegd, of het niet veel juister zou zijn, dat de staat zich niet financieel met de kerk of kerken verbindt, zelfs niet door subsidies. Dat de kerk tegenover de staat onafhankelijk moet zijn is een wijdverbreide Christelijke gedachte. Maar dat, zo antwoordt één der aanwezigen mij, is ook het juiste Moslimse standpunt; het blijkt uit één der overleveringen van de Heilige Profeet.

Even kom ik onder de indruk van de evolutie in de gedachtenwereld van deze Moslimse intellektuelen, die dan blijkbaar een zuiver westerse leer omtrent de verhouding van staat en kerk aanhangen. Immers, hoe on-islamietisch is op zichzelf reeds het begrip kerk.

De geringe subsidie van de staat, zo betoogt men intussen, belemmert ons werk. Dat is de reden, waarom onze voorganger (*imām*) zo laag bezoldigd wordt. Men is er zich bewust van, dat

enkele predikanten en pastoors van staatswege bezoldigd worden. Ofschoon de Christenen in feite, tegenover de Hindoes en Moslims, de Javanen dan meegeteld, in de minderheid zijn, beheersen zij het openbare leven. De belangrijke Moslimse feesten worden feitelijk niet officieel door de Overheid erkend, zo zegt men. En men bedoelt hiermede, dat Moslimse ambtenaren, als zij vrijaf willen hebben, ter gelegenheid van het einde van de vastenmaand of bij het Offerfeest, uitdrukkelijk verlof hebben te *vragen* (en het dan, uiteraard, ook krijgen).[1]

III

De Moslimse ontwaking in Suriname is dan omstreeks 1929 begonnen. Men is van het begin af niet georiënteerd geweest op Egypte, op Kairo, maar op het India van destijds. Toen in 1930 zich de behoefte aan literatuur en lectuur deed gevoelen, wendden de Surinaamse Islamietische voormannen zich om hulp tot hun land van herkomst. Natuurlijk, zo zegt men, hadden wij naar Kairo of Mekka kunnen schrijven. Maar daar publiceert men alleen in 't Arabisch, nooit in Urdū of Perzisch. Van Lahore uit heeft men ons prachtig geholpen.

Lahore! – uit het verdere verhaal blijkt, dat de Ahmadijah-richting van daar in de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' krachtig doorgedrongen is. Het wil volstrekt niet zeggen, dat alle leden van de vereniging of zelfs alle bestuursleden Ahmadisten zijn. Wel is dat het geval met de (tegenwoordige) voorganger, die enige jaren in Lahore gestudeerd heeft. Ik meen dan toch te mogen concluderen, dat de S.I.V. zeer reformistisch gezind is. Daarover is men het met mij eens en de voorzitter gebruikt zelfs éénmaal de term 'gereformeerd', om mij de positie duidelijk te maken.

Men heeft nu en dan, zoals men het uitdrukt, 'godsdienst-deskundigen' van elders laten komen, en daarvan voor de opbouw van het Moslimse leven veel voordeel getrokken. De vereniging heeft er zich op toegelegd, zoveel mogelijk scholen en cursussen te stichten, waar de jeugd (en ouderen!) Urdū kan leren. Tot haar sociale werk behoort het weeshuis, gevestigd achter de

---

[1]) Nog verschillende andere vraagstukken, de Burgerlijke Stand, het huwelijk, de propaganda voor het Creools van Suriname en de politiek betreffende, werden besproken – zaken, die hier verder ter zijde worden gelaten.

moskee in de Keizerstraat en een begraafplaats aan de Kwattaweg, hoek Nagelstraat.

Het feit evenwel, dat de vereniging zo sterk reformistisch gezind is, heeft de weerstand opgewekt van hen, die traditionalistisch of – zoals men mij hier zegt – orthodox gezind zijn. (Zoals hieronder nader zal blijken.)

De invloed van 'Ahmadijah' in de Surinaamsche Islamietische Vereeniging blijkt o.m. uit de brochure *Mirza Ghulam Ahmed van Qadian, zijn leven en zijn missie*, door Maulana Mohammed Ali, vertaald uit het Engels door Twahir Mohammed Ajoeb. Deze brochure is, blijkens het titelblad, een officiële uitgave der S.I.V.,[1] alhoewel de inhoud ervan blijkbaar voor rekening van schrijver en vertaler blijft. (Het Nederlands is niet bepaald onberispelijk, maar dit zij hier terzijde gelaten.)

Het boekje is een levensschets van Mirza Ghulam Ahmed, dat, populair van toon, de merkwaardige leerstellingen van de stichter der Ahmadijah (Aḥmadīya)-beweging vermeldt. Het is verlucht met een portret van M.G. Ahmed (Aḥmad) en een afbeelding van de 'graftombe' van Jezus in Srinagar, Kashmir.

Zonder kritiek vermeldt de brochure [2] onder veel meer, dat de stichter der beweging er in geslaagd is te bewijzen, dat de (verloren) stammen van Israël "van Palestina emigreerden naar Afghanistan en Kashmir, waar zij zich blijvend vestigden". Eveneens, dat Jezus Christus niet de kruisdood stierf, maar daaraan ontkwam, Zijn boodschap bracht aan "de overige stammen der Israëlieten", daartoe naar Afghanistan en Kashmir kwam en in 't laatste land begraven werd. Er is dan de graftombe in Srinagar, waarvan de stichter der beweging geschiedkundige bewijzen zou hebben geleverd, dat Jezus Christus daar begraven werd. De brochure maakt ook melding van de daad, waartoe M. G. Ahmed kwam in 't laatste decennium van zijn leven, toen hij in Sialkot bekend maakte, dat hij voor de Moslims de *Mahdi* was, voor de Christenen de beloofde *Messias* en voor de Hindoes een manifestatie van *Krishna* (p. 31).

Het feit, dat een geschrift als dit tot de officiële uitgaven van de S.I.V. behoort, gevoegd bij het andere feit, dat haar imām in Paramaribo zijn vorming aan de zo welbekende hogeschool

---

[1] De leiders der S.I.V. hadden de goedheid, mij één exemplaar van de te Paramaribo in het Nederlands uitgegeven Moslimse publikaties ter hand te stellen.

[2] De oorspronkelijke (Engelse) editie van het hier genoemde boekje is mij (nog) niet bekend.

van Qadian genoot, toont voldoende aan, dat in elk geval de invloed van Ahmadijah in deze reformistische vereniging groot is. Is de hier bedoelde voorganger ongetwijfeld iemand van behoorlijke algemene ontwikkeling (als deze uitdrukking nog bruikbaar is in onze moderne tijd!), de leiders en voormannen zijn in 't algemeen mensen, die in het economische leven van Suriname een goede plaats innemen. De kooplieden en andere zelfstandigen zijn er goed in vertegenwoordigd.

Aangezien deze Ahmadijah-invloed in het bijzonder en de reformistische gezindheid in 't algemeen van het begin van haar opkomst af de S.I.V. moet hebben gekenmerkt, is de reactie van de Traditionelen ook hier niet uitgebleven. Het brandpunt van het traditionele Islamietische leven is enige tijd lang de Vereniging 'Sunnat wal Djamaät' geweest.

De Traditionelen hebben thans (1960), na een ingewikkelde geschiedenis van verdeeldheden, zich in een nieuwe federatieve verenigingsvorm georganiseerd: de 'Surinaamse Moslim Associatie' (S.M.A.).[1]

De voornaamste moskee der Traditionelen is de grote, na de wereldoorlog aan de Kankantrie-straat gebouwde masdjid, geheel van steen, destijds ingewijd in tegenwoordigheid van Suriname's *gouverneur (1957). Een zeer opvallend en opmerkelijk* bouwwerk, juist in de omgeving van *deze* straat. Het gebouw heeft een veelhoekige middentoren met ui-vormige koepel, vier smalle minaret-achtige hoektorentjes, en een kleinere ui-vormige koepel aan de achterzijde. De gebedsruimte wordt bereikt langs hoge stenen trappen en een galerij. Onder de gebedsruimte, de eigenlijke moskee, is een grote hal. Het gebouw is ongetwijfeld kostbaar en zijn verrijzing in de jaren vijftig is een sprekende weergave van de krachtige economische positie, die de Islamietische ('Pakistaanse') bevolkingsgroep hier in de laatste decennia heeft verworven.

Tot 1929, zo stelt men aan de zijde der Traditionelen, waren er geen godsdienstige verschillen of geschillen onder de Islamieten van Suriname. Maar ongeveer 1930 verscheen op Surinaamse bodem de Moslimse geleerde Amir Ali, komende van Trinidad. Hij had in Lahore onderwijs genoten. Uit zijn leringen kwam naar voren, dat in India een beweging was ontstaan, gesticht door Hazrat Mirza Ghulam Ahmed. Er ontstonden vele contacten

---

[1] Het bestuur der S.M.A. had de vriendelijkheid mij een uitvoerig vraaggesprek toe te staan, waarvoor ik zeer erkentelijk ben.

met Lahore. Zo kwamen de Traditionelen, zij die wensten vast te houden aan de oorspronkelijke Islam, er toe zich óók te organiseren en 'Kalifaat Anjuman' was één van hun eerste verenigingen. Want, zoals reeds bleek (en dat in tegenstelling tot de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging', die een éénheid bleef, en thans achttien afdelingen in het land heeft) hebben de Traditionelen veel splitsingen en verdeeldheid gekend. Naast 'Kalifaat Anjuman' vallen 'Hidayat ul Islam' te noemen, 'Sunnat wal Djamaät' en nog meer verenigingen.

Een reconstructie van de min of meer verwarrende geschiedenis van het verenigingsleven der Surinaamse 'orthodoxe' Moslims wordt hier niet gepoogd; het is wel vermeldenswaard, dat Nickerie, wat de Moslimse verenigingen aangaat – en dat geldt ook voor de Reformisten – een eigen gang volgde. Intussen heeft nu in principe de Nickeriaanse vereniging van traditionele Moslims, 'Anwar ul Islam', zich aangesloten bij het federatieve verband der nieuwe 'Surinaamse Moslim Associatie'. Zodat het de drie voornaamste traditioneel-gezinde verenigingen zijn, die in 1960 gezamenlijk tot de stichting van de S.M.A. zijn gekomen: 'Hidayat Islam' (1932), 'Kalifaat Anjuman' (1931) en 'Anwar Islam' (1931). De algemene instemming met deze eenheidsbeweging heeft het aantal afdelingen van de Associatie ook reeds tot achttien doen stijgen. Thans is de idee: van samenvoeging-in-federatie te komen tot opsmelting in één vorm, één Moslimse orthodoxe vereniging voor heel Suriname.

Als men vraagt, welke bezwaren men in deze kring heeft tegen de Reformisten, dan hoort men zaken noemen als deze: Zij verkorten de gebeden, bijvoorbeeld in de vastentijd; zij beperken dan de 20 *rakaat* tot 8. Zij gedragen zich anders bij het trouwen en bij het uithuwelijken van hun zusters en dochters. Het moderne daarbij schijnt te zijn, dat de bruid bij de sluiting van het Moslimse huwelijkscontract soms wèl, soms niet gebruik maakt van een trouwvoogd (*wali*). Er zijn ook verschillen in de wijze van vaststelling en de grootte van het bedrag van de *mahar* (Moslimse huwelijksgift). Wij kunnen principieel Mirza Ghulam Ahmed niet als profeet aanvaarden,[1] noch wat hij b.v. geleerd heeft over de geboorte en de dood van Jezus Christus, zo zegt men.

De orthodoxe verenigingen hebben tot nog toe geen brochures

[1] De bovenbesproken S.I.V.-brochure legt er de nadruk op, dat M. G. Ahmed zich nimmer als profeet zou hebben opgeworpen, maar als Moedjaddid, Hervormer.

uitgegeven, zoals de Reformisten, en bezitten ook geen periodieken, al hebben vroeger wel maandblaadjes bestaan. Nu en dan hebben ook zij een wetgeleerde uit Pakistan laten overkomen.

Beide kringen, de Reformisten, zowel als de Traditionelen, beijveren zich in het onderhoud van namiddagscholen, die zij, soms wat weids, *Madrasah* noemen: scholen, waar hun jeugd gelegenheid krijgt de beginselen van Arabisch en vooral Urdū aan te leren en waar ook Islamietisch godsdienstonderwijs gegeven wordt. Dit als tegenwicht tegenover de culturele vernederlandsing-met-Surinaams-stempel, welke het onderwijs op de dagscholen ongetwijfeld die jeugd doet ondergaan. Deze namiddagscholen zijn als regel verbonden aan de moskeeën; zo biedt de benedenruimte van de grote moskee aan de Kankantriestraat onder de grote gebedszaal een koele schoolruimte. Op verscheidene plaatsen vindt men moskeeën annex namiddagscholen.

Dezelfde gedachte, namelijk door middel van namiddag- of avondcursussen de dagscholen aan te vullen of te corrigeren, is tot daad geworden bij de Chinese gemeenschap van Paramaribo, waar men poogt op deze wijze wat kennis van China en het Chinees aan de jeugd bij te brengen. Van die zijde vernam ik de klacht dat de hedendaagse openbare school al zo veel van de kinderen vraagt, dat zulk namiddagonderwijs *weinig* vruchtdragend is. Niemand zal kunnen beweren, dat de officiële kinderschool, gezien de eisen van het moderne leven, haar leerstof zou kunnen verminderen. In elk geval wordt de jeugd van Indische en Chinese afstamming hierdoor wel wat zwaar belast. De behoefte der ouders de band van het land van herkomst niet verbroken te zien, doet hen in dit stadium nog offers brengen. Hoe zal dat bij de volgende generatie zijn? Het bleek mij, dat men plannen om eigen bijzondere dagscholen voor de Moslimse kinderen op te richten, althans bij de leiding van de nieuwe Moslim Associatie, ernstig overweegt.

Men schat bij de S.M.A. eigen aanhang op 12.000 à 13.000 zielen, groot en klein. Het feit, dat men weer tot zekere organisatorische eenheid heeft kunnen komen, werkt stimulerend op het ontwerpen van plannen, ook op sociaal terrein. Zo vernam ik van de idee een centraal *bait-al-māl*-fonds te hebben, bewaard in de kas der S.M.A., speciaal voor de ondersteuning van zieken en behoeftigen; plannen tot het bouwen van een weeshuis met tehuis voor 'districtskinderen', die in de stad naar school moeten gaan. (Een dergelijke instelling: een kosthuis voor scholieren

van buiten, mèt weeshuis heeft b.v. 'Arya Dewaker', een Hindoeïstische godsdienstige vereniging; ook de S.I.V. onderhoudt een weeshuis). Men kan zich over deze behoefte om sociaal werk aan te vatten slechts verheugen.

Intussen hebben de beide Islamietische richtingen zich ver van elkaar verwijderd, getuige een door mij gehoord pleidooi om in het vervolg afzonderlijke huwelijksbeambten op de voet der Aziatische huwelijkswetgeving aangesteld te zien voor aanhangers van de S.I.V. en de S.M.A.

Aan deze ontwikkeling en verwikkeling van het Surinaamse Moslimse leven nemen de Javanen maar nauwelijks deel; de verschillen in herkomst, ras en taal brengen ook hier mee, dat de geloofsverwantschap zeer weinig associatief werkt. Niettemin moet in dit verband vermeld worden, dat er ook een Javaanse Ahmadijah-vereniging bestaat (sinds 1951) onder voorzitterschap van een Javaans Statenlid. Het feit, dat de orthodoxe Javanen Sjafi'ieten zijn en de orthodoxe Hindostanen Hanafieten – het briefhoofd der nieuwe S.M.A. vermeldt als ondertitel 'Ahle Sunnat wal Jamaat-Hanfi' – is hierbij niet van grote betekenis. En dat is het nog minder in de reformistische kring, waar men zich, ook in Suriname, los maakt van het eenmaal onwrikbare gezag van de vier gelijkelijk orthodox-geachte wetsscholen en aan de Qurān alleen gezag wenst toe te kennen.

Er bestaat in Suriname blijkbaar weinig belangstelling voor de bedevaart naar Mekka, ook onder de welgestelde kooplieden en zelfstandigen. Slechts drie teruggekeerde pelgrims vermocht ik te ontdekken (wat niet wil zeggen dat er niet méér onder zijn, maar wel dat die bedevaart van Suriname uit zelden ondernomen wordt). Twee heren maakten de gehele reis heen en terug per vliegtuig.

IV

Dat de tegenstelling Reformist en Traditioneel (orthodox) niet een vraagstuk is, waarin alleen de stadse of verstedelijkende Moslims van Paramaribo meer of min verstrikt zijn, kan blijken, als men zich even verdiept in de verhoudingen in het district Nickerie, het westelijkste bestuurs-ressort van Suriname. De bijeenkomst met Islamietische voormannen, die, dank zij de vriendelijke hulp van de districts-commissaris van Nickerie in Hotel Doreen mocht worden georganiseerd, was in dit opzicht een

openbaring. Nickerie is ongetwijfeld een streek, waar het Hindostaanse bevolkingsdeel de overhand heeft verkregen. Ook Javanen vormen er een niet te verwaarlozen groep. Het Creoolse element is, naar het getal gezien, op de achtergrond geraakt onder de ruim 22.000 inwoners van het district.

Op de hier bedoelde bijeenkomst verschenen, behalve een groot aantal Islamietische Hindostani's, ook Javanen. De vraag naar de geschiedenis van het Moslimse verenigingswezen in het district, hier weer aan de orde gesteld, lokte een vrij verwarde discussie uit. Opnieuw bleek, dat hetgeen zich in het traditionele kamp sinds 1929 heeft afgespeeld, in het geheugen van de mensen een onduidelijk beeld heeft achtergelaten. Men scheen zich in meerderheid te kunnen verenigen met het standpunt, dat de eerste Islamietische vereniging in dit distrikt 'Anwar ul Islam' was. Niettemin lijkt het duidelijk, dat onder Nickeriaanse traditionele Islamieten 'Ahle Soenat wal Djamaät' de toon aangeeft.[1] 'Anwar ul Islam' blijkt haar voornaamste aanhang buiten de hoofdplaats ('de vesting' zegt men daar vaak) te hebben: men noemt haar vier moskeeën, één in de Corantijnpolder, één in de Sawmillkreekpolder, één in Paradise, één in Hamptoncourtpolder. Er blijken evenwel ook nog andere verenigingen te bestaan, of te hebben bestaan, zoals b.v. 'Sadar Nur i ahle Islam'.

Maar tegenover de Traditionelen staat 'Sadar Tartibul Islam', eveneens hier in de bijeenkomst vertegenwoordigd, in hoge mate reformistisch, en ook hier vrijwel vereenzelvigd met Ahmadijah. 'Sadar Tartibul Islam' heeft haar middelpunt en hoofdaanhang in Nieuw-Nickerie, de hoofdplaats. Van die zijde wordt de betekenis van Mirza Ghulam Ahmed uitdrukkelijk in het dispuut gebracht, en de strijdvragen blijken in het brandpunt van ieders belangstelling te staan.

Het dispuut wordt op levendige manier onderbroken, als een Javaans dorpshoofd opstaat en vrijwel geheel in het Nederlands een vurig betoog houdt, waarin hij zich verklaart tegen alle Moslimse verenigingen in Nickerie: zij bederven de gemeenschap der Islamieten. Hij, de spreker, is Islamiet, omdat hij zijn vader volgt, die weer van zijn vader kreeg alles wat een goed Islamiet nodig heeft. En dat zijn eenvoudige en zijns inziens vanzelfsprekende voorschriften en instellingen. Als voorbeeld noemt hij

---

[1] Hier wordt gemakshalve geen rekening gehouden met reeds vermelde toetreding (of niet-toetreding) tot de federatieve 'Surinaamse Moslim Associatie', die kort daarop tot stand kwam.

de besnijdenis. Uit het gehele betoog spreekt de overtuiging, dat de navolging van de profeet Mohammed op volkomen voldoende wijze wordt bereikt in het leven van een Javaan op zijn Islamietisch.

Doch deze Javaanse, sociaal-bepaalde zelfgenoegzaamheid brengt de Hindostaanse Moslims op deze bijeenkomst niet af van hun dispuut-der-verenigingen. Aan de pleitbezorger van 'Ahmadijah' wordt o.m. voorgehouden, dat datgene wat Mirza Ghulam Ahmed geleerd heeft over Jezus Christus bepaald onjuist is. Een ogenblik dreigen grote moeilijkheden, als de woordvoerder van 'Sadar Tartibul Islam' nader wil omschrijven, wie M. G. Ahmed eigenlijk was en de vice-voorzitter van 'Ahle Soenat wal Djamaät' Mirza G. Ahmed bij interruptie een 'oplichter' noemt. Doch het gezag van de (Islamietische) districts-secretaris redt de situatie: hij heeft 'oprichter' verstaan en constateert vrediglijk, dat het inderdaad algemeen bekend is, hoe M. G. Ahmed de Ahmadijah heeft opgericht. Men verenigt zich met de conclusie, dat M. G. Ahmed in elk geval een 'voorganger' in de Islam geweest is. Men is op vele punten onduidelijk gebleven, maar niettemin spreekt één der heren van 'Ahle Soenat wal Djamaät' als zijn overtuiging uit, dat eenmaal allen het over de gehele wereld ééns zullen worden.

Over de verschillende woordvoerders nog de opmerking, dat Hindī (dat voor mij vertaald moet worden) weinig gebruikt werd; men drukt zich in het algemeen en waarlijk niet slecht uit in het Nederlands; Javanen nemen wel eens hun toevlucht tot Javaans. (Eén der aanwezigen – een zeer eenvoudig man – drukte zich uit in zuiver Maleis, maar hij was dan ook geboortig van Martapoera, een Maleise stad.)

In het dagelijks leven van de Moslimse Surinamers treft de vermenging van wat wij gewend zijn 'Oost en West' te noemen. In de beschaafde kring van de Moslimse vooraanstaanden van Paramaribo viel een feest voor, n.l. de verjaardag van de secretaris van de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging', en men deed mij de eer aan, mij een uitnodiging voor dit feest te zenden.

Men is er zich van bewust, dat het vieren van verjaardagen niet bepaald een Moslims gebruik is – maar niets verzet zich er tegen het over te nemen. Hier, in het huis van de jarige, komen niet alleen zijn mannelijke bloedverwanten en geestverwanten en vrienden, maar zij brengen ook hun vrouwen en dochters mee. Terwijl de mannen een plaats vinden op de voorgalerij en in de windstille tuin – het is avond – verzamelen de vrouwen zich in de binnengalerij of de 'zaal'. De kleding der vrouwen is Westers; alleen dragen allen het kanten sluiertje over het haar (hetgeen in 't algemeen zeker niet slecht staat). Allen zitten op stoelen. De vrouw van de jubilaris heeft duidelijk de leiding bij alles; de regeling van de tafels en het serveren van de dranken, is bij haar en haar helpsters.

De tafels! Er is namelijk een soort open dis aangericht in een zijkamer, waar groepen mannelijke gasten worden uitgenodigd aan te zitten en onthaald worden op rijst, currie en kip. Telkens als een groep gespijzigd is, maakt ze plaats voor een volgende. Hoe en wanneer de dames aten, is door mij niet waargenomen.

Nadat de groep, waartoe ik zelf behoorde, teruggekeerd was naar de voorgalerij en tuin, nam een vooraanstaand gast het woord en hield een korte feestrede in het Urdū (voor mij in 't Nederlands samengevat). Aan het eind daarvan overhandigde hij de gastheer een geschenk in de vorm van een pakje.

De jarige, die zijn verdiensten voor het Moslimse leven in die toespraak breed zag uitgemeten, antwoordde in onberispelijk Nederlands; hij was het Urdū niet voldoende machtig, zo zei hij. Alles, wat hij als Islamietisch leider gedaan had, had hij verricht, omdat hij zich daartoe als Moslim verplicht gevoelde. Trouwens, hulpverlening aan anderen was de wezenstrek van de Islamietische godsdienst.

Vrijwel dadelijk daarop trad een drietal speelnoten de tuin binnen: de één met een groot Hohner-accordeon, de tweede met een kleine Europese viool, de derde met een Zuid-Amerikaans rinkel-instrument, genaamd maraca. Men speelde in deze combinatie 'lang zal hij leven in de gloria', waarbij jonge meisjes uit de 'zaal', onder leiding van de vrouw en de dochters van de jarige, meezongen. Tegelijk werd de jubilaris op Hindostaanse manier met een bloemenkrans (*mālā*) omhangen. Vervolgens werd, zonder zang, een Surinaams wijsje ingezet – een creoolse melodie, bekend als 'buritji no habi tere' (de ezel zonder staart).

Deze gang van het feest wordt hier vermeld vanwege de vele cultuurelementen van uiteenlopende herkomst, die men hier tezamen vond.

Onder de ontmoetingen op deze feestavond vallen te noteren die met een jonge intellektueel, die te Rabwa, het nieuwe Ahmadijah-centrum in Pakistan had gestudeerd. De imām van de moskee in de Keizerstraat was ook op het feest aanwezig. (Over de onderlinge verhouding tussen 'Rabwa' en 'Lahore' in de kring der S.I.V. is mij niet het juiste licht opgegaan).

V

Notaris Jacques Adam Drielsma verlijdt op 7 mei 1945 een akte, waarbij mevrouw Gaindia, bijgestaan door haar echtgenoot Bholai [1] – die optreedt zowel in privé als tot bijstand van zijn echtgenote –, voorts de heer Sahamad Bholai, partijen zijn 'ter ener zijde'. De partij 'ter anderer zijde' is de Heer Rahmattoelah Abdoelbesar, die optreedt als secretaris van de Mohammedaanse Vereniging 'Kalifaat Anjuman' èn als gemachtigde van de voorzitter en van de overige bestuursleden van genoemde vereniging. De partijen 'ter ener zijde' verkopen aan die 'ter anderer zijde' een perceel land aan de Hendrikstraat, deel van de grond Mattonshoop voor de prijs van Sf. 50.—.[2] De partijen verklaren, dat

[1] De immigratienummers en letters, achter de namen der ouderen gebruikelijk, worden hier en in 't vervolg weggelaten.

[2] Nadere technische omschrijving van het perceel laat ik achterwege.

Bholai het land in eigendom verkreeg door overschrijving op 24 november 1903 ... van een afschrift der akte van koop en verkoop, de 19e nov. van dat jaar opgemaakt door de toenmalige districts-secretaris van het toenmalige district Beneden-Suriname en Beneden-Para. Genoemde heer Bholai heeft dit perceel land 'onder voorbehoud van levenslang recht van vruchtgebruik ten behoeve van hem en zijn echtgenote Gaindia' verkocht aan Sahamed Bholai in 1942 (waarvan de akte wordt aangehaald). Thans komt het dan in handen van een Moslimse vereniging. En hiermee is 'het' electrische haas losgelaten in de renbaan der Paramaribo'se advocaten van ongeveer 15 jaar geleden. Want op dit perceel stond een moskee, die in de notariële akte met geen woord wordt genoemd of aangeduid. En over deze moskee ontstaat een langdurig proces.

Hoe veelomvattend de geschiedenis van het moskee-wezen in de oude cultuurlanden van de Islam ook moge zijn – het schijnt, op gezag der islamologen, verantwoord te zeggen, dat de algemene ontwikkelingsgang daarvan toch daarheen geleid heeft, dat moskeeën, althans vrijdag-moskeeën, om een goede Nederlandse term te bezigen, "goederen in de dode hand" zijn en behoren te zijn. Zaken buiten de handel. Het is bekend, dat de Moslimse theorie het begrip rechtspersoon niet kent, zodat de vraag naar het karakter van de echt-Moslimse stichting, de *waḳf*, een twistpunt gebleven is. Een der theorieën op dit punt is altijd geweest, dat de stichter van een waḳf eigenaar bleef, alleen de *uitoefening* van het eigendomsrecht ontvalt hem door de wilsdaad der stichting. En wat speciaal de moskeeën aangaat: "Durch die Stiftung war die Moschee ein Objekt *sui generis* geworden und gewöhnlichen staatlichen oder privaten Zwecken entzogen".[1]

De Surinaamse Islamieten, laatkomers in een land, dat sinds eeuwen leeft onder westers recht,[2] hebben noch in de boven-aangeduide rechtszaak, noch in ander verband op de Moslimse theorie een beroep gedaan of kunnen of willen doen. Zij zijn in de gang hunner evolutie van de laatste halve eeuw ingegroeid in het stelsel, waaronder zij leven. Hun moskeeën intussen zijn in 't algemeen en *feitelijk* zaken in de handel, zoals zal blijken. Het

---

[1] *Handwörterbuch des Islam*, s.v. masdjid (p. 444, 2e kolom; zie ook s.v. waḳf, p. 788, 2e kolom); zie ook JUYNBOLL: *Handleiding tot de kennis van de Mohammedaansche Wet*, p. 274 v.v.

[2] Ik laat hier het betrekkelijk kleine en recente stuk 'apart' recht, bekend als de Aziatische huwelijkswetgeving, waaronder zij leven, buiten beschouwing.

proces, dat over de moskee aan de Prins Hendrikstraat – buiten het centrum der stad gelegen – is gevoerd, is een goede toelichting op het zo juist beweerde.

De vereniging 'Kalifaat Anjuman' wendde zich in 1946 tot de kantonrechter. Zij stelde, dat zij de eigenares was van het perceel aan de Hendrikstraat in het district Suriname, waarover notaris Drielsma's akte handelt, en wel blijkens overschrijving in de openbare registers ten hypotheekkantore te Paramaribo. Op dit perceel, zo deelde zij mee, staat al ongeveer 40 jaren een moskee, waarvan zij de eigenares is. Zij vertelt verder de geschiedenis van het perceel. Op 16 mei 1945, nog geen veertien dagen nadat zij eigenares was geworden, hebben zes met name genoemde personen, en heeft de (rechtspersoonlijkheid bezittende) 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging', allen door haar gedaagd, de moskee, zonder enig recht of enige titel, tegen haar uitdrukkelijke wil, afgebroken en vervoerd naar een aangrenzend perceel, aan een ander toebehorend.

Het feit, dat de S.I.V. van het begin af in dit proces werd gedaagd, toont aan, dat in deze merkwaardige geschiedenis de tegenstelling tussen Reformisten en Traditionelen het belangrijke element is.

Van de kant der S.I.V. werd in eerste aanleg betoogd, dat naar Islamietische begrippen de Moslimse ingezetenen van een bepaalde plaats een gemeente, *djamaät*, vormen. Naar Islamietisch geloof is de 'gebedsuitoefening' niet aan een bepaalde plaats gebonden, en een moskee daartoe niet noodzakelijk – alleen, wat de vrijdagssamenkomsten aangaat, is het anders. En daarom is de bouw van een moskee gemeentebelang en gemeentezorg. De djamaät neemt dan ook de bouw van zo'n moskee ter hand door gemeenschappelijke bijdragen van haar leden. Naar Islamietische begrippen (zo zeggen de gedaagden) is de djamaät uitsluitend *eigenaresse* van de aldus gebouwde moskee, en elk lid daarvan heeft een gelijk recht op gebruik daarvan, ongeacht zijn persoonlijke bijdrage. De gemeente kiest uit haar midden een bestuur, "belast met het onderhoud der moskee en de algemene leiding der djamaät", en een imām.

Het was verder gebruikelijk, zo betoogden gedaagden, dat één van de leden van de djamaät bij wijze van bijdrage voor de bouw van zo'n gemeentelijke moskee een stuk land in *eeuwigdurend gebruik* aan de djamaät afstaat. Het is volgens hen met Islamietische begrippen onverenigbaar, dat een *enkeling* eigenaar is van een gemeentelijke moskee. Overal in Suriname is het zo (aldus

dit betoog), dat bij een moskee de gemeente behoort, die haar bouw ter hand neemt en haar onderhoudt. Ongeveer 60 tot 40 jaar geleden zijn in Suriname op deze wijze practisch alle moskeeën tot stand gekomen. De Moslims konden toen nog niet weten of voorzien, dat een zó gebouwde moskee naar 's lands wetten wordt geacht eigendom te zijn van diegene, die de *grond* in eigendom heeft. Want de djamaät hadden (en hebben) geen rechtspersoonlijkheid. De eerste rechtspersoonlijkheid bezittende Moslimse vereniging werd pas in 1930 opgericht.

In hun betoog komen gedaagden tot een merkwaardige constructie. De aan de djamaät van Mattonshoop geschonken, althans in eeuwigdurend gebruik afgestane grond, is omrasterd en afgebakend; door de gemeente is er een put aangelegd; 40 jaar lang heeft de *gemeente* er voorgangers benoemd; de *gemeente* meent eigenares der moskee te zijn. En men beroept zich, zo constateert de rechter, 'op dertigjarige bezitsverjaring', zodat ten behoeve van de *gemeente* "een zakelijk recht van moskee zou zijn gevestigd, welk recht zij nader hebben omschreven als een specie van het zakelijk recht van opstal, en op verjaring van welk recht zij eveneens zich hebben beroepen".

Het is niet mijn bedoeling op deze kant van het betoog in te gaan, in 't bijzonder niet op de vinding: 'een zakelijk recht van moskee'.

Eigenlijk heeft de vereniging 'Kalifaat Anjuman' het proces verloren – tenslotte is dit een proces tussen de twee Moslimse *verenigingen*, en de zes particulieren, mede gedaagd, verdwijnen op de achtergrond. 'Kalifaat Anjuman' kon voor de rechter in hoogste instantie niet bewijzen, wat deze haar bij interlocutoir vonnis oplegde te doen. Dat was, aan te tonen "dat het de bedoeling van de partijen bij ... de akte van 7 mei 1945 is geweest, de bij het verzoekschrift omschreven moskee, zich toen nog bevindende op het bij dit verzoekschrift omschreven land, te verkopen, respectievelijk te kopen".

Zo is na drie jaren procederen, die eigenaardigheid van de voor notaris Drielsma verleden akte – het verzwijgen van de aanwezigheid van de moskee op het verkochte perceel – haar toch noodlottig geworden. Want in zijn eindvonnis heeft het Hof (5 aug. 1949) aan 'Kalifaat Anjuman' haar eis in eerste instantie ontzegd, omdat zij er *niet* in geslaagd is, aan de haar gegeven bewijsopdracht te voldoen.

Die opdracht omvatte ook, dat zij bewijzen zou, hoe de tegenpartij "de afbraak en de verplaatsing van deze moskee had ver-

richt", en dat die afbraak en verplaatsing was ondernomen en voortgezet na de overschrijving van de akte van 7 mei 1945 in de openbare registers. Wat van dit laatste bewijs nog terecht is gekomen weet ik niet. Want, van een ander oogpunt uit bekeken, heeft 'Kalifaat Anjuman' de zaak gewonnen. De moskee, die staat op of nabij de plek, waarover het proces ging, is nog heden de hare. En de andere partij heeft elders een huis van prosternatie gebouwd.

Een conflict tussen de twee verenigingen, tussen de beide geloofsrichtingen in de Islam. In de kring der Moslimse geloofsgenoten van Mattonshoop hadden velen – althans volgens de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' – al in de eerste jaren veertig zich aangesloten bij de S.I.V.

VI

Indien men de wederzijdse invloed, die de beide bewegingen, traditioneel en reformistisch, in de Surinaamse kringen hebben, zou willen peilen, kan men misschien – zoals ik getracht heb – dat doen, door na te gaan, hoeveel en welke moskeeën de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' en 'Surinaamse Moslim Associatie' onder eigen beheer en op eigen naam hebben staan. Hierover het volgende.

In het oostelijk district, Marowijne, zijn slechts drie moskeeën te vinden, die alle in Javaanse handen zijn, en gebouwd zijn op huurpercelen, welke percelen door een particulier van het Land zijn gehuurd. Volgens inlichtingen van de districts-commissaris, wordt van deze percelen, omdat ze "voor godsdienstige doeleinden worden gebruikt", geen huur- of huurwaardebelasting geheven. Van invloed der Moslimse organisaties blijkt hier niets. De Javaanse Moslims van de dorpsgemeente Wonoredjo, waar deze drie moskeeën te vinden zijn, zijn naar eigen twistpunten verdeeld: één van deze gebedshuizen heeft de ḳibla naar het oosten gericht, de beide andere naar het westen, zoals men dat op Java doet.

In het Commewijne-district is de Javaanse groep naar verhouding groot. Onder de twintig moskeeën en moskeetjes, die in Javaanse handen zijn, zijn er slechts drie met gebedsrichting naar het oosten. Zes moskeeën zijn in gebruik bij Hindostaanse Moslims. Geen van al de percelen met de moskeeën als opstallen staan ingeschreven als eigendoms- of erfpachts- of zelfs huurpercelen op naam van enige Moslimse organisatie. Men kan dus

zeggen, dat de Moslimse bevolking van dit district – in hoofdzaak kleine landbouwers en plantagearbeiders – nauwelijks door de tegenstelling tussen de twee richtingen, voorzover die in de hier genoemde organisaties belichaamd is, wordt beroerd.

In het district Coronie is de enige moskee gebouwd op het huurperceel van een particulier, die zelf de imām der plaatselijke Moslimse gemeenschap is. Niet belangrijk is de invloed der organisaties in het district Saramacca, waar de S.I.V. althans één eigendomsperceel met moskee op haar naam heeft staan in het Hindostaanse dorp Calcutta. De vijf overige moskeeën zijn in Javaanse handen: Peperhol, Sidoredjo, Sidodadi, Rewel, Rachelshoop. Zij zijn merendeels gebouwd op huurpercelen, door het Land aan particulieren verhuurd; in één geval is het 'vrij domeinland', in een ander geval grond van de dorpsgemeente Sidodadi.

Anders is het, buiten de stad Paramaribo, in het district Suriname, waar de S.I.V. drie eigendomspercelen op haar naam heeft staan met daarop gebouwde moskeeën (Pad van Wanica, Livornosteeg, Welgedacht), en waar zij ook nog vier andere moskeeën onder haar beheer heeft, één op een van het Land ingehuurd perceel, één op het erfpachtsperceel van een particulier (Livorno); twee eveneens op particuliere grond op de voet van een (mij) minder duidelijke overeenkomst.

In het district Nickerie, waar de Hindostaanse en Javaanse groepen overwegen, bezit de aan de S.I.V. sterk verwante 'Sadar Tartibul Islam' vijf moskeeën met grond in eigendom; één perceel aan de rand van het stadje Nieuw-Nickerie, waarop, onder haar auspiciën, een flinke stenen moskee gebouwd wordt, is in erfpacht aangevraagd; twee staan op de door de vereniging van het Land ingehuurde percelen. De tegenhanger van 'Sadar Tartibul Islam', de traditioneel-gezinde Nickeriaanse vereniging 'Ahle Sunnat wal Djamaät' (thans toegetreden tot de S.M.A.) heeft op haar naam vijf eigendomspercelen staan, waarop moskeeën zijn gebouwd – één is gebouwd op een huurperceel in de polder, die Paradise genoemd wordt.

Deze dorre opsomming doet zien, dat, waar en in zoverre het Moslimse bevolkingsdeel onder de Surinamers zich organiseert, het streven bestaat, de moskeeën op de voet van het burgerlijke recht in handen te brengen van de rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen. Men zou hebben kunnen verwachten, gegeven de bekende regels van het Waḳf-instituut der Islamietische plichtenleer, dat de opkomende Moslimse organisaties voor deze

bedehuizen aan de vorm van stichtingen in de zin van het Westerse recht de voorkeur zouden geven. Immers, het begrip stichting sluit aan bij het Waḳf-instituut en is er niet wezenlijk van te onderscheiden. Ongetwijfeld is er evenwel de merkwaardige ontwikkelingsgang in Suriname, dat het Moslimse godsdienstige leven zich langzamerhand institutionaliseert in vormen, die ons Christelijk en Joods kerkgenootschap steeds meer benaderen – een 'acculturatie', die m.i. de aandacht waard is.

Intussen is het een sociaal feit van belang, dat de tegenstelling tussen Traditionelen en Reformisten zich zodanig heeft toegespitst, dat allerwege in het land beide hoofdrichtingen hun eigen moskeeën hebben. In het district Suriname is als laatste geval bekend, dat van de splitsing der Moslims op de vestigingsplaats De Twee Kinderen, waar thans 'Ahle Sunnat wal Djamaät' op perceel 13 haar moskee heeft. Soms zijn het plaatselijke verenigingen, die een moskee hebben, zoals de 'Meerzorg Islamietische Vereniging' en de 'Mohammedaanse Vereniging Dijkveld'.

Om terug te komen op het moskee-proces: Volgens de pleiter van de S.I.V. was het conflict ontstaan, doordat leden en bestuursleden van de djamaät Mattonshoop (die dus voorgesteld wordt als te zijn georganiseerd op de manier van een protestantse *plaatselijke gemeente of kerk) als leden zijn* toegetreden tot de S.I.V. Zij wilden gezamenlijk de afdeling Mattonshoop van deze organisatie worden. Die afdeling noemden zij eerst om mij onbekende reden 'Shane Islam'. In december 1943 zou de afdeling Mattonshoop zich geconstitueerd hebben. Ingevolge een nieuw afdelingsreglement zouden (zo stelde deze partij) bezittingen van de niet-rechtspersoonlijkheid bezittende afdeling in eigendom overgaan op de S.I.V. – en "met algemene stemmen werd besloten het perceel met de daarop staande moskee ten name van de Surinaamsche Islamietische Vereeniging te doen overschrijven ..."

Hier ligt natuurlijk het grote manco in het betoog. De onmogelijkheid van de stelling, als zou deze groep-zonder-rechtspersoonlijkheid perceel en opstal bezitten, waarover de groep met algemene stemmen zou kunnen beschikken, is overduidelijk. Niettemin, de S.I.V. zou haar doel hebben bereikt, als de heer Sahamad Bholai had willen meewerken ... Maar deze hield het op 'Kalifaat Anjuman', en notaris Drielsma's akte werd gepasseerd.

De godsdienst van de Islam – zo hield de S.I.V. in dit proces aan de zustervereniging voor – verbiedt het kopen en verkopen

van een moskee en het is niet aannemelijk, dat eiseresse (= K.A.) die blijkens haar benaming 'Handhaaf de werken van Mohammed' een strenge naleving van de geboden en verboden van de Islam nastreeft, de moskee [1] mede zou hebben gekocht, vermits zij in dat geval in lijnrechte strijd met de door haar gepropageerde beginselen zou handelen ... (Immers, zoals gezegd, de moskee wordt in de koopakte in kwestie met geen woord vermeld).

De andere partij merkt hiertegenover op, dat het niet overeenkomstig Islamietische begrippen is, dat de *gemeente* (djamaät) uitsluitend eigenaresse is van een moskee, gebouwd door bijdragen van verschillende personen, ook buiten de gemeente. Het kwam wel meer voor – zo stelde zij – in Suriname, dat moskeeën aan een particulier persoon toebehoorden ... Want zo zou de Surinaamsche Islamietische Vereeniging zelf bij akte verleden voor de te Paramaribo residerende notaris A. Th. de Miranda van 28 september 1944 haar moskee aan de Keizerstraat hebben gekocht voor *f* 6000 en bij akte verleden voor dezelfde notaris de moskee aan de Grote Combéweg voor *f* 9500 (en zij noemt de namen van de verkopers), waaruit blijkt, dat enkelingen moskeeën kunnen bezitten en deze ook kunnen verkopen!

Op deze frontaanval op haar stellingen heeft de andere partij onverstoorbaar geantwoord: "dat de verkoop van moskeeën onder de Moslims verboden is, vermits deze *geestelijke* goederen aan de gemeente en niet aan een enkel persoon toebehoren". En wat die akte, verleden door notaris De Miranda aangaat, "het [betreft] het *perceel* aan de Grote Combéweg en de daaropstaande gebouwen, en niet de daaropstaande moskee, welke door de grondeigenaren als toebehorende aan de aldaar gevestigde gemeente [thans door de S.I.V. als afdeling onder de naam 'Namaaz League' geïncorporeerd] niet werd mede verkocht of kon worden medeverkocht". Zo ook (verklaart de S.I.V.), het perceel aan de Keizerstraat waarop de moskee van de gemeente Paramaribo staat, welk perceel wegens de financiële moeilijkheden der Vereeniging, door de heer N. was gekocht, en later, toen de Vereeniging daartoe weer bij machte was, aan deze weer verkocht.

Wat hiervan zij, hieruit blijkt, dat een notariële tekst met omissies als die van Drielsma niet uniek is. Misschien ligt dit nog aan zekere Islamietische aarzeling om zich geheel in de zaken der Moslimse gemeente aan westers recht te 'acculturéren'; stellig

---

[1] Het perceel is voor slechts *f* 50 verkocht; de moskee was *f* 900 waard, voegt men er aan toe.

voelt men de overgang van een Moslims bedehuis door middel van koop en verkoop als feitelijk in strijd met de Moslimse godsdienstige wet of gevestigd gebruik.

Overigens zijn, vooral aan de zijde van de S.I.V. in dit proces sterke stellingen geponeerd en heeft men zich zelfs beroepen op Nederlandse jurisprudentie in kerkelijke conflicten; men heeft aan die zijde gesproken van de "Islamietische kerkordening". "De *gemeente* Mattonshoop" is dus een afdeling van de S.I.V., "door de moedervereniging geschapen en geformuleerd uit een oogpunt van kerkordening". De 'Kalifaat Anjuman' heeft – zo betoogt de S.I.V. – niettegenstaande zij zich in geen enkel opzicht verenigt met hetgeen door gedaagden t.a.v. de gemeentelijke organisatie en moskeebouw is aangevoerd, de Islamietische kerkordening in djamaäts of gemeenten expressis verbis erkend.

Het is evenwel niet de bedoeling van dit opstel, verder in te gaan op de juridische merkwaardigheden van dit conflict over een moskee, en dan (noodzakelijk) tot rechtsgeleerde uiteenzettingen over te gaan.[1]

Bij dit rechtsgeding werd uitvoerig stilgestaan, omdat het een duidelijke en (naar ik hoop) belangwekkende toelichting is op twee sociale feiten:

a) de *definitieve* scheiding der Surinaamse Moslims, althans van die van Voorindische afstamming, in twee elkaar bestrijdende hoofdrichtingen;
b) de verwestersing, de aanpassing aan westers recht en westerse organisatievormen, zelfs aan protestantse kerkrechtelijke vormen; kortom, de organisatorische acculturatie, die zich aan beide kanten – bij de één meer, bij de ander minder – voltrekt. Dit laatste verschijnsel komt indirect de eenheid der Surinamers ten goede; althans in (wat men zou kunnen noemen) rechtssociologische zin.

SUMMARY

ISLAM IN SURINAM – AN ORIENTATION

In 1960 the author, who is Professor of Sociology at the State University of Utrecht, spent several months in Surinam, partly for the purpose of

[1] De hoofdlijnen van het proces zijn, in de gebruikelijke vorm gepubliceerd in *Surinaamse Jurisprudentie, 1950*, no. 12, p. 49–57. Er zijn geen juridische kanttekeningen bij gemaakt; dat is in deze publikatie niet gebruikelijk.

studying questions in the fields of acculturation and the sociology of law.

Since some young scholars were already occupied in making studies of the Creole and Hindu population groups, the author devoted his attention chiefly to the followers of Islam, who can be divided into two sections: those of 'British Indian' and those of Javanese origin.

In this treatise the writer endeavours to give a general impression of the position of the Islamitic Surinamese in the country, and of the questions exercising their community. The emphasis has fallen on the circles of Hindu origin, because strong evolution and great spiritual activity can be observed in them. As regards spiritual activity, most attention is paid to the dissension in their Moslem community. The present survey gives many details concerning the dividing line between reformists and traditionalists, which, in the writer's opinion, is final and permanent. The cause of the cleavage must be sought first and foremost in the influence exerted and still being exerted by the land of their forefathers. The activities of the Ahmadiya in Surinamese society are especially remarkable. On the other hand, the increasing westernization of these Surinam Islamites in a social and economic sense also has repercussions on their religious life, and in particular on the form of organization of the Islamitic religious community, which, it seems to the writer, is tending towards that of a Protestant denomination and adaptation to current Surinamese civil law.

The antagonism between Moslem reformists and traditionalists, as transferred from the country of origin of the people concerned, is illustrated by a detailed account of a sensational lawsuit between two Moslem organizations regarding the sale of the mosque of Mattonshoop, near Paramaribo. The case also demonstrates the westernization process, and the acculturation in views concerning law, which the Surinam Moslems are undergoing.

H. MEYER

SURINAME EN HET WERELDBEVOLKINGSVRAAGSTUK

Bij het begin van onze jaartelling bedroeg het totaal aantal mensen op de gehele wereld ongeveer 250 millioen. Na vele schommelingen is dit aantal in de 17e eeuw gestegen tot 500 millioen. Omstreeks 1830 wordt de 1000 millioen overschreden, honderd jaar later is dit getal reeds verdubbeld en na 30 jaar, in 1960, zijn wij reeds zeer dichtbij de 3000 millioen zielen. Of om het anders uit te drukken: bedroeg het verdubbelingsgetal eerst 1700 jaar, het is daarna snel gedaald tot 100 en nu zelfs reeds tot 40 jaar.

Over de *oorzaak* zijn alle deskundigen het eens: bij een vrijwel gelijk blijvend geboortecijfer een enorm sterk gedaald sterftecijfer. En aangezien juist in vele onderontwikkelde gebieden deze daling van het sterftecijfer het sterkst is, spreekt het ook vanzelf, dat juist in deze onderontwikkelde gebieden de bevolkingsexplosie het hevigst is.

Maar er is een ander soort begrenzing, welke een veel duidelijker limiet stelt. Zelfs al vermindert het verdubbelingscijfer van 40 jaar niet verder, dan nog zal over 600 jaar – en wat betekenen 600 jaar in de geschiedenis der mensheid – het aantal mensen op aarde zijn gestegen van 3000 millioen tot ruim 30.000 × zoveel, 100 millioen × millioen, of 100 maal 10 tot de 12e macht. De oppervlakte van alle werelddelen op het aardoppervlak bedraagt 150 millioen km² of 150 maal 10 tot de 12e macht vierkante meters, m.a.w. over 600 jaar is er 1,5 vierkante meter beschikbaar per mens, inclusief woestijnen en poolgebieden, of, om in Suriname te blijven, 10 millioen mensen op de Tafelberg, die er niet af kunnen omdat het beneden ook vol is.

Zover zal het zeker niet komen, maar het aantal alternatieven is uiterst beperkt. Alvorens tot een analyse van deze alternatieven over te gaan, lijkt het wenselijk eerst enkele aspecten van het bevolkingsprobleem in Suriname te behandelen.

HOE ZIET DE SITUATIE IN SURINAME ERUIT?

Afgeronde getallen aanhoudend, kan de totale bevolking in 1960 gesteld worden op 250.000. Het is misschien iets hoger, doch dat doet er voor dit betoog weinig toe. Wanneer de bevolkingstoename in Suriname gelijk was aan die van het gemiddelde over de laatste halve eeuw in de wereld, dan moeten wij rekenen met een verdere verdubbeling in de 40 jaar. Dat ziet er in het begin nog niet zo dramatisch uit, maar als U even doorrekent, wordt het totaal spoedig benauwend.

In 2000:	500.000
in 2040:	1 millioen
in 2080:	2 millioen
in 2120:	4 millioen en
in 2160:	8 millioen.

Maar volgens de gegevens van VAN DER KUYP, WALVIS & VAN LIER liggen de werkelijke cijfers veel hoger en moet met een geboorte-overschot van ruim 3,5% en een verdubbeling per 20 jaar worden gerekend.

Houden wij deze cijfers aan, dan zou de bevolking van Suriname in het jaar 2000 niet een half millioen, doch 1 millioen bedragen. Nog niet verontrustend, doch daarna werkt de stijging pas goed door.

	In 2040:	4 millioen
	in 2080:	16 millioen
	in 2120:	64 millioen en
(over 200 jaar)	in 2160:	256 millioen.

Nu zullen velen zeggen: "Maar dat gebeurt natuurlijk niet," of: "200 jaar is nog zo ver in de toekomst." Wanneer de ontwikkeling van de mensheid naar eigen leven wordt afgemeten, dan lijken 200 jaar inderdaad lang, maar in de geschiedenis der mensheid is 200 jaar slechts een seconde, of om het anders uit te drukken, voor onze generatie is het probleem nog niet dramatisch, maar voor onze kleinkinderen zal het dit reeds zijn.

Op de eerste tegenwerping: "Dit gebeurt natuurlijk niet", past de wedervraag: "Waarom niet?", tenzij de mensheid zelf dit probleem in zijn volle omvang gaat onderkennen. Op zeer korte termijn heeft deze bevolkingsexplosie in Surinam echter verschillende consequenties.

Uit de rapporten van de United Nations (p. 144) blijkt, dat in 1947 de verdeling van de bevolking naar leeftijd was:

	Wereld	*West Europa*	*Latijns Amerika*
0–15 jaar	36%	24%	40%
15–59 jaar	57%	62%	55%
60 jaar en ouder	7%	14%	5%

Volgens VAN DER KUYP waren in 1944 in Suriname deze cijfers:

0–15 jaar	44%
15–59 jaar	49%
60 jaar en ouder	7%

Dit betekent in 1960 op een bevolking van 250.000 zielen meer dan 100.000 kinderen en weer volgens VAN DER KUYP zal dit aantal in 1970 reeds bijna 200.000 bedragen.

Een dergelijke toename geeft uiteraard grote *problemen voor de opvoeding*, niet alleen scholen, maar ook onderwijzend personeel. In 1955 gingen, inclusief de fröbelscholen, totaal 56.000 kinderen op school, of ruim 25% van de bevolking. Voor het schooljaar 1960–1961 bedraagt dit aantal reeds 63.000 en binnen 20 jaar zal het aantal schoolkinderen de 100.000 zijn gepasseerd.

Reeds nu zijn alle scholen in Suriname, zoals bijna overal in de wereld, overvol en het zal reeds een uiterst zware taak zijn om het huidige peil te handhaven. Bij verdubbeling van het totaal aantal klaslokalen binnen 20 jaar zal geen sprake kunnen zijn om zelfs maar tot enige verbetering van het peil te komen.

Opvoeding is kostbaar, zowel voor de ouders als voor de gemeenschap. Het kan, wederom volgens rapporten van de U.N. en volgens vele andere deskundigen, gesteld worden, dat grote gezinnen het uiterst moeilijk maken om de zorg en de opvoeding van de kinderen te verbeteren en de grootste belemmering vormen voor verbetering van het gezinsleven. Natuurlijk zijn er uitzonderingen en die zullen er altijd blijven. Iedereen kent voorbeelden van begaafde kinderen uit grote gezinnen, maar het gaat in dit betoog om de totale bevolking en niet om de uitzonderingen.

Gesteld, dat Suriname in staat zal zijn al deze kinderen redelijk op te voeden, dan rijst onmiddellijk de vraag: "Wat moeten deze kinderen later gaan doen?" Bij analyse blijkt het antwoord benauwend.

In 1960 bedroeg het aantal *mannen* in Suriname beneden de

45 jaar ongeveer 110.000, waarvan 60.000 jongens onder de 15 jaar en 20.000 ouder dan 45 jaar. Zelfs wanneer aangenomen wordt, dat over 20 jaar een ieder, die nu ouder dan 45 jaar is, zal hebben opgehouden met werken, dan betekent dit toch, dat binnen 20 jaar *werkgelegenheid* zal moeten worden gevonden voor 60.000 minus 20.000 = 40.000 nieuwe arbeidskrachten. En dan slaat dit nog alleen op mannen en niet op meisjes en vrouwen, mede betrokken in het arbeidsproces.

Nu is gelukkig 40.000 geen astronomisch getal, maar toch zal het werk creëren een uiterste krachtsinspanning van een ieder vragen. Immers, nieuwe werkgelegenheid in de landbouw, bosbouw of industrie impliceert toename landbouwareaal, nieuwe polders.

Kosten landbouw. Stel 5 HA/gezin à ƒ 1000/HA is reeds ƒ 5000.–.

Industrialisatie. Brokopondo 200 millioen Sur. guldens, werkgelegenheid smelter en aluinaardefabriek, plus alle bijkomende diensten, misschien 2000 man, of een investering van ƒ 100.000/gezin. Kleinere industrieën zullen uiteraard veel minder vragen, doch misschien illustreren deze enkele voorbeelden, dat creëren van nieuwe werkgelegenheid voor 40.000 werkers nieuwe investeringen in Suriname zullen vereisen van vele honderden millioenen Surinaamse guldens.

De vraag zal wellicht gesteld worden of Suriname momenteel *overbevolkt* of *onderbevolkt* is. Daarop zou eerst onderzocht moeten worden: wat is overbevolkt. Een aanvaardbare definitie zou misschien zijn: een groter aantal inwoners in het land dan verenigbaar met een menswaardig bestaan. Dan blijkt het duidelijk, dat in een land als Suriname met zijn enorme, vrijwel of zelfs geheel lege ruimtes, het begrip over- of onderbevolkt voor nog een lange tijd door vele factoren bepaald zal zijn. Zou b.v. morgen een groot aantal rijke ertsvoorkomens in het binnenland worden gevonden, waardoor binnen enkele jaren een groot aantal mijnbouwmaatschappijen zich in Suriname zouden willen vestigen, dan zou men in dat geval al spoedig van onderbevolking spreken. Maar dit is een hypothetisch geval, voor Suriname gaat het om de huidige realiteit. Het is beter om in Suriname te spreken van overbevolking in de stad en onderbevolking in het binnenland, waarbij geconcludeerd kan worden, dat de bevolking van Suriname zeker nog sterk zal kunnen groeien, doch ernstige spanningen en onoplosbare problemen slechts kunnen worden voorkomen, indien de huidige bevolkingsexplosie wordt ingetoomd tot geleidelijke toename.

Gelukkig voor Suriname *is* er nog ruimte, *zijn* er nog mogelijkheden en loopt de bevolkingstoename nog niet in de astronomische getallen. Vergeleken met landen als India, Java of wilt U in de buurt blijven, vele eilanden in het Caraïbisch gebied als Puerto Rico, Barbados, is het probleem nog niet onoplosbaar, maar het kan dit in de naaste toekomst, ook in Suriname, worden, *tenzij:*

En dit 'tenzij' kan beter belicht worden in het raam van het wereldgebeuren.

Dan zou, geloof ik, allereerst gesteld kunnen worden, dat de groei van de mensheid past in het overal waarneembare streven in de natuur van het kleine naar het grote, zowel in het individu als in aantallen. Het schijnt zo te zijn, dat de natuur doorgaat met experimenteren totdat de grenzen overschreden worden en een nieuw experiment begint. In vroegere tijden, dinosaurussen en dergelijken, nu olifanten en walvissen; waarmede opnieuw de grens schijnt bereikt en misschien is de groei van de mensheid het laatste experiment. Of bij dit experiment het bestaan van de mensheid zelf op het spel wordt gezet, zal daarbij geen rol spelen; de talloze uitgestorven diersoorten en het opnieuw beginnen, zie b.v. de ontwikkeling van de zoogdieren, schijnen dit te bewijzen. Alleen de mens kan, als hij dit wil, de natuur overwinnen.

De keuze uit de middelen om een catastrofale bevolkingstoename te voorkomen, zijn beperkt en hebben allen hetzelfde doel: *een redelijk evenwicht herstellen tussen geboorte- en sterftecijfer.* Omhoogbrengen van de sterftecijfers door het ophouden van elke gezondheidszorg, zowel individuele als openbare en vooral preventieve gezondheidszorg zal niemand willen. Vergroting van het sterftecijfer door natuurrampen of oorlogen is gebleken geen noemenswaardige rol te spelen. Dat wereldoorlogen in verhouding minder slachtoffers vragen dan oorlogen van beperkter omvang vroeger, is het gevolg van het uitblijven van epidemieën tijdens en na de oorlog.

Een wel zeer onwaarschijnlijk alternatief lijkt emigratie naar andere planeten en sterren. Om verder grote toename van de bevolking te voorkomen zouden jaarlijks 2% van de mensheid of niet minder dan 60 millioen mensen het wereldruim ingeschoten moeten worden.

Tenslotte nog het alternatief van atoomoorlog, met totale of bijna een totale vernietiging der mensheid, een oplossing die slechts zou bewijzen, dat de mensheid onmachtig is om eigen verantwoordelijkheid voor dit probleem te willen aanvaarden.

Het is derhalve duidelijk dat, indien de sterftecijfers niet omhoog gebracht kunnen worden, een redelijk evenwicht slechts bereikt zal kunnen worden *door het omlaag brengen van het geboortecijfer*.

En hiermede komt dan het delicate en moeilijke onderwerp van de *geboortebeperking* aan de orde, een onderwerp, waartegen vrijwel een ieder zich instinctief verzet. Een onderwerp, dat direct raakt aan nog onopgeloste problemen op het gebied van religie, physiologie, psychologie, sociologie en zelfs pharmacie. Maar indien de mens op aarde met verantwoordelijkheid is belast, dan volgt hieruit onontkoombaar, dat de mens dit probleem onder ogen zal moeten zien en geschiedt dit eenmaal, dan zal de keuze niet anders dan op geboortebeperking kunnen vallen.

Ter voorkoming van misverstand, geboortebeperking betekent geenszins het propageren van kinderloze of zeer kleine gezinnen. Immers bij een gezin van gemiddeld 3 kinderen zal de totale mensheid ongeveer op peil blijven of zeer weinig toenemen. Volledige egalisatie lijkt uit den boze, maar indien op korte termijn alleen maar een halt zou kunnen worden toegeroepen aan de *zeer grote* gezinnen, dan zou de bevolkingsexplosie al aanmerkelijk in kracht afnemen, want het gaat juist om de grote getallen.

Het standpunt van de verschillende godsdiensten t.o.v. dit probleem loopt uiteen. Wereldgodsdiensten als Islam, Hindu en Boeddhisme geven geen zwart-wit uitspraak en dit betekent in feite, dat hier geen onoverkomelijke hinderpalen bestaan indien het besef van de dwingende noodzaak doorbreekt.

Van het Christendom heeft het Protestantse deel, bij monde van de Wereldraad der Kerken, zich in meerderheid reeds openlijk uitgesproken voor geboortebeperking, de R.K. Kerk nog niet, doch het lijkt wel duidelijk, dat aanpassing in de naaste toekomst zal geschieden. Bewijzen zijn hiertoe te over, al zal dit van Rooms-Katholieke zijde nog niet openlijk worden toegegeven.

Eventuele andere invloeden op de mens zelf door geboortebeperking worden thans in vele landen bestudeerd, al ontbreekt hierbij nog algemene leiding. Het probleem is ook teveel verweven met nationale gevoeligheden dan dat lichamen als de Verenigde Naties of the World Health Organisation iets anders kunnen doen dan helpen en adviseren waar dit gevraagd wordt.

Ook bij een beschouwing over de houding van de mensheid tegenover dit probleem over de gehele wereld blijkt deze zeer

verdeeld te zijn. In *West Europa* is vrijwel een evenwicht bereikt, sommige landen als Nederland zijn daar om speciale redenen nog niet aan toe; in de meeste andere landen is dit reeds vrijwel het geval.

Een ander voorbeeld van gedeeltelijk hersteld evenwicht is *Japan*, waar het aantal geboortes van 35/000 voor de oorlog, thans is teruggebracht tot onder de 20/000. Aanvankelijk door abortus op grote schaal, thans steeds meer door preventieve middelen. In het algemeen hebben eilandbewoners meer begrip voor het probleem van overbevolking dan die van het vasteland. En zo is het niet te verwonderen, dat Japan haar inwonersgetal van 1600–1850 constant wist te houden en nu opnieuw bewust probeert dit te doen.

Een ander voorbeeld, waar de Regering bewust bevolkingstoename tracht tegen te gaan is *India*. Uit talloze studies en statistieken is duidelijk gebleken, dat geen land zichzelf kan industrialiseren, het levenspeil van haar bevolking kan opvoeren, indien gelijktijdig deze bevolking op een dergelijke wijze toeneemt, dat alle beschikbare middelen nodig zijn om de toename van de bevolking in leven te houden, niet eens redelijk te voeden, doch in net voldoende mate om niet een ieder van honger te laten omkomen. Er zijn momenteel maar een paar landen over in de wereld, waar enige toename van de bevolking nog verenigbaar is met verhoging van de welvaart. De voornaamsten zijn de Verenigde Staten, Canada, Rusland, Australië, Nieuw-Zeeland en ook deze landen zullen snel het punt bereikt hebben, waar dit niet meer het geval zal zijn.

Het probleem kan ook ideëel worden gesteld. Wat verdient de voorkeur, een zo groot mogelijk aantal mensen op de aarde in uiterst kommervolle omstandigheden, die net niet van honger dood gaan, òf voor ieder mens op aarde een menswaardig bestaan?

Tenslotte nog een ander aspect. Grote bevolkingstoename, opeenhopingen in millioenensteden, brengt onverbiddelijk mede het verloren gaan van democratische waarden. In een millioenenstad kan de eenling geen enkele persoonlijke invloed op het stadsbestuur uitoefenen, ook de gemeenteraad kan dit niet meer, en het gevolg is, dat het bestuur steeds meer overgelaten wordt aan ambtenaren. In een wereldstad is het zich volledig ontplooien van de mens in al zijn persoonlijke mogelijkheden al vrijwel on-

mogelijk geworden. De vraag kan ook gesteld worden: wil de mensheid dit eigenlijk: ontplooien van eigen persoonlijkheid vereist eigen inspanning, het is zoveel gemakkelijker om het maar aan anderen over te laten. Massavermaken inplaats van individuele ontspanning, geleefd te worden inplaats van zelf te leven. Zonder 'challenge', zonder eigen inspanning, ook geen waardering voor het verkregene met als mogelijk gevolg een afsterven van de capaciteit tot ontplooiing. Hoe voller en gecompliceerder de wereld wordt, hoe moeilijker het voor het individu wordt het eigene te vinden en te ontwikkelen.

Het toekomstbeeld voor de mensheid is weinig opwekkend en er is maar heel weinig tijd meer om tot een oplossing te geraken. De huidige ontwikkeling is zo snel, dat het hoogstens nog aan een of twee generaties gegeven zal zijn, in redelijkheid tot een menswaardige oplossing te komen. Gehoopt kan slechts worden dat deze generaties de daarvoor benodigde wijsheid en het inzicht zullen opbrengen.

SUMMARY

SURINAM AND THE POPULATION PROBLEM

It is a well-known fact that the fast population growth must be regarded as one of the most explosive problems of our present-day world. After showing the gravity of this problem the author concentrates on Surinam with her small population.

Characterizing the situation in Surinam as overpopulation in Paramaribo and underpopulation in the interior, the author considers some educational, hygienic and employment problems, which are caused by the rapidly growing population of the country.

NONI LICHTVELD

SURINAME EN 'DE KANKANTRIE'

Wie enigszins op de hoogte blijft van de blijde gebeurtenissen bij het Nederlands amateurtoneel en in de vaderlandse toneelschrijfwereld (vooralsnog ook vaak een amateuraangelegenheid) weet allicht dat Mevrouw ELINE VERKADE-CARTIER VAN DISSEL korte tijd geleden de erepalm wegdroeg bij een wedstrijd voor 'Een In Het Nederlands Geschreven Toneelstuk'.

Dit stuk was *De Kankantrie*,[1] en het speelt zich af in Suriname, wat mèt het enthousiaste jury-rapport genoeg reden was om het hart van de Surinaamse toneelliefhebber (een alomvattend begrip, want het beroepstoneel is nog onbekend) vol verwachting te doen kloppen. Intussen heeft de wereldpremière ervan plaats gehad bij de Wageningse studenten – maar zelfs als we de kritieken daarover gelezen hadden zouden we die hier buiten beschouwing willen laten: wij lazen het stuk in Suriname, en moeten dus met onze eigen beoordeling volstaan.

Wat we ook buiten beschouwing willen laten zijn de eventuele dramaturgische kwaliteiten of tekortkomingen van het stuk – die zijn immers universeel, en de Nederlandse kritici zullen daar ook hun zegje wel over gezegd hebben.

Uitgaande van een ander universeel probleem, namelijk de eeuwige behoefte aan speelbaar repertoire, ging het ons bij de lezing ervan in de eerste plaats hierom: is het geschikt om in Suriname te spelen? Met een eigen Surinaamse toneellitteratuur is het vooralsnog maar dunnetjes gesteld, en hoewel er ettelijke verenigingen van tijd tot tijd hun (vaak in het 'Surinaams') zelf geschreven stukken vertonen, is het peil daarvan meestal nog wel ver verwijderd van een internationale, of ook maar een 'inter-koninkrijkelijke' kompetitie.

Vanzelfsprekend dus onze vreugde om een auteur, al is het een Nederlandse, die Suriname als achtergrond kiest voor een drama, waarin we wel aan kunnen nemen dat ook de Surinaamse geest er zijn weerspiegeling moet vinden.

Laat ons er niet langer omheen draaien – we hebben het stuk immers gelezen – hoewel er inderdaad sprake is van een Surinaamse geest – moet het ons helaas uit de pen: voor opvoering in Suriname is het totaal ongeschikt.

---

[1] *De Kankantrie*, door ELINE VERKADE. Maestro Uitgeverijen Nr 627, A. J. G. Strengholt, Amsterdam, z.j., 70 blz.

Allereerst (en allerlaatst misschien) om het probleem dat *De Kankantrie* aan de orde stelt – in 't kort gezegd: de tegenstelling tussen oud en nieuw, tussen de noodzakelijk geachte vooruitgang en het oude bijgeloof – iets wat als centraal gegeven zelfs van een toneelspel in het Suriname van vandaag nauwelijks aandacht verdient, omdat het ook als reëel probleem van totaal ondergeschikt belang is.

Wie dagelijks wordt volgehamerd met Tienjarenplan, Operatie Sprinkhaan en Brokopondo Project, weet niet alleen dat vooruitgang voor Suriname even vitaal als onafwendbaar is, maar ook dat het een voldongen feit is, even domweg en duidelijk als het schijnen van de zon, het zingen van de vogels en het weerkeren van de regentijd. Het oude bijgeloof is tegelijk zo springlevend als ieder ander geloof, en eerder gaat het dan ook een vanzelfsprekend onderdeel vormen van de vooruitgang dan dat het een remmende factor zou zijn. Evenmin als tijdens de Renaissance en daarna christelijke opvattingen een ernstige belemmering konden vormen voor de vooruitgang, doet het 'bijgeloof' iets af aan de ontwikkeling van Suriname. Er is altijd wel een oplossing te vinden; evenals er 'accommodements avec le ciel' zijn, zijn er vele accommodements met de geestenwereld. Overigens is het minder gewaagd dan het schijnt om ons 'bijgeloof' op één lijn te stellen met welke godsdienst dan ook: alle aspecten ervan passen in een zeer bepaald geloofs-systeem, en hoewel er bij ons weten nog nooit een grondige studie over dit onderwerp is verschenen, kunnen we toch wel aannemen dat dit dus genaamde bijgeloof de enige godsdienst is, die hier geen officiële bescherming geniet.

Mevrouw Verkade laat haar drama zich voltrekken op een oude plantage, waarover een bejaarde dokter het nogal haperend beheer voert ten behoeve van zijn zeer zakelijke, maar in Holland vertoevende broer. De dokter, die al sinds onheugelijke tijden Suriname bewoont, heeft veel begrip voor wat er leeft bij de 'bevolking', hier (nogal eenzijdig voor ons Surinaams gevoel) voorgesteld door een verknocht creools bedienden echtpaar.

Het ziekelijk zoontje van deze echtelieden vormt op de achtergrond een kwetsbaar mikpunt voor de perfide neigingen van de geest (daar komt hij) der Kankantrie, die bij al te vooruitstrevende inmenigng in zijn boombewonersbestaan het zieke jongetje zelfs zou kunnen doden. Die Kankantrie staat onherroepelijk in de weg van de verbeterings- en herverkavelingsplannen, die een kersvers uit Holland gekeerde zoon van de dokter in opdracht van diens broer op de plantage ten uitvoer wil brengen. De Kankantrie zal dus òm moeten, dwars tegen het bijgeloof van het echtpaar, het begrip van de dokter en de angst van een jong meisje in, zodat we al gauw midden in de symboliek zitten: kappen of niet kappen van die boom?

Vermoedelijk zal de gemiddelde Surinaamse theaterbezoeker op dit moment nog maar door één vraag geïntrigeerd worden: hóe halen ze hem om; want dat de kankantrie moet vallen staat immers allang voor hem vast. Misschien maakt het hem een ogenblikje ongerust, dat Mevrouw Verkade (en dus ook de dokter-plantagebeheerder) verzuimt om in elk geval één of andere 'obiaman' te bestellen, die met de nodige spectaculaire toverpraktijken de geest voor alle zekerheid van te voren wat kalmeren moet – maar aangezien zelfs het bijgelovig echtpaar dit idee

niet komt opperen zal dat dan wel zo zonder moeten, vanwege de dramatische ontwikkeling.

Inderdaad worden de verwachtingen van onze theaterbezoeker niet bedrogen: de geest verschijnt in een spannende scène (hoewel onzichtbaar) ten tonele, en al wordt hij dan uiteindelijk afgepoeierd en mag het jongetje voortleven (het kan ook weer niet àl te kras), hij weet toch ook nog het angstige jonge meisje te verwonden, dat de verzoenende taak van de zo lichtvaardig vergeten 'obiaman' inmiddels op zich had genomen. De nuchterlingen in de zaal hebben ook hun lesje gekregen: je kunt nooit weten met die dingen.

Mevrouw Verkade laat al deze geheimzinnigheden niet gebeuren zonder voor die zelfde nuchterlingen hier en daar een heel aannemelijke wetenschappelijke verklaring in te lassen; per slot schreef zij ook in de eerste plaats voor een Nederlands publiek.

Al met al is deze opsomming van dramatische wederwaardigheden eigenlijk helemaal zo gek nog niet – voor de interpretatie ervan hebben we toneeltalent genoeg, en de scène met de geest bijvoorbeeld zou er zeker ingaan als koek, al ware het dan met zaalreacties die de schrijfster nauwelijks heeft kunnen voorzien. – En toch: het stuk waarop men in Suriname heeft gewacht is het allerminst.

Dat de gebezigde spreektaal ons wat al te oer-Hollands in de oren klinkt mag heus geen bezwaar heten; in een handomdraai bekken we er 'Surinaams-Nederlands' van, of waar dat op zijn plaats is helemaal 'Surinaams'. Dat die dokter een beetje onwaarschijnlijk lijkt vergeleken bij alle doktoren die we hier kennen en dat het creoolse echtpaar een beetje zo wordt voorgesteld als de plantagenegers in ouderwetse Amerikaanse films, daar kunnen we ook nog wel overheen – een kwestie van 'typecasting', je hebt nu eenmaal overal gekke mensen.

Maar hoe zit dat eigenlijk met die plantage Catharina Maria? Zo te lezen zou het ergens bij Leonsberg kunnen zijn: je ziet de rivier en het is vlak bij de stad – maar wat voor arbeiders hebben ze daar in hemelsnaam? Je zou zo aannemen dat het gewoon Javanen moeten zijn, als ze niet allemaal de benen namen voor die om te kappen kankantrie, waarvan de geest immers uit Afrika, en niet uit Azië kwam mee-geïmmigreerd (het is geen waringin!).

Zoveel geestelijke kultuur-assimilatie is ons voorlopig wat ál te machtig, en bevordert alleen ons ongeloof in de geschilderde situatie. Behalve misschien in dit enkele voorbeeld van een wel heel ver voorgestelde ontwikkeling van ons spirituele leven doet het stuk ons heel erg ouderwets aan, en in onze verdere onwetendheid hebben we de neiging de ondagelijkse romantiek ervan eerder dan in Suriname te projecteren in het voormalig ' Nederlands Indië'', of kortom: 'in zo'n land waar je haast niks vanaf weet'.

Onze huidige romantiek is wel een heel andere geworden: niet die van het verleden vol geesten gevulde kankantries, maar die van de toekomst: de ontdekkingsreis naar het nog onbekende eigene, de eeuwenlang onontgonnen binnenlanden en de oer-diep aangeboren eigenschappen, het verkennen van eigen land en hart, met als ver verlokkend doel: wat gaan we er allemaal van maken, wat voor gezicht zullen we krijgen over tien, twintig, honderd jaar?

Waarschijnlijk heeft Mevrouw Verkade zich wel degelijk geïnformeerd

omtrent haar speelterrein: de beschrijving van het oude plantagegebouw waar het drama zich afspeelt bijvoorbeeld, wijst daar wel op.

Toch zet ze ons een Surinaams meisje voor dat Manya heet – in onze oren even gek als een kleine Hollandse die Pruimpje of Appeltje zou zijn gedoopt, en eerder op zijn plaats in een klucht dan in zo'n dramatisch gegeven.

Een moment konden we denken dat het stuk zich af moest spelen in het Suriname van voor de oorlog (ook voor ons een wat vagelijke wereld), maar daar zijn dan weer de vermelde vliegtuigverbindingen, en de penicilline die een rol komt spelen, zodat we alras begrijpen dat ook dat de bedoeling niet is.

Als slotsom wat betreft een opvoering hier blijft voornamelijk: het omhakken van kankantries is het probleem niet meer in Suriname, waar hele dorpen uit de weg moeten als dat nodig is – dus wat moeten we dan met een kankantrie? Als 'document humain' is het beslist niet documentair genoeg, als simpel speelstuk weer te dicht bij huis om aan een zeer specialistische kritiek te ontkomen, en als zuiver litteraire prestatie ... maar daar zouden we immers over zwijgen.

Hoewel men ons nu direkt kan verwijten de hand liever eens in eigen boezem te steken, en zélf te maken wat we dan beweren zo dringend te behoeven, hadden we zeker graag de aanmoediging gehad van een indrukwekkend voorbeeld uit Nederland (zijn we niet verguld dat er een toneelstuk in Suriname zich af mag spelen), waar immers de nationale toneelschrijfkunst ook van kruipen en strompelen heeft moeten groeien – we zijn nu eenmaal nog zo jong dat een Surinaamse Heyermans hoogstens in Dokter Sophie Redmond een vertrouwde klank, maar nog echt geen 'toneelklassiek' is kunnen worden.

Wat we dan wél behoeven aan toneelrepertoire met Surinaamse inslag? Weet één Europese theaterdirekteur precies wat volle zalen trekken zal? Dan is het zeker die ene die goud verdient. Wat deze wetenschap betreft kan men hier (als overal) alleen putten uit ervaring en intuïtie – en het eerste is voor een jong land, dat sinds nog maar heel kort eindelijk een beetje eigen gezicht kon gaan vertonen, vanzelfsprekend ook nog maar een geringe ervaring, terwijl het tweede weer zoiets persoonlijks is, dat er moeilijk logisch mee te redeneren valt.

Het zijn echt niet alleen de Surinaamse of in Surinaamse sfeer omgewerkte stukken die hier volle zalen trekken. Dat bewezen de laatste tijd bijvoorbeeld de vele voorstellingen van Beaumarchais' 'Barbier van Sevilla', nota bene klassiek Frans en in Spanje spelend, welk succes echt niet alleen bepaald werd door het feit dat Figaro hier en daar zijn terzijdes in het 'Surinaams' plaatste, maar waar ook vooral de nationale liefde voor de verkleedpartij, het kostuumstuk, aan zijn trekken kon komen. Nog altijd wordt er met dierbare bewondering gesproken over het lang voor de oorlog gespeelde 'Vader des Vaderlands' van Veterman, en ook bij het 'Surinaams Passiespel', dat slechts een korte looptijd had, vormde de kostumering een der aantrekkelijkheden.

Dit wil echter volstrekt niet zeggen dat alleen een 'historisch' gegeven het hier zou doen; ook een 'exotisch' blijspel als Patrick's 'Teahouse of the August Moon', dat het na-oorlogse Japan onder de Amerikaanse bezetting laat zien, trok (en trekt nog steeds) een groot publiek uit alle lagen der bevolking – misschien niet in het minst omdat er zo heerlijk in

gesold wordt met de Amerikaanse betweterigheid, die het toch uiteindelijk moet afleggen tegen de patriarchale eigen kultuur van Japan.

Want al met al staat dit wel vast: men heeft beslist behoefte aan de manifestatie van het eigene. Dat bewezen niet alleen de volle zalen die destijds de stukken van Sophie Redmond ten deel vielen, maar dat bewijst ook telkens weer het enthousiast bezoek aan de, vaak nog zo gebrekkige eigen toneelwerken van de kleine verenigingen.

Of dit 'eigen' toneelstuk nu in het Nederlands of in het 'Surinaams' zal moeten worden gebracht – vooralsnog zijn we (om het niet te ingewikkeld te maken) een tweetalig land, en deze vraag lijkt van ondergeschikt belang.

Wél zal het gestelde probleem dus een ander moeten zijn dan dat van de (reeds lang gekapte) *Kankantrie;* we zien liever eens iets over het ene grote, ja eigenlijk wereldomvattende probleem dat voorlopig het meest aan de orde is: dat van de assimilatie.

De Surinaamse bevolking bestaat niet alleen maar uit planters en creoolse bedienden; zij bestaat (nog!) uit kinderen van allerlei volkeren, die in naam Surinamers zijn, maar in de geest nog lang niet één volk. Ons probleem is: het begrip voor de 'Andere', de eenwording van kultuurfragmenten tot één kultuur, van rassen en groepen tot één natie – zonder het verlies daarbij van het meest eigene en waardevolle dat al die groepen van oudsher meebrengen.

Vergeef ons dus dat we teleurgesteld zijn met een *Kankantrie*, met het feit dat we als een geschilderd achterdoek gebruikt zijn voor een nogal willekeurige, romantische geschiedenis, waar we eigenlijk een klein United-Nations-gebouwtje voorstellen, met alle op schaal gebrachte disputen en schoenen-op-tafel van dien.

Het stuk dat we verlangen is het stuk van de toekomst, van de vreemde mengelmoes van mogelijkheden, die soms een verbazingwekkend geheel weten te vormen – zoals die zonderlinge keer laatst toen een hindostaans orkest optrad onder leiding van een Javaan, waarbij een Creool zeer verdienstelijk een tango zong.

Het zal het stuk zijn over de moeizame overwinning van het wantrouwen tussen al die groepen onderling, waarbij de meest ontmoedigde vooroordelen nog zo vaak de kop opsteken. Het stuk over die ene generatie die eens komen zal, die met een beetje geïrriteerde glimlach zal neerzien op het rassenbewustzijn van zijn voorouders: 'wij Hindostanen, ... bij ons in Holland, ... in het oude China ...'

Het zou een voortreffelijk stuk zijn als het ons een beetje de richting kon wijzen: wát moeten we bewaren van ons zelf en behouden van anderen, wáár moeten we bij elkaar aanknopen, wát kunnen we doen om ieder zijn deel en aandeel te verzekeren in onze uiteindelijke kultuur? We weten niet zeker of we alles nu maar moeten laten groeien en sterven zoals het toeval dat wil – onze ervaringen met dat soort politiek zijn niet al te best. Waar we tegenwoordig tot de plannenmakers behoren, hebben we de neiging ons ook op onze geestelijke toekomst te bezinnen, en een lijn te bepalen voor de groei van een nationaal bewustzijn, en dus van dat wat een land zijn gezicht moet geven: de eigen kultuur.

Maar waarschijnlijk verlangen we wel wat veel voorlopig; het lijkt een vicieuze cirkel om een kultuuruiting te vragen die uiting geeft aan een nog nauwelijks geboren kultuur. Voorlopig kennen we alleen nog maar de

grootouders van het wiegekind; zij kwamen uit alle windrichtingen bijeen om het hun deel te geven.

Goed dan, we zullen het kind alle kans moeten geven, we zullen het met liefde en onze beste raad omringen, en met verheugde eerbied die aspecten van zijn ontwikkeling gadeslaan, waarbij de beste eigenschappen van ons aller voorouders zich in nieuwe vorm manifesteren.

De *Kankantrie* was voor de jonggeborene een geschenk van een (misschien wat ouderwetse) petemoei, en al zullen we hem dan nooit gebruiken, hij zal met liefde in onze kast worden bijgezet; omdat het een geschenk is, en een bewijs dat er aan ons wordt gedacht.

SUMMARY

SURINAM AND 'DE KANKANTRIE'

Considering Mrs. VERKADE's prize-winning play *De Kankantrie* (The Cotton Tree), the author, a theatrical designer, is of opinion that the work, whatever its other merits, cannot satisfy the dramatic needs of the people of Surinam.

She does not think it adequate to our time, in which Surinam is undertaking exploring expeditions to its own unknown interior (both physical and psychological), in an effort to find a form of expression for its composite culture.

PH. A. SAMSON

EDWARD SHENLEY

Lid van het Gemengd Geregtshof tot wering van de Slavenhandel

Gouverneur J. VAN TILBURG had de vriendelijkheid mij een in 1958 verschenen werk van de Amerikaanse journalist GEORGE SWEETNAM toe te zenden. In dit boek, getiteld *Where else but Pittsburg*!, komt een romantisch verhaal voor van Captain EDWARD WYNDHAM HARRINGTON SHENLEY, 'a veteran of Waterloo', die in het Gemengd Geregtshof tot wering van de slavenhandel in Suriname zitting heeft gehad.

SHENLEY schaakte in 1842 een veertienjarig meisje, MARY CROGHAN, dat een school op Staten-Island bezocht. De schrijver zegt hierover:

"By the time she was 14 we find Mary Croghan a pupil in the exclusive Staten Island boarding school run by a Mrs. McLeod, which was also attended by several cousins on both the Croghan and O'Hara side of her family. Mrs. McLeod had a twice widowed, n'er-do-well brother in law, a veteran of Waterloo, who had somehow managed to wrangle an appointment as commissioner in a slave trade court in Dutch Guyana. He had gone back there only six months before, after being threatened with stoppage of pay for being absent without leave for three years."

Verder vertelt de schrijver ons dat SHENLEY na de schaking in het geheim trouwde voor een 'magistrate' en daarna naar Engeland zeilde. Daar verzocht hij verlofsverlenging, doch dit werd hem geweigerd. Vergezeld van zijn vrouw keerde hij toen naar Suriname terug.

Van het verblijf in Suriname lezen wij in het werk van SWEETNAM:

"There's a family tradition that it was the bride who found the answer: She put on a three year campaign to have the court free all slaves brought before it, until he was finally recalled to England in 1845.

In 1848 the Captain asked and got permission to take his wife to America because she was 'in a delicate state of health' which was the way Victorians said a baby was expected." [1]

SHENLEY overleed in 1878 op de leeftijd van 79 jaar, terwijl zijn vrouw hem jaren overleefde: zij stierf in 1901.

Dit verhaal bracht mij ertoe een onderzoek in te stellen omtrent de vraag welke de werkzaamheden waren van het Gerechtshof waarin SHENLEY zitting had, en wat er hierover in Suriname bekend is.

---

[1] Blijkens een in *De West* van 4 jan. 1960 opgenomen bericht verscheen in *The Pittsburg Press* een artikel over Suriname van de hand van ACKER PETIT. Hierin vertelt hij een en ander over MARY SCHENLEY en voegt daaraan toe, dat men in haar familie weet te vertellen dat zij haar echtgenoot ertoe bracht al de slaven, die voor hem geleid werden als Commissioner in a 'slave trade court' vrij te verklaren.

Op het Wener Congres bepleitte Engeland het nemen van maatregelen tegen de clandestiene invoer van slaven in de Brits-Indische en Nederlandse koloniën.[1] Op 4 mei 1818 werd te 's-Gravenhage een tractaat tussen Groot-Brittannië en Ierland en Nederland gesloten om deze verboden slavenhandel tegen te gaan. Volgens dit tractaat zou er een Gemengd Gerechtshof worden opgericht, waarin zowel Engelse als Nederlandse Rechters zitting zouden nemen. Op 28 december 1818 (G.B. No. 9) kondigde Gouverneur Mr. C. R. VAILLANT het K.B. van 17 september 1818 af, waarin was bepaald dat het aan niemand in de West-Indische Koloniën geoorloofd was slavenhandel te drijven of aan die handel directelijk of indirectelijk deel te nemen, op poene van een geldboete van *f* 5000 mitsgaders met eerloosverklaring en confinement voor de tijd van vijf jaar.

De eerste samenstelling van het Gemengd Geregtshof dat in Suriname was gevestigd, werd op 3 november 1819 (G.B. No. 2) bekend gemaakt. Door de koning van Nederland werden hierin benoemd als rechter Mr. P. J. CHANGUION en als arbiter Jhr. J. P. GRAAFLAND. Door de koning van Groot-Brittannië en Ierland werd als Rechter aangewezen C. E. LECROY en als arbiter T. S. WALE. Secretaris was J. C. GUICHERIT.

Het was aan praktizijns toegestaan voor dit gerechtshof te pleiten. Op 6 juli 1822 werden in een vergadering van het Hof de navolgende praktizijns als zodanig beëdigd: Mr. A. VAN ESCH, Mr. D. J. PRESBURG, J. LION ARONS en J. G. J. HELMCKE.

Op mijn verzoek aan de Rijksarchivaris, of er in het archief van het Gemengd Gerechtshof, dat zich thans in Den Haag bevindt, iets omtrent SHENLEY te vinden is, was deze zo vriendelijk mij het volgende te berichten:

"In antwoord op uw schrijven bericht ik u dat het archief van het 3 november 1819 ingestelde "Gemengd (Nederlands-Engels) Gerechtshof tot wering van de slavenhandel gevestigd te Suriname" inderdaad alhier aanwezig is, hoewel het niet vermeld is in het verslag der in Suriname aanwezige archieven, dat Mr. A. Telting in 1900 aan de minister van Koloniën uitbracht.

Genoemd archief is opgenomen in de "Gedeponeerde stukken" bij de archieven der "West-Indische Bezittingen en Suriname 1828–1845". Daarin berust ook het archief van de Engelse Rechter, dus de brieven bij deze ingekomen van en de minuten van zijn brieven aan het Engelse ministerie van buitenlandse zaken, notulen (vonnissen), vele stukken betreffende het weren van de slavenhandel enz.

In het archief (no. 606) van de gouverneur-generaal der West-Indische Bezittingen berust het "procesverbaal der beëdiging van den Heer Edward Wyndham Harrington Schenley als arbiter van wege Hare Britanische Majesteit, in het Gemengd Gerechtshof tot wering van den slavenhandel, zitting houdende in de kolonie Suriname" opgemaakt ten overstaan van de gouverneur-generaal der Nederlands West-Indische bezittingen schout bij nacht J. C. Rijk op 12 juli 1841.

Op 10 april 1841 had Lord Palmerston als minister van buitenlandse zaken uit het Foreign Office aan de commissarissen John Samo (Schen-

---

[1] Lees hierover *Het Congres van Weenen* door HAROLD NICOLSON (uit het Engels vertaald door Drs. E. LOPES CARDOZO), p. 238 en 324.

ley's voorganger) en Schenley zelf in Suriname, bericht, dat bij besluit van 16 juli 1838 Koningin Victoria genoemde Edward Wyndham Harrington Schenley benoemd had tot haar "commissioner arbitration in the Mixed British and Netherland Court of commission, established at Surinam under the treaty and additional article concluded with the Netherlands for the suppression of slave trade" (in gedeponeerde stukken no. 30). Genoemd besluit van 1838 werd door Schenley in de zitting van het Hof van 21 augustus 1841 vertoond; het stuk is in de notulen afgeschreven (gedeponeerde stukken no. 30).

Het blijkt evenwel niet waarom Schenley eerst drie jaren later officieel in functie trad, hoewel hij blijkens het adres van de missive van Lord Palmerston van 10 april 1841 toen reeds als rechter-commissaris fungeerde,

Nadat zijn afgetreden voorganger Samo op 18 mei 1842 zijn archief bij het gouvernement van Suriname had gedeponeerd, werden deze bescheiden 4 juli 1842 aan Schenley ter hand gesteld (gedeponeerde stukken no. 9). Mededelingen omtrent het particulier leven van Schenley heb ik niet aangetroffen."

Van SHENLEY's activiteiten is verder nog het volgende te vertellen:

In augustus 1843 werd op last van de Procureur-Generaal in Suriname door een commissie een onderzoek ingesteld naar de toestand van een oude slaaf, die naar ontvangen berichten op de plantage Resolutie op gruwelijke wijze zou zijn mishandeld. Het onderzoek wees uit dat twee oude negers, David en Casper, op de plantage verschil van mening over een stuk brood hadden gekregen en David aan Casper een stokslag had toegebracht. De administrateur van de plantage, GEORGE LODEWIJK RÖPERHOFF, oordeelde het nodig om ter handhaving van de orde op zijn plantage, David te straffen: hij liet hem over een oud kanon vastbinden en met tamariden twintig slagen toebrengen. De commissie rapporteerde, dat David niet de minste nadelige gevolgen van die straf had ondervonden en diezelfde dag zijn werkzaamheden had kunnen verrichten.

RÖPERHOFF, die lid was van de Koloniale Raad, beklaagde zich bij schrijven van 18 augustus 1842, in een zeer kras gesteld stuk, bij Gouverneur-Generaal B. J. ELIAS over de Procureur-Generaal, die hem ten onrechte zou hebben beschuldigd een zeer oude slaaf te hebben doen mishandelen, waardoor deze ernstig ziek zou zijn geworden. Hij voerde in dit schrijven aan, dat het gebruikmaken van spionnen en aanbrengers niet met de zedelijkheid is overeen te brengen, en verzocht te mogen weten wie hem zo verregaand had belasterd, onder bedreiging dat hij er anders toe zou kunnen komen om tegen de persoon van de Gouverneur-Generaal ter zake van laster en hoon "een actie te instituëren".

Bij resolutie van 11 september 1843 werd RÖPERHOFF door Gouverneur-Generaal ELIAS in zijn functie als lid van de Koloniale Raad geschorst, in afwachting van een beslissing van het Opperbestuur, omdat hij in zijn rekest de eerbied die hij als ingezetene en lid van de Raad aan de Gouverneur-Generaal verschuldigd was, uit het oog had verloren en omdat de toon van zijn rekest de kennelijke strekking had het publiek gezag te ondermijnen.[1]

---

[1] Van 1816–1845 hadden de Landvoogden de titel van Gouverneur-Generaal. ELIAS is de laatste bestuurder van Suriname die deze titel heeft gevoerd. – Over de schorsing van RÖPERHOFF lees J. WOLBERS' *Geschiedenis van Suriname*, p. 692.

Enige tijd daarna kreeg RÖPERHOFF kennis van een in Engeland uitgegeven boek over de behandeling van de slaven in Suriname, waarin een brief van SHENLEY aan de Secretaris van Staat in Groot-Brittannië, de Graaf van ABERDEEN, was afgedrukt. In deze brief stond vermeld, dat een lid van de Koloniale Raad in Suriname, RÖPERHOFF, die een plantage bezat van 5 à 600 slaven, aan een neger van meer dan honderd jaar de verschrikkelijke straf van de 'Spaanse bok' had opgelegd en naar aanleiding hiervan door de Gouverneur-Generaal uit de Koloniale Raad was 'gedemitteerd'.

RÖPERHOFF, van oordeel dat deze uitlating beledigend voor hem was, stelde bij het Gerechtshof een civiele actie tegen SHENLEY in en vorderde genoegdoening en veroordeling tot een boete van *f* 10.000, te betalen aan de Maatschappij tot uitbreiding van het Christendom onder de slaven.

SHENLEY, die Suriname inmiddels had verlaten, werd bij verstek veroordeeld om voor het Hof te compareren en eiser vergiffenis te verzoeken met verklaring dat hem van harte leed deed de beledigende uitdrukkingen te hebben gebezigd en eiser door hem erkend werd voor een man op wiens gedrag en conduite niets te zeggen was. Bovendien werd hij ten profijte van bovengenoemde Maatschappij veroordeeld om *f* 500 te betalen. Waarschijnlijk werd wegens SHENLEY's afwezigheid aan dit vonnis nooit uitvoering gegeven.

Aangezien het archief van het Gemengd Geregtshof zich in Nederland bevindt, zijn in Suriname geen gegevens over de gewezen arresten en beslissingen van deze rechtbank te raadplegen. Het lijkt mij evenwel de moeite waard dat t.z.t. een onderzoek in dit archief wordt ingesteld en de resultaten daarvan gepubliceerd.

SUMMARY

EDWARD SHENLEY, MEMBER OF THE MIXED COURT FOR THE SUPPRESSION OF SLAVE TRADE

In this article a few incidents are given of the life of EDWARD SHENLEY, who (on 16th July 1838) was appointed by Queen Victoria as a "commissioner arbitration in the Mixed British and Netherland Court of commission" established at Surinam for the suppression of slave trade.

The National Archives (in The Hague) are in possession of the proceedings of this court (which was instituted on 3rd Nov. 1819). These contain some statement on SHENLEY's official career in Surinam.

F. OUDSCHANS DENTZ

DE GROEP WEST-INDIË VAN HET INDISCH GENOOTSCHAP TE 'S-GRAVENHAGE

OPRICHTING

Het plan tot het vormen van een Groep West-Indië in het op 26 mei 1854 opgerichte Indisch Genootschap, is uitgegaan van de heren mr. F. G. Schalkwijk en mr. B. de Gaay Fortman. Zij nodigden op 24 december 1927 de volgende heren uit om in een commissie van aanbeveling zitting te nemen: dr. H. D. Benjamins, mr. dr. H. Dyckmeester, dr. H. Ferguson, A. S. J. Fernandes, prof. dr. P. C. Flu, mr. D. Fock, Ph. T. de Haseth Möller, mr. dr. P. H. W. G. van den Helm, O. L. Helfrich, A. W. F. Idenburg en A. G. Statius Muller.

In februari 1928 werd een circulaire verzonden, waarna 50 leden toetraden. De oprichting van de Groep West-Indië had in dezelfde maand plaats.

In de Jaarvergadering van het Indisch Genootschap, op 18 mei 1928, werden de statuten zodanig gewijzigd, dat het bestaan van de Groep West-Indië mogelijk was. De Heer Fred. Oudschans Dentz te 's-Gravenhage werd als lid van het Genootschap benoemd.

Het comité kwam op 21 maart bijeen en op 22 mei volgde een bespreking met het bestuur van het Indisch Genootschap.

De eerste bijeenkomst had 28 september 1928 plaats. Als voorzitter van het voorlopig bestuur werd aangewezen de voorzitter van het Indisch Genootschap, prof. mr. C. van Vollenhoven.

Vrijdag 12 oktober deelde de voorzitter van het Indisch Genootschap mede, dat in overeenstemming met de artikelen 9 en 10 van het op 18 mei 1928 gewijzigde Reglement, de vorming van een West-Indische groep tot stand was gekomen. De voorzitter van het Genootschap zou voorlopig als voorzitter optreden, terwijl de heer Oudschans Dentz, die sinds 9 oktober het secretariaat op zich had genomen, tot secretaris was gekozen.

BESTUUR

Voorzitters: Prof. mr. C. VAN VOLLENHOVEN, voorlopig, 28 sept. 1928 – 27 april 1929; mr. A. J. A. A. baron VAN HEEMSTRA, 27 april 1929 – 19 dec. 1930; W. R. MENKMAN, 19 dec. 1930 – 14 okt. 1937; mr. F. G. SCHALKWIJK, 14 okt. 1937 – einde 10 mei 1940. – *Secretaris:* FRED. OUDSCHANS DENTZ, 9 okt. 1928 – 10 mei 1940. – *Toegevoegd als leden:* Voor Suriname: A. S. J. FERNANDES, 14 okt. 1937 tot einde; voor Curaçao: dr. V. COHEN HENRIQUEZ, 14 okt. 1937 tot einde.

VOORDRACHTEN

28 sept. 1928. De politieke toestand van Curaçao, mr. B. DE GAAY FORTMAN.
12 okt. 1928. Curaçaosche problemen, W. R. MENKMAN.
3 nov. 1928. Behandeling van de begrotingen van Suriname en Curaçao.
14 maart 1929. Immigratie, dr. TH. LENS.
27 april 1929. Ervaringen van een 8-jarig verblijf op Sint Maarten, mej. L. SLOTHOUWER.
22 nov. 1929. De Curaçaosche begroting voor 1930, W. R. MENKMAN en A. B. J. PRAKKEN.
10 febr. 1930. Saneering Surinaamsche geldmiddelen, mr. J. M. VAN LAER.
17 dec. 1930. De beteekenis van de vruchtenteelt in Suriname, C. L. THOMSON; Sinaasappelteelt in Suriname, J. A. LIEMS.
3 nov. 1932. Indrukken van Suriname, dr. W. G. N. VAN DER SLEEN.
2 dec. 1932. Het eiland Curaçao, Jhr. dr. V. H. VAN DEN BERGH.
10 febr. 1933. De cultuur van rijst in Suriname en hare toekomst, J. BOONACKER.
24 maart 1933. Een welvaartplan voor Suriname, H. O. BRANDON.
2 febr. 1934. Beschouwingen over de propaganda voor emigratie van Nederlandsche landbouwers naar Suriname, L. C. PREY.
18 jan. 1935. De herziening van het Reglement op het beleid der Regeering in de kolonie Suriname 19de nov. 1934 ingediend aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal (Hand. 1934–35, bijl. 198), A. S. J. FERNANDES.
14 febr. 1935. De herziening van het Reglement op het beleid der Regeering van de kolonie Curaçao, mr. G. H. ESKES.
14 okt. 1937. *Suriname-avond*. De Surinaamsche ontwerp verordeningen betreffende huwelijken van Aziaten, prof. mr. SCHRIEKE.
16 dec. 1937. *Curaçao-avond*. De economische toestand van Curaçao en de noodzaak van een nauwer contact met het moederland, dr. V. COHEN HENRIQUEZ.
20 okt. 1938. Op welke wijze kan bereikt worden dat de stem van Suriname in Nederland beter en doeltreffender wordt gehoord?, mr. dr. J. A. E. BUISKOOL.
2 febr. 1939. Toegepaste sociologie, ir. VERWEY.
19 april 1940. De culturele ontwikkeling van Curaçao, ds. A. M. VAN DE LAAR.

COMMISSIE VOOR DE BOVENWINDSCHE EILANDEN

In 1929 werd opgericht een Commissie voor de Bovenwindsche eilanden, ter bestudering van de noden en wensen dezer eilanden, terwijl de groep zich ook in andere vorm de belangen van onze gebieden in Amerika heeft aangetrokken.

De voorzitter nodigde, volgens de Vergadering van 22 nov. 1929, enige leden en belangstellenden uit om zitting te nemen in deze commissie: G. J.

van Groll, prof. dr. L. Knappert, W. R. Menkman, A. B. J. Prakken, mr. F. G. Schalkwijk en mej. L. Slothouwer. De voorzitter en secretaris traden als zodanig ook in deze Commissie op.

Op 14 januari 1930 had een bespreking plaats met gouverneur B. W. F. van Slobbe van Curaçao. Een adres over de noden dezer eilanden werd daarbij aangeboden, welk adres de volgende dag in de dagbladen werd opgenomen.

Op 17 januari werd een inzameling gehouden voor het herstel van de Pastorie op St. Maarten en aan de gouverneur van Curaçao werd een adres aangeboden met verzoek tot splitsing van het Ondersteuningsfonds Nederlandsche Antillen in een fonds voor Benedenwindsche en een voor Bovenwindsche eilanden, alsmede een verzoek om behoorlijke huisvesting van de Protestantse godsdienstleraar op St. Maarten.

Op de jaarvergadering van 3 juni 1931 wordt mededeling gedaan van een geldinzameling voor de pastorie op St. Maarten en worden maatregelen overwogen om aan de noodtoestand van de Bovenwindse eilanden een einde te maken. Een uitvoerige briefwisseling met het Curaçaosche Ondersteuningsfonds gaf geen resultaat. De mening van het Hoofdbestuur van het 'Algemeen Nederlandsch Verbond' en van 'Oost en West' wordt gevraagd, inzake bovenstaande splitsing. In behoorlijke huisvesting van de Protestantse godsdienstleraar op St. Maarten werd voorzien.

In de jaarvergadering van het Genootschap van 1 juni 1932 wordt vermeld dat de voorzitter in de *Haagsche Post* van 27 juni 1931 en in het *Koloniaal Weekblad* van 29 dec. 1931 over deze ondersteuningsfondsen heeft geschreven.

Op 2 februari 1934 was er een conferentie met gouverneur Van Slobbe over de belangen van de Bovenwindse Eilanden.

Op 13 dec. 1935 werd aan de Minister van Koloniën afschrift gezonden van de briefwisseling met het Fonds en de gouverneur.

Een brief voor de redactie van de *Bovenwindsche Stemmen* werd, op 16 dec. 1934, met de 'Snip' medegegeven.

ANDERE BEMOEIENISSEN

Aan de Volksuniversiteit werd gevraagd meer aandacht aan De West te besteden.

De secretaris hield een bespreking met prof. A. E. Boerman in aansluiting aan een reeks colleges door hem en de heren J. Boonacker en C. L. Thomson, voor de studenten der Nederlandsche Handels Hoogeschool te Rotterdam gehouden over de mechanische rijstbouw en de Surinaamse landbouw in het algemeen, resp. de citruscultures.

Met de West-Indische Commissie van 'Oost en West' werd in 1933 samenwerking gezocht.

Aan de firma M. Nijhoff werd verzocht, na het overlijden van dr. H. D. Benjamins, de uitgave van de *W.I. Gids* niet te staken.

Naar aanleiding van hetgeen besproken werd in de vergadering van 1 dec. 1933, plaatste de secretaris een artikel in de *N. Rott. Courant* van 1 maart 1934, onder het hoofd: "Is de Evangelische Broedergemeente 'selfsupporting'?" Deze vraag werd op 1 juli 1934 in ontkennende zin beantwoord.

Aan de Haagsche Natuurhistorische Vereeniging 'Hydra' werd een brief van dankbetuiging en waardering gezonden voor de door haar van 28 oktober tot en met 1 november 1933 te 's-Gravenhage gehouden West-Indische Tentoonstelling.

De meeste voordrachten werden in brochure-vorm uitgegeven en aan de leden toegezonden. Een volledig ingebonden stel berust in de boekerij van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Van Galenstraat 14, 's-Gravenhage, waar de bijeenkomsten werden gehouden.

Na de inval der Duitsers op 10 mei 1940 hield de Groep op te bestaan.

Aan dit nummer werkten mede:

J. H. ADHIN. Zie de gegevens in *N.W.I.G. 40*, 1960, p. 79. Slaagde voor de doctoraal-examens sociologie (1959), paedagogiek (1960) en Nederlands recht (1961) te Utrecht, en ethnologie (1960) te Amsterdam. Promoveerde in juni 1961 te Groningen in de economische wetenschappen op 'Development Planning in Surinam in Historical Perspective (With Special Reference to the Ten Year Plan)'.

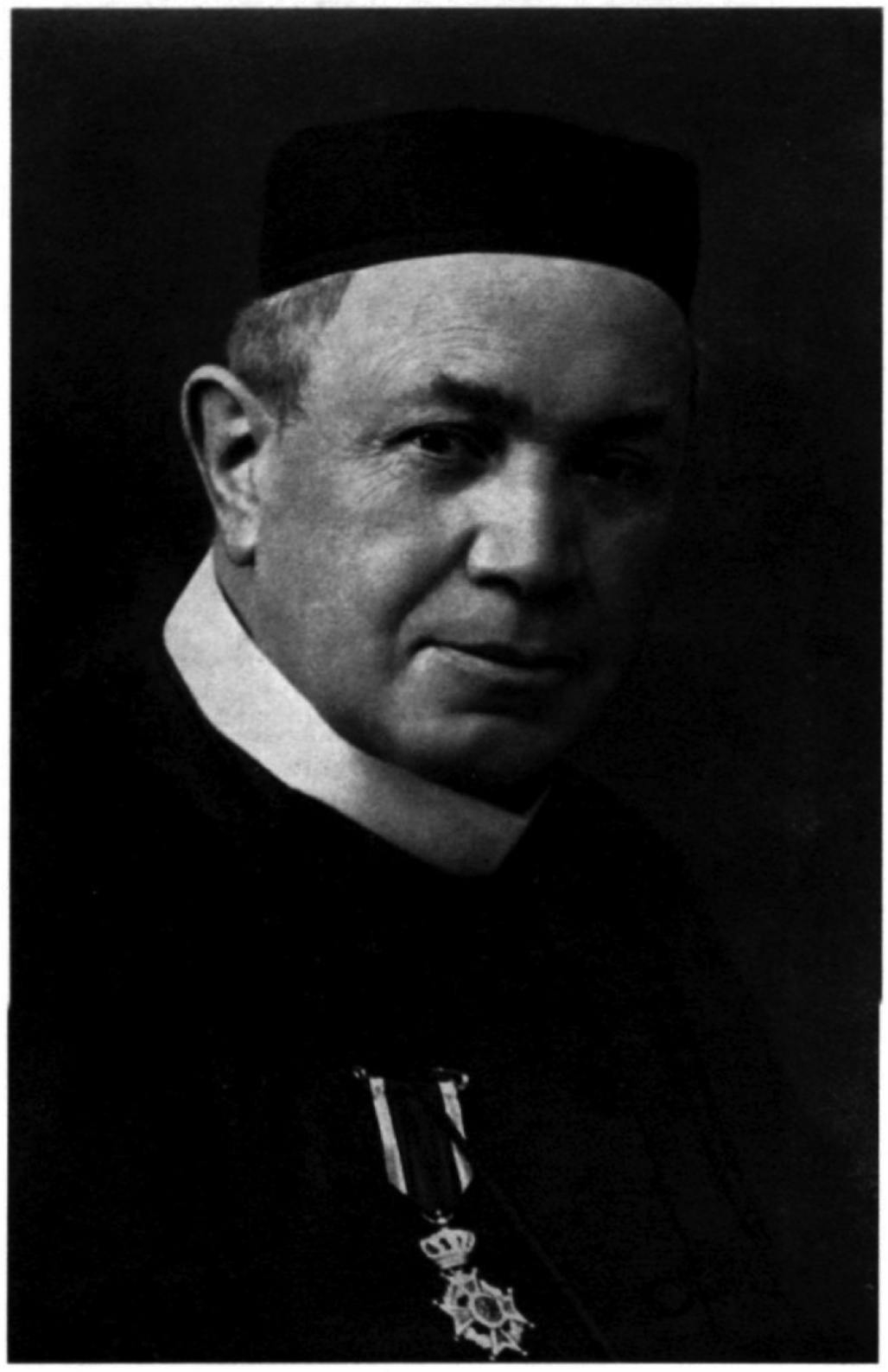
NONI LICHTVELD, geboren 1929 te Abcoude (Nederland). Studeerde te Amsterdam aan het Instituut voor Kunstnijverheid (afdeling opleiding tot tekenleraren) en te Parijs aan het Syndicat de Décorateurs des Théatres Français. Verzorgde daarna de décors voor vrijwel alle Nederlandse toneelgezelschappen en werkte samen met Sjaroff, Laseur, Piscator, Karl Guttmann en Sonja Gaskel. Sedert 1958 in Suriname. Assisteerde aldaar haar echtgenoot Ton Verwey bij diens opvoeringen als ontwerpster van décors en costuums.

H. MEIJER, geboren 1904 te Amersfoort (Nederland). Studeerde te Delft en slaagde in 1928 voor civiel-ingenieur. Van 1928 tot 1951 werkzaam bij de Deli Spoorweg Maatschappij in Indonesië, achtereenvolgens als ingenieur van aanleg, ingenieur van weg en werken, chef van aanleg en van weg en werken. Was van 1942 tot 1945 krijgsgevangene in Sumatra en van 1945 tot 1951 administrateur van de Deli Spoorweg Maatschappij. Van 1952 tot 1961 directeur-beheerder van de Surinaamsche Bauxite Maatschappij/Surinam Aluminum Company. Officier in de Orde van Oranje Nassau.

F. OUDSCHANS DENTZ, geboren 1876 te Leeuwarden (Nederland). Van 1902 tot 1926 ambtenaar te Paramaribo (Suriname), het laatst als administrateur van het Militair Hospitaal. Schrijver van historische boeken en artikelen. Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Woont thans te Kaapstad (Zuid-Afrika).

J. PRINS, geboren 1903 te Nieuwendam (thans Amsterdam). Studeerde te Leiden (1922–1927). Was van 1928 tot 1946 in dienst van het toenmalige gouvernement van Nederlands-Indië. Publiceerde tussen 1935 en 1941 nu en dan artikelen over onderwerpen van volkenkunde en gewoonterecht. Keerde in 1947 naar Leiden terug. Promoveerde er in 1948 op het onderwerp: "Adat en Islamietische plichtenleer in Indonesië". Werd in 1949 bijzonder hoogleraar in het adatrecht te Utrecht. Ontving in 1951 een leeropdracht voor sociologie van niet-westerse landen. Sedert 1955 buitengewoon hoogleraar te Utrecht. Vertoefde in 1960 gedurende enige maanden in Suriname voor het verrichten van een rechtssociologisch onderzoek.

PH. A. SAMSON, geboren 1902 te Paramaribo (Suriname). Slaagde in 1924 voor het praktizijns-examen. Van 1933 tot 1943 praktizijn bij het Hof van Justitie. Werd in 1943 secretaris van de Voogdijraad, en in 1949 griffier van het Hof van Justitie. Was van 1950 tot 1954 secretaris van de Kamer van Koophandel en Fabrieken. Werd benoemd tot lid-plaatsvervanger van het Hof van Justitie. Werd in 1942 officier in de Orde van Oranje Nassau. Schreef artikelen over Surinaamse geschiedenis en speciaal over de Joden in Suriname.

Frater MARIA RADULPHUS (ADRIANUS HERMUS)
als Ridder in de Orde van Oranje Nassau (1924)

IN MEMORIAM FRATER M. RADULPHUS,

1869–1961

Frater Maria RADULPHUS (ADRIANUS HERMUS) werd 3 juni 1869 te Moerdijk (Klundert) geboren. Op 15 augustus 1886 trad hij in de Congregatie der Fraters van Tilburg. In 1890 vertrok hij naar Curaçao, waar hij in 1897 de heer Gijzen als hoofd van de St. Jozefschool op Pietermaai opvolgde.

In 1907 kwam hij aan het hoofd van het onderwijs te staan en werd tevens Bisschoppelijk Inspecteur van alle Missiescholen en waarnemend inspecteur wanneer de inspecteur van het Gouvernement op dienstreis of met verlof was. Dit inspecteurschap bij het bijzonder onderwijs strekte zich niet alleen uit over de onderwijskrachten, het onderwijs en de leerlingen, maar ook over de aanbouw en verbouw van scholen, waarvoor hij dan architect, aannemer en uitvoerder was.

In 1916 werd Frater Radulphus tot Superior generaal van de Congregatie gekozen en vestigde hij zich in Tilburg.

In 1920 benoemde het nieuwe hoofdbestuur hem tot Missieoverste der Fraters in het Vicariaat van Curaçao en tevens tot Directeur van het 'St. Vincentius-gesticht' op Scherpenheuvel.

Aanstonds begon hij Scherpenheuvel te organiseren als ambachtsschool, en die ambachten in te voeren of uit te breiden, waar toekomst in zat voor de jongens van het gesticht: wezen en verlaten jongens. Grote zorg besteedde hij ook aan moderne outillering van de ambachten. Zo kreeg Scherpenheuvel een timmerwinkel, een schoen- en kleermakerij, ook een eigen wasinrichting, een smederij met mecaniciens-werkplaats, een ververij, benevens een zetterij en drukkerij. Het gesticht had een eigen installatie voor licht en kracht.

Toen Curaçao een geweldige economische bloei doormaakte, verbond Frater Radulphus aan Scherpenheuvel een reparatie-inrichting voor auto's, een school voor monteurs en chauffeurs,

en een geheel moderne auto-lakinrichting met spuitapparaten, en een afdeling voor autogeen lassen.

Het aantal pupillen steeg aanzienlijk; uitbreiding der gebouwen was op den duur niet voldoende; ook maakte het grote aantal verpleegden het om pedagogische redenen noodzakelijk, deze in twee gescheiden afdelingen onder te brengen. Scherpenheuvel moest dus opnieuw opgebouwd worden, beantwoordend aan de eisen van de tijd.

Onder vigeur van de Wet op de Stichtingen werd in overleg met het Hoofdbestuur in 1929 op Curaçao de 'Stichting St. Thomas-College' in het leven geroepen; deze Stichting "beoogt een algemeen maatschappelijk belang van Nederlands West-Indië" en heeft ten doel "het opvoeden van jongelingen tot nuttige leden van de maatschappij en het geven van onderwijs aan kinderen van vermogende, onvermogende of behoeftige ouders".

Door deze Stichting was het mogelijk geworden zelfstandig geld op te nemen, gronden aan te kopen en gebouwen op te richten. Voor Scherpenheuvel had die Stichting de gelukkigste gevolgen. De ambachtsschool vroeg steeds meer ruimte, het aantal pupillen nam steeds toe en de regering drong er op aan nog een derde afdeling aan Scherpenheuvel te verbinden, nl. die der regeringskinderen. Frater Radulphus ontwierp daarom een geheel nieuw Scherpenheuvel en in 1936 en 1937 voerde hij zijn ontwerp uit. De heuvel was eigenlijk te klein, maar door het optrekken van muren uit het dal, wist hij het plateau zo te vergroten, dat er voldoende ruimte kwam voor de ontworpen kapel en zalen, woonplaats voor de jongens en voor de Fraters, ruime gebouwen voor de ambachten, een school voor lager onderwijs en lokalen voor ambachtsonderwijs, een bioscoopzaal, een repetitielokaal voor de harmonie en natuurlijk de nodige ruimten voor voetbal en sport.

De enorme toeloop naar het St. Thomas-College dwong tot uitbreiding. Nu kocht Frater Radulphus terrein op Pietermaai, maakte het bouwrijp, tekende een nieuwe burgerschool en liet het gebouw uitvoeren, niet in de gebruikelijke natuursteen, maar in beton. Op Curaçao hadden zich intussen aannemersfirma's gevestigd, zodat hij voortaan de nieuwe gebouwen kon aanbesteden. Op 4 januari 1931 werd het 'St. Albertus College' ingewijd. De leerlingen die deze school zouden doorlopen, moesten daarna nog de kopklassen van het St. Thomas-College volgen tot ze het Mulo-examen konden afleggen. Deze toestand heeft zich ongeveer vijftien jaren bestendigd. Voor de kopklassen

van het St. Thomas College werd aan het L.B. Smithplein op Otrabanda een ruime school van meer dan twintig klassen gebouwd (1946). Tenslotte werden de Mulo-scholen op Pietermaai zodanig uitgebreid, dat de leerlingen daar volledig opgeleid konden worden.

Van 1907 tot 1945 was Frater Radulphus, met een onderbreking van vier jaar, de leider van een groep Fraters en in veel opzichten ook van de Zusters, die in staat bleken het katholieke onderwijs en de verzorging van voogdijkinderen op te bouwen. Door zijn grote bekwaamheid, zijn wijsheid, zijn gemak om met alle soorten mensen om te gaan, kweekte hij een goodwill en een vertrouwen, die zijn opvolgers in staat stelden op dezelfde weg door te gaan. Hij was bezield van een actieve geest, die ook later zijn leven bleef beheersen. Dit bleek het duidelijkst in de jaren dat hij buiten elke actieve deelname aan het werk stond; velen bleven hem beschouwen als de motor die alles op gang hield; vooral de oudere generatie kon zich dit niet anders voorstellen.

In 1945 volgde Frater Odulfinus hem op als Missie-overste der Fraters. De dynamiek van de tijd na 1945 kon Frater Radulphus niet meer aan. Van 1886 tot 1945 hadden de Fraters op de Nederlandse Antillen tien scholen en een opvoedingsgesticht; nadien is het aantal scholen meer dan verdubbeld. Frater Radulphus bleef een belangstellend toeschouwer, soms bezorgd toekijkend, of niet te hoog gegrepen werd, maar wanneer het eenmaal klaar was, blij als hij zag dat de greep juist geweest was – o.a. toen het 'Radulphus-College' op 24 januari 1954 ingewijd werd (R.K. H.B.S. en Handelsschool).

Toen in mei 1945 werd ingesteld een 'Commissie ter bestudering van het verzoek van de Staten van Curaçao inzake minder gebruik van grondwater ten behoeve van de Watervoorzieningsdienst', was het Frater Radulphus die gevraagd en bereid gevonden werd om de vaak zo moeilijke besprekingen te leiden.

Wegens zijn persoonlijke verdiensten en die van zijn Congregatie op de Nederlandse Antillen ontving hij in 1924 de onderscheiding van Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, met bevordering tot Officier in 1936; in 1938 kreeg hij de Gouden Medaille van Onderwijs – Venezuela, in 1944 Pro Ecclesia et Pontifice, en in 1946 werd hij Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

In 1959 keerde Frater Radulphus voorgoed naar Nederland terug; hij verbleef in het rustoord der Fraters in 'Huize Steenwijk' (Vught), waar hij 22 april 1961 overleed.

De plechtige uitvaart had plaats op 25 april in de Kapel van het Moederhuis te Tilburg; de begrafenis op het kerkhof der Fraters. Bij het graf voerde Z. Exc. W. F. M. Lampe, Gevolmachtigd Minister der Nederlandse Antillen het woord namens de Regering van dat Rijksdeel en plaatste bij het graf een fraaie krans, die gedragen werd door een Frater, Arturo Bernabela, uit het Curaçaose volk waaraan Frater Radulphus in zo hoge mate zijn liefde heeft gegeven.

Fr. M. Realino Janssen

IN MEMORIAM
MR. B. DE GAAY FORTMAN (1884–1961)

Vijf jaar nadat hij van *De West-Indische Gids* afscheid had genomen, is Mr. B. DE GAAY FORTMAN heengegaan. Zeer velen deden hem, donderdag 20 juli, op het Amsterdamse 'Zorgvlied' uitgeleide.

Op uitdrukkelijke wens van de overledene werd slechts gesproken door diens zoon, Prof. Mr. W. F. DE GAAY FORTMAN, die – toen hij de Gevolmachtigd Minister van het Rijksdeel Nederlandse Antillen dankte voor zijn komst – getuigde van de grote liefde welke zijn vader steeds voor de Antillen heeft gekoesterd: een liefde die werd beantwoord en die daardoor zijn leven rijker heeft gemaakt.

Hoe Mr. DE GAAY FORTMAN, vervuld van deze liefde – na een verblijf van slechts drie jaren op Curaçao – zich verdiepte in de geschiedenis van de Nederlandse Antillen, zich inspande voor het bewerken van Curaçaose wetten en wetboeken, en er in slaagde om (na de dood van Dr. H. D. BENJAMINS) *De West-Indische Gids* te laten voortbestaan op een wijze waarop Nederland, de Nederlandse Antillen en Suriname trots kunnen zijn — hierover werd reeds een en ander medegedeeld in de inleiding van het 'de Gaay Fortman-nummer' dat hem bij zijn afscheid als redacteur-secretaris/eindredacteur van dit tijdschrift in december 1957 werd aangeboden.

Hierin vindt men ook zijn portret – op 52-jarige leeftijd: de beeltenis van een hoogstaand mens, stipt en rechtvaardig, een bron van kennis voor vele jongeren, een beminnelijk gastheer en een voortreffelijk redacteur aan wie uitgever en redactie veel dank verschuldigd zijn.

PIERRE VÉRIN

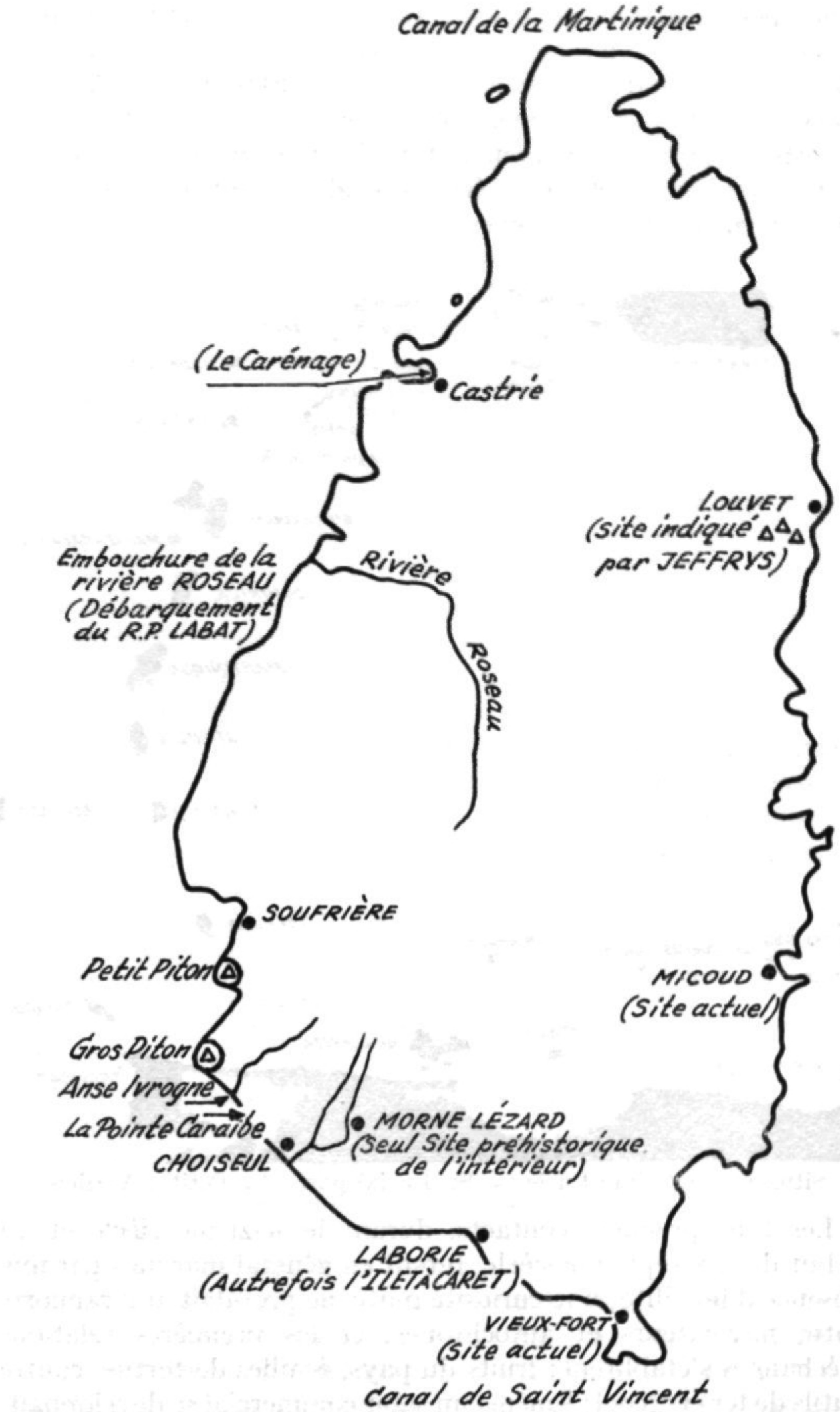
LES CARAÏBES À SAINTE LUCIE DEPUIS LES CONTACTS COLONIAUX

LE CONTEXTE GÉNÉRAL

Archéologues et historiens [1] aujourd'hui s'efforcent de faire la lumière sur la vie des autochtones qui peuplaient autrefois en maîtres les îles des petites Antilles. On sait que des missionnaires chroniqueurs comme Du Tertre, Bouton, Rochefort, Labat et surtout Breton laissèrent de précieuses relations sur ces Amérindiens qu'on appela les Caraïbes. En réalité, ces Caraïbes étaient ethniquement du continent sud-américain; ils firent leur apparition dans les îles antillaises il y a peut-être trois mille ans. [2] Depuis lors, les vagues d'immigration des Caraïbes succédèrent aux Arawaks auxquels ils livrèrent une guerre sans merci, les exterminant à peu près complètement, mais prenant ces mêmes femmes Arawak pour épouses. Quoiqu'il en soit, à l'arrivée des Européens, femmes 'allouagues' et guerriers caraïbes ne font plus qu'un seul et même peuple, où persiste toutefois une dualité linguistique, mais que nous désignerons sous le même terme de Caraïbe.

Cette nation puissante des Caraïbes insulaires, en pleine expansion au moment de la découverte, n'est plus aujourd'hui qu'un souvenir. Les descendants actuels très acculturés vivent au Honduras britannique et dans la réserve de La Dominique, mais il n'est pas impossible, comme nous le verrons, que d'infimes groupes se soient mélangés au gros de la population dans d'autres îles.

Dès 1650, Armand de La Paix a décrit le déclin foudroyant du peuple caraïbe en termes poignants. "On demandera peut être comme quoi ils sont si peu, vu principalement la multitude de leurs femmes. Ils vous répondent que les chrétiens en sont la cause, car comme disait un d'eux au père Raymond [3], les Espagnols ont massacré par deux fois tous les sauvages de Saint Christophe, une fois ceux de La Guadeloupe dont il n'échappa qu'une femme et ses enfants qui se sauvèrent aux montagnes et

L'Ile de SAINTE LUCIE, avec les localités citées dans le texte. (Lire Castries pour Castrie.)

y ont peuplé comme ils disent. Ils voulurent en faire autant à La Dominique et en massacrèrent bien la moitié ... Enfin, c'est que tout le monde les enlève ou les tue: Flammands, Anglais, Espagnols, et les Allouagues qui sont leurs ennemis". [4]

Cette extermination, pour autant brutale qu'elle se soit produite, a eu lieu en plusieurs étapes pendant lesquelles les massacres alternent avec les trêves.

Situation de Sainte Lucie (= St. Lucia) parmi les Petites Antilles.

Les tous premiers contacts, durant le seizième siècle et au début du dix-septième siècle, furent en général marqués par une absence d'hostilité; une curiosité mutuelle présidait aux rapports entre navigateurs et autochtones, et les premières relations d'échanges s'établirent: fruits du pays, écailles de tortue, contre outils de fer et alcool; [5] même un sabir commercial se développait. C'est grâce à ces Amérindiens, pourtant taxés d'anthropophagie,

que nombre de colons français, anglais ou hollandais, ont pu s'installer et prospérer, notamment à Saint Christophe et à La Guadeloupe.

Le Père Breton qui fit plusieurs longs séjours entre 1641 et 1653 chez les Caraïbes de La Dominique va même jusqu'a dire: "Au contraire je me plaindrais plutôt de leur douceur" et ajoute qu'ils ne sont dangereux que lorsqu'ils sont "dans leurs vins . . .".[6]

Mais la situation se gâta très vite avec les Espagnols, premiers venus, puis avec les autres Européens (Anglais, Hollandais, Français) quand ces conquérants affermirent leur implantation et la rendirent tyrannique. Dans un premier temps, les Caraïbes abandonnèrent la façade ouest de chaque île et se refugièrent dans la cabesterre, [7] puis par le traité de 1660, ils furent confirmés aux îles de La Dominique et de Saint Vincent.

Désormais ils avaient cessé d'être une force politique puissante, sauf en quelques circonstances, la France ou l'Angleterre et parfois les autres nations d'Europe réussirent à les entraîner dans leur duel colonial. Et c'est pour avoir fait cause commune avec les révolutionnaires français que le gros de la nation fut déportée en 1797 de Saint Vincent, à Balliceaux d'abord, puis au Honduras britannique.

A La Dominique, les Anglais faisant peu cas des engagements de 1660 et de 1747 colonisèrent toute l'île au point de repousser les Caraïbes dans les zones les moins accessibles. Ceux-ci furent regroupés en 1902 dans une réserve du Nord-Est et sont généralement présentés comme les derniers descendants authentiques des Amérindiens aux petites Antilles. C'est oublier les habitants du village de la Pointe Caraïbe à Sainte Lucie. Aucun ethnologue ou historien n'a jusqu'ici mentionné cet actif village de pêcheurs niché entre le gros Piton et Choiseul. Ces 'gens en bas Choiseuil', comme on les appelle dans l'île, sont les derniers Caraïbes luciens. Mais seule une exploration du passé de cette île permettra de justifier cette dénomination.

HISTOIRE ET PRÉHISTOIRE

L'époque précoloniale

Sainte Lucie constituait une arche naturelle de ce pont qu'empruntèrent les migrations venues du continent sud-américain; les sites archéologiques méthodiquement reconnus par la 'St. Lucia Historical and Archeological Society' ont fait l'objet de fouilles menées par le R.P. Jesse et surtout par Marshall Mc-

Kusick. Ces sites ont révélé des occupations arawaks[8] et caraïbes. Parfois, entre les couches archéologiques s'intercalent des morts terrains indiquant une succession d'occupations temporaires. Aux niveaux inférieurs, on découvre des objets de facture arawak, mais il y a fort peu de sites montrant une réelle stratification, car la plupart d'entre eux ont été érodés, à la fois par des cultures répétées et par les eaux des nombreuses ravines qui se dirigent vers le littoral. Ainsi, à la Pointe même, on peut ramasser en surface des débris de poterie typiques d'un style ancien qui se retrouve à l'île de La Trinité.

Cette succession d'occupations temporaires en des mêmes lieux indique l'importance que les déplacements devaient tenir dans la vie de ces hommes préhistoriques. Le genre de vie était naturellement essentiellement maritime, car tous les sites découverts, sauf celui de Morne Lézard situé à cinq kilomètres de la mer, se trouvent auprès des rivages. En général, l'intérieur ne paraît receler que quelques hâches polies, qui furent sans doute laissées à l'occasion de défrichements de jardins ou d'équarissages de troncs d'arbres destinés à devenir des embarcations.

L'existence de ce genre de vie maritime et itinérant est confirmé par les récits des premiers historiens. Ce trait reste constant par la suite, peut-être davantage à Sainte Lucie que partout ailleurs, et il doit être gardé en mémoire pour comprendre l'histoire fluctuante des Caraïbes luciens, qui partagèrent, comme leurs frères de race dans d'autres îles, des vicissitudes parfois coupées de trêves.

L'époque des contacts coloniaux

Le nom amérindien de Sainte Lucie nous est rapporté par le père Breton dans son dictionnaire où il écrit "Iouánalao: Sainte Alousie que Monsieur Du Parquet a fait habiter, et y mit premier gouverneur Mr. De Rosselan, gentilhomme breton". Ce nom signifie: là où il y a des iguanes. Comme pour 'Ioüànacaéra', La Martinique, le terme est antérieur à la conquête caraïbe, car à l'époque où Breton composa son dictionnaire, seul le mot 'Ouayamaca' pour iguane paraît avoir été usité. 'Ioüanalao' aurait par la suite évolué en 'Hiwanarau' puis 'Hewanora'.

On ne peut savoir si les Caraïbes habitaient alors l'île d'une façon permanente. Dans le 'Calendar of State Papers' il est indiqué qu'ils y possédaient des jardins sans être implantés à demeure. En tout cas, leur présence, sinon leur permanence, est indiscutable pour cette époque; peut-être d'ailleurs un peu comme

aujourd'hui où il y a des Caraïbes authentiques à La Guadeloupe, mais sans qu'ils appartiennent vraiment à cette dernière île, puisqu'ils sont nés et ont grandi à La Dominique. [9]

John Nicol (dans Purchas His Pilgrimes) raconte comment vers 1605, il débarqua, en même temps que 66 compagnons, à Sainte Lucie (vers Micoud?). Ces premiers colons obtinrent des vivres des Indiens, mais Nicol ajoute qu'on ne pouvait avoir confiance dans les Caraïbes, surtout quand d'autres venaient des îles voisines. Des embuscades, ainsi que des maladies ayant réduit la petite colonie à 19, les survivants durent se réembarquer.[10] Ainsi il semble que la plupart des Caraïbes alors présents à Sainte Lucie n'aient fait qu'y passer temporairement. On peut s'interroger sur les raisons qui auraient fait à peu près délaisser cette île, bien avant que les Européens ne s'y installent. Serait-ce, toujours d'après le résumé du Calendar of State Papers, parce qu'elle était insalubre (unhealthful)? [11] Il n'apparaît pas que les conditions naturelles y aient été pires qu'ailleurs. Le serpent 'fer de lance', sans doute introduit par les Arawaks, et non par les propriétaires d'esclaves comme on l'a prétendu quelquefois, constituait certes un danger, mais n'empêchait pas alors les Caraïbes de prospérer à La Martinique, elle aussi, comme Béquia, un des Grenadins, infestée par les redoutables reptiles. [12] Pourquoi les Caraïbes luciens n'auraient-ils pu eux aussi surmonter ce danger? Il y a là un point mal résolu. Pourtant l'archéologie nous permet de supposer que le peuplement fut important à des temps antérieurs, et on se demande sous quels facteurs il aurait pu se réduire avant les premières guerres avec les Européens. La mobilité coutumière et constante des Amérindiens entre les îles embrouille naturellement le problème.

Dans son intéressante Description Générale et Particulière de L'île de Sainte Lucie, 1787, Lefort de Latour, arpenteur du roi, fait allusion aux Caraïbes de cette lointaine époque: "Ce quartier [il s'agit de celui de Vieux Fort] tire son nom d'une redoute que quelques navires hollandais y avaient construite pour se garantir des entreprises des Caraïbes qui voyaient avec chagrin des étrangers agir en maître au milieu de leurs demeures. Ces premiers Européens furent remplacés par des Français. Enfin, les uns et les autres abandonnèrent cet établissement pour venir se fixer sous le vent de l'île". [13]

Il se pourrait que l'arrivée des Hollandais dans cette partie sud de Sainte Lucie se situe aux alentours de 1630–1645, au moment où ils s'installaient à Tobago, un peu avant l'arrivée de

De Rousselan. Ces entreprises des Caraïbes d'alors, auxquelles fait allusion Lefort de Latour, pourraient avoir été accomplies par des habitants de Saint Vincent, dont l'extrémité nord n'est séparée de Vieux-Fort que par un étroit canal. Il est vrai que l'arpenteur du roi précise: "(Les Caraïbes) voyaient avec chagrin des étrangers agir en maître au milieu de leurs demeures". Ecrivant à la fin du dix-huitième siècle, a-t-il en vue rétrospectivement la situation générale du siècle précédent, qui vit la dépossession et l'extermination des Indiens, ou bien se réfère-t-il expressément à une installation parmi des Caraïbes vivant à demeure à Vieux Fort? Peut-être des fouilles archéologiques permettront d'apporter des éléments décisifs, ce qui établirait une continuité entre l'histoire et la préhistoire locale comme devrait le faire le site de Louvet dont nous parlerons plus loin.

Les Caraïbes et l'implantation européenne

A Sainte Lucie, comme partout ailleurs aux Antilles, dès que l'installation européenne se fit solide, les occasions de conflits se multiplièrent, surtout à partir du deuzième tiers du dix-septième siècle.

Ainsi, plusieurs Indiens étant tombés dans un guet-apens des Britanniques, au large de La Dominique vers 1640, les Caraïbes de toutes les îles avoisinantes se coalisèrent pour anéantir une petite colonie anglaise établie par le Capitaine Judlee depuis dix-huit mois à Sainte Lucie. Seuls quelques survivants du massacre parvinrent à rejoindre Montserrat. [14]

Vers la même époque Du Parquet et Aubert venaient de faire la paix avec la nation caraïbe à La Martinique, et il semble que six ans plus tard, les Indiens continuaient à être préoccupés du maintien de cette paix, comme nous le révèle une remarque d'Armand de La Paix: "Quelques nègres de Saint Vincent des isles étant à Sainte Alousie massacrèrent, par le commandement d'un sauvage leur maître, quelques François de La Martinique, ce qui fascha fort nos sauvages, qui craignoient que Mr. Houel ne s'en ressentît et ne leur fît la guerre". [15]

En 1650, l'expédition de De Rousselan devait connaître un sort meilleur que celle de Judlee. Le nouveau gouverneur de la petite colonie établie au Carénage, à peu près le site de l'actuelle capitale Castries, entretint de bonnes relations avec les Caraïbes tout en prenant des précautions: il établit un fort sous la protection duquel prospéra le nouvel établissement. Ce gouverneur diplomate avait épousé, sans doute à La Martinique, une femme

amérindienne. A partir de sa mort, regrettée à la fois par les Caraïbes et les Français, les hostilités reprirent.

Son successeur, De La Rivière, fut assomé à coups de boutou peu de temps après. [16] Ce dernier avait commis l'imprudence de s'installer loin du fort. Haquet, le nouveau gouverneur, attiré par des Caraïbes venus dans le port du Carénage, sous prétexte de vendre des tortues, fut atteint d'une flèche empoisonnée, à la suite de quoi il mourut de la gangrène trois jours plus tard. A cette époque la guerre s'était rallumée avec les Indiens de La Martinique; expulsés de la cabesterre de cette île, ces derniers autochtones se refugièrent à La Dominique, mais aussi à Sainte Lucie. Cette migration dut avoir lieu en même temps que celle de Français de La Martinique attirés par les perspectives qu'offraient l'île voisine.

Cette nouvelle période de cohabitation franco-caraïbe ne fut pas non plus sans heurts. Ainsi le nouveau gouverneur d'Aygrémont fut assassiné par les Indiens au cours d'une partie de chasse en 1659, et son successeur Bonnard aurait exercé contre eux des représailles. Toujours est-il qu'après la reprise de Sainte Lucie en 1664 par les Anglais et les bandes du métis Warner, [17] les Caraïbes locaux ne se virent plus reconnaître la possession de leurs terres, alors que les Français ne leur avaient pas contesté leurs droits auparavants. Aussi après que les Français eurent récupéré l'île en 1666 leur réinstallation fut sans doute suivie par celle d'un certain nombre d'Indiens.

A partir de la fin du dix huitième siècle

Depuis un traité de 1660 la majeure partie de la nation caraïbe était confinée dans les îles de Saint Vincent et de La Dominique. Le fait qu'ailleurs il ne subsistait que quelques petits groupes dispersés, voire dissimulés et en voie d'acculturation rapide, explique la rareté des témoignages à partir de cette époque.

A la Grenade, le père Labat vit "un Carbet de Caraïbes qui s'y étoient venus nicher" au Fonds du Grand Pauvre, et poursuivant sur ce sujet, il écrit "je sçûs qu'il y en avoit beaucoup d'autres qu'on souffroit à la Cabesterre, pour quelque petit avantage que la Colonie en retire: il me semble pourtant que cette politique est très-mauvaise: car qui empêchera ces gens-là de se revolter contre les François, & de recommencer leurs anciens massacres quand on voudra les faire décamper des lieux qu'ils occupent? Ils sont plus en état de nous tenir tête qu'ils ne l'étoient autrefois, nôtre Colonie est plus foible, & ils peuvent recevoir

de puissans secours des Negres fugitifs qui se sont établis avec les Sauvages de l'Isle Saint Vincent, qui multipliant beaucoup seront un jour obligez de chercher de nouvelles terres pour subsister". [18]

Sans doute les derniers Caraïbes luciens devaient-ils être installés aussi discrètement que ceux de La Grenade. Ceci expliquerait pourquoi le même père Labat, après avoir narré son débarquement en 1700 à la rivière Roseau, nous affirme que Sainte Lucie n'est plus habitée par les Indiens, opinion discutable, surtout quand on sait que la visite de ce missionnaire à l'île fut très courte. [19] En outre, la carte de Jeffrys, éditée en 1775, porte entre Louvet et Anse Mabouya la mention 'Carbet of the Caribs'. Il y a quelques années Harold Simmons identifiait le site possible de ce carbet et des fouilles préliminaires s'avérèrent fort fructueuses. Malheureusement des fouilles plus importantes n'ont pu encore avoir lieu, car l'endroit est infesté de serpents. On peut le regretter car leur résultat concernera ce hiatus entre l'histoire et la préhistoire.

Les Caraïbes luciens de La Pointe

Une autre carte, celle de Lefort de Latour (1787), annexée à la relation à laquelle nous avons déjà fait allusion, porte la mention Pointe Caraïbe pour le cap situé entre l'anse Ivrogne et Choiseul; ce détail topographique est un indice intéressant de la présence d'Indiens à cet endroit, présence que semble confirmer un acte du registre de la paroisse de Soufrière, en date du 20 septembre 1788, que nous reproduisons.

"20 Septembre 1788.

Enterrement de la nommée félicité Martine libre

Le vingt du mois de septembre mil sept cent quatre vingt huit, a été inhumé dans le cimétière de cette paroisse par moy curé soussigné le corps de la nommée félicité Martine libre âgée d'environ vingt cinq ans fille naturelle de la nommée Marianne, *Caraïbesse libre*, décédée à la *Pointe des Caraïbes* quartier du Choiseul de cette paroisse, après avoir reçu les sacrements des malades, témoins afin enterrement jean pierre nicolas mulatre libre et Gabriel Dulandreau lesquels n'ont su signer avec nous". [20]

Comme aujourd'hui, La Pointe Caraïbe faisait partie de la paroisse de Choiseul, mais le curé de Choiseul ayant été absent ou indisponible, c'est le prêtre de la paroisse voisine, en l'occurence celui de Soufrière, qui accomplit la cérémonie et coucha le décès sur ses registres. Ceux-ci ne remontent pas au delà de 1771; nous y avons relevé cinq autres actes concernant des Caraïbes, pour la période qui va de 1771 à 1792. Sur deux de ces actes, il est même précisé 'Caraïbe rouge', dénomination courante alors, pour désigner ceux de race pure par opposition aux Caraïbes noirs métissés. [21]

On peut regretter que les registres de la paroisse de Choiseul n'aient pas été conservés intacts et complets au delà de 1840; comme ceux de Soufrière, ils devaient eux aussi contenir de précieuses mentions ethniques.

Ainsi mis en présence de ce groupement de sang caraïbe attesté à La Pointe en plein dix-huitième siècle, nous sommes amenés à nous demander si ces habitants ont des ancêtres anciennement luciens, ou s'ils ont pour origine ces migrations engendrées par la colonisation, comme celles qui virent vers 1660 des Caraïbes de La Martinique partir pour les îles voisines. Sans preuves formelles nous penchons pour la deuxième supposition: celle d'une installation consécutive à une migration d'époque très historique. Dans beaucoup d'îles les autochtones s'étaient retirés dans la cabesterre après le premier choc avec la colonisation. A Sainte Lucie cette loi cruelle dut jouer et l'indication carbet des Caraïbes sur la partie orientale de la carte de Jeffrys semblerait le confirmer. La côte occidentale, et tout particulièrement la région de Soufrière, réputée pour la richesse de ses terres, fut colonisée très tôt par les immigrants de La Martinique, auxquels durent se mêler des Amérindiens. L'existence de descendant de Caraïbe originaire de La Martinique est expressément attestée dans l'acte de mariage du 27 août 1787 des registres de la paroisse de Soufrière. La mère du descendant en question était d'ailleurs une Caraïbesse rouge du Marin de La Martinique. Il est remarquable que c'est aussi dans les registres de cette paroisse du Marin qu'on relève un acte de naissance mentionnant une Caraïbesse libre, [22] document bien analogue à ceux de Soufrière. Il n'est donc pas impossible que les derniers Caraïbes martiniquais se soient mieux maintenus dans cette zone sud de La Martinique, puisque nombre d'entre eux l'ont par la suite quittée pour Sainte Lucie. D'ailleurs, les industries de la poterie de Sainte Anne, elle aussi dans le Sud de La Martinique, et de La Pointe, sont toutes

les deux fabriquées selon des techniques pré-colombiennes et ce fait ne peut que renforcer les présomptions. [23]

Si une contribution d'origine martiniquaise à l'actuel groupe caraïbe de Sainte Lucie est probable, un apport vincentais est lui aussi vraisemblable. On aperçoit très distinctement des falaises de La Pointe l'île de Saint Vincent où il y eut des Caraïbes indépendants jusqu'en 1797. La traversée ne représente que quelques heures de canot et les Indiens furent de tous temps coutumiers de tels voyages. Dans un essai sur Sainte Lucie écrit en 1779, un officier de la couronne française déclare que quelques Caraïbes ou sauvages des îles voisines venaient de temps à autre pour prendre des tortues. [24] Il s'agissait sans doute de Vincentais attirés par les ressources en chéloniens de rivages comme celui de Laborie, appelée alors l'Ilet à Caret, ou de La Pointe, où cette pêche se pratique toujours.

Les contacts entre Caraïbes de Saint Vincent et La Pointe sont confirmés par une tradition orale que nous avons recueillie dans le village lucien. D'après la doyenne des habitants âgée de 89 ans, un certain Mantchi 'yon Kraïb ki soti Saint Vencent', un Caraïbe originaire de Saint Vincent, serait venu s'installer à La Pointe au temps où l'île était française. L'événement est vraisemblable et peut s'être produit il y a à peine plus d'un siècle et demi.

L'ASSIMILATION FINALE

Cette tradition de Mantchi, connue seulement des plus vieux La Pointais, constitue un des rares éléments culturels distinctifs de ces derniers Caraïbes luciens. Du point de vue anthropologique pur, nous avons constaté que sur environ 200 villageois, une quinzaine d'individus seulement ont le repli mongolique de l'oeil si caractéristique de la race amérindienne. Encore faut-il ajouter que ceux qui représentent le plus de ressemblances avec le type physique ancien sont précisément issus de père et mère tous les deux originaires de La Pointe; une certaine endogamie prévaut dans la localité, mais les mariages avec des personnes de l'extérieur sont de plus en plus fréquents. Malgré l'assimilation, chaque La Pointais est fier de se prévaloir de cette épithète raciale caraïbe et à n'en pas douter cette habitude se maintiendra encore longtemps.

A cette assimilation ethnique s'ajoute un alignement sur le plan culturel sur le milieu humain environnant. Les croyances

et la langue sont à peu près les mêmes que celles des populations d'alentour. Seulement dans la vie matérielle se retrouve l'héritage du passé caraïbe: la poterie 'au colombin' diffère peu de ce qu'elle devait être il y a cinq siècles et la préparation de la cassave, ainsi que de nombreuses techniques de pêche, sont directement héritées des procédés d'autrefois. Le maintien de l'économie de subsistance a permis à ces survivances de ne pas disparaître, mais elles sont irrémédiablement menacées par le progrès technique; elles cesseront un jour d'exister, tout comme l'originalité raciale de ceux qui les avaient perpétuées.

NOTES

Les notes entre parenthèses [ ] ont été ajoutées par le comité de redaction.

1 Notamment les révérends pères Jesse, Delawarde, Pinchon, MM. Goyheneche et Nicolas, Marshall McKusick, Irving Rouse, Douglas Taylor, principalement en France, en Angleterre, aux U.S.A. et surtout naturellement aux Antilles.

2 Seuls, les résultats donnés par le méthode du radio carbone 14 permettront de donner des estimations précises.

3 Il s'agit du père Raymond Breton.

4 Armand de La Paix dans RENNARD, 1929, p. 48.

5 [LABAT II, p. 102: [A La Dominique en 1700] Nous visitâmes pendant six jours toute la Cabesterre, ... & nous fûmes bien reçüs dans tout les Carbets où nous allâmes. Comment n'y aurions nous pas été bien reçûs. Nous avions de l'Eau-de-vie, & en donnions à nos comperes si liberalement, que dès le second jour de nôtre arrivée, je vis bien qu'il en faudroit envoyer chercher. J'y envoyai deux de nos Negres avec un Caraïbe. Ils ... m'apporterent trente pots d'Eau-de-vie de Cannes que le maître de la Barque me prêta, ...]

6 [LABAT II, p. 150: Je descendis à terre [à St. Vincent en 1700] pour voir le Pere le Breton Jesuite, ... Il n'avoit pour compagnie qu'un François, & deux jeunes Negres pour le servir, toûjours à la veille d'être massacré par les Caraïbes, comme l'ont été plusieurs autres des ses Confreres, quand les Sauvages sont yvres, ou qu'ils s'imaginent que c'est la demeure d'un Missionaire parmi eux qui les rend malades ... ROCHEFORT, p. 400: Les Caraïbes, dans leur naturel sont d'un temperament triste, réveuz & melancolique ... mais ... ils font pour la plupart une telle violence à leur inclination naturelle, qu'ils paroissent, gais agreables, & enjouêz en leur conversation, sur tout lors qu'ils ont un peu de vin dans la teste.]

7 Partie est des îles; cabesterre ou capesterre viendrait de caput terrae, la tête de la terre, ce que les navigateurs européens apercevaient d'abord.

8 Il semble actuellement démontré que les Arawaks sont bien venus à Sainte Lucie.

9 Les renseignements contenus dans ce paragraphe nous ont été communiqués par M. Douglas Taylor. [Voir aussi son article dans W. I. G. 38, 1958, p. 109, note.
Calendar of State Papers, 1661–1668, p. 171 (november 1663): "Santa Lucia ... at present uninhabited save only by Cannibals or Indians, ..."
LABAT II, p. 150/151: [Sainte Alousie 1640] Les Sauvages de Saint Vincent, & des autres Isles n'y venoient que dans les tems de la ponte des tortues, & n'y avoient ni Carbets, ni défrîchez. ...]

10 Cité par JESSE, *Outline of St. Lucia's History, 1956*, p. 20. [*Purchas his Pilgrimes*, vol. IV, chap. XIII, p. 1255: A true Relation of the traiterous massacre of the most part of threescore and seven Englismen set on land out of a ship of Sir Oliph Leagh, bound for Guiana, in Santa Lucia, an Iland of the West Indies, the three and twentieth of August [1605] written by John Nicol.]

11 [Calendar of State Papers, 1574–1660, p. 301 (28–7–1639) no. 30: "About 130 [planters from the Somers islands] 'transplanted' themselves to the island of St. Lucia last year, without provisions or ammunition befitting a plantation, where they have been assaulted by the savages, and suffered very much sickness, so that not one was in health".
Ibidem, 1661–1668, p. 587 (9–7–1668) no. 1788: "Sta Lucia is his Majesty's by purchase from the Natives; ... covered with woods and not above 60 Indians on it; very unhealthful and formerly planted by English who almost all died there; ..."]

12 En effet, quand Du Plessis et De L'Olive débarquèrent à La Martinique, l'île était déjà si bien le domaine des serpents qu'ils crurent *bon de se réembarquer rapidement. En outre, il paraît bien extra*ordinaire que des propriétaires d'esclaves aient introduit un fléau dont ils seraient devenus les premières victimes.
[DU TERTRE I, p. 76: ... le vingt-cinquiéme du mois de juin [1635], toute la Colonie mit pied à terre dans l'Isle de la Martinique, qui n'estoit pour lors habitée que par les Sauvages. ... Nos deux Capitaines, ... resolurent d'abord de s'y arrester & d'y establir la Colonie; ...
Nos Capitaines ayant plus curieusement visité cette Isle, ils la trouverent si montagneuse & si hachée de precipices & de ravines, qu'ils changerent leur premiere resolution, & firent rembarquer la Colonie.
ROCHEFORT, p. 13 (Article VII, De l'isle de la Martinique): Les montagnes, sont tout à fait inhabitables, & servent de repaire aus bestes suvages, aus serpens, & aus couleuvres, qui y sont en fort grand nombre.
Voir également LABAT II, p. 32–37: Danger ... d'être mordu par un serpent. Diverses remarques sur ce sujet.]

13 Nous avons utilisé l'exemplaire dactylographié déposé au Survey Department de Castries. Cette installation hollandaise au Sud de l'Ile n'est connue d'aucune autre source.

14 La date exacte de ce massarce est mal précisée. Du Tertre et Labat ne sont pas du même avis.
[LABAT II, p. 151–153: A peine fut il arrivé [le Sieur du Coutis à Ste

Alousie en 1657] qu'il fut attaqué par les Anglois. Ils prétendoient que cette Isle leur appartenoit, parce qu'ils disoient y avoir envoyé une Colonie en 1637, qui y avoit subsisté pendant près de dix-huit mois, mais qui avoit été entierement massacrée par les Sauvages au commencement de 1639. . . .
Il est constant qu'avant l'année 1640, ni les François, ni les Anglois n'avoient pas songé à s'établir à S. Alousie . . .
Ils alloient librement les uns & les autres, . . . à S. Alousie, comme en une Isle qui n'avoit point de Maître, pour tourner des Tortuës . . . & pour y faire des Canots, . . .
Il arriva en 1639, qu'un Navire Anglois aïant moüillé sous la Dominique . . . attira dans son bord plusieurs Caraïbes, . . . Mais les Anglois aïant voulu enlever ceux qui étoient dans leur Navire, tous se jetterent à la mer, & se sauverent, excepté deux que ces Anglois . . . vendirent ensuite comme esclaves. Les Caraïbes irritez de cette perfidie, s'assemblerent en grand nombre, surprirent & massacrerent des Anglois à la Barbade, à Antigues . . . & s'étant separez après leur expedition, ceux de S. Vincent passerent à S. Alousie en s'en retournant chez eux, & trouvant quelques Anglois occupez à la pêche de la Tortuë, ils les massacrerent, . . . sans faire le moindre tort aux François qui étoient au même lieu.
Du Tertre I, p. 434: Les Anglois s'estoient establis dans cette Isle [Sainte Lucie] dez l'année 1639. & y avoient demeuré plus de dix-huit mois sans que les Sauvages eussent rien entrepris contre leur Colonie; mais l'année 1640. un Vaisseau Anglois ayant esté pris du calme devant la Dominique; quelques Sauvages croyant que ce fut un navire François, furent dedans à leur ordinaire; les Anglois les y receurent avec carresse, & leur firent boire quantité d'eau de vie; mais pendant que ces pauvres Sauvages ne songeoient qu'à se bien divertir, le Capitaine fit lever l'anchre; les Sauvages s'estans apperceus de son mauvais dessein, voulurent descendre dans leurs canots pour retourner chez eux, mais les Anglois s'estant mis en estat de les empescher, ils furent obligez de se jetter à la nâge pour regagner leur Isle; ils ne pûrent pourtant empescher que les Anglois ne retinssent quatre de leurs Compagnons qu'ils lierent, & emmenerent prisonniers avec eux pour les faire esclaves.

Ce fut là l'occasion du trouble que les Anglois receurent dans cette Isle; car les Sauvages qui s'estoient sauvez à la nâge s'estans plains de la perfidie des Anglois, & en ayant donné advis à ceux de la Martinique & de Saint Vincent, ils resolurent de les aller tous assommer dans Sainte Alouzie; ayant pris jour, ils se trouverent tous à point nommé au rendez-vous; & au mois d'Aoust de l'année 1640. ils firent une horrible irruption sur les Anglois, . . . & firent tout le dégât qu'ils pûrent pour venger le tort qu'ils en avoient receu; ceux qui échaperent de cette boucherie abandonnerent l'Isle, & se refugierent à celle de Montsarra.
Voir également Calendar of State Papers 1661–1668, p. 262 (1664?), no. 887.]

15 Armand de La Paix dans Rennard, 1929.
16 Massue caraïbe de forme quadrangulaire. [Voir Du Tertre I, p. 435–436, Labat I, 2e partie, p. 6 et illustrations.

LABAT II, p. 150–151: Il [de Rousselan] avoit épousé une femme Caraïbe, ce qui le faisoit aimer des Sauvages, qui le regardoient presque comme un de leurs compatriotes. La bonne intelligence qui étoit entr'eux & le Sieur de Rousselan n'empêcha pas M. du Parquet de prendre les précautions necessaires pour empêcher sa nouvelle Colonie d'être insultée, & peut-être détruite par ces Barbares, qui étant d'une humeur extrêmement changeante, & ne voyant qu'avec dépit l'établissement des François dans leur païs, avoient besoin d'être retenus dans le respect . . . C'est pourquoi il fit construire une maison forte, . . . cette maison qui étoit située auprès du petit Cul-de-Sac & de la riviere du Carenage . . .]

17 Métis caraïbe. Fils d'un gouverneur anglais de Saint Christophe et d'une Caraïbesse qui vécut fort vieille et à laquelle le père Labat rendit visite au début du dix-huitième siècle. Le père chroniqueur la dénomme Madame Ouvernard et son fils est souvent appelé Waernard dans les vieux écrits en français. [DU TERTRE III, p. 82 et LABAT II, p. 100 et 153]

18 [LABAT II, p. 146]

19 [LABAT II, p. 154: [Après 1672] tous les Habitans se retirerent les uns après les autres à la Martinique, . . . & autres Isles . . .; de sorte que quand j'y passai en 1700. il n'y avoit . . . que des Ouvriers en bois qui venoient de la Martinique y faire des bois de charpente & des canots, sans aucuns autres Habitans de quelque Nation ou couleur que l'on puisse s'imaginer.]

20 L'existance de ce document nous fut indiquée par le R. P. Jesse, qui l'avait lui-même apprise par Mgr. Gachet, ancien curé de la paroisse de Soufrière. Nous adressons nos remerciements les plus vifs aux R. P. *Gourou et Paquetot* qui nous ont si aimablement donné toutes facilités pour consulter ces précieuses archives d'état civil, les plus anciennes de l'île. Les italiques sont de nous.

21 Actes du 30 mai 1775 et du 27 août 1787 des registres d'état civil de la paroisse de Soufrière. Il existait alors à la même époque plusieurs milliers de métis d'Africains et de Caraïbes à Saint Vincent que l'on appelait les Caraïbes Noirs et qui cohabitaient avec les autochtones dits Caraïbes Rouges beaucoup moins nombreux. Tous, dix ans plus tard, devaient connaître la déportation.

22 Acte no. 1200 du registre d'état civil du Marin du 20 septembre 1721. Document communiqué par M. Nicolas.

23 Voir à ce sujet VICTOR, *La Poterie de Sainte Anne*, et VÉRIN, chapître sur la poterie de La Pointe dans sa thèse sur la culture de La Pointe pour Yale University.

24 Cité par JESSE, The Arawaks and Caribs in St. Lucia.

BIBLIOGRAPHIE

BOUTON, Jacques, *Relation de l'establissement des François depuis l'an 1635 en l'isle de Martinique*. Paris 1640. Dans RENNARD, 1935, pp. 36–82.

BRETON, Raymond, *Dictionnaire Caraïbe-François meslé de quantité de remarques historiques pour l'esclaircissement de la langue*. Auxerre, 1665. Edition facsimilé de Platzmann, Leipzig, 1892.

Calendar of State Papers, Colonial Series, 1574–1660, London, 1860; Colonial Series, America and West Indies, 1661–1668, London, 1880.

DELAWARDE, Jean Baptiste, Les derniers Caraïbes: leur vie dans une réserve de La Dominique. *Journal de la Société des Américanistes de Paris*, n.s. *30*, 1938, pp. 167–204.

GOYHENECHE, F. et NICOLAS, M. *Des Iles et des Hommes*. 2 vol. Fort de France, 1957.

JESSE, R. P. The Arawaks and Caribs in St. Lucia. *The Voice of St. Lucia*, 20–2–1955, Castries.

JESSE, R. P. *Outline of St. Lucia's History*. Castries, 1956.

LABAT, Père [Jean Baptiste] *Nouveau Voyage aux Isles de l'Amérique*. 11 volumes. La Haye, 1724.

LEFORT DE LATOUR, *Description générale et particulière de l'Isle de Sainte Lucie*, 1787. Une édition dactylographiée par les soins du Foreign Office (1883) est déposée au Survey Department de Castries.

PAIX, Armand de La, *Relation de l'Isle de La Guadeloupe faite par les Missionnaires Dominicains à leur Supérieur Général en 1647*. Dans RENNARD 1929, pp. 23–127.

PINCHON, Robert, Les peuples précolombiens et leurs migrations dans les Petites Antilles. *Bulletin de la Société française d'histoire naturelle des Antilles*, *2*, 1953, pp. 19–36, Fort de France.

PINCHON, Robert, Les Caraïbes d'après l'Archéologie et l'Histoire. *Bulletin de la Société d'Histoire de La Martinique*, nos. 1–2, pp. 79–92.

PURCHAS, Samuel, *Hakluytus Posthumus or Purchas His Pilgrimes, Contayning a History of the World in Sea Voyages and Lande Travells by Englishmen and Others*. London, 1625; édition annotée: Works Hakluyt Society, extra series, 14–33. Glasgow 1905–1907.

RENNARD, Joseph, *Histoire Coloniale* I, Les Caraïbes, La Guadeloupe 1635–1656. Paris, 1929.

RENNARD, Joseph, *Tricentenaire des Antilles*. Guadeloupe, Martinique: documents. Fort de France et Thonon les Bains, 1935.

[ROCHEFORT, Charles César de], *Histoire Naturelle et Morale des Isles Antilles de l'Amérique*. Avec un vocabulaire Caraïbe [par Raymond Breton]. Roterdam, 1658.

ROUSE, Irving, The West Indies: an Introduction; The Ciboney; The Arawak; The Carib. *Handbook of South American Indians, 4*, pp. 495–505, 507–546, 547–565. *Bulletin Bureau of American Ethnology, 143*. Washington, D. C., 1948.

ROUSE, Irving & TAYLOR, Douglas, Linguistic and Archeological Time Depth in the West Indies. *International Journal of American Linguistics, 21*, no. 2, avril 1955, pp. 105–115.

TAYLOR, Douglas MacRae, The Caribs of Dominica. *Bulletin Bureau of American Ethnology, 119, Anthropological Papers*, no. 3, pp. 109–159. Washington, D.C., 1938.

TAYLOR, Douglas MacRae, The black Carib of British Honduras. *Viking Fund Publications in Anthropology*, no. 17. New York, 1951.

TERTRE, R. P. Jean Baptiste du, *Histoire Générale des Ant-Isles, habitées par les François*. 4 tomes. Paris, 1667–1671.

THOMAS, Léon, La Dominique et les derniers Caraïbes insulaires. *Les Cahiers d'Outre-Mer, 6*, 1953, no. 21, pp. 37–60.

VICTOR, Paul Emile, *La Poterie de Sainte Anne*. Fort de France, 1941.

P. WAGENAAR HUMMELINCK

ROTSTEKENINGEN VAN CURAÇAO, ARUBA EN BONAIRE

DEEL III

Toen in het tweede deel van de 'Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire' de hoop werd uitgesproken dat de Bonaireaanse petrografieën van Spelonk en Onima spoedig als derde deel van deze documentatie zouden kunnen volgen, kon niet worden vermoed, dat de beschrijving van deze vindplaatsen zou moeten worden uitgesteld ten gunste van de publicatie van een aantal waarnemingen welke inmiddels door eilandbewoners waren verricht.

De grootste verrassing hierbij was een album – mij aangeboden door IVAN TJON SIE FAT, telegrafist te Oranjestad (Aruba) – dat een groot aantal foto's bevatte van mij nog onbekende Arubaanse rotstekeningen, benevens afbeeldingen van enkele bekende vindplaatsen welke zóveel duidelijker waren dan de reeds gereproduceerde, dat besloten werd ook deze in dit derde deel op te nemen.

Op Curaçao waren inmiddels door leden van de 'Natuurwetenschappelijke Werkgroep' nieuwe vondsten gedaan, welke – met nog enkele eigen waarnemingen – eveneens nog hierin werden verwerkt.

Ook in meer officiële kringen bestond een groeiende belangstelling voor de archeologie van onze eilanden, welke gepaard ging met een grotere waardering voor hetgeen aan landschappelijk schoons en merkwaardigs toeristen kon worden geboden. Een keurig wandelpad voert thans – door een opgeruimd en van lastige cactussen gezuiverd landschap – naar het reusachtige uitgeholde rotsblok van Ajó (A2), waarop met enorme letters 'Ajo Bar' is geschilderd. Andere vindplaatsen vervullen ons eveneens met zorg. Aan de uitbreiding van de steengroeve van Canashito, en het vliegveld op Hato, zijn de dichtstbijzijnde vindplaatsen reeds ten offer gevallen.

Pastoor VAN KOOLWIJK schreef in 1885 (I, p. 11), dat hij op Aruba "reeds op 27 plaatsen indiaansche opschriften" had ontdekt. Aanvankelijk was men geneigd aan te nemen, dat de meeste hiervan sindsdien wel verloren zouden zijn gegaan. Na de onderzoekingen van IVAN TJON SIE FAT weten wij echter dat dit niet het geval is. Diens veldwerk gaf meer resultaten dan wij durfden hopen, en zijn waarnemingen waren op een zo uitnemende wijze met foto's en korte, zakelijke aantekeningen gedocumenteerd, dat het mij een behoefte is hem, voor zijn bijdrage tot onze kennis van de Arubaanse prae-historie, op deze plaats hulde te brengen.

In 1958 heeft de 'Werkgroep' een *Verjaardagskalender* het licht doen zien, waarin tekeningen van een groot aantal petrografieën (waaronder nog onbekende van Santa Martha en Spelonk) als versiering van de kalenderbladen zijn afgedrukt.

HARTOG's grote werk over *Curaçao* dat zeer kortgeleden verscheen, geeft een overzicht van de Curaçaose rotstekeningen.

Uit de plaatselijke pers wisten wij reeds dat de chirurg Dr. HANS FERIZ, honorair medewerker van het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam, in mei 1954 een grote belangstelling heeft getoond voor de Arubaanse tekeningen (II, p. 118, *Beurs* 26. V. '54). In de beschrijving van zijn archeologische studiereizen *Zwischen Peru und Mexico*, welke in augustus 1959 verscheen, wijdt hij niet minder dan 38 bladzijden, en 3 uitslaande platen, aan Aruba en Bonaire. Het gedeelte dat op de Arubaanse rotstekeningen betrekking heeft wordt hieronder, volledigheidshalve, letterlijk en zonder commentaar overgenomen. FERIZ' vlotte interpretaties zullen vele personen stellig meer bevallen dan het voorzichtige voorbehoud, dat de samensteller van deze documentatie ten aanzien van de verklaring der Antilliaanse petrografieën vooralsnog geboden acht. (Vgl. Fig. 2–4).

18. V. 1954. [p. 107] "... wir ... erreichen ... den 176 Meter hohen Berg [p. 108] Arikók unter dessen Granitkuppe sich Höhlen mit Felszeichnungen befinden; der Eingang zu den Höhlen ist hinter gewaltigen Granitblöcken verborgen. Die Höhlen selbst sind muschelförmig, nicht tief, aber wohl geeignet für eine primitive Behausung. Die Zeichnungen sind in mattroter und weisser Farbe ... angebracht und stellen unter anderem eine *vier*fingrige Hand dar, einen grossen Haifisch und *vier*füssige Tiere, was nicht unbedingt gegen das präkolumbische Alter der Zeichnungen sprechen muss. Denn wenn es auch bei der Ankunft der ersten Europäer keine Säugetiere auf der Insel gegeben hat, so können die Indianer die Erinnerung daran vom nahen Festland mitgebracht haben. Sehr merkwürdig ist die Zeichnung einer menschlichen Figur, welche, wie man sagt, "die Sonne vom Himmel herab holt". (Abb. 2, Taf. 12).

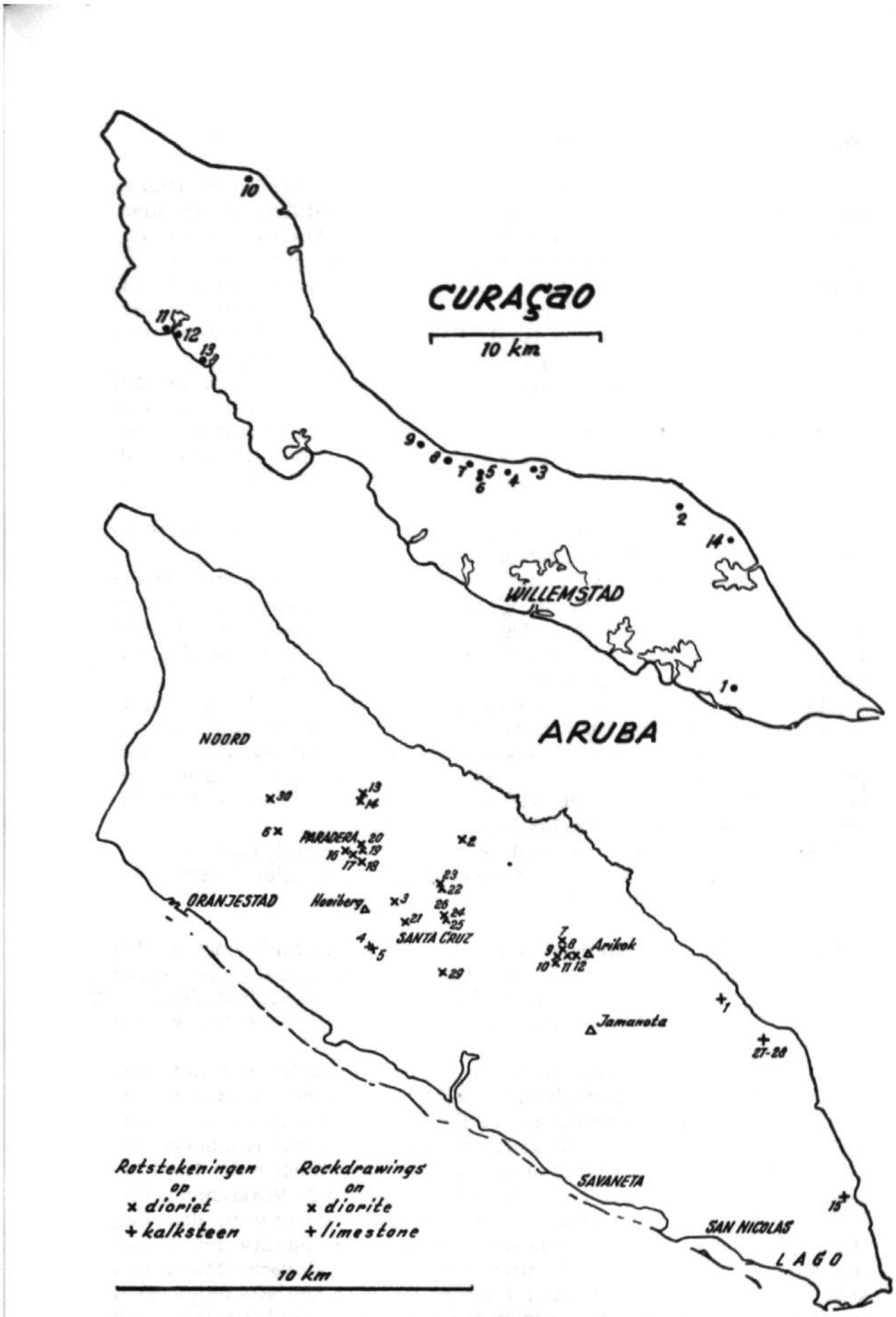

Fig. 1. De ligging van 44 vindplaatsen van rotstekeningen op *Curaçao* en *Aruba*; C 1–14 en A 1, 4–5, 15, 27–28 op kalksteen, A 2–3, 6–14, 16–26, 29–30 op dioriet. Inscripties (petroglyphen) vindt men alleen bij C 4 en C 14; op de andere vindplaatsen komen alleen tekeningen (petrographiën) voor.

Fig. 1. Index maps of the islands of *Curaçao* and *Aruba* showing sites at which rude linear designs occur, painted (petrographs) on limestone rock (C 1–13, A 1, 4–5, 15, 27–28) or diorite (A 2–3, 6–14, 16–26, 29–30), and engraved (petroglyphs) in weathered dripstone (C 4, 14).

Abb. 1, Taf. 12 zeigt konzentrische weisse Kreise durch eine Brücke miteinander verbunden. Die Wiederholung der Konturen ist ein allgemeines Kennzeichen der Ornamentik der Indianer Amazoniens und der Guyanas. Aber hier ist der grössere Kreis offen, der Kleinere Ganz geschlossen; auch die verschiedene Anzahl der Kreise ist gewiss nicht zufällig (4 und 6 Kreise mit 5 Linien verbunden. Die Deuting ist unsicher: Sonne und Mond? Mutter und Kind? Mann und Frau? – Die Zeichnung kommt *zwei* Mal in verschiedenen Grössen in der Höhle vor.

Abb. 2, Taf. 12. Die Bedeutung dieser Zeichnung ergibt sich aus den von der Kreisscheibe links oben und dem Bogen rechts unten ausgehenden Strahlen. Hier ist unzweifelhaft eine Sonnen- und Mondmythe dargestellt. Der Mann scheint die Sonne werfen zu wollen, er holt sie nicht herab greift auch nicht nach ihr, sondern schiebt sie in den Himmel - auf dass sie ihre Bahn beschreibt.

Abb. 3, Taf. 12. Es ist bewundernswert, wie gut hier die charakteristische Kontur der Haifisches getroffen ist.

[p. 109] Abb. 4, Taf. 12. An europäische Felszeichnungen erinnert die Zeichnung eines Vierfüsslers, die wohl geeignet ist Diskussionen hervorzurufen. Der Kopf ist der eines Ameisenbären oder Tapirs, Schwanz und Beine passen aber eher zu einem Pferd, das den Indianern vor der Ankunft der Europäer jedoch unbekannt gewesen sein muss.

Abb. 5, Taf. 12. scheint der Abdruck einer Bärentatze oder einer vierfingrigen Hand zu sein, ist aber zweifelhaft bezüglich der Deutung.

Eine merkwürdig expressive Figur zeigt Abb. 6, Taf. 12. Die anthropomorphen Hände deuten auf einen Maskentragenden Menschen bei einer Beschwörungsszene. Die kleine Figur erinnert an einem Pinguin, sie könnte aber auch eine Schildkröte darstellen.

Abb. 7, Taf. 12 ist eher ein Fish oder Wurm als eine Schlange.

Abb. 8, Taf. 12 stellt einen Wasservogel dar. Pinguine kommen im Karibischen Meer nicht vor".

"... Fontein ... Im vordersten Teil der Grotte ... finden sich an den glatt- [p. 110] gewachsenen Wänden viele Zeichnungen, die aber leider zum grossen Teil verwischt und von Besuchern ... verkritzelt sind. ... Guadirikiri ... Indianer-Zeichnungen sind hier nicht gefunden worden ..."

19. V. 1954. "Auf Arikok finde ich eine zweite Höhle mit Indianerzeichnungen, die ich gestern übersehen habe. Wir besuchen auch die Grotten von Fontein und Guadirikiri ... Bei den Zeichnungen von [p. 111] Fontein (die bereits 1885 publiziert wurden) scheint mir besonders ihre Lage an und über dem Ursprung einer der seltenen Quellen der Insel bedeutsam. Mit dieser Lage kann das besonders häufige Vorkommen von Wasser-Symbolen (Schlangenlinien und Spiralornamente) in den hier befindlichen Petrogrammen zusammenhängen. Die punktierten Felder und manche geometrischen Figuren dürften eine siderische Bedeutung gehabt haben. Das gilt in erster Linie von den in den Knotenpunkten von Netzen und durch gerade Linien miteinander verbundenen Rhomben und Ovalen mit Punkten oder kleine Kreisen in ihrer Mitte, die an die "Sternenaugen" der mexikanischen Bilderhandschriften erinnern".

20. V. 1954. "Es gibt Hunderte von Höhlen und Grotten auf Aruba und nur ein kleiner Teil davon ist auf das Vorhandensein von Felsbildern

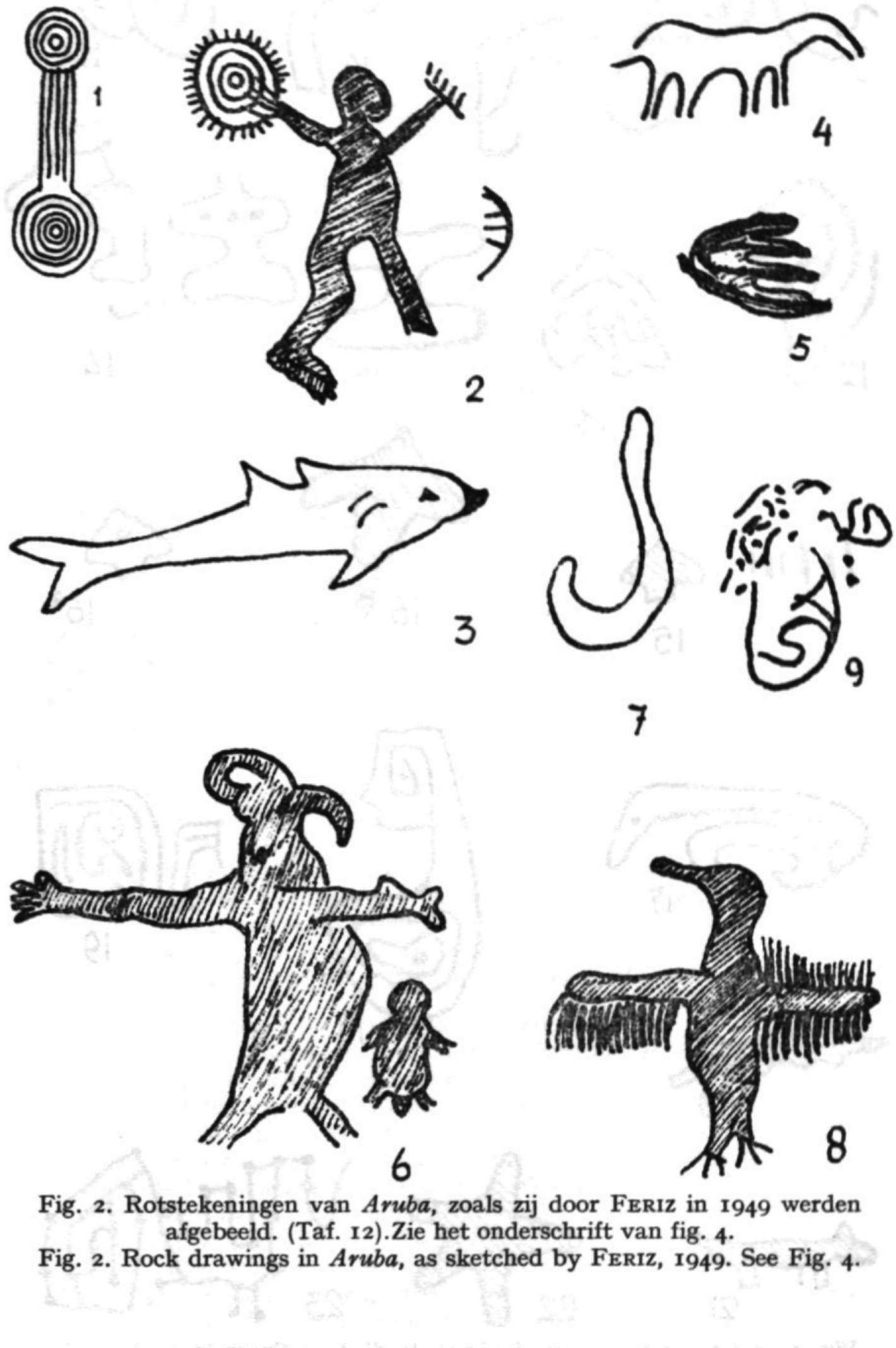

Fig. 2. Rotstekeningen van *Aruba*, zoals zij door FERIZ in 1949 werden afgebeeld. (Taf. 12). Zie het onderschrift van fig. 4.
Fig. 2. Rock drawings in *Aruba*, as sketched by FERIZ, 1949. See Fig. 4.

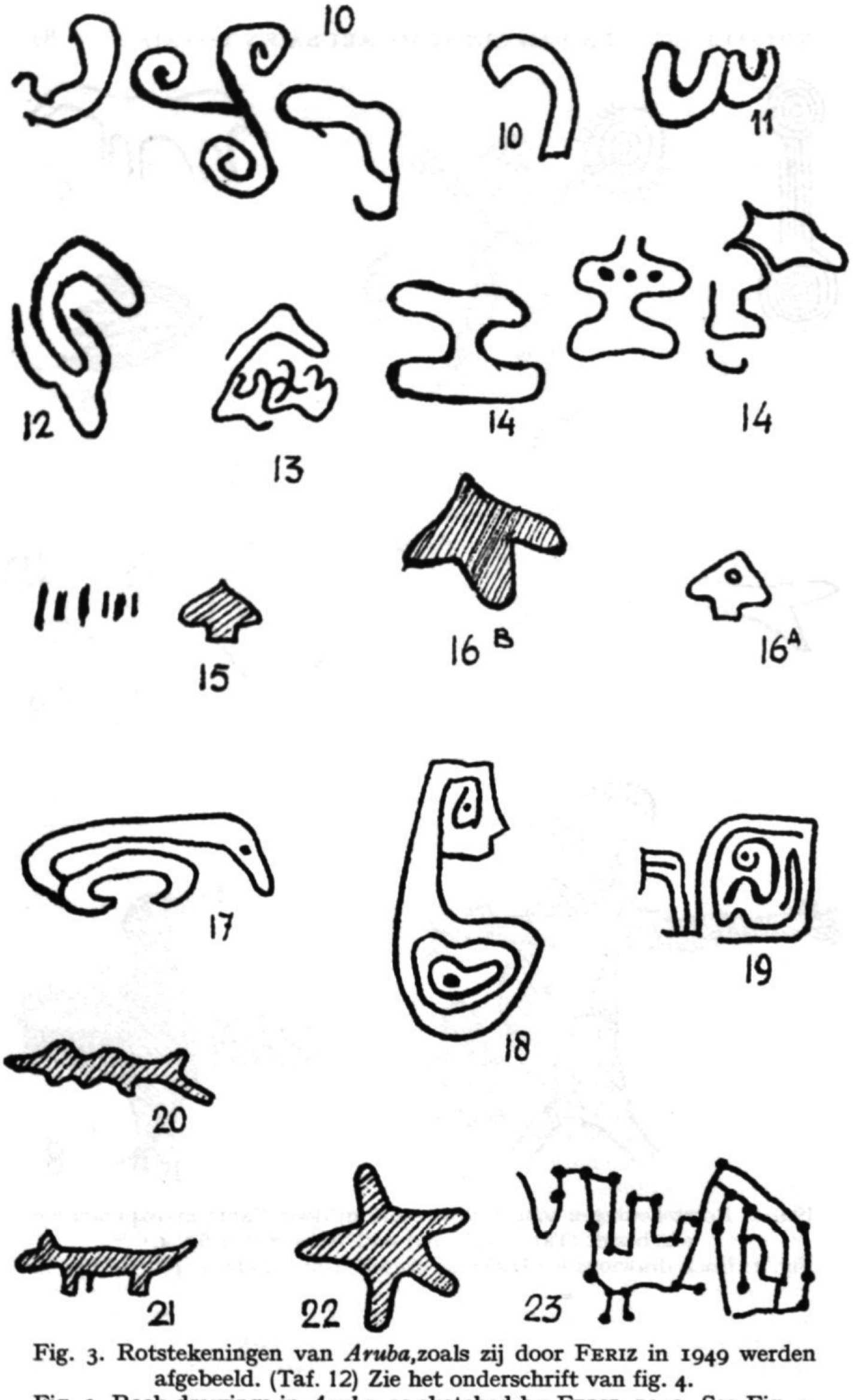

Fig. 3. Rotstekeningen van *Aruba*,zoals zij door FERIZ in 1949 werden afgebeeld. (Taf. 12) Zie het onderschrift van fig. 4.
Fig. 3. Rock drawings in *Aruba*, as sketched by FERIZ, 1949. See Fig. 4.

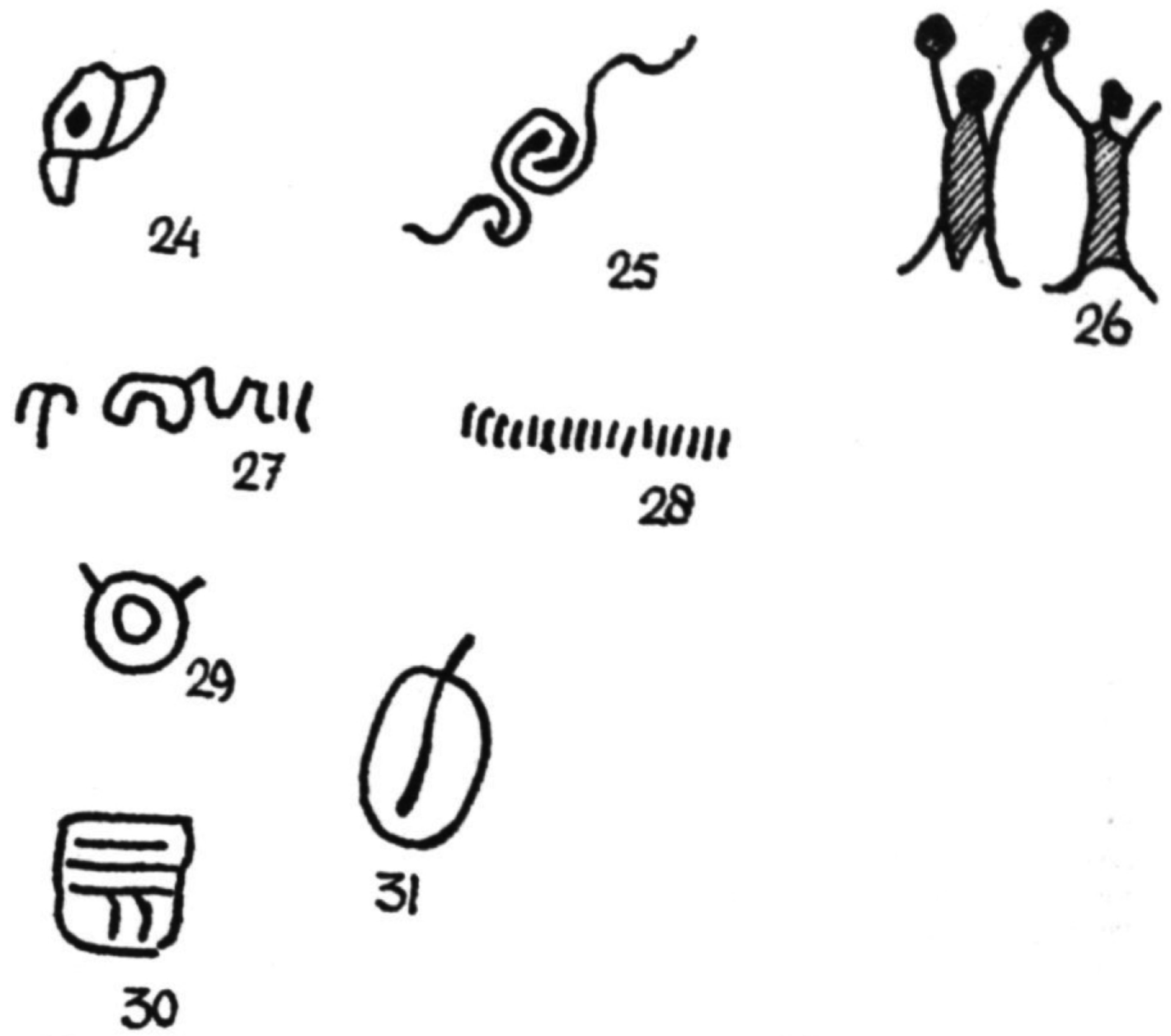

Fig. 4. Rotstekeningen van *Aruba*, zoals zij door FERIZ in 1949 werden afgebeeld. (Taf. 13).
Fig. 4. Rock drawings in *Aruba*, as sketched by FERIZ, 1949.
Figs. 2–4: 1 = *7b*; 2 = *7e, g*; 3 = 8 *2*; 5 = 8 *15*; 6 = 8 *20, 22*; 8 = 8 *16*; 9 = *4a*; 10 = *4c*; 11 = s.n., see I fig. 11; 12 = *4d*; 14 = s.n., see I fig. 11; 15 = *5h*; 16 = *5g*; 18 = *5e*; 19 = *5k*; 20 = *5m*; 21 = *5r*; 22 = *5j*; 23 = *5s*; 24 = *5t*; 25 = *4b*; 26 = *5i*; 27 = *5q*; 29 = *5l*; 30 = *5n*.

untersucht worden. ... Canashito. An der Steilwand ... südlich der Seroe Bientoe ... Arbeiter eines nahen Kalksteinbruches ... zeigen mir bereitwillig einen recht halsbrecherischen Pfad zu der Oberhalb der letzten Sprengstelle liegenden Höhle, die so gut verborgen ist, dass ich sie nur durch Zufall finden konnte ... [112] ... am Eingang etwa mannshoch und verengt sich trichterförmig. Nahe der Öffnung befinden sich am Gewölbe und an den Seitenwänden sehr merkwürdige Indianerzeichnungen in braunroter Farbe. Nördlich anschliessend befindet sich eine zweite, kleinere Höhle, ebenfalls mit Spuren alter Zeichnungen – Punkten und Strichen – alle in derselben, matt braunroten Farbe. Die Zeichnungen, die einen Zusammenhang zeigen, versuche ich zur Ergänzung der Bilder von *Martin* und von *Wagenaar Hummelinck* zu kopieren.

Die Bedeutung der Zeichen 4–14, Taf. 12 ist völlig unklar; möglicherweise sind sie unvollständig erhalten und ist ihre Position zu einander

wichtig. Auffallend ist das häufige Vorkommen von C-förmig gebogenen wurmartigen Figuren (Abb. 10, 11, 12, Taf. 12). Unter diesen befinden sich die Zeichen 14 von denen die linke an indianische Fischsymbole erinnern. Vermutlich zoomorph sind die Zeichen 15, 16, 17, Taf. 12 und 24, Taf. 13: Rochen, Vogel und Ameisenbär. Zeichen 15 könnte die Mitteilung erhalten, dass 6 Rochen gesichtet und gefangen wurden. Die Deutung von 17 ist ganz willkürlich und vor allem von dem Augenpunkt und dem Umriss der ganzen Figur diktiert, vielleicht nur die zufällig Folge der Verdoppelung einer wurmartigen C-Figur. Sehr charakteristisch ist dieses indianische Stilelement der Wiederholung der Konturen bei der vermutlich anthropomorphen Figur (No. 18), die einen hockenden Menschen darstellen könnte, sowie bei der Zeichnung No. 19, in der ich ebenfalls ein anthropomorphes Motiv vermute; die labyrinthartige Zeichnung No. 23 deutet auf eine siderische Konstellation. Die deutlich zoomorphen Zeichen 16B, 20, 21, 22, die einen ganz anderen Stil zeigen, rechtfertigen die Annahme, dass die geometrischen Figuren einen abstrakten Sinn hatten und nicht nur Symbole oder Stilisierungen von Gegenständen und Lebewesen waren. Die Menschen die diese Zeichnungen machten, waren sehr gut im Stande, die Konturen von ihnen bekannten Dingen naturgetreu zu reproduzieren. Das erweist sich auch [p. 113] in der hochinteressanten Zeichnung No. 26, Taf. 13, die an den Mann mit der Sonne in der Höhle von Arikok erinnert und keiner Erklärung bedarf. Sicherlich handelt es sich hier nicht um sinnlose Spielereien sondern auch bei den uns ganz unverständlichen Zeichen um Manifestationen einer Magie. Deshalb sind die Höhlen in denen die Felszeichnungen sich befinden, als Kultplätze zu bezeichnen. Wenn die Urbevölkerung überhaupt in Höhlen gewohnt hat, was bei dem günstigen Klima und der Abwesenheit von wilden Tieren und feindlichen Stämmen unwahrscheinlich ist, dann hat sie andere Höhlen bewohnt als die mit Zeichnungen geschmückten. Grabungen in den Höhlen sind noch nicht versucht worden. In Canashito, Arikok und in der Fonteingrotte besteht der Boden aus gewachsenem Fels. – Die prähistorische Siedlung der Leute von Canashito vermute ich am Fuss des Grottenberges. – Die restlichen in der Höhle von mir kopierten Zeichen sind: Abb. 27, Taf. 13, die einer griechischen Inschrift ähnelt; Abb. 28, Taf. 13 ist eine horizontale Reihe von 17 kurzen parallelen Strichen. Abb. 25, 29, 30, 31, Taf. 13 gebe ich hier ohne Kommentar, das doch nur willkürlich und phantastisch sein könnte. An jedem der von mir besuchten Fundplätze haben die Petrogramme ihren eigenen Charakter.

In *Fontein* überwiegen die abstrakten, kurvilinearen Zeichnungen (geometrische Figuren, Netzmuster, Schlangenlinien und Spiralen, einzeln und zu komplizierten Zeichen zusammengefasst). Abgesehen von zwei braunroten Handabdrücken, fehlen naturalistische, biomorphe Zeichnungen und nur in ganz wenigen Figuren sind stilisierte Abbreviaturen von Tieren zu erkennen.

In *Arikok* dagegen dominieren anthropo- und zoomorphe Figuren, die oft naturalistisch in sehr expressiven Haltungen dargestellt sind.

In den kleinen Höhlen der *Seroe Canashito* steht der Stil der Petrogramme dem von Fontein nahe. Wohl finden sich hier einzelne Menschen und Tierfiguren, [p. 114] aber diese sind schematisch mit sparsamen Konturen ausgeführt oder nur als Silhuetten angedeutet. Häufiger kommen

jedoch abstrakte Zeichnungen vor, die denen von Fontein ähneln. Spezifisch für die *Seroe Canashito* sind wurmartige, C-förmige gekrümmte Zeichen.

Allen Fundplatzen gemeinsam sind Reihen gerader Striche, unregelmässige punktierte Flächen und die typisch aruakischen, ornamentalen Perseverationen, Verdopplungen wichtiger Konturen, besonders der Umrisse polygonaler und elliptischer Felder, die meist punktiert und netzförmig unterverteilt sind.

[p. 115] Oberhalb dieser Höhle finde ich in einer kleineren, flacheren Aushöhlung wieder indianische Zeichnungen; es sind Vogelsymbole, Spiralen und einfache geometrische Figuren".

21. V. 1954. "Nachmittags mit [p. 117] den Herren *Müller*, *Hartog* und *De Wit* zur Höhle von Canashito ... die Indianerzeichnungen werden photographiert ..."

BESCHRIJVING VAN VINDPLAATSEN OP ARUBA

(A 3) *Piedra Plat* (Fig. 5, 39)

Enkele mooie foto's van de Heer IVAN TJON SIE FAT – in oktober 1958 vervaardigd – stelden mij in staat een beter beeld te geven van de schilderingen op het bekende, uitgeholde blok kwartsdioriet bezuiden het kerkje van Piedra Plat, waarover in Deel I (p. 35) aan de hand van enkele tekeningen reeds mededelingen zijn gedaan. [In I, fig. 31 moet *c* in *e* en *d* in *f* worden veranderd.]

(A 6) *Tanki Leendert*

Aan de Heer E. BARTELS was reeds geruime tijd het voorkomen bekend van tekeningen in een diepe uitholling van een groot, alleenliggend diorietblok, omstreeks 600 m noordoostelijk van Tanki Leendert (A6), op een perceel dat thans behoort aan Lino de La M. Paula. In 1955 bleek de opening van deze holte reeds door een keurig gemetseld muurtje, voorzien van een deurtje en raampjes, te zijn gesloten. De Heer TJON SIE FAT vond, in mei 1961, in deze als berghok dienende ruimte, nog slechts op één plaats sporen van een verbleekte tekening.

(A 7–9) *Arikok* (Fig. 6, 40–46)

De beschrijving van de vindplaatsen bij Rooi Arikok (Deel II, p. 98–100, fig. 11–19, 33–41) moge hier worden aangevuld met enkele foto's van I. TJON SIE FAT, waarop de meest belangwekkende figuren veel duidelijker zijn waar te nemen dan op de in Deel II (fig. 33–41) gegeven afbeeldingen.

Enkele figuren in een aparte lage holte van A8 (II, p. 100, fig. 11, 20), welke reeds door PINART op Planche 2 fig. 4 (links boven = A8 *24*, rechts boven = A8 *25*) waren aangeduid, konden thans naar foto's worden getekend.

De vogel A8 *26* bevindt zich links van A8 *8*.

De in Deel II onder A8 *24* vermelde sikkelvormige figuren (II, p. 100, fig. 18) zijn bij vergissing als voorkomende bij Arikok genoemd; in werkelijkheid zijn zij te vinden op het blok van Ajó (A2), dat in Deel I is behandeld.

Het blok met A9 ligt ongeveer 60 meter ten zuiden van A8.

De eerste vindplaats (A7) werd door de bewoner van een huisje in Rooi Arikok aangeduid als 'Cudi Helena' (in verband met een verhaal over een meisje dat daar had gewoond); de tweede (A8) werd door hem 'Cudi Grandi' genoemd. In de oostwand van dit diorietblok staat een Maria-beeldje.

(A 10–12) *Arikok* (Fig. 6–7, 47)

Op hetzelfde terrein van Arikok liggen nog drie andere blokken welke resten van roodbruine tekeningen vertonen.

Een alleen-liggende diorietklomp, A10, 300–400 meter zuid-zuidwestelijk van A9, heeft aan de zuidzijde een holte van ruim 2 meter hoog, bijna 2 meter breed en omstreeks 4 meter diep. In deze ruimte bevinden zich resten van een bruinrode beschildering, waarin men, met enige verbeelding, een menselijke figuur zou kunnen herkennen (A10 *a*). Van de nevenstaande figuren (*b–d*) is door afschilfering van het gesteente weinig meer over.

Ongeveer 50 meter ten zuiden van A8 ligt, deel uitmakend van de trankeer, een ander diorietblok, A11. Het heeft eveneens een uitholling op het zuiden, waarin enkele figuren zijn te herkennen welke reeds door PINART werden afgebeeld: II, Planche 6 fig. 9 links boven = A11 *a*; rechts onder = A11 *f*.

In dezelfde trankeer ligt, ongeveer 20 meter zuidwestelijk van A11 "een nog iets kleiner blok, met een uitholling van ongeveer een meter diep en breed" (II, p. 100) waarin enkele onduidelijke bruine strepen en vlekken zijn waar te nemen: A12.

Deze vindplaatsen van Arikok werden door I. TJON SIE FAT in oktober *1958, februari en maart 1959 onderzocht, waarbij grote hulp werd* ondervonden van de onderwijzers ORLANDO FERROL en DOMINICO TROMP.

(A 13–14) *Babijn* (Fig. 8–9, 48–49)

In het kwartsdiorietlandschap benoorden Oranjestad ligt in het bekende goudgraversgebied bij de Kristalberg, niet ver achter het woonhuis Babijn 12 – op een terrein toebehorende aan Minister W. F. M. Lampe – een langwerpig blok van ongeveer 10 meter lengte en 4 meter hoogte. Aan de zuidwestzijde vindt men een vrij ondiepe holte van ongeveer 2,70 meter breed en 2,25 meter hoog, met een duidelijk afschilferende wand waarin een klomp zwartachtig gesteente is uitgeprepareerd. Op deze wand ziet men nog de resten van een zestal tekeningen (A13) van een roodachtige kleur, waarvan er slechts drie duidelijk genoeg waren om te worden afgebeeld (Fig. 8). A13 *a* en *b* liggen links van de donkere, uitstekende steenbrok, 30 cm van elkaar; A13 *c* ligt rechts daarvan, 2 m van 13 *a* verwijderd. Duidelijke resten van een andere tekening bevinden zich in een kleine holte, ongeveer 30 cm links van 13*a*.

Westelijk van A13 ligt een ander diorietblok van ongeveer 5 m breed en 2,5 m hoog, met uithollingen aan de zuidwestelijke zijde, over nagenoeg de gehele breedte. In deze holte liggen een groot aantal verweerde tekeningen van een rode en roodbruine kleur, te onduidelijk dan dat zij goed konden worden afgebeeld. De roodgekleurde figuren vallen het meeste op en maken de indruk van later datum te zijn.

Op hetzelfde perceel ligt, geheel vrij, een langwerpig dioriet blok, waarop, in een kleine, ondiepe holte aan de zuidwestzijde, onduidelijke resten van rode tekeningen werden aangetroffen.

Mooiere tekeningen vindt men echter in de grote, ruime verweringsholte van een dioriet blok ten zuiden hiervan (A14; Fig. 9, 48). Deze uitholling is reeds zo diep geworden dat men de indruk krijgt dat het blok nog slechts bestaat uit een dikke schil, welke reeds twee gapende scheuren vertoont, terwijl er onlangs ook al een stuk van de rand is afgebroken (links op Fig. 49).

Een smalle zone, vlak boven de grond, waar de wand in latere tijden het minst is afgeschilferd, toont ons nog resten van rotstekeningen, die vroeger stellig vrijwel de gehele wand moeten hebben bedekt. Het duidelijkste groepje, aan de linkerzijde, werd op Fig. 9 en 48 afgebeeld.

Deze vindplaatsen bij Babijn werden door I. TJON SIE FAT in december 1958 (A13) en januari 1959 (A14) ontdekt en gefotografeerd.

(A 15) *Boca Grandi* (Fig. 10)

In 1955 had ik vergeefs getracht de rotstekeningen te vinden, welke, volgens mededeling van de onderwijzer J. C. VAN DEN BERGH, in de brandingsnis van het middenterras bij Boca Grandi aanwezig zouden zijn. I. TJON SIE FAT toonde mij thans enkele foto's van deze bruinachtig rode figuren, zoals hij ze op dezelfde plaats, 'Grapefield', zowel in de brandingsnis als in hiermede samenhangende ondiepe grotten, soms wel ter hoogte van 2½ m had gevonden. Gezien de ongunstige plaats – op de windzijde van het eiland, dicht bij de kust in een met zout bezwangerde atmosfeer – mag men er zich over verwonderen dat van deze tekeningen, die vroeger een zeer veel grotere oppervlakte moeten hebben bedekt, nog sporen konden worden gevonden.

Opvallend is de overeenkomst met de figuren van Quadirikiri (A27) – waar zij onder soortgelijke omstandigheden zijn te vinden – en van Fontein (A1); en ook hier komen dezelfde vreemd-getekende handafdrukken voor.

Deze vindplaats bij de 'Sea Grape Grove' werd door I. TJON SIE FAT in februari 1959 onderzocht.

(A 16–19) *Paradera* (Fig. 11–14, 50–52)

In het dioriet landschap van Paradera liggen, op het perceel van Juanito Laclé, No. 149, vlak bij de oostelijke grens, een aantal grote blokken. Een hiervan, een kolossaal plat blok, ligt schuin tegen een andere steenklomp aan, en biedt aldus aan de westelijke zijde een goede schuilplaats voor mens en dier (Fig. 51). Aan deze zijde van het schuinstaande blok bevindt zich een ondiepe verweringsholte van ¾ m breedte en 2 m hoogte (A16), waarin een achttal bruin-rode tekeningen zijn aangebracht. Vier daarvan zijn nauwelijks herkenbaar; de anderen zijn echter vrij gaaf gebleven. De grootste is mooi van vorm en met een vaste hand gemaakt (A16 *e*).

Op perceel Paradera No. 161, van Placido Croes, ligt een dioriet blok van ongeveer 5–6 m doorsnede, met aan de westkant een diepe verweringsholte van ongeveer 1.2 m hoogte en 2.3 m breedte. Naast het blok ligt een metersgrote klomp steen welke vroeger van dit blok is afgebroken,

en de voortzetting vormde van het dak van deze holte. In deze holte ziet men een vijftal beschilderingen in een bruin-rode kleur, waarvan er drie (A17 *a–c*) tamelijk goed bewaard zijn gebleven. Hieronder zijn er, over een strook van ongeveer 50 cm, nog resten zichtbaar van een of meer, waarschijnlijk oudere, oranjekleurige tekeningen (A17 *d–e*), waarover één der drie duidelijke bruinrode figuren (*c*) schijnt te zijn geschilderd.

Vlak bij de grond zijn er verder nog schamele resten van bruinrode beschildering, ter breedte van 73 cm, terwijl in een kleine holte, rechts, nog iets van een oranje-rood motief te bespeuren is.

Niet ver van dezelfde vindplaats, op hetzelfde perceel, ten zuidoosten van de woning van Placido Croes, vinden wij weer tekeningen in een beschuttende uitholling van een dioriet heuveltje, dat bezig is tot een stapel losse blokken te verweren (A18). Deze keer geen ornamenten, maar figuren die met enige goede wil als symbolen zouden kunnen worden verklaard. De 'kikkerfiguur' (*a*) zit op het plafond van een kleine uitholling, van 1,4 m breed en 1,5 m hoog, links in dezelfde grote holte; de 'poten' hebben drie tenen; als 'kop' zou een bruin-rood, verbleekt vlekje moeten worden opgevat. Mensen met veel fantasie zien in fig. *b* een beest met opgekrulde staart (aap of schorpioen). De oranjerode zon (*c*) geeft minder aanleiding tot speculaties.

En tenslotte vinden wij op Paradera, ten noordoosten van de woning van Yarzagaray, in een grote holte op het Westen van 2,15 m breed en 1,9 m hoog van een alleenliggend dioriet blok, nog tekens (A19). Vijf daarvan waren zo duidelijk dat zij konden worden afgebeeld.

(A 20) *Casibari* (Fig. 16, 53–54)

Enkele honderden meters ten noordoosten van A18, 500–600 m ten noorden van Casibari, liggen enkele losse dioriet blokken met holten op hun zuidwestelijke kanten. Eén daarvan (de rechtse op fig. 53) heeft negen rode, duidelijke tekeningen: A20.

De tekens van Paradera en Casibari werden door I. TJON SIE FAT in november 1958 en februari 1959 gevonden en gefotografeerd. Hij was daarbij dikwijls in gezelschap van H. A. D. STENZEN, waarbij JUAN ISMAEL CROES hem tot gids diende.

(A 21) *Seroe Noka* (Fig. 15)

Aan de voet van de zuidelijke helling van het uit kwartsdioriet bestaande heuveltje tussen Santa Cruz en de Hooiberg, dat als Seroe Noka bekend staat, ligt een rotsblok met een uitholling van ongeveer 2 m breedte. De ingang is bijzonder laag geworden, doordat hierin een hoop grond was opgeworpen door een naar schatten gravende persoon, die hier slechts 'waardeloze' scherven had gevonden. Deze vindplaats is zeer dicht gelegen bij het 'urnenveld' van Santa Cruz, waar reeds verschillende malen met veel succes is gegraven.

Op het plafond van deze uitholling bevindt zich aan de voorzijde een groepje samenhangende tekeningen van een roodachtige kleur, terwijl meer achterin een figuur (*c*) staat welke bruinachtig rood is. Volgens I. TJON SIE FAT, die deze vindplaats in december 1958 ontdekte, en de tekeningen fotografeerde, moet deze laatste tekening (en misschien ook

wel de andere) worden gezien als symbool voor een vogel – mede ook, omdat de onderzijde schijnt te zijn opgebouwd uit een aantal lijnen welke als staartpennen zouden kunnen worden gezien.

(A 22–23) *Shabururi* (Fig. 17, 55)

Te Shabururi – even ten noorden van Siribana – vond I. TJON SIE FAT enkele dioriet blokken met tekeningen, doch de meeste waren zodanig verweerd, dat het niet mogelijk was er een goede afbeelding van te geven.

Nog enigszins duidelijk waren de tekeningen op een blok van ongeveer 10 m breedte bij 2,5 m hoogte, waarin zich op het zuidwesten een uitholling bevond van 2 m breedte en 1,25 m hoogte. Van twee van de vier bruinrode resten kon een afbeelding worden gegeven (A22 *a–b*).

Ongeveer 40 m noordwestelijk van het vorige blok, ongeveer 100 m zuidoostelijk van het huis van Cashero No. 24, ligt een kwartsdioriet blok van ruim 5 m breedte en 4 m hoogte, met een holte aan de zuidwestelijke zijde van 4 m breed en bijna 2,5 m hoog (A23).

In deze holte vindt men de zeer onduidelijke resten van een tiental rode tekeningen, welke door een donkergrijze laag zijn bedekt. Van deze konden er slechts twee – de in het midden van de achterwand gelegene – worden afgebeeld (*a–b*).

Aan de linkerzijde van de holte vindt men een vrij ingewikkelde tekening, waarvan de juiste vormen niet meer bij benadering zijn vast te stellen. Geheel rechts, tegen het plafond, zijn echter tamelijk duidelijke witte figuren zichtbaar, welke over de oudere rode tekeningen zijn aangebracht (*c*). Deze witte figuren, elk ongeveer 7 cm groot, hebben de vorm van een konijnekop. De dubbele rij 'konijnekoppen' is 45 cm breed; daarboven zien we nog een grotere tekening, waarvan nog slechts enkele witte lijnen zichtbaar zijn.

(A 24–26) *Siribana* (Fig. 18–19, 56)

Op de oostelijke helling van de dioriet heuvel Siribana, ten noordoosten van de politiepost van Santa Cruz, vond I. TJON SIE FAT, in januari 1959, twee vlak naast elkaar liggende dioriet blokken met grote verweringsholten aan de zuidwestelijke zijde. In de holte van het meest zuidelijk gelegen blok zien wij een groepje pijlpunten met een ster getekend (A24 *a–f*). Rechts in dezelfde holte zijn nog resten van een, waarschijnlijk verkleurde, lichtrode tekening (*g*), terwijl in een kleine holte aan de linkerzijde nog iets van een tekening nauwelijks zichtbaar is.

Enkele passen westwaarts ligt een ander uitgehold blok, waarvan het plafond aan de voorzijde ten dele is afgebroken (A25). Hierin vinden wij enkele behoorlijk geconserveerde rode tekeningen. De meest opvallende geeft ons de indruk een hoofd met twee opgeheven armen voor te stellen (*d*). Twee andere (*b–c*) doen aan de figuren van Seroe Noka (A21) denken.

Tussen deze rode tekeningen zien wij nog een aantal – waarschijnlijk oudere – verweerde, oranjekleurige fragmenten waarvan de vormen niet meer herkenbaar zijn.

Aan de noordoostelijke zijde van de heuvel Siribana ligt een dioriet blok van ongeveer 2,50 m hoog en 3,60 m breed, met aan de westkant een uitholling van ongeveer 1 bij 2 meter (A26). Op drie gedeelten van de wand

welke in historische tijd niet is afgeschilferd treffen wij de resten aan van opmerkelijk rood-gekleurde ornamenten, welke reeds door PINART (planche 2 fig. 6) werden geschetst. TJON SIE FAT fotografeerde deze tekeningen in november 1958.

(A 27–28) *Quadirikiri* (Fig. 20–23, 57–58)

In de steile, ongeveer 8 m hoge rand van het middenterras, ongeveer 500 m oostelijk van de bekende grot van Quadirikiri, bij vader Piet, bevinden zich twee kleine druipsteengrotten, in omstandigheden welke doen denken aan die van de Grot van Fontein (A1). De oostelijke grot (A27) heeft, evenals de westelijke (A28), een omstreeks 6 m hoge ingang, maar wordt na enkele meters al veel lager, en vernauwt zich spoedig in grillig gevormde, nauwe gangen, die onder het kalksteenplateau wegduiken.

De oostelijke grot heeft achterin, op het nog slechts 1–1,4 m hoge plafond, duidelijke ornamenten, in bruinachtig rood (A27 *a,c*), met daarnevens een aantal raadselachtige afdrukken waarvan er enkele als handafdrukken (*b*) te herkennen zijn (Fig. 58). De schilderingen op het plafond dichter bij de ingang, dat ruw is en erg verweerd, zijn moeilijker te begrijpen; zelfs de best bewaarde resten – door de beschouwers vlot als 'mannetjes' aangeduid (*d–e*) – stellen ons voor raadsels.

De westelijke grot is rijker. Zowel langs de oostelijke als de westelijke zijwanden vinden wij hier, op hoogten van 1,80 m (*m–o*) zowel als omstreeks 0,90 m (*k*, *r–s*), een aantal resten van figuren, die ons te denken geven (b.v. *j* en *s*), omdat zij ten dele als symbolen zouden kunnen worden opgevat.

Een aantal schetsen van deze rotsschilderingen welke op 12 augustus 1955 werden gemaakt, konden met behulp van de foto's van TJON SIE FAT zodanig worden aangevuld, dat van de meest opvallende details thans afbeeldingen kunnen worden gegeven.

(A 29) *Macuarima* (Fig. 24, 59)

IVAN TJON SIE FAT's onderzoekingen gaven, zeer kort geleden, nog enkele bijzonder mooie resultaten met het vinden van de rotsschilderingen van Macuarima en Paraguaná.

Over de eerste vindplaats, welke hij op 22 maart 1961 ontdekte, schrijft hij het volgende.

Niet ver van de hoofdverkeersweg door Santa Cruz, even ten Noorden van het Union-voetbalveld, ligt een opeenhoping van grote dioriet blokken, op perceel No. 78 van Evaristo Geerman. In een holte van ongeveer 2,40 m breed, 1,40 m hoog en 1,50 m diep, aan de zuidelijke zijde van een dezer blokken, bevinden zich de volgende tekeningen:

a In het midden van de achterwand, op ongeveer 74 cm hoogte, staat een ronde figuur van ongeveer 30,5 cm middellijn.

b Op ongeveer 63 cm afstand, rechts van *a*, vindt men een ruitvormige tekening van ongeveer 15,5 cm lengte.

c Vlak bij de grond, links, is er op een soort schrift gelijkende tekening, die een breedte beslaat van wel 1,50 m, maar waarvan slechts het linkerdeel ter breedte van ongeveer 30 cm enigszins zichtbaar is.

d Aan de rechterzijde, onder *b*, bevindt zich ten slotte nog een schets welke

aan een omlijnd kruis doet denken, en welke eveneens te onduidelijk was om te worden gefotografeerd.

(A 30) *Paraguaná* (Fig. 25–26, 60–62)

Over de vindplaats in het buurtschap Paraguaná worden door I. TJON SIE FAT, na zijn bezoek op 16 mei 1961, de volgende mededelingen gedaan.

Op perceel No. 7 te Paraguaná, dat toebehoort aan Nicolaas Dijkhoff, ligt – niet ver van het woonhuis – een uitgehold dioriet blok dat deel uitmaakt van een trankeer. Het plafond van deze uitholling, welke naar het Westen is gekeerd, is ongeveer 1,75 m hoog, terwijl het overhangende gedeelte omstreeks 3,30 m diep is. Deze uitholling, welke de indruk geeft van een afdak, bevat de volgende tekeningen.

a Een roodbruin gekleurde vogelfiguur met uitgespreide vleugels, op ongeveer 1,50 m hoogte, in de noordwesthoek.

b Iets hoger dan *a* staat een witte, op een leguaan gelijkende figuur, waar een roodbruine vogel, eveneens met uitgespreide vleugels, gedeeltelijk overheen is geschilderd.

c Tegen het plafond: witte concentrische cirkels; in de ietwat verbleekte meest rechtse figuur, is een dierenfiguur in rood zichtbaar; iets meer naar rechts zijn er verschillende roodbruine tekeningen naast en over elkaar heen geschilderd, zodat de vormen hiervan niet meer te herkennen zijn.

d Eveneens tegen het plafond, in de zuidwesthoek, een roodbruin gekleurde 'zon', met vlak daarbij enkele parallele, gebogen, witte lijnen.

e Op de achterwand, over een breedte van ongeveer 72 cm, witte en roodbruine tekeningen; de meest linkse en de meest rechtse rode tekening van deze groep doen aan schildpadden denken.

f Tegen het plafond, meer achterin dan *d*, witte concentrische cirkels over niet meer te herkennen rode tekeningen, een vlak bestrijkend van ongeveer 66 cm lengte.

Deze tekeningen vertonen veel overeenkomst met die van Ajó en Arikok.

BESCHRIJVING VAN VINDPLAATSEN OP CURAÇAO

(C 4) *Hato* (Fig. 27–28, 63–65)

Tijdens een haastig bezoek aan het abri van Hato, op 7 augustus 1955, konden door mij nog enkele aanvullende waarnemingen aan de zich daar bevindende reliëfs worden gedaan (vgl. I, p. 25, fig. 18–21).

Het bleek, dat deze niet zijn uitgehouwen in (harde) kalksteen maar in (zachte) verweerde druipsteen. De gehele westelijke wand van deze abri – waarvóór Ringma indianenskeletten had opgegraven – ongeveer 9 m lang, en 2½–3 m hoog, draagt op vele plaatsen sporen van bewerking. Hier en daar vindt men ook nog onduidelijke roodbruine krabbels, waarvan niet veel te maken is. Waarschijnlijk is deze druipsteen na de bewerking nog veel meer gaan verweren, waardoor de meeste reliëfs thans ruw en onduidelijk zijn (vgl. Fig. 63), met randen waarvan men met de vingers stukjes kan afbreken.

De petroglyphen zijn over het algemeen zeer onduidelijk; zij konden pas goed worden gefotografeerd nadat zij met krijt zichtbaar waren ge-

maakt (Fig. 64–65). Het 'gelaat met hoofdtooi' bleef een niet geheel overtuigende uitbeelding: de neus en mond zijn onduidelijk en berusten voor een groot deel op fantasie; de ogen zijn gaten (vooral het linkeroog is groot en diep) welke een niet geheel kunstmatige indruk maken. Het lijkt niet onmogelijk, dat men het gelaat om deze twee natuurlijke (oog-) gaten heeft gemodelleerd.

De driehoekige omtrek van het gezicht is diep ingegrift. Dergelijke driehoekige omtrekken vindt men terug links boven en rechts van het gelaat, en (zeer onduidelijk) ook nog enkele keren op andere plaatsen, zonder dat hierin gezichten zijn te herkennen.

(C 11–12) *Santa Martha* (Fig. 30–34, 66)

In de opgeheven brandingsnis van het middenterras, ten Westen van de ingang van de Santa Martha baai, werd door G. H. BARNEVELD, in juli 1953, de eerste rotstekening aan de 'zuidkust' ontdekt (als wij de vindplaats aan de noordzijde van de Tafelberg van Santa Barbara niet medetellen). Bij een nader onderzoek van dezelfde brandingsnis aan de oostzijde van de baai, vond J. G. DE JONG, in augustus 1953, nog een serie ornamenten – waarmede het dozijn vindplaatsen op Curaçao was volgemaakt.

De eerste vindplaats (C11) werd mij op 13 februari 1955 door P. A. VAN DER WERF getoond. Hij ligt omstreeks 80 meter ten Westen van de monding van de baai, 200 meter van de zee verwijderd, op ongeveer 20 meter hoogte. De kalksteen van deze Oost-West verlopende nis – waarvan de vorm in Fig. 30 is weergegeven – is ruw en leent zich niet erg goed voor beschilderen. De duidelijkste figuur (*b*) is donkerbruin. Ruim 1 meter oostelijk hiervan staat een veel vagere, hiermede wellicht vergelijkbare voorstelling in het lichtbruin (*a*). Overal in de omtrek vinden wij onregelmatige vlekken van dezelfde lichtbruine kleur, welke ouder lijken te zijn dan het donkerbruin van de duidelijke figuur en van nog enkele vegen in de omgeving daarvan.

In de zachte bodem vóór de drempel werden slechts enkele schelpen en potscherven gevonden.

De ornamentale tekeningen in de Noordoost-Zuidwest verlopende brandingsnis aan de oostzijde van de Baai, ongeveer 70 meter van de oever, werden mij op 16 augustus 1955 door mevrouw A. DE JONG-SNETHLAGE aangewezen (C12). Het zijn ingewikkelde tekeningen, op het plafond van een niet meer dan 1 meter hoog abri, die niet overal even duidelijk zijn. Het zijn resten van een veel uitgebreidere, roodbruine beschildering (vgl. Fig. 34).

(C 13) *St. Jan* (fig. 35–36)

Nadat er bij de Boca van St. Martha rotstekeningen waren gevonden, besloot de Heer J. G. DE JONG ook nog andere delen van de Curaçaose zuid-westkust aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen. Het meest in aanmerking hiervoor kwam de omgeving van de Boca van St. Jan, welke een met de kust van St. Martha vergelijkbaar landschap vertoonde. En inderdaad werd door hem op deze plaats, in een opgeheven brandingsnis aan de westzijde van de puinwal welke de binnenbaai van St.

Jan (sinds de orkaan van 2 november 1932) van de zee afsluit, op 19 april 1959, een vrij groot aantal tekeningen gevonden. Begin mei volgde een meer nauwkeurige bestudering, waaraan de hieronder vermelde gegevens zijn ontleend.

De plaats waar de rotstekeningen voorkomen bevindt zich 10 meter boven de zeespiegel en is langs een pad over de plateaurand gemakkelijk te bereiken. De abri loopt vrijwel evenwijdig aan de kustlijn en heeft een begaanbare lengte van 36 meter, met een plafond dat aan zeezijde hoog genoeg is om rechtop te kunnen lopen. Dan volgt nog een rotsrichel van 8 meter lengte, waarna de nis tenslotte geheel verdwijnt en de rotswand steil naar beneden gaat.

De abri geeft goede beschutting en biedt een prachtig uitzicht over de Boca en de Caraïbische Zee; ook strategisch is het stellig een sterk punt.

De eerste 35 meter – van Oost naar West gerekend – zijn op de situatie-schets (Fig. 36) weergegeven.

De tekeningen zijn resten van figuren, die uit een vrij willekeurig samenstelsel van rechte en gebogen lijnen lijken te bestaan. Zij zijn – evenals alle andere van Curaçao bekende tekeningen – bruinachtig rood van kleur, doch vertonen verder hiermede geen duidelijke overeenstemming.

De 56 tekeningen welke nog met enige duidelijkheid zijn te onderkennen vindt men in de eerste 30 meter van de abri. Vage resten van andere schilderingen doen vermoeden dat de meeste fragmenten zijn van grotere figuren welke een groot deel van het plafond hebben bedekt. Van verschillende delen werden door de Heer J. G. DE JONG de schetsen gemaakt, welke op Fig. 35 staan weergegeven.

Over de eerste 4 meter bevinden zich op het plafond slechts een viertal onduidelijke resten. Tussen de druipsteenpilaartjes zien wij, op de achterwand van de abri, echter nog vrij duidelijk een overblijfsel van een tekening (*a*), en ook nog een van een veel grotere figuur (*b*). Ook op de voorwand, boven de eerste pilaar staan nog twee duidelijke resten. Tussen de 6 en de 8 meter staan dan nog een 6–tal onduidelijke restanten op het plafond.

Vlak voor de 10 meter staan op de zoldering een 15–tal, soms vrij duidelijke, nogal ingewikkelde figuren die kennelijk tot één complex behoord hebben, en die pas goed te zien zijn nadat een dunne verweringslaag is weggekrabd (*c*). Tussen de 10 en de 14 meter vinden wij op het plafond, vóór de richel, 5 onduidelijke resten en 1 duidelijke (*d*) tekening.

Over de volgende zes meter is het plafond vrij ruw. Eerst krijgen wij hierop nog 4 resten van tekeningen, en op het laatste deel nog 1 onduidelijk restant. Tussen de 21 en 23 meter zien wij nog twee gecompliceerde figuren en één meer eenvoudige tekening (*e*). Vervolgens zijn er nog enkele onduidelijke vegen en dan nog een zestal duidelijker waarneembare fragmenten in en rondom een holte in de achterwand, plus enige vegen op het plafond.

Bij 29 meter staat nog een vrij duidelijke tekening (*f*). Verder zijn er geen waarneembare figuren meer, ofschoon het plafond hier vlak is.

Tijdens de inventarisatie van de tekeningen werden de met zand gevulde holten in de abri en de ruimte achter de richel uitgegraven. De resultaten waren echter slechts enkele Strombus-fragmenten, welke als krabbers gediend zouden kunnen hebben, zoals ook langs het pad naar de Boca gevonden werden.

(C 14) *Koraal Tabak* (Fig. 37–38, 67)

Meer dan tien jaar nadat A. D. RINGMA in de abri van Hato de eerste ingekraste tekeningen had ontdekt, viel het oog van SOPHIA DE JONG-VAN HEUZEN op een verweerde stalagmiet, die met ogen, neus en mond was begiftigd. Dit was op 15 februari 1960, toen een grot in het kalkplateau van de Seroe Kibra Pica, op de Plantage Koraal Tabak, op indianentekeningen werd onderzocht. Toen een nader onderzoek twijfel aan de oudheid van dit 'beeldhouwwerkje' had weggenomen, werd het stuk door J. G. DE JONG, de leider van de kleine excursie (waaraan behalve de familie DE JONG ook de archeologen H. R. VAN HEEKEREN en C. J. DU RY deelnamen) 'Joris Tabak' gedoopt.

De grot is omstreeks 50 m breed en 16 m diep (Fig. 37); zij ligt in een sterk verkarst kalksteenterras dat met vele grotten en spleten is doortrokken. Het dak is zeer dun en zit vol spleten en gaten. Actieve druipsteen is bijna niet te vinden.

De mond van Joris Tabak is ongeveer 7 mm diep; de neus staat wat naar links en lijkt, zeer modern, en reliëf te zijn uitgewerkt. De ogen zijn z.g. koffieboon-ogen. De kaaklijn is vrij ruw uitgehakt en lijkt sterk verweerd. Druipsteen-groeven en golfjes geven de indruk van een gerimpeld voorhoofd, een behaard gezicht en een indrukwekkende baard.

In de grot waren geen aanwijzingen van vroegere bewoning te vinden. Voor de ingang werden schelpresten gevonden, maar deze komen in de omgeving zoveel voor, dat dit op zichzelf niets zegt.

NIEUWE LITERATUUR

NEW REFERENCES

Publicaties gemerkt met een * bevatten geen gegevens over rotstekeningen.
Publications marked with an * do not contain data on petrographs.

In the text, reference to the first paper of this series is made by a simple I, to the second paper by a II.

1953 WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire. *W. I. Gids 34*, 1953, p. 173–209, 36 figs., 10 of which on 6 plates excl. (Summary, p. 207–209, expl. of figures also in English). – At the same time issued as a separate booklet by the Natural Science Study Group of the Netherlands Antilles (*Uitgaven Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen 2*). – Reference to this publication has been made by a simple: I.

1957 WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire, II. *W. I. Gids 37*, 1957, p. 93–126, 41 + 8 figs., 30 of which on 20 plates excl. (Summary, p. 119–121, expl. of figures

also in English). – (*Uitg. Werkgroep N.A. 6*). – Reference to this publication has been made by a simple: II.

1958 *Prenda Antiyano. Verjaardagskalender, Kaléndèr di cumpleaños.* Uitg. Werkgroep N.A. 8, 26 pp. ill. — Including 12 pages with drawings of petrographs by P. WAGENAAR HUMMELINCK, from Aruba (A 4 *b–d*; 7 *e–g*, *i*; 5 *i–j*, *w*, *x*; 1 3–6, 9, *17*, *20*, *29*, *27*, *45–48*; 1 *23*; 1 *19*, *7*), Curaçao (C 10 *n*; 6; 7 *f*; 12 *b*, 10 *m*), and Bonaire (B3 and 6).

*1959 WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Indiaanse skeletvondsten op Aruba en Curaçao. *W. I. Gids 39*, 1959, p. 77–94, 3 figs., 5 pls. excl.

* TACOMA, J.: Indian skeletal remains from Aruba. *W. I. Gids 39*, 1959, p. 95–112, 7 figs., 3 pls. excl.
Both articles in: Studies on the physical anthropology of the Netherlands Antilles: I–II. *Uitg. Werkgroep N.A. 9*.

1959 FERIZ, H.: *Zwischen Peru und Mexico* (2 vols.). Meded. Kon. Inst. Tropen Amsterdam 134 (Afd. Anthrop. 63). — Aruba und Bonaire: p. 98–136; see this paper.

1959 COOMANS, H. E.: Nieuwe rotstekeningen van Indianen op Curaçao ... ontdekt door J. G. de Jong. *Amigoe di Curaçao* 25. IV. 1959, p. 4. — Referring to C 13.

*1960 DU RY, C. J.: Notes on the pottery of Aruba, Curaçao and Bonaire. *Nieuwe W. I. Gids 40*, p. 81–102, 2 figs., pl. I – XXIIa excl.

* HEEKEREN, H. R. VAN: A survey of the non-ceramic artifacts of Aruba, Curaçao and Bonaire. *N. W. I. G. 40*, p. 103–112, pl. XXIIb – XXVI excl.
Both articles in: Studies on the archaeology of the Netherlands Antilles: I–II. *Uitg. Werkgroep N.A. 10*.

1961 HARTOG, JOH.: *Curaçao, van kolonie tot autonomie* (2 vols.). D. J. de Wit, Aruba. — 'Indianentekeningen': p. 19–23, with drawings of petrographs C 1*a*, C 4*a*, C 7*f*, C 10*n*, C 12*b*, and of petroglyphs C 4α and γ. Same figures as reproduced in 'Rotstekeningen' I and III.

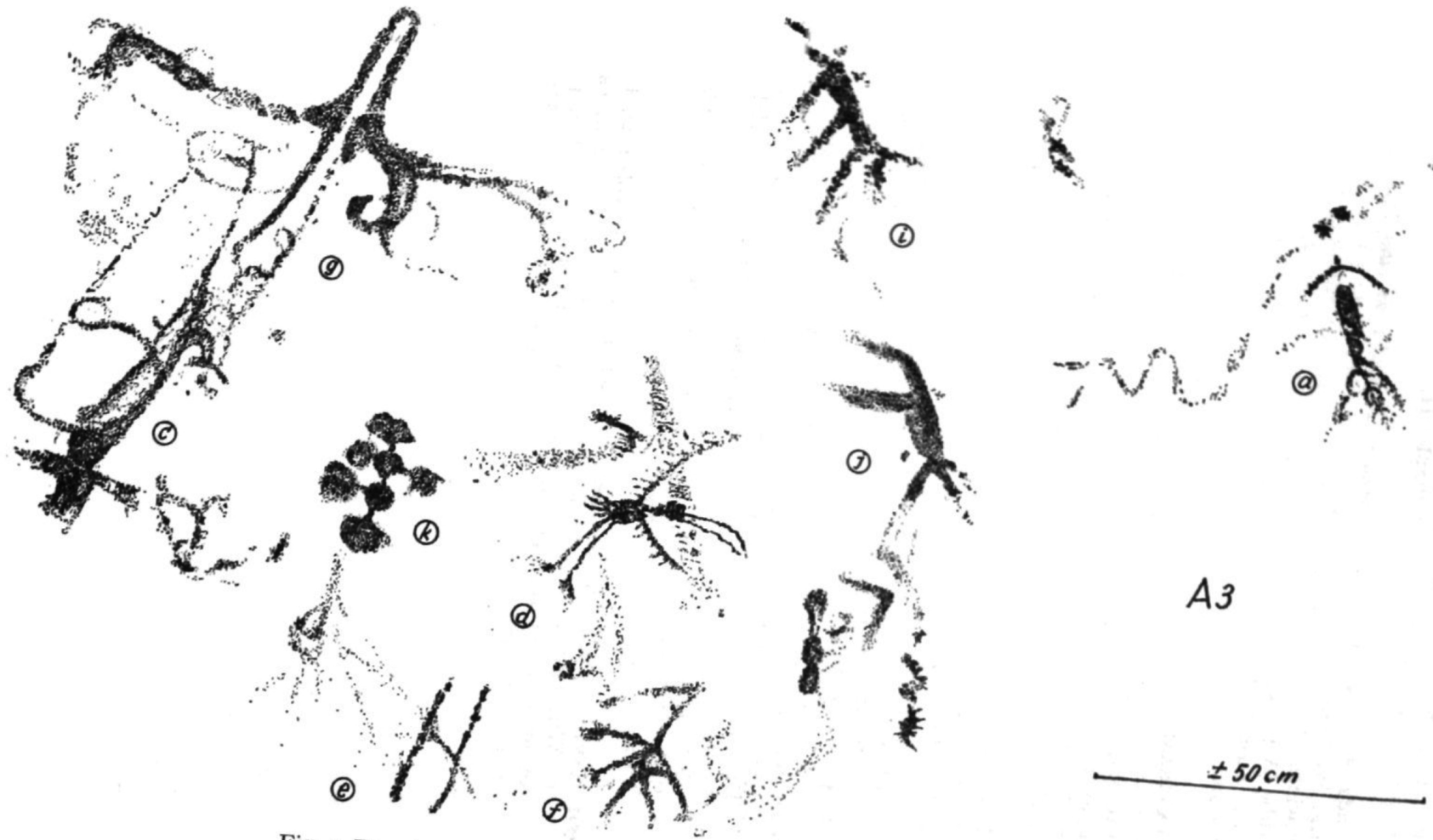

Fig. 5. De rotstekeningen van het diorietbl[ok van Piedra Plat (A3), *Aruba* (vgl. I, fig. 30–31).

Fig. 5. Petrographs of Piedra [Plat (A3), *Aruba* (cf. I, figs. 30–31).

Alle tekeningen van Arubaanse petrografieën welke in dit artikel zijn gerepr[oduceerd (Fig. 5–22, 24–26) *zijn vervaardigd naar foto's van*

All pen and ink drawings of Aruba petrographs (Figs. 5–22, [24–26) *have been reproduced*

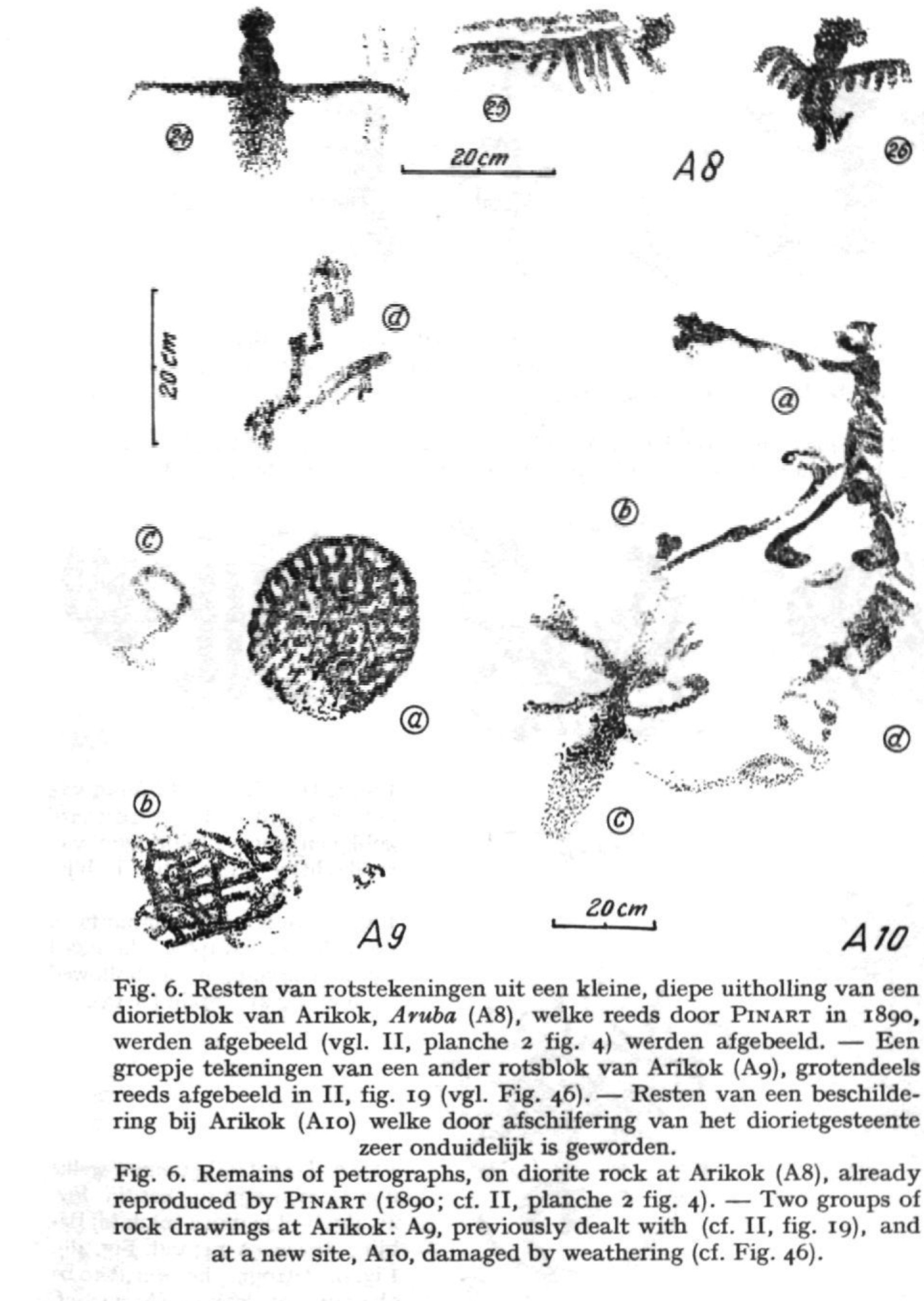

Fig. 6. Resten van rotstekeningen uit een kleine, diepe uitholling van een dioriet-blok van Arikok, *Aruba* (A8), welke reeds door PINART in 1890, werden afgebeeld (vgl. II, planche 2 fig. 4) werden afgebeeld. — Een groepje tekeningen van een ander rotsblok van Arikok (A9), grotendeels reeds afgebeeld in II, fig. 19 (vgl. Fig. 46). — Resten van een beschildering bij Arikok (A10) welke door afschilfering van het dioriet-gesteente zeer onduidelijk is geworden.

Fig. 6. Remains of petrographs, on diorite rock at Arikok (A8), already reproduced by PINART (1890; cf. II, planche 2 fig. 4). — Two groups of rock drawings at Arikok: A9, previously dealt with (cf. II, fig. 19), and at a new site, A10, damaged by weathering (cf. Fig. 46).

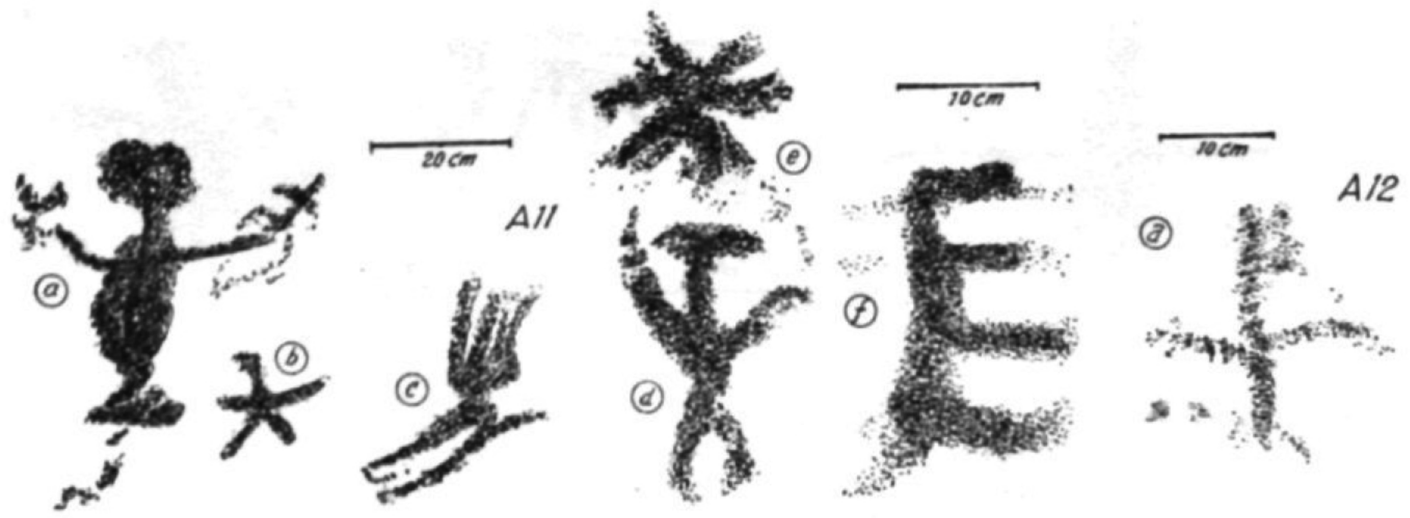

Fig. 7. Overblijfselen van roodbruine rotstekeningen uit een ander dioriet-blok van Arikok, *Aruba* (A 11), welke ook reeds door PINART (1890; vgl. II, planche 6 fig. 9) werden afgebeeld. — Een vaag restant uit een ander rotsblok van Arikok (A 12; vgl. fig. 47).

Fig. 7. Drawings on a boulder at Arikok (A 11), already sketched by PINART (1890; cf. II, planche 6 fig. 9), and a poor remnant from another boulder (A 12).

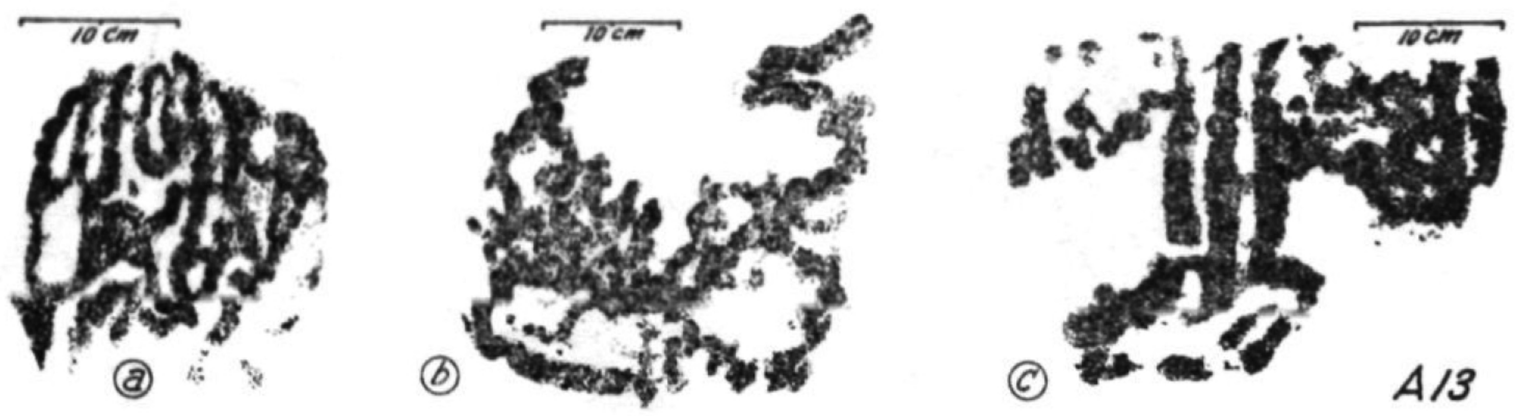

Fig. 8. Door het afschilferen van het gesteente slecht bewaard gebleven rotsschilderingen van roodachtige kleur, bij Babijn, *Aruba* (A 13).

Fig. 8. Indistinct remnants of reddish petrographs, damaged by weathering, in a hollowed boulder at Babijn (A 13).

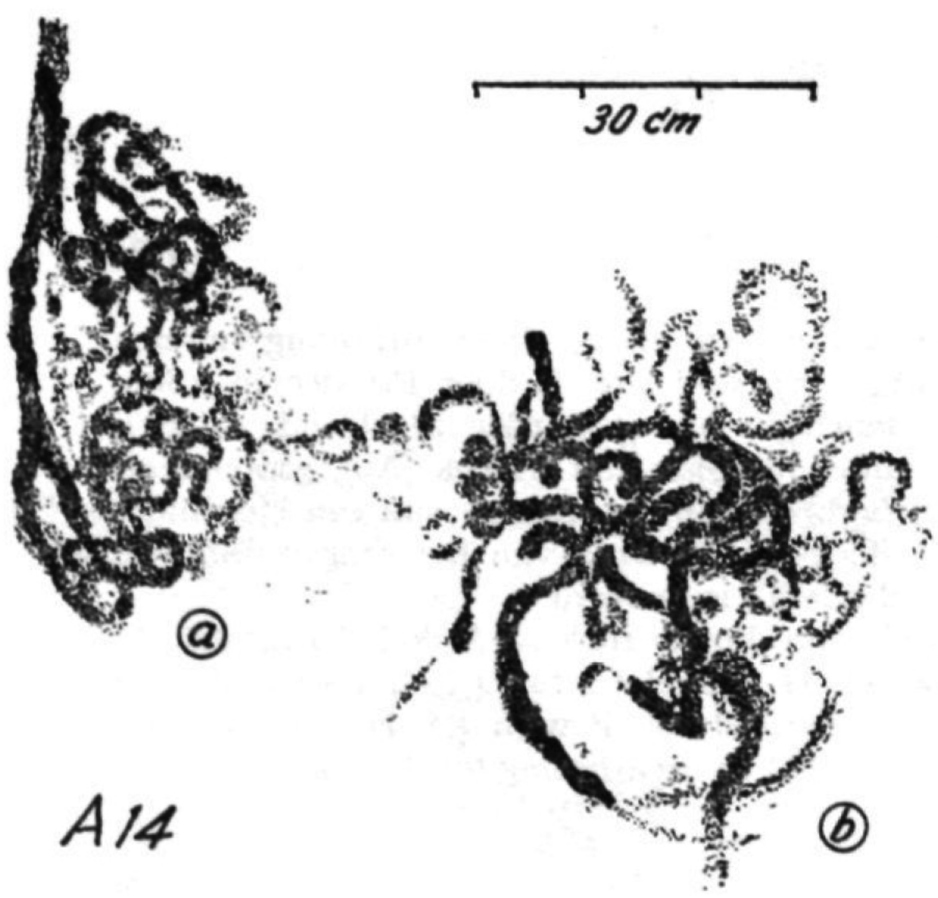

Fig. 9. De rotstekeningen welke nog te zien zijn op het in Fig. 49 afgebeelde dioriet-blok bij Babijn, *Aruba* (A 14; vgl. Fig. 48).

Fig. 9. Petrographs as still to be observed at Babijn (A 14; cf. Figs. 48-49).

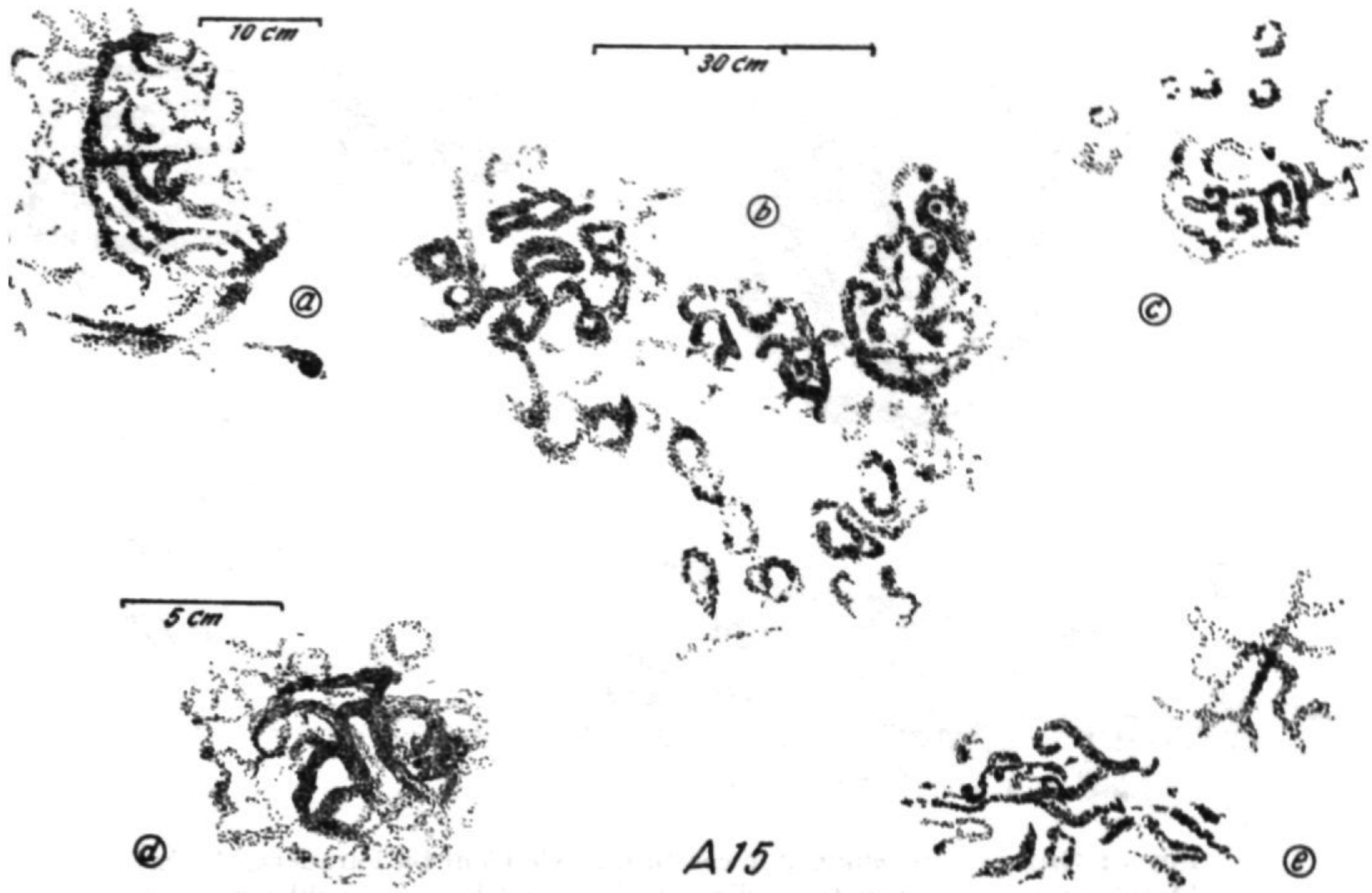

Fig. 10. Hetgeen is overgebleven van de beschildering van een abri, onder de steilrand van het kalksteenterras bij Boca Grandi, *Aruba* (A 15).
Fig. 10. Remnants of linear rock designs in a limestone abri near the seashore at Boca Grandi (A 15).

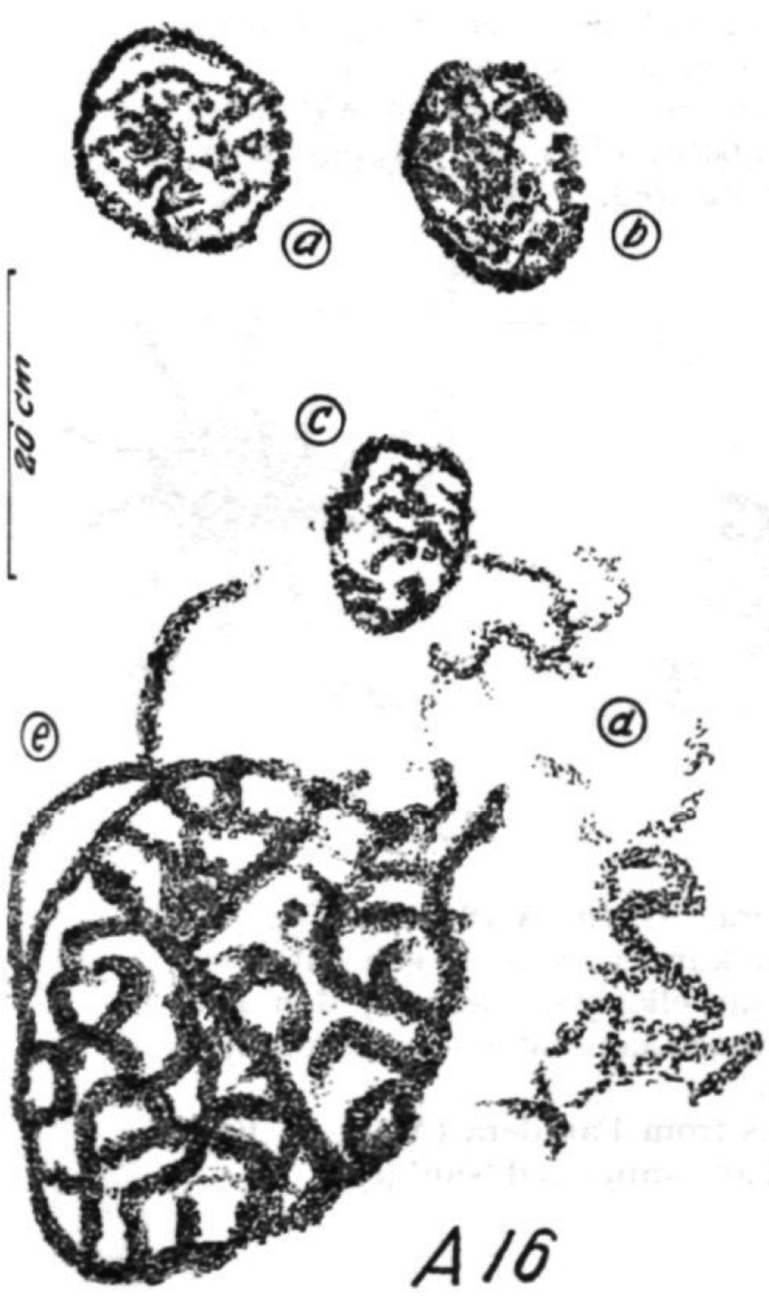

Fig. 11. Rotstekeningen uit een kleine holte van het, op Fig. 51 afgebeelde blok dioriet bij Paradera, *Aruba* (A 16; vgl. Fig. 50).
Fig. 11. Reddish rock drawings on a diorite boulder at Paradera (A 16; cf. Figs. 50–51).

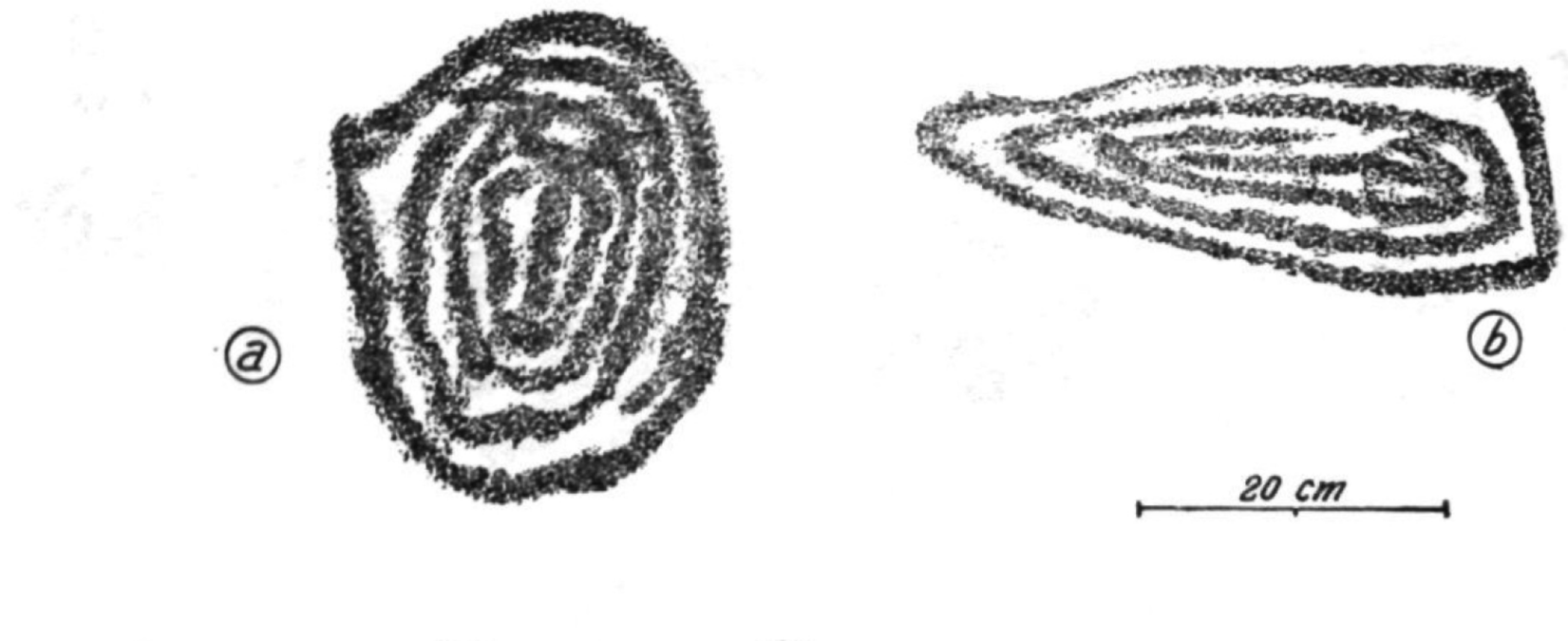

Fig. 12. Groep rotstekeningen in een bruin-rode kleur bij Paradera, *Aruba* (A 17). Drie tekeningen (*a–c*) zijn tamelijk goed bewaard gebleven; een hiervan (*c*) schijnt te zijn aangebracht op enkele, meer oranjekleurige tekeningen (d–e) die waarschijnlijk ouder zijn.

Fig. 12. Three distinct designs of a brownish-red colour (*a–c*) from Paradera (A 17), partly painted over other, probably older petrographs (*d–e*), which are more orange red.

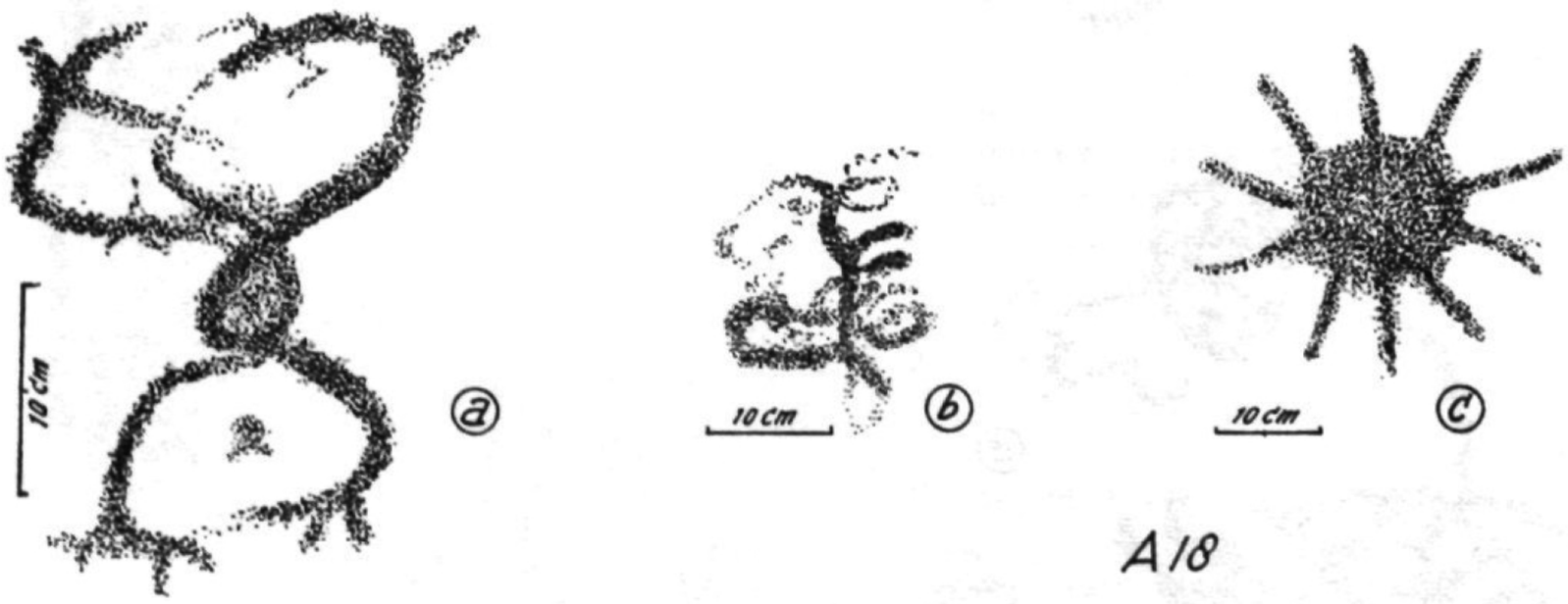

Fig. 13. Enkele tekeningen over Paradera, *Aruba* (A 18; vgl. Fig. 52) waaraan een symbolische betekenis zou kunnen worden gehecht: een bruinrode 'kikker' (*a*) – met drie tenen aan elke poot, waarbij dan het vlekje tussen de 'voorpoten' de kop zou kunnen aanduiden – en een oranjerode 'zon' (*c*).

Fig. 13. Some possibly symbolic drawings from Paradera (A 18; cf. Fig. 52): a brownish-red 'frog' (*a*) and an orange-red 'sun' (*c*).

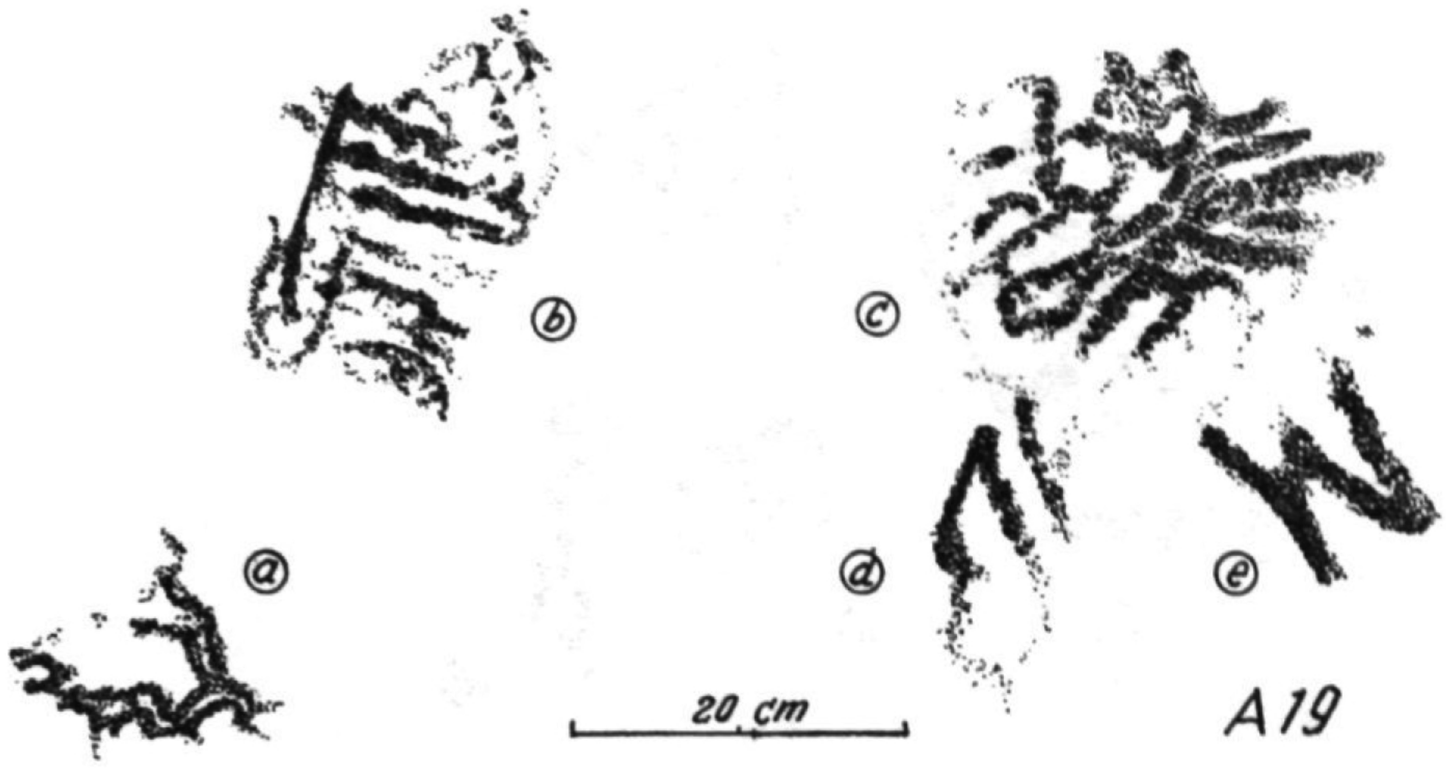

Fig. 14. Nog enkele overblijfselen van rotstekeningen van Paradera, *Aruba* (A 19).
Fig. 14. A few more remains of rock drawings from Paradera (A 19).

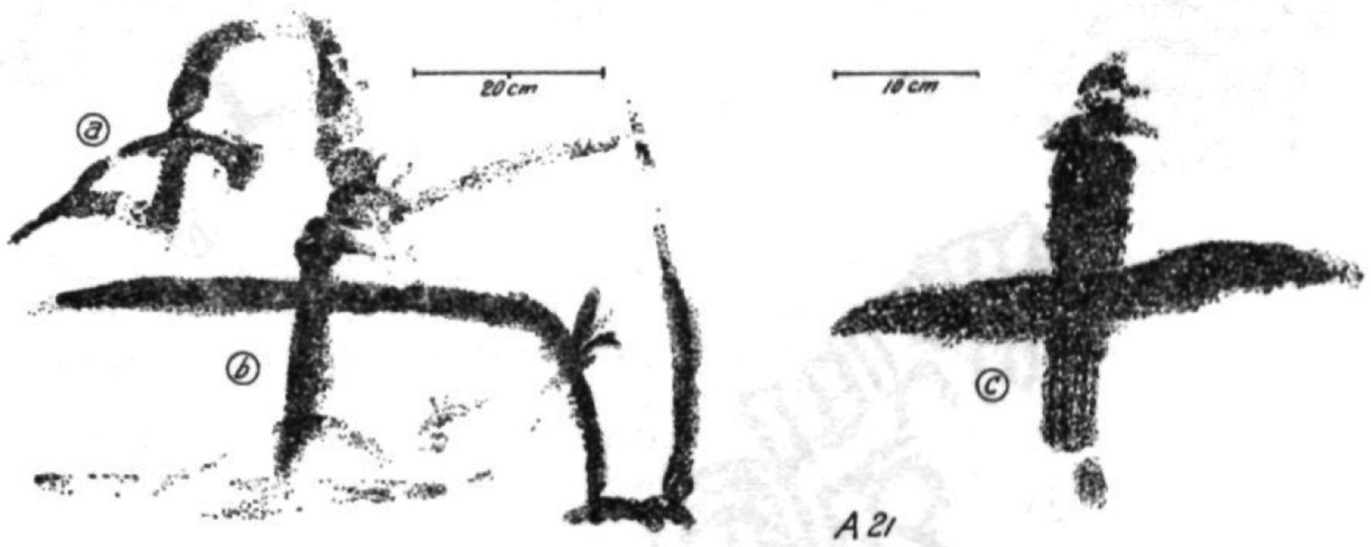

Fig. 15. Onduidelijke schilderingen op een rotsblok bij het 'urnenveld' van Santa Cruz, bij de Seroe Noka, *Aruba* (A21).
Fig. 15. Reddish paintings, as traced from a piece of diorite at Seroe Noka (A21).

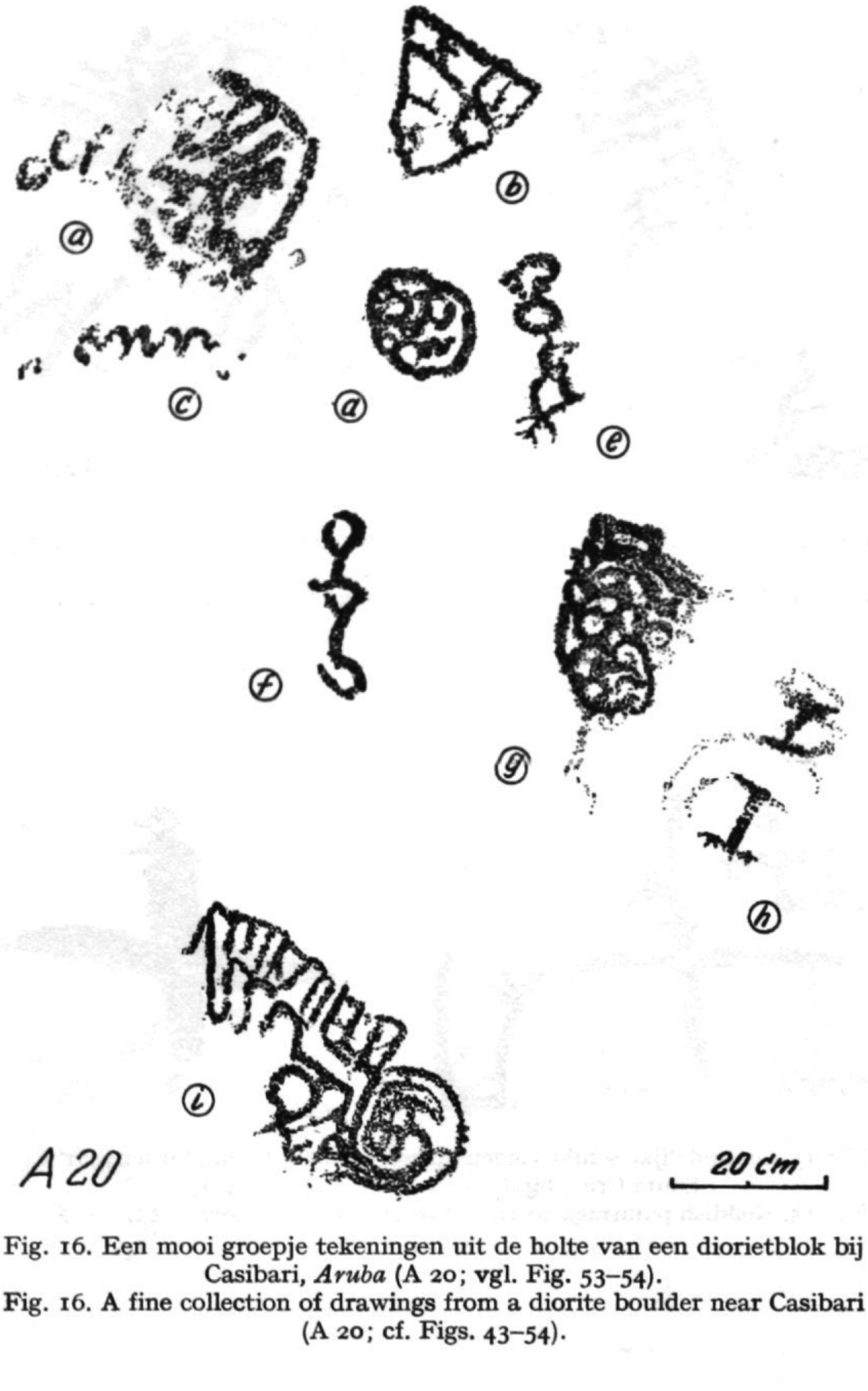

Fig. 16. Een mooi groepje tekeningen uit de holte van een dioriet blok bij Casibari, *Aruba* (A 20; vgl. Fig. 53–54).
Fig. 16. A fine collection of drawings from a diorite boulder near Casibari (A 20; cf. Figs. 43–54).

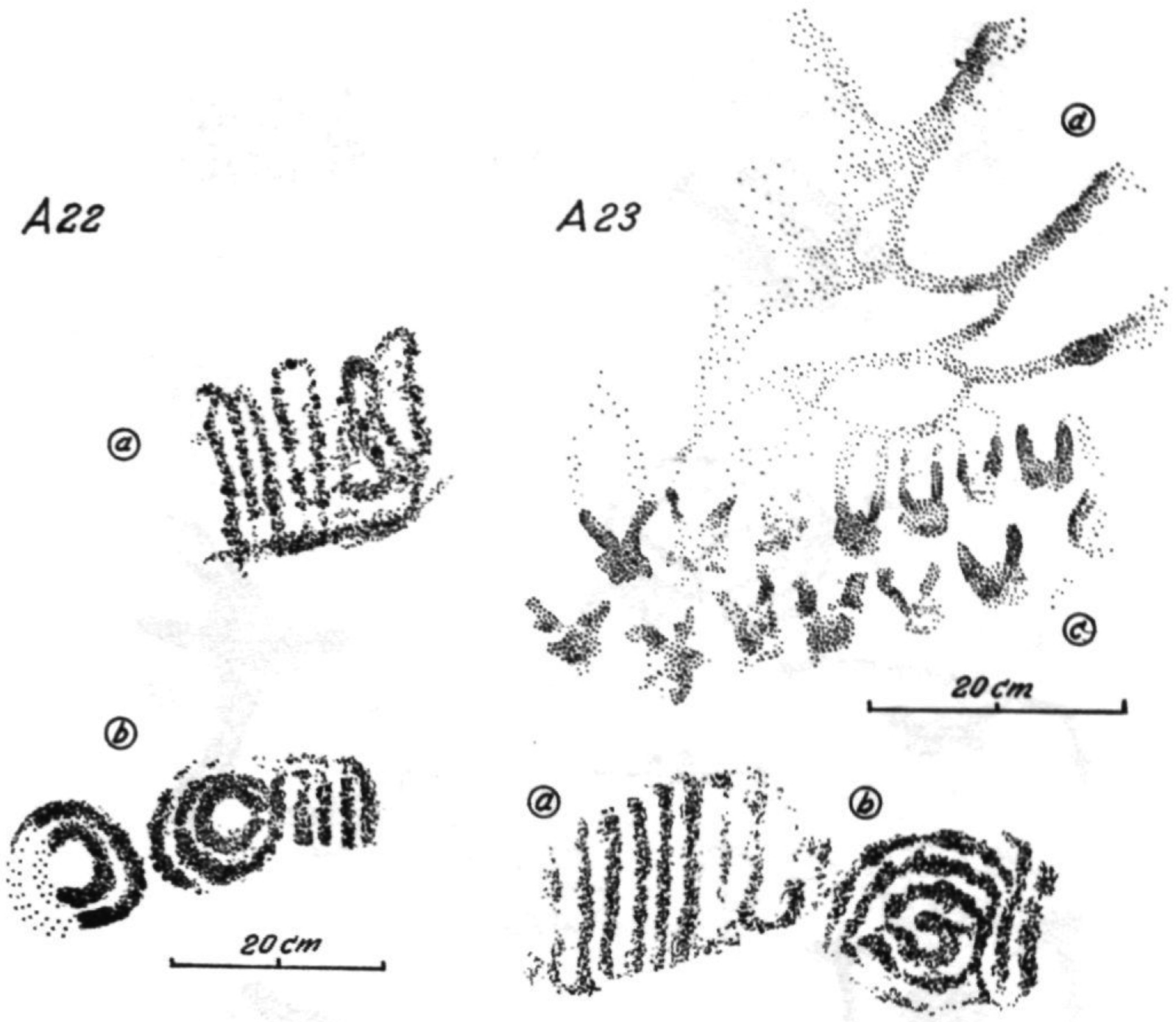

Fig. 17. Rotsschilderingen bij Shabururi, *Aruba* (A 22–23). De dubbele rij 'konijnekopjes' (23*c*) en de grotere tekening waarmede deze samenhangen (*d*) zijn niet met een rode maar met een witte kleurstof aangebracht (vgl. Fig. 55).

Fig. 17. Rock paintings at Shabururi (A 22–23), including a series of 'rabbit heads' which are not brownish-red as usual, but executed in white paint (cf. Fig. 55).

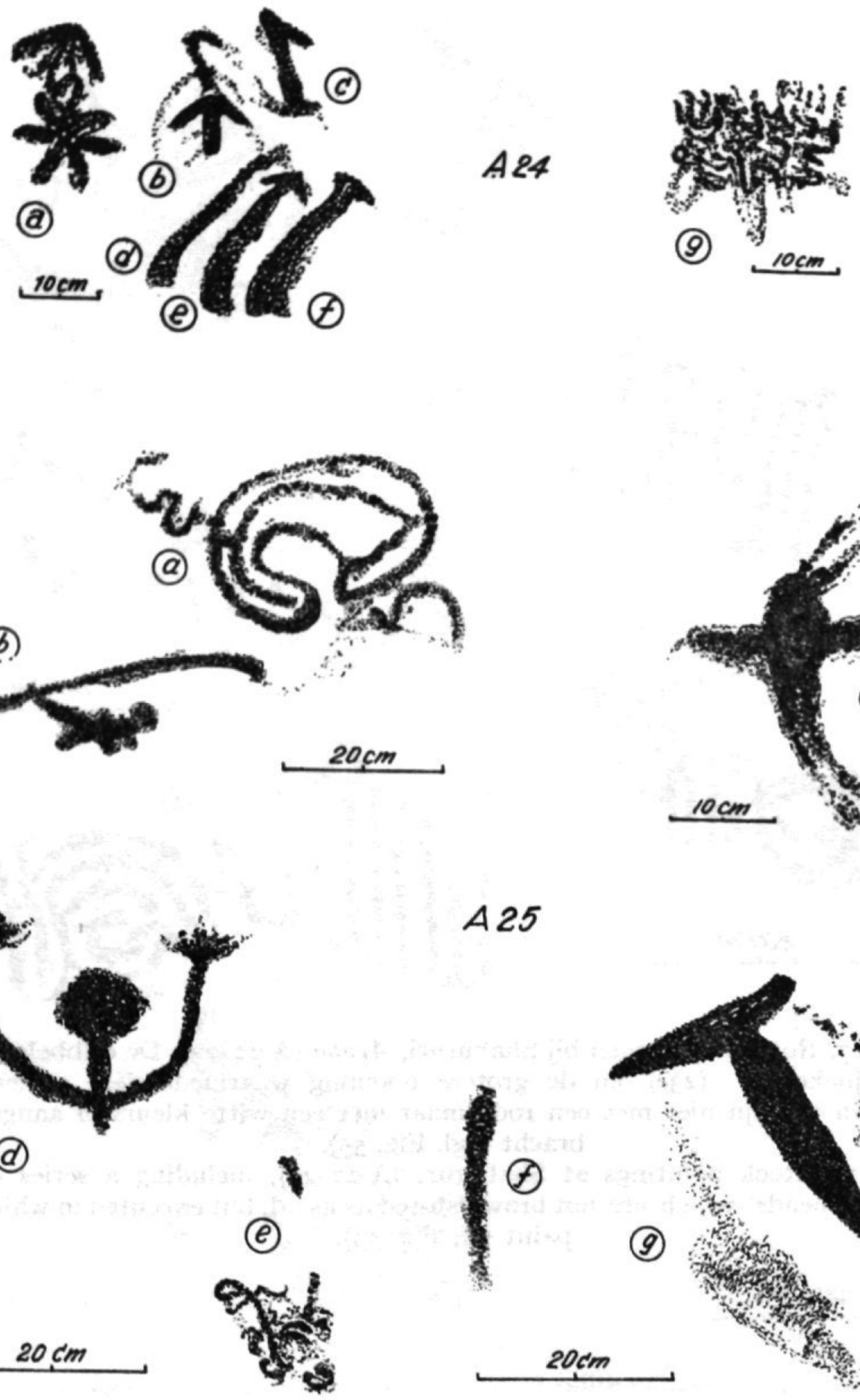

Fig. 18. Twee series rotstekeningen van Siribana, *Aruba* (A 24–25), met een duidelijke ster (24*a*) en pijlpunten (24*b–f*), en een figuur die ons de indruk geeft een hoofd met opgeheven armen voor te stellen (25*d*).

Fig. 18. Two series of rock drawings from Siribana (A 24–25), with a few striking figures (24*a–f*, 25*d*).

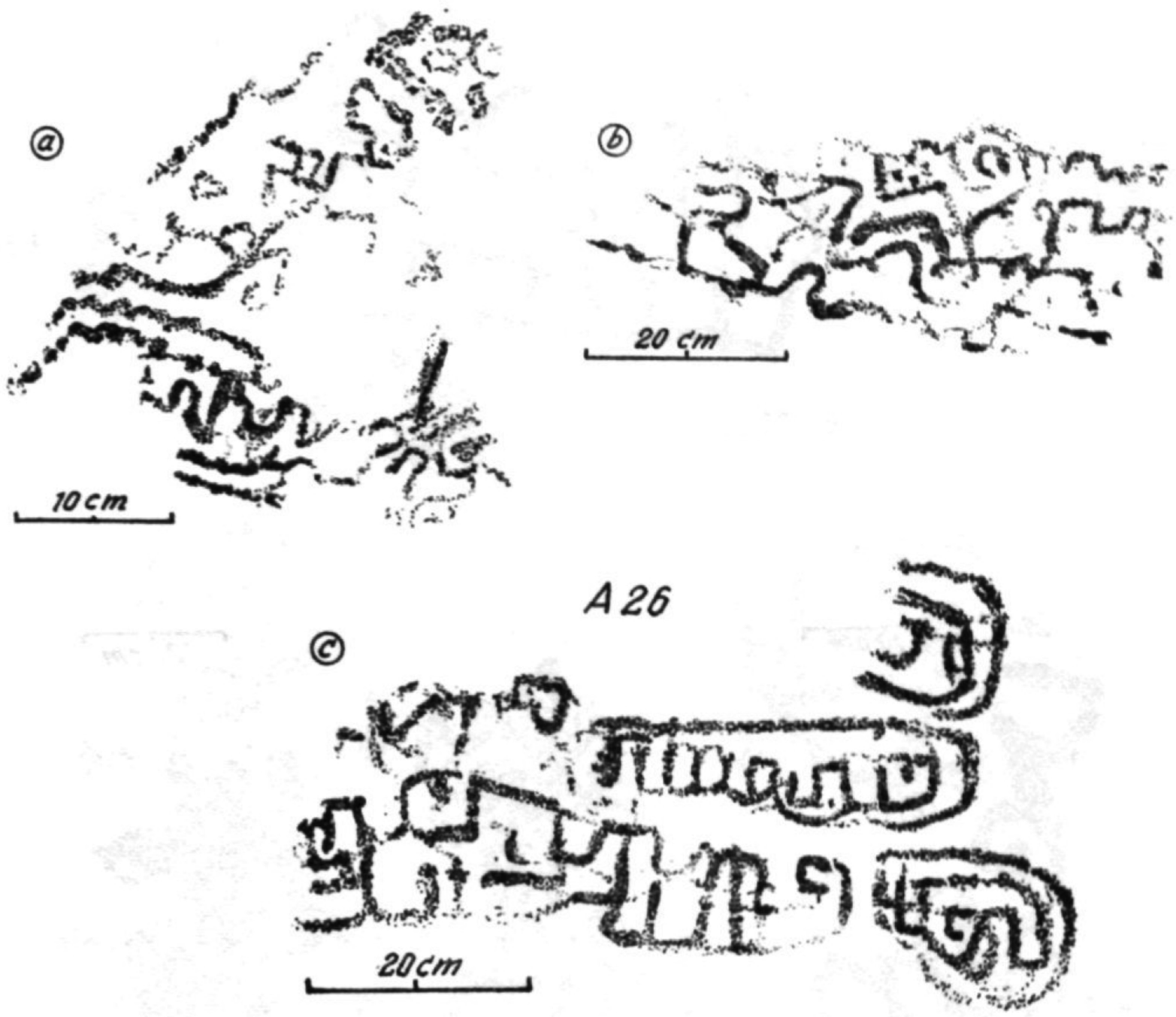

Fig. 19. Ornamentale tekeningen van Siribana, *Aruba* (A 26), waaronder wij er aantreffen, die reeds door PINART in 1890 werden afgebeeld (II, planche 2 fig. 6; vgl. Fig. 56).
Fig. 19. Ornamental rock drawings from Siribana (A 26), including those sketched by PINART in 1890 (II, planche 2 fig. 6; cf. Fig. 56).

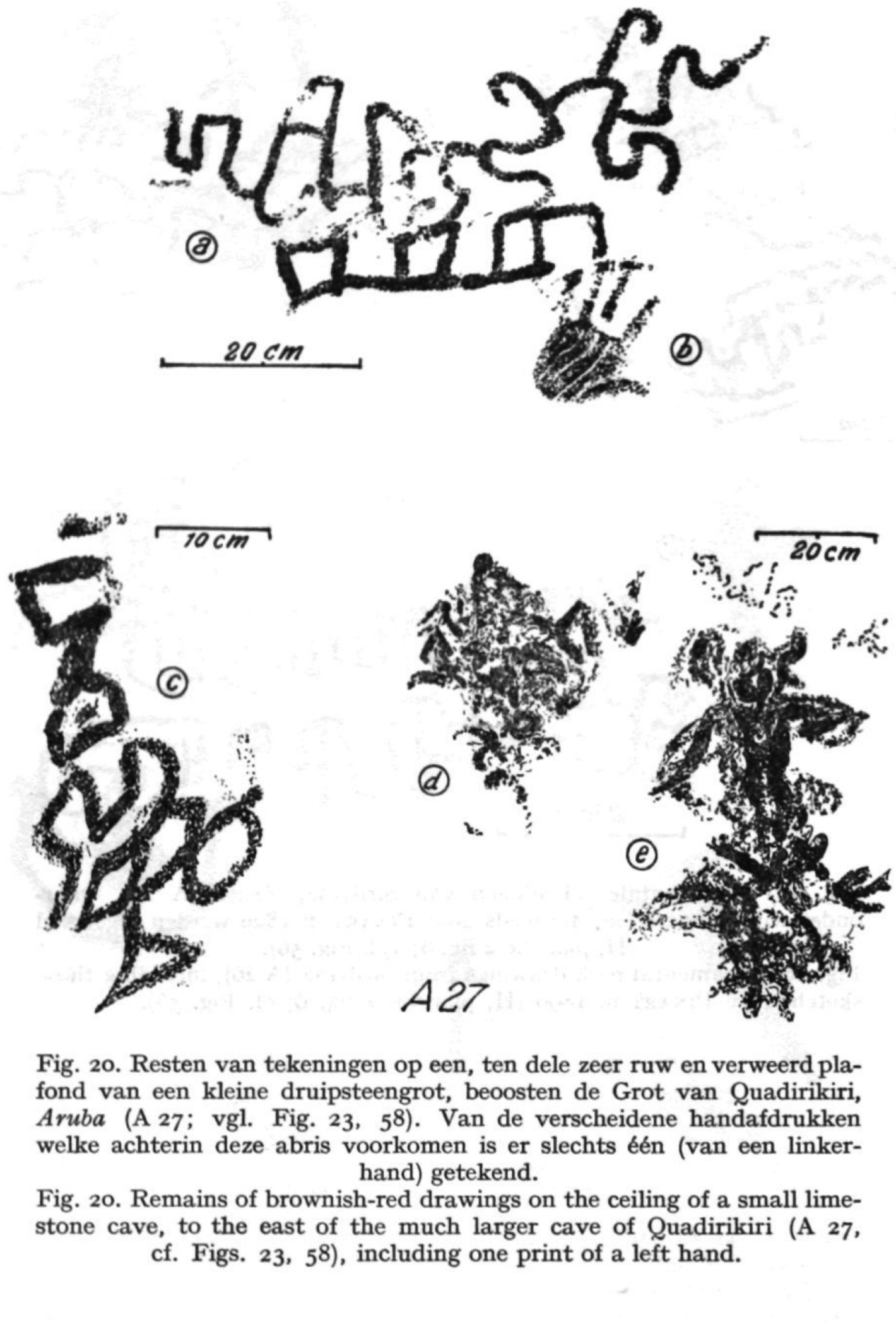

Fig. 20. Resten van tekeningen op een, ten dele zeer ruw en verweerd plafond van een kleine druipsteengrot, beoosten de Grot van Quadirikiri, *Aruba* (A 27; vgl. Fig. 23, 58). Van de verscheidene handafdrukken welke achterin deze abris voorkomen is er slechts één (van een linkerhand) getekend.

Fig. 20. Remains of brownish-red drawings on the ceiling of a small limestone cave, to the east of the much larger cave of Quadirikiri (A 27, cf. Figs. 23, 58), including one print of a left hand.

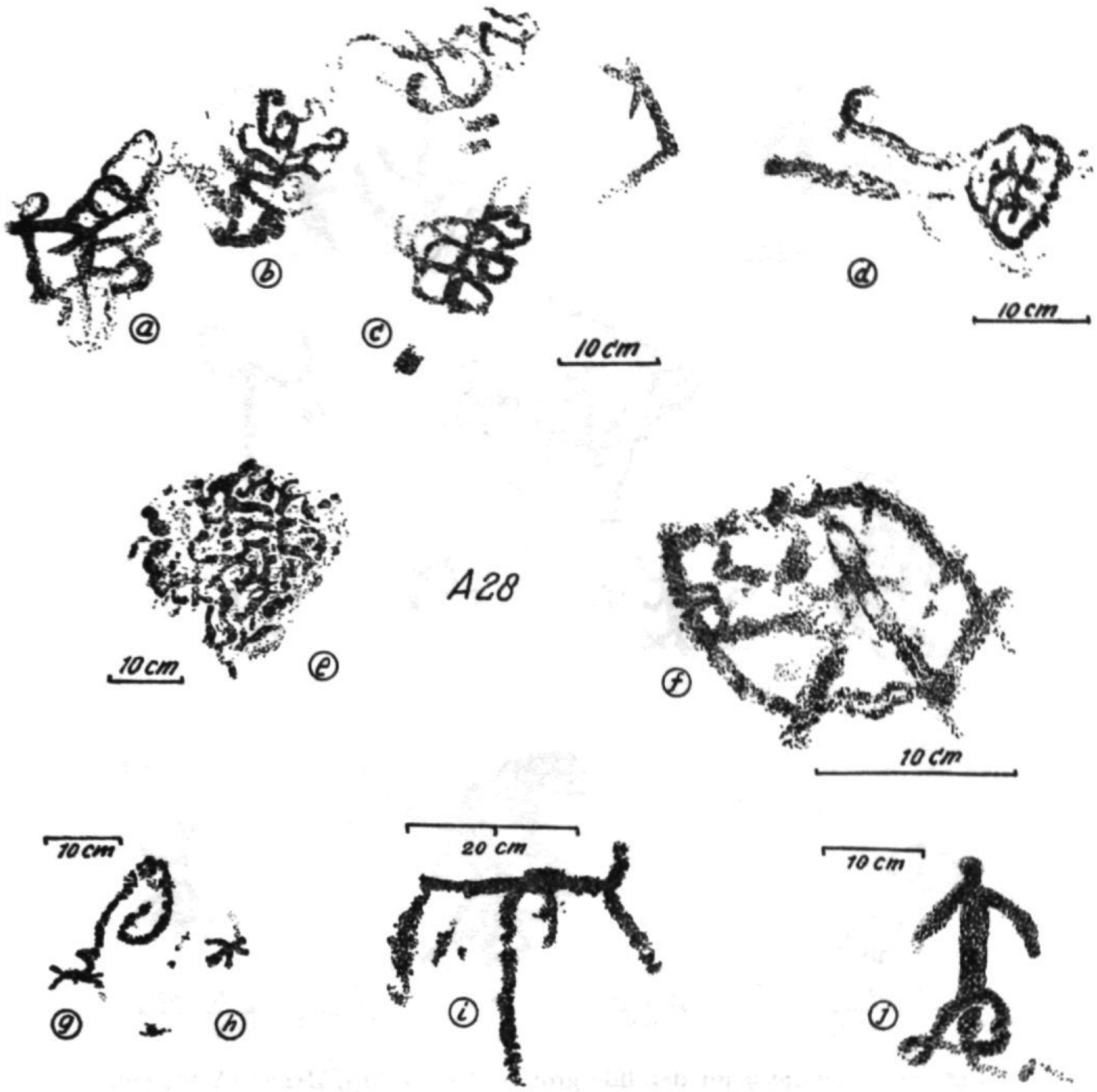

Fig. 21. Tekeningen in het westelijke deel van dezelfde abri bij Quadirikiri, *Aruba* (A 28; vgl. Fig. 23, 57).
Fig. 21. Petrographs from the western part of the same limestone abri near Quadirikiri (A 28; cf. Figs. 23, 57).

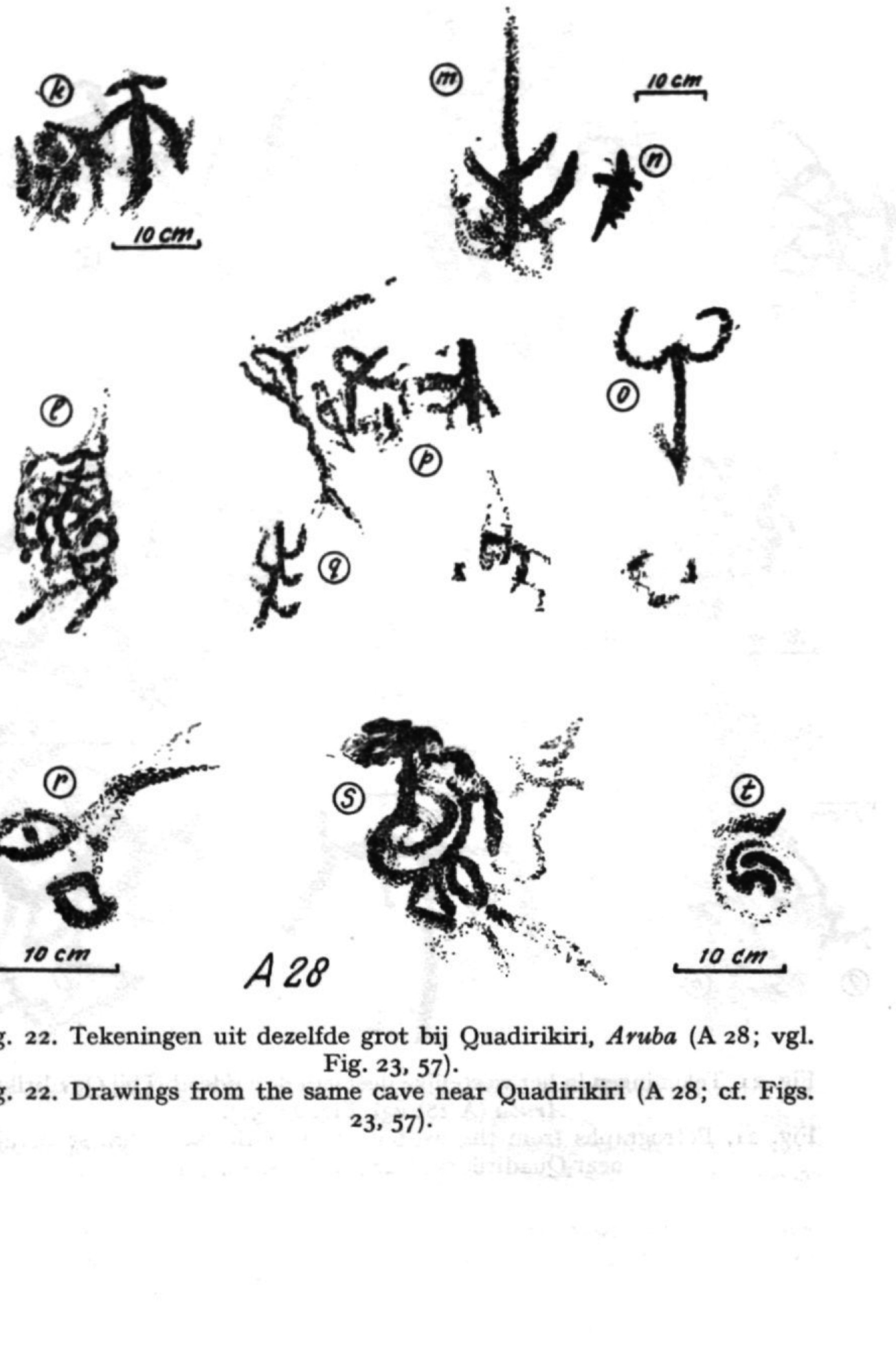

Fig. 22. Tekeningen uit dezelfde grot bij Quadirikiri, *Aruba* (A 28; vgl. Fig. 23, 57).
Fig. 22. Drawings from the same cave near Quadirikiri (A 28; cf. Figs. 23, 57).

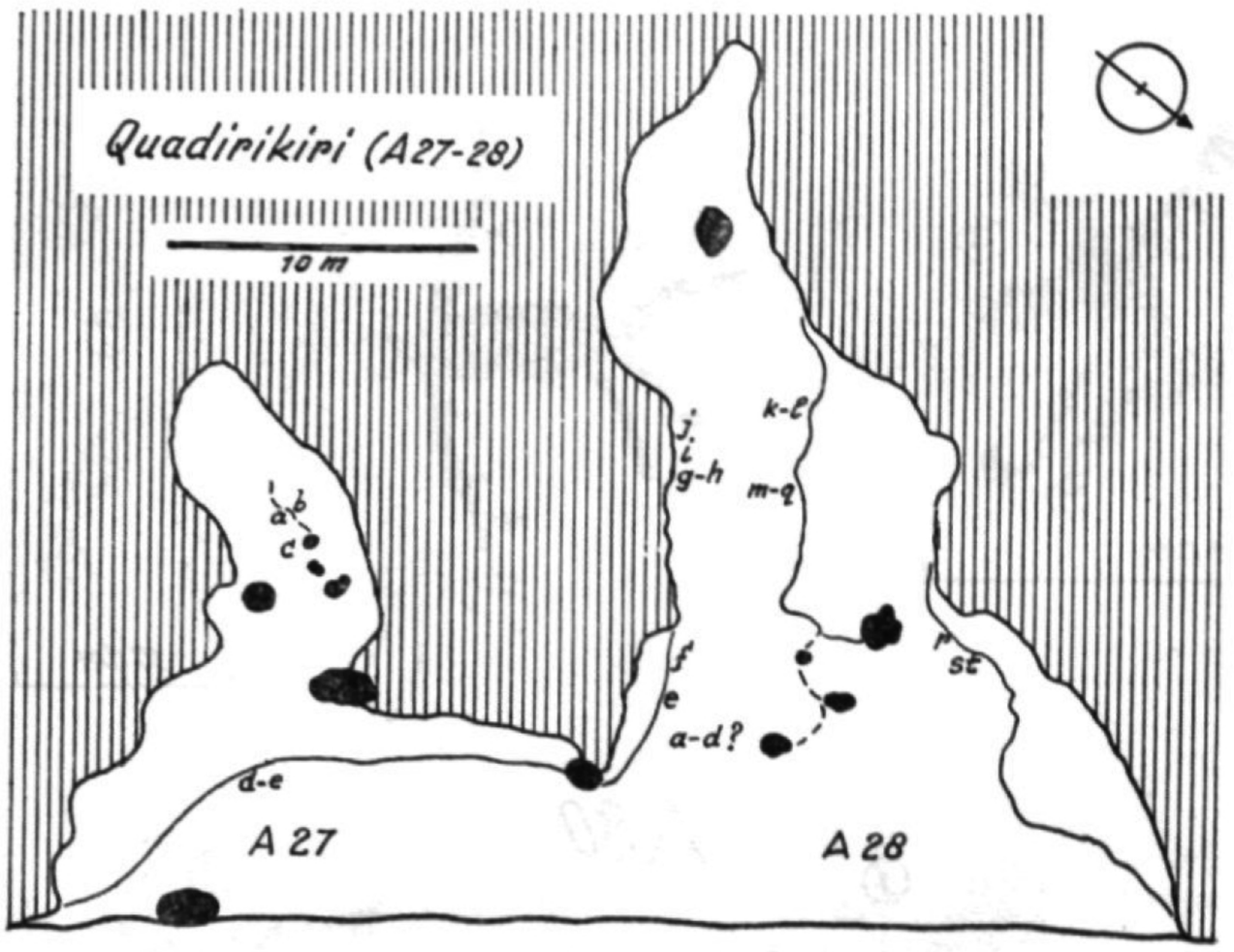

Fig. 23. Plattegrond van de abri bij Quadirikiri, *Aruba* (A 27–28), met vindplaatsen van rotstekeningen (*27a–e; 28a–t*). – De kalksteenrots is gearceerd; de druipsteenzuilen massief zwart. De rand van het overhangende deel is met een dikke lijn aangeduid; belangrijke reliëfverschillen van de zoldering met een dunne lijn, van de bodem met een gebroken lijn.
Fig. 23. Ground plan of the limestone abri near Quadirikiri, showing the locations of petrographs (*27a–e*, *28a–t*). Pillars of dripstone indicated by black dots.

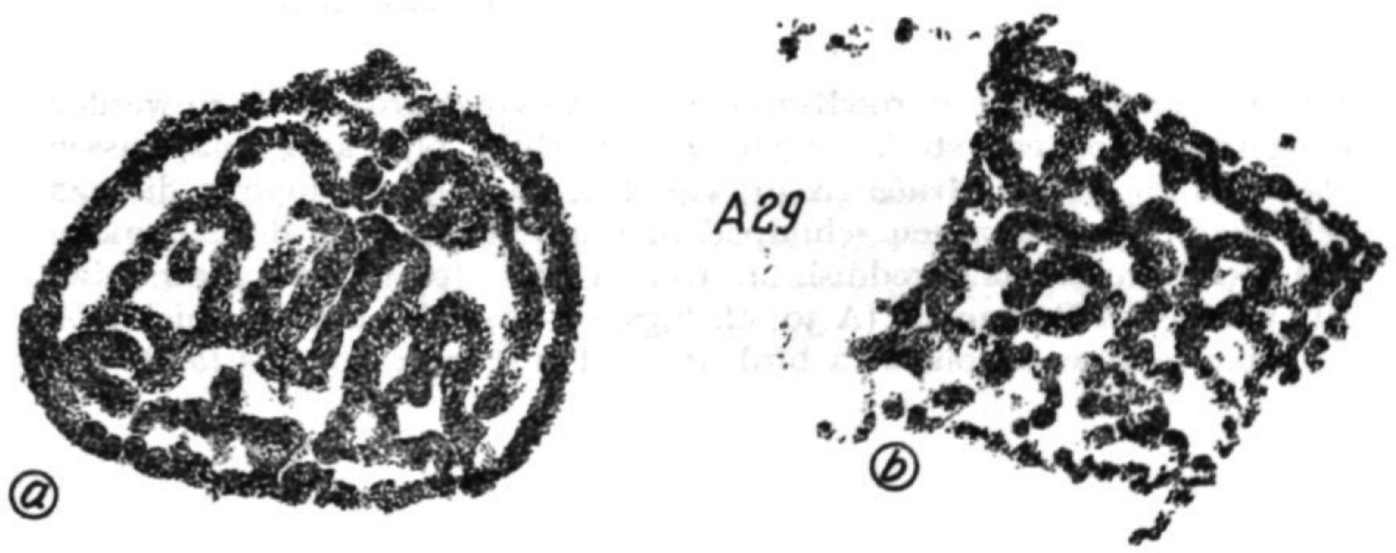

Fig. 24. Twee bruinachtige rode petrographieën van een dioriet blok bij Macuarima, Santa Cruz, *Aruba* (A 29) (lengte van *a* ruim 30 cm, van *b* omstreeks 15 cm).
Fig. 24. Two reddish designs from Macuarima, near Santa Cruz (A 29) (max. diam. of *a* about 30 cm, of *b* about 15 cm).

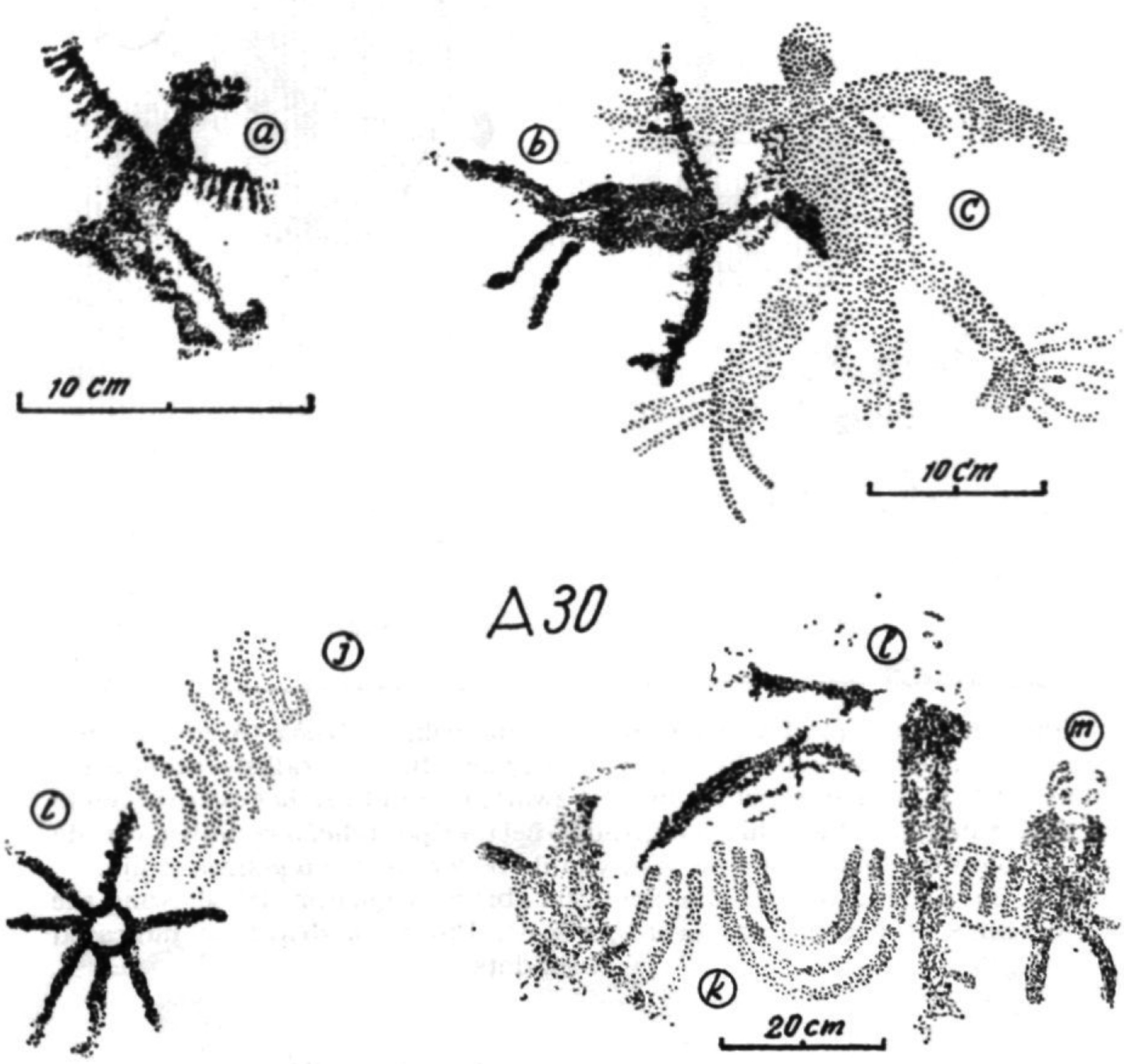

Fig. 25. Schilderingen in roodbruin en wit (gepuncteerd), zoals zij werden aangetroffen op een sterk uitgehold dioriet blok bij Paraguaná, tussen Paradera en Noord, *Aruba* (A 30; vgl. Fig. 60–62), met figuren die aan een vogel (*a*) en aan een schildpad of een leguaan (*b–c*) doen denken.
Fig. 25. Petrographs in reddish brown and white (punctated) from a diorite boulder at Paraguaná (A 30; cf. Figs. 60–62), with figures which look like representations of a bird (*a*), and turtles or iguanas (*b–c*).

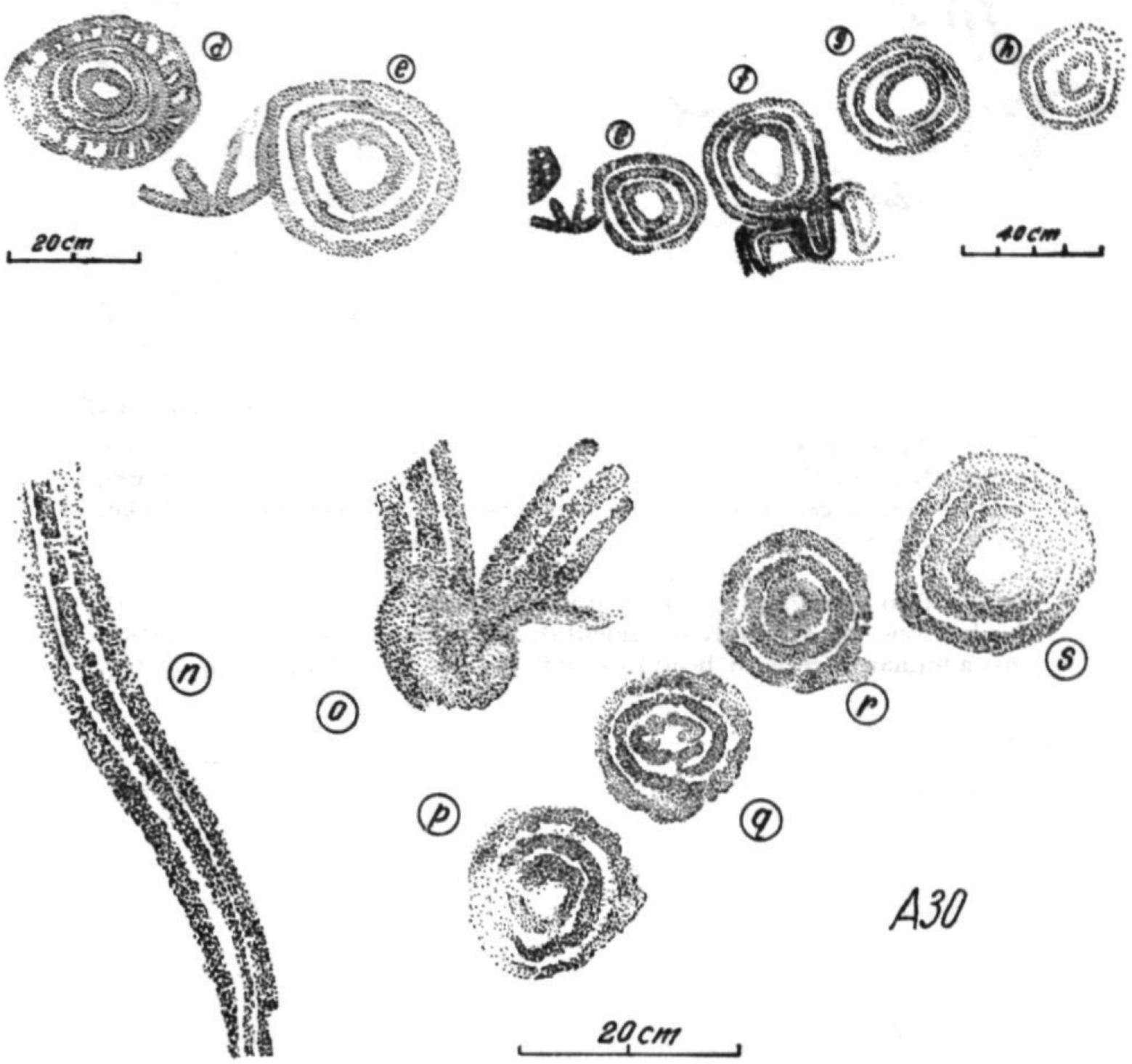

Fig. 26. Nog enkele andere tekeningen, met een witte kleurstof aangebracht, van dezelfde vindplaats, Paraguaná, *Aruba* (A 30; vgl. Fig. 60, 62).
Fig. 26. More drawings in white, from the same locality, Paraguaná (A 30; cf. Figs. 60, 62).

Fig. 27. Twee verweerde, in druipsteen gehouwen tekeningen, gevonden bij het abri van Hato, *Curaçao* (C4; vgl. I, fig. 20–21; Fig. 29, 63–65), zoals zij werden gereproduceerd in het werk van HARTOG, 1961. De linker figuur (γ) is zuiver ornamentaal; de rechter (α) stelt misschien een menselijk gelaat met hoofdtooi voor.

Fig. 27. Two petroglyphs, engraved in weathered dripstone at Hato (C 4). The left one (γ) is purely ornamental, the right one (α) probably represents a human face with headdress (cf. I, figs. 20–21; Figs. 29, 63–65).

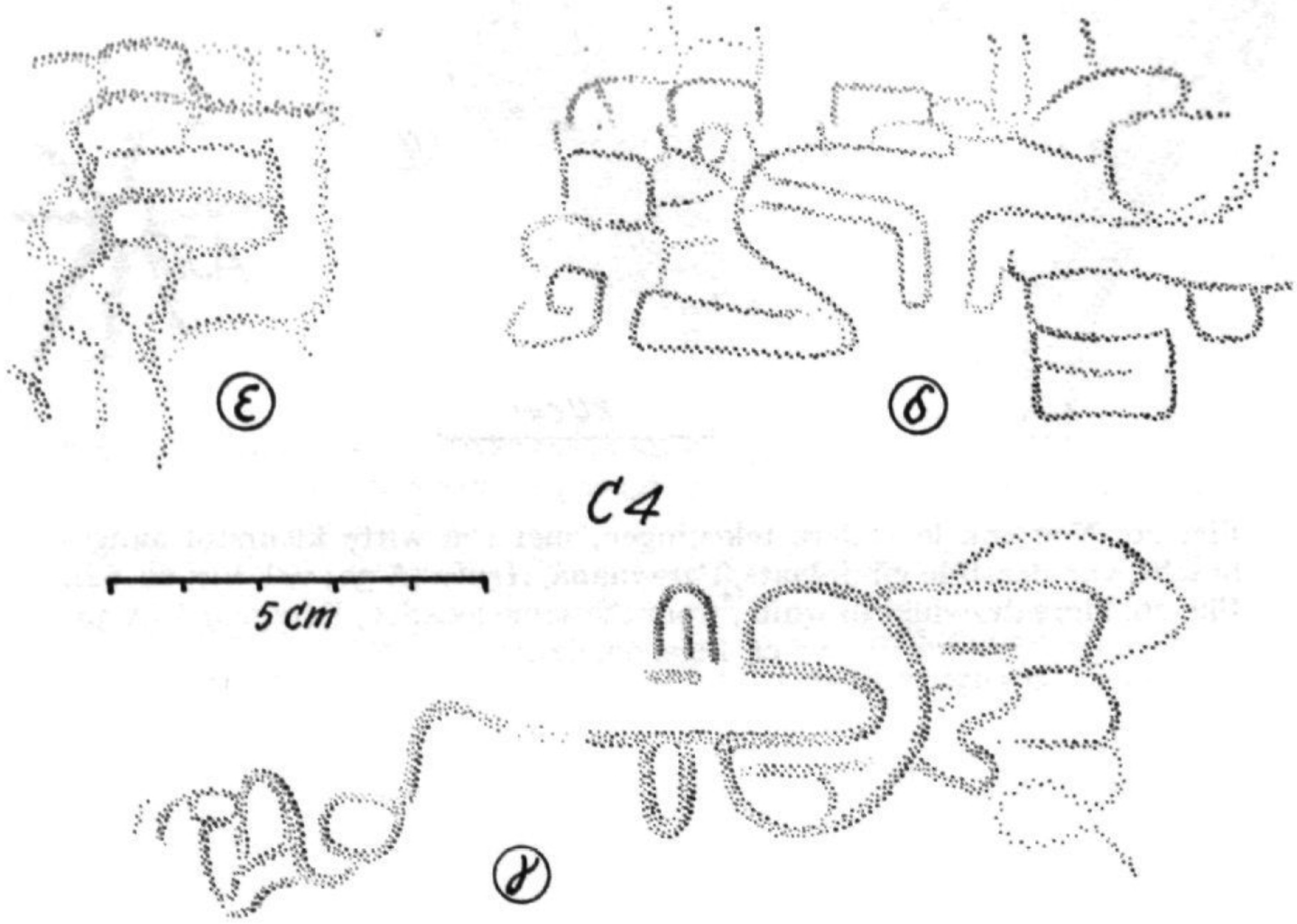

Fig. 28. Petroglyphen in verweerde druipsteen van het abri van Hato, *Curaçao* (C4; vgl. Fig. 29, 63–65).

Fig. 28. Petroglyphs on weathered dripstone in the abri at Hato (C4; cf. Figs. 29, 63–65).

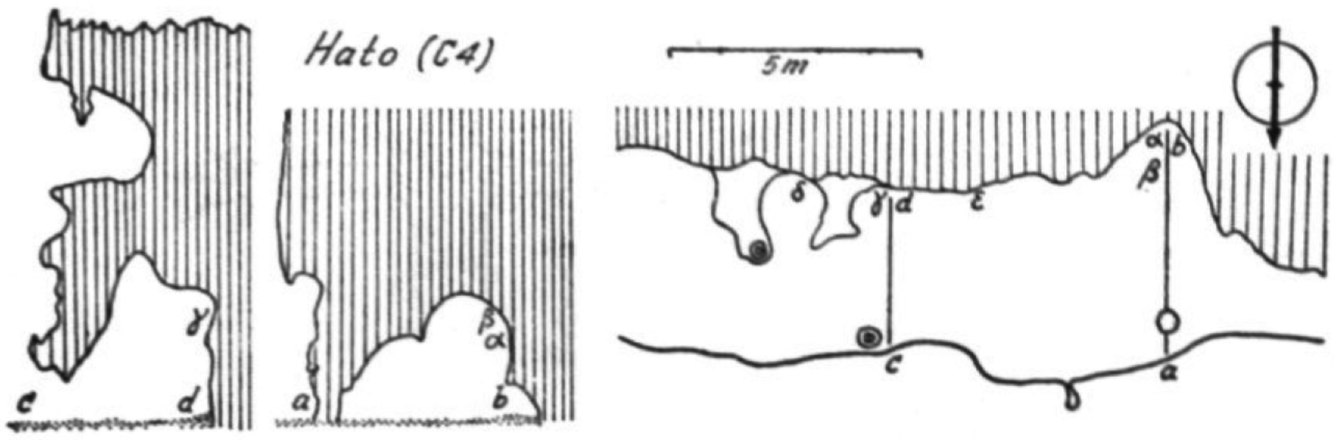

Fig. 29. Doorsneden en plattegrond van de abri van Hato, *Curaçao* (C_4). — De kalksteenrots is gearceerd; de rand van het overhangende deel van het terras is met een vette lijn aangeduid. De letters a–b en c–d hebben betrekking op de plaats waar de doorsneden gemaakt zijn; de Griekse letters op plaatsen waar de reliëfs werden gevonden.

Fig. 29. Cross sections (a–b, c–d) and ground plan of the abri of Hato (C_4); petrographs indicated by Greek characters.

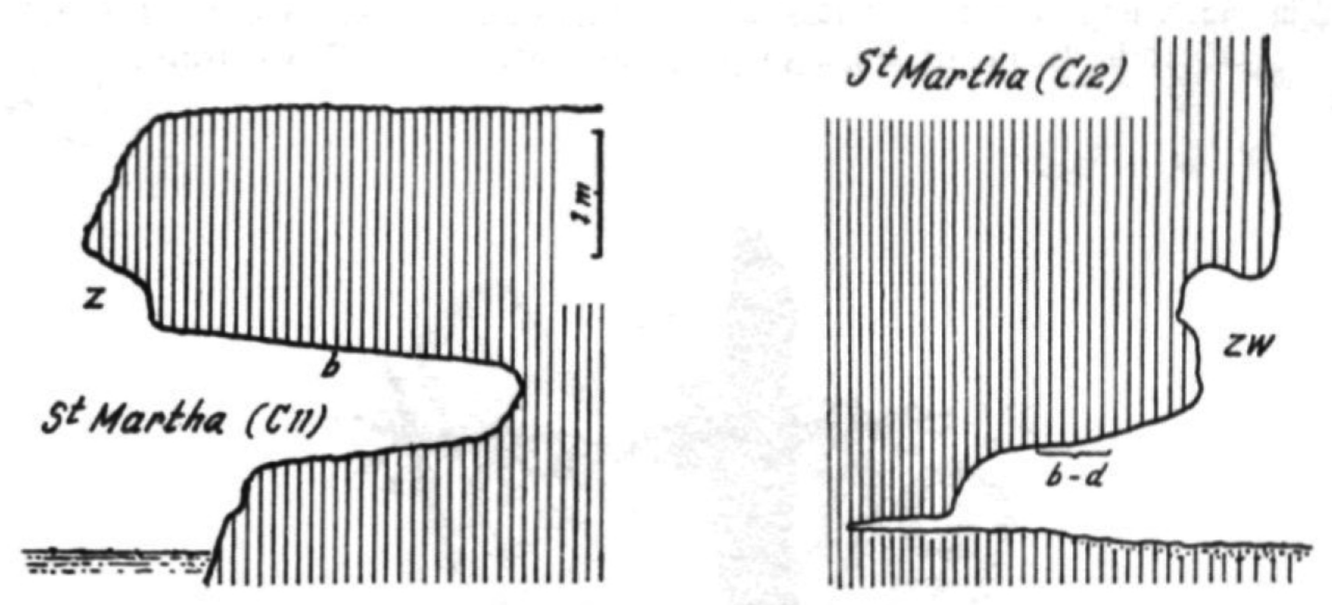

Fig. 30. Doorsnede van de westelijke abri van Santa Martha, *Curaçao* (C 11); een opgeheven brandingsnis tegen het dak waarvan tekeningen voorkomen (vgl. Fig. 32–33).

Fig. 30. Cross section of the western abri of Santa Martha (C 11; cf. Figs. 32–33).

Fig. 31. Doorsnede van de oostelijke abri van Santa Martha, *Curaçao* (C12; vgl. Fig. 34).

Fig. 31. Cross section of the eastern abri of Santa Martha (C 12; cf. Fig. 34).

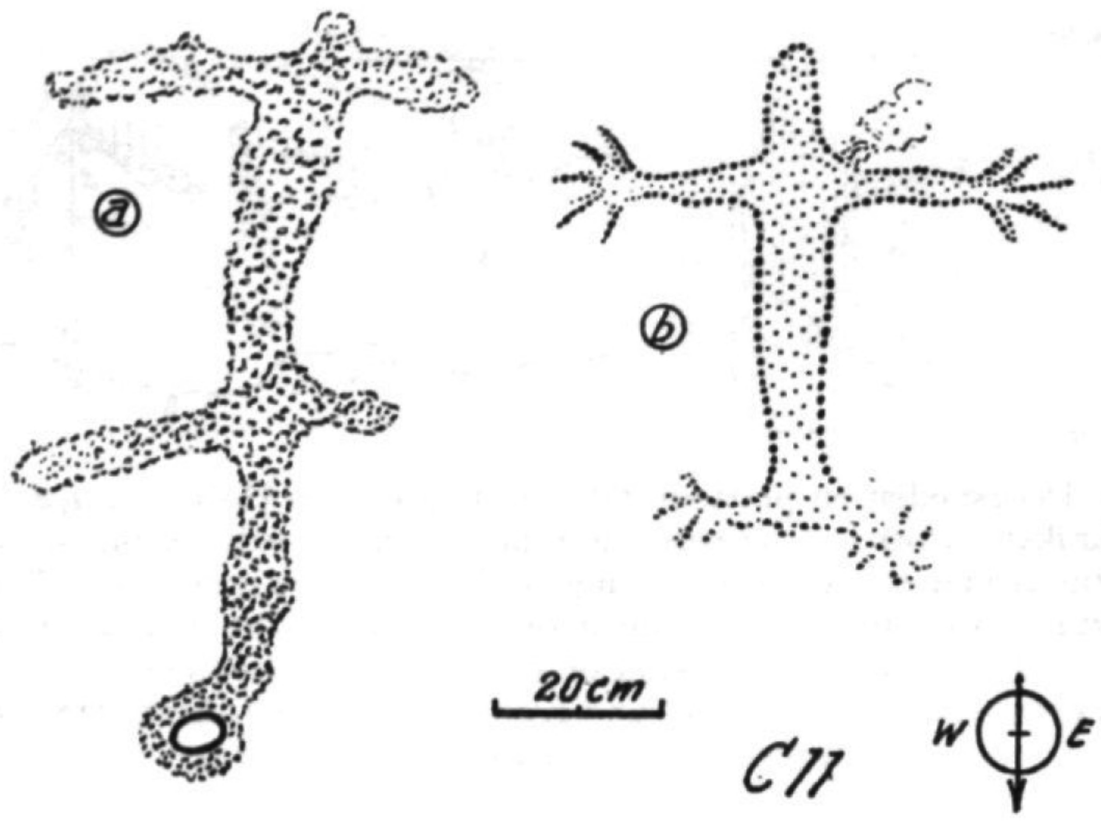

Fig. 32. Veldschetsen van de twee rotstekeningen van de westelijke abri van Santa Martha, *Curaçao* (C 11; vgl. Fig. 30, 31); *b* volgens J. G. DE JONG.
Fig. 32. Field sketches of the petrographs in the western abri of Santa Martha (C 11; cf. Figs. 30, 33); *b* according to J. G. DE JONG.

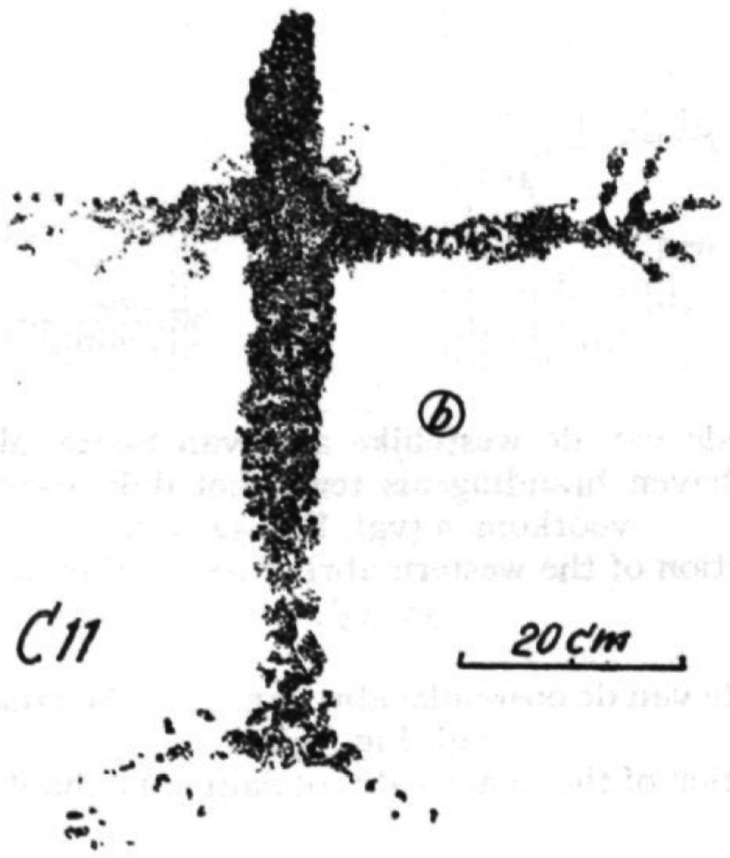

Fig. 33. Petrografie van Santa Martha, *Curaçao* (C 11*b*). (Getekend naar een foto van P. A. VAN DER WERF, vgl. Fig. 66).
Fig. 33. Petrograph at Santa Martha (C 11*b*; cf. Fig. 66).

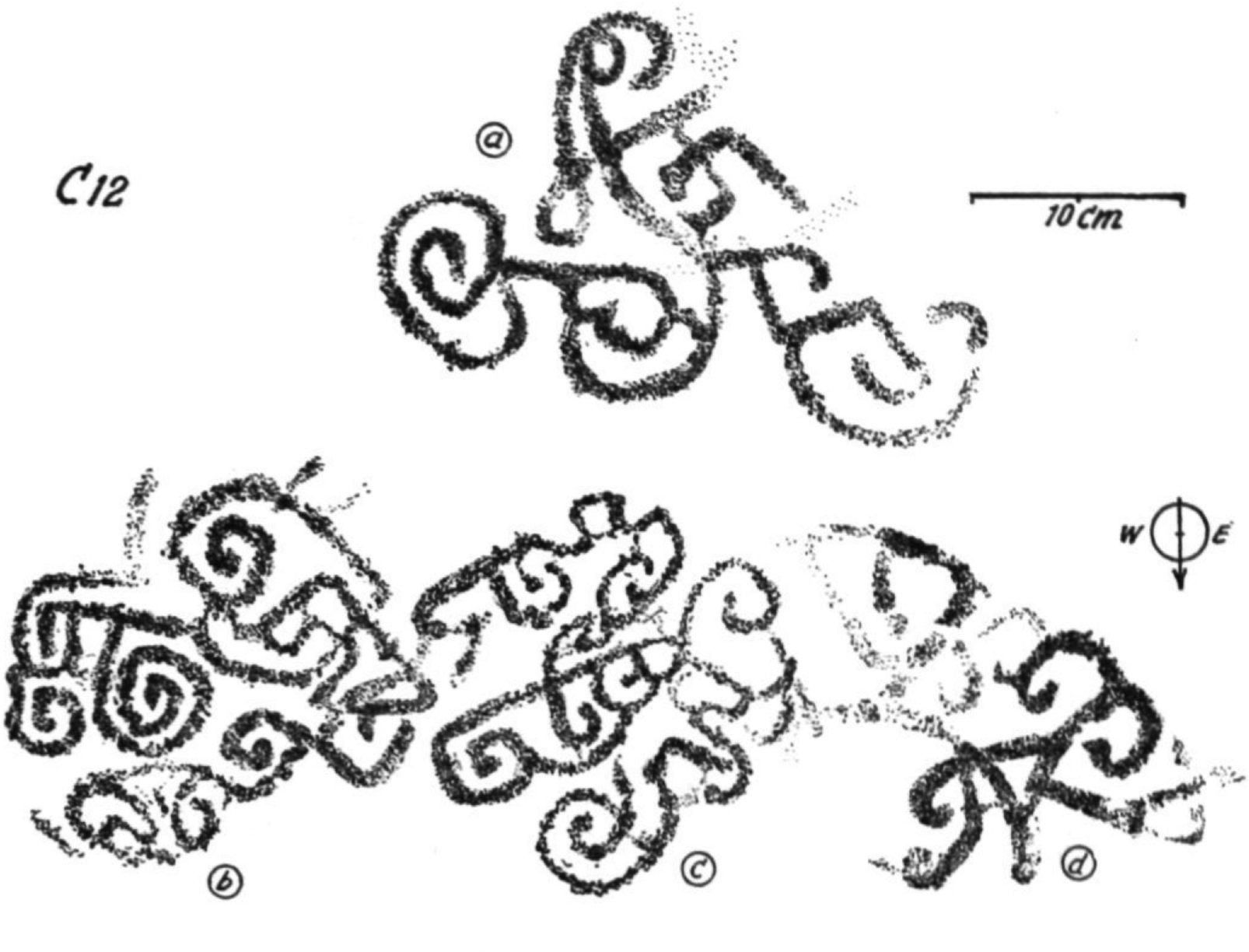

Fig. 34. Hetgeen nog te zien was van een reeks tekeningen op het plafond van een laag abri ten oosten van de baai van Santa Martha, *Curaçao* (C12; vgl. Fig. 31). De figuur *a* is op 10 cm afstand rechts van *d* gelegen. Onderste figuur: *b* zoals afgedrukt in het werk van HARTOG, 1961.

Fig. 34. Ornamental rock drawings which are still visible, albeit indistinctly, on the ceiling of the limestone abri of Santa Martha Bay (C 12; cf. Fig. 31); *a* is situated 10 cm E of *c*. Lower figure: *b* as reproduced in HARTOG, 1961.

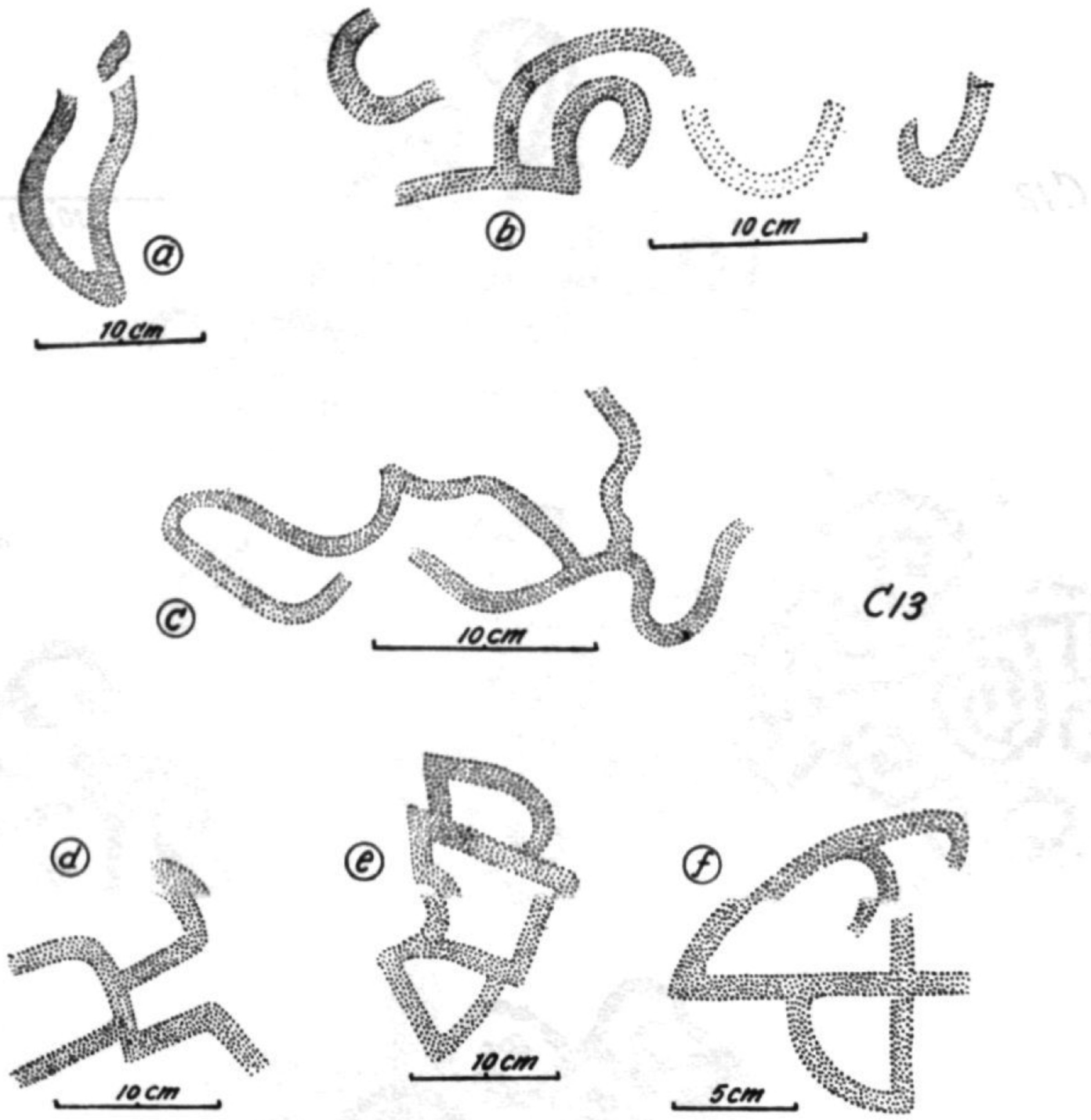

Fig. 35. De petrografieën van St. Jan, *Curaçao* (C 13; vgl. Fig. 36), zoals zij door de vinder, J. G. DE JONG, in het veld werden geschetst.
Fig. 35. Field sketches of the petrographs of St. Jan (C 13; cf. Fig. 36), by J. G. DE JONG.

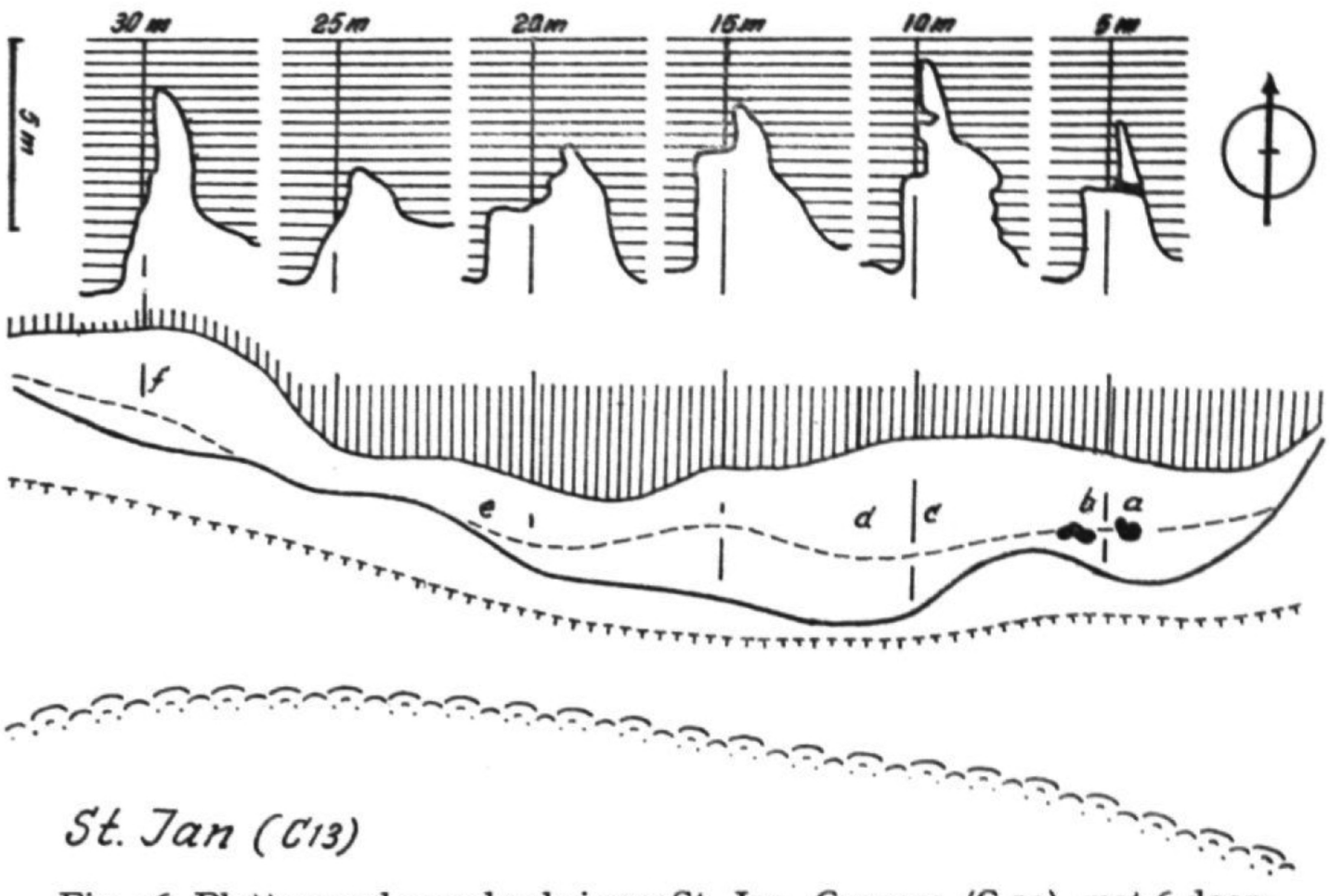

Fig. 36. Plattegrond van de abri van St. Jan, *Curaçao* (C 13), met 6 doorsneden welke op afstanden van 5 meter werden gemaakt. Te beginnen met de grens van het gesteente zijn achtereenvolgens aangeduid: de drempelrand (gebroken lijn), de grens van het overhangende gesteente (gesloten lijn), rand van het terras, en kustlijn. Naar J. G. DE JONG.
Fig. 36. Ground plan of the limestone abri of St. Jan (C 13), together with six cross sections. Below the upper edge of the limestone terrace (thick line), the lower edge of the terrace and the shoreline are indicated. J. G. DE JONG.

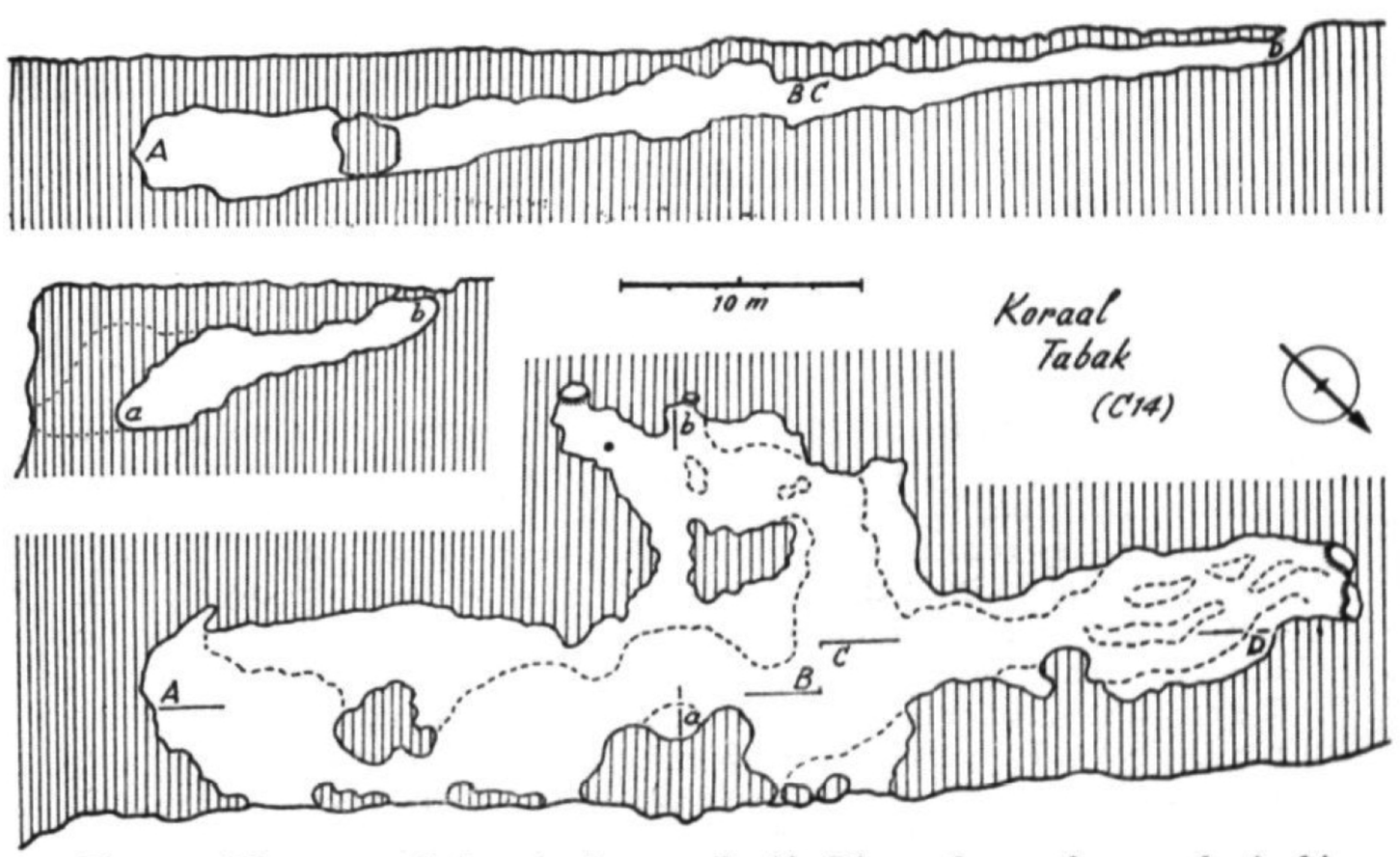

Fig. 37. Plattegrond, lengte-doorsnede (A–D) en dwars-doorsnede (a–b) van de Grot van Koraal Tabak, *Curaçao* (C 14), waarin (bij de stip linksonder van *b*) een bewerkte stalagmiet (vgl. Fig. 38 en 67) werd gevonden. Het dak van de grot is uiterst dun en vertoont vele gaten, waarvan er slechts twee bij D en twee bij b zijn aangeduid. Deze grot ligt aan de rand van het kalksteenterras, en is langs de steilrand door verscheidene openingen ontsloten. Naar een tekening van J. G. DE JONG.
Fig. 37. Ground plan with longitudinal section (A–D) and lateral section (a–b) of the cave of Koraal Tabak (C 14), in which a carved stalagmite (cf. Figs. 38 and 67) was found. After a survey by J. G. DE JONG.

Fig. 38. De bewerkte stalagmiet welke door Mevrouw S. DE JONG-VAN HEUZEN in de Grot van Koraal Tabak, *Curaçao* (C 14) werd gevonden. Alleen de neus, de mond en de koffieboon-ogen zijn kunstmatig aangebracht; de plooien in het voorhoofd en het baardige voorkomen zijn veroorzaakt door het natuurlijk reliëf van de druipsteen. (Getekend naar een foto van C. J. DU RY, vgl. Fig. 67).
Fig. 38. Carved stalagmite in the cave of Koraal Tabak (C 14). Only the coffee-bean eyes, the nose and the mouth are artificial (cf. Fig. 67).

SUMMARY

LINEAR ROCK DESIGNS OF CURAÇAO, ARUBA AND BONAIRE

Part III

In the second part of *Linear Rock Designs of Curaçao, Aruba and Bonaire* (1957), the hope was expressed that an account of the petrographs of Spelonk and Onima, in Bonaire, would soon follow as the third part of this documentary record. However, at that time no one could have supposed that description of those sites would have to be postponed for the sake of publication of a number of observations made in the interval by inhabitants of the islands.

The greatest surprise in this connection was an album which was offered to me by IVAN TJON SIE FAT, telegraphist at Oranjestad, Aruba, and which contained a large number of photographs of Aruban rock drawings as yet unknown to me, together with pictures of some well-known sites which were so much clearer than those already reproduced that it was decided also to include these in the present, third part of the work.

Meanwhile, members of the Natural Science Study Group of the Netherlands Antilles had made further discoveries in Curaçao, which have also

Fig. 39. De tekeningen op het dioriet blok van Piedra Plat, *Aruba* (A 3; vgl. Fig. 5).
Fig. 39. The drawings of Piedra Plat (A 3; cf. Fig. 5).

Fig. 40. Witte ornamentale tekeningen bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 7; vgl. I, fig. 12, 34–36).

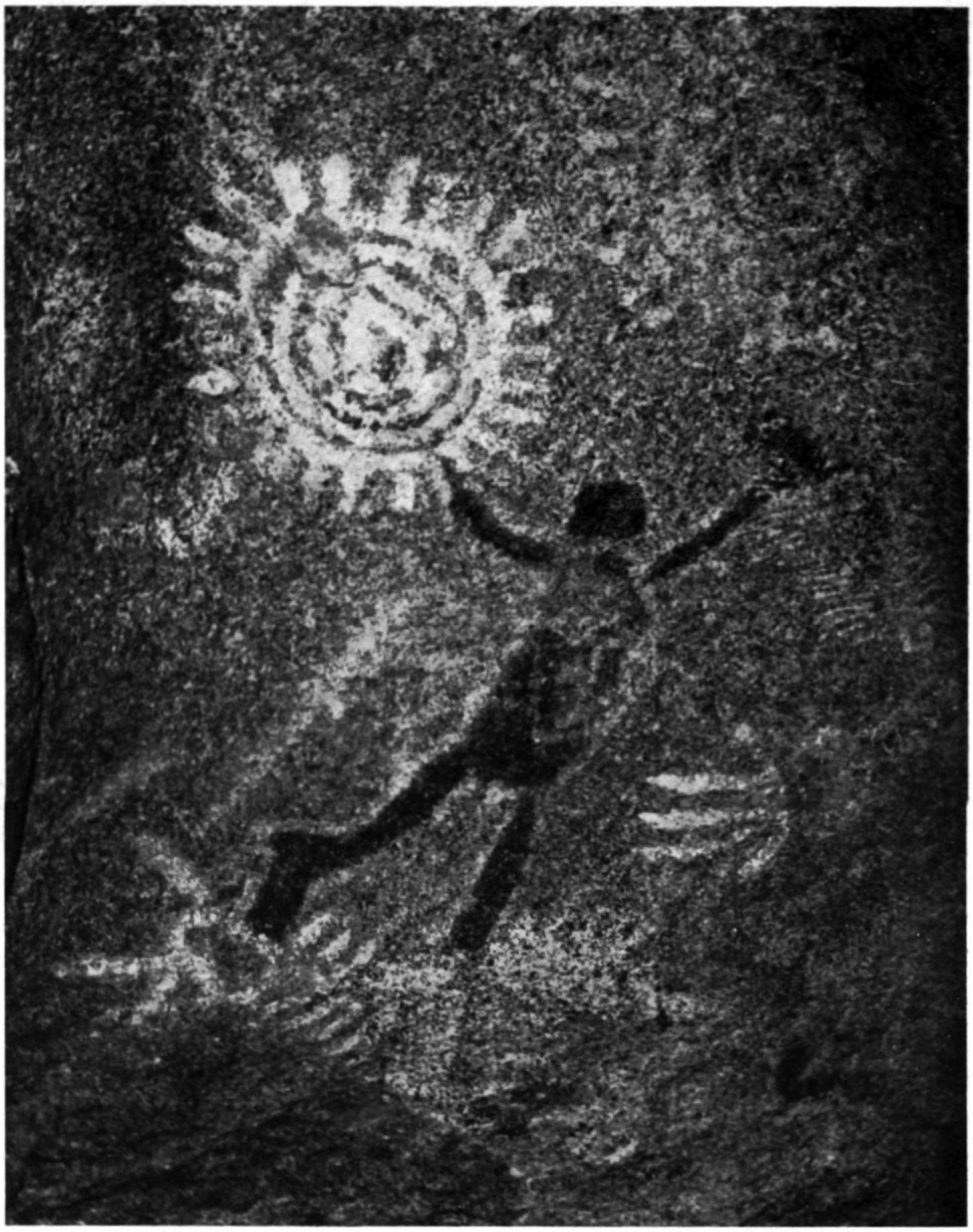

Fig. 41. Een beschildering in wit (gestippeld) en rood op de holle wand van een groot blok kwartsdioriet bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 7 *d–i*; vgl. II, fig. 12, 34–35). De 'rechtervoet' is verdwenen door afschilfering van het gesteente.
Fig. 41. Painting in white and red near Arikok (A 7 *d–i*; cf. II, figs. 12, 34–35). The 'right foot' of the 'Amerindian' has vanished because the rock wall has flaked off.

Alle Arubaanse foto's welke in dit artikel zijn gereproduceerd (Fig. 39–61) *werden vervaardigd door* IVAN TJON SIE FAT.
All photographs of Aruba rock drawings which are reproduced here (Figs. 39–61) *have been made by* I. TJON SIE FAT.

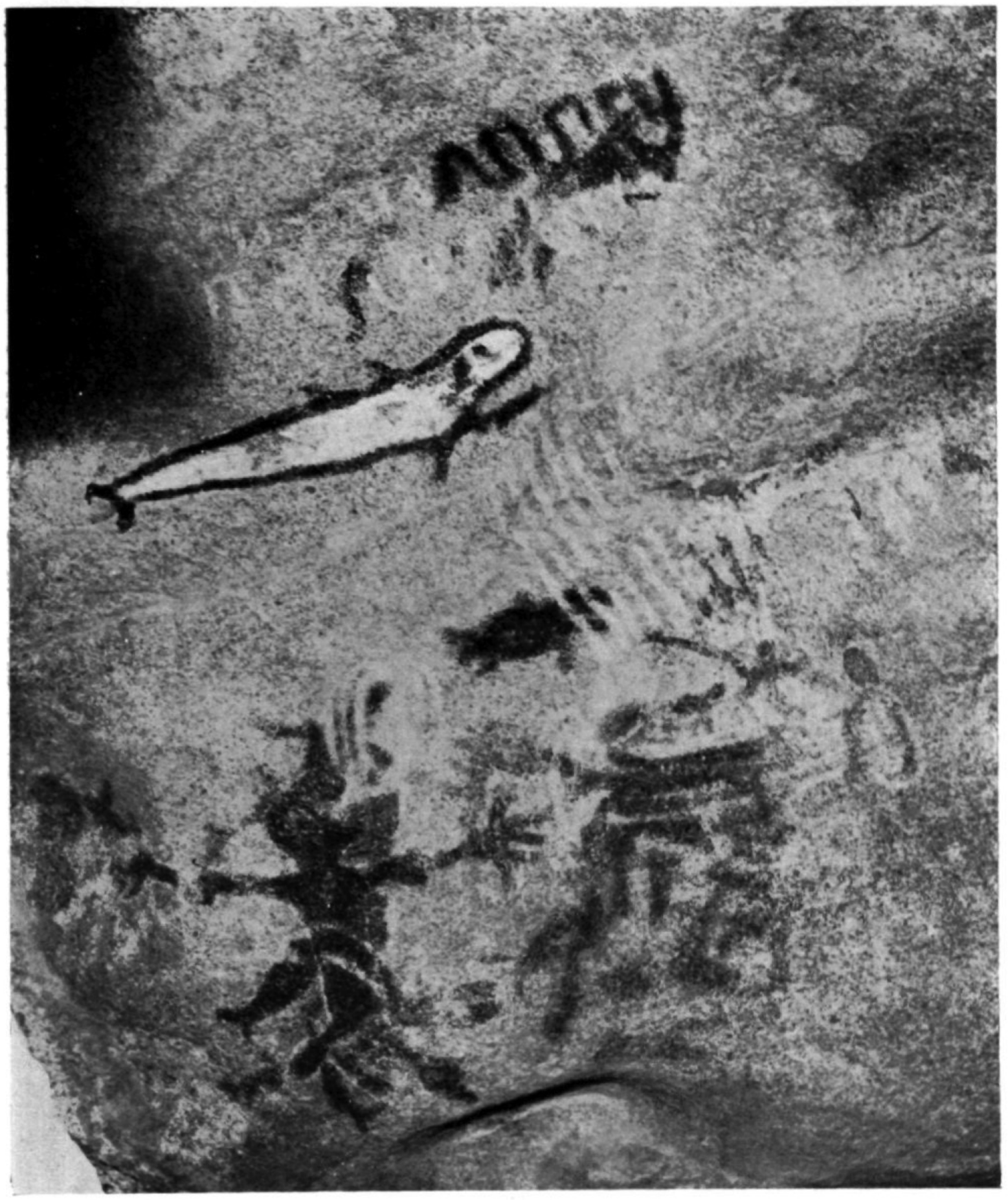

Fig. 42. Tekeningen in wit, roodbruin en bruinachtig rood, naast en over elkaar heen aangebracht op een dioriet wand bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 8 *1–7*; vgl. II, fig. 13–14, 37–39); men zou er afbeeldingen van een vis, een schildpad en een mens in kunnen herkennen.

Fig. 42. Paintings in white, reddish brown and brownish red, on a diorite rock wall at Rooi Arikok (A 8 *1–7*; cf. II, figs. 13–14, 37–39); pictures of a fish, a turtle, and a human being may be discerned.

Fig. 43. Opvallende figuren in rood, bruin en wit op een onregelmatig gewelfde wand van een groot, uitgehold dioriet blok bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 8 *16–23*; vgl. II, fig. 13, 16–18, 33, 40). De vliegende vogel heeft een witomlijnd bruin lichaam, witte vleugelveren en rode staartpennen. Ook de 'met een knots zwaaiende indiaan' was oorspronkelijk witomlijnd; op verscheidene plaatsen is de kleurstof hier echter door afschilfering van het gesteente verdwenen. Zoals op vele andere plaatsen zijn ook hier twee of drie schilderingen over elkaar heen aangebracht.

Fig. 43. Striking remnants of paintings in red, reddish brown and white on a large diorite boulder near Arikok (A 8 *16–23*; cf. II, figs. 13, 16–18, 33, 40). The 'duck' has a brown body outlined in white, white wing feathers and reddish, expanded tail feathers. The 'Amerindian with club' has been damaged by weathering of the rock.

Fig. 44. De 'opvliegende eend' van Arikok, *Aruba* (A 8 *16*; vgl. Fig. 43, en II, fig. 16, 40).
Fig 44. The 'duck taking wing' of Arikok A 8 *16*; cf. Fig. 43, and II, figs. 16, 40).

Fig. 45. De 'jabiru' van Arikok (A 8 *8*; vgl. II, fig. 17, 41).
Fig. 45. The 'stork-like bird' of Arikok (A 8 *8*; cf. II, figs. 17, 41).

Fig. 46. Bruinachtig rode tekeningen in de holte van een kleiner dioriet blok bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 9; vgl. Fig. 6, en II, fig. 19).
Fig. 46. Remnants of drawings in brownish red, on a much smaller diorite boulder near Arikok (A 9; cf. Fig. 6, and II, fig. 19).

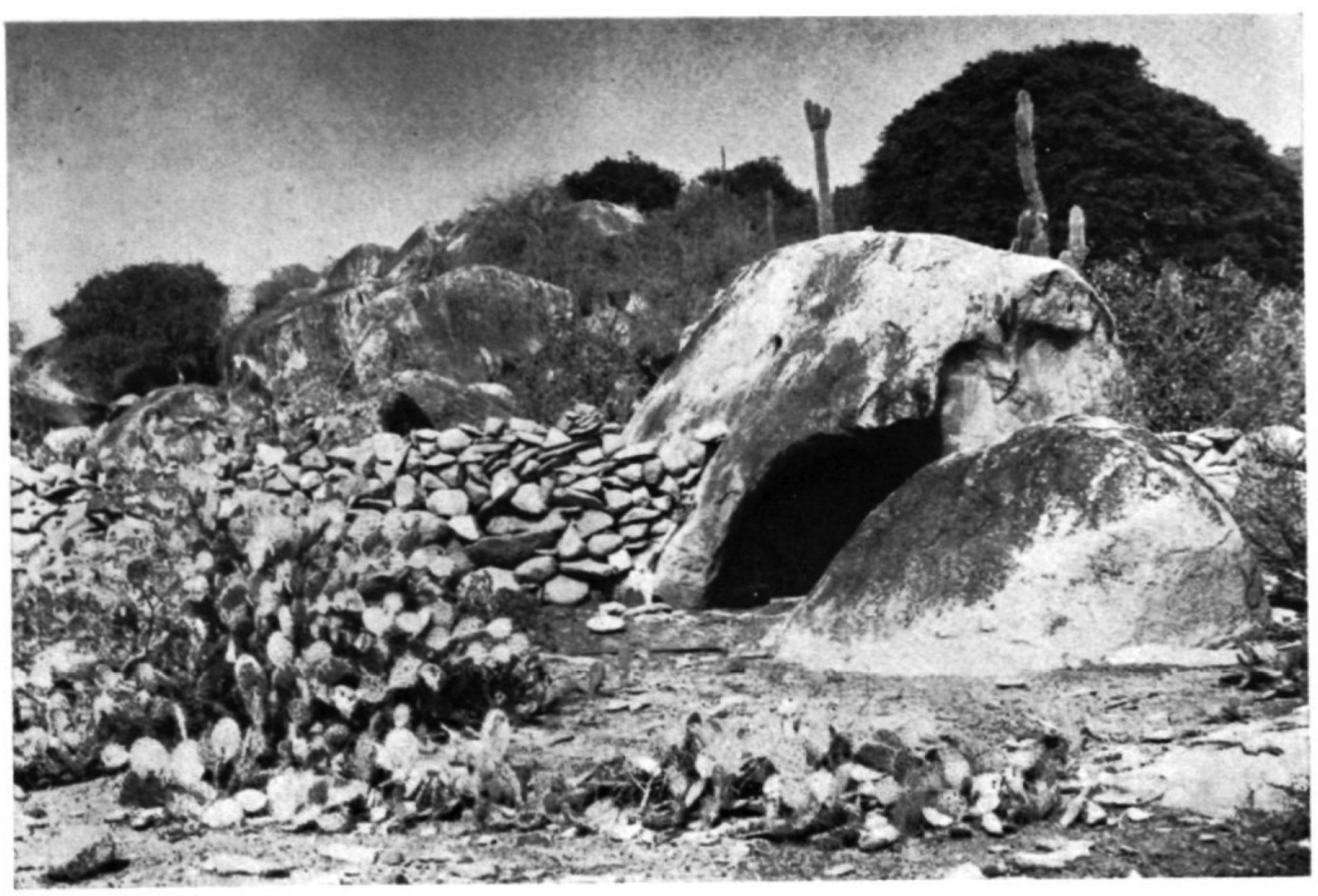

Fig. 47. Klein dioriet blok, met verweringsholte op het Westen, in een trankeer bij Arikok, *Aruba* (A 12). Achter het los gestapelde muurtje ligt het terrein met de grote blokken waar de andere vindplaatsen van Arikok gelegen zijn.
Fig. 47. Small diorite boulder (A 12), hollowed out on its west side, in a low rock wall behind which the previously-mentioned Arikok localities are situated.

Fig. 48. Resten van bruin-rode rotstekeningen op het hieronder afgebeelde dioriet-blok van Babijn, *Aruba* (A 14; vgl. Fig. 9).
Fig. 48. Remnants of drawings in a brownish-red colour in a hollowed boulder at Babijn, reproduced below (A 14; cf. Fig. 9).

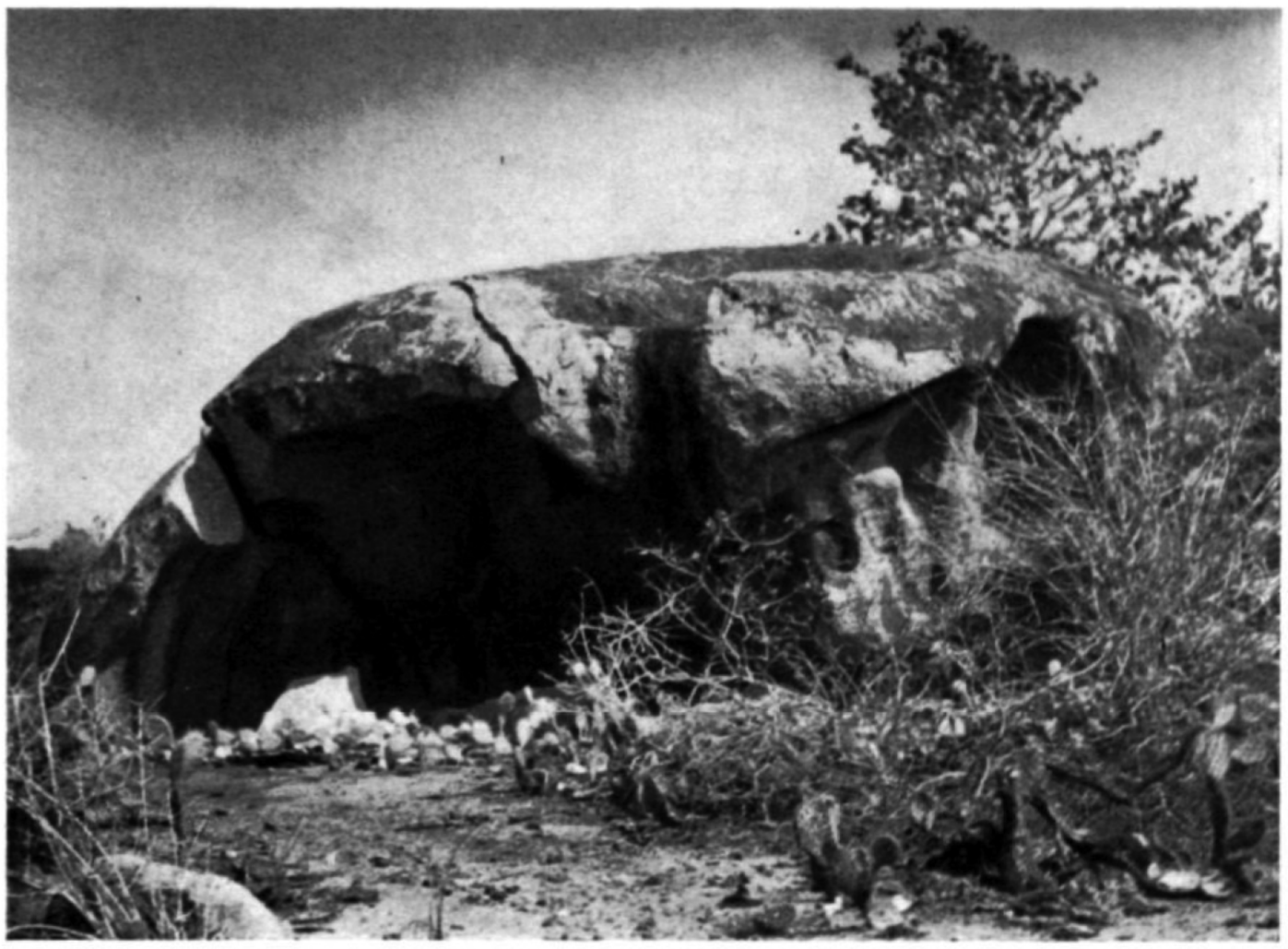

Fig. 49. Het uitgeholde dioriet-blok van Babijn, *Aruba* (A 14) waarin de hierboven afgebeelde tekeningen werden gevonden.
Fig. 49. The diorite block of Babijn (A 14), hollowed by weathering, in which the designs shown above are to be found.

Fig. 50. Bruin-rode tekeningen in een ondiepe verweringsholte van het hieronder afgebeelde stuk kwartsdioriet bij Paradera, *Aruba* (A 16; vgl. Fig. 11).
Fig. 50. Remains of linear rock designs in brownish red at the site at Paradera shown below (A 16; cf. Fig. 11).

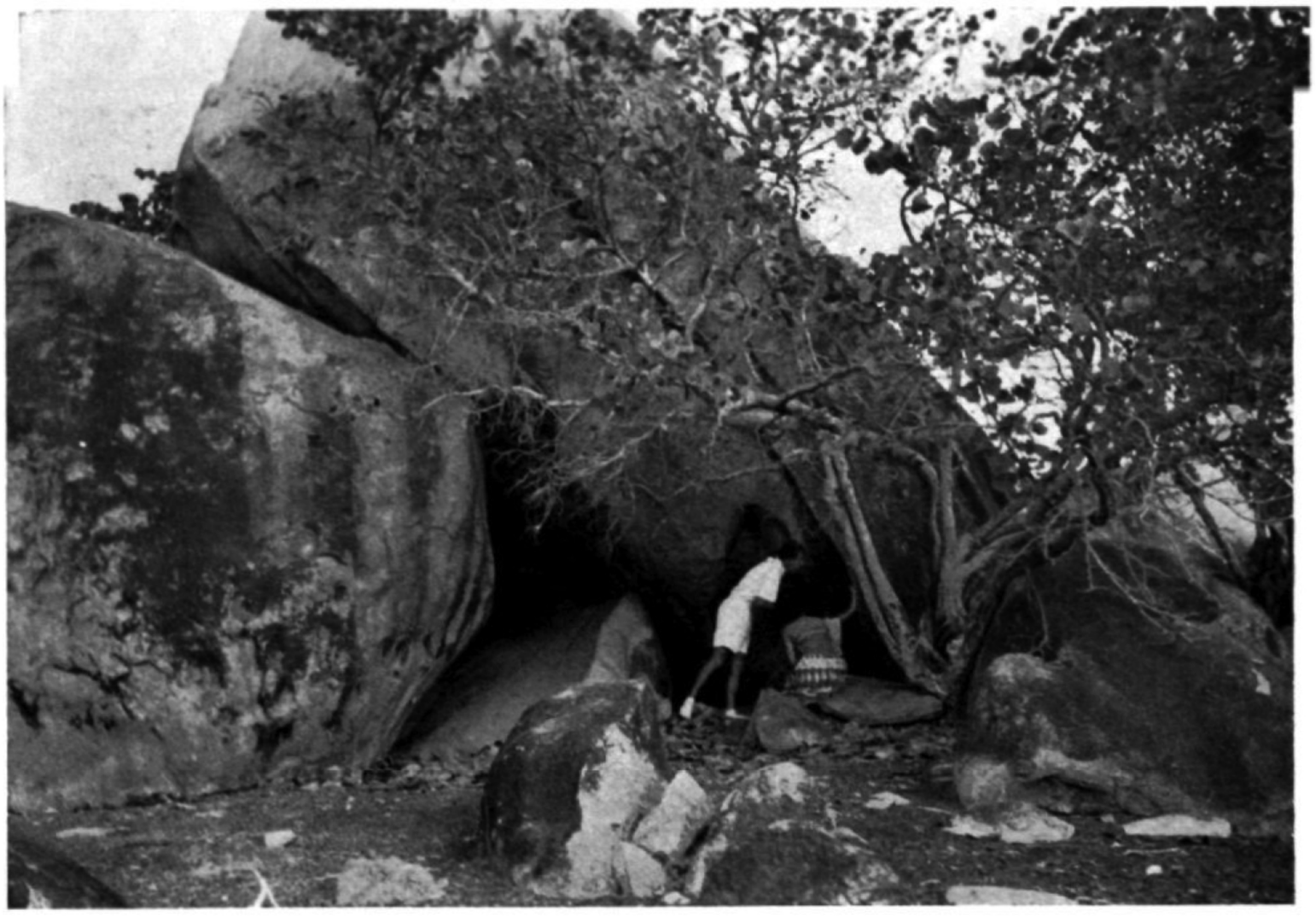

Fig. 51. Het diorietblok van Paradera, *Aruba* (A 16). AD STENZEN kijkt naar de hierboven afgebeelde tekeningen.
Fig. 51. Admiring the designs on a large piece of quartz diorite at Paradera (A 16), represented in Fig. 50.

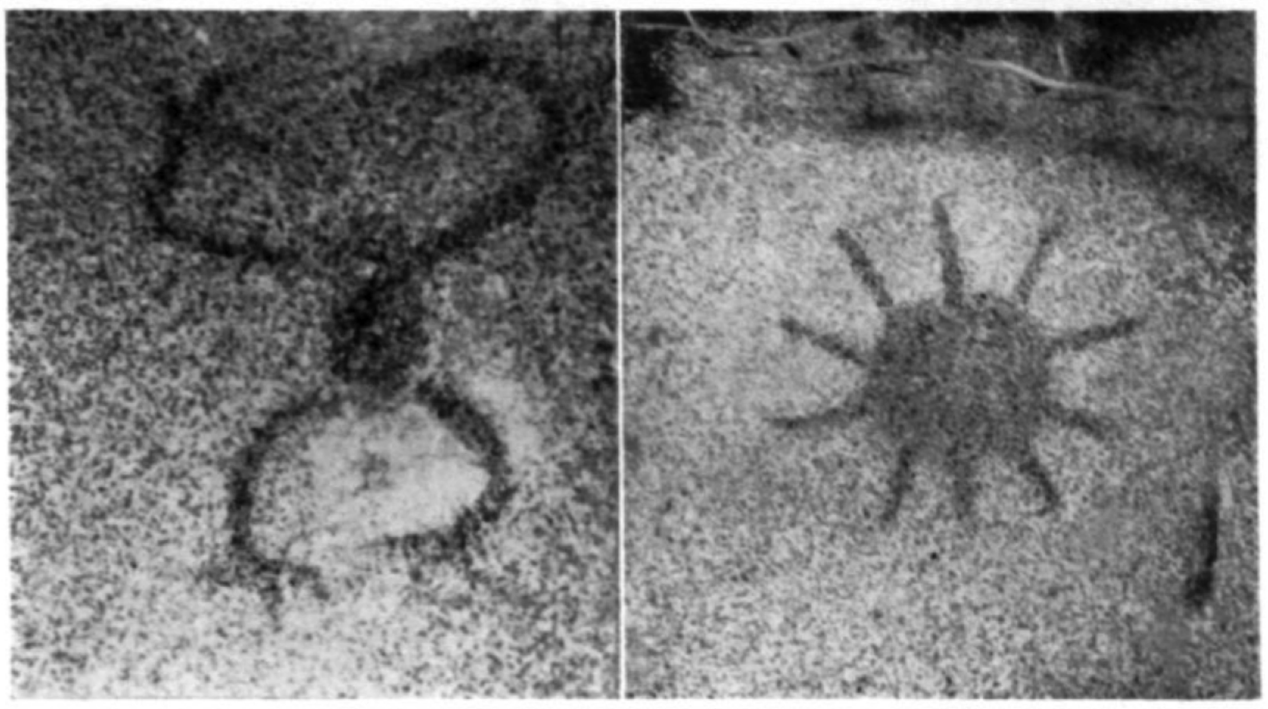

Fig. 52. Figuren in de beschuttende uitholling van een diorietblok bij Paradera, *Aruba* (A 18; vgl. Fig. 13): links een 'kikker' waarvan elke poot drie tenen lijkt te hebben (18 *a*); rechts een 'zon' (18 *c*).
Fig. 52. Drawings on diorite at Paradera (A 18; cf. Fig. 13); the left one is possibly a 'frog' motif in brownish red, apparently with three 'toes' on each foot; right, a 'sun' in orange red.

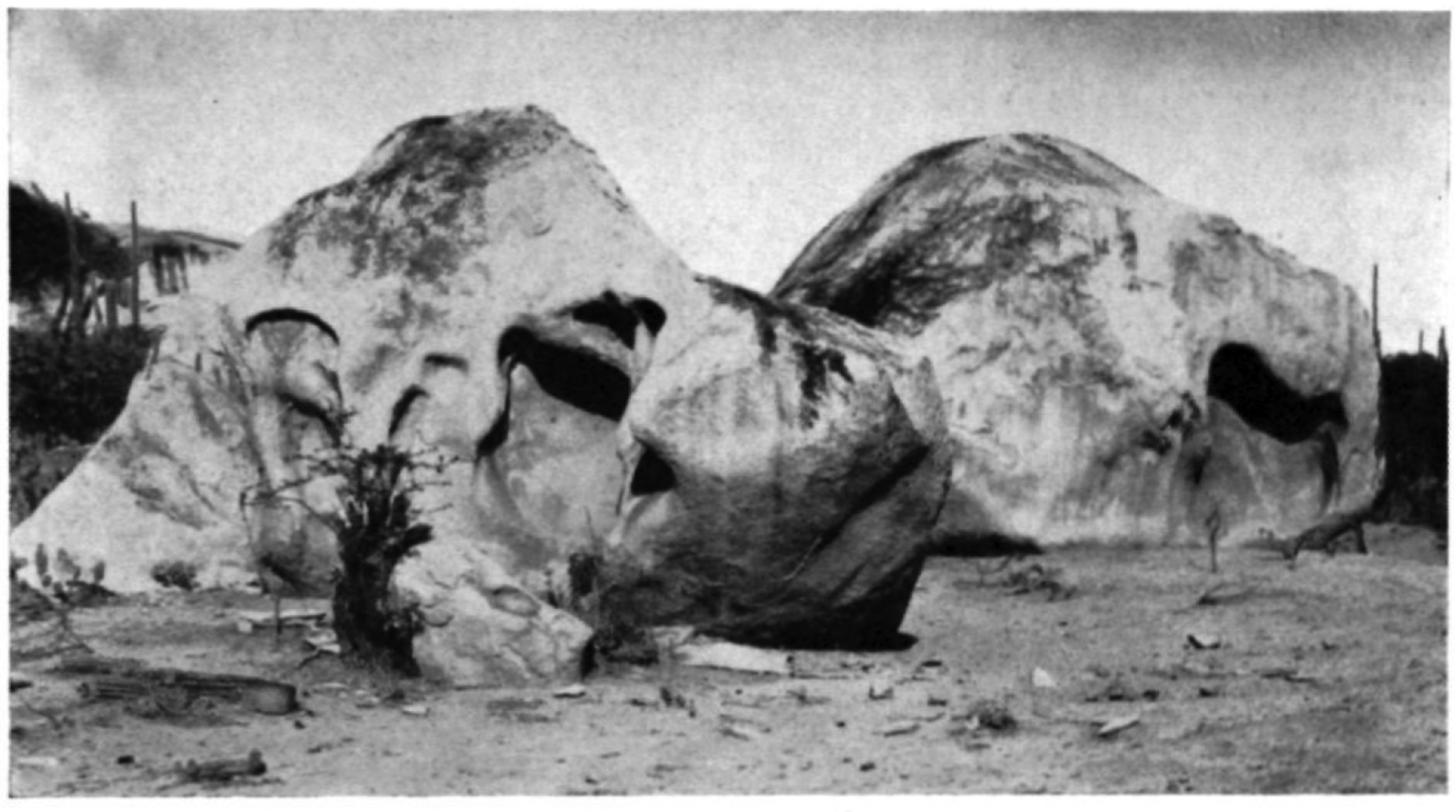

Fig. 53. Twee diorietblokken bij Casibari, *Aruba*, met verweringsholten aan hun zuidwest-zijde, waarvan de meest rechtse de tekeningen bevat welke op de volgende bladzijde staan afgebeeld (A 20).
Fig. 53. Two diorite boulders at Casibari, with their southwestern sides hollowed out by rock weathering. The small cave in the blackground contains the drawings reproduced on the next page (A 20).

Fig. 54. De roodachtige rotstekeningen uit de verweringsholte van het op de vorige afbeelding voorkomende (achterste) diorietblok van Casibari, *Aruba* (A 20; vgl. Fig. 16).
Fig. 54. Reddish drawings from the right-hand boulder of the two shown in the previous picture (A 20; cf. Fig. 16).

Fig. 55. De witte 'konijnekoppen' van een dioriet blok bij Shabururi, *Aruba* (A 23; vgl. Fig. 17).
Fig. 55. Whitish paintings on diorite, which look like a double row of 'rabbits' heads' near Shabururi (A 23; cf. Fig. 17).

Fig. 56. Roodbruine tekeningen bij Siribana, *Aruba* (A 26; vgl. Fig. 19), die reeds door PINART (1890) werden geschetst, en in die tijd reeds op eenzelfde wijze waren beschadigd door afschilferen van het diorietgesteente.
Fig. 56. Ornamental design on diorite at Siribana (A 26; cf. Fig. 19), which was sketched by PINART in 1890 and even then was already damaged by desintegration of the rock.

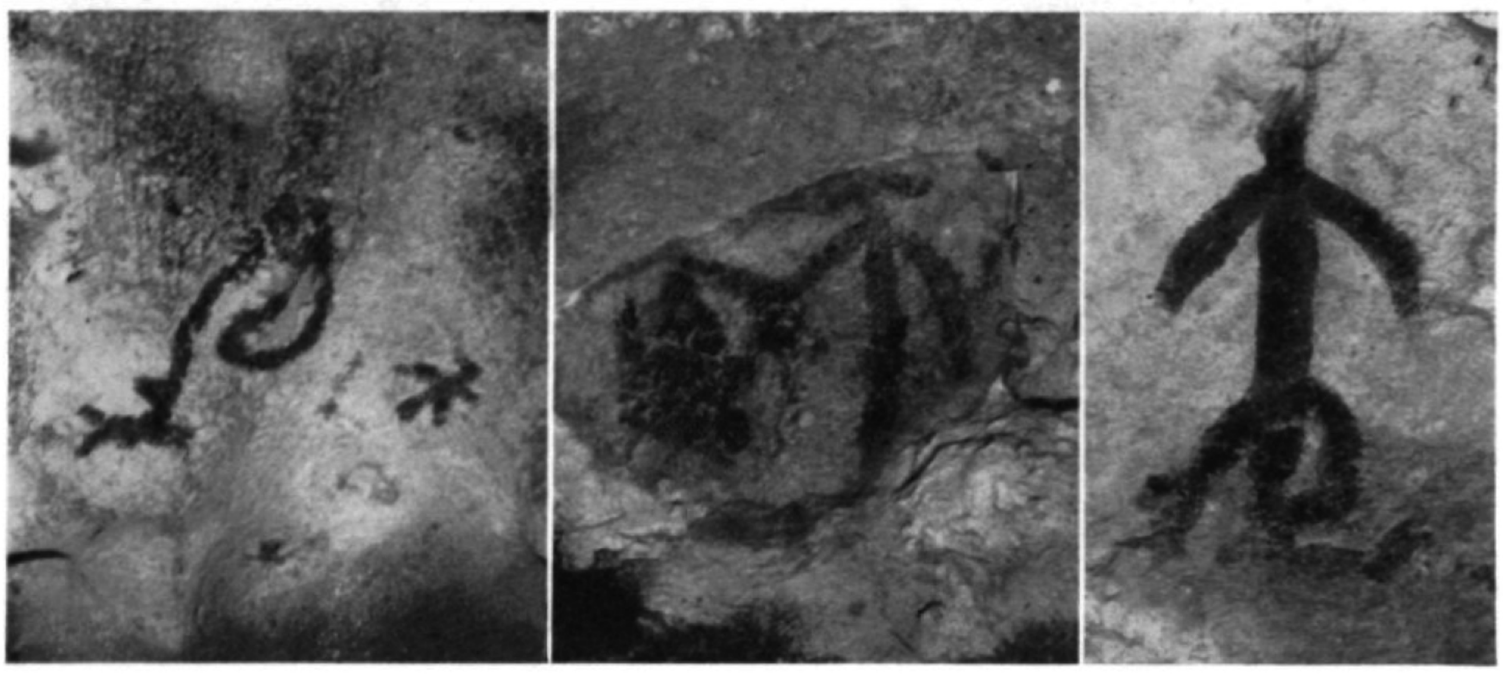

Fig. 57. Enkele roodbruine tekens uit het westelijke deel van een diep abri van het kalksteenterras beoosten de Grot van Quadirikiri, *Aruba* (A 28; vgl. Fig. 21–22, *g*, *k*, *j*).
Fig. 57. Reddish-brown figures from the western part of a limestone abri, east of the cave of Quadirikiri (A 28; cf. Figs. 21–22, *g*, *k*, *j*).

Fig. 58. Roodbruin ornament met handafdrukken en enkele nog onverklaarde afdrukken in het oostelijk deel van een diep abri in het kalksteenterras beoosten de Grot van Quadirikiri, *Aruba* (A 27; vgl. Fig. 20).
Fig. 58. Linear rock drawings, together with prints of hands and some still unexplained marks, from the eastern part of a limestone abri, east of the cave of Quadirikiri (A 27; cf. Fig. 20).

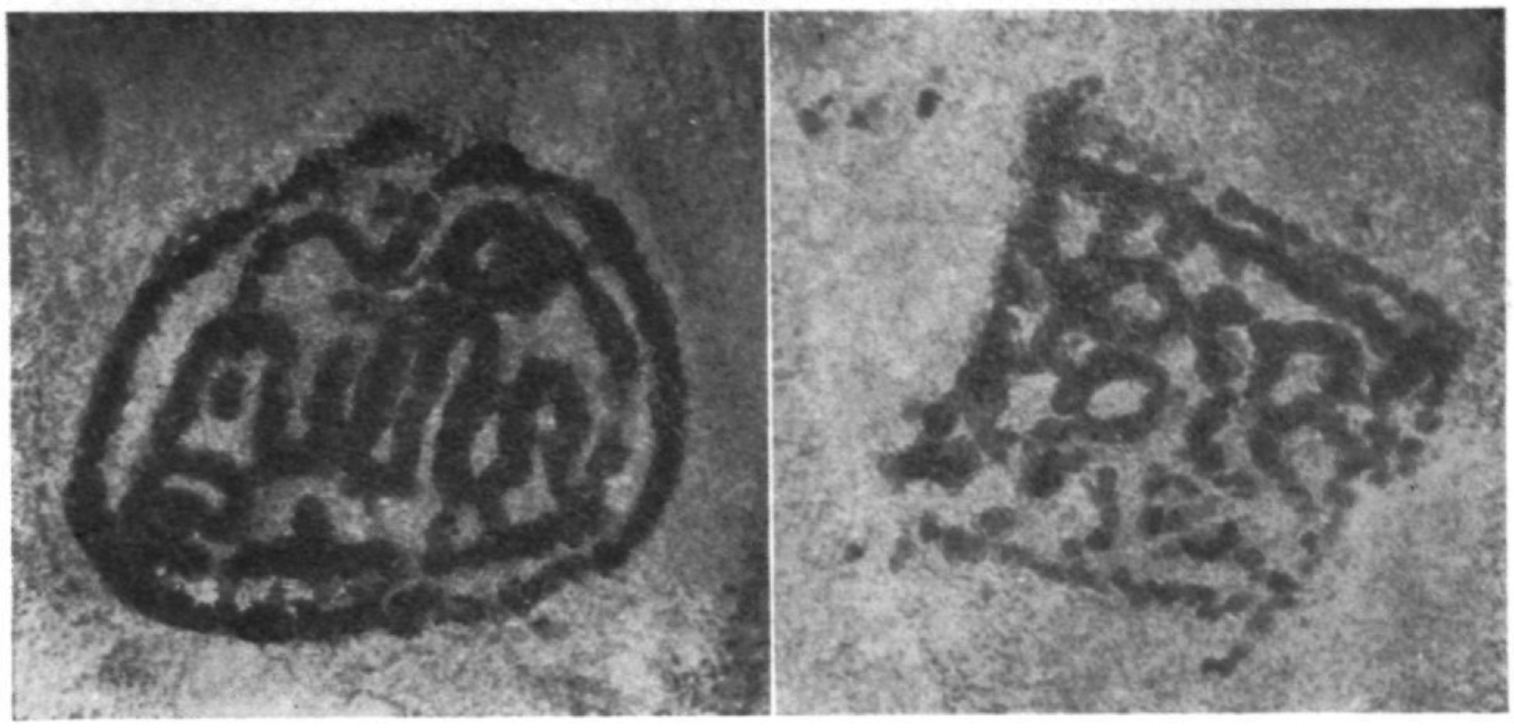

Fig. 59. Tekeningen van een dioriet blok van Macuarima, bij Santa Cruz, *Aruba* (A 29; vgl. Fig. 24).
Fig. 59. Drawings on a diorite boulder at Macuarima, near Santa Cruz (A 29; cf. Fig. 24).

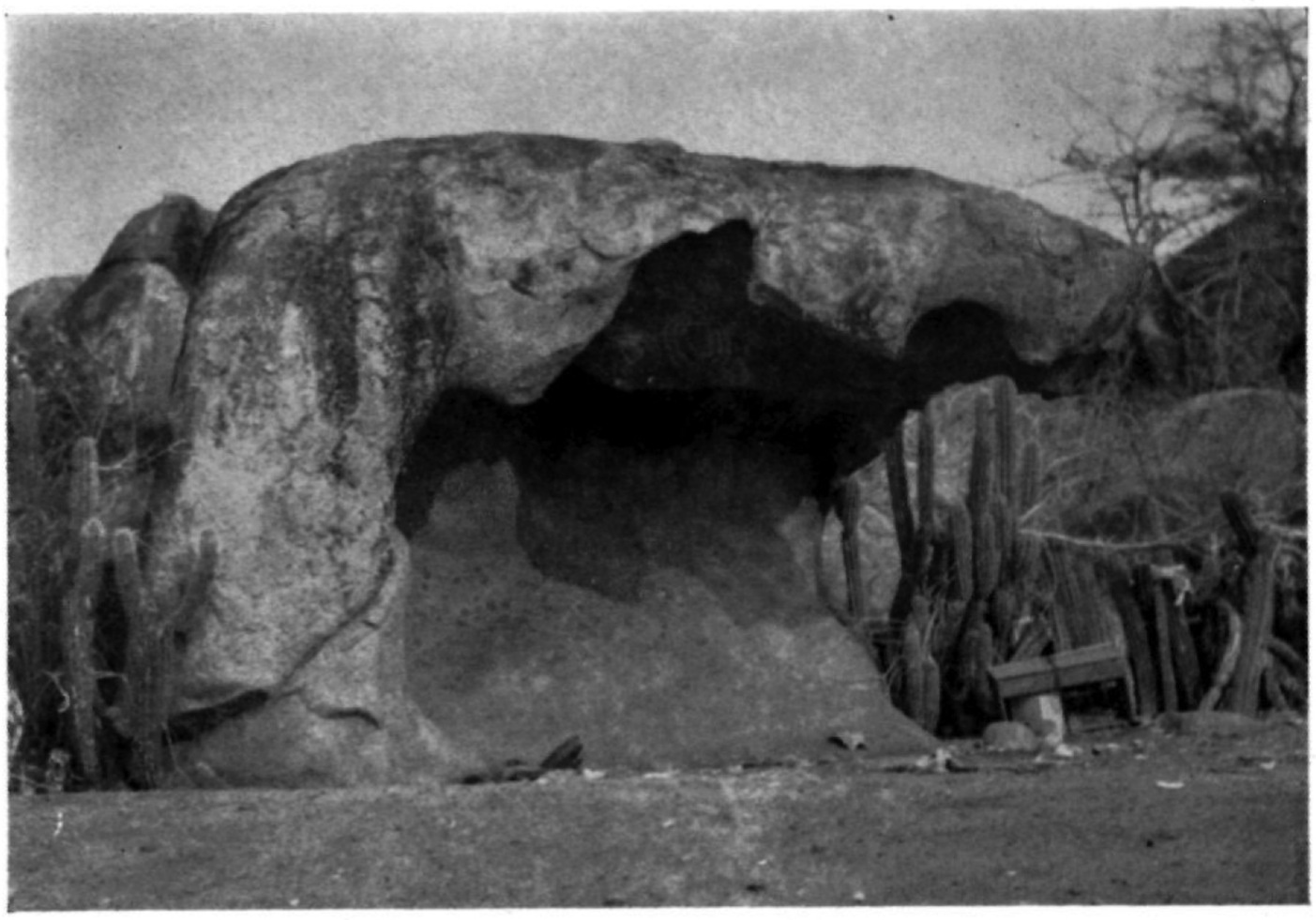

Fig. 60. Een op het Westen sterk uitgehold dioriet blok in de buurtschap Paraguaná, *Aruba* (A 30), vindplaats van belangwekkende rotstekeningen. Op het dak, vlak boven de ingang ziet men nog sporen van de in Fig. 62 afgebeelde witte ornamenten.
Fig. 60. A diorite rock at Paraguaná (A 30), which is strongly hollowed out on its west side, where very interesting petrographs have been found (cf. Fig. 62).

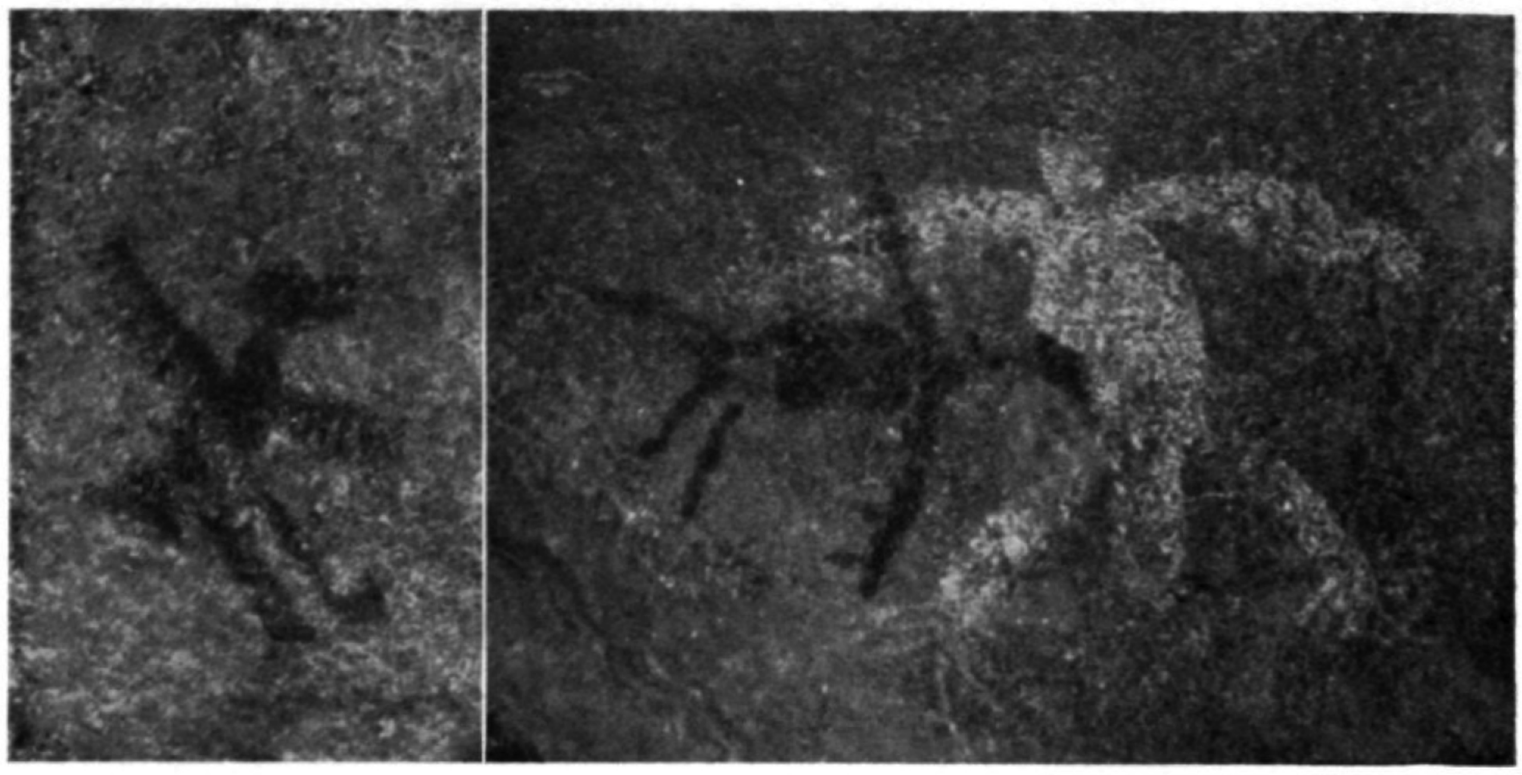

Fig. 61. Een roodbruine 'vogel', een bruine en witte 'schildpad' of 'leguaan' op het diorietblok van Paraguaná, *Aruba* (A 30; vgl. Fig. 25).
Fig. 61. A reddish-brown figure of a bird and two drawings of turtles or iguanas, from the site at Paraguaná (A 30; cf. Fig. 25).

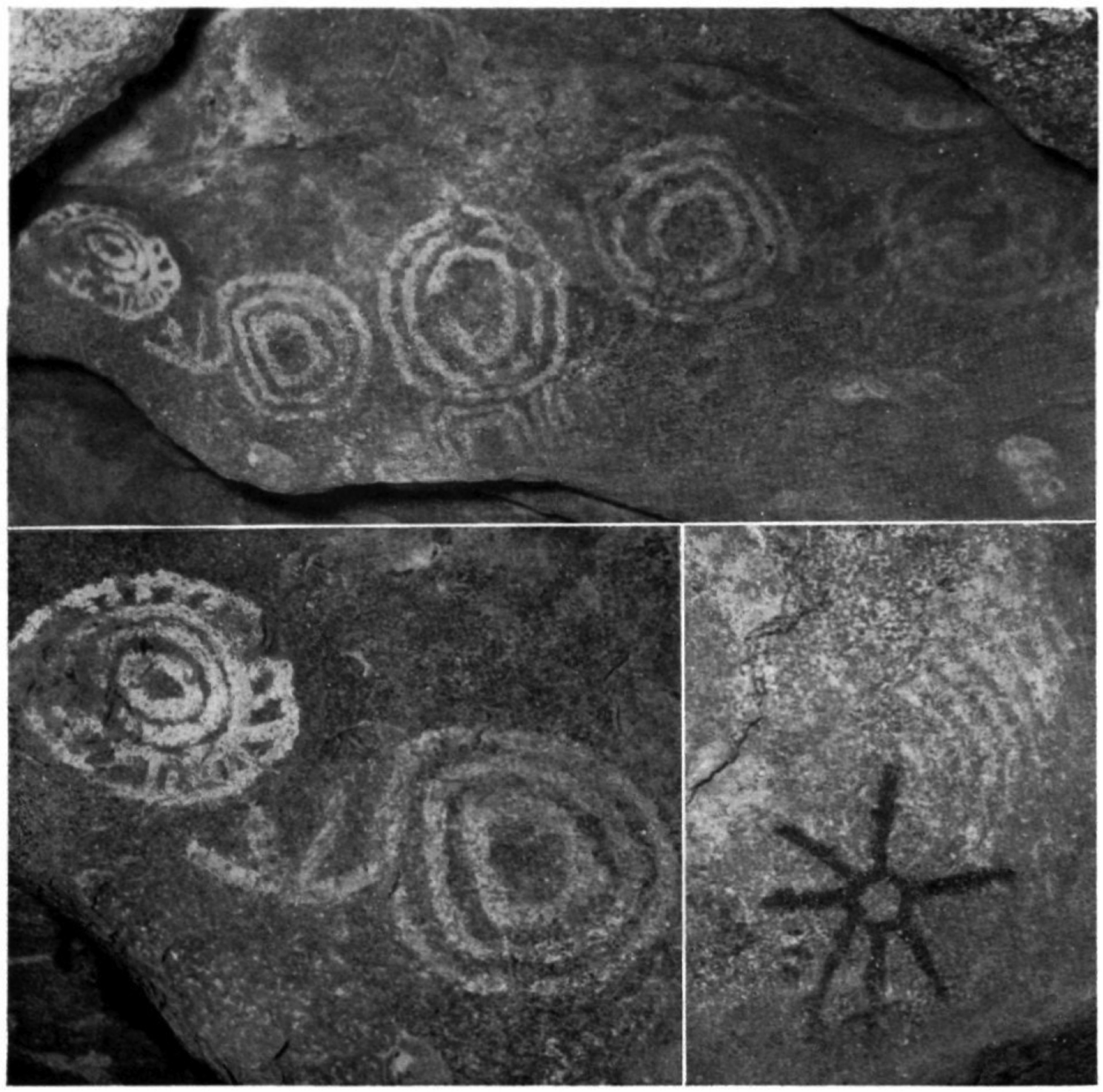

Fig. 62. Witte concentrische versieringen en een roodbruine 'zon' van dezelfde vindplaats te Paraguaná, *Aruba* (A 30; vgl. Fig. 25–26).
Fig. 62. Decorations in white and reddish brown, from the same site at Paraguaná (A 30; cf. Figs. 25–26).

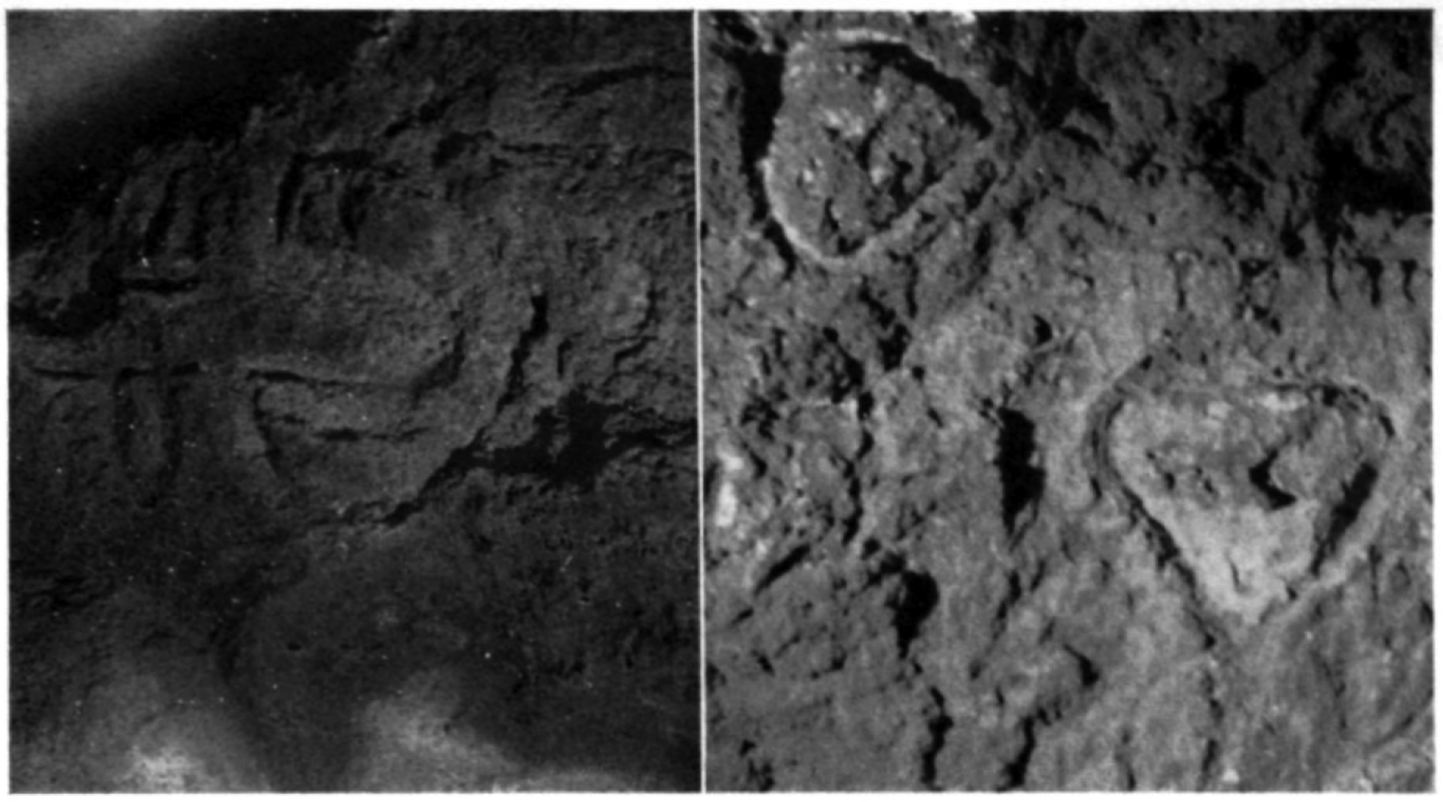

Fig. 63. Onduidelijke reliëfs in verweerde druipsteen van het abri van Hato, *Curaçao* (C 4; vgl. Fig. 27–28, 64–65, en I, fig. 20–21). Foto P. A. v. d. Werf.
Fig. 63. Petroglyphs in weathered dripstone in the abri of Hato (C 4; cf. Figs. 27–28, 64–65, and I, figs. 20–21).

Fig. 64–65. De reliëfs van Hato, *Curaçao* (C 4), besmeerd met krijt om ze beter te kunnen fotograferen (vgl. Fig. 27–28, 63, en I, fig. 20–21).
Figs. 64–65. The Hato petroglyphs, traced with chalk to make them more conspicuous (cf. Figs. 27–28, 63, and I, figs. 20–21).

Fig. 66. Roodbruine petrografie van Santa Martha, *Curaçao* (C 11; vgl. Fig. 33). Foto P. A. VAN DER WERF.
Fig. 66. Reddish-brown petrograph at Santa Martha (C 11; vgl. Fig. 33).

Fig. 67. Petroglyph uit de grot van Koraal Tabak, *Curaçao* (C 14; vgl. Fig. 38): een verweerde stalagmiet waarin gelaatstrekken met z.g. koffieboonogen zijn uitgehouwen. Het behaarde uiterlijk, met de 'baard' wordt veroorzaakt door het natuurlijk oppervlak van de druipsteen. Foto C. J. DU RY.
Fig. 67. Petroglyph in the cave of Koraal Tabak, Curaçao (C 14; cf. Fig. 38): a weathered stalagmite bearing carved traces of a face with 'coffee-bean eyes'.

been incorporated in this part, together with a few of the author's own observations.

In 1885 Father VAN KOOLWIJK wrote (Part I, p. 11) that he had already discovered Indian inscriptions in no less than twenty-seven places in Aruba. At first we were inclined to assume that most of these must since have disappeared. But TJON SIE FAT's investigations have shown that such is not the case (see Fig. 1). His fieldwork yielded more results than we had dared to hope, and is so extremely well documented that a word of tribute must not be omitted here.

In 1958 the Natural Science Study Group issued a birthday calendar, *Prenda Antiyano*, in which the calendar sheets were decorated with drawings of a large number of petrographs (including some unknown ones from Santa Martha and Spelonk). A survey of the Curaçao rock drawings is given in HARTOG's extensive work on *Curaçao*, which appeared a few months ago.

In his report on his archaeological study trips *Zwischen Peru und Mexico*, published in 1959, HANS FERIZ, honorary associate of the Royal Tropical Institute, Amsterdam, devotes no less than 38 pages (and three folding plates) to Aruba and Bonaire. The part of this book relating to the Aruban rock drawings has been included verbatim for completeness' sake, and without comments, in the present publication (p. 84–91, Figs. 2–4). FERIZ's ready interpretations will undoubtedly be more to the taste of many people than the cautious reserve which the compiler of this record has deemed advisable up till now with regard to the petrographs of the Netherlands Antilles.

SITES IN ARUBA (A)

Piedra Plat (3) and *Arikok* (7–12)

TJON SIE FAT took photographs using red-insensitive film, whereby he obtained pictures of the rock drawings which were clearer than those obtained hitherto. Furthermore, some new discoveries were made at the locality of Arikok.

Babijn (13–14), *Paradera* (16–19), *Casibari* (20), *Seroe Noka* (21), *Shabururi* (22, 23), *Siribana* (24–26), *Macuarima* (29) and *Paraguaná* (30)

Careful examination of the cavities produced by weathering in the boulders strewn over the diorite landscape yielded a remarkable series of drawings in the form of both purely ornamental decorations and figures which might be interpreted as symbols, and representations of animals. Many of these have been badly damaged by desquamation of the rock; in fact, it may be assumed that what we now see are the last remains of pictures on a much larger scale, which must formerly have covered the rocks in many places.

Here again it was possible to perceive that at sundry points various drawings – perhaps dating from different times – have been executed beside or on top of each other.

Especially striking are the white figures of Shabururi, which resemble rabbits' heads (23 *c*), the frog motif of Paradera (18 *a*), the upraised arms of Siribana (25 *d*), the red-brown and white animal figures of Paraguaná (30 *a–c*), and the other drawings in white at this last site.

Boca Grandi (15) and *Quadirikiri* (27–28)
Of the drawings which were found outside the quartz-diorite area, some figures in two deep abris east of the well-known cave of Quadirikiri are particularly worthy of attention.

SITES IN CURAÇAO (C)

Hato (4)
The petroglyphs of Hato have proved to be much more numerous than was suspected. They are engraved in (now weathered) dripstone (i.e., not in hard limestone). The 'face with headdress' strikes us as being a not wholly convincing representation; the nose and mouth depend largely on the imagination of the beholder, and the eyes are holes which make an impression of not being entirely artificial.

Santa Martha (11–12) and *St. Jan* (13)
The first rock drawings found on the southwest coast of Curaçao were discovered by Messrs. G. H. BARNEVELD and J. G. DE JONG in the elevated abris hollowed by the surf in the limestone terrace on both sides of Santa Martha Bay. These discoveries were soon followed by that of the paintings in the abri of St. Jan, all the details of which are given here on the authority of J. G. DE JONG.

Koraal Tabak (14)
Finally, Mrs. J. G. DE JONG made the very unexpected discovery, in a small cave devoid of drawings near the entrance to St. Joris Bay, of a weathered stalagmite in which a distinct mouth, a nose, and 'coffee-bean eyes' had been cut. Despite its 'modern' characteristics, the entire piece of 'sculpture' gives the impression of also having been made by the former Indian inhabitants of Curaçao.

M. A. P. MEILINK-ROELOFSZ

ARCHIVALIA BETREFFENDE DE VOORMALIGE NEDERLANDSE KOLONIËN ESSEQUEBO, DEMERARY EN BERBICE IN HET PUBLIC RECORD OFFICE TE LONDEN

Bij een bezoek aan het Public Record Office eind september 1960 bleek mij, dat in de inventaris van de Colonial Office Papers onder het Hoofd C.O. 116/18–136, een verzameling Nederlandse stukken wordt vermeld, die betrekking hebben op de voormalige Nederlandse koloniën Essequebo, Demerary en Berbice, het tegenwoordige Brits Guyana. Deze archivalia worden in de inventaris aangeduid als "Dutch Association papers" en "Berbice".

Een onderzoek van de originele stukken zelf, dat zich uiteraard tot enige steekproeven moest beperken, bracht aan het licht, dat het hier in de eerste plaats gaat om originele brieven en bijlagen door het bestuur in Essequebo en Demerary gezonden aan de kamer Zeeland van de West Indische Compagnie (C.O. 116/18–67), terwijl de nummers 68–136 een deel van het archief der directie van Berbice omvatten, nl. de van daar naar Nederland verzonden stukken. Een vergelijking van deze beschrijving met die van de archivalia over deze koloniën in de inventaris van de West Indische Compagnie en het directie-archief, toont aan, dat de zich in het Public Record Office bevindende stukken juist ontbreken in de reeksen van het Algemeen Rijksarchief.

De functionarissen van het Public Record Office konden geen verklaring geven, hoe deze Nederlandse documenten daar terecht waren gekomen. Zij toonden zich zeer verbaasd over de aanwezigheid daarvan in hun archieven. Wel wezen zij mij een passage in de inleiding van een der *Calendars of State Papers* (*Colonial Series, America and West Indies*, 1700, in welk deel enkele Nederlandse stukken uit het Public Record Office in Engelse vertaling zijn uitgegeven), die een aanwijzing kon bevatten voor de herkomst.

In 1892 stelde H. BRUGMANS in opdracht van de Nederlandse regering een onderzoek in naar archivalia betreffende de Nederlandse geschiedenis in Engelse archieven. Maar kennelijk heeft

hij niet de inventaris van de stukken van het Colonial Office geraadpleegd. In zijn verslag is althans niets over de bovengenoemde archivalia te vinden.

Toch is de historische literatuur over de Britse bezittingen in Guyana niet onbekend met de aanwezigheid van deze stukken in het Public Record Office.

Ter bijlegging van een grensgeschil tussen Venezuela en Engeland over de grens van Brits Guyana met Venezuela in het eind van de 19de eeuw, was door de president van de Verenigde Staten een commissie benoemd voor een onderzoek ter plaatse en in de archieven. Het resultaat van die onderzoekingen is neergelegd in enige lijvige rapporten met bijlagen, in 1897 gepubliceerd (*Report and accompanying papers of the Commission appointed by the president of the United States to investigate and report upon the true divisional line between the Republic of Venezuela and British Guiana*, Washington, 9 vols. 1897). Alleen vol. I (historical reports) en vol. II (extracts from archives) en vol. V en VI, British Blue Books, Venezuela, I–V, zijn voor de Guyanastukken van belang. Het onderzoek in de archieven van de West Indische Compagnie in den Haag werd verricht door de Amerikaanse professor G. L. BURR, die hiertoe in 1896 zeven maanden op het Algemeen Rijksarchief werkte. Burr kon zich bij zijn onderzoek bepalen tot de archieven betreffende de kolonie Essequebo. Al spoedig bemerkte hij, dat er grote hiaten in de series waren "whose loss threatened to be most serious of all" (Report I, p. 124). Door de gelijktijdige uitgave van Engelse zijde van de genoemde Blue Books, die grotendeels extracten bevatten van de Nederlandse stukken in Engeland, ontdekte Burr op welke wijze deze grote hiaten in de West Indische archieven in den Haag waren aan te vullen. Hij zette zijn onderzoekingen dan ook verder te Londen voort. In zijn rapport geeft hij een korte beschrijving van deze documenten in het Public Record Office (I, p. 129–130) en hij acht deze series van originelen met bijlagen veel completer dan die in den Haag. Al is het ook Burr duidelijk dat deze stukken oorspronkelijk behoorden tot het archief van de Kamer Zeeland, in de motieven van de afgifte verdiept hij zich niet en hij veronderstelt slechts, dat in 1814 bij de overgave van de kolonie de Nederlandse regering tegelijk aan de Engelsen heeft overgeleverd "its own best official set of these colonial papers" (I, p. 130).

De toenmalige ambtenaren van het Algemeen Rijksarchief, van wie in het bijzonder Mr. A. TELTING Burr terzijde stond, ver-

wonderden zich niet minder dan de Amerikaanse geleerde over deze ontdekking, maar schijnen het verder bij deze verwondering te hebben gelaten.

Tot dank voor de hulp aan Burr bij zijn onderzoek door de ambtenaren van het Algemeen Rijksarchief bewezen, bood de Britse regering in 1900 de Algemene Rijksarchivaris een zilveren inktkoker met toepasselijke inscriptie aan, die in dank werd aanvaard (Corr. Alg. Rijksarchief, uitgaande brieven 26/11 1900, 401). Een geschenk, dat de herinnering kon wakker houden aan de voor Nederland onbereikbare archivalia in Engeland.

Bijzonder onaangenaam moet de ontdekking van de stukken voor P. M. NETSCHER zijn geweest, die, al was hij geen ambtenaar aan het Algemeen Rijksarchief, eveneens zijn hulp aan Prof. Burr had verleend. Netscher had juist enkele jaren tevoren (in 1888) zijn *Geschiedenis van de koloniën Essequebo, Demerary en Berbice* gepubliceerd, ongetwijfeld een zeer verdienstelijk werk, dat nog steeds geldt als het meest gezaghebbende voor de geschiedenis van de voormalige Nederlandse koloniën in de West. Netscher baseerde zijn studie echter uitsluitend op de bronnen in het Algemeen Rijksarchief, onkundig als hij was van het feit, dat ongeveer 120 delen van die archieven te Londen berustten. In tegenstelling tot Burr, waren Netscher blijkbaar niet de hiaten in de archieven opgevallen. Zelfs spreekt hij over het zeer complete archief van de directeuren van Berbice (Netscher, p. 87).

Behalve op archiefmateriaal, steunt Netscher ook op gedrukte literatuur, o.a. op het werk over de Nederlandse bezittingen in Guyana door J. J. HARTSINCK (Amsterdam, 1770). Hartsinck zou voor zijn studie ook oude archieven hebben geraadpleegd. Hij althans kan die archieven nog in ongeschonden staat hebben aangetroffen.

Het reeds genoemde rapport met bijlagen over het grensgeschil beperkte zich voor de periode na 1674 strikt tot gegevens over deze grens. Vóór 1674 werden echter ook stukken opgenomen, die meer in het algemeen de territoriale rechten van de Nederlandse West Indische Compagnie in Guyana betroffen. In het tweede deel van het rapport, dat de extracten uit archieven bevat, zijn dus voor de eerste keer in een moderne publicatie de stukken over Guyana in het Algemeen Rijksarchief in den Haag tezamen uitgegeven met die in het Public Record Office, zij het voor een beperkt doel.

Enige jaren later bracht deze uitgave C. A. HARRIS en J. A. J. DE VILLIERS op het denkbeeld de opkomst en uitbreiding van het

tegenwoordige Brits Guyana, zoals deze bij Netscher zijn beschreven, aan te vullen uit de stukken, die in Engeland berusten. Zij concentreerden hun onderzoek om de bekwame gouverneur van Essequebo en Demerary, LAURENS STORM VAN 'S GRAVESANDE. Hun publicatie kreeg de vorm van een keuze uit de brieven van Storm van 1738 tot 1772. Uit de elf omvangrijke bundels, die deze brievencollectie in het Public Record Office omvat, is in verhouding slechts een klein gedeelte, in extenso en in extract, in Engelse vertaling gepubliceerd. Het is opgenomen in twee delen van de werken van de Hakluyt Society (second series, vol. XXVI, XXVII, London, 1911).

Harris en de Villiers hebben voor hun inleiding en annotatie, voor zover na te gaan, geen aanvullend archiefonderzoek in het Algemeen Rijksarchief in den Haag verricht. Zij baseren zich op Netscher en op de stukken te vinden in de bijlagen tot het rapport van de grensgeschilcommissie. Beide publicaties, die van de grensgeschilcommissie en die over Storm van 's Gravesande door Harris en de Villiers, geven dus slechts een bepeıkte keuze uit het rijke materiaal van de twee archiefbestanddelen in den Haag en in Londen.

Weinig blijkt men in Engeland op de hoogte te zijn geweest van de omstandigheden, die hebben geleid tot deze afstand van origineel archief-materiaal door Nederland, geheel ingaande tegen het principe van het 'respect des fonds.'

In de reeds genoemde inleiding tot de Calendar of State Papers (Colonial Series, America and West Indies, ed. by Cecil Headlam, London 1910) wordt op p. VIII een brief geciteerd, die zich bevindt in een der indices op een gedeelte van de Nederlandse Guyana-stukken in het Public Record Office (C.O. 116/67) en waarin de afstand door Nederland van een gedeelte, in het bijzonder van de archivalia betreffende Berbice, wordt vermeld. Deze brief dd. 16 maart 1819 is geschreven door ROBERT MELVILL, Brits Consul te Amsterdam, aan de Secretary of State for the Colonies, Lord BATHURST. Naar aanleiding van dit formele briefje, dat geen nadere bijzonderheden bevat, oppert de bewerker van de Calendar enige veronderstellingen over de mogelijke aanleiding tot de afgifte, maar hij verdiept zich verder niet in deze zaak.

Een onderzoek in de diplomatieke correspondentie van de Britse gezant in Nederland, de Earl of CLANCARTY aan de minister van buitenlandse zaken CASTLEREAGH, te vinden in het ar-

chief van het Foreign Office in het Public Record Office, leverde wel is waar enige gegevens, maar pas door een aantal brieven en bijlagen, berustend in de archieven van de tweede afdeling van het Algemeen Rijksarchief, die dank zij de heer J. STEUR werden samengebracht, was het mogelijk hetgeen had plaats gehad geheel te reconstrueren.

Noch in het verdrag van 13 augustus 1814, waarbij de definitieve afstand aan Engeland van de Nederlandse koloniën Essequebo, Demerary en Berbice werd geregeld (E. G. LAGEMANS, *Recueil des traités et conventions conclus par le royaume des Pays Bas avec les puissances étrangers depuis 1813*, I, La Haye, 1858, p. 34–38), noch in de additionele artikelen (p. 38–40), komt een bepaling voor over de afstand van de archieven van deze koloniën aan Engeland.

Op 27 december 1817 echter richtte de Britse gezant in den Haag, Clancarty, zich tot de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, baron VAN NAGELL (arch. B. Z. 153), met de mededeling, dat hij van zijn regering een instructie had ontvangen, de afstand te eisen van de archieven en andere officiële documenten betreffende de vestigingen in Demerary, Essequebo en Berbice. Deze afgifte werd wenselijk geacht wegens "the necessity of having frequent and immediate references to the records of these settlements and the absence of such necessity, as applicable to this [het Nederlandse] government". De stukken betreffende die koloniën zouden nog berusten onder de West Indische Compagnie te Middelburg.

Het is niet verwonderlijk, dat Clancarty niet op de hoogte was van de ingewikkelde organisatie van het bestuur over de Nederlandse West Indische koloniën en daardoor ook niet van de archieven, die van deze besturen afkomstig waren. Als gevolg van die onkunde bleef zijn eis beperkt tot de stukken, die in Zeeland berustten. Noch wist hij van het bestaan van een hoofddirectie te Amsterdam, noch van de verschillende kamers, van welke de kamer Zeeland er slechts een was. Evenmin was hij toen reeds op de hoogte van het feit, dat Berbice bestuurd was geworden niet door de West Indische Compagnie, maar door een afzonderlijke directie, die te Amsterdam gevestigd was geweest.

De Nederlandse autoriteiten bleken niet veel beter op de hoogte, maar ernstiger is het, dat zij, met uitzondering van de directeur-generaal van koophandel en koloniën, JOHANNES GOLDBERG, en van een ondergeschikte ambtenaar in de provincie Zeeland, niet de minste belangstelling voor deze zaak hebben

gehad. Zowel Goldberg als bovengenoemde ambtenaar hebben getracht met deugdelijke argumenten de afstand van de stukken te verhinderen. Het reeds spoedig gevolgde aftreden van Goldberg (19 maart 1818) door de samenvoeging van zijn departement met dat van onderwijs, kunsten en wetenschappen tot een departement voor het publiek onderwijs, de nationale nijverheid en de koloniën, dat onder beheer van A. R. FALCK werd gesteld, maakte echter aan zijn bemoeiingen te spoedig een eind.

Door de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Van Nagell, was de brief van Clancarty voor advies aan de Koning overgedragen aan het departement van koophandel en koloniën (29/12 1817, B. Z. 307). Goldberg liet daarop een onderzoek instellen in het archief van de voormalige kamer der West Indische Compagnie te Middelburg (Goldberg aan de minister van buitenlandse zaken 31/12 1817, B. Z. 154).

Dit onderzoek werd verricht door de oud-commissaris bij het voormalige koloniale etablissement te Middelburg, W. C. LAMBRECHTSEN. Uit diens brief van 20 januari 1818 aan het ministerie van koophandel en koloniën (Arch. Kol. 173), blijkt, dat deze ambtenaar de draagwijdte van het Engelse verzoek terdege heeft begrepen. Hij geeft daarom zijn brief aan Goldberg een meer privé karakter, terwijl hij voorstelt in een officieel schrijven geen melding te maken van de aanwezigheid van de belangrijkste stukken, in het bijzonder van de notulen door het bestuur in de koloniën gehouden en in copie naar de kamer in Nederland gezonden. Lambrechtsen toont inzicht te hebben in de principes, die bij de afstand van archivalia moeten gelden. Hij toch wijst erop, dat men, vóór tot afgifte van stukken aan Engeland over te gaan, zich op de hoogte dient te stellen van wat de Engelsen hebben gedaan met de archieven, die zij in de afgestane koloniën aantroffen, de archieven dus, gevormd door de regering in de koloniën zelf en het interne bestuur aldaar betreffende. Bovendien vraagt hij zich af, hoe de gang van zaken is geweest bij de teruggave aan Nederland van de koloniën, die tijdelijk door Engeland bezet zijn geweest, b.v. Suriname en Curaçao. Al wordt in deze brief nog niet de gevolgtrekking gemaakt, dat Engeland alleen recht kan laten gelden op de archieven, die in de door Nederland afgestane koloniën zijn gevormd en daar zijn blijven berusten, toch wijzen de aangevoerde argumenten wel degelijk in die richting.

Aan tekeningen en kaarten van rivieren en de daaraan gelegen plantages scheen men in Zeeland minder waarde te hechten.

Lambrechtsen stelt voor twee van zulke in zwarte lijsten geencadreerde kaarten van Demerary aan Engeland af te staan, vooral omdat hij meent dat er betere kaarten bestaan.

In het advies van 5 februari 1818, dat Goldberg aan de Koning uitbrengt (Staatssecretarie 565) valt de meeste nadruk op het feit, dat zich in handen van de Engelsen de in de afgestane koloniën berustende archieven bevinden. Goldberg keurt bovendien de afstand van de stukken uit de archieven in Nederland af, daar men niet nauwkeurig op de hoogte is van de inhoud van die archieven, welke evenzeer Nederlandse koloniën kunnen betreffen, die niet aan Engeland zijn afgestaan. Goldberg adviseert de Koning dus, dat men de Britse regering zal antwoorden, dat in Nederland alleen die stukken aanwezig zijn, die gediend hebben voor de administratie van de Compagnie in Nederland, stukken van geen belang voor de Britse regering, terwijl het Nederlandse gouvernement zich bij een afstand van die documenten zou beroven van bewijsmateriaal in geval van aanspraken in rechte.

Als bijlage sluit Goldberg een lijst in van de stukken betreffende Essequebo en Demerary en hij wijst op het feit, dat geen archieven betreffende Berbice te Middelburg zijn bewaard. Het aantal van de in deze lijst genoemde delen (52) komt niet overeen met het aantal nog aanwezige delen in het Public Record Office, maar dit is blijkbaar een gevolg van de splitsing van enkele delen.

Op Goldberg's rapport met de volgens moderne opvattingen zo deugdelijke argumenten, wordt door de minister van buitenlandse zaken Van Nagell in zijn advies aan de Koning (10/2 1818, no. 43, Staatssecr. 565) op wel zeer denigrerende wijze gereageerd. Van het principe van het 'respect des fonds' blijkt deze diplomaat niets te begrijpen. Volgens hem is Engeland door de afstand van de bedoelde koloniën door Nederland gerechtigd tot het bezit van alle documenten, die deze koloniën betreffen, ofschoon, zoals hij moet toegeven, daarover in het tractaat van afstand geen bijzondere bepalingen zijn gemaakt. En wat het juridische argument betreft, eventueel benodigde inlichtingen voor rechtskwesties kunnen evengoed bij de Britse als bij de Nederlandse regering worden aangevraagd. Maar wat voor Van Nagell het meeste weegt: men moet voor alles nodeloze discussies met de Britse regering vermijden en haar daarom zoveel mogelijk ter wille zijn. Als enig voorbehoud adviseert Van Nagell de Koning om door het departement van koophandel en koloniën een onderzoek te laten instellen of de over te dragen

verzameling stukken bevat, welke betrekking hebben op koloniën, die in het bezit van Nederland gebleven zijn.

Daar het ondoenlijk is uit de gebonden delen archivalia uit te scheiden, stelt de Koning voor van eventueel in aanmerking komende stukken afschriften te doen vervaardigen (12/2 1818 no. 93, Staatssecr. 565). Weer wordt door Goldberg de ambtenaar Lambrechtsen ingeschakeld, die heel weinig voor deze vrij onmogelijke taak voelt, hoewel hij de enige is, door zijn vroegere functie nog enigermate met de West Indische archieven vertrouwd. Hij probeert zich aan de opdracht te onttrekken en adviseert alle delen naar den Haag te laten overbrengen. Daar kunnen zij dan door een ervaren persoon stuk voor stuk worden nagezien, een arbeid, die ongetwijfeld maanden zou duren. Maar van zulk een schifting verwacht Goldberg weinig heil. In zijn laatste adviesbrief beperkt hij zich ertoe het geringe belang van deze documenten voor de Britse regering te onderstrepen en de schending van de Nederlandse archieven bij de afstand aan Engeland. Als tussenweg zou Engeland wellicht nog een opgave kunnen doen van de archivalia betreffende de voormalige Nederlandse koloniën, die ontbreken in de archieven, welke Engeland reeds in handen waren gevallen bij de overgave van de koloniën. Alleen die ontbrekende stukken zouden dan door de Nederlandse regering kunnen worden aangevuld, zonder door een "overtollige zending het Nederlandsche gouvernement nodeloos van charters te beroven, die de regering in rechte nog zou kunnen nodig hebben" (Goldberg aan minister B.Z. 6/3 1818, B.Z. 158). Het was een concessie, waarbij ook Goldberg reeds iets van het 'respect des fonds' losliet. Enige dagen later trad hij af, zijn opvolger Falck heeft kennelijk geen enkel belang meer aan de kwestie gehecht.

Om aan het verzoek van de Koning te kunnen voldoen, werden te Middelburg twee commiezen belast met het onderzoek van de archieven betreffende Essequebo en Demerary, die nog steeds onder de rentmeester van 's Rijks domeinen waren blijven berusten en dus niet naar den Haag waren overgebracht. De beide ambtenaren moesten deze archieven doorzien op documenten afkomstig van andere West Indische koloniën. Het blijkt niet hoe dezen zich van die taak hebben gekweten. Zij moeten inderdaad alleen gelet hebben op de stukken afkomstig van en niet betreffende de andere koloniën. Immers over Suriname zullen zeker genoeg gegevens in de bewuste Guyana papieren te vinden zijn geweest. Het resultaat, dat verkregen werd, was in ieder

geval volkomen negatief. Zowel voor de moeite van het opzoeken als voor het aanreiken van de delen werd door het departement van koophandel en koloniën een douceur beschikbaar gesteld en daarmede was voor het hoofd van het departement Falck de zaak af. Hij adviseerde de Koning de nodige orders voor de overgifte van de stukken te geven (Falck aan de Koning 16/1 1818, Staatssecr. 635).

Bij besluit van de Koning van 20 juni 1818 no. 51 (Staatssecr. 635) wordt dan de afstand geregeld. De rentmeester van de domeinen te Middelburg wordt gemachtigd de archivalia ter beschikking van de minister van buitenlandse zaken te stellen. In de brief die Van Nagell 17 juli 1818 tenslotte verzendt ter beantwoording van Clancarty's verzoek van 27 december 1817 is geen enkele van Goldberg's argumenten overgenomen, maar volgt een afstand zonder enige restrictie.

Het betreft hier 49 delen, overeenkomende met de lijst, vervat in Goldberg's laatste schrijven van 16 juni 1818. Drie van de oudste delen over Essequebo uit de jaren 1676–1699, benevens de zeven delen copie-notulen zijn, dank zij Goldberg, in het archief van de Kamer Zeeland blijven berusten. Door de geringe werkelijke kennis of voorgewende onwetenheid die men in Nederland van de organisatie van de voormalige West Indische Compagnie had, bleef de afstand beperkt tot de stukken van de kamer Zeeland, echter wel het belangrijkste deel van de archieven en het beste bewaard.

Niet verloren gingen de archivalia betreffende Essequebo en Demerary in het archief van de directeuren der Compagnie, de Heren X, noch van die in de archieven van de kamers Amsterdam en de Maze, maar deze stukken zijn vooral voor de oudere periode slechts zeer fragmentarisch aanwezig. En zelfs de overgifte van de Zeeuwse stukken geschiedde niet al te consequent. Behalve de reeds genoemde oudste stukken en notulen is ook de loonadministratie achtergebleven. Evenmin zijn losse stukken betreffende Essequebo en Demerary overgedragen, behorende tot de archieven der verschillende kamers; deze moeten bij een nieuwe inventarisatie in het archief der West Indische Compagnie in het Algemeen Rijksarchief worden ingevoegd, maar zijn daar nu nog te vinden in een collectie "Verspreide West Indische stukken".

Begin september 1818 was de Britse regering in het bezit der archivalia van Essequebo en Demerary gesteld. Een ambtenaar

van de Britse ambassade, RICHARD PACKENHAM, ontving ze uit handen van de rentmeester der domeinen van Walcheren, A. STEUR, en bij de eerstvolgende scheepsgelegenheid werden ze naar Engeland verzonden. Over de procedure van overgifte zijn in het archief van buitenlandse zaken nog een aantal brieven bewaard (B.Z. 168, 169, 171, 311 en 312).

De Britse regering was tevreden, maar nog niet voldaan. Haar verlangens richtten zich nu op de documenten betreffende Berbice; 16 sept. 1818 dringt Clancarty aan op afgifte van ook die stukken (brief 18/9 1818, minister B.Z. aan minister van onderwijs, nijverheid en koloniën, B.Z. 312).

Weer is het Falck, die deze kwestie in eerste instantie te behandelen krijgt. In zijn brief van 6 oktober 1818 kan hij de minister van buitenlandse zaken de lotgevallen van deze archivalia melden. Hem is nu bekend, dat Berbice tot 1796 onder een afzonderlijke en particuliere directie heeft gestaan, buiten invloed van de West Indische Compagnie. In 1796 was de directie opgeheven en kreeg de Compagnie het beheer over de kolonie, die daarop de archieven van de directie overnam. Bij de overeenkomst met Engeland van 12 augustus 1815 over de handel van Nederlandse ingezetenen met de koloniën Essequebo, Demerary en Berbice (Lagemans I, p. 140–149) was de voormalige directie weer gesteld in het bezit van vier plantages, Dageraad, Dankbaarheid, Johanna en Sandvoort (art. 11, p. 147–148). Ten gevolge hiervan waren de archieven door de Nederlandse regering overgegeven aan de herleefde directie. De Britse regering diende zich tot die rechthebbenden te wenden (Falck aan minister B.Z. 6/10 1818, B.Z. 172). Men zou de directie van het verzoek van de Britse regering op de hoogte stellen (minister B.Z. aan depart. onderwijs, nijverheid en koloniën 29/10 1818, B.Z. 312).

De afstand geschiedde echter verder door bemiddeling van het departement van onderwijs, nijverheid en koloniën: 31 december 1818 meldt Falck aan de minister van buitenlandse zaken, dat 71 banden (gespecificeerd op een bijgevoegde lijst) gereed zijn voor afgifte (zie ook brief B.Z. aan de Koning 5/1 1819 en het besluit van de Koning 6/1 1819, La. Q3 no. 76, Staatssecr. 749). Van enige bedenkingen is dan in het geheel geen sprake meer.

Van de directie van Berbice na haar wederoprichting is geen archief bewaard, zodat wij de mening der directeuren over het verzoek van de Britse regering niet kennen. Toch schijnen deze directeuren, beheerders slechts over een viertal plantages – alles

wat nog restte aan Nederlands bezit in deze bloeiende kolonie – het belang van hun oude archieven te hebben ingezien, getuige de keuze van de stukken, die zij voor afstand in aanmerking lieten komen. Aan de druk van de Nederlandse regering hebben zij zich natuurlijk niet kunnen onttrekken, maar bij hun keuze hebben zij zich voornamelijk beperkt tot die documenten, die het inwendig bestuur van de kolonie betroffen. In Berbice was het namelijk gewoonte geweest, meer dan dat dit geval was in de andere koloniën, deze stukken in origineel èn in copie naar Nederland te zenden. Wij kunnen het betreuren, dat ook van de Berbice archieven zoveel voor Nederland verloren is gegaan, maar zeker treft de directeuren hierbij geen blaam.

De wijze echter, waarop deze afstand van archivalia is behandeld, belicht het weinige inzicht dat men in het begin van de 19de eeuw in Nederland over archivistische kwesties had, al waren er gunstige uitzonderingen, met name Goldberg, wiens adviezen intussen geen enkele invloed hebben gehad. Bovenal wijst deze gang van zaken op een totaal gemis aan belangstelling voor de Nederlandse geschiedenis overzee, en in dit bepaalde geval, voor de geschiedenis van een aantal Nederlandse vestigingen, die in de 18de eeuw zeker voor Nederland van economisch belang zijn geweest.

PUBLIC RECORD OFFICE

List Colonial Office p. 265 35C(D-H)

GUIANA, BRITISH

C.O. 116, 18/66 Dutch Association Papers

18	1686–1690		
19	1700	34	1764–1766
20	1705–1709	35	1767
21	1710–1718	36	1768–1770
22	1719–1720	37	1770–1771
23	1721–1723	38	1772–1773
24	1724–1725	39	1774
25	1726–1730	40	1774–1775
26	1730–1733	41	1775
27	1734–1737	42	1775–1776
28	1738–1742	43	1776
29	1742–1745	44	1776–1777
30	1745–1747	45	
31	1752–1755	46	1777
32	1756–1760	47	
33	1760–1763	48	1778

49 }	1778–1779		59	1787	
50 }			60	1787	
51	1779–1780		61	1787–1788	
52	1779		62	1788	
53	1780		63	1789–1790	
54	1780–1781		64	1790–1791	
55	1780–1784		65	1790–1791	
56	1781–1786		66	1791–1792	
57	1784–1786		67	Index	
58	1786				

C.O. 116, 68/136 Berbice

68	1681–1784	Ordinances, instructions etc.			
69	1785–1794	,,			
70	—	Instructions			
71	—	,,			
72	—	,,			
73	1735–1755	Grants of land			
74	1736–1753	Surveys			
75	1738–1740	Grants and surveys of land			
76	1753	Grants of land			
77	1765–1771	Surveys			
78	1737–1763	Mortgages			
79	1738–1763	Grants of land			
80	1737–1748	Church accounts			
81	1755–1756	,,	,,		
82	1756–1757	,,	,,		
83	1758	,,	,,		
84	1734–1742	Register of legal instruments		A. No.	0
85	1743–1744	,, ,, ,, ,,		B. ,,	1
86	1745–1746	,, ,, ,, ,,		C. ,,	2
87	1739–1742	,, ,, ,, ,,		,,	3
88	1742–1745	,, ,, ,, ,,		,,	4
89	1747–1748	,, ,, ,, ,,		,,	5
90	1746–1749	,, ,, ,, ,,		,,	6
91	1748–1749	,, ,, ,, ,,		,,	7
92	1750–1751	,, ,, ,, ,,		,,	8
93	1747–1754	,, ,, ,, ,,		,,	9
94	1752–1754	,, ,, ,, ,,		,,	10
95	1754–1756	,, ,, ,, ,,		,,	11
96	1756–1758	,, ,, ,, ,,		,,	12
97	1759–1760	,, ,, ,, ,,		,,	13
98	1759–1761	,, ,, ,, ,,		,,	14
99	1759–1763	,, ,, ,, ,,		,,	15
100	1760–1763	,, ,, ,, ,,		,,	16
101	Index 1734–1763				
102	1740–1744	Register of legal instruments			
103	1747–1751	,, ,, ,, ,,			
104	1751–1756	,, ,, ,, ,,			
105	1757–1762	Requests addressed to the Court of Law			

106	1764–1766	Records of the Court of Policy and Criminal Justice
107	1768–1770	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
108	1769–1773	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
109	1773–1774	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
110	1774–1776	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
111	1776–1778	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
112	1778–1780	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
113	1779–1785	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
114	1784–1786	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
115	1786–1789	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
116	1789–1791	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
117	1791–1793	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
118	1764–1766	Statistics of soldiers, slaves, buildings, etc.
119	1766–1770	,, ,, ,, ,, ,, ,,
120	1771–1774	,, ,, ,, ,, ,, ,,
121	1774–1776	,, ,, ,, ,, ,, ,,
122	1775–1778	,, ,, ,, ,, ,, ,,
123	1777–1779	,, ,, ,, ,, ,, ,,
124	1779–1785	,, ,, ,, ,, ,, ,,
125	1785–1789	,, ,, ,, ,, ,, ,,
126	1789–1791	,, ,, ,, ,, ,, ,,
127	1791–1795	,, ,, ,, ,, ,, ,,
128	1765–1771	Taxations, returns, poll-tax, church-tax, etc.
129	1771–1774	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
130	1774–1777	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
131	1776–1779	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
132	1779–1786	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
133	1786–1790	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
134	1791–1793	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
135	1793–1794	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
136	1765–1790	Accountbook

SUMMARY

DOCUMENTS IN THE PUBLIC RECORD OFFICE, LONDON, CONCERNING THE FORMER DUTCH COLONIES OF ESSEQUEBO, DEMERARY AND BERBICE

The Public Record Office in London has a number of documents relating to the administration of the former Dutch colonies of Essequebo, Demerary and Berbice, now British Guiana. They are listed as Colonial Office Papers C.O. 116/18–136 and enumerated in the foregoing appendix (p. 137).

Although the 1814 agreement on the transfer of these colonies to the British Crown did not contain any clause concerning the archives, in 1818 the British government requested that they should be handed over, and the Dutch government, without regard to what is known in archival science as 'respect des fonds', complied with the request.

Accordingly, both West India Company archives from Zeeland concerning Essequebo and Demerary and the separate Berbice archives, were transferred to Great Britain in 1818 and 1819 respectively.

The inter-departmental correspondence concerning the transfer, showing some objections on the part of a few Dutch officials, has been pieced together by the author, after she had traced the use that had been made of the documents in previous research, since no one in the Public Record Office knew more about their origin than could be gathered from the bare inventory.

NETSCHER's history of the colonies of Essequebo, Demerary and Berbice (1888) was based on research in the archives in The Hague only, and on published material such as Hartsinck.

BRUGMANS' 1892 report on archives in Great Britain pertaining to Dutch history does not mention the documents in question.

But a member of the United States Commission investigating 'the true divisional line between the Republic of Venezuela and British Guiana' in 1896/97 found that a series of documents on Essequebo in London were exactly those missing from the Netherlands State Archives.

The second part of the nine-volume report of the boundary commission contains extracts from both series of documents, those in The Hague and those in London.

The same can be said of HARRIS and DE VILLIERS' edition of the letters of Governor Storm van 's Gravesande, 1738–1772 (Hakluyt Society, 1911). But here also the publication concerns only a narrow selection from the abundant material.

Eventually a letter dated 1819 from the British Consul in Amsterdam quoted in the Introduction to the Calendar of State Papers, Colonial Series, 1910, and mentioning the transfer of the Netherlands documents to the Public Record Office, gave the author a clue towards finding the rest of the pertinent correspondence.

AUDREY J. BUTT

SYMBOLISM AND RITUAL AMONG THE AKAWAIO OF BRITISH GUIANA

For the purpose of this article it is convenient to keep in mind the following definitions (cf. *The Concise Oxford Dictionary*):
A ritual: is "a ceremonial act, observance or procedure".
A symbol: is "a thing regarded by general consent as naturally typifying or representing, or recalling something by possession of analogous qualities or by association in fact or thought".

I should like to stress the first part of the definition of a symbol – namely that it is a thing so regarded by *general consent.* I am only prepared to regard the meaning of an action or thing as it is expressed by the people themselves, or as it can be found unmistakably implied in the social context. What I particularly wish to avoid is the imposition of preconceived ideas from another society with a very different system of thought for it is not profitable to confuse the meaning which the people give with the meaning which the observer ascribes to an act or thought. The meaning which the people give will contain the symbolism, if there is any; the meaning which derives from the observer will give, at the best, the social significance: at the worst it will give the observer's own thoughts.

Interpretations are subject to frequent changes; moreover, we have all encountered books containing elaborate systems of symbolism which have been foisted by their inventors on some obscure rituals of primitive peoples. Rarely do such revelations of symbolic meanings ring true and the reader is left with the feeling that more is owed to the ingenuity and labyrinthine

---

The author, who is Demonstrator and Lecturer in Ethnology at the Pitt Rivers Museum, Oxford, carried out field research among the Akawaio Indians of British Guiana in 1951–52 and in 1957. She acknowledges with gratitude financial aid and equipment received from the Colonial Development and Welfare Corporation, the American Association of University Women, the University of Oxford and the London University Central Research Fund.

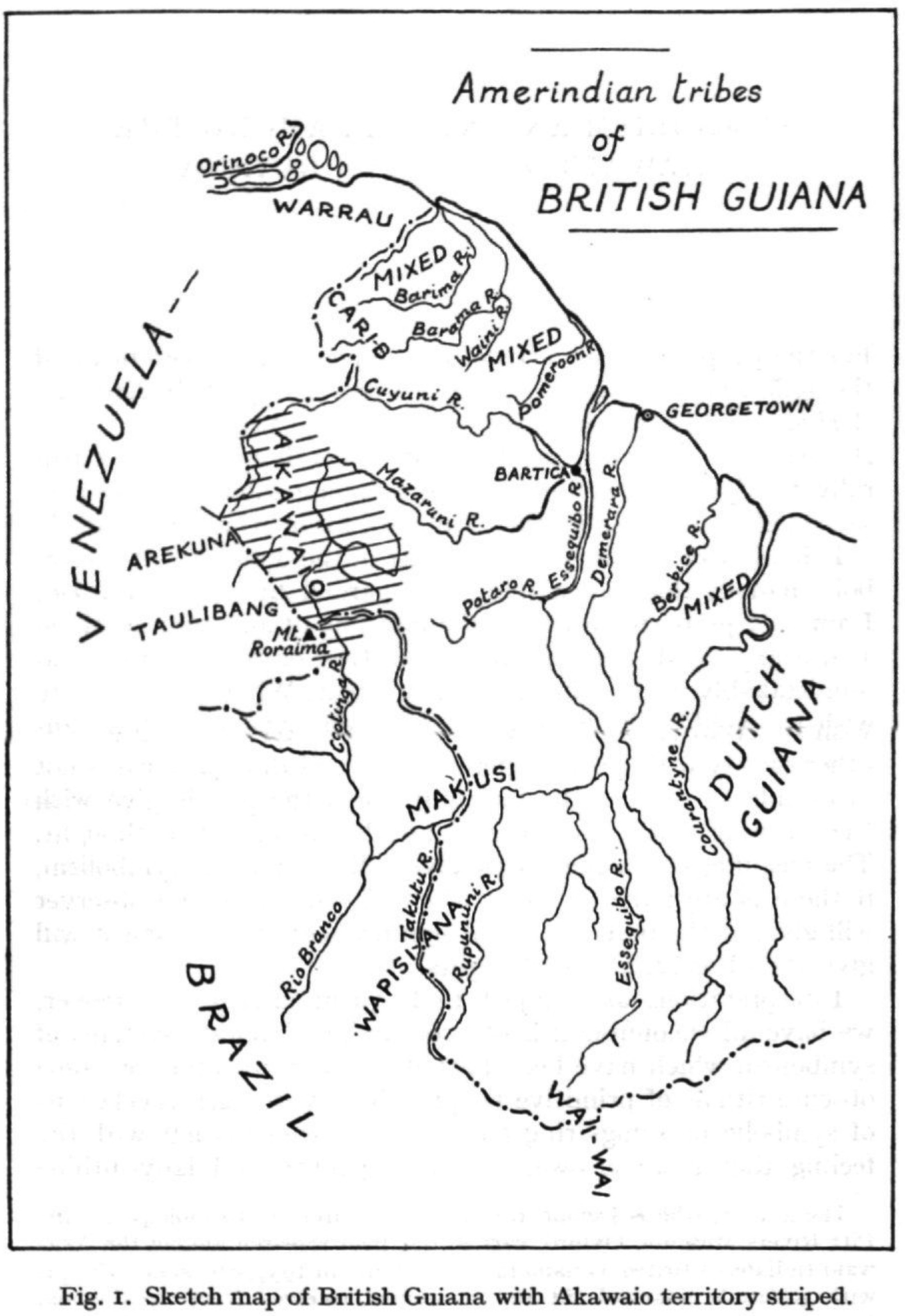

Fig. 1. Sketch map of British Guiana with Akawaio territory striped.

complexity of the author's brain, or to the school of thought he was trained in, than to an understanding of those who performed the original actions. Certainly in the case of the Guiana literature, the interpretations and guesses which various authors have hazarded, based on insufficient knowledge of the language and people, rarely have more than the palest resemblance to the actuality as expressed by the people themselves – and necessarily, the conclusions drawn from these inaccurate interpretations are open to doubt.

Even more important is the fact that the statements made by observers are not anywhere near as interesting or productive of thought as those made by the Amerindians themselves.

The main difficulty in presenting an account of Akawaio symbolic behaviour and related beliefs is what to leave out. It is no exaggeration to state that Akawaio conceptions are riddled with symbolism; moreover, it is a symbolism which can easily be recognised as such once a certain competence in the language has been attained. Here, I select some particular rituals and discuss the symbolism contained in them in the confident belief that what I describe is fairly typical of what has had to be omitted.

DIFFERENTIATION BETWEEN SYMBOLISM AND OTHER MODES OF THOUGHT

First, I wish to differentiate briefly between symbolism and other forms, such as simile and analogy, because this will lead to a better understanding of Akawaio conceptions of thought in general.

1) The Akawaio are very fond of playing about with words. For example, they often amuse themselves with word games when lying in their hammocks at night before going to sleep. One will think of a word or person's name, reverse it or otherwise mix up the syllables and the others will try and guess what the proper word is.

Akawaio also have a feeling for the sound of words, but at the same time, in making up a word, forming new combinations or adapting a word, they like both to be appropriate and also to give the word an expressive meaning. This usually takes the form of creating a word picture or making the word refer to some characteristic. They are exceptionally able at making up nicknames.

2) Very frequently the Akawaio convert their words into si-

miles. They have a good number of suffixes which enable them to do this. Amongst the most usual ones are the ending '*-kasa*', meaning 'like'; '*-warai*', meaning 'similar to', while any noun can have '*-be*' tacked on to the end. This suffix '*-be*' can give all sorts of twists of meaning to a word. It can make a noun into an adjective; e.g. '*nopu*' = wife; '*nopube*' = wifely; or it can be used as a straight simile, i.e. '*nopube*' meaning 'like a wife' (but implying that she is not one in fact); or it can be used to give a meaning of status or position, as '*nopube*' meaning 'stands in the position of a wife' (implying in this case that she actually is one). In this latter usage it can be interchangeable with the noun without the suffix. I found Akawaio more flexible and expressive, if more vague, than English in this use of '*-be*' and it is no good trying to translate it with a straight English adjective on every occasion.

If the Akawaio come across anything unfamiliar their first reaction, like most peoples perhaps, is to liken it to something which is familiar to them, and they do so in ordinary speech by using the suffixes I have mentioned.

3) Nearer to symbolism is the simile which has turned into an allegory. This occurs chiefly in the poetic picture language used in traditional songs, and also in some, at least, of their folk-lore. Very many of the old songs appear at first sight to be simple descriptions of scenes from nature. Sometimes they are obscure enough to be practically incomprehensible to anyone who has not a very intimate knowledge of the creatures which live in the Guiana countryside.

E. g. "Like fish darting to take flowers dropping on the water" – meaning that people are coming eagerly to drink cassiri [1] from the hollowed out tree trunk.

E. g. "Aiari [2] comes from the mountain and stupifies fish" – meaning that the drinks at the spree are strong like the aiari and are going to stupify the people; i.e. make them drunk.

E. g. "The Nakoko bird sits on a tree over a big river" – meaning: just like the Nakoko bird so the people at the beginning of a spree sit and wait over the flood of drink prepared for them.

E. g. "The Duckler is swimming round and round on the river" – meaning: like this bird the singers are dancing round and round in the house.

These are all songs sung at the 'spree', the Indian celebration of feasting, dancing and drinking. Very occasionally, the suffix '*-be*', meaning 'like' in this context, occurs at the beginning of

---

[1] A fermented drink made from cassava and purple potatoes.

[2] *Tephrosia toxicaria*, used to poison the rivers at times of low water in order to obtain fish.

the description, but apart from this there is often nothing to indicate the true meaning of the allegory – either in word or accompanying action. Had I not been lucky enough to encounter an Akawaio who volunteered the true meaning, quite by chance, I might have gone on asserting, like other travellers, that the people merely sing about the birds and animals, for to ask for a meaning presupposes knowledge of the fact that there is more than meets the eye, and I had thought the songs quite obvious. "Not *real* birds", said my informant hesitatingly, "not *real* fish – but just like them". Then he added, "it means people".

Once the anthropologist becomes accustomed to this way of thought and the type of analogy, he can soon see many of the meanings before asking for explanation.

SYMBOLISM IN 'TALING'

Let us proceed from near symbolism to symbolism in the sense of the definition I have adopted. My first example is that which is involved in 'ritual blowing', or *taling*. I choose this aspect of Akawaio beliefs because it continues onto a symbolic plane of thought their tendency of giving a word picture and also because *taling* is essentially a ritual procedure.

Detailed information on ritual blowing has already been published (1) but during a period of further field research in 1957 I obtained additional information which throws more light on the thought processes behind the ritual.

Ritual blowing is a process whereby an Akawaio can cause an enemy to fall sick and perhaps die, or whereby he can help a friend or relative to recover from sickness. It can also be used for success in hunting, to keep away rain, to prevent or induce pregnancy, to cause an easy birth, to make the garden prosperous – in fact, it can be used to achieve almost any end, good or bad.

People blow by forcing their breath through the mouth in short, sharp gusts; at the same time the blower has to utter certain words under his breath. These are the two essential acts, though sometimes tobacco smoke is used as an aid and it is also believed that, by and large, old people know best how to blow effectively. When a person blows the Akawaio believe that his or her spirit or vitality (*akwalu*) goes out from the body and performs the work. In these beliefs, spirit and breath are frequently associated. In addition, and this is a fact I did not know when I first wrote about *taling*, the words which are muttered invoke an outside spirit helper.

The following *taling* words are supposed to cure *engup*, an eye infection caused by a small fly – according to medical, but not Akawaio, opinion!

Wei	manzik	enuposak			kaborudulimake	eletölima
Sun	child	eyes are blocked up			with clouds	fire smoke
mölö	eporopia	tolongkang		wei	manzik	segatnunga
that	meets you	short dry season		sun	child	tries very hard

poropia Pölewalök
meets Screecher Parrot

Blows:

To make a word for word translation, without assistance, was impossible. This is because the words used are frequently those which never occur in ordinary speech. *Manzik*, for example, is never used except in *taling*. The normal Akawaio word for 'child' is *mule*.

The explanation which was volunteered is as follows: – "The sun child used to be a person", they said. (This refers to the culture heroes of these Carib tribes, brothers who were born of the sun and a woman on earth.) "People's eyes get blocked up with smoke clouds from the fire". (This gives them *engup* eye infection sometimes.) "In the same way, in the short dry season, smoke from garden fires blocks out the sun child's eyes." (This refers to the fact that people burn their newly cut gardens in the short dry season when the felled vegetation is withered and burns easily. Very often, the people of a village burn several gardens in one day and as you stand in the village columns of smoke from distant clearings rise above the forest and block out the sunshine.) In other words, just as people's eyes get 'blocked up', or swollen, with fire smoke, so the sunshine is blocked out when gardens are burnt in the short dry season. It is interesting to note that 'sunshine' in Akawaio is literally 'the sun's eye' (*wei yenu*).

To cure the eye trouble the parrot spirit is invoked. The explanation given was "the parrot meets the patient and tries very hard to cure the illness with his own wind. That is" my informants added, "the parrot flying across the sky makes a way through the smoke clouds and seems to be trying to clear the clouds away".

What the *taling* words do is to create a picture, of smoke clouds

over the forest blocking out the sunshine. A flock of parrots, disturbed by the fires, flies away through the smoke and as they go they seem to be clearing a pathway through it and letting the sunshine filter through: – so the parrot spirit is invoked to clear the eyes of the patient which are believed to have suffered from fire smoke in the house at night or when cooking.

Another example of blowing words to cure the same eye infection is as follows: "Creek water in a big pool has rubbish, leaves, dead flowers, seeds etc., floating on top, these have blocked the eyes of the swimmer. Someone tries to clean out the eyes but they cannot. Eyes are like pools – they have *engup* on top, or in other words, rubbish, as pools and creeks have. The duck can clear a way through rubbish when swimming so the duck helper, when called on with the right words, can get the person clear eyes".

Whooping cough in Akawaio is called *arowdaima*. *Arowda* is the howler monkey and so it is, literally, 'howler monkey sickness'. To cure this the Akawaio blowing words call on the chicken hawk and the eagle. They say the various monkeys, the birds, the sloths and all the creatures which live in the tree tops are scratching the tree with their claws and spoiling the tree's voice and making the tree cough. The eagle and chicken hawk are summoned as helpers because they swoop down and eat the tree-top animals and birds: – so these helpers will cure the person who has howler monkey sickness and whose voice has been spoilt by it, for the birds invoked will destroy the causes of the illness.

One rather amusing blowing ritual is to stop thunder and rain. The words say that the forest spirit, *Imawali*, gets angry; so do all the mountain spirits and the mountain snakes. "When they are angry they make thunder and rain steady", said an informant, "so the owner of *taling* calls on the electric eel because it will stop the angry spirits from making thunder and rain by giving them all an electric shock".

Taling, or blowing, is a ritual procedure, being ceremonial, and the Akawaio themselves regard it as being quite different from ordinary breathing or puffing of the breath. They have different words for the two actions. It is noticeable that the similes and allegories used are mostly taken from the natural surroundings of the people and sometimes, from social life. The same can be said for their symbolism: – the *taling* words, like the spree songs create a word picture of a scene in nature. The Akawaio think

in terms of natural symbols, rather than in terms of conventional symbols by which signs have been arbitrarily chosen and stand for things or ideas with which they have nothing in common except association in thought. This habit of creating word pictures of natural scenes makes their spree songs and blowing words look deceptively alike. However, there is a difference. The spree song picture, as e.g. the duckler swimming round and round, is just a plain narrative description by which one subject (usually social, as dancing round and round), is described in the guise of another which is suggestively similar. That is, it is an allegory, as already mentioned. The *taling* word picture, on the other hand, is deliberately employed because analagous qualities are represented in it and, by virtue of these qualities of resemblance, there is thought to be an actual association between the pictures or thought which is called to mind and the social reality which the Akawaio is trying to affect. There is believed to be present an affective relationship and this makes the picture employed a symbolic one and not just poetic description. Moreover, something is supposed to be achieved by this use of association of qualities of resemblance. This appears to me to be the essence of Akawaio categories of symbolic thought and it is fully covered by the definition which is stated at the beginning of this article.

So far, I hope to have shown that in the case of the Akawaio practice of blowing to attain their wishes, there is a very close association of a symbolic mode of thought and a ritual method of procedure. The details given serve to show exactly how the two are associated and the effect they are thought to have according to the beliefs of those who engage in the ritual. If I were to analyse every aspect of the ritual there would be other factors besides symbolism to take into consideration. According to the Akawaio shaman, who claims to be able to see spirits during his seances, a person who is sick from blowing has three spirits in his body. One is the sick man's own spirit which normally resides within him and has nothing to do with the blowing ritual which has been practised against him. A second spirit is that of the person who blew the sickness, which went out with his breath and entered the victim in order to work the intended evil. A third spirit is that of the nature spirit which the blower summoned to his aid by pronouncing certain words and evoking the power of symbolic association.

In terms of the older schools of anthropological theory this spirit activity would come under the heading of animistic religion,

whereas the mode of summoning the spirit helper and the effects achieved by the symbolic association involved would be regarded as magic and witchcraft. Although I am only considering the symbolic aspects of the ritual in this context it is important to note that spirit beliefs are involved which appear to stem from quite a different line of thought from the symbolic one. To lump everything under the term of 'ritual' is such a convenient habit because it saves anthropologists the trouble of dealing with the vexed question of differentiating between religion and magic. On the other hand, it may well have the result of obscuring some very different elements and processes of thought – of which symbolism may be only one.

SYMBOLISM AND CHARMS

Tattooing

One of the most noticeable features of many Akawaio women is the characteristic pattern of tattooing on the lower half of the face, in the region of the chin and mouth. There is also some tattooing on the limbs, particularly the forearms. The patterns are achieved by cutting or pricking the skin and rubbing in a black dye. The ingredients of the dye used are always two kinds: something black and something sweet. Lamp black mixed with burnt sugar cane or wild honey are most usual. The patterns themselves are various. Some typical ones are shown in Fig. 2.

One common arm pattern is called the 'fish skin pattern' and I learnt that this particular fish, the hassar, has a skin which tastes sweet. Another one is *tedzang*, which is the name of a honey bee. Another pattern represents the spider and yet another, the camudi snake – the big *Boa constrictor* which we see depicted on the covers of South American travel books in an attitude of being about to squeeze and gobble up the intrepid explorer, his canoes and retinue. The *kansök* pattern is the scorpion's tail. Years ago the women cut their tongues and rubbed in honey or the juice of a sweet tree bark.

The women regard all these patterns as cooking charms, using the word *murang* which I discuss later on. With these charms they can make sweet cassava bread (the staple food derived from manioc) and also sweet drinks. A girl receives her first tattoo patterns, usually on the arms, some years before puberty and I once saw a number of little girls lined up for the operation with an age range from 6 to 12 years. One girl had already had

several patterns. The scorpion's tail pattern on the face, is also a sign of puberty and the process of tattooing it is usually reserved until then. Women may continue to add tattoo patterns from time to time after puberty and even after several years of marriage.

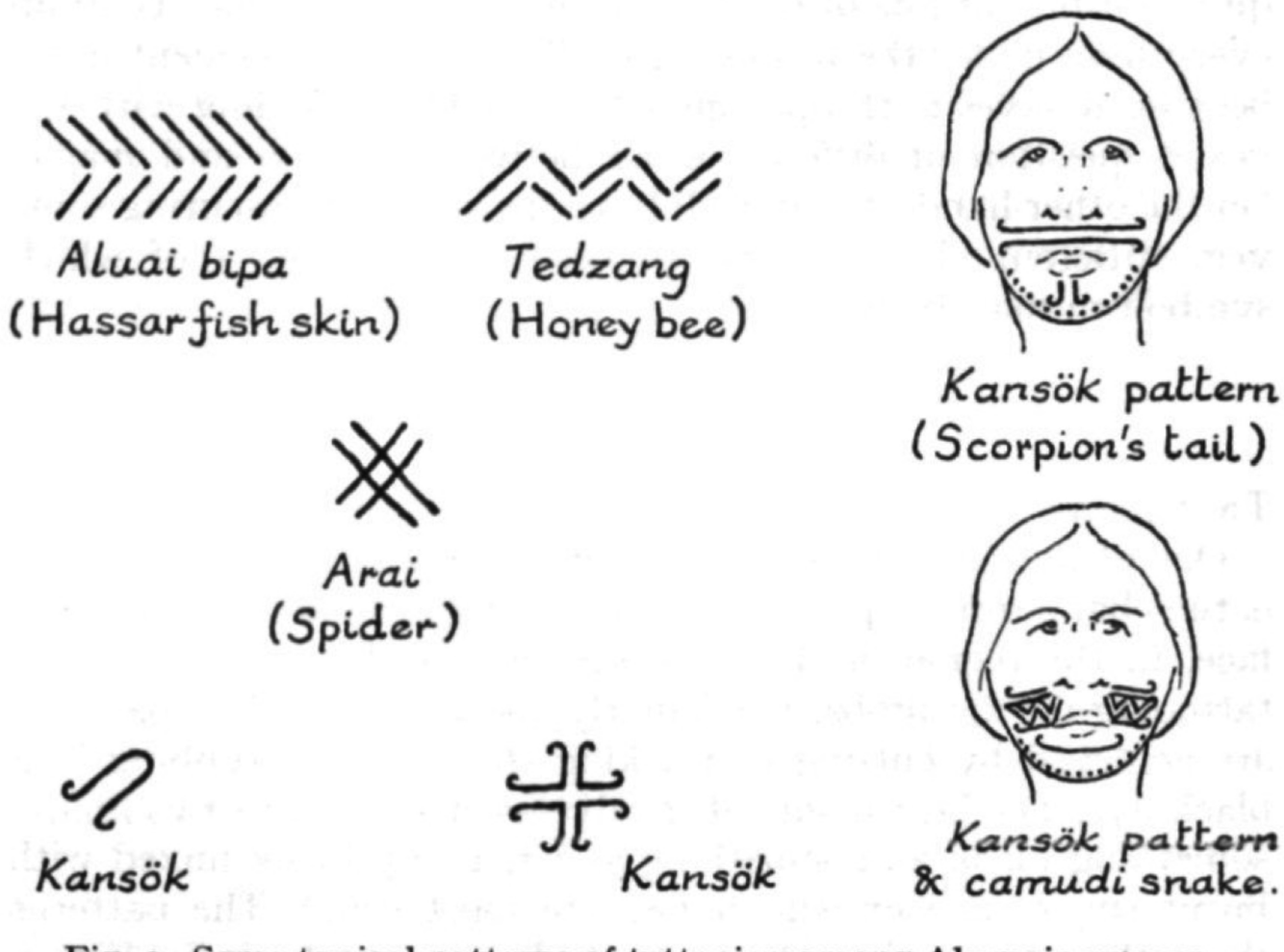

Fig. 2. Some typical patterns of tattooing among Akawaio women.

A study of tattoo patterns leads to the realization of an extensive form of symbolism underlying their execution. Why, we may first ask, should stress be laid on *sweet* cassava and *sweet* drinks? The answer lies in the methods of brewing and the type of occasion for which drinks are required. Most of the traditional Akawaio brews derive from garden products such as yams, cassava, potatoes and maize. The most notorious incident in brewing is that involving the chewing of part of the ingredients of the drink and spitting the chewed food back into the drink which is then left to ferment. One of the classic incidents in books published on British Guiana Indians is that in which the author describes how he drank certain brews and then found out to his dismay how they were made, and what his reactions immediately were!

The function of chewing is to assist the fermentation and give a better taste. The saliva acts on the starchy substances and a

chemical change occurs converting the starch into sugar. The sugar, after a short lapse of time, produces a stronger, fermented drink than would otherwise be obtained. Nowadays, chewing is rarely done and sugar cane juice is used instead. However, sugar cane is not indigenous to South America and though it was adopted enthusiastically by the Indians its use as a brewing aid replacing chewing does not appear to have come into vogue among the Akawaio until this century.

Alcoholic drinks are important for Akawaio celebrations for they get everyone into a jolly mood (sometimes a quarrelsome one), and create the party atmosphere which alcohol does with us. They also provide the means of enjoyment for various minor social occasions, at communal meals, family parties, visits, working parties, and so forth. The drink is as much a food as a drink on account of the sugar content and stimulant and it is an invaluable pick-me-up on long journeys and during periods of hard work. Consequently, it is easy to see, in virtue of the importance of alcoholic drink in the society and its mode of preparation, why stress is laid on sweetness. The women, who did nearly all the chewing before sugar cane was used and who bake the cassava bread and prepare the drinks, bear the symbols of sweetness, and of the bee in particular – the insect which produces the essence of sweetness. The tattooed arms prepared the drink and the tattooed mouth and jaw chewed to produce the sweetness. Among the Barama River Caribs of British Guiana, we are told that a woman could only pass a drink to a man if her arm was tattooed. (2)

Less obvious is the symbolism of the spider, scorpion's tail and snake patterns, seen tattooed across the cheeks of elderly Akawaio women. The explanation from the Akawaio viewpoint was given me as follows: "Women have the scorpion's tail patterns in order to make sweet cassava and drinks. They also have the symbols of bees and other things on their arms, as well as the scorpion's tail on their arms and round their mouths. Years ago, bees with painful stings were represented. This is because the women wanted to be able to make sweet, strong cassiri and other drinks which would get the people drunk at sprees".

The sting in the scorpion's tail, the sting of bees, the sting of the ant and the bite of the spider and camudi snake are symbols which Akawaio have taken from nature and which they use to help them to produce a strong drink with a kick – or sting – in it. (3)

The patterns have an aesthetic as well as a practical appeal

to the Indian. They are regarded as beautiful, or were so regarded in the past; they attract the opposite sex and are a mark of maturity and of the attainment of certain skills, namely cooking and brewing. On the practical side they are believed to assist the bearers of the patterns in these specific skills. The aim of the women is to produce a powerful drink to make the men merry and drunk during celebrations and to achieve this they enlist the aid of the creatures which possess the necessary characteristics and by symbolic association they think to reproduce these same qualities.

Tattooing is what is called an *urichang murano*, that is, a 'woman's charm'. A few men also have some tattoo marks round the mouth in the scorpion's tail pattern, but the ingredients of the dye differ, being a compound of charred plant roots. These *warawok murano*, that is, 'men's charms', are hunting charms. These, I now wish to discuss.

Hunting & Fishing Charms

Hunting and fishing charms are various:

1) The most common is the plant variety. Special charm plants are grown round the settlements and in the gardens. A piece of the root of one of the plants is dug up and the man's chest or arm is cut in several places, so that the blood flows; then the root is dipped in water and the juice squeezed from it into the cuts.

2) Sometimes a latticework is made and ants placed between the slats. The stinging side of this ant frame is then pressed against the flesh of the hunter, his arms or chest, so he gets badly stung.

3) Juice from frogs is frequently rubbed into cuts on the arms and chest in the same way as juice from plant roots.

As with other procedures which are inspired by a symbolic way of thinking it is at first sight difficult to make any sense of this type of charm. Most observers, ethnologists and psychologists, have said that they are a form of self-torture before hunting and that they have the effect of training the Indians to endure pain. One psychologist maintained that the conscious reasoning behind them is to ensure alertness for the hunt. Maybe they do have these effects but the Akawaio just roared with laughter at these explanations for they use the charms with quite a different purpose in mind.

Let us consider the leaf charms first: often they are caladiums, with splashes of white, cream, pink or red on the leaves. Some-

times, various lilies, as the red Amazon lily, are used; sometimes reeds or grasses and sometimes yet other plants. Each animal has its own plant charm, so that if you want to hunt tapir you take the tapir charm plant; if you want powis (crested curassow) you take the powis charm plant, and so on.

"How do you know these plants will get you meat"? I asked various Akawaio. Sometimes they replied by saying that they got the plants from old time people and knew from experience that they were good for hunting: more often they began to give other explanations. The caladium with cream splashes on its leaves proved to be reminiscent of the markings on young tapirs. A deer charm had a large green-purple leaf, like a deer's heart. Another had cream veins, like the stripes which young deer have. A yarrow fish charm had a leaf shaped like a fish's liver. A wild turkey charm was a caladium with red veins in the centre and white spots – the bird has a red wattle and white flecks on its breast. Yet another caladium had a leaf like the head and ears of an aguti while the red spots were said to be like the bête rouge [1] on its nose. One leaf was reminiscent of the *weluwe*, a fly. If the root is grated and put on a dog's nose then the dog hunts everything and rushes about after meat – just like the *weluwe* fly!

The ant frame has a similar mode of thought governing its use. Ants are energetic hunters, going out early in the morning to seek food – so must the hunter be energetic and get up early. One type of ant is an aguti charm because the ants are the same colour as this rodent.

Frog charms are used and in some instances the connection between the frog and a certain animal is explained in folk-lore. However, the *kunawa* frog (*Phyllomedusa bicolor*) [2] is used as a charm because this tree frog has its home in a small pool of water in a tree and the pool is usually filled with all sorts of feathers of different birds. This, for the Akawaio, indicates that the *kunawa* frog attracts birds to it.

How are the charms believed to work? The caladium roots, which constitute a large section of the charms, are said to make your skin itch. The itching in the hunter's skin draws the itching animal to him. It is true of all hunting and fishing charms that they are believed to *call* the animals and fish to those who have

---

[1] Bête rouge = *Trombidium* sp., is a minute red insect which burrows into the skin and causes much irritation.

[2] My thanks are due to Mr. WOODLEY of the Oxford University Potaro River Expedition of 1959 for this identification.

taken the charms. Since Akawaio techniques are based mainly on stalking game through the forest, imitating their calls and bringing the creatures within easy reach of a shot with bow and arrow, gun or blow pipe, we can see how appropriate these charms are. That hunting techniques have a definite connection is also suggested by the fact that one type of peccary is said not to have a charm, because it is got by tracking and not by calling.

The word *murang*, which I translate as 'charm', is applied to all charms which I have described. Its literal meaning is 'attraction' and the verb, *muranguya*, means 'I attract'; the object of the *murang* is to attract meat, fish, etc., by reason of the symbolic association which is perceived between it and the creature it resembles in some way.

There are other *murang*, or charms, besides the hunting and fishing ones and the cooking and brewing charms in the women's tattoo patterns. There are charms for making people energetic workers, for making women's hair grow long; making people plump; enabling the shaman to bring down certain spirits during his seance; making someone love you; making children grow tall; enabling you to sing well, and to achieve many other things. To give one detailed example out of all these: the shaman (*piai' chang*) squashes the *wamong* (sun bee) and drinks it in water because this insect makes your voice "come good". "The bee has a loud voice", and in fact one can always tell a shaman who has taken this charm because when he sings a spirit song during a seance there is a characteristic ringing noise in the last long-drawn out note, reminding one of the sun bee and the loud whirring noise it makes in the forest at dawn and sunset.

Medicines among the Akawaio are frequently referred to as *murang*, or charms, although there is also another word, *dibik*, meaning a 'cure', (*dibikuya* = I cure) which is applied specifically and corresponds more to our word 'medicine'. There is a great deal of interchangeability in the use of *murang* and *dibik*, both as regards the hunting charms I have already described and the charms designed to cure sickness. This interchangeability is understandable if we examine the various types of medicines in vogue among the Akawaio.

Medicine Charms

Some medicines are plants which are administered in the same way as hunting charms – i.e., by cutting the skin on arms and legs and rubbing in juice from a plant root. Sometimes infusions

are drunk, made from bark, leaves or roots of a plant or tree. Sometimes ant frames are administered.

Even more indicative of the essential similarity between 'charms' and 'cures' is the symbolic way of thinking which is at the base of them both. Just as with hunting and other charms the efficacy of medicines is usually based on some form of symbolism. Generally, however, the form of the association between the medicine and the illness to be cured, is rather different from that which is most common between the hunting charm and its animal. For example:

1) A cure for the eye infection (*engup*) is *Piait'ma manadu*. It is a fungus which grows on rotten branches which litter the forest floor. The name of the cure means 'Piait'ma's breast'. Piait'ma is an order of mountain spirits and the breasts of Piait'-ma women are long and flapping. When the shaman brings down a Piait'ma spirit during his seance she is said to carry cooling medicine in her breasts to cure the patient. The fungus which bears her name is shaped like a long breast and has a white juice inside. The patient nips off the end of the fungus and squeezes this juice into his infected eye and so his sickness will be 'cooled down'.

2) *Piait'ma mömbödöpö* - literally meaning 'Piait'ma's after-birth', is a particularly nasty looking clay which is found on the banks of rivers. If a child is sick with bronchitis or has a very bad cold, the clay is mixed with water and the person bathed in it. This too, cools down the sickness. As one informant aptly remarked "Piait'ma is a good cooler"!

3) Dew is collected and drunk for a cold. Dew is called *chilikö itagu* – star spittle. Water is cool from the stars and therefore cools down sickness. Immersion in cold water, in a river, is another method of cooling down sickness.

4) Just as a range of 'cooling down medicine' is used as cures so another set – of bitter medicines – is used in medical treatment. Seeds, infusions of leaves and hot things like pepper and ginger, are all used to drive off the sickness from the patient. Bitter things are believed to stop blood from flowing, so there is a whole range of bitter medicines used by menstruating women.

This idea of the properties or essence of substances is clearer still in certain ritual occasions into which this particular way of thinking enters most strongly.

Puberty Rites of Girls

At the time of first menstruation a girl is slung in her hammock away from the men who would have no success in hunting if they had contact with her – so it is believed. Often she is partitioned off with leaves of the purple heart (*Peltogyne* sp.) or green heart (*Ocotea rodiaei*) trees. The girl may be given the ant frame to make her an energetic and good worker, like the ants.

The Akawaio believe that bitter things prevent the flow of blood, or at least lessen it. Hence the use of the purple heart partition, for the leaves are bitter. A medicine used for the same purpose is made of the bitter fruit of the green heart tree. At about the same time the girl's mouth used to be tattooed with the scorpion's tail pattern. It is noticeable that although these observances come together and are marked out as a particularly obvious ritual at time of puberty, they are also carried out, in a less obvious and in piecemeal fashion, at other times. For example, women, especially girls, may take leaf charms or ant frames to enable them to work hard at any time before or after puberty. Bitter medicines are used to lessen the flow of blood at any time after puberty.

Puberty Rites of Boys

Boys have no definite puberty rituals as girls have but they do undergo intensive applications of hunting and fishing charms. Ant frames, incisions in the skin and the rubbing in of plant juices are part of the youth's training as a hunter and it is about the time of puberty that he begins hunting seriously. Unless he is a competent hunter he cannot acquire a man's status or take a wife. Like the girl, who starts having work charms from the age of about 6 on, a boy will start taking hunting charms before puberty and will go on taking them, on and off, all his life, so long as he is capable of hunting. Whenever he has taken a charm a man has to keep away from women, otherwise the charm will be spoilt. The Akawaio say that any charm (*murang*) can make a girl love you but if you allow it to attract women in this way, then it will not attract meat.

Just as the girl at puberty and women at other times have to use bitter medicines and avoid sweet things which cause a flow of blood, so boys and men, to be successful, have to avoid sweet things which take away their hunting skill. For example, sweet things are be said to cause blood to flow and menstrual blood has something of the essence of sweetness. Hence it 'cools' poison,

Fig. 3. *Hunting Charm plants growing outside an Akawaio dwelling:* The Caladium in the foreground is a deer charm – the white spots on the leaf resembling the white spots on the deer's skin. [Meruwanking: Kamarang River: Sept. 1951]

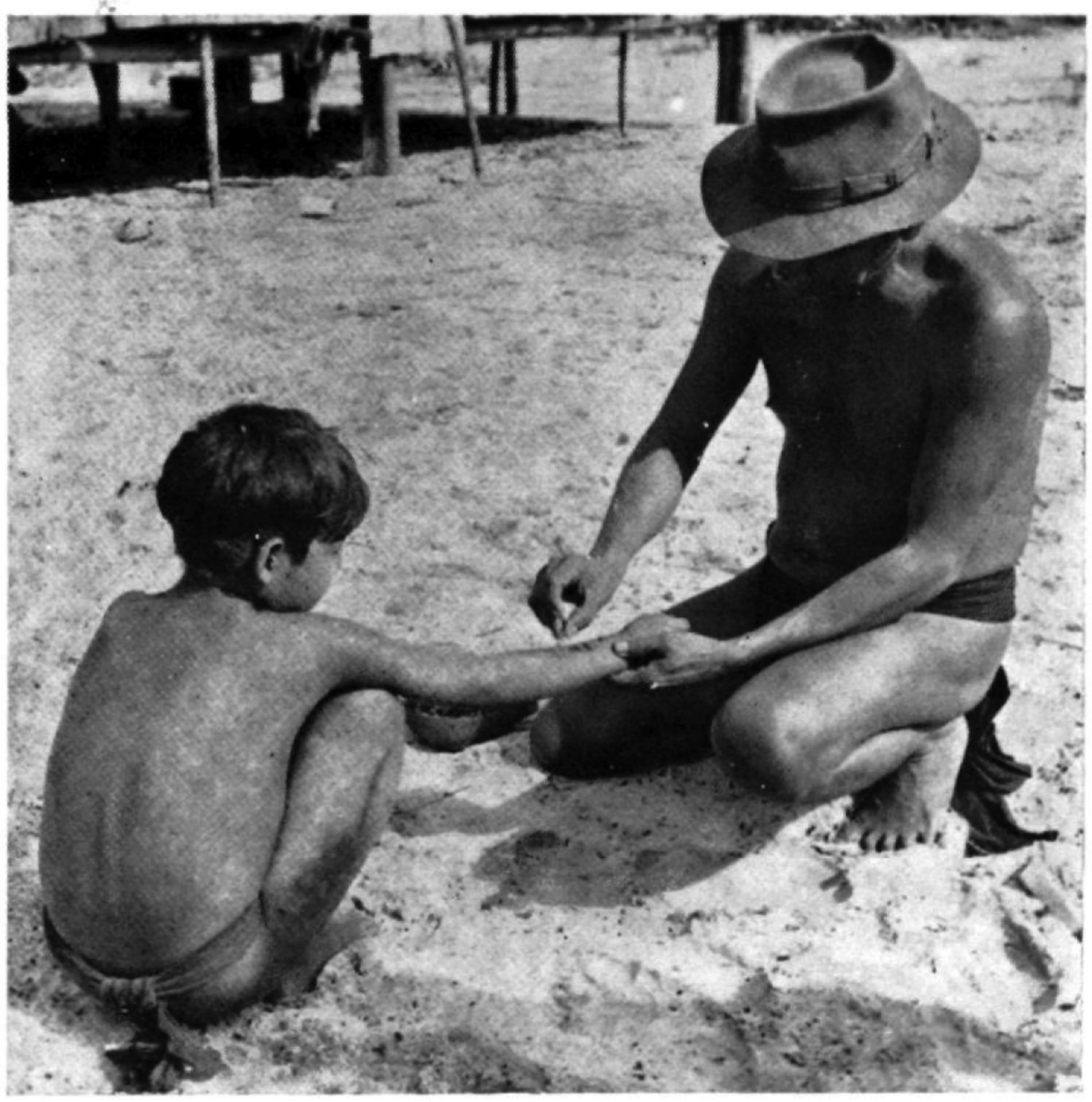

Fig. 4. *An Akawaio father giving his son his first hunting charm*: The boy's arm is being scratched with a tooth preparatory to rubbing in juice from the root of a charm plant. Shortly after the photograph was taken the father completed the operation by stamping the ground with his foot and making a snorting noise – after the manner of deer. The entire charm was for deer hunting. [Kataima village: Mazaruni River: February 1952]

Fig. 5. *Scorpion's tail pattern tattooed on chin and along upper lip and cheeks.* Extra 'hooks' have been added to make a more elaborate pattern. [Pilipai: Kukui River: June 1957]

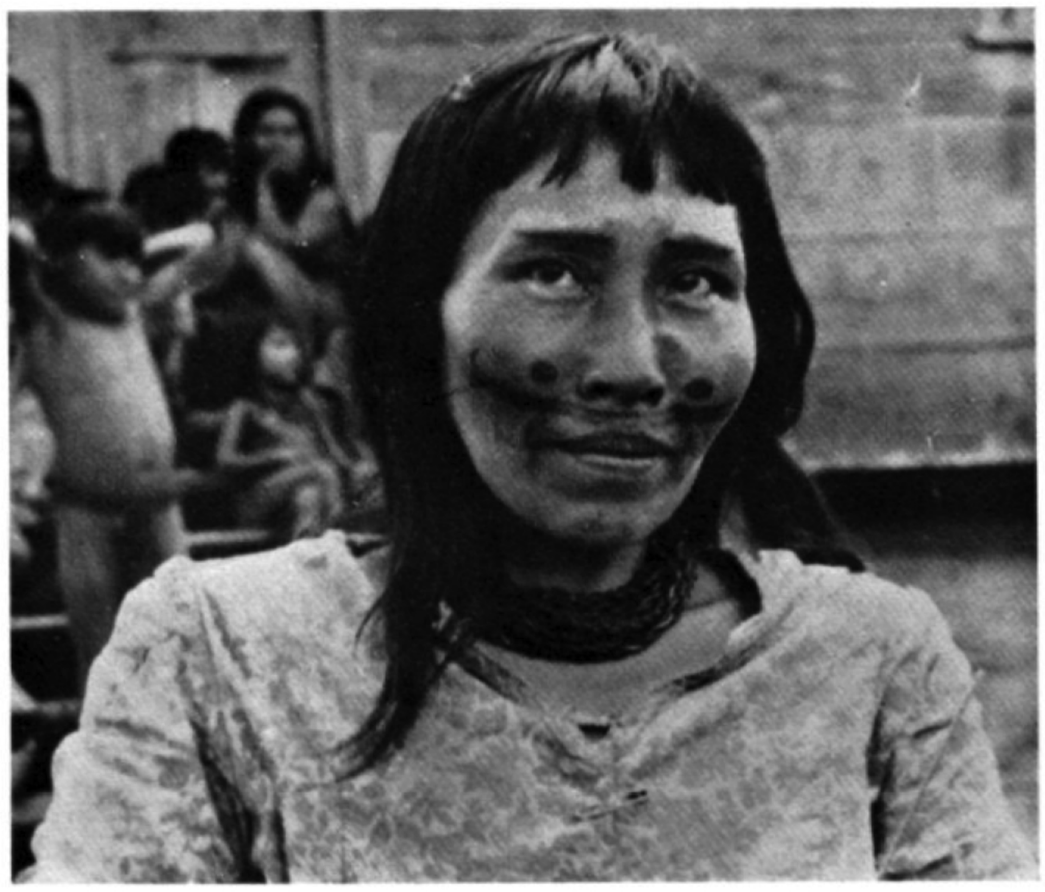

Fig. 6. *Akawaio woman's face tattoo pattern which is a cooking and brewing charm.* The hooks on the cheeks are the *kansök* pattern representing the scorpion's tail. (Dots of red paint above the tattooing are for decoration purposes only.) [Kamarang station: Mazaruni District: July 1952]

Fig. 7. *Rear view of ant frame*: showing how the ants are sandwiched between a latticework. [Pitt Rivers Museum] (top)

Fig. 8. *Front view of ant frame*: These ants get up early in the morning and go out hunting and get much meat – so will the hunter who is stung by them. [Pitt Rivers Museum] (bottom)

Fig. 9. *A South American scorpion*: showing the hooked tail which the *kansök* tattoo pattern represents. [*Centrurus gracilis* Latr.: in Hope Dept. collection, University Museum, Oxford] (centre)

Photographs 7–9 by K. Walters: 1960.

such as *urali* (curare) which is used in hunting. Therefore bows and arrows and *urali* poison have to be removed from any possible contact and menstruating women should not eat with men. The cooling properties of blood are referred to in some blowing words (*taling*) in which the same name is used for medicine with cooling properties as for menstrual blood. The medicine does not consist of the latter but the association is made in the name, I was told, because of the qualities of coldness held in common.

Sexual relations come into the sweet category – if certain bawdy remarks by a Piait'ma moutain spirit, brought down in a shaman's seance, are to be trusted. This is the reason why the hunter should avoid women at the time of taking a charm.

This division into sweet and bitter and the necessity of using the substance with the appropriate essences, and avoiding the opposite, is also made plain by various food prohibitions which Akawaio observe on particular occasions. For example, during menstruation, and at puberty in particular, women must not eat sweet things so that bananas, pineapples etc., are forbidden. Nor must they eat meat or fish, seemingly because blood and meat ought to be kept strictly apart. During the couvade similar prohibitions are in force for both men and women, for similar reasons, although beliefs relating to spirits also enter into this practice.

Men must not eat sweet things after taking hunting charms until they have been hunting. "If you take sweet things and salt and you fire the gun the meat tastes the sweetness and cannot die".

Curare makers[1] must not eat sweet things when making the poison otherwise the curare will not kill for the bitterness will be taken away. They can eat only kasarip (the boiled prussic acid from bitter cassava which makes a sauce), cassava bread and pepper. It is interesting to note that among the Makusi tribe to the South, who are almost identical with the Akawaio and who were famous for their poison, the poison maker could not be approached by a pregnant or menstruating woman and could not touch sugar cane or salt. Salt is said to be sweet.

The antidote for snake-bite, the bite of ants or spiders is frequently sugar or salt rubbed into the wound and the early travellers were told that salt or sugar rubbed into a wound made by a curare-coated arrow or dart would make a cure. Scientists

[1] To make this famous South American poison a plant of a *Strychnos* sp. is used – amongst other 'bitter', 'hot', and 'poisonous' ingredients.

tried these out in experimentation on the poison and found them useless – naturally so, because the Amerindians were thinking along other lines.

Symbolism in Akawaio cures is more complex than in other activities and this is partly due to the spirit element which enters into some types of cure. There is the cure of sickness by blowing words and the symbolism depicted in these. There is cure by the shaman's consultation of the spirits, in which everything occurs at an invisible, spirit, level. Finally, there is cure by the herbal and other nature remedies. The symbolism of these remedies is often related to the characteristics of nature spirits (as Piait'ma and the cooling medicine she has), so that an understanding of both is required. Since Akawaio spirit beliefs are most varied and embrace the whole of their experience in one way or another the anthropologist has to acquire a great deal of knowledge in order to understand the mode of thought which determines the use of certain medicines on certain, specific, occasions.

Added to all this is the further complexity of the Akawaio conception of the qualities of certain substances; some things cool down; some things have the essence of bitterness; some have the essence of sweetness. These classifications are not always obvious to the anthropologist's way of thinking, as in the case of blood and salt which are considered to be sweet.

It is this classification of substances according to certain qualities which they possess, or are thought to possess, which determines the Akawaio use of medicines and the nature of many of the food prohibitions which accompany such ritual occasions as puberty ceremonies and the couvade. Their conceptions are sometimes reminiscent of those of the mediaeval alchemists of Europe and their study of elements and humours. Probably some attempt at classifying and ordering certain elements in their surroundings is a common feature of all societies. The premises and methodology will decide whether the result is a system based on apparent or symbolic resemblances and associations, as among the Akawaio, or on comparative analysis, measurement and experiment, as in a society priding itself on its science.

SUMMARY

I have used the word 'symbolism' to describe the following:

1) The association between the picture or thought called to mind in Akawaio blowing words (*taling*) and the social reality

which the word picture or thought is believed to affect owing to the qualities of resemblance between the two. In addition, I noted that spirit activity is often associated with the affective relationship created by symbolic resemblance.

2) Then I used the word symbolism to describe the association which the Akawaio believe they can create by representing on their faces the creatures whose essential characteristics they wish to emulate in cooking and brewing.

3) I have taken to be symbolic the relationship which is believed to exist between hunting charms and the animals hunted, in fact, between any charm and its object, which is based on the fact of some similarity between the two and so creates an affective relationship.

4) Next, I described charm medicines in which plants, earth, ants etc., have certain major qualities or attributes, such as coldness to take away heat or energy to counteract laziness. In pursuance of this conception of opposites, of cold and heat, bitter and sweet, I discussed observances connected with poison-making and prohibitions on eating certain foods at times of puberty, menstruation, taking charms and during illness.

This conception of medicines, poisons and the essential qualities of substances seems to be merely another facet of the symbolism found in blowing, tattooing and hunting charms. In a sense, it is a negative form of symbolism. A positive form of symbolism involves an association in fact or thought, or through analagous qualities, so that some type of affective relationship is obtained in specific circumstances and some end is thereby achieved. A negative form of symbolism does the opposite and involves a disassociation. It achieves its effect either by keeping apart certain qualities, which particular substances symbolise (food prohibitions are a good example); or, in order to achieve a change of state, the opposite is brought into contact with what predominates. Thus, sweet prevails over bitter or bitter over sweet; the hot prevails over cold or the cold over hot – according to what is required in particular circumstances or according to the state in which a person is conceived to be.

These two different facets of symbolism, which I have called positive and negative symbolism for convenience of reference, are not necessarily found separated in any one set of circumstances, either from each other or from spirit beliefs which appear to stem from a different pattern of thought and from different premises. All are found in Akawaio medical practice and a sick

person may take advantage of some or all. For example, an Akawaio may get the shaman to summon spirits on his behalf and obtain a spirit cure. The spirits in turn may advise or use a cure involving a symbolic relationship. Piait'ma may dance with the sickness spirit to punish it and so make the patient well by purely spirit activity; on the other hand Piait'ma may bring a cooling medicine, so making the patient well by the use of symbolism from the spirit world. In addition to shaman help the patient may get a friend to blow to achieve a cure – so involving spirit help combined with a positive symbolism. Further, the sick person may try and help himself by taking certain remedies, such as gunpowder to shoot the sickness, or a plant with some aspect which suggests its efficacy. Again, the patient might use a medicine to counteract or annihilate the heat of the illness – so employing a remedy based on negative symbolism. Finally, and invariably if the illness is at all serious, certain food restrictions are observed so that certain substances and the qualities they symbolise are kept apart. In recent times the long list of possible attempts at obtaining a cure has been added to by taking whatever the visiting dispenser or anthropologist has to offer in the way of medical aids.

The Akawaio appear to consider that all the modes of thought in which symbolism is involved are essentially in the same category. This is suggested by the fact that the word *murang* can be used for any sort of charm or medicine, whether these involve either a positive or a negative form of symbolism. They also recognize that modes of thought involving symbolism and those concerning spirit activity, although the two necessarily overlap at times, are essentially different. The way a charm works is not exactly the same way that a spirit works, my informants maintained, even though they state that a charm has a spirit – as indeed everything has. "A charm has a sort of people in it – yet not really people", was all they could say in explanation. Apart from possessing a type of vitality, which is not spirit vitality, they could not say how it worked. They could only point to those aspects of the charm which related it to the thing it could affect or they could state its essential qualities. Perhaps the language barrier was too great for me to understand more, or perhaps I had asked an impossible question.

Symbolism and ritual are obviously closely related among the Akawaio but not in all circumstances. When an Akawaio drinks some clay and water and gets into his hammock to 'cool down'

his sickness the circumstances are not substantially different from our taking an aspirin and retiring to bed. Neither act is worth dignifying by the name of ritual. It therefore follows that the modes of thought which involve symbolism also extend into every day activities of various kinds and do not only pervade ritual activity. It is a way of thinking which is not confined to any special sphere of life, though it may appear more striking in some social contexts than in others.

REFERENCES

1 A. J. BUTT. "Ritual Blowing" (*Taling* – A Causation and Cure of Illness among the Akawaio.) *Man*, Vol. LVI, 1956, article 48.

2 J. GILLIN. "The Barama River Caribs of British Guiana", p. 30. *Papers of the Peabody Museum of American Archaeology & Ethnology*, Vol. XIV, No. 2, 1936.

3 A. J. BUTT. "The Mazaruni Scorpion" (A Study of the symbolic significance of Tattoo Patterns among the Akawaio). *Timehri*, No. 36, Oct. 1957.

ELISABETH S. WING

ANIMAL REMAINS EXCAVATED AT THE SPANISH SITE OF NUEVA CADIZ ON CUBAGUA ISLAND, VENEZUELA

Archeological excavations were made by Drs. J. M. CRUXENT and J. M. GOGGIN in December 1954 at the early Spanish site of Nueva Cadiz on Cubagua Island. These excavations consisted of 15 trenches of which 2 were in house remains and 13 were across low middens. I have studied the animal remains that were excavated with the hope of learning something about the food habits of these people. The objective was to learn which local food animals were depended upon and what animals were brought to the island by the Spanish and people coming from the Caribbean and South America.

The island of Cubagua is located 15 km north of the coast of Venezuela and 9 km south of the island of Margarita. Politically the islands of Cubagua, Margarita, Coche, and Los Frailes belong to the Venezuelan state of Nueva Esparta. Cubagua is a small island some $9^2/_5$ km in length, $4^2/_5$ km in width, and $26^1/_2$ km^2 in area. It is low, flat, and composed mostly of limestone. Being excessively well drained and in a region of so called steppe climate, Cubagua has been rightly called a desert island (HUMMELINCK, 1940). Vegetation is very scanty, consisting predominantly of cactuses and thorny shrubs. This may be in part due to deforestation by man, but the vegetation was probably xerophytic and sparse when the first man found Cubagua. The fauna is also meager and what there is does not differ taxonomically from that on the mainland. Although the land is very poorly endowed, the sea around the island has rich oyster beds.

The pearl industry supported the town of Nueva Cadiz. This town, the first Spanish settlement in South America, was founded about 1516 and destroyed, probably by a hurricane, in 1545. Pearl divers were brought from the Bahamas, Greater Antilles, west coast of Venezuela, Llanos, and the Orinoco valley (CRUXENT & ROUSE, 1958).

The excavated material was very fragmentary and it was not possible to identify much of it. There were, however, 290 ele-

Mrs. ELISABETH S. WING, Dept. of Biology, University of Florida, Gainesville.

ments which were identified. One can determine the importance of an animal to the people in two ways. The percentage of occurrence of minimum numbers of individuals of an animal in the excavated trenches will give a measure of the frequency of use of this animal. Or by estimating the average weight of usable meat on the particular species and multiplying this by the minimum number of individuals, one can obtain a rough measure of its importance (for example, one deer would be more important than one rabbit). The percentage of usable meat varies with the size and kind of animal. The percentages used here are those given by WHITE (1953). The Table gives a list of the animals which were identified and their relative importance calculated in the two ways noted above. Food animals from the sea, including fish and turtle, were the most important, occurring in all of the trenches and having an estimated cumulative weight of usable meat of 1942 pounds. Next in importance were wild mammals and birds occurring in 75 percent of the trenches. The most important of these was the deer and secondly the rabbit which combined produced 424 pounds of usable meat. Finally, domesticated animals occurred in 58 percent of the trenches. The most important domesticated animal was the pig and secondly

ANIMALS REPRESENTED IN THE MIDDENS AT NUEVA CADIZ AND THEIR RELATIVE IMPORTANCE

	Total number of individuals	Percent of occurrence	Pounds of usable meat
Sea turtle	17	58	1700
Sparidae (porgy)	27	58	242
Catfish, ray, and others	30	100	
Sylvilagus (rabbit)	19	50	33
Odocoileus (deer)	9	33	392
Phalacrocorax (cormorant)	4	25	
Pelecanus (pelican)	2	17	
Sula (booby)	1	8	
Cairina (muscovy duck)	1	8	
Coragyps (black vulture)	2	17	
Sus (pig)	12	33	336
Gallus (chicken)	17	58	17
Bos (cow)	1	8	
Sheep and/or goat	4	17	
Felis (domestic cat)	6	17	
Canis (domestic dog)	5	25	
Homo (man)	1	8	

the chicken which combined produced 353 pounds of usable meat.

It is no surprise that the inhabitants of a desert island would depend heavily on the sea for their source of food. Sea turtle evidently made up a large part of their diet. This animal has probably always been an important food source of the people living in the Venezuelan islands. By 1737 the slaughter of sea turtle in Willemstad on Curaçao became so objectionable that it was prohibited (HUMMELINCK, 1940). Fish were also an important part of the diet then as now. At present the inhabitants of Cubagua are mostly fishermen.

The land animals natural to this area were deer, *Odocoileus gymnotis*, and rabbit, *Sylvilagus floridanus* [1]. It was not possible to determine the subspecies of these animals. Since Margarita Island is so close, it was likely the source of rabbit as well as deer. ROBINSON & LYON (1902) note that the rabbit, *Sylvilagus floridanus margaritae*, was so plentiful on Margarita that it was split and dried like codfish and brought to La Guaira on the mainland by the boatload. The birds represented in the middens were, as one would expect, mainly water birds. Pelicans are known to breed in the mangrove swamps on Margarita and there are sea colonies of boobies, pelicans, and cormorants along the coast. The muscovy duck occurs naturally over a large area of South and Central America and is commonly domesticated. The black vulture is characteristically a village scavenger. There is no evidence that the pearl divers coming to Cubagua from more distant areas brought any of their local animals with them.

This, however, is not true of the Spanish, who must have brought the domesticated animals represented at the site. The greater abundance of pigs is undoubtedly a result of their scavenging nature enabling them to prosper where there is no pasturage.

In addition to these animals one human individual was represented. This may be further evidence for the catastrophic destruction of Nueva Cadiz.

To summarize it may be said that the people of Nueva Cadiz depended most heavily on the sea for their food. Sea turtle and fish, particularly Sparidae, were most important. Although the inhabitants originated from many parts of South America, the

---

[1] This species designation is according to HERSHKOVITZ's paper on the rabbits of South America (1950).

Caribbean, and Spain, only animals brought by the Spanish were found. Of these animals only pig and chicken remains were abundant. More important than these domesticated animals were the deer and rabbit, which were probably caught on neighboring Margarita Island. Sea birds such as pelican, boobies, and cormorant and the muscovy duck were occasionally used.

I wish to thank Dr. J. M. GOGGIN for the opportunity to study this collection of animal remains. I am also indebted to Drs. P. BRODKORB and D. ROSEN for verifying my identification of birds and fish respectively.

LITERATURE CITED

CRUXENT, J. M. & ROUSE, I., 1958. An archeological chronology of Venezuela. *Social Sci. Mono. VI, Pan Amer. Union.*

HERSHKOVITZ, P., 1950. Mammals of Northern Columbia. Preliminary report no. 6: Rabbits (Leporidae), with notes on the classification and distribution of the South American forms. *Proc. U. S. Nat. Mus. 100* (3265), p. 327–375.

HUMMELINCK, P. WAGENAAR, 1940. *Studies on the fauna of Curaçao, Aruba, Bonaire, and the Venezuelan Islands*, vol. *1*, p. 1–130, and *2*, p. 1–42 and 83–108.

ROBINSON, W. & LYON, M.W., 1902. An annotated list of mammals collected in the vicinity of La Guaira, Venezuela. *Proc. U. S. Nat. Mus. 24* (1246), p. 135–162.

WHITE, T., 1953. A method of calculating the dietary percentage of various food animals utilized by aboriginal peoples. *Amer. Antiquity 18* (4), p. 396–398.

L. B. HOLTHUIS

NADERE GEGEVENS BETREFFENDE H. E. VAN RIJGERSMA

Onder de titel 'H. E. van Rijgersma – A little known naturalist of St. Martin (Netherlands Antilles)' wijdde ik in het in 1959 verschenen negende deel van de *Studies on the Fauna of Curaçao and other Caribbean Islands* (p. 69–78) een vrij uitvoerige beschouwing aan het leven en de betekenis voor de wetenschap van deze medicus die van 1863 tot 1877 gouvernements-arts op St. Maarten was en door zijn activiteit op het gebied der natuurlijke historie dit eiland, en de omliggende eilanden, faunistisch tot een der best bekende gebieden van de Antillen maakte.

VAN RIJGERSMA, zelf een amateur malacoloog, was een uitstekend verzamelaar, die zich niet tot de mollusken beperkte doch ook collecties van andere dieren bijeenbracht. Deze laatste echter ruilde hij of stond hij af aan natuurhistorische musea. Op 27 oktober 1868 werd VAN RIJGERSMA gekozen tot corresponderend lid van de Academy of Natural Sciences te Philadelphia. Hij zond daarna belangrijke verzamelingen aan het museum van deze akademie (o.a. vogels, vissen, reptielen, mollusken, crustaceeën); later stuurde VAN RIJGERSMA ook insecten en reptielen aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. Een groot deel van de naar Philadelphia gezonden collecties werden door Amerikaanse geleerden bewerkt en een respectabel aantal publicaties over dit materiaal zag na 1868 het licht. Het zijn deze publicaties, die de interessante recente en fossiele fauna van St. Maarten en omliggende eilanden bekend deden worden.

Over de persoon van VAN RIJGERSMA is weinig bekend. Van zijn geboorte-datum kon ik slechts aangeven dat deze in 1834 of begin 1835 moest liggen; de geboorteplaats was mij onbekend. Tot 1863 was hij genees-, heel- en verloskundige op het eiland Marken en vandaar vertrok hij in het najaar van 1863 naar St. Maarten, waar hij als gouvernementsarts was aangesteld. Hij bleef hier tot zijn dood, en kwam slechts eenmaal met verlof naar Nederland (1873–1874). Hij was getrouwd met MARIA HENRIETTA GRÄFING en had zeven kinderen.

Graf van H. E. VAN RIJGERSMA op het Little Bay kerkhof
te St. Maarten

Opschrift van de grafsteen van H. E. VAN RIJGERSMA
op het Little Bay kerkhof te St. Maarten

Naar aanleiding van bovengenoemd opstel maakte de Heer J. J. BEAUJON, gezaghebber van het Eilandgebied Bovenwindse Eilanden, mij er op attent, dat op het Little Bay kerkhof bij Philipsburg zich het graf van VAN RIJGERSMA bevindt en dat dit nog in goede staat verkeert. Op de grafsteen is in haut relief het volgende opschrift aangebracht, waarin ook de geboortedatum en de geboorteplaats van VAN RIJGERSMA zijn vermeld: Lemmer, 5 januari 1835:

SACRED/ *to the memory of* / H. E. VAN RIJGERSMA M. D. / Born in Lemmer / in the Province of / Friesland Holland / Jan'y 5th 1835, / Died March 4th 1877. / —— / *This stone has been erected* / *to his memory by* / *his disconsolate widow* / MARIA VAN RIJGERSMA / Born Gräfing. / ——

De hierbij gereproduceerde foto's van het graf van VAN RIJGERSMA en van het grafschrift werden mij welwillend ter beschikking gesteld door de heer P. A. VAN DER WERF, waarvoor ik hem hier gaarne mijn oprechte dank betuig.

De heer J. J. BEAUJON zond mij verder nog het hieronder volgende uittreksel uit het overlijdensregister van de burgerlijke stand van Sint Maarten:

"No 13. Heden vijfden Maart een duizend acht honderd en zeven en zeventig compareerden ten burele voor mij Landraad belast met den Burgerlijken stand op dit eiland, De personen van Anthon Wilhelmus Schotborgh van beroep Griffier bij den Raad van Justitie etc oud vier en veertig jaren wonende te Philipsburg en Samuel Gerber van beroep Ambtenaar oud zes en veertig jaren, wonende te Philipsburg dewelke aangifte gedaan dat op dit Eiland op den vierden Maart des jaars een duizend acht honderd en zeven en zeventig te half tien ure des avonds overleden is Hendrik Elingsz van Rijgersma in den ouderdom van twee en veertig jaren en twee maanden zoon van Eling van Rijgersma en Trijntje Gaukes de Tempe zijnde geboren Lemsterland Lemmer Provincie Vriesland, gehuwd met Maria Henriette Grafing en is hiervan deze akte opgemaakt, welke na voorlezing door de comparanten en mij ambtenaar voormeld is onderteekend op St. Martin date utsupra. (getekend) S. Gerber; A. W. Schotborgh; R. van Romondt."

Deze opgave bevestigt dus dat VAN RIJGERSMA in Lemmer geboren is, terwijl er tevens de namen van zijn ouders, die tot dusver onbekend waren, in vermeld worden.

C. F. A. VAN DAM

CURAÇAO IN DE EERSTE JAREN NA 1634

Toen een vloot onder commando van JOANNES VAN WALBEECK de 29ste juli 1634 het eiland Curaçao voor de Westindische Compagnie op de Spanjaarden veroverd had, zal aanvankelijk wel niemand gedacht hebben dat dit een zo belangrijke historische gebeurtenis was en zo verstrekkend in haar gevolgen dat de daad der 'conqueste' de eeuwen zou trotseren en dat ook nog na ruim driehonderd jaren de Hollandse driekleur aan de St. Annabaai zou wapperen.

Zeker gedurende de jaren onmiddellijk volgende op dat van de verovering, zag het er niet naar uit dat zij een blijvend karakter zou dragen. Aan Spaanse zijde was de bezorgdheid groot over het feit dat de vijand vaste voet gekregen had op een voor hem zo gunstig gelegen eiland vóór de overwal, die toen 'Tierra Firme' genoemd werd, en waar het naar men meende de Hollanders gemakkelijk zou vallen zich in een vrijwel onneembare vesting terug te trekken. Men had kunnen verwachten dat de Spaanse *Kroon zich nimmer bij de gebeurtenissen* zou neerleggen. De Hollanders, van hun kant, hadden in de eerste tijd niet de indruk dat het succes van VAN WALBEECK hun tot een 'j'y suis j'y reste' tot elke prijs zou inspireren.

Vielen er aan Spaanse zijde in het gehele Antilliaanse gebied spanning en bezorgdheid waar te nemen, het grootst waren die uiteraard in 'Tierra Firme', waar men zich in Coro en Caracas, ja tot in Cumaná toe, en ook op de eilanden Margarita en Tortuga ernstig bedreigd voelde.

Een zeer actieve en eerzuchtige gouverneur van Venezuela, don RUY FERNÁNDEZ DE FUENMAYOR, wordt het in de loop van 1639 te machtig. Hij wordt niet moe langs allerlei wegen inlichtingen in te winnen over de toestand op dit Benedenwindse eiland dat in handen van de Hollanders is gevallen, waar pas een nieuwe gouverneur is aangekomen en zware versterkingen zijn aangebracht. Een militaire actie van Spaanse zijde zou echter alleen dan met succes bekroond kunnen worden, indien de centrale regering zou kunnen besluiten veel schepen en een aanzienlijke hoeveelheid krijgsvolk te zenden. Weliswaar gaf Madrid opdracht aan de gouverneurs van plaatsen in de buurt van Caracas, zoals die van Cumaná, om don RUY FERNÁNDEZ DE FUENMAYOR hulptroepen ter beschikking te stellen. Maar daar lieten Zijne Majesteit en de Consejo de Indias het bij, tot niet gering verdriet van de volijverige gouverneur van Caracas, die maar al te goed wist dat zijn ambtgenoot van Cumaná niet veel hulp te bieden had.

En hij voelt zich heel bitter teleurgesteld, wanneer in februari van het jaar 1640 een Spaans-Portugese vloot in Cumaná aankomt, die na een treffen met de vijand ter hoogte van de Allerheiligenbaai in gehavende

toestand van de kust van Brazilië is komen zeilen. Don RUY FERNÁNDEZ DE FUENMAYOR begeeft zich terstond naar Cumaná om overleg te plegen met de vlootvoogd, don JUAN DE VEGA BAZÁN, en de kapiteins. Maar deze heren, constaterende dat zij te weinig hulp ter plaatse kunnen krijgen voor wat zij als een even gewaagde als vurig begeerde krijgsonderneming beschouwen, besluiten na rijp beraad een actie tegen Curaçao op te geven. Nog maanden daarna voelt de brave FERNÁNDEZ DE FUENMAYOR zich zeer verbitterd: zulk een teleurstelling kon zijn eerzucht nauwelijks verwerken. Het resultaat was dat er van Spaanse zijde niets werd ondernomen. Acht jaar later, bij de vrede van Munster, werd de Republiek in het bezit van Curaçao bevestigd.

Het is een gelukkige gedachte geweest van een Curaçaoënaar, de heer ANTOINE J. MADURO, een aantal Spaanse documenten uit de jaren 1639 en 1640, die in het Archivo de Indias te Sevilla berusten en betrekking hebben op deze van Spaanse zijde verhoopte herovering van het eiland Curaçao te laten fotokopiëren en van een aantal discrete aantekeningen voorzien, uit te geven. Het strekt de heer MADURO tot eer dat hij de uitgave van deze documenten niet heeft toevertrouwd aan een geleerd genootschap, maar dat hij als goed Curaçaoënaar de onderneming in eigen handen heeft gehouden en, gesteund door een schare van intekenaren die allen gebonden worden door oprechte liefde voor hun 'patria chica', deze publicatie zelf heeft gefinancierd. Zij is dan ook 'niet in de handel'.[1]

De belangstellende lezer constateert met voldoening dat deze documenten met veel zorg zijn bestudeerd en voor de druk gereedgemaakt. De uitgever kent Spaans, hij is niet alleen vertrouwd met de moderne taal, maar hij kent ook het 17de-eeuws voldoende om te weten dat deze materie met de nodige omzichtigheid getracteerd dient te worden.

De lijsten van persoons- en plaatsnamen en die van de gebezigde afkortingen zijn met grote nauwkeurigheid samengesteld. Ofschoon het misschien niet juist is een gegeven paard in de bek te zien, zouden wij toch ook wel een enkele kritische opmerking willen maken. Waarom heeft de uitgever de Spaanse teksten niet in het Nederlands vertaald en heeft hij zich beperkt tot het bieden van verklarende aantekeningen? Voor een historisch geïnteresseerd publiek zou hier te lande een vertaling beslist noodzakelijk geweest zijn. Moet men aannemen dat de situatie in Willemstad anders ligt? Zou de uitgever ons in alle ernst willen suggereren dat Curaçaoënaars 17de-eeuwse teksten als deze even vlot lezen als hun krant? Wij wagen zulks te betwijfelen, en dat terwijl wij de kennis van het Spaans op het eiland zeker niet onderschatten.

Vervolgens vinden wij het jammer dat de uitgever te bescheiden is geweest. Het is duidelijk dat hij zich zeer beslist heeft willen bepalen tot zijn allereerste taak: die van uitgever. Maar hij zou toch geen halsmisdaad hebben begaan, indien hij in een zij het zeer korte, desnoods in het Spaans

---

[1] *Documenten uit de jaren 1639 en 1640, welke zich in de "Archivo General de Indias" te Sevilla bevinden en betrekking hebben op de door de Spanjaarden beraamde plannen om het eiland Curaçao op de Nederlanders te heroveren. – Documentos de los años 1639 y 1640 que se encuentran en el Archivo de Indias en Sevilla, referentes a los designios que tenían los españoles para la reconquista de la isla de Curazao, conquistada por los holandeses el 29 de julio de 1634.* Willemstad (Curaçao) 1961, 114 blz. (NA *f* 5,—).

en in het Nederlands gestelde inleiding althans iets had verteld over de inhoud van deze archivalia. Wij houden ons er van overtuigd dat hij daarmede de lezers een goede dienst zou hebben bewezen.

Maar deze opmerkingen worden uitsluitend ten beste gegeven, omdat het kritische geluid nu eenmaal niet mag ontbreken in het tijdschrift waarvoor deze regels bestemd zijn. Wie zich voor de geschiedenis van de Nieuwe Wereld interesseert, zal met levendige belangstelling van de inhoud van deze documenten kennis nemen. Vooral de Bijlage No. 2 (blz. 28 en volgende) zal hij geboeid lezen. In juni 1639 wordt aan een oude 'indio', MARCOS, een verklaring afgenomen. De man was eerst door Hollanders van de kust van Venezuela naar Curaçao gevankelijk meegevoerd. Daarna was hij naar Caracas meegenomen door PEDRO DE ORTIZ, toen deze een verkenningstocht op het eiland ondernam. Welnu, wat deze eenvoudige MARCOS mededeelt is waardevol voor de kennis van de toestand op Curaçao na de verovering in 1634. Duidelijk blijkt dat men kort na dit jaar aan Hollandse zijde in het geheel niet zo zeker was van zijn zaak en terdege besefte dat men voortdurend op zijn hoede diende te zijn voor mogelijke vijandelijke acties.

Bijzonder interessant is Document VI, dat een uitvoerig verslag geeft van de op de 10de maart 1640 in Cumaná belegde krijgsraad. Het is spannend het relaas van de beraadslagingen te volgen, waarin de stemming die aanvankelijk gunstig was voor een optreden tegen Curaçao, op een bepaald ogenblik geheel in haar tegendeel omsloeg.

De getuigenverklaringen bevatten heel aardige trekjes. De aandacht moge hier gevestigd worden op een er van, in de verklaring van de vaandrig BUENAVENTURA DE CABRERA, die op zekere dag naar de Piscaderabaai was gevaren om vandaar een verkenningstocht over het eiland te ondernemen. Verscholen in het struikgewas, hoorde hij op die tocht, tot zijn niet geringe bevreemding, dat er in de vesting een Protestantse godsdienstoefening gehouden werd: "oyo que en la dha fuerça cantavan como que reçavan, lo cual durava como media ora y luego..." (blz. 86).

Met zekere ontroering lazen wij ook de verklaring van een jonge equipagemeester, JAN WILLEMSZ., uit Alkmaar, "de la ciudad de Alcamar" (blz. 78), die, ondervraagd over zijn 'relijion', niet schroomt te antwoorden: 'calvinista'.

De lezer die in een tijd waarin afstanden tussen landen en continenten schijnen te zijn opgeheven, zeker voor de briefwisseling, deze documenten onder ogen krijgt, zal er goed aan doen enige aandacht te schenken aan de datering van de missives, die een verklaring geven van de tergend langzame wijze waarop besluiten van het centrale gezag plachten tot stand te komen en te worden uitgevoerd.

Wij moeten hier echter volstaan met deze enkele opmerkingen. Gaarne besluiten wij met het uitspreken van de wens dat het goede voorbeeld van de heer ANTOINE J. MADURO navolging moge vinden. Er liggen in de archieven van Spanje en Portugal nog heel veel onuitgegeven stukken, die van belang zijn voor de geschiedenis van verschillende delen van ons koninkrijk en die nog altijd op een bewerker wachten.

Utrecht, juli 1961

BOEKBESPREKING

De Rots der Struikeling, door BOELI VAN LEEUWEN. Privé uitgave, Curaçao, z.j. (1959), 152 blz. (NA*f* 4,50); P. N. van Kampen & Zoon N.V., Amsterdam, z.j. (Herfst 1960), 203 blz. (*f* 8,90).

Nadat COLÁ DEBROT vele jaren lang als de enige in het Nederlands schrijvende Antilliaanse prozaïst van naam kon worden beschouwd, is de Antilliaanse literatuur de laatste tijd verrijkt met geesteskinderen van verschillende jonge auteurs, die door de critici over het algemeen als 'veelbelovend' werden gekwalificeerd, zoals o.a. TIP MARUGG, die in 1958 met *Weekend Pelgrimage* debuteerde (waarvan inmiddels reeds een Engelse vertaling van E. R. EDWARDS verscheen), en BOELI VAN LEEUWEN, die een jaar later velen verraste met *De Rots der Struikeling*.

Deze roman verscheen twee jaar geleden op Curaçao als privé-uitgave in een waarschijnlijk zeer kleine oplage. Reeds een jaar later kwam er een tweede, in Nederland uitgegeven druk in de handel. De tekst van deze tweede druk is gelijk aan de eerste; alleen het uiterlijk van het boek onderging enige verandering: het is een zorgvuldig verzorgde uitgave geworden. Het is misschien jammer dat men het artistieke bandontwerp van R. STATIUS VAN EPS, dat de eerste editie siert, niet heeft gebruikt voor de tweede, die nu gehuld is in een wat rommelige stofkaft, welke ondanks het feit dat er een divi-divi en een cactus op staan, toch niet typisch Curaçaos aandoet.

Men zou dit boek een roman kunnen noemen, hoewel het eigenlijk meer een verzameling novellen is. Het geheel doet, zoals meestal bij het debuut van een schrijver, enigszins autobiografisch aan. Nu moet dit 'autobiografisch' niet al te letterlijk worden opgevat; dit boek is waarschijnlijk ontstaan uit een aantal indrukken die de schrijver in de loop der jaren heeft opgetekend, weer omgewerkt en na een laatste revisie tenslotte heeft gebundeld. Misschien is deze veronderstelling niet geheel juist, maar men krijgt toch wel de indruk dat deze roman pas is geschreven, nadat de schrijver geruime tijd met het plan daartoe heeft rondgelopen. Dit zou ook de verklaring kunnen zijn voor het feit dat de auteur erin is geslaagd over het algemeen afstand te nemen van zijn onderwerp. Wanneer hij over Nederland schrijft, dan doet hij dit uiteraard als Curaçaoënaar, maar niet als een Curaçaoënaar die pas korte tijd in Nederland is, en die nog geen tijd heeft gehad alle nieuwe indrukken die dit land hem gaf, te verwerken. Evenzo bekijkt hij Curaçao af en toe verrassend objectief.

De hoofdpersoon uit *De Rots der Struikeling* is de onevenwichtige Eddy Lejeune, zoon van een Curaçaose plantage-eigenaar, die, als zijn vader gestorven is, en zijn moeder hem niet meer de baas kan, naar Nederland wordt gestuurd. Hij komt daar in huis bij de familie Bloemhof, een burgerlijk, streng-calvinistisch gezin. De beschrijving van deze familie Bloemhof – die 's avonds rond een dampende pot met aardappels zit – behoort tot de minder sterke passages uit dit boek, enigszins overdreven en eenzijdig.

Na zijn middelbare school gaat Eddy naar Leiden om medicijnen te studeren, maar hij zwaait al spoedig om naar de rechtenstudie. Intussen breekt de oorlog uit, en komt hij in een concentratie-kamp terecht.

Na de oorlog maakt hij zijn studie af, en belandt tenslotte na vele omzwervingen in Venezuela, waar hij Matopeck ontmoet, een Joegoslaaf, met wie hij samen naar diamanten gaat zoeken in een rivier ergens diep in het binnenland. Doordat er iets aan de luchttoevoer van zijn duikerpak hapert, komt hij op de bodem van zijn 'droom-rivier' aan zijn einde.

Een betrekkelijk eenvoudige intrigue dus, doch dat is slechts schijn; de intrigue, de plot of het onderwerp, zo men wil, van dit verhaal is veel ingewikkelder. De schrijver zegt in zijn inleiding: "Uit de verhalen blijkt, dat twee problemen Eddy in zijn leven bovenal hebben gekweld: zijn betrekking tot zijn vader en zijn relatie tot God." Wanneer men dit boek met aandacht leest, krijgt men echter de indruk dat Eddy nog door talrijke andere, minder concrete vragen gekweld wordt, problemen die ongetwijfeld ook andere mensen bezig houden. De overgevoelige Eddy is het product van geheel verschillende werelden. Zijn opvoeding in Curaçao en Nederland, vermengd met de invloed van de katholieke fraterschool die hij als kind bezocht heeft, de calvinistische opvattingen van Pa Bloemhof en de rationalistische ideeën van een leraar op het gymnasium, brengen een grote innerlijke verwarring in hem teweeg. De manier waarop deze verwarring zich in deze verhalen manifesteert, is echter weinig acceptabel. Eddy raakt snel aan lager wal, en komt tenslotte zó met zichzelf en de gehele wereld in conflict, dat hij geen andere uitweg ziet dan een vlucht naar het onherbergzame binnenland van Venezuela, waar hij tenminste een duidelijk doel voor ogen heeft: het zoeken naar een enorme schat aan diamanten.

Boeli van Leeuwen schrijft in een zeer eigen stijl, en waar in sommige passages het autobiografische element duidelijk naar voren treedt, krijgt men onwillekeurig een zeer bepaalde indruk van de auteur. Het valt daarbij vooral op, dat hij een grote angst schijnt te hebben om toe te geven aan dát deel van zijn wezen dat gevoelig is voor de mooie dingen in dit leven. Elke lyrische passage – en er zijn zeer verdienstelijke stukken bij – wordt onmiddellijk gevolgd door een gedeelte waarin alles wordt afgebroken wat er af te breken valt, en iedere hogere waarde wordt ontkend.

Dit alles maakt *De Rots der Struikeling* (waarvan de titel aan een bijbeltekst, Jesaja 8 : 14 is ontleend) tot een merkwaardig boek. De vraag tot welke categorie schrijvers hij behoort, zal Boeli van Leeuwen zichzelf waarschijnlijk nooit gesteld hebben; voor dergelijke indelingen plegen recensenten te zorgen. De manier waarop hij zijn onderwerp benadert doet hier en daar denken aan de 'angry young men', de vrij recente generatie van schrijvers met een tamelijk negatieve kijk op het leven.

Zijn roman is echter in de eerste plaats een Antilliaans boek, wat inhoudt, dat men de auteur niet als behorend tot een bepaalde Europese of Noordamerikaanse groep kan beschouwen. De hedendaagse Antilliaanse literatuur mag dan beïnvloed worden door verschillende stromingen, zij blijft toch een zeer eigen karakter behouden. Dat eigen karakter vindt men bijvoorbeeld in het ontroerende verhaal van Tante Da, die zo'n goed meisje was, dat haar vader geen enkele man goed genoeg voor haar vond, en die – na de dood van haar vader – door haar broer belet wordt om gelukkig te worden, omdat men haar late liefde voor een Nederlandse arbeider beneden haar stand vindt.

Weer geheel anders is de beschrijving van drie Curaçaose volkstypen: de aristocraat, de clown en de luilak. Dit is een bijzonder geestig fragment, dat bewijst welk een scherp opmerker de schrijver is.

Er valt veel over dit boek te zeggen, méér dan de plaatsruimte voor deze recensie ons toestaat. Een ding echter willen wij nog opmerken: wat men naast BOELI VAN LEEUWEN's negativisme eveneens als een bezwaar zou kunnen beschouwen, is het taalgebruik van deze schrijver. Het is werkelijk verbazingwekkend hoe hij kans ziet de meest poëtische passage onmogelijk te maken door het gebruik van wat men verbloemend 'krachttermen' zou kunnen noemen. In het vinden van vergelijkingen die niet eens pikant, maar domweg onsmakelijk zijn is hij onuitputtelijk, terwijl hij het bovendien nodig heeft gevonden van een aantal Papiamentse uitdrukkingen, die een Curaçaoënaar nauwelijks durft uit te spreken, een Nederlandse vertaling te geven. De opmerking in een van de Nederlandse dagbladen dat de schrijver een "bewonderenswaardige taalbeheersing heeft," is juist: een demonstratie van het feit dat deze taalbeheersing zich ook uitstrekt tot de 'schutting-taal' lijkt ons echter overbodig. Het weglaten van bepaalde woorden zou aan de literaire waarde van zijn werk volstrekt geen afbreuk hebben gedaan.

Samenvattend kan worden gezegd dat *De Rots der Struikeling* een zeer belangwekkend boek is – voor hen die de Antillen kennen wellicht interessanter dan voor anderen, zoals alle Antilliaanse boeken – een roman waaraan reeds veel aandacht is besteed, en waarover de meningen zeer uiteen lopen. Of BOELI VAN LEEUWEN op het terrein der Nederlandse letteren nog verdere plannen heeft, is niet bekend: het zal echter niet gemakkelijk zijn om een niveau als waarop dit boek staat, een tweede maal te bereiken.

L. J. VAN DER STEEN

De Verwachting, door MARIA MIRANDA. A. A. M. Stols, 's–Gravenhage, 1959, 192 blz. (*f* 7,90).

Historische studiën over de Nederlandse Antillen zijn er zo langzamerhand al vele geschreven, historische romans echter bestonden tot op het ogenblik van MARIA MIRANDA's boek niet in de Antilliaanse bellettrie. Dit mag merkwaardig genoemd worden, daar de geschiedenis van de Nederlandse Antillen – en vooral die van Curaçao en St. Eustatius – toch stof genoeg levert voor een dergelijk boek.

De Verwachting speelt op Curaçao, in de eerste helft van de 19de eeuw. De centrale figuur in dit verhaal is de patriarchale Sjon Abram Montalto, het hoofd van een der vooraanstaande Portugees-Joodse koopmansfami-

lies van het eiland. Wij krijgen in dit boek een interessant beeld van het karakteristieke milieu van de orthodoxe Joden op Curaçao in die tijd, met gedetailleerde beschrijvingen van allerlei rituele gebruiken op Joodse hoogtijdagen als Purim en Pasen. De schrijfster leidt ons binnen in een velen onzer onbekende wereld, die ook thans nog bestaat, zij het dan dat de houding van deze Joodse groep tegenover buitenstaanders – die in de tijd waarin het boek speelt nog als 'barbaren' werden beschouwd – iets minder gereserveerd is geworden.

De titel van het boek is ontleend aan de naam van het zeilschip, waarmede Manchi, Sjon Abram's tweede zoon – José de oudste, helpt zijn vader bij zijn zaken – na een studie in de medicijnen in Leiden, naar zijn geboorte-eiland terugkeert. Op ditzelfde schip bevindt zich ook een Spaanse priester, Padre Pablo, die bekeringswerk onder de negers gaat verrichten.

Sjon Abram heeft grote verwachtingen van de toekomst, maar het wordt al spoedig duidelijk dat deze niet in vervulling zullen gaan. Manchi, die de kleine gemeenschap van het eiland ontgroeid blijkt te zijn, zoekt steeds voorwendsels om het beginnen van een dokterspractijk uit te stellen, en brengt zijn tijd liever zoek in de kroegjes bij de haven. Ook José, Sjon Abram's rechterhand, geeft zijn vader zorgen. Hij komt steeds meer onder de invloed van de Spaanse priester, met wie hij regelmatig contact heeft omdat hij hem helpt bij het bijeenbrengen van gelden voor de bouw van een school voor slavenkinderen. Hoewel José, nadat hij door Sjon Abram ter verantwoording is geroepen, beterschap belooft en zich min of meer om zijn vader ter wille te zijn, verlooft met zijn nicht Rosa (een verbintenis welke reeds lang door de familie was uitgedacht), wordt zijn twijfel of de godsdienst die hij belijdt wel de juiste is, steeds groter.

Geleidelijk voltrekt zich nu het noodlot aan Sjon Abram, alle zekerheden waarop hij zo vast had vertrouwd worden hem ontnomen: Manchi mislukt; José dreigt van het ouderlijk huis af te dwalen; in plaats van om de hand van de knappe Rachel (Abram's oudste dochter) te vragen, komt zijn neef Jacob hem vertellen dat hij zich met Rachel's jongere zusje, Gracia, wil verloven, en tenslotte sterft kort daarop het jongste kind van Abram en Sara, het vijfde van hun zestien kinderen dat ze weer moeten afstaan.

Wanneer José zich bovendien na een lange innerlijke strijd tòch Rooms-Katholiek laat dopen, stort Abram's wereld geheel ineen. Na een heftige scène wijst hij zijn lievelingszoon de deur, waarna deze bij de priester gaat wonen. Wanneer hij dan ook nog het bericht krijgt dat hij vrijwel geruïneerd is, doordat hij met zakendoen in Venezuela teveel heeft vertrouwd op een Spaanse overwinning in de vrijheidsstrijd (van Bolívar) die daar aan de gang is, wordt alles Sjon Abram te veel. Op weg naar huis van een vergadering bij de Gezaghebber, waar de Joodse ingezetenen de uitwijzing van Padre Pablo, die zijn bekeringswerk tot een hunner had durven uitstrekken, hebben bewerkt, wordt hij in zijn rijtuig door een hartverlamming getroffen. De zwakke Sjon Sara volgt haar man spoedig in de dood, en José (wiens verloving met Rosa inmiddels weer verbroken is) zeilt met de pater weg naar een naburig Deens eiland . . . "Een nieuwe verwachting tegemoet!" . . .

De Verwachting is een bijzonder leesbaar boek, vlot geschreven in goed Nederlands. De op Curaçao geboren schrijfster die thans onder de schuil-

naam MARIA MIRANDA publiceert, heeft voor haar debuut (?) een onderwerp gekozen dat zij voortreffelijk beheerste. Wij krijgen een beeld van een landelijk en rustig Curaçao, waar ondanks het begin van grote politieke veranderingen op het Zuidamerikaanse vasteland, weinig schokkende dingen gebeuren, zodat een geloofsconflict zoals dat tussen Sjon Abram en José zulke tragische gevolgen kan hebben. Weliswaar doet het boek hier en daar wat naïef aan, dit neemt echter niet weg dat wij vol 'verwachting' uitzien naar MARIA MIRANDA's volgende roman, vooral wanneer deze op eenzelfde voortreffelijke wijze door de uitgever wordt verzorgd als het hier besproken boek.

L. J. VAN DER STEEN

Moonlight over Basi-Ruti, door SOPHIE ARMAND.
Uitg. Chuchúbi, Aruba, z.j. (1960), 150 blz. (NA*f* 5,–).

Het verheugde ons onder de nieuwe romans, die de laatste tijd op de Antillen verschenen zijn, ook een Arubaans boek aan te treffen, want Aruba is tot nu toe eigenlijk maar schaars vertegenwoordigd in de Antilliaanse literatuur.

Moonlight over Basi-Ruti is, zoals de titel aangeeft, in het Engels geschreven. Op de kaft staat zelfs dat het "The first English novel about Aruba" is. Hoewel het een bijzonder vlot geschreven geheel is, met vaak originele beelden, krijgt men toch door verschillende taal- en stijlfouten, die een Engelsman of Amerikaan niet licht zal maken, de indruk dat Engels SOPHIE ARMAND's moedertaal niet is.

Hoewel wij wat betreft het uiterlijk van in Zuid-Amerika verschijnende boeken niet verwend zijn – men schijnt daar een onoverwinlijke afkeer te hebben van stevige kaften – draagt dit boek wel héél duidelijk de sporen van de moeite welke het de uitgever moet hebben gekost het te publiceren. Het bandontwerp, met een vaag afgedrukte foto èn een drukfout, maakt niet bepaald een verzorgde indruk, terwijl de tekst, die zeer slordig gecorrigeerd is, in twee verschillende lettertypes is afgedrukt. Dit verwondert ons enigszins, omdat de krant die bij dezelfde uitgever verschijnt, wat typografie betreft, een vergelijking met andere Antilliaanse dagbladen gemakkelijk kan doorstaan.

Helaas laat men zich hierdoor onwillekeurig beïnvloeden ten aanzien van de inhoud, en dat is jammer, want *Moonlight over Basi-Ruti* is een interessant boek: niet direct een literair meesterwerk, maar een verhaal dat zich afspeelt in een eilandmaatschappij met een geheel eigen sfeer. Men zou het een zeer 'Antilliaans' boek kunnen noemen. Dit is misschien een wat beperkte of zelfs een verwarrende term: boeken, gedichten en novellen die zich – zoals dit boek – bijna uitsluitend bewegen rond elementaire thema's als liefde, haat, en noodlot, worden zeer veel geschreven en gelezen in geheel Midden- en Zuid-Amerika. Men kan hierover denken zo men wil, maar men vergete daarbij niet dat de emotionele latino tegenover dergelijke zaken een wat andere houding aanneemt dan de nuchtere Nederlander, die dit boek waarschijnlijk niet onverdeeld zal kunnen waarderen.

Het is het verhaal (blijkens het voorwoord geïnspireerd op een ware gebeurtenis) van Eduardo Kelly, een reeds wat oudere, vooraanstaande figuur op Aruba (hij is jurist in dienst van het Eilandsbestuur) en zijn

liefde voor Felicia Arnould, een Amerikaanse journaliste die haar vacantie heeft vastgeknoopt aan een reis naar Aruba, waar zij diverse mensen moet interviewen. Eduardo, die een vrij oppervlakkige figuur is en het met de huwelijkstrouw nooit zo nauw heeft genomen, komt min of meer tot zijn ontsteltenis tot ontdekking, dat hij echt verliefd is op de knappe Amerikaanse, en dat dit dus geen avontuurtje wordt, zoals vele voorgaande. Hoewel Felicia Eduardo's gevoelens beantwoordt, heeft zij toch zoveel verantwoordelijkheidsgevoel, dat zij zijn huwelijk met de kalme en geduldige Annie niet in gevaar wil brengen. Zij komen hierdoor in een moeilijke situatie die van hen beiden het uiterste vergt, want Felicia die eerst van plan was haar vacantie onmiddellijk af te breken, zwicht voor Eduardo's aandrang om nog drie weken te blijven, en het is dus onvermijdelijk dat zij elkaar regelmatig ontmoeten op een klein eiland als Aruba. Onafwendbaar nadert echter het einde van Felicia's vacantie, en dus de dag waarop zij, noch door haar eigen gevoelens, noch door Eduardo's smeekbeden weerhouden, op de boot naar New York stapt.

Het verhaal is dus heel simpel: SOPHIE ARMAND is er echter in geslaagd om, uitgaande van dit gegeven, een boek te schrijven dat, ondanks het feit dat er zo weinig in gebeurt, niet vervelend of langdradig is geworden. Hoewel zij Eduardo's liefdesgeschiedenis centraal heeft gesteld, met Aruba als decor, is zij er af en toe toch wel in geslaagd een beeld te geven van de Arubaanse society, zij het dan niet op een manier waarover eenieder op dit eiland even enthousiast zal zijn. Ook van een deel van de olie-gemeenschap, de Amerikanen van Lago-Colony, geeft zij een aardige karakteristiek.

Het boek heeft stellig verschillende zwakke punten; bijvoorbeeld de houding van Eduardo's vrouw, de Nederlandse Annie, die niettegenstaande het feit dat zij – zoals aan het einde van het boek wordt gesuggereerd – op de hoogte is van haar man's liefde voor Felicia, alleen maar begrip voor de situatie heeft en zich gedraagt alsof zij er zelf niet zo nauw bij betrokken zou zijn.

Als geheel maakt *Moonlight over Basi-Ruti* echter een sympathieke indruk. De schrijfster had het gegeven dat zij voor haar boek koos ongetwijfeld heel wat 'realistischer' kunnen uitwerken (en daardoor de verkoopbaarheid wellicht bevorderen). Dat zij dit niet heeft gewild, mag haar zeker als verdienste worden aangerekend.

L. J. VAN DER STEEN

BIBLIOGRAFIE

ARTICLES

(30)
Continued from *W. I. Gids 39*, p. 51–76. — Publications not seen by the compiler of this incomplete bibliography are not included. — The existence of a summary is indicated by a translation of the title.

Amigoe = *Amigoe di Curaçao*
Beurs = *Beurs- en Nieuwsberichten*
Car. = *The Caribbean*
MLS = *Mededeling Landbouwproefstation Suriname*
NWIG = *Nieuwe West-Indische Gids*
OW = *Oost en West*
SL = *De Surinaamse Landbouw*
Stud. Cur. = *Studies on the fauna of Curaçao and other Caribbean islands*
Stud. Sur. = *Studies on the fauna of Suriname and other Guyanas*
TKNAG = *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap*
WIG = *De West-Indische Gids*

ADHIN, J. H. : Over de 'joint family' der Hindostanen. (On the joint family system of the Hindostanis in Surinam.) *NWIG 40*, 1960, p. 17–27.

ADHIN, J. H.: Suriname, een beknopte uitgave van de wereld! *Schakels S 43*, 1961, p. 3–9, 4 figs.

Afscheidsbijeenkomst Dr. Ir. R. Flachs. *Passaat 12*, 1955, 9, p. 257–259, 7 figs., also p. 282, 286.

AHLBRINCK, W.: Een bezoek aan het museum in Costa Rica. Oudheidkundige verwantschap tussen Midden-Amerika en Suriname. (A visit to the museum in Costa Rica. Archaeological relations between Central America and Surinam.) *NWIG 40*, 1960, p. 50–62, 2 figs.

AMSON, F. W. VAN: Een onderzoek naar de invloed van aardwormen op de lucht-waterverhouding van kleien uit de Demerara-formatie. (Influence of earthworms on the air-water ratio of clay soils of the Demerara-formation.) *SL 7*, 1959 (1960), p. 140–150, 3 figs.

ANONYMUS: Kroniek der Nederlandse Antillen. *OW 54*, 1960, 2–12.

ANSINGH, F. H. & KOELERS, H. J. & WERF, P. A. VAN DER & VOOUS, K. H.: The breeding of the Cayenne or Yellow-billed Sandwich Tern in Curaçao in 1958. *Ardea 48*, 1960, p. 51–65, large map excl.

APPELMAN, H.: Melkproductie op pangolagras (Digitaria decumbens Stent.). (Milkproduction on pangolagrass.) *SL 7*, 1959, p. 21–36, 6 figs.

APPELMAN, H. & DIRVEN, J. G. P. & TJONG A HUNG, A. R.: Melkproductie op enige particuliere bedrijven. (Milkproduction on some private dairy-farms.) *SL 7*, 1959 (1960), p. 129–135.

APPELMAN, H. & KUIL, H.: Enige ervaringen met het injectie-geweer. (Some experiences with the long range syringe projector.) *SL 8*, 1960, p. 15–19.

(Arbeidsgeschillen bij Lago) *Beurs* 11, 26. XI. 1960; 17, 18. II., 28. III. 1961.

Aruba begon bouw grootste waterproject ter wereld. *Alg. Handelsblad* 26. I. 1957, p. 4, fig.

Aruba, Curaçao score in fishing tournament. *Aruba Esso News 20*, 1959, *25*, p. 4–5, 15 phot.

Aruba's first large-scale tourist hotel opens. *Car. 13*, 1959, p. 192–193, 5 figs.

Aruba's first tourist Hotel opens today, Aruba Caribbean Hotel ... a bid to tourism. *Aruba Esso News 20*, 1959, *15*, p. 1, 4–6, 16 figs.

ASSENDERP, ANDRÉ L. VAN: The Netherlands Caribbean. In: *The Caribbean*, Publ. School inter-Amer. Studies (1) *7*, 1957, p. 69–88.

BAKKER, J. P.: Zur Granitverwitterung und Methodik der Inselbergforschung in Surinam. *Tagungsbericht D. Geographentag Würzburg 1957*, 1957, p. 122–131, 4 plates & 3 figs. excl.

BAKKER, J. P. & MÜLLER, H. J.: Zweiphasige Fluszablagerungen und Zweiphasenverwitterung in den Tropen unter besonderer Berücksichtigung von Surinam. *Lautensach-Festschrift Stuttgarter Geogr. Studien B 69*, 1957, p. 365–397, 18 figs.

BARBANSON, O. P., W. L. DE: Grafschriften op Saint-Barthélemy. (Epitaphs on Saint Bartholomew.) *WIG 38*, 1958, p. 97–105, fig.

BARTELS, E.: Wezen en dynamiek van de Caraïbische toeristenindustrie. *OW 54*, 1961, *10*, p. 20–22, 2 figs.

BASTIAANSE, C. M.: Dredging of San Nicolas Harbor. *Echo of Aruba 1*, 1959, *3*, p. 8, 10, also 14–15, fig.

BAYER, FREDERICK M.: Octocorals from Suriname and the adjacent coasts of South America. *Stud. Sur. 3*, 1959, p. 1–43, fig. 1–21.

Beth Haim, de oude Joodse bergaafplaats te Blenheim. *Passaat 16*, 1958, *11*, p. 1–4, 6 figs.

BEUKERING, J. A. VAN: Les problèmes qui se rattachent au développement de l'agriculture au Surinam. *Symposion sur les trois Guyanes* (Kon. Inst. Tropen) Amsterdam, 1954, p. 15–39, 3 figs.

BIANCHI, A. T. J.: Recherches concernant la sylviculture et les espèces de bois au Surinam. *Symposion sur les trois Guyanes*, (Kon. Inst. Tropen) Amsterdam, 1954, p. 90–98.

Binnen zeven jaar geweldig stuwmeer in Suriname. *N. Rott. Crt* 9. XI. 1959; see also 5, 6. XI; ill.

BINSBERGEN, W. C. VAN: Verkenning binnen de Antilliaanse gemeenschap op strafrechterlijk en criminologisch terrein. *Themis 1958*, afl. 5, p. 462–497.

(Bisschopwijding Mgr. J. M. Holterman). *Beurs* 4 maart 1957.

B. M.: Trofeeën van de zeebodem. (Trophies from the seabed.) *Olie*, March 1961, p. 78–80, 6 figs.
G. HAGEDOORN, Curaçao skin diver.

Boekenweek Curaçao 1961. *Beurs* 25.V.1961.

BOESEMAN, M.: Notes on marine fishes from the Netherlands Antilles . . . *Zool. Meded. Leiden 37*, 1960, *2*, p. 11–16, pl. 2 excl.

BOESEMAN, M.: On recent accessions of Surinam fishes. *Zool. Meded. Leiden 34*, 1956, *12*, p. 183–199.

BOHEEMEN, H. VAN: Surinamers studeren in Nederland. *OW 54*, 1960, *2*, p. 18–19.

BOIS-REYMOND MARCUS, EVELINE DU: Notes on the fresh-water Polychaete Lycastopsis from Curaçao. *Stud. Cur. 10*, 1960, p. 58–63, fig. 29–32.

BOIS-REYMOND MARCUS, EVELINE DU: Tardigrada from Curaçao, Bonaire and Los Testigos. *Stud. Cur. 10*, 1960, p. 52–57, fig. 23–26.

Bonaire. *Car. 13*, 1959, p. 93–94, 2 figs.

BOOL, P. H.: Microbiologische onderzoekingen in Suriname. (Microbiological investigations in Surinam.) *SL 9*, 1961, p. 11–17.

BOOL, P. H. :Studies on Ehrlichia canis (syn. Rickettsia canis). *Acta tropica 16*, 1959, p. 97–107, 7 figs., 5 of which on col. plate excl.

BOUMAN, L. F.: Netherlands Islands to Windward. *Car. 13*, 1959, p. 89–92, 4 figs.

Bouws, Jan: Die Musikpflege bei den holländischen ost- und westindischen Kompagnien. *Die Musikforschung 10*, 1957, p. 272–278.

Brakkeput: What's in a name. *Passaat 16*, 1959, *12*, p. 4–5, 2 figs.

Bremekamp, C. E. B.: A species of Antirhea (Rubiaceae) from Suriname. *Acta bot. neerl. 8*, 1959, p. 479–481.

Brokopondo progress report. Vorderingen Brokopondo projekt. *Bauxco Nieuws*, 1960, each number, ill.

Brongersma, L. D.: Some snakes from the Lesser Antilles. *Stud. Cur. 9*, 1959, p. 50–60, fig. 83, pl. 4–5 excl.

Brugproject betekent oplossing voor nijpende verkeersprobleem. *Beurs* 15. I. 1960, p. 3; see also de Kiewit.

Bruijning, C. F. A.: Een korjaaltocht op de Surinaamse rivieren. *Tussen de rails 7*, 1959, *8*, p. 24–26, 2 figs.

Bruijning, C. F. A.: Notes on Wyeomyia mosquitoes of Suriname, with a description of Wyeomyia surinamensis sp. n. *Stud. Sur. 3*, 1959, p. 99–146, fig. 43–68.

Bruijning, C. F. A.: Some data on the filaria vector Culex quinquefasciatus Say in Paramaribo. *Documenta med. geogr. trop. 5*, Dec. 1953, p. 333–338, 4 figs.

Bruins, G. J. & Dorrestein, R. & Vesseur, H. J. A. & Bakker, G. & Otto, L.: Atlantic, Caribbean and Pacific cruises. *Gravity Exp. 1948–1958*, vol. V, 1960, p. 11–45, fig. 1–5 a, 2 large maps excl.
Interpretation by F. A. Vening Meinesz, p. 28–34.

Buck, F. D.: Anthicid beetles from Venezuela, Colombia, Cuba, and the Netherlands Antilles. *Stud. Cur. 10*, 1960, p. 64–71, fig. 33–35.

Buisonjé, P. H. de & Werf, P. A. van der & Zaneveld, J. S. & Zonneveld, J. I. S.: Informe acerca de un reconocimiento biológico y geológico de las islas Venezolanas Las Aves. *Boletin Soc. Venez. Cienc. Nat. 17*, 1957, 86, p. 184–210, 11 figs., map excl.

Bullis, H. R. & Thompson, J. R.: Shrimp exploration by the m/v Oregon along the northeast coast of South America. *Comm. Fish. Review 21*, 1959, *11*, p. 1–9, 7 figs. — See also *The Fish Boat*, July 1959.

Caracasbaai. What's in a name? *Passaat 17*, 1960, *8*, p. 6–7, 3 figs.

Caraibisch bedrijf der KLM ... *Beurs* 22. XII. 1959.

Cassidy, Frederic G.: English language studies in the Caribbean. *American Speech 34*, 1959, p. 163–171.
Deailng with Surinam.

CHATLEIN, O.: Kroniek der Nederlandse Antillen. *OW 53*, 1959, *2*.

CHOUBERT, BORIS: L'Institut Français d'Amérique Tropicale (I. F.A.T.). *Car. 14*, 1960, p. 73–79, 100, 2 figs.

Coco, J.: De Antilliaanse muziek. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 71–74, pl. excl.

COLLIER, W. A. & BOOL, P. H.: Infection experiments with parapoliomyelitis (Col SK) virus in dogs. *Trop. geogr. Medicine 10*, 1958, p. 245–248.

COLLIER, W. A. & PARRA, D. A. DE LA: Sickle-cell trait in Surinam Creoles. *Documenta med. geogr. trop. 4*, 1952, p. 223–226.

(Concessie om over 'De Vrijheid' bauxiet te vervoeren). *Sur. Jurisprudentie 2*, 1951, p. 45–51.

COOMANS, H. E.: De A.N.V.-bibliotheken op de Nederlandse Antillen. *Neerlandia 64*, 1960, p. 38.

COOMANS, H. E.: De verscheidenheid en verschillen der bibliotheken, in het bijzonder die van de Ned. Antillen. *Amigoe* 12, 13. VIII. 1959.

COOMANS, H. E.: Shell collecting in the Netherlands Antilles. *Amer. Malac. Union*, Ann. Rep. 1960, *27*, 1961, p. 21–22.

COPPOOLSE, K. W.: Oude poststempels der Nederlandse Antillen. *Passaat 14*, 1957, 7, p. 208–209, 4 figs.

Culturele adviesraad voor het Koninkrijk. *OKW Meded. 25*, 1961, 6–7, p. 89–112; *spec. nr.* 2. II. 1961, 24 pp., ill. *Beurs* 1, 2, 3. II. 1961.

Curaçao krijgt unieke nieuwe beach bij 'Koraal Tabak'. *Beurs* 9. II. 1961, p. 1, 8, 5 figs.

DANKMEIJER, E.: Een beroep op onze gemeenschap om een wet tot bescherming der vogels in het leven te roepen. *Beurs* 26. VII. 1954, p. 7.

DARK, PHILIP J. C.: Some notes on the carving of calabashes by the Bush Negroes of Surinam. *Man 51*, 1951, p. 57–61.

De bauxietmijnen der N.V. Billiton Maatschappij Suriname te Onverdacht. *Marineblad 70*, 1960, p. 1378–1386, 8 figs.

DEBROT, CHARLES B.: Jaarverslag 1960/1961 Curaçaose Vereniging voor Handel en Nijverheid. *Maandblad Handel Cur.*, May 1961, p. 2–3, 12–13.

DEBROT, I.: Uitzetting van een journalist. *De Linie* 11.I.1958; *Beurs* 14.I, p. 4.

De flamingo's broeden weer. Na negen jaar voor het eerst weer jongen. *Beurs* 12. VIII. 1950, p. 7.

De Nederlandse Antillen op drift. *Beurs* 9.I.1958. From *Het Vaderland*.

De olie-industrie op de Nederlandse Antillen. *Marineblad 70*, 1960, p. 1418–1424, 2 figs.

De Paranam-Affobakka weg grandioos geopend. *Bauxco Nieuws*, Sept. 1960, p. 3–9, 23 figs.

DEVENTER, F. L. VAN: De water- en electriciteitsfabriek van Aruba, Nederlandse Antillen. (Water distilling and electric power plant at Aruba.) *Ingenieur 73*, 1961, 10, p. E 19–24, 7 figs.

De wordende West. *Alg. Handelsblad* 26. IX. 1959 (1), 3. X. (2), etc., ill.

DIEKMANN, MIEP: Wat zegt een Nederlands boek een Antilliaans kind? *OW 52*, 1959, *12*, p. 15–16, 2 figs.

DINTHER, J. VAN: Bestrijding van rijstboorders in Suriname. *Meded. Landbouwhogeschool Gent 25*, 1960, p. 1531–1541.

DINTHER, J. B. M. VAN: Notes on the moth Arsenura armida erythrinae (F.). *Ent. Ber. 17*, 1957, p. 229–232, 2 figs.

DINTHER, J. B. M. VAN: The effect of precipitation on the break of diapause in the white rice borer Rupela albinella (Cr.) in Surinam (South America). *Entom. exp. appl. 4*, 1961, p. 35–40, fig.

DIRVEN, J. G. P.: Grasland en groenvoedergewassen. *MLS 22*, 1960, p. 78–85.

DIRVEN, J. G. P. & DULDER, I. G. H. & HERMELIJN, W. CH.: De braakvegetatie op rijstvelden in Nickerie. (The vegetation on fallow rice fields in Nickerie.) *SL 8*, 1960, p. 1–7.

DOESBURG, P. H. VAN: Entomologisch onderzoek. *MLS 22*, 1960, p. 86–88, fig. 7–8 excl.

DOEVE, G.: Delfstoffen in Suriname. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 41–43, fig.

DOORNBERG, N.: 25 jaar luchthaven op Curaçao. *D. O. W. Koerier 1*, Kerstnummer 1959, *6*, p. 12–16, 2 figs.

DRIELSMA, J. A.: De Landbouwvoorlichting in het Ressort Suriname B, in 1960. *SL 9*, 1961, p. 18–26, 1 fig.

DROOGER, C. W.: Microfauna and age of the Basses Plaines formation of French Guyana. I–II. *Proc. Kon. Ned. Ak. Wet.* (*B*) *63*, 1960, p. 449–468, pl. 1–2, pl. 3–4 excl.
Not dealing with Surinam or Netherlands Antilles.

DROOGER, C. W.: Some early rotaliid Foraminifera. I—III. *Proc. Kon. Ned. Ak. Wet.* (*B*) *63*, 1960, p. 287–334, 3 figs., 5 pls.
From Paleocene beds of French Guyana. Not dealing with Surinam.

Duizenden volgden start Tele-Curaçao. *Beurs* 1. VIII. 1960, ill.

Dutch dredging fleet starts Lago's big harbor project. *Aruba Esso News 20*, 1959, *17*, p. 4–5, 7–8, 20 figs.

DUYSTER, TJ. H.: Enkele civiel-technische werken in de Ned. Antillen. (Some works on Curaçao and Aruba sea-ports, and the Curaçao airport.) *Ingenieur 72*, 1960, 37, p. B 105–114, 15 figs.

Een Curaçaos probleem: De oeververbinding. *Passaat 17*, 1960, *8*, p. 1–3, 6 figs.

Een levendige geschiedenisles over Curaçao. Een bezoek aan de Heer Jossy Maduro. *Passaat 18*, 1961, *2*, p. 6–8, 6 figs.

Een plan tot het oprichten van een Akademie voor Publicistiek in Suriname. *De Vrije Stem 1*, 9. IV. 1960, *2*, p. 6–7.

Eerste tentoonstelling van ... "De Vogelvriend" ... *Beurs* 25. VI. 1956. See also: 23. V., 28. III.; 21. X. 1957.

EGGINK, CLARA: Vreemde boekenmarkt op driftige eilandje Curaçao. *Telegraaf* 28. IX. 1960.

EIJSVOOGEL, W. F.: Het Wageningen rijst-project in Suriname. Civieltechnische aspecten. (The Wageningen Rice Project, civil engineering features.) *Ingenieur 72*, 1960, 42, p. B 135–141, 3 figs.

EIJSVOOGEL, W. F.: Le district de drainage aux Pays-Bas, ou "waterschap", et la possibilité d'introduire des organismes analogues dans les Guyanes. *Symposion sur les trois Guyanes*, (Kon. Inst. Tropen) Amsterdam, 1954, p. 40–45.

EKKER, M. H.: Het Brokopondo-plan. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 23–26, map.

Emanuels leeft voor Suriname. *Telegraaf* 30. V. 1961.

EMDEN, J. H. VAN & SUCHTELEN, N. J. VAN: Zeefvatenziekte en koffiekanker. (Phloemnecrosis and coffeecancer.) *SL 17*, 1959, p. 111–114.

ERNÉ, N. M.: Veertig jaar bestaat het Kinderhuis Leliëndaal! *Sur. Zending 1958*, p. 78–81, 4 figs.

FELHOEN KRAAL, JOHANNA: De Caribische Commissie. *Marineblad 70*, 1960, p. 1337–1342.

FELHOEN KRAAL, JOHANNA: Información Bibliográfica de las Antillas Neerlandesas y Suriname. 1955. *Anuario de Estudios Americanos*, Sevilla, *12*, 1955, p. 695–734. (Transl. from *Car. Bibl.*)

FERRIER, R.: De algemene economische toestand van Suriname. *Marineblad 70*, 1960, p. 1413–1417.

FLIECK, F. C.: "Ne bis in idem"– art. 70 W. v. S. *Antill. Juristenblad 7*, 1957, p. 70–79.

FRAZIER, BETSY: Caves and grottos of Aruba. *Echo of Aruba 3*, 1961, *5*, p. 6–7.

FROS, J. & LIQUI LUNG, M. A. V.: Sheathless Microfilaria bancrofti and eosinophilic granulocytes. *Documenta med. geogr. trop. 5*, 1953, p. 116–122, 5 figs.

FROS, J. & WINCKEL, W. E. F.: The development of Microfilaria bancrofti inside and outside the macrofilaria. *Documenta med. geogr. trop. 4*, Dec. 1952, p. 365–369, 7 figs.

GAAY FORTMAN, B. DE: Eduard S. Lansberg (1863–1958). *WIG 39*, 1959, p. 136.

GAAY FORTMAN, B. DE: Toelating, verblijf, vestiging en uitzetting in de Nederlandse Antillen. Het geval - De Wit. *WIG 39*, 1959, p. 1–27.

GANZEMAN, A. D.: Operatie Sprinkhaan [Operation Grasshopper, Surinam]. *Tijdschr. Ned. Heidemij 70*, 1959, p. 192–198, 226–227, 269–271, ill.

GEIJSKES, D. C.: Het Surinaamse binnenland en de techniek. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 12–15, 8 figs.

GEIJSKES, D. C.: The Aeschnine genus Staurophlebia. Notes on Odonata of Suriname VII. *Stud. Sur. 3*, 1959, p. 147–172, fig. 69–75, pl. 6–7 excl.

GERY, JACQUES: New Cheirodontinae from French Guiana. *Senckenb. biol. 41*, 1960, p. 15–39, 14 figs., plate 2 excl.
Including characoid fishes from the Maroni and Litany, Surinam.

Gesprek met de schrijfster Miep Diekmann. *Passaat 15*, 1958, *6*, p. 10–11.

Gezaghebber tijdelijk belast met bevoegdheden Bestuurscollege. *Beurs* 30. I. 1960, p. 1.

GONGGRYP, J. W.: L'Amélioration des forêts guyanaises. *Symposion sur les trois Guyanes*, (Kon. Inst. Tropen) Amsterdam, 1954, p. 59–76, fig.

GONGGRYP, J. W.: The evolution of a Djuka-script in Surinam. *NWIG 40*, 1960, p. 63–72, 5 figs.

GORDON, ISABELLA: On a Stygiomysis from the West Indies ... *Bull. Brit. Museum N. H., Zool. 6*, 1960, 5, p. 285–324, 34 figs., pl. 3–4.
Description of *Styg. holthuisi*, a cave crustacean from St. Maarten.

GORKOM, J. A. J. VAN: De Surinaamse spoorweg. *Tussen de rails 7*, 1959, *8*, p. 27–29, 2 figs.

GORKOM, J. A. J. VAN: Filmkunst in Suriname. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 104–106.

GORKOM, J. A. J. VAN: Het culturele leven in Suriname. *Schakels S 33/NA 27*, 1959, p. 3–11, 2 figs.

GORKOM, J. A. J. VAN: Radiowezen in Suriname. *OW 53*, 1959, *4*, p. 16–17, 4 figs.

GOSLINGA, C. CH.: Een strijd om Fort Nassau. *WIG 39*, 1959, p. 113–125, 5 plates excl. — Cf. KOOYMAN, Hubertus Coerman en zijn Sero Sabilica.

GOSLINGA, CORNELIS CH.: Juan de Castellanos, dichter en geschiedschrijver van het Caribisch gebied. (Juan de Castellanos, elogio y elegía del Caribe.) *WIG 38*, 1958, p. 1–45.

GOSLINGA, CORNELIS CH.: La producción bibliográfica en las Antillas neerlandesas (1950–1956). *Estudios Americanos*, Sevilla, *12*, núms. 50–60 Agosto-Sept. 1956, p. 173-178.

GOSLINGA, C. CH.: Van een dictator, die Curaçao kopen wilde. *OW 50*, 1957, *10*, p. 12–15, fig. [Antonio Guzmán Blanco].

HAAN, D. DE & ZANEVELD, J. S.: Some notes on tides in Annabaai harbour, Curaçao, Netherlands Antilles. *Bull. mar. sci. Gulf Car. 9*, 1959, p. 224–236, 7 figs.

HAAS, FRITZ: Caribbean land molluscs: Vertiginidae. *Stud. Cur. 10*, p. 1–17, fig. 1–2, pl. 1–5 excl.

HAKKENBERG VAN GAASBEEK, H. C. M.: De zee, die altijd lokt. *Beurs* 12. X. 1957, 5 figs.

HARTOG, ELISABETH: Culturele ontwikkeling van het Caribische gebied. *OW 54*, 1961, *10*, p. 19–20, 1 fig.

HARTOG, JOH.: De Antillen. Culturele problematiek. *OW 52*, 1959, p. 19–21, 3 figs.

HARTOG, JOH.: Waar leefde Aruba van in de vorige eeuw? *Echo of Aruba 3*, 1961, *4*, p. 10–12.

HAVE, H. TEN: Crotalaria quinquefolia, een veelbelovende groenbemester voor de rijstcultuur in Suriname. (A promising green manure for the rice culture in Surinam.) *SL 7*, 1959, p. 39–50, 2 figs.

HAVE, H. TEN: De invloed van de waterhoogte op de groei van het rijstgewas. (Influence of depth of water on the growth of rice.) *SL 7*, 1959, p. 13–20, 2 figs.

HAVE, H. TEN: Enkele proefnemingen over de uitstoeling van het rijstgewas. (Some experiments on the tillering of the rice crop.) *SL 7*, 1959, p. 59–68, 2 figs.

HAVE, H. TEN: Proefnemingen over de optimale zaaidichtheid van verschillende rijstrassen onder uiteenlopende groeiomstandigheden. (Experiments about the correct seeding-rate of some rice varieties.) *SL 7*, 1959, p. 1–12, 3 figs.

(Havenstaking.) *Beurs* 27, 28. IV.; 2, 11, 12. V. 1959.

HAVERSCHMIDT, F.: Bird records from Surinam (III). *Ardea 45*, 1957, p. 84–89.

HAVERSCHMIDT, F.: Bird records from Surinam (IV). *Ardea 48*, 1960, p. 97–103.

HAVERSCHMIDT, F.: Bubo virginianus in Surinam. *Auk 76*, 1959, p. 242.

HAVERSCHMIDT, F.: Nachbarschaft von Vogelnestern und Wespennestern in Surinam. *J. für Ornithol. 98*, 1957, p. 389–396.

HAVERSCHMIDT, F.: Nesting notes on Amazilla fimbriata in Surinam. *Ardea 46*, 1958, p. 138–144, pl. 4 excl.

HAVERSCHMIDT, F.: Notes on Helicolestes hamatus in Surinam. *Auk 76*, 1959, p. 32–36, pl. 1–2.

HAVERSCHMIDT, F.: Notes on Nyctibius griseus in Surinam. *Ardea 46*, 1958, p. 144–148, pl. 5–6 excl.

HAVERSCHMIDT, F.: Notes on the breeding habits of Panyptila cayennensis. *Auk 75*, 1958, p. 121–130, pl. 7–8 excl.

HAVERSCHMIDT, F.: Notes on the Cattle Egret in Surinam. *Ardea 45*, 1957, p. 168–176, map, pl. 1–2 excl.

HAVERSCHMIDT, F.: Notes on the nesting of Turdus leucomelas in Surinam. *Wilson Bull. 71*, 1959, p. 175–177.

HAVERSCHMIDT, F.: Ogier de Gombaud, peintre inconnu des oiseaux de Guyane. *L'Oiseau et Rev. fr. Ornithol. 27*, 1957, p. 172-178, pl. 11 excl.

HELMAN, ALBERT: Surinam the romantic. *The Bridge 1*, 1960, *2*, p. 34–39, 5 figs.

HELSDINGEN, W. H. VAN: Het Statuut van het Koninkrijk. *De Gids 119*, Continent in groei, 1956, p. 128–136.

HENLE, FRITZ: Die Inseln Saba und St. Eustatius. *Atlantis 31*, Zürich, Feb. 1959, p. 69–75, 10 figs. (2 phot. of Saba, 4 phot. of St. Eustatius).

HENRIQUEZ, O. S.: Aruba depends on sea-water. *The Bridge 1*, 1960, *2*, p. 20–23, 26–27, 3 figs. – *Car. 14*, 1960, p. 62–64, 100, 2 figs.

HENRIQUEZ, P. C.: Bonaire en de Bovenwinden 'Quo vadis'? *Latijns Amerika 12*, 1958, *1* (Antillen-nr.), p. 8–10, ill.

HENRIQUEZ, P. C.: Toerisme: Doornroosje van de Nederlandse Antillen? *Marineblad 70*, 1960, p. 1444–1457, 5 figs.

HENRIQUEZ, P. C.: Toerisme. Stut en steun onzer economie? *Maandbl. Handel Cur. 14, 5–7*, Nieuwjaar 1960, p. 4, 7, 8; *8*, Feb., p. 1–4; *9*, p. 1–3.

Het Curaçaose Landhuis ... *Passaat 16*, 1959, *7*, p. 1–5, 8 figs.

(Het zakelijk recht van bauxiet is niet te vergelijken met erfpacht.) (Is een concessie tot ontginning van delfstoffen van publiek- of van privaatrechtelijke aard?) *Sur. Jurisprudentie 1*, 1950, p. 67–80.

HEYDE, H. & REYNVAAN, J.: De Bosnegers in Suriname. *OW 53*, 1959, *2*, p. 13–15, 2 figs.

HEYER, S. DEN: Met de Antilliaanse Handelsmissie naar Suriname. *Echo of Aruba 2*, Jan. 1961, 11, p. 15–20.

HIRSCHFELD, MARY: Saba. *Américas 7*, 1955, *10*, p. 21–25, 9 figs.

Hoe werken Sociale en Economische Zaken? *Beurs* 4. VI. 1959, portr.

HOEDEMAN, J. J.: Rivulid fishes of Suriname and other Guyanas, with a preliminary review of the genus Rivulus. *Stud. Sur. 3*, 1959, p. 44–98, fig. 22–42, pl. 1–5 excl.

HOEK, C. VAN DEN: Caribbean fresh and brackish water Chlorophyta. *Blumea 9*, 1959, p. 590–625, 12 figs.
Dealing with algae from Netherlands Antilles (28 species) and from Surinam (5 spec.).

HOETINK, HARRY: Curazao como sociedad segmentada. *Revista Cienc. Soc. 4*, Puerto Rico, 1960, p. 179–192.

HOLTHUIS, L. B.: G. D. Collin's Fauna Surinamensis. *WIG 38*, 1958, p. 71–85.
On GABRIEL DANIEL COLLIN'S dissertation, *Fauna Surinamensis*, 1822; reprinted on p. 75–85. Summary.

HOLTHUIS, L. B.: H. E. van Rijgersma — a little-known naturalist of St. Martin (Netherlands Antilles). *Stud. Cur. 9*, 1959, p. 69–78.

HOLTHUIS, L. B.: Stomatopod Crustacea of Suriname. *Stud. Sur. 3*, p. 173–191, fig. 76, pl. 8–9 excl.

HOOF, H. A. VAN: De verspreiding van hoja blanca in Suriname en het voorkomen ervan in Brits Guyana. *SL 8*, 1960, p. 160.

HOOF, H. A. VAN: Onderzoek inzake de 'Hoja Blanca' ziekte van de rijst. *MLS 22*, 1960, p. 89–92.

HOOF, H. A. VAN: Twee virusziekten van mais in Suriname. (Two virus diseases of corn in Surinam.) *SL 8*, 1960, p. 20–23, fig.

HOOF, H. A. VAN & PRADO, F. A. DEL & EMDEN, J. H. VAN: Phytopathologisch onderzoek. *MLS 22*, 1960, p. 89–97, fig. 9–17 excl.

HOOIJER, D. A.: Fossil rodents from Curaçao and Bonaire. *Stud. Cur. 9*, 1959, p. 1–27, pl. 1–3 excl.

HOOIJER, D. A.: Mammalian remains from Indian sites on Aruba. *Stud. Cur. 10*, 1960, p. 154–157.

HOP, S.: Grenservaringen in het oerwoud. *Tijdschr. Ned. Heidemij 71*, 1960, p. 288–293, 8 figs.

HORST, K. TER: De selectie van peulvruchten in Suriname. (Selection of pulses in Surinam.) *SL 8*, 1960, p. 8–14; (& MASTENBROEK, J. J.), p. 134–150; *9*, 1961, p. 1–10.

HORST, K. TER: Het optimale plantverband voor pinda van het ras Matjan. (The optimal spacing for Spanish-type peanuts.) *SL 7*, 1959 (1960), p. 121–128, fig.

HORST, K. TER: Peulvruchten. Onderzoek cultuurfactoren. *MLS 22*, 1960, p. 40–50, fig. 5 excl.

HORST, GRÉ VAN DER (& HORST, HERMAN VAN DER): (Reportage vervaardiging film Faja Lobbi in Suriname). *Libelle 27*, 1960, nr. *38*, p. 14–17; *47*, p. 4–7, 84–85. –*28*, 1961, nr. *9*, p. 76–79, 94; *18*, p. 4–8; *22*, p. 76–80; *30*, p. 54–61; *32*, p. 56–61; with many col. phot.

Hotel-complex San Nicolas. *Beurs* 21. III. 1961, 2 figs. p. 1.

Houdt ons eiland schoon. *Passaat 18*, 1961, *2*, p. 18–20, 6 figs.

'Hoyer III' komt tegemoet aan wensen van bewoners Bonaire. *Beurs* 24. III. 1961, p. 10, fig. – See also 23 and 26. V.

HULSTER, J. A. DEN: Bosexploitatie in Suriname. *Marineblad 70*, 1960, p. 1387–1394, 4 figs.

HUSSON, A. M.: A new species of the rodent Baiomys from Aruba and Curaçao. *Stud. Cur. 10*, 1960, p. 33–40, fig. 7, pl. 6–7 excl.

Iets over 'streamlining'. *Passaat 16*, 1959, *12*, p. 2–3.

JANSEN, F. P.: De economische situatie van de Nederlandse Antillen. *Marineblad 70*, 1960, p. 1438–1443.

JANSEN, L. F.: Financiën van de Nederlandse Antillen. *Latijns Amerika 12*, 1958, *1* (Antillen-nr.), p. 21–24.

JEEKEL, C. A. W.: Scolopendridae (Chilopoda) from Surinam. *Entom. Ber. 14*, 1952, p. 175.

JONG, C. DE: (Review of) R.M.N. Panday, Agriculture in Surinam 1650–1950, *SL 9*, 1961, p. 27–32.

JONKER, F. P.: Emmaketen Expeditie Suriname 1959. *OW 54*, 1960, *2*, p. 20–22, 5 figs.

JONKER, F. P.: Naar de Emmaketen in Suriname. *Alg. Handelsblad* 12, 16. IX. 1959, 5 figs.

JONKER, F. P. & WENSINK, J. J.: De natuurwetenschappelijke expeditie naar de Emmaketen in Suriname, juli-oktober 1959. (The scientific expedition to the Emma Range in Dutch Guiana, July-October 1959). *TKNAG 77*, 1960, p. 145–161, 5 figs., 7 phot. on 4 plates excl.

JONKER-VERHOEF, A. M. E. & JONKER, F. P.: Notes on the Araceae of Suriname II. *Acta bot. neerl. 8*, 1959, p. 139-155, fig.

JONKERS, A.: De nieuwe rechtsorde in het Koninkrijk der Nederlanden. *Marineblad 70*, 1960, p. 1316–1327.

JONKERS, A.: Economische aspecten van de Nederlandse Antillen vroeger en nu. *De Gids 119*, Continent in groei, 1956, p. 156–168.

JONKERS, A.: Moderne projecten in Suriname. *Schakels* 1959, *S 36*, p. 28–31, fig.

JOSEPH, W.: Jaarbeurs in Suriname. *OW 54*, 1960, *2*, p. 7–9, 7 figs.

JOSEPH, W.: Kroniek van Suriname. *OW 51*, 1958, *1–4, 6–8*; *52*, 1958, *1–4*, 1959, *5–12*; *53*, 1959, *1–4*, 1960, *5–12*; ill.

(JUNGSLAGER, ARIE): De onderwater sport. *Passaat 16*, 1959, *12*, p. 20–21, 4 figs.

KAYSER, C. C.: Report of the Dutch Corentyne Expedition 1910–1911. Translated by WALTER E. ROTH. *Journal Brit. Guiana Museum 28*, Dec. 1960 (1961), p. 57–67; *29*, 1961, p. 53–61; *30*, p. 51–58.

KIEWIET, H. DE: Het brugproject als oplossing voor de verkeers- en parkeermoeilijkheden in de binnenstad. *Maandblad Handel Cur. 14*, Nieuwjaar 1960, 5–7, p. 8, 11–12.

KOLK, T. C. VAN DER: De Ned. Antillen, knooppunt van luchtvaartwegen. *Marineblad 70*, 1960, p. 1429–1437, map, 3 phot.

KOOYMAN, J.: De wallen van Willemstad, Curaçao, omstreeks 1750. *WIG 38*, 1958, p. 168–173, 2 plates excl.

KOOYMAN, J.: Hubertus Coerman en zijn Sero Sabilica. *WIG 39*, 1959, p. 126–135. — Cf. GOSLINGA, Een strijd om Fort Nassau.

KOSTER, JOSEPHINE TH.: Caribbean brackisch and freshwater Cyanophyceae. *Blumea 10*, 1960, p. 323–366, 78 figs., map.
Dealing with 76 species of algae from many islands and adjacent mainland, incl. Aruba (21 sp.), Curaçao (27), Klein Curaçao (3), Klein Bonaire (9), Bonaire (30), St. Eustatius (7), and St. Martin (10), and from Surinam (6).

KRAMER, K. U.: Notes on the Pteridophytes of the Dutch West Indies. *Acta bot. neerl. 9*, 1960, p. 297–301.
Intended as an introduction to the author's treatment of the ferns and fern allies in the new Flora of the Neth. Antilles.

(KROON, C. D.): Overheid en handel moeten kunnen samenwerken. Concurrentie-positie van Antillen in het geding. *Beurs* 20. V. 1960, p. 1, 8.

KRUSEMAN, G.: Anaea leonida (Cr.). *Entom. Ber. 18*, 1958, p. 176–177.
First recent specimen of a Surinam butterfly discussed and figured.

KRUSEMAN, J. P.: De Nederlandse Antillen, knooppunt van scheepvaartwegen. *Marineblad 70*, 1960, p. 1425–1428, fig.

Kroniek der Nederlandse Antillen. *OW 51–53*, 1958–1960, each number; see VAN STEENDEREN.

Kroniek van Suriname. *OW 51–53*, 1958–1960, each number; see JOSEPH.

(LABEGA, DAPHNE): Achter de schermen van het bibliotheekwezen. *Beurs* 7. IV. 1959, p. 6, portrait.

LANJOUW, J.: Expeditie naar de Emmaketen. *OW 52*, 1959, *11*, p. 19–20, ill.

La permanencia de Bolívar en Curazao en 1812. *Passaat 16*, 1959, *12*, p. 1, 5, 26–27, cover, 4 phot.

LICHTVELD, LOU: Americans in Netherlands America. *Delta, Henry Hudson Number*, Sept. 1959, p. 75–80.

LICHTVELD, LOU: Cultural relations within the Caribbean. *Car. Quarterly 6*, (1960), *1*, p. 60–65.

LICHTVELD, LOU: Muziekleven in Suriname. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 90–94.

LICHTVELD, LOU: Native arts in modern architecture. *Car. 14*, 1960, p. 87–89, 2 figs.

LIJDING, H. W.: Proeven met Tilapia in Suriname. (Experimental breeding of Tilapia in Surinam.) *SL 6*, 1958, p. 183–194, 3 figs.

LIJDING, H. W.: Voorlopige lijst van garnalen, krabben en vissen in Suriname. (Preliminary list of Surinam shrimps, crabs and fishes.) *SL 7*, 1959, p. 70–97, 9 plates with 32 figs.

LINDER, FOLKE: Notostraca from the Netherlands Antilles with notes on the segmentation of the group. *Stud. Cur. 10*, 1960, p. 18–32, fig. 3–6.

LOGEMANN, J. H. A.: Het Antilliaanse staatsrecht in beroering. *Ned. Juristenblad 1960*, p. 245–253.

LOGEMANN, (J. H. A.): (Review of) M. P. Gorsira, De Gezaghebber, zijn taak en positie in ons staatsbestel. *WIG 39*, 1959, p. 39–48. See also *NWIG 40*, 1960, p. 152–159.

LOOR, A.: Een Nederzetting van Nederlandse boeren. *Schakels S 43*, 1961, p. 18–22, 3 figs.

LOPEZ SR., H. TH.: De praktizijnsopleiding in de Nederlandse Antillen. *Ars Aequi 9*, 1960, p. 205–215. — *Beurs* 13–15. VII. 1960, p. 7.

LUNENBURG, M.: De luchtkartering van Suriname. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 17–19, 2 figs.

LUYKEN, R.: Over voedingsproblemen in de tropen in verband met het voedingsonderzoek op de Bovenwindse Eilanden. (Nutrition problems in the tropics in relation to a nutrition survey in St. Martin, St. Eustatius and Saba.) *WIG 38*, 1958, p. 86–96.

LUYKEN, R. & LUYKEN-KONING, F. W. M.: Studies on the physiology of nutrition in Surinam. *Trop. geogr. Medicine 12*, 1960. I. General remarks, p. 229–232, fig. II. & OOSTERHUIS, H. K., Serum protein levels, p. 233–236. III. Urea excretion, p. 237–242.

MAN, PAUL: Zuster [G.] Sonneveld, een heel bijzondere vrouw. *Libelle 27*, 1960, *47*, p. 40–43, ill.

MARCUS, ERNST: Turbellaria from Curaçao. *Stud. Cur. 10*, 1960, p. 41–51, fig. 8–22.

MARCUS, EVELINE & MARCUS, ERNST: Opisthobranchs from American Atlantic warm waters. *Bull. mar. sci. Gulf Car. 10*, 1960, p. 129–203, 94 figs.

MARCUZZI, GIORGIO: Tenebrionid beetles of Curaçao, Aruba, Bonaire, and Venezuela. *Stud. Cur. 9*, 1959, p. 79–91, fig. 87, pl. 6.

MARTINUS, FRANK: De achtergrond voor een romankunst op de Nederlandse Antillen. *Schakels S 33/NA 27*, 1959, p. 31–41.

MARTINUS, FRANK: Pascu-Kerstfeest op Curaçao. *Schakels NA 30*, 1959, p. 15–19.

MAYER, KURT: see PRESSER.

MASSINK, H. R.: Luchtdrukgegevens en nut daarvan voor barometrische hoogtemetingen. *SL 8*, 1960, p. 151–159, 5 graphs.

MC NAMARA, ROSALIND: Music in the Caribbean. *Car. 14*, 1960, p. 45–50, 69–70, 84–85, 100; 7 figs.

Medische expeditie naar Moengo. [Columbia University, N. Y.]. *Bauxco Nieuws*, March 1960, p. 12–13, ill.

MEIDEN, J. A. VAN DER: Kerken, tempels en heiligdommen. *Schakels S 38*, 1960, p. 17–22, 3 figs.

MEIDEN, J. A. VAN DER: Suriname – ontmoeting der wereldgodsdiensten. De mens in Suriname. Materie en geest. *Schakels S 34*, 1959, p. 3–19.

MENKMAN, W. R.: St. Martin en St. Barthélemy 1911–1951, naar geschriften van Pastoor de Barbanson. *WIG 38*, 1958, p. 151–162, 3 figs., 6 phot. on 2 plates excl.

MESU, F. P.: De cultuurtechnische aspecten van het Wageningen rijstproject. *Ingenieur 72*, 1960, 42, p. B 142–147.

Met sprongen naar de toekomst. [Operation Grasshopper.] *Voor Elkaar 1*, 1959, *11*, p. 1–3, 4 figs. — Also *2*, *1*, p. 6–8, 13 figs.

Mgr. Niewindt. *Beurs* 9. I. 1960, p. 3, 3 figs.

MOER, A. VAN DER: Strategische kenschets van Suriname en de Nederlandse Antillen. *Marineblad 70*, 1960, p. 1328–1336.

MORPURGO, A.: Brokopondo. *Schakels* 1959, *S 36*, p. 3–11, 4 figs.

MULDER, G. C. A.: Surinaamse kanttekeningen. *Econ. Stat. Ber. 41*, p. 720–721 (Tweede kwartaal 1956), 955–957; *42*, p. 374–376 (Eerste kwartaal 1957), 658–660, 1026–1028; *43*, p. 114–117, 374–376 (Eerste kwartaal 1958), 634–636, 863–865; *44*, p. 92–94, 384–386 (Eerste kwartaal 1959), 624–627.

MULDER, G. C. A.: Suriname's economische stilstand in de vorige eeuw. (Surinam's economic decline in the last century.) *NWIG 40*, 1960, p. 73–76.

NANNENGA-BREMEKAMP, N. E.: Notes on Myxomycetes III. A new species from Suriname. *Acta bot. neerl. 10*, 1961, p. 54–55, fig.

Nederland dient de dolkstoot toe. *De Vrije Pers 31*, Curaçao, 25. III. 1960, p. 1–4.

Nederlandse investeringsactiviteiten in Suriname. *Ec. Voorl. 54*, 1960, *13*, p. 32–37, 3 figs.

Niederländische Antillen: Staatliche Förderung ausländischer Investionen. *Nachrichten für Aussenhandel 23*, 25. II. 1960, *46*, p. 3.

Nieuwe Heerenstraat ... *Beurs* 1. XI. 1960, ill.

Nieuwe Westindische Gids van de drie Rijksdelen. *Antill. Nieuwsbrief 2*, 1960, *18*, p. 7–8.

NISPEN, Fr. VICTOR VAN: Van cactus tot caracara. *Ontmoetingen*, Tilburg, *1*, 1959, p. 3–6, 6 phot. by fr. M. ARNOLDO, Curaçao.

NOOYEN O. P., R.: Cornelis Marten y Cien anja di Bonaire. *La Cruz 59*, 8. X., 15. X., 5. XI. 1958, etc.

OCHS, GEORG: Über neue und interessante Gyriniden aus dem Amazonas-Gebiet ... *Senckenb. biol. 39*, 1958, p. 177–189, pl. 23 excl.
Gyretes surinamensis n. sp., from Paramaribo.

Onze distrikten. *Landbouwnieuws 13*, 1961, p. 8–9, 16–17, 32–33, 40–41, 52–53, 5 figs.

Onze eigen industrie. Extra uitgave *Beurs* 18. III. 1961, 8 pp., ill.

Op Bonaire zul je rusten, of je nu wilt of niet. *Amigoe* 7. V. 1960, bijvoegsel, 3 pp., 10 figs. & p. 7, 5 figs.

(Opvordering van Mohammedaanse moskee, welke verplaatst is van het perceel van de eigenaar naar aangrenzend perceel ...) *Sur. Jurisprudentie 1*, 1950, p. 49–57.

Op weg van Oost naar West. *Bauxco Nieuws*, Apr. 1960, p. 3–5, 9 figs.

Orkaan 'Donna' richt grote schade aan op de Bovenwinden. *Beurs* 5–7. IX. 1960, ill.

OTTEVANGERS, J. H.: Bij Suriname's vuurdansers. *Schakels S 34*, 1959, p. 24–27, fig.

Oud-hoofdredacteur 'Beurs' noemt zich slachtoffer van persbreidel. Verklaring M. van Gijn ... in Nederlands dagblad. *Beurs* 23. IV. 1960, p. 4. With reference to *N. Rott. Crt.*

Oud-minister [E. J.] Van Romondt ging heen. *Beurs* 26. II. 1960, p. 3, portrait.

OUDSCHANS DENTZ, FRED.: De oorsprong van de naam Combé, de eerste buitenwijk van Paramaribo. *WIG 39*, 1959, p. 28–34.

OUDSCHANS DENTZ, FREDRIK: The name of the country Surinam as a family-name. The biography of a Surinam planter of the eighteenth century. *Publ. Amer. Jewish Hist. Soc. 48*, 1958, p. 19–27. (Transl. from *WIG 36*, 1955.)

OUDSCHANS DENTZ, FREDRIK: The name of the country Surinam as a family name. (Supplement). *Publ. Amer. Jewish Hist. Soc. 48*, 1959, p. 262–264.

Oud Willemstad. *Passaat 16*, 1959, *10*, p. 1–5, cover, 9 figs.

Overeenkomst gesloten tussen het Welvaartsfonds Suriname en de K.L.M. (luchtkaartering). *Sur. Jurisprudentie* 1954, *5*, p. 64–75.

OVERWATER, C.: Tien jaren Prins Bernhard Polder 1950–1960. (The Prins Bernhard Polder after ten years.) *SL 8*, 1960 (1961), 5, p. 159–218, 9 figs., 3 pls. excl.

Overzicht van de in de periode 1922 t/m 1949 gepubliceerde rechtspraak van het Hof van Justitie in Suriname. *Sur. Jurisprudentie 1*, 1950, p. 184–192.

PALM, JULES DE: Literatuur in de Nederlandse Antillen. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 80–89.

PEIJL, TH. J. VAN DER: Het tienjarenplan voor Suriname. *Marineblad 70*, 1960, p. 1343–1355, 5 figs.

PENDERS, J. M. A.: Aspecten van Suriname's landbouw. *Schakels S 36*, 1959, p. 23–27, 2 figs.

PINCHON, R. P.: En remontant le Maroni (chez les Indiens Roucouyennes de la Guyane Française). *Bull. Soc. Fr. Hist. Nat. des Antilles 4*, 1955, *5*, p. 36–54, pl. 3–5 excl.

Plannen voor bouw van vijf nieuwe hotels op Curaçao. *Beurs* 1. III. 1961, ill.

PLASSCHAERT, H.: Bouwen in Suriname. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 34, 37–38, 5 figs.

PLASSCHAERT-SIMON, M. C.: De huisvrouw in Suriname. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 75–76.

Pos, H.: Suriname. Nederlands recht in een meervoudige maatschappij. *Themis 1959*, p. 461–475.

PRADO, H. DEL: L.V.V. in 1958. Overzicht van de verrichtingen van het Departement van Landbouw, Veeteelt en Visserij in 1958. *SL 8*, 1960, 2/3, p. 25–93 (– 133), 31 phot., 2 graphs.

PRESSER, SEM: Kruipend door het zout ... *Revue* Ned. familieblad 22. IV. 1961, *16*, p. 23–25, 27, 9 figs., 8 of which col. by KURT MAYER.
Photographic report of a visit to the Bonaire flamingoes.

Projects aimed at beautifying Aruba being worked across length of island. *Aruba Esso News 21*, 1960, *25*, p. 4–5, *8*, 17 figs.

PRONK, B.: Een typisch geval van in Suriname voorkomende oplichting. *Sur. Jurisprudentie* 1956, p. 88–91.

QUINTUS BOS, A. J. A.: Misvattingen omtrent de staatkundige ontwikkeling van Suriname. (Some mistakes regarding Surinam's political development.) *NWIG 40*, 1960, p. 1–16.

RADHAKISHUN, SHEW S.: Bauxietontginning in Suriname. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 44, 46–50, 6 figs.

RADHAKISHUN, SHEW S.: Kennismaking met Suriname. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 5–11, 6 figs.

REGTEREN ALTENA, C. O. VAN: The mollusca from the limestone of Brimstone Hill, St. Kitts, and Sugar Loaf and White Wall, St. Eustatius, Lesser Antilles. *Proc. Kon. Nederl. Akad. Wetensch.* (*B*) *64*, 1961, 2, p. 288–304, 2 figs., pl. excl.

REYERS, M. W.: Bibliografisch overzicht. *TKNAG 73*, 1956, p. 11, 203–204, 300–301, 385; *74*, 1957, p. 111, 213–214, 592–593; *75*, 1958, p. 102, 198, 365–366; *76*, 1959, p. 82, 200, 304, 414; *77*, 1960, p. 125–125, 266, 440.

REYNE, A.: Angelloze bijen (Meliponidae) als beschadigers van cultuurgewassen. (Stingless bees damaging cultivated plants in Surinam.) *Entom. Ber. 21*, 1961, p. 77–91, 8 figs.

REYNE, A.: (Review of)J. B. M. van Dinther, Insect pests of cultivated plants in Surinam. *Entom. Ber. 20*, 1960, p. 231–232.

REYNVAAN, J.: Suriname, landbouwvoorlichting en –onderwijs. *OW 52*, 1959, *10*, p. 13–15, 5 figs.

ROETHOF, H. J.: Suriname bouwt aan zijn toekomst. *Schakels S 42*, 1961, p. 3–28, ill.

ROETHOF, H. J.: Suriname's opbouw. *OW 53*, 1959, *4*, p. 8–10, 9 figs.

RÖMER, C. J. T.: De betekenis van de toeristenindustrie voor Curaçao. *Beurs* 20. IV. 1959, p. 6.

(Ronde-tafelconferentie). *N. Rott. Crt.* 31. V., 1. VI. 1961. — *Beurs* 14. VI. 1961. — *Echo of Aruba 3*, 1961, *4*, p. 9–10.

ROOY, RENÉ DE: De letterkunde in Suriname. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 101–103.

ROOY, C. C. DE: De ontwikkeling van het toerisme in Suriname. *Marineblad 70*, 1960, p. 1395–1403, map, 3 figs.

ROSSUM, W. J. J. VAN: De Antilliaanse markt. *Latijns Amerika 12*, 1958, *1* (Antillen-nr.), p. 18–20.

RYHINER, A. H.: De gronden in de omgeving van Brokopondo. *Landbouwnieuws 12*, 1960, *2*, p. 14, fig.

SAMSON, J. A.: Over de rijping van citrusvruchten in Suriname. (Maturing of citrus fruits in Suriname.) *SL 7*, 1959, p. 103–110, 2 figs.

SAMSON, Ph. A.: De Joodse bevolkingsgroep in Suriname. *Schakels S 38*, 1960, p. 12–16, fig.

SAMSON, Ph. A.: De Joodse bevolkingsgroep. *Schakels S 43*, 1961, p. 11–17, 4 figs.

SAMSON, Ph. A.: Ds. Cornelis van Schaick (1808–1874) als schrijver en dichter. *WIG 39*, 1959, p. 35–38.

Santa Maria werd prooi van piraten. Galvao verbleef in klein hotel op Brionplein. *Beurs* 24–26, 30–31. I. 1961.

SAR, A. VAN DER: The agranulocytoid type of bacillary dysentery. *W. I. med. Journal 4*, 1955, 1, p. 49–54, 3 figs.
Case report from Dep. Internal Medicine, Neth. Antilles.

SAR, A. VAN DER & WINKEL, C. A.: Non-specific spondylitis in negroid childeren in Curaçao. *Trop. geogr. Medicine 11*, 1959, p. 263–275, 4 pls.

SCHEER, GEORG: Der Lebensraum der Riffkorallen. *Bericht Naturwiss. Verein Darmstadt 1959/60*, 1960, p. 29–44, 17 figs.
Survey of a coral reef at Slagbaai, Bonaire; fig. 7–11.

SCHOUTEN, G.: Agrarisch technologisch onderzoek. *MLS 22*, 1960, p. 101–112, fig., fig. 19–20 excl.

SCHOUTEN, G.: Het proefbedrijf van de Afdeling Agrarische Technologie. *SL 7*, 1959 (1960), p. 136–139.

SCHULZ, J. P.: Het bos van Suriname. Van natuur tot cultuur. *Schakels S 36*, 1959, p. 12–22, 4 figs.

Simon Bolívar . . . en Curaçao. *Passaat 16*, 1959, *12*, p. 1, 5, 26–27, 4 figs.

SIMONS, R. D.: Klederdrachten. Doeken, die spreken. *Schakels S 35*, 1959, p. 3–12, 5 figs.

SLIKKE, C. J. VAN DER: Enkele aspecten van vestiging van naamloze vennootschappen in de Nederlandse Antillen. *Tijdschrift Vennootsch. Ver. Stichtingen 2*, 1959, 3–4, p. 49–55.

SMALL, C. V. J.: Musa. *MLS 22*, 1960, p. 57–64, 2 figs.

SNIJDERS, W. J. J.: Een en ander omtrent het Surinaamse bos. *Techniek in Praktijk 8*, 1955, *1* (Sur. nr.), p. 27–29, 2 figs.

SPITS, A. I.: De internationale erkenning van de nieuwe status van Suriname en de Nederlandse Antillen. *De Gids 119*, Continent in groei, 1956, p. 137–145.

STAFFORD, J. L. & HILL, K. R., & ARNEAUD, J. D.: Rhesus factor distribution in the Caribbean. *W. I. med. Journal 4*, 1955, 2, p. 119–125.

Standbeeld voor Willem de Zwijger op Curaçao onthuld. *Neerlandia 1959*, p. 65, 2 figs.

STATIUS VAN EPS, L. W.: De oude Curaçaose samenleving. *Schakels NA 30*, 1959, p. 3–8, 3 figs.

STEENDEREN, F. VAN: Kroniek der Nederlandse Antillen. *OW 51*, 1958, 1–4; *52*, 1958, *1–4*, 1959, *5–11*; *53*, 1959, *2*; ill.

Stichting voor Geestelijke Volksgezondheid op Aruba doet reeds prachtig werk. *Beurs* 6. VI. 1959.

Stichting Wetenschappelijke Bibliotheek. *Passaat 17*, 1960, *3*, p. 16–17, 4 figs.

STOFFERS, A. L.: De Nederlandse Antillen. Het Plantenkleed. *Schakels NA 33*, 1960, 32 pp., 18 figs.

STRAELEN, F. H. M. VAN: Suriname en het Caraïbische gebied. *Marineblad 66*, 1956, p. 548–559.

STREEFLAND, Zr. E. A.: De Chinese bevolkingsgroep. *Schakels S 43*, 1961, p. 23–32, 2 figs.

S(TRUYCKEN, A. A. M.): De Positie van de Procureur-Generaal van de Nederlandse Antillen in het bestel van de door het Koninkrijk gestelde waarborgen voor de rechtszekerheid. *Ars Aequi 7*, 1958, p. 149–157.

STUIVELING, G.: Nederlandse letteren in de Antillen. *Schakels S 33/NA 27*, 1959, p. 42–48.

SUCHTELEN, N. VAN: Academicus en middelbare kracht in de Surinaamse landbouw. *SL 6*, 1958, p. 195–200.

SUCHTELEN, N. J. VAN: Cacao. Koffie. *MLS 22*, 1960, p. 65–74.

SUCHTELEN, N. J. VAN: Citrus. Onderzoek cultuurfactoren. *MLS 22*, 1960, p. 51–56, fig. 6 excl.

Suriname en de Nederlandse Antillen. *Ingenieur 72*, 1960; see: I, DUYSTER, p. B 105; II, TERLUIN, p. B 119; III, EIJSVOOGEL, p. B 135; IV, MESU, p. B 142.

Suriname en Suralco. *Marineblad 70*, 1960, p. 1370–1377, 8 figs.

Suriname's houtexport. *Bauxco Nieuws*, Feb. 1960, p. 4–6, 5 figs.

TACOMA, J.: Indian skeletal remains from Aruba. Studies on the physical anthropology of the Netherlands Antilles: II. *WIG 39*, 1959, p. 95–112, fig. 15–21, fig. 22–29 on 4 plates excl.

Tambú, typisch Curaçaose dans en muziekinstrument. *Passaat 17*, Kerstnummer 1959, *1*, p. 12–13, 2 figs.

TAYLOR, DOUGLAS: New languages for old in the West Indies. *Comp. Studies in Society and History 3*, 1961, p. 277–288.
Also dealing with Papiamentu and Sranan.

TERLUIN, G.: Het tienjarenplan voor Suriname. (The ten-years development plan for Suriname.) *Ingenieur 72*, 1960, p. B 119–129, 15 figs.

TERVOOREN, E. P. M.: De economie van Suriname. *De Gids 119*, Continent in groei, 1956, p. 146–155.

TEUNISSEN, H.: Het Brokopondoproject. *Marineblad 70*, 1960, p. 1356–1369, map, 4 phot.

The Netherlands Antilles – A market study. *Exporters' Digest* March 1957, p. 20–21, 36.

The nutriculture farm in the spotlight. *Echo of Aruba 2*, 1960, *6*, p. 6–10.

THYSSE, JAC. P.: De 'Blue Peter' vaart. *Tussen de rails 7*, 1959, *8*, p. 30–31, fig.

Tienjarenplan voor toerisme op Curaçao. Investering 50 millioen. *Beurs* 25. VI. 1960, p. 1, 3–4. — *Antill. Nieuwsbrief 2*, no. *3*, p. 1–5.

Toerisme op Curaçao liep opvallend terug. *Beurs* 9. II. 1961.

TRIEBEL, ERICH: Die taxionomische Stellung und die Gattungen der Unterfamilie Macrocypridinae (Ostracoda). *Senckenb. biol. 41*, 1960, p. 109–124, pl. 13–20.
Macrocyprina propinqua n.g., n.sp. from Bonaire.

TRIEBEL, ERICH: Süszwasser-Ostracoden von den Karibischen Inseln: 1. Cypridini. *Senckenb. biol. 42*, 1961, p. 51–74, pl. 6–17 excl.
Description of *Cypris decaryi, C. subglobosa, Chlamydotheca hummelincki* and *Ch. unispinosa* from Curaçao, Bonaire, St. Martin and other localities.

TROMP, F. JOSSY: Onze welvaart quo vadis? *Echo of Aruba 2*, 1960, *6*, p. 20–22.

TUIN, P. H. A.: De algemeen economische toestand van Aruba. *Latijns Amerika 12*, 1958, *1* (Antillen-nr.), p. 5–8, ill.

UBELS, E.: Rijst. Onderzoek cultuurfactoren. *MLS 22*, 1960, p. 27–39, fig. 4 excl.

VANN, JOHN H.: The geomorphology of the Guiana coast. *Second Coastal Geogr. Conf. Louisiana*, RICHARD J. RUSSELL ed., 1959, p. 153–187, 16 phot., 9 drawings.

VECHT, J. VAN DER: Hymenoptera Sphecoidea Fabriciana. *Zool. Verhand. 48*, 1961, 85 pp., fig.
Also dealing with Surinam and Curaçao species (p. 17, 33, 35, 44, 58).

VECHT, J. VAN DER: Notes on Aculeate Hymenoptra described in the period 1758–1810. *Entom. Ber. 19*, 1959, p. 65–70, 127–133, 211–215.
Also dealing with Surinam species.

VEER, W. N.: Suriname. Volk en religie. *Schakels S 38*, 1960, p. 3–11, 4 figs.

VELDKAMP, J.: Measurements of gravity in Surinam. *Gravity Exp. 1948–1958*, vol. V, p. 97–111, 7 figs.

(Venezolaans incident op vliegveld Hato). *Beurs* 12, 17. VI. 1961.

VERHOOG, J. M.: Soil research in Suriname. In: *Soil Science in the Netherlands, Indonesia and Suriname*, Fourth Int. Congress of Soil Science, Amsterdam, 1950; p. 28–30.

Vijf jaar Marien-biologisch instituut. *Amigoe* 8. X. 1960, p. 5, 2 figs.

50 jaar Javanenzending in Suriname. *Sur. Zending* 1959, p. 34–39.

50 jaar Studiecommissie. *OW 52*, 1959, *8*, p. 5; see also p. 16–17.

(Viswedstrijden). *Beurs* 5, 7. XI. 1960.

VOETS, B. A. D.: Weerkundig overzicht over het jaar 1958. *SL 7*, 1959, *2*, p. 51–55, 3 figs.

VOETS, B. A. D.: Weerkundig overzicht over het jaar 1959. (Meteorological records of Surinam 1959). *SL 7*, 1959 (1960), p. 151–165, 3 figs.

VOORHOEVE, J.: De handschriften van Mr. Adriaan François Lammens. De Surinamica van het Surinaams Museum. (The manuscripts of Adriaan François Lammens.) *NWIG 40*, 1960, p. 28–49.

VOOUS, K. H.: Vogeltrek op de Nederlandse Antillen. *Beurs* 17. IV. 1952.

Vorderingen Brokopondo Project. *Bauxco Nieuws, 1960*, each number, ill.

VRIES-HAMBURGER, L. DE: Volkskunst en huisnijverheid. Sierkunst. *Schakels S 35*, 1959, p. 13–20, 2 figs.

VRIES-HAMBURGER, L. DE: Volkskunst in Suriname. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 77–79, ill.

VROON, L. J.: Agrarische aspecten van Suriname. *Ec. Voorl. 54*, 1960, *13*, p. 9–11, 3 figs.

VROON, L. J.: Het bosbedrijf in Suriname. *Ec. Voorl. 54*, 1960, *13*, p. 13–14, 3 figs.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Bibliografie. (Bibliography.) *WIG 39*, 1959, p. 51–76, 169–178. (nrs. 27–28); *NWIG 40*, 1960, p.171–183.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: De Brokopondo-overeenkomst geparafeerd. *Vakblad Biologen 38*, 1958, p. 28–29. – See also *41*, 1961, p. 174.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: *Indiaanse skeletvondsten op Aruba en* Curaçao. (Indian skeletal discoveries in Aruba and Curaçao.) Studies on the physical anthropology of the Netherlands Antilles: I. *WIG 39*, 1959, p. 77–94, fig. 1–3, fig. 4–14 on 5 plates excl.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Meer waardering gevraagd. Het Antilliaanse landschap is karakteristiek genoeg. *Amigoe* 1, 3, 7. VI. 1960, p. 7, ill. – See also: Pleidooi voor behoud Antilliaans landschap. *De Gelderlander* 18. V. 1960, p. 1.

Lecture on scientific and archaeological research in the N.A.

WAL, H. VAN DER: De Curaçaose landhuizen. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 95–100, 4 figs. excl.

WALLE, J. VAN DE: Enige aantekeningen bij Antilliaanse en Surinaamse volksmuziek. *De Gids 119*, Continent in groei, 1956, p. 181–187.

WALLE, J. VAN DE: Op zoek naar eigen wezen. *Wikor 7*, 1959, 3, p. 67–70.

Welkom Telecuraçao. *Beurs* 30. VII. 1960, ill.

WESTERMANN, J. H.: Demografische Conferentie van de Caribische Commissie, Trinidad, 1957. Een critische analyse van de door de vier territoriale secties ingediende documenten en van het rapport van de Conferentie, in het bijzonder wat betreft de 'vruchtbaarheids' (fertility) problemen. *WIG 38*, 1958, p. 129–143.

W. F.: Navigatie problemen op Curaçao. *Olie 8*, Oct. 1955, p. 316–318, 6 figs.

(WINS, J.): Cas di pal'i mafshi. Oorsprong en bouwwijze. *Passaat 14*, 1957, *2*, p. 44–45, 3 figs.

WITTE, L. G.: Het Wageningen Project in Suriname. *Marineblad 70*, 1960, p. 1404–1412, 3 figs.

WOLFF, J. W. & COLLIER, W. A. & BOOL, P. H. & BOHLANDER, H.: Investigations on the occurrence of leptospirosis in Surinam. *Trop. geogr. Medicine 10*, 1958, p. 341–346.

WYGODZINSKY, P.: Thysanura and Machilida of the Lesser Antilles and Northern South America. *Stud. Cur. 9*, 1959, p. 28–49, fig. 1–82.

YUNCKER, T. G.: A new Peperomia, collected by the Suriname Expedition 1948/1949. *Acta bot. neerl. 6*, 1957, p. 393–394.

Zanderij, een wereld luchthaven. *Bauxco Nieuws*, March 1960, p. 4–7, 10 figs.

ZANEVELD, J. S.: A Lithothamnion bank at Bonaire (Netherlands Antilles). *Blumea, Suppl. 4* (H. J. Lam Jubilee Vol.), 1958, p. 206–219, 6 figs.

ZANEVELD, J. S.: Caraïbisch Marien-Biologisch Instituut aktief op Curaçao. *OW 52*, 1959, *10*, p. 20–22, 7 figs.

ZANEVELD, JACQUES S.: Laboratory experiments on raising Tilapia mossambica in salt water. *Proc. Gulf. Car. Fish. Inst.* 1958, p. 132–133.

ZANEVELD, JACQUES S.: Probing Caribbean waters. *Car. 14*, 1960, p. 65–68, 3 figs.

ZONNEVELD, J. I. S.: De Savannegordel. Watervallen en stroomversnellingen [in Surinam]. *Schakels S 40*, 1960, p. 19–30, 4 figs.

ZONNEVELD, J. I. S.: Een luchtfoto-onderzoek op de Benedenwindse Eilanden. *TKNAG 77*, 1960, p. 389–400, 6 figs., 8 phot. on 6 pls. excl.
An aerial-photographic research in Curaçao, Aruba and Bonaire.

ZONNEVELD, J. I. S.: St. Eustatius. Aardrijkskunde uit de lucht. *TKNAG 78*, 1961, p. 53–56, fig., 5 figs. on 3 pls. excl.

(ZONNEVELD, R.): Peilen in Suriname. *Bauxco Nieuws*, August 1960, p. 4–5, 2 figs.

P.W.H.

VERKLARING

WELKE IS UITGEGAAN VAN DE CULTURELE ADVIESRAAD VOOR HET KONINKRIJK

DIE VAN 16–27 OKTOBER 1961 TE PISCADERA BAAI, OP CURAÇAO, VERGADERDE

Terwijl overal nieuwe staten en zelfstandige gemeenschappen ontstaan, worden niettemin de geesten en harten steeds meer naar elkander toe gedreven, door een natuurlijke behoefte aan toenadering, die het duidelijkst op cultureel gebied tot uiting komt.

Een universele cultuur is bezig te ontstaan, die juist bevorderd wordt door de toenemende zelfstandigheid van de cultuurdragende en cultuurscheppende volkeren. Zelfstandigheid immers verwerkelijkt zich bovenal door zelfwerkzaamheid, terwijl wederom de volkeren in hun zelfwerkzaamheid van alle beschikbare hulpbronnen gebruik maken volgens eigen keus en behoeften.

Op deze wijze komt het algemeen cultuurbezit ter beschikking van allen, nemen allen naar eigen inzicht en wens daaraan deel. Met dit voor ogen, staan ook de drie landen van het Koninkrijk open voor de schatten van de wereldcultuur, en willen zij elkander bijstaan in het groeiproces dat leiden moet naar een rijkere, ruimere en toch voor elk der afzonderlijke landen karakteristieke cultuur. Onder eerbiediging van elkanders zelfstandigheid willen zij de zelfwerkzaamheid van ieder der Rijksdelen bevorderen door samenwerking op al die gebieden waar zulk een samenwerking vruchtbaar kan zijn.

Deze gezamenlijke krachtsinspanning geldt zowel de versteviging van het vele dat zij als gemeenschappelijk cultuurbezit met elkander delen, als de ontwikkeling van het geheel eigene dat hen van elkander onderscheidt en dat aan het beeld van het Koninkrijk als geheel zulk een rijkgeschakeerde veelzijdigheid verschaft. Het beeld toch is gegroeid uit een gemeenschappelijk verleden, en bevestigd in de staatkundige verbondenheid die heden nog geldt.

Hierom is bij het proces van versterking en aanpassing, van overname en eigen verwerking, onderlinge hulp en bijstand niet alleen in hoge mate gewenst, maar eigenlijk onmisbaar. Het is

dan ook een gewichtige taak van de gemeenschappen niet minder dan van de afzonderlijke groepen, deze samenwerking zo krachtig en edelmoedig mogelijk te beoefenen.

In de praktijk wordt in de eerste plaats gedacht aan een uitwisseling van cultuurgoederen ter verrijking van elkanders cultuurbezit, evenals aan uitwisseling van cultuurproducenten die tot voorbeeld en als medewerkers kunnen dienen. Hierbij zal het beste in kwaliteit het eerst in aanmerking komen, waarnaast de mate van uitwisseling bepaald wordt door de behoeften en het vermogen van elk der Rijksdelen. Tevens dient zeer grote aandacht geschonken te worden aan degenen voor wie de uitingen van de cultuurscheppers bedoeld zijn, namelijk de brede bevolking der landen, die oefening behoeft in het ondergaan van kunstuitingen, in het genieten van schoonheid, in het profiteren van de resultaten van wetenschap en onderwijs, en het geleidelijk aanvaarden van betere of wijzere levensvormen. Als gevolg van zulke oefening zullen de bevolkingen bovendien zelf hun culturele bijdragen kunnen leveren, door het voortbrengen van eigen kunstuitingen en door het bereiken van een hogere trap van geestelijke vorming, in gelijke tred met de versnelde economische en sociale ontwikkeling die heden ten dage met zoveel succes wordt nagestreefd.

Het spreekt vanzelf dat, bij aanvaarding van deze beginselen, de plannen voor samenwerking op tal van deelgebieden dienen te worden opgesteld of nader te worden uitgewerkt in onderling overleg. Het spreekt eveneens vanzelf, dat de gelden, die voor deze samenwerking nodig zijn, ter beschikking moeten worden gesteld, al naar de draagkracht van de drie samenwerkende partijen. Maar het staat ook vast, dat de gunstige resultaten van een hechte en innige culturele samenwerking al spoedig merkbaar zullen zijn, gelijk reeds in het jongste verleden gebleken is, en voor de toekomst van onschatbare waarde zullen blijken. Want hoe zich de onderlinge verhoudingen van de huidige Rijksdelen in de naaste toekomst ook mogen wijzigen, aan hun deelgenootschap in het ontwikkelingsproces van de wereldcultuur, en aan hun behoefte tot steun en hulp van anderen, wie die ook mogen zijn, kan geen einde komen.

De samenwerking die thans met meer kracht en overtuiging, met meer middelen en idealen dan tevoren wordt ondernomen, zal in een geest van menselijkheid en broederschap, van vrede en vriendschap, door alle tijden heen kunnen blijven voortbestaan, en hiermede zullen èn het gemeenschappelijk verleden èn het huidig samengaan op zinvolle wijze van voordeel blijven voor alle betrokkenen.

E. VAN DER KUYP

LITERATUUROVERZICHT BETREFFENDE DE VOEDING EN DE VOEDINGSGEWOONTEN VAN DE BOSLANDCREOOL IN SURINAME

De Boslandcreolen, Bosnegers, Boslandnegers, Marroons of Djoeka's van wie hier sprake is, zijn de naar het Surinaamse binnenland gevluchte Afrikaanse Slaven en hun nakomelingen. Zij zijn voor het merendeel gevestigd in dorpen aan de bovenloop van de rivieren, en wel boven de stroomversnellingen (vallen). Uitzonderingen hierop zijn echter Santigron en Totikamp aan de Saramacca, en de dorpen aan de Cottica. In het westelijk deel van het land zijn geen Boslandcreolen-dorpen gelegen. Omdat het Surinaamse binnenland veel overeenkomst vertoont met het Afrikaanse oerwoud, kon de Boslandcreool zich zeer goed aan het nieuwe milieu aanpassen.

Door de slavenhandel zijn in de loop der tijden ongeveer 300.000 Afrikanen, voornamelijk afkomstig van de Goudkust, Dahomey en Nigerië, naar Suriname getransporteerd.

Volgens een officiële schatting moeten zich thans 22.000 Boslandcreolen in Suriname bevinden. De tellingen van de Anti-malaria-campagnedienst leverden echter een aantal van ongeveer 40.000 op.

De Boslandcreool heeft, wat voedings- en levensgewoonten betreft, het Afrikaanse karakter van zijn voorouders voor een groot deel behouden, maar toch ook elementen overgenomen van de:

1. Indianen: cassavebrood, wilde vruchten, barbakotten, casripo.
2. Europeanen: alcohol, keukengerei, keukentechniek, geweer.
3. Israëlieten: zindelijkheid, verboden spijs (varken, ongeschubde vis), onthouding van het gebruik van warmbloedig wild en jacht hierop op zaterdag.

De volgende factoren zijn echter eveneens van grote invloed geweest:

1. De slavernij: onvolwaardige kost, alcoholisme (blote calorieën om hard te kunnen werken), afkeer van de landbouw.
2. Het plantageleven: eenzijdige voeding, bedelen, inkopen.
3. De achtervolging: wilde vruchten, verscholen kostgronden, geen veeteelt.
4. Het binnenland-milieu: roofbouw, visvangst, bosproducten (palmwijn, wilde honing).

De levenswijze van de Boslandcreool berust hoofdzakelijk op traditie en religie, terwijl bijgeloof een grote rol speelt in de voedingsgewoonten.

De sociale eenheid is een oso of gezin. De leden van deze oso's behoren tot een uitgebreide familie, béré of buik. Hierbij geldt evenwel alleen de verwantschap in de lijn van de moeder (matrilineaal). Een aantal béré's vormt tezamen een clan of lo (onderstam). Een stam bestaat uit een aantal lo's.

De Boslandcreolen hebben zich tot de volgende stammen gegroepeerd:

1. Aloekoe's: Boven-Lawa
2. Boni's: Lawa
3. Aucaners of Djoeka's: Tapanahoni, Cottica, Boven-Commewijne, Sarakreek
4. Paramaccaners: Midden-Marowijne
5. Saramaccaners: Boven-Suriname
6. Matuari's of Bekoe's: Boven-Saramacca
7. Coeroentiërs: Boven-Saramacca, Boven-Coppename

In het volgende relaas wordt in chronologische volgorde een samenvatting gegeven van de in de aan de schrijver bekende publicaties vermelde gegevens aangaande de voeding. Deze gegevens worden aangevuld met eigen bevindingen. Hierbij is getracht een zekere uniformiteit in terminologie en rangschikking aan te houden. Behalve de eigenlijke voeding en voedingsgewoonten worden ook de levenswijze, voor zover deze hiermede te maken heeft, en de wijze waarop de voedingsmiddelen worden verkregen en bereid, behandeld. De gegevens zijn verspreid over een groot aantal publicaties, die ten dele moeilijk verkrijgbaar zijn. Reeds STAAL (1928, p. 184) merkte op: "Er is over de ... Bosnegers in Suriname al vrij veel in het licht gegeven, maar het is over vele geschriften verspreid en wacht nog deskundige ver-

werking tot één geheel". Op het ogenblik is dit probleem bovendien bijzonder actueel geworden in verband met het Brokopondo-project.

VERKLARING VAN ENKELE IN DE TEKST VOORKOMENDE TERMEN

Abongra = abonjera = bongila = sesam = *Sesamum indicum* (zaad).

Afoefoe = fijngestampte banaan.

Afrikaanse obé = *Elaeis guineensis* (oliepalm).

Afringi = domiballetjes = balletjes cassavemeel.

Amana = een soort awarra-palm in de Boven-Suriname = *Guilielma speciosa?*

Asogri = fijngestampte, geroosterde maïskorrels vermengd met suiker.

Awarra = eta-appel = *Astrocaryum segregatum* (palmvrucht).

Bacove = bakoeba = bakba = pisang = ooftbanaan = *Musa sapientum* (kruisingen: appelbacove *Musa acuminata* × *balbisiana*).

Balata = wilde rubber = gedroogd melksap van de bolletrie = *Manilkara bidentata.*

Bambamaka = *Desmoncus* soorten (palmen).

Banaan = bana = bananen = bakbanaan = meelbanaan = plantain = plantaan = *Musa paradisiaca.*

Barbakotten = barbecue = roosteren = drogen en roken van vlees of vis op houten stellage boven een vuur.

Basterd bolletrie = bakabé = *Humiria floribunda.*

Bataat = zoete pataten = switi patata = *Ipoemoea batatas* (aardvrucht).

Binnenland = bosland = het gebied ten zuiden van de savannegordel.

Bittere cassave = bitakasaba = cassavewortel = cassavestok = maniok = maniokwortel = broodwortel = *Manihot esculenta* (aardvrucht).

Boembi = een visvergif = *Tephrosia toxicaria.*

Boroma = kapoeweriboom = *Pourouma mollis* en andere soorten.

Boshen = marai = *Penelope marail.*

Boskalkoen = powisi = wilde kalkoen = *Crax nigra* of *C. alector.*

Bosmarmeldoos = *Duroia eriophila* (boompje).

Bosmispel = *Mouriria* soort (vruchtboom).

Broodvrucht = broodboomvrucht = bredebong = *Artocarpus communis.*

Brulaap = baboen = *Alouatta senicula.*

Capasi = kapasi = bongo = gordeldier = *Dasypus novemcinctus, D. kappleri* en *Priodentes giganteus.*

Cassave = kasaba = bitakasaba = bittere cassave = *Manihot esculenta* (aardvrucht).

Cassavebrood = cassavekoek = maniokbrood = maniokkoek = brood = koek = tot grote, ronde, platte broden gebakken cassavemeel.

Dasjien = dasini = Chinese tayer = *Colocasia esculenta* (aardvrucht).

Djoekapinda = agobo = gobogobo = bosnegerpinda = *Voandzeia subterranea* (aardnoot).

Doeka = *Tapirira guianensis* (boom).

Domi = meel van bittere cassave = cassavemeel = tokoe = met water gekookt, gezeefd cassavemeel.

Dram = djojo = inheemse rum uit gegist suikerrietsap.

Fleskalebas = *Lagenaria leucantha.*

Gobogobo = bosnegerpinda = *Voandzeia subterranea* (aardnoot).

Godo = fleskalebas = *Lagenaria leucantha.*

Gogomango = *Phytolacca rivinoides* (groentesoort).

Granjaba = *Caperonia palustris* (kruid).

Groot-Opperhoofd = Granman = Gouverneur = Opperhoofd van een Boslandcreolenstam.

Jaguar = tigri = pakiratigri = *Felis onca.*

Jan Snijder = *Pouteria guianensis* (boom).

Kalebas = krabasi = *Crescentia cujete.*

Kamina = *Heteropsis jenmani* (struik).

Kaumaka = *Acrocomia aculeata?* (palm).

Keskes'maka = *Bactris* soort (palm).

Kimboto = kodibiosi = *Pouteria surinamensis* en andere boomsoorten.

Klaroen = kraroen = *Amaranthus caudatus, A. lividus* of *A. dubius* (groentesoorten).

Koekoe = gestampte, rauwe, rijpe banaan en cassavemeel, tezamen gebakken.

Koemboe = koemoe = *Oenocarpus bacaba* (palmvrucht).

Koenami = bogo = een visvergif = *Clibadium surinamense* of *C. sylvestre.*

Kostgrond = akker = tuin = kostakker = kosttuin = cassavegrond = wisselgrond = veld = grondje = plantage = pranasie = grong = boiti = opengekapt en gebrand stuk oerwoud, waarop gewassen worden geteeld.

Kouseband = *Vigna unguiculata* (peulvrucht, groente).

Kwak = geroosterd cassavemeel bestaande uit droge, gele korrels.

Kwatta = kwata = een grote, zwarte aap = *Ateles ater.*

Kwattabobi = kwatabobi = *Chrysophyllum cuneifolium* (boom, laurierkers?).

Lagosofoeta = kodibiosiballi = *Pouteria* soort (boom).

Lemmetje = een klein soort citroen = *Citrus aurantifolia.*

Locus = *Hymenaea courbaril* (boom).

Maïs = koren = karoe = Guinee koren = Indisch koren = Indiaanse tarwe = Turkse tarwe = *Zea mais.*

Malobi = bataballi = batambali = *Ecclinusa guianensis* (boom).

Mapa = amapa = pera = *Couma guianensis* (vrucht).

Maripa = *Maximiliana maripa* (palmvrucht).

Matapi = cassavepers = een uit warimbo gevlochten, cylindervormige, 5 voet lange, elastische buis, waarin de geraspte bittere cassave wordt uitgeperst en aldus ontdaan van het blauwzuur bevattende sap.

Mauriti = Mauritius-palm = mauricie = morisi = *Mauritia flexuosa*.

Miereneter = mierenbeer = mirafroiti = mangohosoe = tamanoea = *Myrmecophaga tridactyla* of *Tamandua tetradactyla*.

Mispel = *Bellucia grossularioides* (vruchtboom).

Mokomoko = een rivieroeverplant = *Montrichardia arborescens*.

Monki-monki = kleine grijsgroene aap = *Saimiri sciureus*.

Nappie = napi = *Dioscorea sativa* of *D. trifida* (aardvrucht).

Nekoe = een visvergif = *Lonchocarpus chrysophyllus*.

Obia = amulet = talisman = bezweringsmiddel = de magische kracht en wijsheid die alleen ten goede kunnen worden aangewend.

Pakira = bosvarken = *Tagassu tajacu*.

Palmboomwijn = het gegiste sap uit een palmboomstam.

Palmboomworm = zwarte korenworm = groegroe = de larve van de palmsnuittor = *Rhynchophorus palmarum*.

Parasolmier = bladsnijdende mier = loopmier = bladsnijdster; laaglandparasolmier = *Atta cephalotes;* hooglandparasolmier = *Atta sexdens*.

Pera = amapa = *Couma guianensis* (boom).

Pimbadotie = heilige witte klei.

Pina = prasara = *Euterpe oleracea* (palm).

Pinda = pistaches = aardpistaches = pienda = *Arachis hypogaea* (aardnoot).

Pingo = bosvarken = *Dicotyles pecari*.

Pireng = piren = piranha = zoetwaterhaai = *Pygocentrus piraya, Serrasalmus rhombeus* of *S. gymnogenys*.

Plokoni = prokoni = *Inga alba* en soms andere boomsoorten.

Ponsen = het beurs slaan van gifplanten om daarmede een kreek te vergiftigen.

Ponsoe = grote visvangst met visvergif.

Riemhout = *Micropholis guyanensis*.

Rijst = alesi = bergrijst = bosnegerrijst = droge rijst = drooglandrijst = *Oryza sativa*.

Sali = *Tetragastris* soorten (bomen).

Savanna kwarie = *Byrsonima* soort (boom).

Singrassi = singrasi = vezelsoort = *Bromelia karatas*.

Sokosoko = *Macoubea guianensis* (boom).

Sterappel = *Chrysophyllum cainito*.

Switibontji = swit'bonki = *Inga* soorten (vruchtbomen).

Tabak = tabaka = *Nicotiana tabacum*.

Tabbetje = riviereilandje.

Tapioca = zetmeel dat bezinkt uit het perssap van de bittere cassave.

Tapir = wilde koe = buffel = bofroe = *Tapirus terrestris*.
Tayer = tajer = taja = *Xanthosoma sagittifolium* (aardvrucht).
Tayerblad = tajawiri = taja-wiwiri = *Xanthosoma* soorten en *Caladium bicolor*.
Tingimoni = hajawa = *Protium* soorten (bomen).
Toekoemau = toekoemauw = *Astrocaryum tucuma* (palmsoort).
Tomtom = afoefoe = gestampte, gaargekookte groene banaan.
Tonkaboon = *Dipteryx odorata* en *D. punctata* (palmsoorten).
Treef = trefoe = taboe = onthouding = spijsverbod = verboden spijs of handeling = een voedingsmiddel dat bij voortgezet gebruik aanleiding zou geven tot het ontstaan van lepra.
Vijzel = mata = houten vijzel = vijzelblok.
Walaba = *Eperua falcata* (boom).
Warimbo = *Ischnosiphon gracilis* en *I. obliquus* (kruidachtige planten voor vlechtwerk).
Yams = jams = njamsie = yamesi = ignames = *Dioscorea alata* (aardvrucht).
Zeephout = sopohoedoe = *Caryocar microcarpum* (palm).
Zoete cassave = switie kasaba = *Manihot esculenta* (aardvrucht).

HARTSINCK (1770) bespreekt de achtervolging van de weggelopen Slaven of Marrons. Zij zijn 5000–6000 man sterk, wonen in de bossen en roven en moorden op de plantages.

Tijdens de tegen hen ondernomen veldtochten worden hun dorpen en kostgronden verbrand. Aangetroffen worden: banaan, hoenders, potten, pannen en zilveren eetgerei (van de plantages). Wild wordt verkregen door schieten met pijl en boog alsook door zetten van vallen en strikken.

Bij de onderhandelingen betreffende het vredesverdrag op Auca, in 1760, worden de Europese gecommitteerden goed onthaald op wildbraad, vis, cassave, banaan, peper en een uit suikerriet bereide dram, die naar cider smaakt. Omgekeerd krijgen de Boslandcreolen van het Gouvernement voortaan jaarlijks: geweren, kruit, lood, bijlen, kapmessen, vuurstenen enz.

STEDMAN (1799, 1800) vertelt in de beschrijving van zijn expedities tegen de weggelopen Slaven – van 1772 tot 1777 – het een en ander over hun voeding.

De vernuftigheid van de Neger wanneer hij zich in de bossen bevindt, is ongemeen groot. De bosbewoners beroemen er zich op dat het hun aan niets ontbreekt. Zij zijn dik en vet. Door middel van strikken vangen zij in de moerassen wild en vis in overvloed, welke in rook worden gedroogd.

De uit Afrika aangevoerde Slaven waren deels rijst-, deels maïs- of gersteters. – De velden der Marrons zijn beplant met rijst, maniok (cassave), ignames (yams), plantain (banaan) en Indisch koren (maïs). Ook duiven- of angolabonen worden gaarne gegeten.

Zout wordt uit de as van palmbomen gemaakt. Heel dikwijls wordt in de plaats van zout rode peper gebruikt. – Boter wordt bereid uit palmboomwormen. Boter uit pistaches (pinda) wordt in soep gebruikt. – De in het bos aanwezige wilde bijen leveren een uitmuntende honing. – Palmboomwijn wordt verkregen door het sap uit een insnijding van een vierkante voet uit de neergehouwen stam in een pot op te vangen en dit te doen gisten. De wijn is sterk genoeg om dronkenschap te veroorzaken.

Vee, pluimvee en honden worden er niet op na gehouden. Het geluid van deze dieren zou het verblijf van de 'muitelingen' kunnen verraden.

De kalebas wordt verwerkt tot flessen, schalen, schotels en drinkschalen, die worden versierd door 'misselijke' insnijdingen. Soms worden de groeven met krijt opgevuld hetgeen een fraaie indruk maakt. – Vuur wordt ontstoken door twee stukken hout tegen elkander te wrijven. – In warimbo's of manden worden tijdens de vlucht de gewassen vervoerd. – Soms worden de plantages geplunderd, waarbij ook zilveren borden, messen en porselein worden meegenomen.

LAMMENS (1805) vermeldt, dat het voedsel van de Aucaanse Boslandcreool bestaat uit: banaan, tayer, rijst, maïs, alsook verse aard- en peulvruchten; voorts uit hetgeen de jacht en de visserij opleveren. Zij zijn grote liefhebbers van sterke drank (dram of gegist suikerrietsap) en kweken wat rijst en pinda om te verkopen.

VAN DEN BOSCH (1818) beweert dat de weggelopen Slaaf aan de Coppename en Saramacca in overvloed leeft. – Uit een palmiet wordt boter, uit 'aard-pistaches' (pinda) olie, en uit de as van een palmboom zout bereid. – Door middel van vallen worden vis en wild in overvloed gevangen. Dit voedsel wordt geconserveerd door het te roken en te drogen. – De velden zijn overdekt met rijst, cassave en banaan. Ook wordt rode peper gebruikt. Er is een overvloed van palmboomwijn, terwijl de wilde bijen honing leveren.

VAN EYCK (1830) stelt vast dat de dorpen van de Saramaccaners 15–85 huizen tellen. Deze zijn gemaakt van hout met een dak van Mauritiuspalmbladeren. Ze worden naar verkiezing, zonder enige orde of regelmaat gebouwd. De woning bestaat meestal uit één vertrek, dat dienst doet als keuken, eetzaal, slaap- en rookkamer. Hierin wordt ook wild gebarbakot. De rook dient tevens om ongedierte te verdrijven.

De Boslandcreool bekommert zich niet over de toekomst. Bejaarden en gebrekkigen worden gevoed en onderhouden.

Veelwijverij is geoorloofd. Op huwbare leeftijd wordt de bruid door haar moeder zonder enige plechtigheid aan de man afgestaan. Heeft hij reeds één of meer vrouwen, dan bouwt hij voor haar een afzonderlijke woning. Bij zijn afwezigheid leven zijn echtgenoten in voortdurende twist. Buit wordt onder de vrouwen verdeeld. Overspel vindt meermalen plaats, wordt echter de vrouw hierop betrapt, dan mag de man haar kastijden. Bij menstruatie zondert de vrouw zich af in een hut buiten het dorp; zij mag dan geen huiswerk voor de man verrichten. De zich in deze hut bevindende vrouwen voorzien in haar behoeften door de hierbij aangelegde kostgronden.

Bij de geboorte van een kind wordt de moeder door verwanten geholpen. Na verloop van 5–6 dagen verricht zij weer huiswerk. Het kind wordt gedurende 2 jaar of langer gezoogd.

De dagelijkse werkzaamheden van de man bestaan onder meer uit: jagen, vissen, bearbeiden van de kostgrond, bewerken van hout, bouwen van de hut, ruilhandel drijven en opleiden van de zoon. De vrouw doet het huiswerk, bewerkt de kostgrond en bedient de man. Zodra het kind kan lopen, wordt het naar de kostgrond meegenomen. Het meisje helpt de moeder. Op de leeftijd van 7–8 jaar vergezelt de jongen de vader op de jacht en bij diens andere bezigheden.

Hoewel de Saramaccaner op zijn woning, kleding en spijs erg onzindelijk is, draagt hij goede zorg voor de reiniging van zijn lichaam.

De Boslandcreool verkoopt hout op de plantages of te Paramaribo. Dit geschiedt contant of tegen gedeeltelijke ruil met dranken. Ook worden verkocht: tonkaboon, rijst, pinda, vis, gevogelte en gebarbakot vlees. Ingeslagen worden: geweer, kruit, zout, dram, houwer en bijl. Van het Gouvernement krijgt men om de twee jaren geweer, kruit, sabel, bijl, zaag, ijzeren pot, dram enz. Met de indianen wordt geen handel gedreven. – De hulpmiddelen bij de jacht zijn: geweer, kruit en zelfvervaardigde pijl en boog. Bij de visvangst wordt gebruik gemaakt van: hoek, korf, pijl en boog alsmede stinkhout.

De rivieren en kreken verschaffen de beste vis. De bossen leveren veel wild, zoals: hert, haas, konijn, schildvarken, schildpad, miereneter, buffel, pingo, pakira, bosrat en stekelvarken. Ook bezit hij tam gevogelte

waaraan echter veel schade wordt toegebracht door slangen, tijgers en trekmieren. Een teveel aan wild en overblijvende vis worden gebarbakot.

De kostgrond wordt boswaarts of langs de boorden van de rivier aangelegd en wel op een afstand van 2–3 uren van het dorp. De grond is zeer vruchtbaar. Geplant worden: rijst, banaan, pinda, cassave, tayer, koffie, suikerriet en tabak. – De waarzegger of loekoeman wordt geraadpleegd om te zeggen of er een goede of slechte oogst te verwachten is.

De Saramaccaner is over het algemeen goed gebouwd en zwaargespierd.

TEENSTRA (1835) verhaalt dat de Boslandcreool geheel naakt gaat en armoedig leeft. Hij is zeer morsig met zijn spijzen en dranken, maar ongemeen zindelijk op het lichaam. – De veel twist veroorzakende veelwijverij is geoorloofd. De moeder zoogt het kind gelijk een Eva in het Paradijs. Het oudste knaapje gaat met de vader op jacht.

Maïs, rijst, banaan, pinda, cassave, tayer, nappie, koffie, tabak en suikerriet worden in de vruchtbare grond langs de bovenrivieren en kreken of op tabbetjes verbouwd. – Voor het overige leeft de Boslandcreool bijna uitsluitend van de jacht, waartoe de bossen veel wild opleveren.

Hij verruilt hout, vogels, schildpadden enz. tegen jenever, dram, wapens, kruit, lood, zout, messen, 'tondeldozen', bijlen, enz.

BOSCH (1843) gelooft dat de zucht naar geld bij de Aucaanse Boslandcreool zeer groot is. Hij doet geen moeite goede kostgronden aan te leggen, maar verruilt liever houtwaren tegen levensmiddelen zonder te beseffen dat hij twintig bossen banaan bekomt voor hout dat hem veertig gulden zou opbrengen. – Hierbij moge worden aangetekend dat honderd bossen banaan in die tijd minder dan veertig gulden kostten.

HOSTMANN (1850) schat het aantal Boslandcreolen op 8000. Hun verblijfplaatsen zijn op riviereilanden gelegen. Zij leiden een zwervend bestaan. In het algemeen zijn zij sterk van gestel. Mismaakten worden zeer zelden aangetroffen.

De hutten zijn wanordelijk geplaatst; nu eens zeer dicht op elkaar, dan weer door bospaadjes gescheiden. – Het geraamte van het gebouw bestaat uit rondhout, het dak uit het loof van verscheidene palmen. De woning telt twee vertrekken, heeft geen vloer, en is van binnen alleronzindelijkst. De grond om het huis wordt echter altijd schoongehouden.

De huiselijke omstandigheden zijn de armoedigste en ellendigste die men zich kan indenken. Het bestaan is wisselvallig. De Boslandcreool leeft nu eens in overvloed, dan weer sober; soms lijdt hij honger. Onder gewone omstandigheden is men echter rijkelijk van voedsel voorzien. In tijden van gebrek leeft de Boslandcreool ten koste van zijn buren, dat wil zeggen vooral van het geciviliseerde gedeelte van het land. Hij bedelt om levensbehoeften.

De arbeid bestaat uit het vangen van vis, jagen en aanleggen van kostgronden. Reeds vroeg vergezellen de kinderen hun ouders op de visvangst en de jacht. – Voor hout, schildpad en vis, op de plantages geleverd, ontvangt de Boslandcreool dram en hierdoor weet hij bij de Plantageneger en Indiaan aan de kost te komen.

Op de jacht gebruikt hij: geweer (meestal defect), kruit, houwer, mes, val, jachthond (verkregen door ruil tegen ijzerwaren met de Bovenlandse Indiaan), pijl en boog, en houten lans. Met pijl en boog weet hij minder goed om te gaan dan de Indiaan. – Voor de visvangst zijn in gebruik: hoek, vruchten- en dierenaas, korf, nekoe en andere bedwelmende plantaardige vergiften. Door het visvergif worden soms meer vissen ineens gedood dan gebruikt kunnen worden.

De Boslandcreool geeft aan gezouten dierlijk voedsel de voorkeur, maar moet zich noodgedwongen wel eens met vers wild en verse vis voeden. De bossen leveren hem: buffel, hert, pakira en pingo (deze beide in kudden van 500–600), kwatta- en brulaap. Soms worden ook gegeten: marmot, luiaard, gordeldier, rat, hagedis en schildpad. Er worden ook nog hoenders gefokt. De bovenrivieren zijn ongemeen rijk aan smakelijke, deels zeer grote vissen. – Indien de jacht en visvangst met het nodige beleid zouden worden uitgeoefend, zou het gebrek aan dierlijk voedsel, dat dikwijls heerst, niet bestaan.

Aangezien het gebruikelijk is bij strafexpedities de kostgronden en levensvoorraad van de weglopers te vernietigen, is de Boslandcreool verplicht meer kostgronden op verschillende plaatsen aan te leggen. Hij is echter erg lui: hij legt òf in het geheel geen kostgronden aan òf onderhoudt deze slecht. De kostgrond is op het oeverland gelegen. De boorden van de Marowijne zijn zeer vruchtbaar. Het bos wordt met bijl en houwer geveld en dan verbrand, waardoor vele bestanddelen van de grond vernietigd worden. Het land omspitten is niet gebruikelijk. Geteeld worden: rijst, cassave, maïs, pinda, tabak, suikerriet, banaan en koffie. Ook naast de hut worden koffie en tabak geplant. – Het gewone voedsel uit het plantenrijk is cassave, soms ook rijst. In het wild wordt een rijstsoort met zwarte bolsters aangetroffen, maar de Boslandcreool gebruikt deze niet, omdat ze door boze geesten zou zijn gezaaid (jorka aleisi). – Andere voedingsmiddelen zijn palmpitten, melasse en zout (van de plantages verkregen of uit de pallisadenpalm bereid). – Er wordt zoet water gebruikt.

Misbruik van geestrijke drank is algemeen. Zonder deze zouden de meeste vermaken niet bestaan. De man is doorgaans een groot liefhebber van dram. Niet zelden deelt ook de vrouw in het genot van deze drank.

De Boni-neger heeft grote kostgronden en drinkt minder dram.

KAPPLER (1854) deelt onder de Boslandcreolen o.m. brandewijn uit en ontvangt in ruil cassavebrood, cassave, eieren, Spaanse peper, sinaasappels en schildpadden. – Op de dorpen ziet hij sinaasappelbomen, cocospalmen en koffieplanten.

Veelwijverij is hier gebruikelijk. De vrouw doet het huishouden, beplant de akker en houdt deze schoon. – In tegenstelling tot de Indiaanse is zij zeer zindelijk in haar huishouden. Na elke maaltijd worden de woning en de grond ervoor geveegd met de bloemtros der pinapalm. Potten en ander keukengereedschap worden met zand gepoetst en gewassen.

De Boslandcreool heeft veel meer behoeften dan de Indiaan. Om hierin te voorzien ruilt hij bij de Blanke allerlei handelsartikelen zoals tonkabonen, rijst, schildpadden, jachthonden en vooral hout in tegen dram, melasse, suiker en banaan. Bij een van de dorpen worden pas uit de stad teruggekomen en met dram beladen korjalen aangetroffen.

De ontvluchte Slaaf legt zijn eigen dorp aan, waar hij van de opbrengst van zijn akker, van de jacht en visvangst leeft. Hij gaat ook wel op roof uit op naburige plantages. – De Boslandcreool beschouwt de landbouw als een vernederend bedrijf en oefent die daarom slechts dan uit, wanneer hem geen ander middel van bestaan overblijft. In ruil voor in één dag bewerkt hout kan hij wel voor drie tot vier weken levensmiddelen op de plantages krijgen. – Onder elkaar zijn de Boslandcreolen zeer gastvrij. Gaat er één naar een ander dorp, dan vindt hij overal vrije kost en inwoning. Nochtans bestelen zij elkaar bij elke gelegenheid.

VAN SYPESTEYN (1854) zegt alleen maar dat de Aucaanse Boslandcreool hout verwerkt en rijst verbouwt, deze verkoopt en daardoor in staat is in zijn behoeften te voorzien.

VAN HOËVELL (1855) vermeldt de volgende aantallen: Boslandcreolen 8000: Aucaners 3300, Saramaccaners 4300 en Bekoe's of Moesinga's 400. – In de dichte, bijna ontoegankelijke wildernissen leggen zij dorpen aan en bebouwen de omliggende gronden. De vruchten van deze landbouw, gevoegd bij hetgeen de jacht en visvangst opleveren, maken hun onderhoud uit. – De Minister van Koloniën vermeldt in het 'Verslag van het beheer van Suriname en van de staat, waarin de kolonie zich bevindt' over 1850, dat de Boslandcreool zich te Paramaribo voorziet van kruit, lood, dram, zout, siroop en gereedschappen voor de visvangst. De kostgrond wordt bewerkt door zijn vrouwen, van wie het aantal soms twee, drie, ja vier is, en ook door zijn kinderen.

CATEAU VAN ROSEVELT & VAN LANSBERGE, aangehaald door MENKMAN (1946), verklaren in *1873* het volgende over de Boslandcreool aan de Boven-Suriname (van Koffiekamp tot de samenvloeiing van de Gran en Pikien Rio).

Veelwijverij komt hier vrij algemeen voor. Er zijn mannen die 5 tot 6 vrouwen hebben welke meestal in verschillende dorpen wonen. Bij de gedoopten schijnt dit echter slechts bij uitzondering voor te komen.

Van de landbouwgereedschappen gebruikt hij alleen maar een bijl voor het vellen van bomen en een houwer. Spade en houweel zijn hier niet in zwang. – Indien de Boslandcreool een korjaal, geweer en jachthond bezit, wordt hij als een welgesteld man beschouwd. – Het huisraad bestaat onder andere uit een paar ijzeren potten, die te Paramaribo worden aangeschaft, alsmede schalen, kommen, lepels en schotels van kalebas, voorts een houten blok met stampers voor de rijst en tomtom (van het Afrikaanse toemtoem), en een aarden kruik of pul waarin de vrouw het water uit de rivier op het hoofd naar haar woning draagt.

De kostgronden liggen somtijds twee tot drie dagreizen te water van het dorp. – Cassave is een voornaam voedingsmiddel van de Indiaan van wiens levensgewoonten de Boslandcreool, ondanks alle vijandschap en wederzijdse antipathie, nogal wat heeft overgenomen. – Armoede en gebrek schijnen hier te heersen. Bij gemis aan wild of vis voedt de Boslandcreool zich met rijst en cassave, gedoopt in rivierwater, waarbij een weinig zout wordt gevoegd.

Het wild is door de voortdurende jacht van de meer bewoonde gebieden

naar het diepe woud verdreven. Vis is door het ponsen of vergiftigen van het water bijna niet te verkrijgen. Aan het kweken van tam gevogelte wordt weinig gedaan. Er heerst dus gebrek aan dierlijk voedsel. – Bedelen doet de Boslandcreool overal op de meest onbeschaamde wijze. Daarentegen weigert hij zelfs de minste dienst te bewijzen zonder vooraf betaling daarvoor te eisen.

Prins BONAPARTE (1884) betoogt dat de voeding van de Boslandcreool in hoofdzaak plantaardig is. Hij gaat echter vaak op jacht en uit vissen, om zich kleine hoeveelheden wild en vis te verschaffen die hij toevoegt aan zijn dagelijks menu, dat voornamelijk uit rijst en cassavebrood bestaat. – Het is de vrouw die belast is met het bewerken van de tuinen. Gedurende het gehele jaar cultiveert zij yams, bataat, tayer en cassave. Tijdens de droge tijd produceert de grond nog vanaf september tot november een zeer zetmeelrijke en smakelijke wortel, nappie genaamd. – Van tijd tot tijd maakt de Boslandcreool een reis naar de meest nabije plantages om er boomstammen die hij heeft geveld, te ruilen tegen banaan waarop hij dol is.

Door cassave met water te vermengen wordt een brij verkregen die op een ijzeren plaat wordt gebakken. Dit brood heeft een zeer goede smaak en is lang houdbaar. – Bij het voedsel wordt steeds een grote hoeveelheid inheemse peper gevoegd. Zout is een zeer gewild artikel. – Een soort soep bereid uit wilde peulgewassen wordt zeer gewaardeerd. Hierbij wordt nog afoefoe, cassavebrood of rijst gevoegd. – De Boslandcreool is een groot liefhebber van pinda. Hiermede worden tal van lekkernijen bereid. Ook is hij dolgelukkig met spek. Telkens als hij naar de stad gaat, schaft hij *zich hiervan vaten vol aan, hetzij gezouten, hetzij gerookt.* – Er wordt geen meel gekocht, behalve wanneer de rijstoogst slecht is geweest.

De gewone drank is water uit de rivier of kreek. Heel vaak wordt inheemse rum, genaamd dram, gebruikt, door hemzelf bereid door suikerrietsap te doen gisten. Het suikerriet wordt van de plantages verkregen. Gedurende een feest worden aanmerkelijke hoeveelheden van deze dram geconsumeerd. – Op wijn is de Boslandcreool niet dol. De man geeft de voorkeur aan jenever en bier, terwijl de vrouw verzot is op likeur.

COSTER (1886) schrijft dat het dagelijkse voedsel van de Boslandcreool meestal bestaat uit rijst, zoete cassave en uit cassavebrood, een smakelijk, lang houdbaar levensmiddel, dat op een ijzeren plaat wordt gebakken.

In de grote droge tijd levert de grond nappie. Het gehele jaar door worden yams, bataat, tayer en cassave verbouwd. Banaan wordt van tijd tot tijd tegen hout op de plantages ingeruild. Wild en vis weet de Boslandcreool zich door jacht en visvangst te verschaffen. De jongens worden reeds vroeg op de jacht en visserij meegenomen. Zout is een zeer gezocht artikel.

Het voedsel wordt steeds met veel inlandse peper toebereid. In soep of blaf worden bosgroenten (klaroen en tayer) gekookt. De soep wordt met afoefoe genuttigd, of anders wordt cassavebrood of rijst erin gedoopt. – De Boslandcreool is een groot liefhebber van pinda, waarvan verschillende lekkernijen worden gemaakt. – Gezouten en gerookt spek worden in de stad gekocht, dikwijls met vaten vol. – Blom of meel wordt alleen ingeslagen wanneer er een slechte rijstoogst is.

Als drank gebruikt de Boslandcreool rum of dram. Soms maakt hij van het sap uit suikerriet, dat hij op de plantages verkrijgt, een soort van gegiste drank die hij vooral bij feesten gebruikt. Hij geeft aan jenever en bier de voorkeur boven wijn. De vrouw houdt veel van likeur. – Vele mannen en vrouwen roken Amerikaanse tabak uit korte Goudse pijpen. Het snuiven is bij sommigen een hartstochtelijke gewoonte.

Water, sterke dranken, suikerrietsap, rijst, zout e.d. worden in kalebassen of godo's bewaard. – Lepels worden van de kalebas gemaakt. – De vrouw is voorbeeldig zindelijk. Kommen en pannen worden altijd uitermate goed schoongehouden. Ook bij het koken van het eten wordt de meeste reinheid in acht genomen. De haard of vuurplaats bevindt zich in de hut.

Bij de maaltijd komen dikwijls vele mannen tezamen in één hut. De vrouwen verwijderen zich, na verschillende kalebassen of kommen met eten voor haar mannen in de kring waarin deze gezeten zijn, op zeer lage tafeltjes te hebben geplaatst, waarbij zij nimmer vergeten een grote kalebas met water te voegen om vóór en na het eten de handen te wassen. – De vrouwen komen later in een andere hut bijeen om hetgeen zij vooraf voor zich hebben achtergehouden en wat door de mannen is overgelaten te gebruiken. – Bevindt zich een grijsaard of hooggeplaatste in hun midden dan wordt deze de kalebas of kom met eten het eerst aangeboden opdat hij daaruit kan nemen wat hij verlangt, en dit van een gewoon bord nuttigen, terwijl de anderen uit de grote kom hun maaltijd verorberen. Over het algemeen wordt onder het eten met elkaar gepraat aan welk gesprek dan ook de hooggeplaatste deelneemt.

LICHTVELD & VOORHOEVE (1958) voeren het een en ander aan uit het 'Boek der dromen' of 'Skrebiboekoe' van JOHANNES KING, geschreven in *1888*.

De naar het bos gevluchte Slaaf (Boslandcreool) nuttigt vele boszaden, wild, gevogelte en vis. Boszout wordt bereid uit de bast van verschillende bosboomsoorten. – De vrouw vervaardigt grote aarden potten en pannen. – Bij het plunderen van de plantages brengt de Boslandcreool zoveel hij dragen kan met zich mede naar het bos.

JOEST (1893) constateert dat de dorpen uit 50 en meer hutten bestaan. – Veelwijverij is toegestaan. Gedurende de zoogperiode mag een vrouw geen geslachtelijke omgang hebben. De zoogperiode zal dus niet al te lang duren. – Tot de taak van de vrouw worden gerekend: verzorgen van haar kinderen, zorgen voor de huishouding, bakken van het cassavebrood, zorgen voor de kostgrond en vervaardigen van aardewerk. – Lichaam en dorp worden zindelijk gehouden. Na de maaltijd worden de tanden met vinger en houtstaafje gepoetst en de mond uitgespoeld. Een en ander stamt uit Afrika, al speelt de invloed van de Hernhutters en de slavernij ook een rol.

Voedingsmiddelen worden verkregen door cultivering van voedingsgewassen, verzamelen van bosvruchten, jacht, visvangst, verzamelen van schildpad-eieren en schenkingen van het Gouvernement (bakkeljauw en spek).

Keukengerei en tuingereedschap worden zelf vervaardigd (schaal,

schotel, waterkruik), verkregen door ruil met de Indiaan tegen brandewijn (aardewerk, schaal, waterkruik, korf, zeef), aangekocht in Paramaribo of Frans Guyana (bijl, bosmes, dure Boheemse glazen, zilveren koffieservies), dan wel door het Gouvernement geschonken (bijl en slijpsteen). Bij het keukengerei behoren ook nog: drinknap en lepel van kalebas die met insnijdingen worden versierd, vijzel en stamper. – De Boslandcreool kan vuur maken zonder lucifer, brandglas, staal of vuursteen.

De jachtmiddelen zijn: pijl en boog (vogel, schildpad), geweer en val (grof wild). De Boslandcreool is bekwaam in het jagen, alhoewel hij hierin door de Indiaan wordt overtroffen. Jachthonden zijn niet waargenomen. De visvangst geschiedt met pijl en boog, hetgeen van de Indiaan is overgenomen.

Van de veldproducten moeten worden genoemd: cassave, maïs, yams, banaan, nappie en bataat. – De uitgeperste cassavewortel wordt in een plompe vijzel tot meel gestampt. Alle palmdaken zijn bedekt met witte versgebakken cassavebroden die in de zon drogen. Ze zijn ongeveer viermaal zo groot als pannekoeken. Het cassavebrood van de Boslandcreool is beter dan dat van de Indiaan, aangezien de eerstgenoemde het cassavemeel tweemaal zeeft.

Water wordt uit de handpalm of uit een kalebas gedronken. – De Boslandcreool drinkt heel gaarne een fles porter of bier en ook wel een glas brandewijn, vooral wanneer hij er niet voor hoeft te betalen. Hij mag zich weleens bedrinken, maar een dronkaard is hij niet. Hij bereidt noch koopt bedwelmende dranken.

De Boslandcreool is groot en krachtig gebouwd. Hij heeft een brede borstkas en gespierde armen. Minder ontwikkeld zijn echter de onderste ledematen. De benen zijn vaak dun en krom, kennelijk een gevolg van het steeds hokken in de smalle korjalen. De vrouw en het meisje zijn daarentegen onberispelijk ontwikkeld.

SCHNEIDER (1893) taxeert het aantal Boslandcreolen op 8000–9000. Reeds in 1668 zijn er ontvluchte Slaven die wapens en werktuigen naar het bos meenemen. Geleidelijk breiden zij zich verder uit in de gebieden van de Indiaan. Soms komt het daarbij tot een bloedige oorlog. De wildernis vertoont grote overeenkomst met het Afrikaanse stamland. – De kampen, dorpen of nederzettingen zijn aan een rivier of beek gelegen en wel op een verscholen en moeilijk toegankelijke plaats. Zo'n kamp telt 3–4 of 40–50 woningen. De hutten liggen niet aan een straat, maar zijn door elkaar gebouwd, op een kleine afstand van elkaar. – In het dorp zijn schaduwboom, palm, sinaasappel, oranje en koffie geplant.

De hut telt twee afdelingen. De ene dienende als keukenruimte, zwart door rook, is aan twee of drie zijden open. De andere is de slaapkamer die geheel of aan twee kanten door een vlechtwerk van palmbladeren is afgesloten. Het dak bestaat eveneens uit palmbladeren. Vaak zijn er twee hutten: keuken en woonruimte afzonderlijk. Soms rust de hut op 2–3 voet hoge palen. Overigens leeft en werkt de Boslandcreool onder de blote hemel. Soms is hij maandenlang van huis. Bij vele hutten behoort een voorraadschuur die aan alle kanten is afgesloten.

De Boslancreool huldigt het matrilineale stelsel. – Veelwijverij is meer uitzondering dan regel. Het zijn hoofdzakelijk gegoede en invloedrijke

personen die twee tot drie vrouwen hebben. De broer, oom, tante of grootmoeder bezit de bevoegdheid het huwelijk te ontbinden, zelfs tegen de wil in van het echtpaar. Ook door weglopen van de vrouw vindt echtscheiding plaats. – 's Morgens en na terugkomst van de jacht of van de kostgrond wordt een bad genomen. Gewoonlijk wordt na elke maaltijd de mond uitgespoeld en het benijdenswaardig wit gebit goed onderhouden. Het keukengerei wordt na gebruik in de rivier met zand blankgepoetst. Het terrein wordt geregeld geveegd. Alleen de last die zij ondervinden van luizen, is in tegenspraak met deze reinheid.

Er wordt met een lepel gegeten. Keukengerei en dienblad worden in de keuken bewaard. – Het voedsel wordt bereid door koken, braden, bakken, en roosteren. – De voedingsmiddelen worden verkregen door het kweken van gewassen op de kostgronden en in de dorpen, door jacht, visvangst, kippenteelt, aankoop, ruilhandel en bedelarij. – Hout wordt in Paramaribo verkocht. Ingeslagen worden: werktuigen, jachtattributen en levensmiddelen zoals banaan, zout, rum, dram en melasse. Van het Gouvernement worden nog ontvangen: ijzerwaren, werktuigen, geweer, kruit en lood.

Vleeskost verschaft de Boslandcreool zich door jacht op leguaan, tapir, hert, haas, aap, watervarken en vogel. De enige huisdieren zijn jachthonden (die hij van de Indiaan koopt) en hoenders. Gevist wordt met pijl, haak en nekoe. Door dit visvergif worden ook de jonge vissen gedood. Er is een overvloed aan wild en vis in de wildernis.

Dezelfde kostgrond wordt zelden meer dan eens beplant en levert slechts één of twee oogsten op, omdat de bodem niet wordt bemest. – De man velt de woudreuzen en kapt er de hoofdtakken af. De vrouw verwijdert de kleinere twijgen, hoopt ze op en verbrandt ze. Hij nivelleert de grond en maakt de aarde los. Zij plant het zaad, wiedt, oogst en vervoert de producten naar huis. – Bij misoogst ontstaat hongersnood. Dan wordt aan de kust en bij het Gouvernement gebedeld.

Rijst en cassavewortel vormen het hoofdvoedsel. Daarnaast worden maïs en geroosterde pinda gebruikt. Yams en banaan worden zelden gegeten. Koffie wordt wel geplant, maar de bonen worden verkocht en niet verwerkt tot drank. – De Boslandcreool gebruikt weleens rum of dram, doch hij is een nuchter mens en verafschuwt dronkenschap.

Een obia zou onder meer geluk aanbrengen op de jacht. Zelfs de hond krijgt zo'n voorwerp om de hals opdat hij het wild goed kan opsporen. Vruchtbomen worden ermede behangen ten einde veel te dragen. De amuletten worden door de toverdokter en niet zelden door Joodse zakenlieden in Paramaribo te koop aangeboden. Een kandoe of beschermingsmiddel vóór de kostgrond geplaatst, zou onbevoegden weren.

Het bovenlichaam van de Boslandcreool is krachtig, met sterke nek, brede borst en gespierde armen. Het onderlichaam daarentegen laat te wensen over door zijn diepingebogen kruis, te sterk ontwikkeld zitvlak en onderlijf, en de te dunne, bijna kuitloze benen.

HERING (1901) toont aan dat cassavebrood het hoofdvoedsel is van de Boslandcreool. De cassaveteelt eist niet veel arbeid. Nadat de cassavewortel van alle aankleefsels van aarde of zand is afgewassen, wordt hij enige uren in zoet water gelaten, daarna van de rode schil ontdaan, vervolgens fijn geraspt, van het giftige sap bevrijd door uitpersen,

in de zon gedroogd en tenslotte in ronde vormen op een ijzeren plaat boven een matig vuur gebakken en daarna wederom in de zon gedroogd. – Een tweede cassaveproduct is kwak, die de volksspijs is van de Boslandcreool aan de Marowijne. Na de voorbereiding als bij cassavebrood, wordt het meel met een stok op een hete ijzeren plaat omgeroerd totdat het korrelig en bruinrood wordt. Hierna wordt het in de zon gedroogd en tenslotte in zakken of kisten verpakt. Kwak kan worden gekookt en met suiker of vlees worden gebruikt. Op reis wordt de ruwe kwak in een kalebas gedaan met water vermengd, omgeroerd en genuttigd. — Ook worden nog rijst en pinda door de Boslandcreool geteeld.

Van Coll (1903) geeft de volgende definitie voor het begrip Marrons: Afrikanen die al aanstonds of kort na hun overvaart naar West-Indië van de slavenschepen of van de plantages ontvluchtten en nu de Afrikaanse levenswijze in de bossen voortzetten.

De ontvluchte Slaven nemen zaairijst, suikerriet-, banaan-, bacove-, nappie- en tabaksplanten, alsmede huisraad, keukengerei, houwer, bijl en ander gereedschap van de plantages mee. In het holst van de nacht dringen zij tot de plantages door, plunderen, moorden en voeren Slaven met zich naar het bos. De patrouilles die hen achtervolgen, mogen woningen en kostgronden vernielen, potten en pannen verbrijzelen; het kan hen tijdelijk in verlegenheid brengen, maar niet vastzetten. Zij weten zichzelf te behelpen met bosvruchten en zaden. Aan kennis om partij te trekken van de voortbrengselen van het bos ontbreekt het hen niet; kennis die zij ook reeds op de plantages hebben opgedaan.

Het aantal Boslandcreolen wordt op het einde der 18e eeuw op 26.000 geschat. – *Meestal zijn de dorpen gelegen in de nabijheid van een rivier* of beek op leem- of kleigrond.

De huizen staan niet op een rij, doch het ene is twee tot drie minuten, of althans ettelijke schreden van het andere verwijderd. De paden zijn in de regel hard. – De huizen zijn vierkant. Het dak bestaat uit het loof van de pinapalm. De ovaalvormige woningen aan de Surnaukreek hebben vier uitgangen, ten einde bij achtervolging het ontsnappen gemakkelijk te maken. – De paden, de lemen vloer van de woning, het meubilair, het keukengerei alsook het lichaam en de kleren worden onberispelijk zindelijk gehouden. Zo nodig wordt met zuur en zand geschuurd. De kommen worden steeds bedekt met een bord. Als zeepsurrogaat dienen: indjisopoblad, zeepboomvrucht en loog uit de as van de rijststengels.

De verloving geschiedt met een feestmaaltijd en eist de goedkeuring van het Opperhoofd. Bij het sluiten van hetgeen als echtelijke verhouding geldt, wordt enige eerbied in acht genomen jegens bloedverwanten, vooral wat betreft die van moederszijde. De eerste vrouw mag nooit worden verlaten. Wordt de echtgenote op overspel betrapt, dan wordt zij gekastijd.

Op de plantages worden de koks uit de slaven gekozen. Er zijn er die de kookkunst goed verstaan. In noodgeval kunnen zij alles, tot hun soep toe, doodeenvoudig in een gat in de grond koken. De brede bladeren van de paloeloe worden daartoe kruiselings over het gat uitgespreid en met de hand zo glad mogelijk ingedrukt. Daarop wordt water gegoten waardoor de bladeren beter sluiten. Vlees, zout enz. gaan er nu in. Dan worden de bladeren van boven omgehaald en over elkaar gelegd zoals van onderen.

Heel voorzichtig wordt vervolgens het gat in de grond met aarde of klei aangevuld waarna een vuur erboven wordt gestookt. – Bij het nuttigen van de maaltijden wordt geen gebruik gemaakt van de hiertoe te kleine tafels. Er wordt niet op vaste uren gegeten: de maag is de klok. Men eet niet gezamenlijk; ieder kiest een plaats voor zich afzonderlijk: binnens- of buitenshuis, aan de deur, dan wel in een hoek. – Van het keukengerei moeten worden genoemd: vijzel, suikerrietpers, houten suikermolen, schuimvat om alcoholische drank te bereiden, kalebaskom, aarden pot, gevlochten koemboe-pers en mand, ketel, pan, mes, glas, porseleinen bord, fles en tondeldoos.

Onder de ontvluchte Slaven bevinden zich ook smeden, die uit oudijzer allerlei nuttige voorwerpen zoals messen vervaardigen. – Tondel groeit wel niet aan de bomen, maar toch wordt een surrogaat-tondel aan sommige planten gevonden. Ook obé levert aan de uitwassen een surrogaat-tondel. Vuursteen komt ook in overvloed voor, en waar die ontbreekt worden harde potscherven gebezigd. Een stuk ijzer, met wit slijm van het excrement van een hagedis bestreken, in een bepaald bad gestopt en daarna gegloeid, dient als vuurslag. – Kisten en alle verder gerief worden uit de opbrengst van hout te Paramaribo gekocht. Tafel, bankje, aarden pot, mand, korf, zak, bezem, schuimvat, mes, suikerpers, suikermolen en lans worden zelf vervaardigd.

Voor de jacht worden gebruikt geweer, ammunitie en opgesteld geweer. Op de buffeljacht wordt een lans gebruikt: een aan drie zijden snijdend plat stuk ijzer aan een steel die in een geweerloop past. – Gevist wordt met behulp van een houwer of mes in de avond bij fakkellicht, een korf, een schepnet aan een beugel en visvergif. Sommigen zijn behendig genoeg de vis met de hand te grijpen. Als visvergiften zijn bekend: koenami, koenapaloe, jawrokoenan, nekoe, ahobo of ruggegraatsliaan, oriri of jarithe voor kleine vis, en teteroeman karombanikoro of wane uit de savanna.

Om palmwormen te verkrijgen worden in de stengel van de gevelde palm, meestal de Mauritie-palm, insnijdingen tot op het merg gemaakt. Zekere insecten komen hierin hun eieren leggen. Zes weken later wordt de palm over zijn lengte gekloofd. In het merg worden dan vette wormvormige larven, zo dik als een vinger en twee duim lang, aangetroffen. Ze worden gebraden. Ook wordt er een soort boter uit bereid. Hiertoe worden ze gezuiverd, sterk uitgebraden en gezouten. Deze boter, calandra palmarum geheten, wordt in een fles bewaard.

Het plantaardig voedsel bestaat uit rijst, nappie, tayer, banaan, broodvrucht en palmkool of kabbes. – Eetbare paddestoel of kampernoelie, bij voorkeur verzameld aan de voet van de barklak en mierenboom, wordt in water gekookt en met peper en zout genuttigd. – Koemboekaas wordt bereid door de geweekte, olierijke pulp om de koemboepitten door stampen te verwijderen. Met peper en zout wordt dit deeg boven een smeulend vuur gedroogd en als kaas opgediend. – Spijsolie wordt uit maripa en koemboe verkregen. Om olie uit maripanoten te maken, worden deze bij het vuur of in de zon gedroogd, dan wel zo lang gekookt, totdat door schudden de kern loslaat. Vervolgens wordt deze er uitgehaald, opnieuw gedroogd, in de vijzel gestampt en gekookt tot alle olie eruit is. Verdikt lijkt de olie op kaas, maar smaakt naar teer. Koemboe-olie wordt bereid door de pitten zolang te koken tot de vetdelen zich beginnen af te scheiden.

Het water wordt dan afgegoten. De pulp en kern worden in een grote vijzel gestampt en daarna onder aanhoudend roeren in een droge pot op het vuur verwarmd, waarbij zich de olie afscheidt die vervolgens wordt uitgeperst in een soort matapi. (Dit woord betekent slang in het Indiaans). De olie is lichtbruin en blijft steeds vloeibaar. Deze twee oliën worden als boter bij cassave gebruikt en ook bij het bakken van vis.

De volgende vruchten worden aangetroffen: ananas, bacove, casjoe, koemboe, locus, maripa, papaja, bosvruchten en -zaden. Tussen de woningen wordt wat papaja, casjoe, bacove en peper geplant. Met suiker vermengd, wordt het afgeweekte gelei-achtige vruchtvlees van de koemboe als brij gegeten.

Van het blad van de paloeloe wordt een zak vervaardigd om drinkwater over grote afstand te vervoeren. Water wordt ook verkregen uit de paloeloe en diverse lianen, zoals de kau- of watratetei. – Met warm water verdund, wordt suikerrietsap in plaats van koffie en thee gebruikt. – Uit koemboe wordt een soort chocoladedrank bereid, door de pitten met warm water te weken, dan de pulp er af te stampen en tenslotte met suiker te vermengen. – Een kostelijke drank is honing. Voorts worden ook nog ananassap en vers sap uit de stam van de Mauritiuspalm alsmede stroop daaruit bereid, gedronken. Uit deze palm wordt tot tien liter palmsap verkregen; door gisting wordt hieruit ook een alcoholische drank bereid. – Uit suikerrietsap maakt de Boslandcreool dram. Hij heeft zelfs een geïmproviseerd destilleerapparaat in gebruik, vervaardigd uit oude ketels of potten, holle bospapaja, geweerloop en katoenen breeuwwerk met hars. Door gisting van ananassap en uitgeperst vocht van casjoeperen worden eveneens alcoholische dranken verkregen. Verder is het ondenkbaar dat aan de Boslandcreool de Indiaanse tapana en casiri onbekend zouden zijn. – Het afkrabsel van de kalebasboombast, een tijdlang in de mond gehouden, dient als middel tegen dronkenschap.

Uit de maripapalm wordt door verassing boszout bereid. Na twee dagen te zijn afgekoeld, wordt de as in fijne mandjes opgevangen. Dan moet zuiver water er twee tot driemaal doorsijpelen. Na koken en verdampen van dit water blijft het boszout achter.

De Boslandcreool nuttigt een berg eten. De hoofdschotel is rijst. Nochtans worden tayer, nappie, banaan en vooral cassave niet versmaad. Bij de rijst en de cassave wordt gevoegd hetgeen jacht en visvangst levert. Is deze opbrengst van weinig belang, dan worden vetten en oliën van eigen fabrikaat gebruikt. Honing wordt tweemaal daags aan de kleinen toegediend, en wel des morgens en des avonds tot zij hun bekomst hebben.

VERSTEEG (1905) noemt de Djoeka een aartsbedelaar. Geen voorwerp, geen stuk kleren van de Blanke waar niet ten minste driemaal om gevraagd wordt. Vooral om tabak, sterke drank en medicijn wordt onophoudelijk verzocht. – De kostgrondjes zijn slordig en meestal klein. Er wordt o.m. rijst verbouwd. – Herhaaldelijk komt het voor dat de grond niet genoeg voedsel oplevert en de Djoeka zich daarom genoodzaakt ziet voedingsmiddelen op Albina in te slaan. – Op Drietabbetje worden de Blanken likeur en dram aangeboden.

Meestal heeft de Boslandcreool meer dan één vrouw, soms in één dorp, maar vaker in verschillende nederzettingen. De kinderen behoren de

vrouw en haar familie toe. Misschien is dit een Afrikaanse gewoonte. Waarschijnlijker echter is het een overblijfsel uit de slaventijd, toen moeder en kind bij elkaar hoorden en niet gescheiden mochten worden verkocht.

Een obia zou o.m. geluk brengen op de jacht. Zelfs de hond krijgt zo'n voorwerp om de hals opdat hij het wild goed zal opsporen. Vruchtbomen worden ermee behangen ten einde veel te dragen.

WIJMANS geeft in het werk van EILERTS DE HAAN (1910) een samenvatting over de rijstbouw bij de Boslandcreool. – De man maakt een stuk van het bos geschikt ('koti gron') voor de 'prenasie' of kostgrond, doch de land- en tuinbouw worden door de vrouw uitgeoefend.

De rijst wordt in het begin van de grote regentijd (ongeveer in april) geplant en in het begin van de grote droge tijd (juli–augustus) geoogst. Op rotsen aan de oever of in de rivier worden de rijsthalmen gedroogd. In de 'mata' of vijzel wordt de rijst met de 'tatie' of stamper ontbolsterd en hierna op een 'patoe' of plat houten bord gezuiverd.

In het *Koloniaal Verslag Suriname* 1911 wordt het aantal Aucaners geschat op 3700–4200, dat van de Paramaccaners op 100, Saramaccaners 2500, Bekoe's en Moesinga's of Matuari's 800.

Op de kostgrond worden rijst, aardvruchten en suikerriet (ter verkrijging van stroop) geteeld, terwijl jacht en visvangst het nodige voedsel van dierlijke aard opleveren. – Daar de aardvruchten niet lang op dezelfde grond gedijen, wordt bijna elk jaar een nieuw stuk land in gebruik genomen. Het vellen van het bos in de droge tijd (augustus tot november), het branden en voor zoveel doenlijk opruimen van het gevelde hout, kortom, het plantklaar maken van het land geschiedt door de man. Het eigenlijke planten is hoofdzakelijk het werk van de vrouw, die daarbij slechts nu en dan door de man wordt bijgestaan.

FLU (1912) beschrijft de woning van de Boslandcreool, welke 8–12 m lang, 5–8 m breed en enkele meters hoog is, en geheel uit hout en palmbladeren is opgetrokken. Alle vier opstaande zijden zijn totaal afgesloten op een lage deur na, aan elk van de smalle gevels. Ramen ontbreken. Een tussenschot verdeelt de hut in twee vertrekken, waarvan één wordt gebruikt als zit-eetkamer en keuken, en het ander als slaapkamer. Bij het koken baant de rook zich een weg naar buiten door de spleten tussen de palmbladeren. Van binnen zijn de wanden dan ook roetzwart. De hut en het terrein eromheen worden zeer zindelijk gehouden. – Drinkwater wordt midden in de rivier geschept. De afwas wordt aan de oever gedaan. – De voorouders van de Boslandcreool, de vroegere Slaven, hebben veel van de hygiënische gebruiken en rituele voorschriften van hun meester, de Israëliet, overgenomen. – De kinderen nemen een kolossale hoeveelheid voedsel tot zich.

De Boslandcreool geeft aan vlekkenlepra de naam van 'trefoe'. Een treef zou elk voedingsmiddel zijn dat bij het voortgezet gebruik aanleiding zou geven tot het ontstaan van lepra. – Mijnwormziekte komt vooral onder de vrouwen voor, die zich met de landbouw bezighouden.

VOULLAIRE (1916) komt tot een aantal van 10.000–13.000 Boslandcreolen. Hun nederzettingen of dorpen tellen 200–400 en meer inwoners. Zonder regelmaat breiden de palmbladhutten zich groepsgewijs in lange rijen uit. Tussen de huisjes staan palm- en vruchtbomen. – In de woningen is het opvallend schoon en zindelijk. Het voorvertrek wordt als woon- en eetkamer gebruikt. – De erfopvolging geschiedt in de vrouwelijke linie. De vader heeft niets te zeggen over de kinderen, wel echter de broeder van de moeder of van de grootmoeder. – Al de oude Afrikaanse gebruiken en voorstellingen herleven in de dorpen. Er zijn evenwel ook voorwerpen afkomstig van de beschaving, die zelfs tot diep in het binnenland hun weg vinden.

De levensbehoeften, voor zover de eigen geringe landbouw daarin niet voorziet, moeten door middel van lange, bezwaarlijke en dure boottochten uit Paramaribo worden aangevoerd. Daarbij kan er veel bederven, ja ook verloren gaan, vooral in de zo gevaarlijke stroomversnellingen. – De vrouwen en grotere kinderen werken in de tuinen. De mannen en oudere jongens vellen bomen, bewerken het hout, bouwen boten, jagen en vissen. – Als het dagwerk is volbracht, wordt er overal gekookt, gebraden en gegeten. In elk dorp wemelt het van kinderen die zich te goed doen aan hun met rijst gevulde kalebas. – Op een pijp zijn allen verzot; de oude vrouwen het allermeest. Ook wordt er gesnoven.

JUNKER (1944) haalt de volgende dagboekaantekeningen aan over een reis naar de Boven-Suriname in *1923*.

In het begin van 1923 brengen de dagbladen weer eens berichten omtrent de hongersnood welke in het binnenland zou heersen. Tegelijkertijd komen van enige hoofden van de Boslandcreolen bij het Bestuur verzoeken binnen om verstrekking van levensmiddelen. De Gouverneur gevoelt evenwel niets voor een dergelijke steunverlening aan de bewoners van een vruchtbare landstreek, die bij minder zorgeloosheid best in hun eigen voeding hadden kunnen voorzien en die bovendien slechts een derde deel hebben afgelost van de schuld die in 1918 is ontstaan, toen het Gouvernement hun voor 25.000 gulden aan rijst had verschaft. Daarom wordt hem opgedragen na te gaan in hoeverre de geruchten omtrent hongersnood op waarheid berusten, en met het Groot-Opperhoofd van de Saramaccaners aan de Boven-Suriname de maatregelen te bespreken, welke in de toekomst het ontstaan van dergelijke situaties zouden kunnen voorkomen.

Hij constateert dat in de dorpen aan de beneden- en middenloop van de Suriname geen voorraden van voedsel aanwezig zijn en dat de kostgronden geheel uitgeplunderd zijn. In het zuidelijk gedeelte is de toestand wat beter: de kostgronden zijn er nog niet geheel geoogst en er is heel wat rijst aangeplant die op sommige plaatsen begint te rijpen. – Anderzijds leveren de awarrapalm en de koemboe gelukkig vele vruchten. De eerste bevat veel vet en wordt gewoon uit de hand gegeten of eerst tot een brij gestampt. Uit de tweede wordt een drank bereid die veel van cacao weg heeft.

Als hoofdoorzaken van het gebrek aan voedsel worden opgegeven: het slechte weer in de tweede helft van 1921, de te vroeg ingevallen regens waardoor de afgekapte planten op de kostgronden niet in brand konden

worden gestoken en de afwezigheid van een groot aantal mannen die in Frans Guyana zijn gaan werken.

In het dorp Voetoe-na-Kaba is de samenleving op communistische grondslag gebaseerd. Niemand bezit er enig eigendom. In een groot magazijn worden alle voor levensonderhoud benodigde artikelen opgeslagen. Voor het aankopen hiervan dienen de gezamenlijke inkomsten. Niemand mag zelf wat bezitten. Ook de kostakkers worden gemeenschappelijk aangelegd, beplant en geoogst. – Hij krijgt hier een kip en, uit de schildpaddenstal, een schildpad.

VANDERCOOK (1926) brengt over de Boslandcreool het volgende naar voren.

De vrouw bezit een keuken, dit is een grote hut zonder wanden. Hier zit zij de ganse dag haar kind te zogen, rijst te stampen en meel te bereiden. – De jongen wordt door zijn vader in de geheimen van de rivier en het bos ingewijd. – Het meisje wordt door haar moeder, tante en grootmoeder in de kunst van het koken, de huishouding enz. opgeleid.

Het dieet van de Boslandcreool is zeer beperkt. Van de geboorte af tot de dood maakt cassave 90% van zijn voedsel uit. Gelukkig groeit deze plant er snel en overvloedig. De cassavewortel wordt geschild en tot een meelachtige brij geraspt op de ruwe binnenvlakte van een uitgehold blok. De Saramaccaner perst deze brij uit in een lange uit riet gevlochten buis, die een sterke lus aan beide uiteinden heeft. De toplus wordt aan een boomtak gehangen. Door de bodemlus wordt een sterke stok gestoken waarop een robuuste man gaat zitten. Het giftige sap, dat bij innemen binnen een uur kan doden, wordt in een kom opgevangen. Het neerslag van het sap, tapioca, wordt door de Boslandcreool niet gebruikt. Op een ronde ijzeren plaat, die zich bevindt boven een vuur dat in een gat in de grond is gemaakt, worden uit het cassavemeel grote, ronde, dunne pannekoeken gebakken. Deze worden gedurende enige uren op een rieten dak in de zon te drogen gelegd, zijn dan houdbaar, en kunnen worden vervoerd. In water geweekt is de smaak ietwat wrang en melig. – Een tweede cassaverecept betreft een taaie brij met vlees, rijst, vis of wat verder ter beschikking staat. – Op het dorp groeien nog banaan en broodvrucht.

Glibberige riviervis wordt in fuiken gevangen. Een incidenteel met geweer of pijl neergeschoten hert of bosvarken met in Paramaribo aangeschafte rijst completeren het menu. Het is droevig gesteld met zulk een kost, maar omgekeerd heeft nog geen enkele boslandbewoner van de vloek van de weelde te lijden gehad.

De Surinaamse Boslandcreolen kunnen geen jagersvolk worden genoemd. Landbouw is steeds hun voornaamste bron van bestaan geweest. – De Boslandcreool heeft geleerd niet al te kieskeurig te zijn ten aanzien van zijn voeding en kan het een tijdje zonder eten stellen. Heeft hij op een korte reis geen voedsel bij zich, dan houden een paar bananen of enige cocosnoten hem wel verscheidene dagen op de been. Als hij te ng is haalt hij echter zijn schade in. – De Boslandcreool transpireert st k en drinkt ongelooflijk veel ongekookt water, afkomstig uit de zwarte zwamp, de gele rivier of de rode kreek. Thuis koelt hij het water in een aarden kruik.

De essentiële bezittingen van de Boslandcreool zijn: korjaal, pagaai, bank, roerspatel, cassavetrog, houten rijstvijzel enz. Zijn enige werk-

tuigen om een roerspatel te maken zijn een zware bijl en een goedkoop zakmes. – Voor het vervaardigen van schep- en eetlepels en schalen uit kalebas wordt de rijpe vrucht voorzichtig in de zon gedroogd, opengemaakt, schoongekrabd en vervolgens in de verlangde vorm gesneden. Met een heet mes worden er dan figuren ingebrand. – Het enige voorwerp uit klei is de aarden koelkruik. – Uit gemak worden potten en messen van de Blanke gekocht. – De visval is een van de weinige artikelen die worden gevlochten.

Iedere Boslandcreool heeft een eigenaardig taboe, welk als een levenslang, algemeen offer wordt beschouwd, gewijd aan de boze geesten die zijn pad mochten kruisen, ten einde deze gunstig te stemmen. Dit wordt treef (een soort onthouding) genoemd en betreft een speciale handeling of een bepaald voedingsmiddel. Het laatstgenoemde, meestal vleesgebruik, komt het vaakst voor. Kort na de geboorte van een kind droomt een buur of familielid, meestentijds van het vrouwelijke geslacht, van een vreemde correlatie tussen het kind en zijn treef. De moeder wordt hiervan op de hoogte gesteld. Van dit moment af tot zijn dood toe mag de betrokkene de verboden spijs niet proeven, aanraken, ruiken, en, indien mogelijk, zelfs niet zien. Het offer is des te groter naarmate het ongemak en het verlangen sterker zijn. Een treefhandeling betreft b.v. het verbod gedurende een boottocht aan de wal te eten of tijdens het drinken te worden gezien. Dergelijke taboe's worden in bijna alle delen van Afrika eveneens aangetroffen. – Om de zeven dagen zal geen Djoeka of Aucaner op warmbloedig wild jagen. Op een andere dag mag hij niet vissen. – Des zaterdags of zondags zal de Aucaner geen voedingsmiddel met bloed nuttigen. – De Boslandcreool drinkt geen water uit een reservoir. Hij giet het uit een kalebas of glas in zijn handpalm en drinkt het hieruit. – Hij zal niet eten uit een kookpot die niet door de medicijnman is gezegend.

STAAL (1928) bericht dat de Boslandcreool in zijn dagelijkse behoefte voorziet door jacht, visserij en landbouw. – Het is de vrouw die de kostgrond bewerkt. De man zorgt alleen voor het opruimen van het bos om de wisselgronden plantklaar te maken.

De verbouwde gewassen zijn gelijk aan die van de Indiaan, met dien verstande, dat bij de Boslandcreool de rijstbouw van oudsher bekend is. – Bij de visvangst wordt veelal gebruik gemaakt van een bedwelmend gif (nekoe) in een afgedamde kreek. Grotere vissen worden meestal met pijlen geschoten.

KAHN (1931) stelt onder meer een onderzoek in naar de voeding in het binnenland.

De Boslandcreolen vermaken zich over zijn tafelmanieren en maken opmerkingen over zijn voeding, waar zij hun neus voor ophalen als zij aan de lege blikjes ruiken. Zij geven de voorkeur aan hun eigen voeding, welke in de hut wordt bereid. – Zij zijn polygaam en matriarchaal. De sociale eenheid is de hut waarin de moeder met haar kinderen woont. – De man bezit zoveel vrouwen hij maar verkiest. Deze vrouwen gaan vrij vriendelijk met elkaar om. Echtelijke jaloezie doet zich zelden voor. – Iedere vrouw woont afzonderlijk in een hut, die door haar man is gebouwd. Vaak staat deze in een ander dorp. Eveneens bezit iedere echtgenote haar eigen kostgrond, aangelegd door haar man, waar zij rijst en cassave verbouwt.

Promiscuiteit komt zowel vóór als na het huwelijk algemeen voor. Overspel is iets gewoons. Het huwelijk is voor de Boslandcreool een zuiver economisch instituut. Het is bedoeld de man te voorzien van een kokkin en de vrouw van kinderen. Het gaat met weinig ceremonie gepaard. Niemand verzet zich ertegen, aangezien scheiding gemakkelijk is en dadelijk kan plaats vinden. – Echtscheiding geschiedt meestal op initiatief van de vrouw. De redenen hiertoe zijn: impotentie, die bij de man na het 35e levensjaar vrij algemeen schijnt op te treden, onbekwaamheid in het jagen en vissen, tegenzin voor de man en liefde voor een andere. – Bij menstruatie zondert de vrouw zich af in een hut buiten het dorp. Pas drie dagen erna mag zij terugkomen. Tijdens deze periode begeeft zij zich niet naar het veld. – Een baby wordt gedurende drie maanden alleen maar gezoogd. Hierna krijgt hij cassave, waaraan gaandeweg rijst, vlees, ei en veel vruchten worden toegevoegd. Vaak wordt dit voedsel door de moeder voorgekauwd. Toch wordt daarbij de borstvoeding soms tot na het tweede levensjaar voortgezet.

De kunst van jagen, vissen en handwerk wordt de jongen gewoonlijk bijgebracht door zijn oom of een ander mannelijk familielid van moederszijde, en minder dikwijs door zijn eigen vader.

Op een afstand van een halve tot acht kilometer achter het dorp bevindt zich de kostgrond. Deze wordt door de vrouwen bewerkt en bestaat uit kavels van 0.2 hectare, aan het oerbos ontrukt door wekenlange harde arbeid met bijl en houwer. De bomen worden in stukken gehakt en verbrand of weggebracht. – De vrouwen worden bij de landarbeid slechts dan bijgestaan door de mannen, wanneer de gewassen worden bedreigd. – Als een bladsnijdende mier, de parasolmier, het op de cassavevelden heeft gemunt, rukken zij in twee parallelle colonnes op, één naar het veld gaand en de andere hiervan terugkerend met stukjes bladeren. Ze leven van een schimmel die op het stukje blad groeit en zijn in staat een heel cassaveveld in betrekkelijk korte tijd te ontbladeren. – De kostgrond is niet erg vruchtbaar, omdat de aanhoudende stortbuien de humus uitlogen, terwijl het omzetten van de stikstofhoudende substanties in vruchtbaar materiaal meer tijd eist dan beschikbaar is. Vanwege de armoede van de grond en de constante bedreiging door insecten en vogels, is het cultiveren van voedingsgewassen moeilijk en zwaar, en moet de kostgrond telkens ergens anders worden aangelegd.

Het voornaamste landbouwproduct is de maniok of bittere cassave. De wortels bevatten blauwzuur dat met zorg moet worden verwijderd. De wortels worden voorzichtig geschild en tot een brij geraspt over het ruwe oppervlak van een hellende plank. Deze brij wordt dan in een cylindervormig, 5 voet lang, buigzaam vlechtwerk gedaan, matapi genoemd. Het boveneinde wordt aan een boomtak bevestigd; aan het ondereinde wordt een zware steen vastgemaakt waardoor de cylinder wordt uitgerekt en het giftige sap uit de inhoud wordt geperst. Men kan ook een stok door de lus aan het ondereinde steken, en er dan op gaan zitten. Van de gedroogde en gebakken pulp kunnen grote ronde koeken worden gemaakt, die zeer voedzaam zijn. Men weekt ze in rivierwater, of stooft ze met vis of vlees. – De techniek van het bereiden van cassavekoeken is overgenomen van de Indiaan. Matapi is een Indiaans woord.

In menig dorp komt koren voor, dat, wanneer het rijp is, wordt geroosterd totdat de maïskorrels zo hard als steen zijn. Als de Blanke vraagt

om een onrijpe kolf, wordt hem gezegd dat deze niet goed is om te eten. – Een ander hoofdproduct is rijst, waarvan de hoogland-variëteit op droge grond wordt geplant. Deze rijst wordt gepeld in een houten vijzel waaromheen drie jongens staan, die beurtelings stampen. – Wanneer de rijst rijp is doen er zich vogels aan te goed, vooral parkieten en papegaaien. In één nacht kunnen deze wel een geheel veld vernietigen. Soms zijn de Boslandcreolen genoodzaakt de ganse nacht bij het veld te waken om de vogels met geweerschoten af te schrikken. – Plantenziekten komen er algemeen voor.

De Boslandcreool beschikt over bataat, bekend als yams. Koren, oker en pinda spelen een ondergeschikte rol in het diëet. Hij eet ook nu en dan banaan en cocos, alsmede ananas en de vrucht van de broodboom. Suikerriet wordt in menig dorp gezien. Enige noten en vruchten worden bovendien door het bos geleverd. – Palmolie, waarop de Boslandcreool dol is, wordt uit de maripanoot geperst. Geen reis wordt ondernomen zonder een ruime hoeveelheid van deze 'soft drink'.

Gejaagd wordt met een goedkoop geweer. Het in de winkel gekochte kruit heeft een te heftige uitwerking op het geweer, en wordt daarom vermengd met houtskool waaraan wat pimbadotie en wat droge nekoebladeren van de medicijnman worden toegevoegd. Het geweer wordt met wijn besprenkeld. Om de hals hangt de jager verscheidene amuletten: één om hem het wild te doen vinden, een andere om hem tegen verdwalen te behoeden en een derde om hem goed te laten mikken. Een hond vergezelt de Boslandcreool op de jacht. Bij het schieten rust de geweerkolf niet tegen de schouder, maar in de linker handpalm, op een armlengte van de jager. – Aan pijl en boog, die even algemeen zijn als het geweer, wordt door menigeen de voorkeur gegeven, omdat het gebruik ervan geen lawaai maakt. – De boog wordt uit letterhout of purperhart gemaakt en is bijna zes voet lang. De pees is van singrassi. De pijlen worden van hol riet vervaardigd en hebben een lengte van vijf voet. In een van de uiteinden wordt een houten of metalen punt geplaatst. Voor het jagen op vogels worden stompe pijlen gebezigd. – In noodgevallen wordt op de jacht soms van een houwer gebruik gemaakt. – Om het konijn te lokken wordt zijn roep nagebootst op een fluitje, gemaakt van klei of van een schelp. De imitatie is dermate natuurgetrouw dat soms een jaguar erop afkomt en de jager verrast. Voorts worden verschillende soorten vallen uitgezet die van Westafrikaanse oorsprong zijn. – De eenzaam dolende jager bouwt een schuurtje om er de nacht door te brengen en onderhoudt een vuurtje daarvoor.

Genuttigd worden onder andere: boskalkoen, boshen, rode brulaap, kwatta, tapir, pingo, pakira, miereneter, capasi enz. De boa en kaaiman worden niet gedood. Kop en staart van een gedode aap worden samengebonden, waarna de buit als een bastrompet over de schouder wordt geslagen. De aap wordt niet gevild; wel worden de haren afgekrabd. De huid is namelijk een lekkernij voor de Boslandcreool. De helft van het vlees gaat de pot in; de rest wordt gerookt.

De enige coöperatieve jacht is die op een tapir en een kudde pingo's (bosvarkens). Wanneer deze de rivier overzwemmen, achtervolgen de Boslandcreolen ze in korjalen, snijden ze de keel door, slaan ze op de kop, houden ze onder water enz. Het resultaat is een feest. De buit wordt verdeeld en het overtollige vlees gerookt. – Pluimvee wordt in menig dorp gehouden, maar men houdt geen runderen of varkens.

Gevist wordt met pijl en boog. De punt van de pijl is door een touw aan de schacht verbonden, zodat hij, mocht hij afbreken, niet verloren gaat. – Een bepaalde vis, koemaroe, voedt zich met het zaad van de walaba die aan de oever groeit. De rijpe vrucht explodeert met een luide knal. Voor de vis is dit geluid geassocieerd met het vallen van het zaad in het water. Om de koemaroe te misleiden bootst de Boslandcreool de knal na met een klap van de hand, en wacht dan af met pijl en boog. – De vrouw legt soms een fles, waarvan de bodem is weggeslagen, met wat cassavekruimels in de hals op een ondiepe plek in het water bij de oever. Zodra er een vis inkomt pakt zij de fles uit het water. – Korven worden gemaakt van bamboe of riet. Ze hebben meestal een valdeurtje, maar er bestaan ook kegelvormige fuiken met borstels die gemakkelijk opzij schuiven bij het naar binnen zwemmen, maar de weg blokkeren bij het teruggaan. – De vraatzuchtige pireng komt vaak de vangst verstoren. Daarom wordt de lijn waaraan een haak zit, aan een mokomoko-plant bevestigd. De stengel wordt gebogen en zodanig onder water vastgemaakt, dat zodra een vis aan de haak trekt, de stengel zich opricht en de vis daardoor boven het water komt te hangen. – De pireng wordt door middel van een lijn met haak gevangen waarbij een stuk vlees als aas dient.

Als visvergif wordt nekoe gebruikt. Stukken van deze plant worden tot pulp geslagen en in het water geworpen, en de buit met een schepnet opgevist. – In de droge tijd gebeurt het dikwijls dat vissen worden geïsoleerd tussen zandbarrières, waar ze heel gemakkelijk met een schepnet kunnen worden opgehaald.

Het vissen geschiedt zowel door mannen, vrouwen, als kinderen. De vis wordt met peper gekookt en dan gegeten gelijk mais-aan-de-kolf. Vis is een belangrijk onderdeel van het dieet.

De Boslandcreool snuift liever dan dat hij rookt. De tabaksbladeren worden geweekt in water, waaraan een beetje houtas wordt toegevoegd, en dan in een kalebasje of blikje bewaard. Het met de vingers uitgeknepen sap wordt in de handpalm opgevangen en vervolgens opgesnoven.

In Paramaribo schaft de Boslandcreool zich aan: kruit, lege hulzen, hagel, slaghoedjes, ijzeren gereedschap, een zigeuner-kookpot, tabak en zout. – Uit hout wordt allerlei keukengerei vervaardigd: dienblad, roerspatel, plank om pinda fijn te stampen enz. Borden en lepels worden uit kalebas gemaakt.

STEINBERG (& STAAL) (1933) tekenen aan dat het bos en de rivier vruchten wortels, wild en vissen opleveren. – De kostgrond (pranasie) die meestal niet vlak bij het dorp ligt en elk jaar weer elders wordt aangelegd, brengt rijst (z.g. bergrijst), pinda, suikerriet en aardvruchten, zoals cassave, nappie, yams en tayer voort. – Om in de overige behoeften te voorzien, moet de Boslandcreool werkzaamheden verrichten zoals: handel in hout, verzamelen van balata, en vervoer van personen en vracht over de rivieren. Al deze werkzaamheden noodzaken de man meestal maandenlang van huis te zijn.

De vrouw beschikt voor de keuken over ijzeren pannen, uit hout gesneden stampers en roerlepels, uit kalebas vervaardigde eetschalen en eetlepels, en voorts over Indiaanse kruiken. Tot de inventaris behoren verder nog: bosmes, houwer, bijl, geweer (voor de man), alsmede bogen en pijlen (voor de zoon).

Het dorp wordt op de hoge oever van een rivier of op een eiland aangelegd. In tegenstelling tot het Indianendorp dat steeds op een zandgrond ligt, bevindt het dorp van de Boslandcreool zich vaak op kleigrond.

Goslings (1934) deelt mede dat de Boslandcreool leeft van jacht en visserij en van hetgeen zijn kostgrond hem oplevert. De hierop verbouwde gewassen zijn dezelfde als bij de Indiaan. Bovendien plant hij nog rijst, die met de cassave tot zijn hoofdvoedingsmiddelen behoort. – Zijn dorp is gebouwd op een opengekapt stuk bosterrein waarop evenwel een paar schaduw gevende bomen zijn gelaten en later nog enkele vruchtbomen worden bijgeplant. – Zijn drankzucht is even groot als die van de Indiaan. Tot zijn geluk kan hij echter lang niet zo gemakkelijk in het bezit van geestrijke dranken komen als de Benedenlandse Indiaan.

De Leeuw (1937) is de mening toegedaan dat de maatschappelijke eenheid de hut is, de geboorteplek van het gezin, waar de vrouw met haar kinderen huist. De leden van deze gezinnen behoren tot een béré; een aantal béré's vormen een lo.

Gewoonlijk liggen de dorpen niet ver van de rivieroever, soms wat meer het land in. – De woningen tellen meestal twee afdelingen; niet zelden bestaan zij echter slechts uit één kamer. Het dak bestaat uit riet. – Gekookt wordt in de hut. Soms is er een gemeenschappelijke keuken.

Bij de Boslandcreool wordt het matrilineale stelsel aangetroffen. De vader is slechts verantwoordelijk voor de ziel van zijn kinderen, terwijl de moeder het lichaam bijdraagt. De kinderen behoren tot de familie van de moeder. – De Boslandcreool is polygaam. Hij neemt zoveel vrouwen als hij kan bekostigen, dat wil zeggen dit aantal is even groot als het aantal hutten dat hij kan bouwen en inrichten. Iedere echtgenote woont in een afzonderlijke hut. Dikwijls heeft de man een eega in elk dorp. Een huwelijk wordt enkel gesloten om economische redenen. De vrouw heeft geen duidelijk begrip van huwelijkstrouw. Zij heeft het recht een scheiding aan te vragen. Reeds lang vóór het huwelijk heeft er geslachtelijke gemeenschap plaats, terwijl het vrije geslachtelijke verkeer na het huwelijk intensiever wordt. Wordt een vrouw op heterdaad op ontrouw betrapt, dan kan zij een danig pak ransel krijgen waaraan het gehele dorp deelneemt. Ook kan de zaak worden geregeld door de beledigde echtgenoot een schadevergoeding te geven. – Gedurende de menstruatie moet de vrouw zich in een hut buiten de grenzen van de béré afzonderen.

Tot de taken van de man behoren: vervaardigen van houten gebruiksvoorwerpen, jagen, vissen en opleiden van de jongen. Tot die van de vrouw: werken op het veld, bereiden van het voedsel, schoonmaken van het dorp en vissen. De jongen jaagt op vogels, vist en is behulpzaam bij het vervaardigen van houten gebruiksvoorwerpen. Het meisje stampt rijst, vist en helpt in de huishouding. – Het is de plicht van de vrouw toe te zien dat het dorp en het huis in een toestand verkeren overeenkomstig de sanitaire standaard van de Boslandcreool, die, tussen twee haakjes, uitstekend is. Er is geen spoor van vuil, afval of puin in het dorp te vinden. De grond wordt aangeveegd met bosjes twijgen. De tanden worden goed gereinigd. Overgebleven voedsel wordt aan de kippen gegeven. Vuilnis wordt buiten het dorp verbrand. Faeces wordt in kleine huisjes van bladeren buiten het dorp gedeponeerd. Er is geen meubilair om rommel te veroorzaken.

De vrouw van de basja vervult de rol van ambtenares van de gezondheidsdienst.

De Boslandcreolen gevoelen zich volkomen thuis in de Surinaamse rimboe, daar deze hen sterk aan het Afrikaanse stamland herinnert. Zij keren geredelijk terug tot hun natuurlijke Afrikaanse gewoonten. Zij zijn stoer, gespierd en hebben een prachtig gebit.

In de hoofdstad wordt hout verkocht en kruit, zout en ijzeren werktuigen ingeslagen. – Aan geschenken ontvangen de Boslandcreolen tabak, alcoholische drank en chocolade. De kinderen bedelen om méér hiervan.

Het voedsel wordt bereid door: bakken, koken, braden, stoven en barbakotten van vlees en vis. – De gebruiksvoorwerpen van hout zijn: vijzel, waarin door vrouwen of meisjes rijst, koren of cassaveperskoeken worden gestampt, cassaverasp, versierde houten lepel en stok voor de cassavepers. Dan heeft men nog: eetschaal en houder van kalebas, cassavepers van bamboe, mand, zeef en ijzeren of stenen cassavebakplaat.

De hulpmiddelen bij de jacht zijn: geweer, kruit, pijl en boog, volgen van het spoor en het verdrinken van pingo's. Die bij de visvangst zijn: pijl en boog (bij de stroomversnellingen), harpoen, schepnet, lokgeluid, visvergif, knots (om nekoe te kneuzen), en korjaal (om de gekneusde nekoe in te vervoeren). Als de peul van de walaba met een luide plof openspringt, komt de koemaroe erop af om de zaden op te peuzelen. De listige Djoeka bootst dit geluid na door in de handen te klappen. De vis wordt dan opgeschept of geharpoeneerd.

Bij een grote visvangst wordt de gehele mannelijke bevolking uitgezonden om nekoe te verzamelen. De omliggende dorpen worden opgeroepen om hulp te komen verlenen. Aan deze vispartij nemen mannen, vrouwen en kinderen actief deel. – De nekoe wordt met stokken geslagen, met water aangelengd en gestampt tot een melkachtig sap dat sterk alkalische eigenschappen bezit, en daarna in korjalen gegoten die langzaam naar diep water worden geroeid. Dan wordt de boot omgekeerd. Spoedig kan dan de vis, die met de buik naar boven komt drijven, worden opgeschept met vaardig geweven visnetten. Aldus worden gedurende enige uren duizenden vissen gevangen en naar de wal gebracht waar men ze braadt of rookt.

Er is een grote afwisseling van vleessoorten, zoals pingo, pakira, tapir, wild konijn, boskalkoen en van allerlei vissoorten. Apenhuid is een grote traktatie. De slang daarentegen is heilig, terwijl ook de kaaiman niet mag worden gekwetst. – Vis vormt een belangrijk onderdeel van het voedsel van de Djoeka. Het dier wordt in zijn geheel gekookt en dan van de kop tot de staart gegeten, zo ongeveer als een Hollandse visser zijn bokking of zoute haring eet, of een Amerikaan zijn maïskolf. – Soms worden ook schildpadeieren verzameld. Hieruit wordt olie bereid, die bij het koken wordt gebruikt of wordt opgediend in plaats van boter. De olie wordt in kalebassen bewaard.

De bosgrond is niet vruchtbaar, aangezien de voortdurende tropische regens de humusvorming belemmeren. In hoofdzaak gedijen er slechts knolachtige gewassen. – Het hoofdproduct van de Djoeka is cassave. Het tweede hoofdproduct is rijst, een variëteit uit het hoogland, die op de droge bodem wordt geplant. Voorts worden gebruikt: koren, bataat, banaan, broodvrucht, pinda, cocos, ananas, suikerriet en kouseband. Het allervoornaamste is maripapalmolie.

De cassavewortel wordt, na geschild te zijn, op scherpkantige planken tot pap gestampt. Dan wordt de massa in een matapi gedaan en uitgeperst zodat het giftige sap, dat Pruisisch zuur bevat, er uitzweet. Het uitpersen wordt bewerkstelligd door de matapi aan een lage balk te hangen en een stok door de onderste lus te steken waarop een paar zware vrouwen gaan zitten. Het sap wordt in een kalebas opgevangen. De harde cylindervormige kern wordt in een houten vijzel gestampt en dan door een tenen zeef gezift. Het aldus verkregen fijne meel wordt vervolgens met water bevochtigd en geplet tot een deeg, dat op een warme steen of ijzeren plaat boven een vuur wordt gebakken. De harde, ronde broden worden op een raam van stokken in de zon gedroogd. Voordat men de taaie korst ervan eet, bevochtigt men deze eerst met rivierwater. – Bij koken verdampt het Pruisisch gif uit het uitgeperste cassavesap. De nu onschuldige vloeistof wordt in kalebassen bewaard en vormt een uitstekende drank. Ook wordt hieruit een ragoût, de beroemde peperpot van Guyana bereid. Deze saus maakt niet alleen het vlees mals, maar is ook bederfwerend.

Bij het maken van een korjaal wordt een rondje rum gegeven. – De vrouwen zijn verwoede rooksters, terwijl de mannen aan het pruimen van tabak de voorkeur geven.

VAN DER KUYP (1939) vindt dat de voeding van de Boslandcreool in de omgeving van Koffiekamp, Kabel en Ganzee eenzijdig is en een overmaat van koolhydraten bevat. Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit rijst en cassavebrood. Soms wordt hieraan vis of wild toegevoegd. Af en toe worden gebruikt: kip, nappie, yams, bataat, banaan, tayer, tayerblad, suikerriet, pinda, bacove, sinaasappel, maripa, awarra, koemboe en cocosnoot. Vet wordt uit palmpitten bereid. – De Boslancreool plant juist voldoende voor zichzelf en zijn gezin. Kort tevoren is de rijstoogst op Ganzee mislukt. Er heeft dan ook pas hongersnood plaats gevonden. – Zieken, of personen op reis die een week onvoldoende eten, vertonen

Gemiddelde haemoglobinegehalte, Boslandcreolen, Boven-Suriname; juli, resp. nov. 1939

Leeftijdsgroep	Aantal onderzocht	Haemoglobinegehalte gemiddeld	variatiebreedte
0	29	45	25–60
1–5	167	51	40–60
6–10	131	53	40–70
11–14	115	55	50–70
15 + (mannelijk)	15	54	45–60
15 + (vrouwelijk)	93	54	45–60
0	17	44	30–55
1–5	66	51	35–60
6–10	108	55	45–60
11–14	91	56	40–65
15 + (mannelijk)	111	58	45–90
15 + (vrouwelijk)	107	55	30–80

beri-beri. – Als genotmiddelen worden dram en tabak gebruikt. De tabak wordt gerookt of in water gestopt en het uitgeperste sap kort vóór het slapen gaan, opgesnoven.

De woningen bestaan meestal uit twee kamers en tellen twee deuren, maar geen vensters. In deze slecht geventileerde huizen wordt het voedsel op een houtvuur bereid.

In Ganzee worden 156 schoolkinderen van 6–14 jaar onderzocht. Bij 109 (70%) wordt avitaminose vastgesteld en bij 39 (25%) opvallende magerte. In Koffiekamp komen onder 50 schoolkinderen van 4–15 jaar voor: 50 gevallen van avitaminose (100%) en 24 van opvallende magerte (48%). De avitaminose betreft overwegend het B-complex. – De hierbij afgedrukte tabel vermeldt het gemiddelde haemoglobine-gehalte volgens de methode van Tallquist bij 550 en 500 Boslandcreolen in juli resp. november 1939 onderzocht.

VAN LYNDEN (1939) krijgt van Boslandcreolen aan de Tapanahoni: eieren, bataat, ananas, banaan en bacove.

HISS (1943) meldt dat er soms een stookplaats in een hoek van de voorkamer van de twee vertrekken tellende hut van de Boslandcreool wordt aangelegd. Er is evenwel geen opening in het dak waar de rook kan ontsnappen. Soms wordt gekookt in een gemeenschappelijke hut die als keuken dient.

De Boslandcreool leeft van de jacht, visserij en landbouw. Hij jaagt met pijl en boog en wanneer mogelijk met een geweer. Hij vist met behulp van pijl en boog, een lijn, een gif (nekoe) of een fuik. – Landbouw in het binnenland is moeilijk. De grond is daar niet erg vruchtbaar, aangezien het regenwater er de mineralen uitloogt. De Boslandcreool kweekt yams, bittere cassave, pinda, maïs, droge rijst en een beetje suikerriet. – De producten op de kostgrond worden vaak aangetast door de parasolmier. Dit komt omdat de Boslandcreool zijn nieuwe kostgrond naast de oude aanlegt, in tegenstelling met de Indiaan die een nieuwe plek ver van de oude kiest. Door de roofbouw komen de gronden steeds verder van het dorp te liggen (10–15 km).

MALMBERG & LABADIE (1944) rapporteren dat de zoogperiode bij de Boslandcreool aan de Boven-Marowijne twee jaren duurt. Hoe verkeerd zulk een gewoonte ook moge zijn, deze heeft toch praktisch nut, want het aantal beschikbare gerechten geschikt als zuigelingenvoedsel, is gering en onvolwaardig. Na deze twee jaren volgt een korte periode van zachte voeding met onder meer cassavemeelpap, kwak met suiker en water, alsook soep. Reeds op drie- tot vierjarige leeftijd nuttigen de kinderen het menu van de volwassene.

Zij delen op de volgende wijze (iets veranderd door de schrijver) de levensmiddelen van de Boslandcreool aan de Boven-Marowijne in. 1. Hoofdvoedsel. – Rijst. Cassave: zoete, domi (meel van bittere). Andere aardvruchten: dasjien, nappie, bataat. Rijpe banaan. 2. Toespijs. – Vlees: vers, gedroogd, gezouten. Vis: vers, gedroogd of gezouten. Groente (oker). 3. Andere spijzen. – Vruchten. Vetten: cocosolie, maripa-olie. Suiker en suikerriet. Zout.

Rijst, aan de kust ingeslagen of tegen de heuvels op de kostgronden

door de vrouw verbouwd, wordt zolang de voorraad strekt driemaal 's daags in enorme hoeveelheid gebruikt. – Zoete cassave, gekookt of in soep verwerkt, wordt weinig genuttigd. – Van bittere cassave wordt cassavemeel of domi gemaakt, dat dient voor de bereiding van diverse voedingsmiddelen zoals: cassavebrood, kwak (genuttigd met water en veel suiker), domiballetjes in soep, pannekoeken, en domipap als kindervoedsel. – Bij gebrek aan rijst nemen cassavebrood en kwak (twee koude gerechten) de plaats daarvan in, of anders dasjien (een tayersoort die meestal in soep wordt verwerkt en zelden gewoon gekookt). – Nappie wordt minder vaak gebruikt; bataat en rijpe banaan een enkele maal. – Peulvruchten worden niet geconsumeerd.

Beschikt de Boslandcreool over geld, dan kan hij gezouten vlees, gedroogde vis en bakkeljauw in een van de talrijke Chinese winkels langs de Marowijne kopen. Gewoonlijk heeft hij evenwel geen geld. Dan moet hij zijn eiwitbehoefte door jacht en visvangst dekken. – Door gebrek aan goed afgerichte jachthonden is de jacht erg achteruitgegaan. De Boslandcreool koopt namelijk zijn jachthonden van de Trio Indiaan die deze weer verkrijgt van de Saloema, een Braziliaanse Indiaan. Deze twee stammen leven echter al jaren in onmin.

De visvangst geschiedt door: hengelen door de vrouw; duiken door de vrouw (de man doet dit ook tijdens de vrachtvaart); schieten met pijl en boog in de vallen; massaal vergiftigen met de wortels van nekoe; vergiftigen met bogo (koenami).

Nekoe is een liaan, die door het stelselmatig afkappen aan de Marowijne vrij zeldzaam is geworden. De stukken wortel worden fijngeslagen. Het melkachtige sap dat vrijkomt wordt in de rivier over de gehele breedte of in een gedeelte tussen twee eilanden gedaan (z.g. ponsen). De vissen raken bedwelmd en komen dan aan de oppervlakte. Op deze wijze worden op één dag soms duizenden vissen gevangen. – Bogo is een zwartgroene, aromatisch riekende, stopverfachtige massa, bereid door koenamibladeren met in water geweekt cassavebrood tot een homogeen geheel te kneden. Stukjes hiervan in water gegooid bedwelmen de vissen die ervan eten, waarop ze aan de oppervlakte komen. – Overgebleven vis en vlees worden op houten stellages gedurende enige dagen in de zon gedroogd, waardoor ze al gauw gaan stinken.

De enige groentesoort die wordt gebruikt is de oker. Elke lepel rijst wordt even in okersoep gedompeld, zodat alleen het nat van de soep, maar niet de oker zelf wordt genuttigd. Volgens zeggen zou de Boslandcreool ook tayerblad gebruiken. – Bacove wordt vrij veel gegeten, cocosnoot wat minder. Manje, casjoe, awarra, maripa, sterappel en gujave worden soms genuttigd.

Het vetgebruik is zeer gering: cocosolie en minder vaak maripaolie worden alleen gebruikt bij het bakken van pannekoek en vis. – Het suikergebruik is zeer hoog. Suiker wordt in grote hoeveelheid met kwak verorberd. Op suikerriet is de Boslandcreool zeer gesteld. Het zoutgebruik is matig.

De eerstvolgende tabel geeft een overzicht over de voedingstoestand van de kinderen. Slechts van 10 kinderen tussen 2–15 jaar zou kunnen worden gezegd dat zij echt ondervoed zijn. Vier van hen lijden aan framboesia tropica. – De avitaminosen worden vastgesteld op grond van de volgende verschijnselen die soms aanvechtbaar zijn. Avitaminose A:

keratosis pilaris, hypertrofische papillen, nachtblindheid, bruine sclera, vlekken van Bitot (zeldzaam). Avitaminose B_2: perlèche, gladde tong, circumcorneale vaatinjectie, scrotale dermatitis, perlèche van de penis. Avitaminose B_6: huid- en tongverschijnselen, diarrhoea. Avitaminose C: tandvleesbloeding. Avitaminose D: voelbare rozenkrans. – Van 615 onderzochte personen die zich op het spreekuur melden lijden 5,5% aan avitaminose A, 6,8% aan avitaminose B_1 en 15,5% aan avitaminose B_2.

De volgende twee tabellen geven het haemoglobinegehalte (onderzocht volgens de methode van Tallquist) weer.

Onder 379 volwassenen die zich op het spreekuur aanmelden hebben 304 een te laag haemoglobinegehalte. Van 167 vrouwen hebben 6 minder dan 60%, 6 minder dan 40% en één minder dan 20%. – Alhoewel onvolwaardige voeding en ancylostomiasis een rol spelen, moet de malaria toch als belangrijkst aetiologisch moment van de anaemie worden beschouwd.

Voedingstoestand, Boslandcreoolse kinderen, Boven-Marowijne (gemodificeerd)

Aantal	Beneden 2 jaar	2–15 jaar
onderzocht	22	396
met ondergewicht	2 = 9%	22 = 6 %
met onvoldoende turgor	2 = 9%	49 = 12 %
met droge huid	3 = 14%	113 = 29 %
met avitaminose A	1 = 5%	121 = 31 %
met avitaminose B_2	2 = 9%	124 = 31 %
met avitaminose B_6		2 = 0.5%
met avitaminose C		1 = 0.3%
met avitaminose D	7 = 32%	50 = 13 %

Haemoglobinegehalte, Boslandcreolen, Boven-Marowijne (gemodificeerd)

Leeftijdsgroep	Haemoglobinegehalte				Totaal
	< 40	40–59	60-84	85–100	
0		6	5		11
1–14	12	207	172	4	395
15 + (mannen)		36	119	2	157
15 + (vrouwen)	2	63	152	2	219
grijsaards		2	4		6

Haemoglobinegehalte, malaria en ancylostomiasis, Boslandcreolen, Boven-Marowijne (gemodificeerd)

Leeftijdsgroep	Gemiddeld haemoglobinegehalte	Miltindex (%)	Ancylostomiasis
0	57	71	
1–4	53	77	
5–9	55	52	
10–14	60	22	
15 +	62	1.6	
2–14	57		+
15 +	64		+
15 +	63		—

Stahel (1944) somt de nuttige planten op die de Boslandcreolen gebruiken en noemt ze bij hun wetenschappelijke namen.

Gogomango is een sappige groente die bij voorkeur op vers opengekapte lichte, binnenlandse gronden groeit, soms in zeer grote hoeveelheden. De Boslandcreool eet evenwel weinig of geen groente. Vandaar dat hij dikwijls aan vitaminegebrek lijdt. – Gobogobo of bosnegerpinda lijkt op pinda, maar bevat veel zetmeel en weinig olie. De peulen worden volgens Afrikaanse gewoonten gebakken, soms ook gekookt als bonen. – Algemeen wordt maïs als eerste gewas op pas aangelegde bosgrond geplant. – Rijst wordt door de Boslandcreool op vers opengekapte bosgronden geculti-veerd. Het zijn meestal viermaandse soorten (bosnegerrijst, witte wanica en bruinmissie) en de vijfmaandse rexora. – De zaden van wanja, een soort sesam of abongra, worden in okersoep gedaan of in fijngestampte vorm in cassavepap. – Cassave is het belangrijkste zetmeel bevattende voedselgewas voor de bewoners van het binnenland. De grote cassave-knollen bevatten onder meer een glucoside dat gemakkelijk het giftige blauwzuur afsplitst. Er worden twee soorten cassave onderscheiden: de bittere en de zoete. De eerste bevat zoveel van het gif dat het gebruik ervan dodelijk is. In zoete cassave is dit gif slechts in geringe hoeveelheid aanwezig en wel voornamelijk in de schil. Ten einde de bittere cassave voor consumptie geschikt te maken worden de knollen geraspt en in een matapi uitgeperst. Met het wegstromende sap wordt het overgrote deel van het gif verwijderd. De cassave-perskoeken worden fijngewreven en op een hete ijzeren bakplaat gestrooid. Tijdens het bakken wordt het brood met behulp van een vuurwaaier enkele keren omgedraaid om het gelijk-matig te laten doorbakken. Deze platte, slechts één cm dikke en 30–40 cm brede broden worden meestal nog gedurende enkele dagen op het stro-dak in de zon geplaatst om ze grondig te laten uitluchten en drogen waarna ze vele maanden houdbaar zijn. Om een alcoholische drank (tapana van de Boslandcreool) te bereiden, worden stukjes cassavebrood met weinig water gedurende drie dagen gegist. Deze gistende massa wordt in een grote hoeveelheid suikerrietsap gebracht. Het cassavebrood dient dus slechts om de gisting van het suikerrietsap op gang te brengen. –

Amana is een soort awarra in de Boven-Suriname. Deze palm met grote ronde oranje vruchten, is uit Frans Guyana afkomstig.

De volgende bosvruchten worden door de Boslandcreool gegeten: bosmarmeldoos, bosmispel, mispel, locus, switibontji of plokoni, balatavrucht, koemboe, pina, maripa, awarra, mauritius, bambamaka, keskesimaka, kaumaka, doeka, pera of amapa, sokosoko, tingimoni of hajawa, sali, basterd bolletrie of bakabé, savanna kwarie, boroma, kwattabobi of laurierskers, kimboto of kodibiosi, lagosofoeta of kodibiosiballi, malobi of bataballi, riemhout, en Jan Snijder.

De Boslandcreool heeft van de Indiaan, maar ook van de kwatta-aap geleerd welke bosvruchten eetbaar zijn. – Hij heeft meestal een busje met natte tabak bij zich. De uitgeknepen vloeistof wordt opgesnoven. De oude vrouw rookt daarentegen gaarne de tabak, meestal uit een pijp met korte steel die zij zelf uit klei heeft vervaardigd. – Van bladeren van granjaba maakt hij een soort thee klaar.

Uit verscheidene palmpitten wordt olie bereid: maripa, Afrikaanse obé (op Santigron) en toekoemau. De noten worden in de zon gedroogd en dan gekraakt. De pitten worden in een vijzel tot moes gestampt. Dit moes wordt in water gekookt waarna de drijvende olie wordt afgeschept.

Wanneer de Boslandcreolen van plan zijn een ponsoe, dat wil zeggen een grote visvangst te ondernemen, dan wordt door de bewoners een grote hoeveelheid nekoewortels bijeengebracht. Met een knots worden de wortels op een rots in de rivier fijngeslagen. De gekneusde massa wordt in water, in een pot of korjaal, grondig uitgeloogd. Het melkachtige vocht wordt ineens in de kreek of rivier gedeponeerd. De vissen worden dan bedwelmd en komen aan de oppervlakte, waar ze gemakkelijk kunnen worden gevangen. Vanwege het gebruik van nekoe op grote schaal is de visrijkdom in de rivieren waarlangs Boslandcreolen wonen, sterk afgenomen.

De hooglandparasolmier kan, in groepsverband, in één nacht een grote boom kaal maken. Op de stukken blad, die naar de onderaardse kamers van het nest worden gebracht, groeit een schimmel, waarvan de vruchtlichaampjes het enige voedsel van deze mier uitmaken. Deze hooglandparasolmier komt alleen daar voor, waar de grondwaterspiegel enkele meters beneden de oppervlakte ligt.

Uit de vrucht van de kalebas maakt de Boslandcreool waterkruiken, kommen en lepels. Met een mes worden versieringen erop aangebracht. Ook van de fleskalebas worden waterkruiken vervaardigd.

De pees van de boog bestaat uit vezels van de singrassi. – De binnenbast van zeephout, die saponine bevat, dient als zeep. – Met warimbomerg pleegt de vrouw potten en pannen te schuren. Soms worden ook de afgedorste rijstaren hiervoor gebruikt. – Als bezem wordt de prasara (de vrucht- of bloemtros van de pinapalm) gebruikt, nadat alle vruchten of bloemen verwijderd zijn. Andere bezems bestaan uit rijststro, mandoendoegras en kaminarepen. Reeds vroeg in de morgen is de vrouw bezig haar erf schoon te vegen.

ARKIEMAN (1945) ziet een groep vrouwen rijst stampen en anderen cassavemeel in biezen manden zeven, terwijl een derde groep platte cassavebroden bakt. Mannen dragen een tapir aan een boomtak het dorp binnen. – Voor een feest worden rijst, tapirs, pingo's, apen en gevogelte bestemd.

Ook wordt daartoe een grote hoeveelheid bier gebrouwen in uitgeholde boomstammen. – Door een oude Boslandcreoolse wordt aan een verdwaalde Blanke cocossap, cassavekoek en bosvruchten aangeboden.

Sausse (1951) maakt van 1948–1949 een tocht naar de Boven-Marowijne. Zijn bevindingen over de Boni luiden als volgt:

Er zijn verscheidene Franse Boni-dorpen en één Surinaamse Boni-nederzetting, Cottica genaamd. – De samenleving berust op het principe van de hiërarchie. – De sociale eenheid wordt gevormd door de moeder en haar kinderen. De vader is geen lid van de familie. Hij bemoeit zich niet met de opvoeding van zijn kroost. Hiermede is de broer van de moeder belast. De naaste bloedverwanten van een man zijn dus zijn moeder, broer en zuster, alsook de kinderen van laatstgenoemde. De Boni huldigt derhalve het matrilineale stelsel. – Het huwelijk is niet gekenmerkt door ceremonieel. Het heeft het karakter van een associatie. Man en vrouw wonen afzonderlijk. De man ontgint voor de vrouw een stuk land in het bos; zij zorgt voor het beplanten en oogsten. Hij maakt houten voorwerpen; zij bereidt het eten. – De vrouw is geen slavin van de man. Zij is niet gekocht of tegen haar zin in getrouwd.

Polygamie is iets gewoons en natuurlijks. Als een man daartoe de middelen bezit, belet niets hem méér vrouwen te hebben. Er is natuurlijk een beperking; de man is namelijk verplicht verschillende velden aan te leggen en zijn gezinnen te voorzien, want iedere vrouw woont in haar eigen huis. Daarom kan de Boni het zich niet veroorloven meer dan drie vrouwen te onderhouden. Dit systeem bevordert een excessief individualisme. – Scheiding is eveneens gewoon. Wanneer de man en vrouw het niet langer met elkaar eens zijn, wordt de verbintenis verbroken zonder enige schadeloosstelling. De kinderen blijven het eigendom van de moeder en haar familie.

De Boni cultiveert de gewassen in wanorde en zonder bijzondere zorg. Hij pleegt roofbouw. De bomen worden geveld, gedroogd en verbrand. Het veld wordt beplant. Na een jaar keert de vrouw terug om te oogsten. Het daaropvolgende jaar wordt de kostgrond elders aangelegd. De gronden liggen hierna gedurende vijftien jaren braak. – De essentiële voedingsmiddelen zijn cassave, yams, rijst en banaan. Soms worden ook pinda en gember geteeld. In het dorp zijn er nog wat vruchtbomen: cacao, cocos en citroen. De laatstgenoemde wordt alleen gebruikt voor het schoonmaken van het keukengerei.

Het voedsel is over het algemeen gezond en in overvloed aanwezig. Maniok, in de vorm van kwak en cassave, maakt meer dan de helft, soms zelfs tweederde deel uit van het voedsel. Dan volgen yams en dasjien, vervolgens rijst. Banaan, hoofdzakelijk gebakken, dient als bescheiden aanvulling. Van koemboepitten wordt een brij gemaakt die zeer in de smaak valt. – Het dierlijk voedsel varieert zeer al naar gelang het seizoen. Er is steeds een beetje vis, dat de vrouw met de lijn of fuik vangt, maar zelden vlees. Af en toe wordt een kudde pingo's op de rivier afgeslacht. Het gehele dorp smult er dan dagenlang van. – De vis wordt volgens de Indiaanse methode met peper toebereid of gerookt. Vlees wordt gekookt of gerookt. – Zout, olie, suiker alsook tafia en soms meel, cacao en zelfs 'corned beef' worden geïmporteerd.

De Boni heeft de povere voeding van zijn voorouders gehandhaafd.

Hij geeft de voorkeur aan een gekookte brij, of een compacte, eenvoudig gekruide kost. Er is slechts één woord in zijn taal om de spijs aan te duiden, namelijk 'boïli' (gekookt). – De voeding is zeer voldoende wat betreft de energie, maar weinig gevarieerd en slecht verteerbaar. Daarenboven is er een tekort aan mineralen en vitamine C.

De Boni eet niet begerig, zelfs niet wanneer er veel voedsel is. Hij vermorst geen eten, en is verplicht wat opzij te leggen. – Hij bezit ingevoerde ijzeren potten en lepels, maar toch zijn de traditionele, kleine, van binnen versierde kalebassen en kalebaslepels algemeen in gebruik.

De meeste Boni's, en vooral de jongeren, zijn zonder meer onderworpen aan de naleving van bepaalde taboe's, waarvan de betekenis hun niet wordt uiteengezet. – Er zijn drie soorten taboe's, die, welke gelden voor het individu, de gehele familie, en de gehele stam. Het taboe voor de gehele familie berust meestal op een voorval. Heeft bijv. een voorzaat een avontuur beleefd met een bepaald dier, dan mag dit dier noch worden gedood, noch gegeten door de nazaten. Een voedingsmiddel dat een grootouder heeft ziek gemaakt, wordt voor de familie taboe.

De Groot (1953) wijst erop, dat de bereiding van voedsel op zorgzame en zindelijke wijze door de vrouw geschiedt. Zij staat bekend als een voortreffelijk kokkin. – Op een groot houten bord worden de lepels alsmede de verschillende met spijzen gevulde schalen, kommen en kalebassen gerangschikt. – Met zand en een bosje rijststro worden potten en pannen geschuurd. Ook de kalebassen en lepels worden met zorg schoongemaakt. – Na de maaltijd worden de tanden met een vinger schoongepoetst en de mond goed uitgespoeld. De etiquette brengt mee dat bij het eten luid wordt gesmakt en erna geboerd. De vrouw eet met haar kleine kinderen apart. Wordt de zoon groter, dan zit hij met zijn vader aan. De dochter nuttigt de maaltijd altijd samen met de moeder.

Als wapens zijn in gebruik: geweer, houwer, pijl en boog. De hartstocht voor de jacht is de Boslandcreool aangeboren. Handig wordt met een houwer de buit gestroopt en ontleed, en de bouten in palmbladeren gewikkeld. – Het vissen geschiedt onder andere met pijl en boog. Aan de Marowijne wordt de koemaroe die zeer smakelijk is, door middel van walaba-palmpitten gelokt. Deze pitten worden in stukjes gehakt en zonder met de hand te zijn aangeraakt in een gevlochten palmbladkorfje geplaatst. Een liaan die aan het korfje is gebonden, wordt aan een takje bevestigd. Door met de hand op de dij te klappen wordt het kletsend geluid van de openspringende walabanoot geïmiteerd en tegelijk werpt men het korfje in het water. Met pijl en boog wordt dan de toeschietende vis verschalkt.

De bodem is in het algemeen niet zo geschikt voor de landbouw, al schijnt die stroomopwaarts beter te worden. Mede door droogte en parasolmieren, die te velde staande rijst in één nacht tijds kunnen vernietigen, is hongersnood een veelvuldig rondwarend spook in het binnenland. – Individuele ondervoeding en beri-beri doen zich nogal eens voor. Aan de Marowijne is de voedingstoestand beter dan aan de Boven-Suriname. – De samenstelling van het voedsel (met veel suiker, weinig vet en een groot gebrek aan eiwit en vitaminen) is geheel onvoldoende. Groene groenten worden weinig gebruikt, vruchten evenmin.

Het hoofdvoedsel bestaat uit rijst en cassave of maniok. Aan de Marowijne worden kwak en domi graag gegeten. Aan de Boven-Surinamerivier

heet domi: tokoe. Dit product wordt er evenwel zelden opgediend. Domi wordt meestal in vissoep gedoopt en samen met rijst verorberd. – Banaan wordt in mindere mate gebruikt dan vroeger het geval was. – Als toespijs worden vis en wild genuttigd. De Boslandcreool is verzot op pakira. – Uit de oliehoudende vruchten der cocos-, maripa- en awarrapalm worden vetten gehaald. – Rijst wordt in een zwaar vijzelblok met houten stampers door twee vrouwen in snelle regelmaat gestampt. – Over een zacht brandend houtvuur wordt op een ijzeren plaat cassavekoek gebakken. Met twee vingers worden cirkelvormige figuren door het rulle meel getrokken. Een meisje helpt het vuur met een waaier aanwakkeren. – Ook worden rijst met visjes en oker, rijst met bruine bonen en gezouten vlees, alsmede suikerriet gegeten. – Peper en zout worden bij de bereiding van het eten in ruime mate gebruikt.

Sterke drank, de eigen gebrouwen dram, wordt matig gedronken. Alcoholisme is eerder een euvel bij de Indiaan dan bij de Boslandcreool. – Het opsnuiven van tabakssap is alom geliefd, terwijl oude vrouwen een pijpje allerminst versmaden.

Door het roeien zijn arm- en rugspieren krachtig ontwikkeld in tegenstelling tot de beenspieren. Hierdoor wekt de Boslandcreool soms een spillebenige indruk. Een dikke vrouw wordt als ideale schoonheid beschouwd. De voeding brengt evenwel mee dat vetlijvigheid weinig vóórkomt. – Lepra wordt door de Boslandcreool gehouden voor een ziekte welke door treefoverschrijding (dus door het gebruik van een voor de betrokkene schadelijke spijs) is ontstaan.

GEIJSKES (1954 a) geeft een uitvoerige beschrijving van de landbouw bij de Paramaccaners en Aucaners aan de Marowijne en Tapanahoni.

Een voornaam onderdeel van de voedselvoorziening vormt de landbouw. Daarnaast voorzien enkele bosproducten in de behoefte wat betreft spijsvetten, terwijl jacht en visvangst de dierlijke eiwitten moeten opbrengen. Gedurende honderden jaren heeft de Boslandcreool in de verre binnenlanden op dezelfde wijze gewerkt, onafhankelijk van het leven in het geciviliseerde kustgebied en vrijwel geheel buiten de belangensfeer van het Gouvernement.

Voor het planten van landbouwgewassen legt de Boslandcreool voor ieder van zijn vrouwen zogenaamde kostgrondjes aan, dat zijn opengekapte stukken land in het oerwoud waarop de gewassen worden geteeld. De kostgrondjes liggen langs de rivieren op hogere vlakke terreinen of op hellingen van heuvels. Ze zijn min of meer cirkelvormig en hebben een oppervlakte van een halve tot anderhalve hectare. – De man velt de bomen en verbrandt het gevelde bos, daarbij geholpen door familieleden en vrienden tegen verstrekking van mondkost. – De grond wordt niet bewerkt. De vrouw plant er allerlei gewassen tegelijkertijd op. – Voor ieder van de vrouwen worden twee grondjes per jaar opengekapt. De man en vrouw maken ieder afzonderlijk aanspraak op de opbrengst van één grondje. – De grondjes worden in groter familieverband aangelegd en niet in gezinsverband. Iedere familie heeft een bepaald gebied waar zij het recht heeft de grondjes aan te leggen. Het grondje van de vrouw wordt in het areaal van haar familie gekapt en dat van de man in zijn familiecomplex. Eveneens heeft elk dorp zijn areaal waarbinnen de families uit dat dorp de grondjes aanleggen. De Boslandcreool is dus gebonden aan het gewoonte-

recht van het familiebezit. – Elk jaar moeten nieuwe grondjes worden aangelegd. Aangezien er zowel een- als meerjarige gewassen worden geteeld zijn er voor een gezin steeds verscheidene grondjes in gebruik. Na drie jaren wordt het grondje weer prijsgegeven aan het opschietende secundaire bos. Deze roofbouw vordert veel land. – Door het agrarisch gewoonterecht, de uitputting van de grond en de mierenplaag is het meestal niet mogelijk langer dan twee tot drie jaar achtereen verlengstukken aan de bestaande grondjes te kappen. De kostgrondjes liggen dan ook uren en soms dagen varen van de dorpen.

Op de kostgronden wordt onder andere bittere cassave geteeld, waarvan cassavebrood, kwak en afringi worden gemaakt. Er zijn twee variëteiten van de bittere cassave: gele en witte, beide met subvariëteiten. Kwak bestaat uit droge gele korrels. De cassave wordt hiertoe in water gelegd, geraspt, verzuurd, uitgeperst en tenslotte onder omroeren gebakken. Kwak is langer houdbaar dan cassavebrood. Het wordt met water opgeweekt en met wat suiker, indien aanwezig, gegeten. Ten einde afringi te bereiden wordt vers geschilde cassave geraspt, geperst, gedroogd op het vuur of in de zon, gestampt, met water gekneed tot balletjes en tezamen met vis of vlees tot een soep gekookt. – Zoete cassave, waarvan de knollen gekookt worden, wordt weinig geplant.

Rijst is na cassave het hoofdvoedsel. Alleen 'drooglandrijst' wordt verbouwd in talrijke variëteiten. Met vlees of vis gekookt, wordt de ongeslepen zilvervliesrijst gegeten, dat wil zeggen, bij een goede oogst. Dikwijls is de hoeveelheid slechts voor enkele maanden toereikend. Dan wordt geslepen rijst uit de winkels langs de Marowijne gekocht.

Banaan wordt steeds geplant, maar toch in mindere mate dan cassave. Er zijn diverse variëteiten in gebruik. Dit product wordt genuttigd als gekookte groene banaan, als gestampte gekookte rijpe banaan (tomtom) of als 'koekoe', dat is gestampte rauwe rijpe banaan, gemengd met cassavemeel en dan gebakken. – Bacove, in verschillende variëteiten, wordt alleen vers gegeten en is zeer gewild.

Tayer wordt op alle grondjes in groepjes verspreid aangetroffen. De knol wordt met vis of vlees en olie tot een soep gekookt. Men kent hiervan een viertal variëteiten. – Bataat wordt hier en daar met slechts enkele planten bij elkaar gepoot. Er zijn drie soorten: witte, rode en gele. De knollen worden als aardappel gekookt, meestal met olie toebereid of in kleine stukken gesneden tot soep verwerkt. – Nappie ontbreekt op geen enkel grondje. Van de rode en witte soorten zijn verschillende variëteiten bekend. Nappie wordt gekookt gegeten, meestal slechts geschild, wanneer de knol tezamen met vlees wordt bereid. – Yams komt algemeen voor en wordt verspreid aangeplant. De twee soorten worden gekookt na in brokken te zijn gehakt.

Maïs wordt in de volgende vormen genuttigd: gekookte of geroosterde jonge maïs, pap van gestampte maïs, alsook asogri, dat is fijngestampte geroosterde droge korrels met suiker.

Watermeloen, in twee variëteiten, wordt overal pleksgewijs op de grondjes aangeplant en vers gegeten. – Pompoen, voorkomend op vele plaatsen, maar nooit talrijk, wordt in stukken gesneden en gekookt.

Oker, algemeen geteeld, wordt in drie soorten onderscheiden. De jonge groene vruchten worden in stukken gesneden en tot een soep gekookt, meestal tezamen met tayer, vlees enz. – Pinda en djoekapinda (agobo)

worden plaatselijk op de grondjes en niet zelden ook in de dorpen aangeplant. De hoeveelheden die worden geoogst zijn gering. De pinda wordt gebruikt in soep of als pindakaas (geroosterd en dan gestampt). Agobo is waarschijnlijk uit Afrika geïmporteerd. – Bongila, verwant aan sesam en vermoedelijk uit Afrika afkomstig, wordt vrij veel tussen andere planten gezaaid. De rijpe zaadjes worden gedroogd in een pan op het vuur, fijngestampt en vermengd met zout. Dit product wordt als pindakaas op cassavebrood gebruikt. Soms worden de zaadjes met cassavemeel samengebakken. – Kouseband wordt weinig gebruikt.

Suikerriet ontbreekt echter nergens op de grondjes en wordt ook in twee soorten in de dorpen geplant. Men kauwt het of maakt er een stroop van, of laat het sap gisten tot een alcoholische drank (djojo). – Ananas wordt geregeld geplant. De twee soorten worden vers gegeten. – Papaja groeit langs de randen van de dorpen. De twee soorten worden vers gegeten en soms ook groen gekookt.

Cocos komt vrijwel overal in de oudere dorpen voor, maar staat gewoonlijk schraal. Het sap wordt gedronken en het vruchtvlees vers gegeten. – Koemboe, een palmsoort, wordt met enkele exemplaren in en langs de dorpen en in het bos aangetroffen. De pitten worden met warm water geweekt en gestampt tot koemboedrank. – Maripa, eveneens een palmsoort, ontbreekt in geen enkel dorp. Het witte, vettige vruchtvlees wordt vers gegeten. Uit de kernen van de pit wordt spijsolie bereid. – Awarra staat in groepjes in elk dorp. De oranje vrucht wordt vers gegeten. Vaker nog wordt het tot moes gestampte vruchtvlees met suiker of suikerstroop geconsumeerd. – Pina groeit in groepen bijeen op zwampige plaatsen en wordt tot koemboe-drank verwerkt.

Manja groeit op alle dorpen en wordt vooral door de jeugd gaarne gegeten. – Lemmetje, zure oranje, sinaasappel en citroen komen verspreid voor. De eerste twee worden veelal gebruikt om er vlees en huishoudartikelen mee te wassen. – Gujave staat verspreid en wordt vooral door de jeugd geconsumeerd. – Zuurzak, hier en daar vóórkomend, wordt vers gegeten. – Kastanjebroodboom is in vele dorpen te vinden. De pit wordt geroosterd of gekookt genuttigd. – Kasjoe komt hier en daar voor en levert gewoonlijk niet veel vruchten. De vruchten worden vers gegeten, terwijl de pit soms geroosterd wordt als pinda. – Mapa wordt vers gegeten. In mei wordt deze gele peervormige vrucht door de vrouw in het bos verzameld. – Peper groeit bij de huizen of langs de rand van het dorp. De vrucht wordt in vleessoep verwerkt. – Koffie wordt hier en daar in het bos bij de dorpen gevonden.

GEIJSKES (1954 b) levert een belangrijke bijdrage over het dierlijk voedsel van de Boslandcreool aan de Marowijne.

Over het algemeen eet de Boslandcreool te veel zetmeel en te weinig eiwit. Vooral het gebruik van dierlijke eiwitten laat veel te wensen over. Gebrek aan vitaminen komt algemeen voor. – De gehele voedselvoorziening bij deze in halfwilde staat levende mens is précair. Alleen van de opbrengst van de kostgrondjes is hij verzekerd, alhoewel soms wilde dieren zich te goed doen aan zijn producten. De kostgrondjes leveren in hoofdzaak zetmeelhoudende producten op, terwijl eiwitrijke bonen en pinda alsook vitaminenrijke vruchten veel te weinig in het dagelijks menu voorkomen.

De behoefte aan dierlijk eiwit moet worden gedekt door de opbrengst van visvangst en jacht. De weinig ontwikkelde pluimveeteelt speelt een nog veel te geringe rol. – De schaarste aan vis en wild is evenwel een opvallend verschijnsel. Er is een ernstige inbreuk gemaakt op de natuurlijke voorraden door de sedert honderden jaren ongelimiteerde jacht en visvangst, onder andere met visvergif. Wanneer na daling van het natuurlijk evenwicht de fauna niet voldoende met rust wordt gelaten, blijft dit lage niveau lange tijd bestaan. Ook de natuurlijke rijkdom aan wild en vis in de Surinaamse binnenlanden is dus aantastbaar. Een verbetering door reglementering wordt belemmerd wegens de beperkte mogelijkheid van contrôle en het ontbreken van inzicht in deze materie bij de Boslandcreool zelf.

Bij de visvangst wordt gebruik gemaakt van: visvallen met lokaas en valdeurtje, pijl en boog, visvergiften (zoals nekoe, boembie en koenami), hengel, kapmes (vooral in de avond bij lantaarnlicht) en afdamming van rivier of kreek.

De jacht vindt plaats met geweren. Doorgaans worden enkelloops hagelgeweren kaliber 16 gebruikt. Daarbij wordt de Boslandcreool geholpen door de afgerichte jachthonden afkomstig van Bovenlandse Indianen. Ook wordt er nog 's nachts gebruik gemaakt van een 'setigon', een op een looppad van wild gericht en tussen stokken opgesteld geweer, waarbij een bostouw aan de trekker vastgemaakt over het pad is gespannen. Niet zelden bootst de Boslandcreool geluiden na om het wild te lokken. De dieren trekken soms rond in kudden, solitair of in kleiner familieverband. Ze leven in bomen of op struiken, op of in de grond, dan wel in het water. Niet alles wat eetbaar is, wordt geschoten, want het schot moet zichzelf betalen.

De verschillende soorten dieren welke tot voeding dienen zijn: een 50–tal vissen, 2 krabben, 1 garnaal, 27 zoogdieren (7 apen, 2 luiaards, 1 buffel, 2 bosvarkens, 1 boomstekelvarken, 3 herten, 3 konijnen, 2 hazen, 1 stekelrat, 3 gordeldieren en 2 miereneters), 24 vogels, 3 schildpadden, 2 hagedissen, en 2 insecten. – De insecten welke worden genuttigd zijn draagmieren en larven van de palmsnuittor welke in olie worden gebakken.

De rivieren en boskreken in de bewoonde streken zijn wel rijk aan vissoorten, maar arm aan individuën, omdat ze 'uitgevist' zijn. De Boslandcreool beschikt dan ook niet over een grote keus van vis. Daarbij komt nog, dat hij niet zo'n bekwaam visser is als de Indiaan. In goede seizoenen gaat de Boslandcreool naar onbewoonde streken om er te vissen. Surplus wordt gebarbakot. – Gladvis is een treef (verboden spijs) voor de Boslandcreool. Ook mogen tweelingen noch hun moeder monki-monki (een kleine grijsgroene aap) gebruiken. – Ten einde het tekort aan dierlijke eiwitten aan te vullen zullen de pluimveeteelt en de invoer van melkvee en varkens moeten worden bevorderd.

In zijn getypt rapport brengt LEERDAM (1957) ons veel kennis bij omtrent de Boslandcreool.

De gevluchte Slaven vestigen zich langs de rivieren op strategisch gelegen plaatsen waar zij beschermd worden door de vallen. – De voorouders van de Paramaccaners moeten van paramaka aan de Paramaccarivier leven. – De rooftochten waarbij vrouwen, gereedschap, geweren, munitie en proviand worden meegenomen, zijn voor de plantage-eigenaars aan-

leiding hulp van het Gouvernement in te roepen. Een langdurige oorlog is hiervan het gevolg. Alhoewel de troepen er vaak in slagen de dorpen te vernietigen, is het enige resultaat dat de ontvluchte Slaven verder het binnenland in worden gedreven. Tenslotte zijn de Blanken genoodzaakt vrede te sluiten. – De Boslandcreolen komen vrij en ontvangen voortaan jaarlijks geschenken van het Gouvernement. – Zij blijven echter geïsoleerd, waardoor de tradities worden gehandhaafd met uitsluiting van alle vooruitgang en civilisatie. Oppervlakkig contact met mijn- en houtmaatschappijen brengt nauwelijks verandering; geestelijken hebben meer contact, maar de levensgewoonten blijven vrijwel ongewijzigd.

Het leven van de Boslandcreool wordt voor 90% beheerst door angst. Op een verstandige wijze gehanteerd heeft die altijd succes. Hij vreest alles wat voor hem onbekend en mysterieus is. Het gemeenschapsleven wordt door drie elementen gedomineerd: list, compromis en vrees. – De Boslandcreolen denken collectief. Een functie wordt dus niet toegekend aan één individu, maar aan een béré. Alle functies worden langs de matrilineale weg toegewezen. De persoon die in aanmerking komt is de oudste zoon van de oudste zuster. Alles wordt beslist volgens het gewoonterecht. – Alle belangrijke gebeurtenissen worden teruggebracht tot de verhouding tussen de Granman en de geesten. Hij is de vader, leider, beschermer en rechter van zijn volk. – De Kapitein is detective, rechter en priester. Hij kan er zeker van zijn een goede maaltijd te krijgen waar hij ook komt. – De Bastiaan kondigt de beslissingen en orders van de Granman en Kapitein aan en ziet toe dat ze worden uitgevoerd. Hij is ook belast met de dorpshygiëne.

Een stam bestaat uit lo's, ook onderstammen of clans genoemd, en deze weer uit béré's. – Een béré of familie is samengesteld uit een moeder en haar kinderen. Kinderen in de vrouwelijke lijn zijn altijd familie van elkaar; die van de man niet, omdat een man er nooit zeker van is dat een kind van zijn vrouw ook het zijne is. – Gron-pikin (kinderen van de plaats) zijn afstammelingen van de oorspronkelijke vluchtelingen in de vrouwelijke linie. Wakaman (zwervers) zijn vreemdelingen behorende tot andere lo's, dan wel afstammelingen van laatkomers of van de eerste mannelijke vluchtelingen. Zij moeten de anderen toestemming vragen een stuk land in cultuur te mogen brengen.

In het binnenland waant de Boslandcreool zich heer en meester. Hij beschouwt regelmatig werk als een vernedering. Indien hij een stuk land, een geweer, hond, boog en pijl bezit, voelt hij zich als een koning. Hij behoeft geen betaalmiddel om te leven. In de stad is het anders. Hier heeft hij wel geld nodig voor zijn behuizing en voeding. Hij voelt zich daar dan ook een vreemdeling.

In mei is het dorp grotendeels verlaten. Alleen oude vrouwen, kinderen en invaliden blijven dan achter. – Wanneer een man een hut wil bouwen, wordt hem een stukje grond door het hoofd van de familie toebedeeld. Dit zal steeds dicht bij zijn moeders hut zijn, althans in het gebied van de béré. Indien de hut aan zijn vrouw zal toebehoren, zal de grond door de familie van de vrouw op het domein van haar béré worden toegewezen. Dit is de reden waarom in sommige gedeelten van het dorp de hutten zo dicht bij elkaar staan. – De grond wordt voorbereid en een kandoe (beschermingsmiddel voor het eigendom) geplaatst om te voorkomen dat er vuilnis wordt gestort en om de geesten te beletten op zulk een

schoon stuk land te huizen. – Het verplaatsen van een dorp gebeurt slechts wanneer het afgebrand is of wanneer zich vele sterfgevallen voordoen. – De vrouw moet haar erf schoonhouden. Alleen tijdens een begrafenis is dit verboden. – In het dorp is diefstal onbekend.

De bouwstijl van de woningen is verschillend bij de diverse stammen. Bij sommige is de hut alleen maar een dak dat dadelijk op de blote grond staat. Bij andere zijn er twee zijwanden van ongeveer vier voet hoogte. Er is steeds een deur aan de voorzijde aangebracht, vaak als enige ingang. Soms is er nog een tweede deur aan de achterzijde. Een scheiding is facultatief. Er zijn geen ramen. Het dak en de wanden bestaan uit bladeren van pina, koemboe, paloeloe, tas of soms bambamaka. – Een woonhut is meestal 25 bij 10 tot 12 voet en wordt bewoond door man, vrouw en kinderen. Oudere jongens verblijven bij oudere leden van de familie of in het huis van de vrijgezellen. In vele gevallen bouwt de man nog een hut voor de kinderen. – Een Aucaner hut dient tevens als keuken. Vele Saramaccaners hebben hiervoor een afzonderlijk gebouw. – In vele woningen van Saramaccaners maakt de vloer de indruk gemetseld te zijn. – Naast de gewone woning zijn er nog: de schatkamer, waarin waardevolle zaken worden bewaard, de privé-hut voor de man met hoge wanden en slechts één deur, een open keuken voor de vrouw en een rijstschuur op hoge palen.

Een meisje wordt met veel meer zorg omringd dan een jongen, omdat zij van belang is voor de instandhouding en groei van de béré en omdat zij wordt voorbereid voor het huwelijk. Ongehuwd is een vrouw verloren in deze primitieve samenleving. Zij kan geen geld verdienen, geen huis bouwen of huren, geen kostgrond aanleggen. – Een vrouw is het eigendom van de familie. Zij wordt als een minderwaardig schepsel behandeld. Zij mag zelfstandig geen beslissingen nemen, dit doet haar oom of broer. Als zij besluiten dat zij moet trouwen of echtscheiden, heeft zij zich daarbij neer te leggen. En toch helpen zij haar niet met zelfs de eerste levensbehoeften.

Tijdens de verloving moet de man zijn bekwaamheid als jager tonen. Gevangen vis of wild moet hij aan zijn verloofde en haar moeder zenden. Als het meisje twaalf jaar oud is dient de verloofde een kostgrond voor haar aan te leggen. De bruidschat bestaat uit een keukenmes, een kop met zout, de benodigde dranken enz. – Het huwelijk is niet duurzaam onder deze mensen. Het wordt beschouwd als een vorm van vriendschap. – De man is het hoofd van het gezin en is verantwoordelijk voor het sociale welzijn van moeder en kind. Beslissingen over vrouw en kinderen worden evenwel genomen door de béré van de vrouw, en wel door haar oom en broer. De kinderen behoren tot haar béré. – Man en vrouw leiden hun eigen leven. Als regel bezit elk zijn eigen huis in het kwartier van zijn béré, welk om de beurt wordt bewoond. Het bezit van een eigen woning is een veiligheidsmaatregel in geval van scheiding. – De broer van een overledene is verplicht de weduwe te huwen.

Polygamie wordt niet alleen toegelaten, maar zelfs aangemoedigd. Niet zelden heeft een man drie tot vijf vrouwen. Dit heeft allerlei consequenties: 1. Iedere vrouw moet haar eigen woning, boot, kostgrond en meubilair hebben. 2. De man kan allerlei met elkaar tegenstrijdige opdrachten van de verschillende families krijgen. 3. De betrekking tussen de vrouwen kan onaangenaam zijn door twist en jaloezie; de vrouwen

noemen elkaar concurrent of vijand. 4. Bij elke maaltijd ontvangt de man voedsel van iedere vrouw, verwacht wordt dat hij van elke schotel eet. 5. Alhoewel de vrouw door dit systeem wordt beschermd tegen honger en prostitutie – er bestaat een vrouwenoverschot vooral onder de Saramaccaners – wordt zij vernederd. Het kan gebeuren dat wanneer zij de man het meest nodig heeft, hij bij een andere vrouw in een verafgelegen dorp is. – Polyandrie daarentegen wordt als een groot kwaad beschouwd. – Echtscheiding wordt aangevoeld als iets abnormaals. Door de betrokken families wordt alles in het werk gesteld om dit te voorkomen. Als het geval hopeloos is wordt een vergadering van de dorpsraad en de twee béré's belegd. – Tot echtscheiding wordt overgegaan bij overspel, mishandeling en verwaarlozing van vrouw en kinderen, onbeleefdheid tegenover de schoonouders en bij wederzijds goedvinden.

Het eten neemt in het familieleven een belangrijke plaats in. De voornaamste maaltijd wordt om ongeveer zeven uur des namiddags gebruikt en bestaat uit cassavebrood of rijst met soep van vis of wild, afgewisseld met afringi, d.i. cassavesoep met zout en gogomango.

Nadat de vrouwen het eten hebben bereid, wordt alles naar de woning van het oudste mannelijk lid van de familie gebracht. Alle andere mannelijke leden van deze familie komen daar bijeen. Dit heeft het karakter van een familiebijeenkomst en leerschool en dient o.m. om het contact en de harmonie te onderhouden.

Nadat het sein is gegeven op de lage banken te gaan zitten, duurt het soms nog een half uur voordat een ieder aanwezig is. Intussen wordt gepraat. Als allen er zijn wordt plaats genomen in volgorde naar de leeftijd rondom de schotels die op de vloer gereed staan. – Niemand durft te beginnen voor het oudste lid. Hij doopt zijn ijzeren lepel in het voedsel, waarna de anderen volgens leeftijd dit nadoen.

Tijdens de maaltijd worden vele belangrijke problemen besproken, zoals het werk, moeilijkheden, andere dorpen en toekomst. Eigendoms- en erfelijk recht worden de jongeren onderwezen. Deze luisteren aandachtig, wachten op hun beurt, vullen dan hun lepel en brengen die langzaam naar de mond. Zolang het oudste lid zijn lepel niet neerlegt is het niemand toegestaan weg te gaan of met eten op te houden. – Als iemand zijn bekomst heeft dan is het enige wat hij kan doen, een kleinere portie nemen als het zijn beurt is. Zondigen tegen deze regel wordt gestraft met de hand die de lepel vasthoudt op de grond te wrijven tot die ontvelt. – De vrouwen, die afzonderlijk eten, volgen dezelfde regels. Zij en de kinderen gebruiken evenwel kalebaslepels.

De andere maaltijden worden in eigen huis gebruikt. Ontbijt en middageten worden eveneens door de vrouw bereid. Het ontbijt bestaat als regel uit cassavebrood of kwak met geroosterd vlees, vis of anders water. Het middageten wordt gekookt of is hetzelfde als het ontbijt.

De wijze waarop het eten wordt opgediend, kan een speciale betekenis hebben. De gewone manier is de schotels in een driehoek te plaatsen. Indien ze echter op een rij staan, met het water bij de deur, wil de vrouw hiermee zeggen: Eet en kom niet terug. – De vrouw zal de man niet uit jagen of vissen zenden. Want indien hem een ongeluk overkomt, zal zij er de schuld voor krijgen. Als hij sterven mocht zal de gehele béré lijden. Zij zal alleen maar aankondigen dat er geen voedsel is. Dit doet zij door het eten in één schaal te doen met de vis of het vlees op de bodem en de

rijst daar boven op. – Alleen eten, zou de geesten uitnodigen mede aan te zitten, hetgeen een ramp zou kunnen veroorzaken. Indien een persoon geen metgezel heeft zal een kind gevraagd worden van de partij te zijn. Bij rouw is het niet geoorloofd gezelschap te hebben. Het voedsel wordt in een andere hut gebracht en een beetje ervan op de grond geplaatst voor de geest van de overledene. – Terugkerend zal de Boslandcreool met het dorp in zicht, eten in plaats van zich naar huis te spoeden. De reden daarvan is dat van alles kan zijn gebeurd, terwijl hij weg was: een familielid kan zijn overleden, of er kan een gevecht gaande zijn. – Wanneer de Boslandcreool in de balata-industrie werkt, neemt hij voedsel mee van huis en vult dit aan met de opbrengst van jacht en visvangst.

In de eerste levensweken wordt het kind door de moeder gezoogd en krijgt lauw water. – Een kind van één jaar krijgt des morgens een warm bad en dan wat warm water, of wordt volgepropt met cassavepap zonder suiker. Dit geschiedt door het kind tussen de benen te houden met het hoofd omlaag, de neus dicht te knijpen en de pap in de mond te gieten. Het gebeurt dan niet zelden dat het kind bijna stikt. Des namiddags geschiedt hetzelfde. Tussendoor krijgt het kind ook pap, terwijl het vrijwel voortdurend wordt gezoogd. – In het tweede jaar wordt het langzamerhand vrijgelaten wat voeding betreft.

Oudere kinderen moeten op het veld helpen. Des morgens vissen ze met een hengel of een fles waarvan de bodem is weggeslagen. De gevangen vissen geven zij aan hun moeder of koken die voor zichzelf. Op de dagen waarop zij niet naar het veld hoeven, gaan ze er met een korjaal op uit om de vis met pijl en boog te schieten. – Meisjes helpen met het huiswerk. – De jongens vlechten manden en doen aan houtsnijwerk. – Een kind wordt niet bevolen iets te doen, maar vriendelijk verzocht. Het mag weigeren. Het kind straffen zou mishandeling betekenen van de geest van een voorvader die terug is gekomen in het kind.

De man jaagt, vist, legt de kostgrond aan, plant en bouwt de rijstschuur. De vrouw bereidt het voedsel en doet het overige huishoudelijke werk, zorgt voor het kind, vist, plant en oogst.

Voedsel wordt bereid door koken, bakken, roosteren en barbakotten. – Het keukengerei bestaat uit: pot, bijl, keukenmes, waterkruik, godo, kalebas, bord, houten dienblad, kop, alsmede ijzeren en kalebaslepel. – De Saramaccaner is meester in het versieren van voorwerpen uit hout en kalebas. Dit doet hij door insnijdingen erin te maken. De Aucaner en Paramaccaner beschilderen gaarne hun gebruiksartikelen met figuren in heldere kleuren.

De hulpmiddelen bij de jacht zijn: geweer, opgesteld geweer, kruit, houwer, jachthond en val. Voorheen werd kruit op de plantages gestolen; thans wordt het gekocht. Ook een jachthond wordt veel gebruikt. Een val bestaat uit een zwaar blok dat op het dier valt en het verplettert.

Indien een buffalo is gedood, kan de jager het grote beest niet alleen transporteren. Hij snijdt een oor af en toont dit aan zijn dorpsgenoten, hetgeen voldoende is om de nodige hulp te verkrijgen. Het lichaam van het beest wordt in stukken gesneden welke naar het dorp worden overgebracht. – Bij de Aucaner wordt het vlees onder alle dorpsgenoten verdeeld, bij de Paramaccaner onder familieleden en vrienden. De kop wordt in een grote pot of petroleumblik gekookt. De volgende avond vindt een groot buffalofeest plaats, waarbij het vlees met cassavebrood wordt ge-

nuttigd. – In grote dorpen als Ganzee is één buffalo niet voldoende voor allen. Het grootste deel wordt verwerkt tot een soep. Een ieder wordt dan door de Bastiaan uitgenodigd om daarvan te genieten.

Wanneer een kudde pingo's – meestal een 200-tal – de rivier overtrekt, worden vele gedood. Tijdens het grote diner dat dan in het dorp volgt, eten velen zich ziek. Zij zeggen daarbij: Beter dat de buik barst, dan dat het voedsel bederft. – Bij het verbranden van het gevelde hout op de kostgrond wordt soms verstrikt wild aangetroffen.

Aangezien in de kaaiman en boa geesten huizen, mogen ze niet worden gedood. Tweelingen mogen geen bouillon gebruiken. Wanneer een vrouw zwanger is, mag de man geen buffalo of hert doden; de geest van het beest zou zich tijdens de bevalling op de vrouw wreken.

Bij de visvangst bedient de Boslandcreool zich van: pijl en boog, hengel met haak, houwer, fuik, fles waarvan de bodem is weggeslagen, fakkellicht, lokgeluid, nekoe en vrucht als aas. – Zodra een mopévrucht in het water valt, schiet de koemaroe erop af. De Boslandcreool krijgt deze vis te pakken met behulp van een hengel met een mopévrucht of door een pijl af te schieten na een zaad of ander drijvend voorwerp in het water te hebben geworpen. – Wanneer in augustus de waterstand laag is en de rotsen bedekt zijn met mos en andere waterplanten, staat de man op een plaats waar de stroom sterk is en loert op de koemaroe die tegen de stroom in zwemt. – Bij laag getij begeven man en vrouw zich met fakkels op de rotsen en hakken op de slapende vissen die zich op de zandbanken bevinden. – Een slechte gewoonte is vis te vangen door vergiftiging van het water met nekoe. Deze vlezige liaan wordt gekneusd met stampers en dan in de kreek gedeponeerd. – Ook is een fuik in gebruik waarin aas wordt geplaatst.

Het dierlijk voedsel bestaat uit: vers en gerookt wild, kip, verse en gerookte vis, schildpad, konijn, pakira, pingo, hert en buffalo.

De slaven konden bij het wegvluchten van de plantages niet veel medenemen naar het binnenland, behalve wat tuingereedschap en zaaiplanten. Landbouw was in die tijd nog primitief en werd bedreven met houwer, bijl en hak (tjap). Tot op heden vindt onder de Boslandcreolen de landbouw met dit gereedschap plaats. – Het voornaamste gewas is cassave. Dan volgt rijst. Voorts worden geteeld: nappie, yams, banaan en pinda. Deze producten worden alleen genuttigd wanneer er een tekort is aan cassave en rijst. Ook wordt watermeloen geplant.

Er is onbeperkt veel grond in het binnenland, maar niet overal kan de Boslandcreool terecht.

1. Er bestaat eigendomsrecht. Wie het eerst op een stuk land de voet gezet heeft, of een kreek heeft bevaren, is de eigenaar ervan. De grond wordt onder de béré's van eenzelfde lo verdeeld.

2. Aangezien cassave het belangrijkste gewas is en geen natte grond kan hebben, moet een hooggelegen stuk land worden gekozen.

3. Op sommige plaatsen waar goden en geesten zouden huizen, mag niet worden geplant.

4. Indien de plaatselijke god van de grond het niet goedkeurt, mag er geen kostgrond worden aangelegd.

5. Er mag geen kankantrie in de buurt zijn, want een letsel aan deze heilige boom of zijn lange, boven de grond uitstekende wortels zou een ramp voor de familie teweegbrengen.

6. Een kantamasoe (dit is een termietennest waarin een gistingsproces plaats heeft en dat bewoond zou zijn door een van de meest gevreesde geesten) wordt meestal pas ontdekt nadat het struikgewas is weggekapt; de plaats wordt dan verlaten met groot verlies aan tijd en energie.

7. De parasolmier kan de gewassen in één nacht geheel vernietigen.

8. Een veld moet steeds dicht bij een kreek zijn voor de watervoorziening.

9. Er moet ook rekening worden gehouden met het kwade oog en de kwade mond.

10. Rampzalig zou het zijn wanneer na het verbranden het lijk van een god, een tapijtslang zou worden ontdekt; ook dan wordt het nieuwe veld ongebruikt achtergelaten.

Om deze redenen zijn de velden zeer verspreid en ver. Er wordt veel tijd en energie verspild aan reizen naar en van de velden. De geïsoleerde ligging maakt het gemakkelijk voor wilde dieren, b.v. de pingo, zich te goed te doen aan de gewassen.

De periode van de aanleg van een kostgrond is tussen augustus en oktober. De toekomstige eigenaar van het veld gaat naar de plaats toe en bakent de grond af. De volgende dag nodigt hij een tiental anderen uit hem te helpen. Nadat het kreupelhout van het eerste veld is weggekapt, volgt nummer twee enz. Voordat daarop de grote bomen in dezelfde volgorde worden geveld, wordt de hulp van de geesten ingeroepen en wordt gejaagd, want tijdens het zware werk zijn goede maaltijden vereist. De vrouwen bereiden het voedsel. – Drie tot vier weken hierna wordt het droge hout, nadat de geesten om hulp is gevraagd, verbrand (waarbij soms grote bosbranden ontstaan). De volgende dag wordt het veld geïnspecteerd om na te gaan of alles wel is verbrand en of er wild is gestrikt.

Elk jaar maakt de Boslandcreool een nieuw stuk land schoon, beplant het en laat de natuur er verder voor zorgen. Het veld wordt nooit gewied. Soms worden de gewassen overwoekerd door onkruid. – De velden tegen de berghelling worden in oktober verbrand en tot maart zo gelaten. – Als regel wordt een klein reserve-veld klaargemaakt dat in november en december wordt beplant, met de bedoeling een tekort in het voorjaar met wat rijst te kunnen overlappen.

Aangezien de humus op de berghellingen wordt weggespoeld, is het onmogelijk hetzelfde veld voortdurend te gebruiken. – Irrigatie wordt niet toegepast, men gelooft dat het delven van trenzen aanleiding zou geven tot sterfgevallen in de familie. Mest wordt niet gebruikt. Wel wordt een offer gebracht aan de 'moeder van de grond' om veel te produceren. Ook zijn er planten bekend die de grond vruchtbaar maken.

Cassave wordt geoogst in het begin van het jaar of in juni. – In maart wordt schoongemaakt en geplant. Op de plantdag komen vele mannen, vrouwen en kinderen opdagen. De padi wordt gezaaid, waarna de grond oppervlakkig wordt omgespit. De volgende dag worden cassave en andere aardvruchten geplant. – Aan de rechteroever van de Surinamerivier is het verboden op gransaba, dat is op donderdag, hard te werken. Voor de linkeroever geldt dit voor de pikiensaba of woensdag. – Oogsten is het werk van de vrouw. Terwijl de rijst rijpt, bouwt de man een schuur op of bij het veld. – Het maaien van de rijst van augustus tot oktober geschiedt coöperatief door vier of vijf vrouwen. Dit wordt met behulp van

een mes gedaan. Het product wordt in een mand vervoerd. Voor de kleine oogst in maart en april zorgt de eigenares alleen.

Als het werk op het veld is verricht, wordt de rijst overgebracht naar de eigenlijke schuur bij de rivier. Deze hut is op palen gebouwd die voorzien zijn van een stuk blik tegen de ratten. – Bij de Saramaccaners wordt de oogst gelijkelijk verdeeld tussen man en vrouw die hun aandeel apart opbergen. Als regel hebben zij elk een afzonderlijke kostgrond. – Na de oogst vindt een feest plaats waarbij voedsel wordt geofferd aan de god.

Van het plantaardig voedsel worden nog genoemd: cassavebrood, cassavepap, kwak, gogomango, suikerriet, pindasaus, alsmede olie uit maripa en boegroemaka. Het cassavesap bevat cyaanzuur. – Als drank worden water en dram gebruikt.

De Hoog (1958) ziet in de cultuur van de Boslandcreool een duidelijke verwantschap met de Afrikaanse, doch hiernaast heeft de Boslandcreool in sterke mate de invloed van de Indiaanse en de Europese levenswijze ondergaan.

De voeding is ongeveer gelijk aan die van de Indiaan, met dien verstande dat vogels welke voor de Indiaan taboe zijn, door de Boslandcreool wel worden gegeten, terwijl hij andere beesten, zoals het gordeldier, niet nuttigt.

De Boslandcreool is een uitstekend jager en visser. Zijn jachtattributen zijn gelijk aan die van de Indiaan en grotendeels van deze overgenomen, zoals pijl en boog. Slechts de harpoenen met hun van weerhaken voorziene punten welke door middel van een koord aan de schacht zijn verbonden, wijzen op herkomst uit Afrika. – De landarbeid wordt door man en vrouw gezamenlijk gedaan, waarbij de man het zware werk op zich neemt.

Houten gebruiksvoorwerpen zoals spatels, stampers, borden en schalen, zijn versierd met snijwerk. De roerspatels vertonen de grondvorm van een peddel en zijn evenals deze sterk onderhevig aan Indiaanse invloeden. – Kalebassen worden verwerkt tot drinknap, waterkan, lepel, schep enz. Bij de door de man vervaardigde kalebassen zijn de decoraties aan de buitenzijde aangebracht; bij de bij de vrouw in gebruik zijnde, aan de binnenkant. – In tegenstelling tot het aardewerk van de Indiaan is dat van de Boslandcreool zeer primitief van opbouw en versiering.

Van der Kuyp (1958) zet uiteen dat de voeding van de primitieve mens in Afrika over het algemeen niet slecht is, omdat hem een grote verscheidenheid van levensmiddelen ter beschikking staat, verkregen van primitieve tuinbouw, bosflora, jacht en visserij. Maar nauwelijks is hij het eigendom van een plantagehouder in Suriname geworden, en is hij in contact gekomen met de civilisatie, of het loopt mis met zijn voedingstoestand. De Slaaf wordt over het algemeen met plantaardige, koolhydraatrijke voedingsmiddelen (brandstof) volgestopt. Dierlijk voedsel, vet, fruit en groente worden hem onthouden of in geringe hoeveelheden verschaft. – Worden de in Nederland geldende normen voor een man die zware lichamelijke arbeid verricht als standaard aangenomen, dan heeft de volwassen mannelijke Slaaf vóór 1851 gemiddeld gehad aan: calorieën 42%, koolhydraten 63%, dierlijk eiwit 27%, plantaardig eiwit 32%, vet 7%, calcium 13%, fosfor 46%, ijzer 80%, vitamine A 34%, vitamine B_1 45%, riboflavine 41%, niacine 63% en vitamine C 340%. (Hij kreeg

toevallig heel veel vitamine C, onder meer afkomstig van de groene banaan.) – De eenzijdige voeding is dus geen erfenis van Afrika. – Tot heden ten dage wreken zich de op de plantages ontstane en ingewortelde verkeerde voedingsgewoonten bij de nakomeling van de naar het binnenland gevluchte Slaaf.

De Boslandcreool oefent niet gaarne de land- en tuinbouw uit. Dit is begrijpelijk. Op de plantages zijn immers zijn voorouders menigmaal op een mensonterende wijze mishandeld geworden. De landbouw wekt dus onaangename associaties bij hem op. – Het feit dat er in het gedeelte van Afrika waar hij vandaan komt weinig of niet aan veeteelt wordt gedaan, is één van de redenen waarom de Boslandcreool geen vee fokt en ook geen melk gebruikt.

Zijn zeer eenzijdige voeding bestaat hoofdzakelijk uit cassave, die weliswaar veel zetmeel bevat (34%), maar weinig eiwit (0.9%), alsook zeer weinig vet (0.3%) en slechts geringe hoeveelheden van sommige mineralen en vitaminen. Om toch de benodigde hoeveelheid eiwit naar binnen te krijgen, wordt instinctmatig een stapel cassave genuttigd, zo hoog als de 'toren van Babel'. Dit is dus geen kwestie van gulzigheid, maar een behoefte.

Voor de verwerking van zo'n massa zetmeel is weer een grotere hoeveelheid vitamine B_1 en niacine nodig. Aangezien de toevoer hiervan klein is en de behoefte groot, lijden de meeste volwassen Boslandcreolen aan vitamine B-complex deficiëntie. De leek betitelt deze aandoening met goutoemanmoffo of gouddelversmond. – Voorts hebben, onder meer door het overmatig gebruik van koolhydraat, zo goed als alle kinderen een dikke buik (koolhydraat- of cassavebuik).

Het personeel van het Bureau voor Openbare Gezondheidszorg en de Landbouwvoorlichtingsdienst tracht de Boslandcreool bij te brengen groente, vruchten, melk, vlees en vis te gebruiken. Er wordt 'dried skim milk' van het Kinderfonds der Verenigde Naties, daar waar het hygiënisch verantwoord is, onder de Boslandcreoolse kinderen gedistribueerd. Doch het is geen gemakkelijke zaak tegen de traditie die indertijd op de plantages gegroeid is, te kampen.

LICHTVELD (1958) komt tot de conclusie dat de Boslandcreool in zijn isolement Westafrikaanse cultuurresten heeft bewaard, maar dat hij nu meer en meer in contact komt met de bruikbare dingen uit het leven van de westerse mens. – Hij pleegt roofbouw in het binnenland. Na een paar jaar lang de akkers, die vaak ver van zijn dorp verwijderd liggen, te hebben uitgeput, kan hij eenvoudig een eindje verder een nieuwe kostgrond aanleggen. – Er wordt een strikte arbeidsverdeling op na gehouden. Planten, wieden, oogsten, koken, schoonhouden van huis en dorp doet de vrouw. Jagen, vissen, boten maken, vellen van bomen, en maken van de hut, is mannenwerk.

POINDEXTER (1958) beschouwt de Boslandcreolen als de genetisch zuiverste en sociaal-cultureel minst veranderde overplanting van Afrikanen op het Westelijk Halfrond. – Een stam bestaat uit lo's of clans, deze uit béré's of families (van matrilineale zijde) en deze op hun beurt uit hoso's of individuele families (man, vrouw en kinderen).

Tussen de huizen zijn er straten noch rechte paden. – De woning be-

staat in het algemeen uit een enkele kamer zonder, of op zijn hoogst met één enkel venster. Een gordijn of tussenschot scheidt soms een voorkamer af. De muren en deuren zijn van hout. Het rieten dak heeft sparren van hout of bamboe. De vloer bestaat uit aangestampte klei. – In vele woningen wordt het eten gekookt in dezelfde kamer als waar men woont en slaapt. Wel wordt in de laatste tijd een begin gemaakt met buiten te koken. – De Boslandcreolen hebben veel van hun Westafrikaans karakter behouden, ook wat de voeding betreft.

De onmiddellijke omgeving van de huizen wordt goed schoongehouden, maar de onhygiënische toestanden om de dorpen waar ontlasting op de grond wordt gedeponeerd, bevordert de verbreiding van ancylostomiasis en dergelijke. De Boslandcreolen baden, wassen kleren en keukengerei, maken vis, gevogelte en groente schoon op dezelfde plaats in de rivier, die dus schromelijk verontreinigd moet zijn.

Een man kan zoveel vrouwen tot zich nemen als hij kan onderhouden. Toch is polygamie snel aan het afnemen. Iedere vrouw bezit haar eigen woning, vaak in een ander dorp. – Bij de verloving moet de jongeman zijn bekwaamheid tonen in onder meer jagen, vissen en bomen vellen. – De man is verantwoordelijk voor het sociale welzijn van het gezin, maar de vrouw domineert in de woning.

Wettige gronden voor echtscheiding zijn: 1. Overspel, waaronder niet wordt gerekend de omgang met een vrouw die een andere man niet toebehoort. 2. Verwaarlozing van vrouw en kinderen. 3. Onbeleefdheid tegenover de schoonouders en -broers. 4. Impotentie. – In de laatste jaren wordt, bij sommige stammen, bij het huwelijk op ceremoniële wijze bepaald, dat degene die eenzijdig het huwelijk verbreekt zonder reden, goedgekeurd door de ouders of de vergadering, in zijn verder leven door het ongeluk achtervolgd zal worden. Hetzelfde geldt voor de man die een andere vrouw neemt zonder toestemming van zijn eerste echtgenote. En deze geeft daartoe niet gauw vergunning. De volgende vrouwen worden kambosa's genoemd, dat wil zeggen ruziemaaksters. Om al deze redenen komen echtscheiding en polygamie niet meer zo veelvuldig voor. – Meisjes behoren tot het familiebezit; zij zijn belangrijk voor het huwelijk en de bruidschat. – Tijdens de menstruatie trekt de vrouw zich in een speciale hut terug.

Een kind wordt niet mishandeld aangezien de geest van een voorzaat in hem zou zetelen. – Zodra het in staat is een paar pond te dragen, wordt het naar het veld meegenomen om de moeder bij het planten en oogsten bij te staan. – Wanneer het groter is, wordt het geleerd te vissen met haak, lijn of hand en te jagen met pijl en boog. De jongen wordt opgeleid vogels, hagedissen en kleine dieren in strikken en netten te vangen, en de hond op de jacht te leiden. Het meisje leert onder meer koken en de huishouding doen.

Het keukengerei is zeer eenvoudig. Op de meeste plaatsen wordt een ijzeren pot aangetroffen, door de man aangeschaft in een winkel in de stad wanneer hij daarheen gaat om hout te verkopen. Vele componenten van het menu worden in dezelfde pot gekookt. Dan zijn er nog een cassavezeef en -pers, alsook een mand voor landbouwproducten of vis. – In vele woningen zijn ook aanwezig een jachtgeweer, een bijl voor het vellen van de bomen en een houwer. – Bij de visvangst bezigt de Boslandcreool pijl, fuik, haak, lijn, houwer, gekneusde nekoe of de hand om de modder af te tasten.

De vrouw etst de binnenzijde van de kalebas; de man de buitenkant. – Bij praktisch elk werk, zoals ontbossing van de kostgrond, jacht, visvangst, en bouw van een huis, is er een bepaalde ceremonie voorgeschreven. – De kostgronden worden groepsgewijs buiten het dorp aangelegd. Door de man wordt het land ontbost en worden gras en kreupelhout verbrand. De vrouw plant, past op het veld en oogst. Geteeld worden: cassave, rijst, yams, maïs en oker.

Er wordt landconservering, kunstmatige bemesting noch oogstwisseling toegepast, zodat de grond spoedig uitgeput raakt. Dan wordt een ander veld ontbost. En zo komen de kostgronden steeds verder van het dorp af te liggen, soms uren ver. In zulk een geval gaat de vrouw met haar kinderen tijdens het plant- en oogstseizoen op de kostgrond wonen. – De oogst wordt in het bovenste deel van het huis op een stellage opgestapeld of, als het koren of gedroogde bonen betreft, aan de daksparren opgehangen.

De koema-koema-mier of termiet kan de gewassen ernstige schade toebrengen. Alleen de cassave is ertegen bestand. De dorpelingen moeten daarom dag en nacht klaarstaan de mier te lijf te kunnen gaan. Ook zit de vrouw zonodig aan een touwtje te trekken dat verbonden is aan een beweegbaar voorwerp om de vogels van de rijstvelden te verjagen.

Het menu bestaat hoofdzakelijk uit cassave, maïs, yams, bataat en bonen. Hieraan worden toegevoegd: peper, zout en, wanneer beschikbaar, vis, wild of ei. Bij de meer welvarende families worden nog de volgende voedingsmiddelen opgemerkt: palmolie als vet, een verscheidenheid van gerookt vlees en vis als voornaamste eiwitbron, en ook citrus, rijst, gujave, banaan en watermeloen als bron van koolhydraat en vitamine. Drinkwater wordt uit de rivier verkregen. – Om tabak wordt gebedeld. – Bij het oproepen van geesten met de trom worden de toeschouwers en de danser door middel van alcoholische dranken voorbereid. – De gast wordt op cocossap, ei, suikerriet en gember onthaald, terwijl hij van zijn kant tabak schenkt.

Vanwege zijn hypoproteïnose en avitaminose is de Boslandcreool ontvankelijker voor pyogene infecties. – Op reis eet hij driemaal per dag cassave, geweekt in rivierwater. Vis wordt slechts genuttigd indien beschikbaar; groenten noch vruchten worden gebruikt. Wil hij dan al in staat zijn zwaar werk te verrichten, dan moet het lichaam zich biologisch aangepast hebben aan een verschillende verhouding koolhydraat-eiwit. Zijn eiwitten worden zoveel mogelijk ontzien of gesubstitueerd.

Het geloof aan taboe's en het bijgeloof bemoeilijken de normale voeding van zuigelingen en andere kinderen, de aanleg van kostgronden en de verbetering van de landbouw. – De Boslandcreool heeft diverse taboe's: 1. Hij mag niet op de grond zitten; daarom gebruikt hij een bankje wanneer hij eet. 2. Hij mag geen kaaiman, slang, tijger of buizerd kwaad doen. 3. Het voedseltaboe of treef is ongelimiteerd en wisselt al naar de stam, de familie of het individu. Sommige zijn traditioneel door overerving van de vader. Andere worden verkregen door een droom. Sommigen eten geen gladvis, omdat de Bijbel dit verbiedt. De vroegere Joodse meester hield de geschubde vis voor zichzelf en gaf de Slaaf de gladvis. Aangezien groente voor de Boslandcreool gelijkstaat aan gras en onkruid en het rund deze opvreet, zijn vele groene groentesoorten eveneens taboe voor hem.

Jozefzoon (1959) maakt melding van het volgende over zijn eigen volk, de

Saramaccaners. – Deze stam bevindt zich aan de Boven-Suriname. Alhoewel de Saramaccaner de oorspronkelijke Afrikaanse cultuur heeft weten te bewaren, is de invloed van de kustvlakte door het groeiende contact ook duidelijk te onderkennen.

Een stam vormt niet alleen een politieke, maar ook een culturele eenheid en bestaat uit lo's. Bij de Saramaccaners zijn er nu nog 12 lo's. – Een lo is onderverdeeld in een aantal béré's, die op hun beurt weer zijn samengesteld uit kernfamilies (man, vrouw en kinderen). – De Saramaccaner huldigt het matrilineale stelsel. Echter geldt bij treef of spijsverbod het patrilineale principe: het verbod een bepaald soort voedsel te nuttigen erft iemand van zijn vader.

Iedere lo beschikt over verscheidene complexen gronden langs de rivier. De leden hebben daarop gebruiksrechten. Omtrent het openkappen van het bos geeft het dorpshoofd (kapitein) aanwijzingen. – In de droge tijd (september en oktober) wordt de kostgrond voor het komende jaar aangelegd door een stuk bos open te kappen, te laten drogen en af te branden. Is een jongeman ongehuwd, dan helpt hij daarbij zijn vader. – Na opruiming worden de eerste producten geplant: meloen, oker, tayerblad enz. In maart wordt het grondje schoongemaakt en wordt rijst verbouwd. – Kort daarna trekt de man weg om balata te tappen of hout te kappen. Gedurende zijn afwezigheid moet de vrouw verder voor het land zorgen. Zij oogst tegen augustus, voordat hij terug is.

De jongen houdt zich bezig met pijl en boog waarmee hij op hagedissen, vogels en visjes schiet. – Omstreeks het twaalfde levensjaar is het kind zelfstandig. Het meisje helpt nu in de huishouding. De jongen assisteert zijn vader op de jacht en visvangst. Hij wordt overal meegenomen om te wennen aan de ontberingen van het bos. – Op zeventienjarige leeftijd wordt de jongen volwassen verklaard en ontvangt van zijn vader dan meestal een nieuw geweer. – Iedere jonge man moet kunnen jagen, vissen, timmeren en de houtsnijkunst beheersen.

Het meisje leert van de moeder cassave poten, bereiden en bakken. Zij moet lepels en drinkschalen uit kalebas kunnen vervaardigen. Als zij niet netjes kan werken, zal ze niet gauw een goed huwelijk sluiten. – Er worden wel lepels en glazen in de stad gekocht, maar deze dienen meer tot verfraaiing van het interieur dan als gebruiksvoorwerpen. – Versierd worden de cassaverasp, kalebasschaal en roerlepel. De vrouw snijdt reliëffiguren in de oppervlakte van de kalebas. Aldus maakt zij de kalebas met deksel om zout te bewaren, de drinkschaal en de lepel. Het vlechten heeft de Saramaccaner van de Indiaan geleerd. – Tijdens het bakken van cassavekoeken worden met drie vingers mooie figuren in de nog niet hard geworden oppervlakte gemaakt.

Voor de bereiding van spijsolie zorgt de vrouw. De maripapalmpitten worden tussen maart en juni geoogst. De pitten worden gedroogd, opengebroken, in een grote pan gebakken, vervolgens in een vijzel gestampt en tenslotte in grote potten ongeveer vijf uren lang gekookt. De bovendrijvende olie wordt afgeschept.

De jonge vrouw moet eten sturen voor haar verloofde. Zonder een stuk wild of een paar vissen mogen de borden niet worden teruggezonden. Midden in de week wordt hierop niet zo nauw gelet, maar op zaterdag gaan groot en klein het bos in of de rivier op om op zondag vers wild of verse vis te kunnen hebben. – Als het veel regent wordt er niet in het bos

gejaagd, doch wel op de rivier met pijl en boog. De ervaring heeft geleerd dat de bosdieren dan liever in hun schuilplaats blijven, terwijl de vissen juist voor de dag komen, althans bij niet abnormaal hoge waterstand.

De Saramaccaners zijn over het algemeen nogal vechtlustig. Vooral overspel geeft veel reden tot ruzie.

De familieleden van een overledene moeten ervoor zorgen dat een ieder die zijn deelneming komt betuigen, gedurende acht dagen voldoende te eten krijgt. Hiertoe worden cassave, nappie en dergelijke ingezameld. Daarna wordt de weduwe of weduwnaar door de familie van de overledene drie tot vier maanden verzorgd, waarna deze zelf weer op voedsel uitgaat.

LUYKEN & LUYKEN-KONING (1960–1962) verrichten in *1958–1959* een voedingsfysiologisch onderzoek bij verschillende rasgroeperingen in Suriname, onder meer bij de Boslandcreolen aan de Surinamerivier in de omgeving van Kabel, en aan de Cottica.

Er wordt roofbouw uitgeoefend. De kostgrondjes brengen voornamelijk cassave op waarvan platte broden worden gebakken. Verder worden andere knolgewassen verbouwd, zoals tayer (yautia), nappie, yams, bataat en tenslotte banaan, wat pinda en enkele andere gewassen. Groente wordt praktisch niet gebruikt. – De jacht en visvangst voorzien deze mensen van dierlijke producten. Het aandeel ervan in de voeding is echter niet groot. De rivieren zijn veelal leeggevist.

Een korte enquête naar de gebruikte voeding in Ganzee en Lombé toont aan dat een groot deel van de ondervraagde gezinnen uitsluitend of bijna uitsluitend cassave eet. Uit de winkels in de dorpen worden meer gebruiksartikelen dan voedingsmiddelen betrokken.

De kinderen lijden aan malaria, ancylostomiasis en ascariasis.

Serumeiwit-analyses geven de volgende uitkomsten (grammen per 100 milliliters): totaal eiwit 7.4 ± 0.6, albumine 4.2 ± 0.4, alpha$_1$-globuline 0.3 ± 0.07, alpha$_2$-globuline 0.5 ± 0.1, beta$_1$-globuline 0.4 ± 0.11, beta$_2$-globuline 0.3 ± 0.09, gamma-globuline 1.7 ± 0.4.

De Boslandcreolen hebben een hoger totaal eiwitgehalte dan de gelijktijdig onderzochte Europeanen. Ten opzichte van de Indianen en Indonesiërs is dit evenwel lager. Het gamma-globulinegehalte is hoger, het albuminegehalte daarentegen lager dan bij de Indianen, Indonesiërs en Europeanen. Wanneer wordt aangenomen dat het albuminegehalte in de eerste plaats afhankelijk is van het eiwit in de voeding, dan volgt hieruit dat het dieet van de Boslandcreool niet voldoende eiwit bevat. Het hogere gamma-globulinegehalte is het beste te verklaren door de vele doorgemaakte infectieziekten. Het hoge totale eiwitgehalte is teweeggebracht door het hoge gamma-globulinegehalte. – Als criterium voor de eiwitvoorziening worden ook gebruikt, in een enkele portie urine bij schoolkinderen van 6–10 jaar, de verhoudingen: ureumstikstof-totaal stikstof, ureum-kreatinine en ureum-soortelijk gewicht. Op grond hiervan blijkt bij de onderzochte Boslandcreolen de eiwitvoorziening duidelijk slechter te zijn dan bij de Indianen, Indonesiërs en Europeanen.

De hoeveelheid stikstof die het lichaam werkelijk ten goede komt, kan worden bepaald uit stikstofbalansstudies. Bij 7 Boslandcreoolse kinderen worden deze proeven uitgevoerd. Zij krijgen een kost die hun eigen voeding zoveel mogelijk benadert. De totale hoeveelheid eiwit en het percentage dierlijk eiwit zijn veel lager dan de Nederlandse normen. – De gemiddelde

stikstofopneming is 4.7 gram, waarvan 0.6 g uit dierlijk eiwit. In de urine wordt gemiddeld 2.7 g uitgescheiden en in de faeces 1.1 g (23% van wat werd opgenomen). Gemiddeld wordt 0.82 g geretineerd, dat is 17.5% van de opgenomen hoeveelheid. Dit percentage schijnt voldoende te zijn. Doch bij Indonesiërs en een Hindustaans kind was dit veel hoger.

Bij eiwittekort zouden de amylase-, lipase- en cholineësterase activiteit van het bloedserum sterk verminderd zijn. De amylase-activiteit van het serum van Boslandcreolen, Indianen en Indonesiërs is hoger dan die van Europeanen. De lipase- en cholineësterase-activiteit zijn bij de Boslandcreolen lager dan bij de andere rassen. – Het cholesterolgehalte van het bloedserum is bij mannelijke Boslandcreolen 142 ± 31 mg per 100 ml, bij vrouwelijke 155 ± 35, bij mannelijke + vrouwelijke Indianen 151 ± 27, bij mannelijke Indonesiërs 164 ± 34, bij vrouwelijke 202 ± 39, bij mannelijke Europeanen 221 ± 46 en bij vrouwelijke 220 ± 22. – De Boslandcreolen gebruiken zeer weinig vet. Dit is dan nog voornamelijk uit palmvruchten.

Het gemiddelde haemoglobinegehalte is 12.4 g per 100 ml. – Het nuchter serumijzergehalte is bij de Boslandcreolen lager dan bij de Indonesiërs en Europeanen (resp. 62, 110 en 116 gamma per 100 ml.) – De 2-uursstijging na orale belasting met ijzer, is bij de Boslandcreolen hoger dan bij de Indonesiërs en Europeanen (resp. 166, 65 en 83%). De latente ijzerbindingscapaciteit is resp. 213, 180 en 230 gamma per 100 ml. De totale ijzerbindingscapaciteit bedraagt resp. 275, 283 en 346 gamma per 100 ml. – Het lage nuchter serumijzergehalte kan op ijzergebrek in de voeding wijzen, maar het kan ook het gevolg zijn van parasitaire ziekten. Ook de relatief hoge 2-uursstijging kan op ijzertekort duiden. – De lage ijzerbindingscapaciteit kan worden toegeschreven aan de aanwezigheid van infecties.

Vergeleken met Amerikaanse kinderen zijn Boslandcreoolse achter in skeletleeftijd: bij de jongens op Kabel 9, in Moengo 5 en in Albina 13 maanden; bij de meisjes op Kabel 11 en in Albina 13 maanden. Gezien de kleine aantallen is het moeilijk waarde te hechten aan de regionale verschillen. Bovendien is de kalenderleeftijd niet nauwkeurig bekend. Bij Indianen en Indonesiërs is de achterstand nog groter. En toch is de voeding van de Boslandcreolen beslist slechter. Misschien spelen daarbij ook andere factoren een rol. – Transverse lijnen in de radiale metaphyse worden bij 27% van de jongens en 50% van de meisjes gevonden. Deze lijnen wijzen op doorgemaakte perioden van groeistilstand.

Het calciumgehalte van zog van Boslandcreoolse vrouwen bedraagt gemiddeld 22.8 mg per 100 ml, van Europese 28.0. – Bij 17 Boslandcreolen worden calciumbelastingsproeven genomen: 29.6% van het intraveneus toegediende calcium wordt in de eerstvolgende 9 uren uitgescheiden; bij Indonesiërs is dit 41.8%. Aangezien de normale waarden tussen 25 en 45% liggen, zijn de calciumvoorraden in het skelet dus normaal. – Uit calciumbalansstudies blijkt dat de gemiddelde dagelijkse opneming van calcium bij Boslandcreoolse kinderen van 4–11 jaar, 207 mg bedraagt. Hiervan retineren zij 36 mg. De faeces bevat gemiddeld 129, de urine 42 mg per dag. – Een deel van de onderzochte kinderen retineren voldoende calcium voor de groei, een ander deel echter niet. De gemiddelde retentie van de hele groep is te laag. – De absorptie door het darmkanaal (40%) is hoger dan bij Amerikaanse kinderen (31%), maar lager dan bij

Indonesiërs (62%). De retentie (18%) is ongeveer gelijk aan die bij Amerikaanse kinderen (19%), maar lager dan bij Indonesische (28%).

Somatometrische onderzoekingen worden bij 655 Boslandcreolen verricht. Ten einde daaruit conclusies over de voedingstoestand te kunnen trekken, worden de maten vergeleken met die van dezelfde raciale groepering uit de Nederlandse Antillen. De Boslandcreolen blijken veel korter te zijn dan de Antillianen. Voorbeelden: jongens van 6½ jaar resp. 108.4 en 117.7 cm, 9½ jaar 123.8 en 133.5 cm, mannen 162.4 en 175.8 cm, vrouwen 152.6 en 164.8 cm. Daarentegen zijn de breedtematen (borstomvang, schouder-, borst- en bekkenbreedte), berekend per 100 cm lichaamslengte, groter dan die van de Antillen, met uitzondering van de bekkenbreedte bij vrouwen. De Boslandcreolen zijn dus 'breder' gebouwd.

Bij de zoveel kortere Boslandcreolen is het gewicht natuurlijk kleiner dan bij de Antillianen. Voorbeelden: jongens van 6½ jaar resp. 18.1 en 20.5 kg, 9½ jaar 24.6 en 27.9 kg, mannen 57.5 en 69.0 kg, vrouwen 51.9 en 70.4 kg. – De gewichtscoëfficiënt is bij de Boslandcreolen eveneens minder. Ook is het gewicht minder dan het theoretisch gemiddelde van Pryor, berekend naar de lengte, borst- en bekkenbreedte.

Het verschil in lengte en gewicht tussen de twee groeperingen kan slechts door uitwendige factoren zijn veroorzaakt. Deze kunnen direct van invloed erop zijn geweest of via selectie. Een van de meest voor de hand liggende factoren is de (vooral vroeger) slechtere voeding in het Bosland. Momenteel kan niet (meer) van een beslist slechte voedingstoestand of ondervoeding bij de onderzochte groep worden gesproken. – Uit de gegevens betreffende de jongere kinderen blijkt dat de groei in het tweede levensjaar vertraagd is. Dit zou kunnen wijzen op een onvoldoende eiwitvoorziening.

De gemiddelde ABC-index (armomtrek in procenten van de lichaamslengte) is steeds groter dan bij de Antillianen. Deze maat wordt voornamelijk bepaald door de spiermassa. Door het hanteren van pagaai en koelastok bij het varen, zijn de armspieren van de Boslandcreool goed ontwikkeld. Maar reeds bij de kinderen is deze index hoog. – De gemiddelde buikomtrek is telkens groter dan bij de Antillianen. Over het algemeen wordt die door de hoeveelheid vet beïnvloed. Doch aangezien de overige vetmaten bij de Boslandcreool in een andere richting wijzen, zou de grotere buikomvang zijn oorzaak kunnen vinden in een andere houding, in chronische worminfestaties, meteorismus (opgeblazenheid) en/of miltvergroting.

Het onderhuidse vet bij de kinderen is op alle gemeten plaatsen minder dan bij de Antillianen. Hierdoor is voor een groot deel de lagere gewichtscoëfficiënt te verklaren. – Alhoewel de vrouw en het oudere meisje meer onderhuids vet bezitten dan de overeenkomstige mannelijke Boslandcreolen, hebben zij daarvan toch minder dan de Europese en Amerikaanse. – De densiteit bij mannen van 18–25 jaar bedraagt 1.091 (bij de jonge Amerikaan 1.070, bij de Europese Nederlander 1.088). Deze maat komt overeen met een lichaamsvetgehalte van 3.7%. Elders wordt bij de gezonde jongeman 13.9% en na hongeren 5.2% gevonden. De absolute hoeveelheid vet bij de Boslandcreool is 2.1 kg. Het vetvrij gewicht is dus 55.4 kg of 34.1 kg per 100 cm. Bij de gezonde Amerikaan bedraagt dit resp. 59.7 en 38.8, na 23 weken hongeren 50.8 en 28.5 kg; en bij de inactieve gezonde Amerikaan van ongeveer 50 jaar 32.2 kg per 100 cm.

AAN DIT CHRONOLOGISCHE LITERATUUROVERZICHT ZOU DE SCHRIJVER NOG HET VOLGENDE WILLEN TOEVOEGEN

De dorpen van de Boslandcreolen liggen aan de rivieroever en wel op een hoog gedeelte met zanderige klei. In 1939 telt Ganzee, het grootste Boslandcreolendorp, 829 zielen en 381 woningen, dat is gemiddeld 2,2 persoon per woning. In 1959 bedragen deze cijfers achtereenvolgens 1215, 668 en 1,8.

In tegenstelling tot het Indianendorp waar de woningen groepsgewijs staan en er tussen de groepen min of meer lange paden zijn, zijn de Boslandcreolenwoningen opeengepakt en zonder enige regelmaat geplaatst. Er ontbreken dan ook straten. Wel zijn de woningen van eenzelfde familie bij elkaar. De haard of stookplaats bevindt zich soms in de voorkamer van de slecht geventileerde hut, maar meestal in een afzonderlijke keuken.

De middelen van bestaan zijn: land- en tuinbouw, jacht, visvangst, kippenteelt, verzameling van bosproducten, ruilhandel, verkoop van hout, balata en houtsnijwerk, vervoer van personen en vracht, begeleiding van expedities, veldarbeid voor Gouvernement en ondernemingen, enz. Vele van deze werkzaamheden nopen de man maandenlang van huis te zijn.

De Boslandcreool huldigt het matrilineale stelsel. Zijn levenswijze berust hoofdzakelijk op traditie en religie. Bijgeloof speelt een grote rol in zijn voedingsgewoonten. Vanwege de voortdurende, harde strijd om het bestaan is deze primitieve mens egocentrisch. In Voetoe-na-Kaba aan de Boven-Suriname was de samenleving op communistische grondslag gebaseerd, maar sinds het overlijden van het betrokken dorpshoofd in 1949 is dat niet meer zo.

Polygamie is gebruikelijk. Aangezien in deze primitieve samenleving slechts het moederschap zeker is, behoren de kinderen de moeder en haar familie toe. Toch heeft bij de gedoopten de vader thans meer zeggenschap over zijn kinderen. Bij menstruatie betrekt de vrouw een hut buiten het dorp. Deze afzondering vindt niet meer plaats in de Christendorpen.

Tot de taken van de man behoren onder meer het plantklaar maken van de kostgrond, vervaardigen van houten gebruiksvoorwerpen, jagen, vissen en opleiden van de jongen. De vrouw verzorgt haar kind, bereidt het voedsel en verricht andere werkzaamheden in de huishouding, plant, oogst en houdt de kostgrond schoon, leidt het meisje op, vist en vervaardigt gebruiksvoorwerpen uit kalebas. De jongen moet de man behulpzaam

zijn bij het jagen, vissen, aanleggen van de kostgrond en vervaardigen van houten gebruiksartikelen. Het meisje dient te helpen in de huishouding, op de kostgrond, bij het vissen, met de verzorging van kleine kinderen en de vervaardiging van gebruiksvoorwerpen uit kalebas.

Het keukengerei wordt aan de rivieroever zó lang met zand gepoetst tot het van binnen en buiten glimt. Zeep wordt uit de winkel betrokken. Alhoewel de Boslandcreolen zindelijk zijn, hetgeen hun voorouders van hun vroegere Israëlietische plantagemeesters hebben geleerd, kennen zij de meest elementaire hygiënische regels niet.

De wijzen waarop voedingsmiddelen en gebruiksvoorwerpen worden verkregen zijn: 1. Cultivering van sommige gewassen op de kostgronden en in de dorpen. – 2. Verzameling van wilde vruchten, zaden enz. in het bos. – 3. Verzameling van wilde honing en voorheen palmwijn. – 4. Verzameling van eetbare insecten. – 5. Jacht. – 6. Visvangst. – 7. Krabben- en garnalenvangst. – 8. Kippen- en schildpaddenteelt. – 9. Aankoop van artikelen in Paramaribo, Albina, Moengo, enz., op een plantage, in een nederzetting of een dorp. – 10. Ruilhandel in Paramaribo of een andere stad, op de plantages, dan wel bij de winkelier in het dorp. – 11. Dienstbetoon, waarvoor soms voedsel, drank en dergelijke worden ontvangen. – 12. Bedelarij om alcoholica, tabak, brood, beschuit, bakkeljauw en snoep. – 13. Schenkingen van gouvernementsinstanties (onder meer alcoholica, tabak en bakkeljauw), of van de toerist (boterham, snoep, sterke drank, bakkeljauw en tabak), en voorts van het Kinderfonds der Verenigde Naties (melkpoeder). – 14. Plundering van de plantages (vroeger). – 15. Toediening van moedermelk.

In de winkels die zich in de Boslandcreolendorpen bevinden zijn onder meer verkrijgbaar: rijst, brood- en sodabeschuit, bloem (meel), gomma, suiker, koek, suikergoed, gecondenseerde melk, ingeblikt vlees zoals corned en roast beef, ingeblikte vis zoals sardines en zalm, gezouten vlees, bakkeljauw, haring, bokking, spijsolie, kaneel, nootmuskaat, kerrie, zout, thee, koffie, cacao, tabak, sigaret, orgeade, cola- en andere gazeuze dranken, wijn, bier, rum, zeep, lucifer, keukengerei en andere gebruiksartikelen.

De voeding van de Boslandcreool is eenzijdig en onvolwaardig. Het voedsel bevat een overmaat van koolhydraten, maar te weinig vet, mineralen, vitaminen (vooral van het B-complex) en eiwit (vooral dierlijk eiwit).

Het eten wordt bereid door: koken, braden, stoven, bakken, roosteren, braden aan het spit en barbakotten. De keukentechniek is nog voor een deel afkomstig uit de plantagetijd.

Kinderen worden tot na het tweede levensjaar gezoogd. In de Christendorpen geschiedt dit tot $1^1/_4$ jaar. Wordt het kindervoedsel ver in het binnenland nog steeds door de moeder voorgekauwd, dit geschiedt niet meer in de half-geciviliseerde dorpen. Zuigelingen en kleuters wordt gongotee- of bananenmeelpap toegediend. Het hoofd wordt hierbij achterover gehouden, de neus dichtgeknepen en een enorme hoeveelheid pap in de keel gegoten.

De gebruiksvoorwerpen die betrekking hebben op de voeding zijn van: 1. Hout: vijzel, stamper, cassavetrog, dienblad, eetlepel (voorheen), suikerrietpers, roerspatel, stampertje om koemboe in een pot van het vruchtvlees te ontdoen, laag eettafeltje, korjaal om alcoholische drank te bereiden, bak en stok voor het dorsen van rijst, kist. – 2. Kalebas: waterhouder, drinkschaal, eetschaal, schep- en eetlepel. – 3. Aardewerk: waterkruik. – 4. Vlechtwerk: cassavepers, vuurwaaier, mand en zeef. – 5. Metaal: ijzeren of aluminium pot, ijzeren pan, ijzeren cassavebakplaat, bord, eet- en scheplepel, vork, mes, kroes of kan, houwer, blik, cassaverasp, zeef, emmer en koffer. – 6. Glas, porselein enz.: drinkglas, bord, schaal, kop en schotel, fles. – 7. Plastic: bord, kroes, lepel, tang, emmer, zuigfles en veldfles. – 8. Ander materiaal: lucifers, zeep en steen om pitten te kraken.

Het tuingereedschap bestaat uit: bijl, houwer, kap (tjap), draagmand, kalebas voor de zaaipadi, stok om de jonge bananenplant over te poten, en soms schop en hark.

De gebruiksvoorwerpen worden zelf vervaardigd uit hout, kalebas, klei, riet enz., door Gouvernement of toerist geschonken, dan wel aangekocht. Ze dienen voor: keuken, landbouw, jacht, visvangst, vervaardiging van de benodigde voorwerpen, schoonmaak, vervoer van producten enz. Een op een plankje vastgespijkerd stuk blik waarin met een spijker gaatjes zijn geboord, dient als rasp. Overigens wordt een rasp uit de winkel gebezigd. De voorwerpen uit hout of kalebas worden door insnijdingen kunstig versierd.

De houten vijzel wordt gebruikt om rijst te ontbolsteren, banaan tot tomtom te stampen, cassaveperskoeken te verpulveren, gebakken pinda tot pindakaas te maken, peperpoeder te bereiden en palmpitten van de schil te ontdoen. Het dienblad wordt gebezigd om voedsel op te dienen, rijst te wannen, cassavebrood op te stapelen en vaatwerk naar en van de rivieroever te vervoeren.

Bij de jacht heeft men als hulpmiddelen: pijl en boog, opgestelde pijl en boog, geweer, opgesteld geweer, val, houwer, knots (kodja), jachthond, volgen van het spoor en (voorheen) werpspies. Gejaagd wordt op grof en klein wild, gevogelte enz. In de vroege ochtend komen weleens konijnen en herten aan de bittere cassave op de kostgrond vreten; zij vormen dan een gemakkelijke prooi voor de jager.

Er wordt gevist door man, vrouw en kinderen. De hulpmiddelen hierbij zijn: pijl en boog, fuik, vishaak, pijl als spies, lijn, hengel, aas, afdamming van een riviertje of kreek, visvergif, houwer, knots om nekoe fijn te slaan en korjaal om de gekneusde nekoe uit te logen.

Bij het gebruik van visvergif zoals nekoe, worden ook de kleine vissen gedood en het biologisch evenwicht verstoord, zodat de waterplas geruime tijd geen vis meer kan opleveren.

Als aas dienen: pier, visje, kikkertje, hagedisje, vlees, kaas, cassavebrood, bittere cassave, rijpe banaan, diverse vruchten en zaden. Visjes, kikkertjes en hagedisjes worden in een fuik gedaan.

De behoefte aan dierlijk eiwit wordt gedekt door: jacht, visvangst, kippenteelt, vangst van leguanen, schildpaddenvangst en -teelt, en voorts aankoop (spek, bakkeljauw, gezouten vlees alsook ingeblikt vlees en vis). Pluimvee wordt weinig of niet gehouden. Vee wordt niet gefokt. De redenen hiervan zijn gebrek aan weiden en het feit dat in West-Afrika weinig of niet aan veeteelt wordt gedaan.

Was het binnenland vroeger rijk aan wild en vis, thans is het in de bewoonde streken hieraan arm geworden vanwege de ongelimiteerde jacht en visvangst. Er is dan ook gebrek aan dierlijk voedsel.

De Boslandcreool is dol op spek. Gecondenseerde melk uit de winkel wordt soms in cacao, thee of koffie gedaan. Ei van kip, boshen, patrijs, schildpad en leguaan wordt slechts af en toe genuttigd.

Overgebleven vlees en vis worden gebarbakot. Na inzouten wordt vis zonder bezwaar in de zon gedroogd. Adellijk vlees en vis worden niet versmaad. Soms worden vlees en vis met kerrie toebereid.

De man neemt het beste deel van het vlees en de vis voor zich. Toch zorgt de vrouw ervoor dat zij niet tekort komt. Het kind krijgt dus het minst. Door de jongeren mogen bepaalde gordeldieren alsook het stekelvarken niet worden gegeten. Onthouding

van jacht op en van gebruik van warmbloedig wild op zaterdag zijn overgenomen van de Israëliet. Op vele plaatsen is een andere dag hiervoor bestemd. Aan de Boven-Suriname b.v. geldt dit verbod voor sommige velden op woensdag, voor andere op donderdag, die daar resp. Pikien en Gran Saba (Kleine en Grote Sabath) worden genoemd. De Boslandcreool eet geen tijger, slang en kikker en ook niet bepaalde vogels; evenmin een dier dat door hem is grootgebracht.

Het aanleggen van de kostgrond geschiedt door vellen van bomen en struikgewas in het oerwoud, drogen van het gevelde hout, bijeenbrengen en verbranden van het materiaal. Zulk een kostgrond bevindt zich uren tot dagen varen van het dorp. Er wordt roofbouw uitgeoefend: de grond wordt niet bemest. De Boslandcreool plant juist voldoende voor zichzelf en zijn gezin. Als de oogst mislukt, is er hongersnood. De rijst op de kostgrond wordt soms aangetast door een merkwaardig insect, de (vliegende) veenmol of kotikoti.

Geconsumeerd worden: rijst, aardvruchten (bataat, cassave, dasjien, nappie, tayer en yams), banaan, maïs, pinda en suikerriet. Deze producten worden op de kostgrond geteeld. De voeding is in hoofdzaak plantaardig. Op sommige plaatsen is cassavebrood het voornaamste stapelproduct, op andere rijst waarnaast cassavebrood, op weer andere cassavebrood en in de tweede plaats rijst.

Om cassavebrood te bereiden wordt de bittere cassavewortelknol geschild, gewassen, tot een brij geraspt, in een matapi uitgeperst, boven een vuur of enige uren in de lucht dan wel in de zon gedroogd, in een vijzel fijngestampt, gezift door een gevlochten warimbozeef met wijde mazen en dan door een in de winkel gekochte zeef, op een grote ronde ijzeren plaat gebakken, in de zon gedroogd en tenslotte in een koffer, kist of iets dergelijks bewaard. Van cassavemeel worden bereid: cassavebrood, kwak, knoedel, pap, tapana (een alcoholische drank), pannekoek, bojo en ander gebak. In rivierwater gedoopt cassavebrood wordt met bakkeljauw gegeten. Aan de Coppename wordt cassavebrood dat gedurende een nacht in water heeft gestaan, gebruikt om dik te worden. Van de neerslag van het uitgeperste, giftige, bittere cassavesap, gomma genaamd, wordt gommakoek en soms pap gemaakt. Door koken van het sap verdwijnt het gif en wordt een saus, casripo, verkregen.

Banaan wordt gegeten in de vorm van: gongotee of bananen-

meel, knoedel, tomtom, geroosterde geschilde groene banaan, geroosterde ongeschilde rijpe banaan, gekookte hele groene banaan, gekookte groene bananenschijven, gebakken schuin gesneden groene banaan of bananenchips, gebakken hele rijpe banaan, gebakken schijven rijpe banaan en ander gebak (dokoen). Dokoen is een in bananenblad gewikkeld gebak bestaande uit gestampte rauwe rijpe banaan, cassavemeel of rijst, pindakaas, geraspte cocos, spijsolie, suiker en nootmuskaat of kaneel.

Bataat wordt soms ook als een soort tomtom in soep gebruikt; hetzelfde gebeurt somtijds met nappie.

Het dorsen van padi geschiedt in een vijzel, in een houten bak, met een stok, of in een zak die op de schoot met de handen wordt bewerkt. Zelfverbouwde rijst wordt vóór deze de pot ingaat, niet uitgewassen wanneer de verse padi boven een vuur was gedroogd, anders eenmaal. Gekochte rijst ondergaat deze bewerking twee tot drie keren.

Jonge maïs wordt in water met zout gekookt.

De meelsoorten die worden gebruikt zijn: blom uit de winkel, gomma, cassave-, bananen-, maïs- en rijstmeel. Van blom wordt pannekoek gebakken en van gomma gommakoek. Uit de andere meelsoorten wordt pap bereid. Bananenmeelpap is een geliefde kindervoeding. Bojo is een gebak dat cassavemeel, cocos, suiker, kaneel, nootmuskaat en spijsolie bevat.

Groente wordt slechts af en toe geconsumeerd. In gebruik zijn: agoemawiwiri, amsoi, bitawiwiri, gogomango, klaroen, kouseband, oker, peperblad, pompoen, postelein, sopropo en tayerblad. Kabbes en de schil van watermeloen worden weinig gebruikt.

Peulvruchten worden zelden of niet gegeten. De volgende zijn in gebruik: black eye peas, botropesie, djaripesie en kouseband.

Geraspt cocosvruchtvlees wordt weleens met water verdund, uitgeperst en vervolgens tezamen met gogomango en oker gekookt tot een soep.

Spijsolie wordt verkregen uit de volgende palmpitten: amana, boegroemaka, cocos, maripa en paramaka.

De volgende vruchtbomen worden in het dorp of bos aangetroffen: ananas, awarra, bacove, casjoe, citrus (alamoen, citroen, grape fruit, lemmetje, sinaasappel, zure oranje), cocos, gujave, knippa, koemboe, manje, maripa, mopé, papaje, pommerak, sterappel en zuurzak. Pinda wordt hier en daar geplant. Vruchten, zaden en aardnoten worden zelden gebruikt. Vruchten worden niet tijdens, maar tussen de maaltijden in genuttigd. Alhoewel

in de dorpen tussen de opeengepakte huizen wat vruchtbomen verspreid voorkomen en het bos vele vruchten en zaden biedt, is de individuele consumptie van deze producten, vooral onder de volwassenen, gering.

De Boslandcreool gebruikt allerlei soorten peper. Hiervan wordt soms peperpoeder gemaakt: de peper wordt voorzichtig in een vijzel gestampt, gezeefd, uitgewassen, in de zon gedroogd, wederom fijngestampt, met zout vermengd en nogmaals gezeefd. Andere specerijen zijn: kerrie voor het kruiden van vlees of vis, kaneel en nootmuskaat voor de bereiding van bojo en pannekoek en voorts gember voor het maken van gemberdrank.

Honing wordt van de wilde bijen of uit de winkel verkregen. Suikergoed en koekjes betrekt de Boslandcreool uit de winkels of verkrijgt die van de toerist. Chocolade ontvangt hij eveneens van de toerist. Suiker en stroop bereidt hij vaak zelf uit suikerrietsap of koopt die in de winkel, evenals melasse.

Alhoewel zout, dat bij zakkenvol in Paramaribo wordt aangeschaft, een zeer geliefkoosd component in de voeding is, geloven sommigen dat het de geest zou verzwakken en vermijden het daarom angstvallig.

De ouderen, vooral de vrouwen, roken gaarne een pijp; de jongeren geven de voorkeur aan een sigaret. Een sigaar verkregen van de toerist wordt ook opgestoken. Tabakssap wordt opgesnoven. Doorgaans geschiedt dit kort vóór het slapen gaan, bij het opstaan en na de maaltijden. Aan de Boven-Saramacca worden tabaksbladeren met water bevochtigd en verwarmd, waarna as wordt toegevoegd. Het product wordt als pruim gebruikt.

De gewone drank is ongekookt water uit rivier, moeras of boskreek. Ook regenwater, opgevangen in een emmer of brede kalebas, wordt gedronken. Op zijn tochten door het bos gebruikt de Boslandcreool in tijd van nood water uit de bladoksels van de grote paloeloe.

Er wordt vrij veel cacao gedronken alsook een drank bereid uit de koemboe- of pinapalmvrucht. Deze twee zijn cacaosurrogaten. Thee wordt hoe langer hoe meer in de half-geciviliseerde dorpen gebruikt, alhoewel sommigen menen dat dit vermagerend werkt. Uit citroengras wordt een theesurrogaat bereid. Koffie wordt zelden gezet.

Met water verdund, gesuikerd lemmetjessap dient des morgens

vaak als drank. Eveneens wordt, ofschoon zelden, verdund zuur oranje- en citroensap met suiker gedronken. Af en toe drinkt de Boslandcreool suikerrietsap, verdunde honing, stroop, melasse en orgeade, alsook gemberdrank en uitgeperste zuurzak met suiker. Uit de winkel of door koken van suikerrietsap verkregen stroop wordt in cacao, koffie en thee gedaan.

Aangezien de Boslandcreool aan de Boven-Coppename gelooft dat cocossap impotentie in de hand werkt, gebruikt hij dit niet; elders wordt het echter wèl gedronken.

Cola- en andere gazeuze dranken zijn verkrijgbaar in de winkels die in de grotere dorpen worden aangetroffen. Ook alcoholica zoals dram, jenever, bier en likeur zijn voorradig. Palmwijn is niet meer in gebruik. Het misbruik van alcoholische drank stamt voor een groot deel uit de slaventijd toen de plantage-eigenaar aan de uitgeputte menselijke machine dram, dus blote calorieën, toediende om er aan energie zoveel mogelijk uit te halen.

LITERATUUR

T. ARKIEMAN, 1945. *Suriname – Het vergeten land.* (p. 102–103, 109, 179) W. L Salm & Co., Amsterdam.

(Prins) R. BONAPARTE, 1884. *Les habitants de Suriname; notes receuillies à l'exposition coloniale d'Amsterdam en 1883.* (p. 124–125) A. Quantin, Paris.

G. B. BOSCH, 1843. *Reizen in West-Indië en door een gedeelte van Zuid- en Noord-Amerika.* (p. 121–122) L. E. Bosch & Zoon, Utrecht.

J. VAN DEN BOSCH, 1818. *Nederlandsche bezittingen in Azia, Amerika en Afrika. II.* (p. 197) Gebr. Van Cleef, 's–Gravenhage/Amsterdam.

C. VAN COLL, 1903. Gegevens over land en volk van Suriname. *Bijdragen tot de taal-, en volkenkunde van Nederlandsch Indië 7, 55,* p. 530–584.

A. M. COSTER, 1886. De Boschnegers in de Kolonie Suriname. *Bijdr. taal land volkenk. Ned. Indië 3,* 1, p. 1–36.

J. W. S. VAN EYCK, 1830. Beschouwing van den tegenwoordigen staat, zeden en gewoonten van de Saramaccaner bevredigde Boschnegers in deze Kolonie. *Surinaamsche Almanak,* p. 260–275.

P. C. FLU, 1912. *Rapport over het wetenschappelijk onderzoek naar het vóórkomen der malaria in de bovenlanden der Kolonie Suriname en de bestudeering van die ziekte.* (p. 73–78) Alg. Landsdrukkerij, 's–Gravenhage.

D. C. GEIJSKES, 1954[a]. De landbouw bij de Bosnegers van de Marowijne. *W. I. Gids 35,* p. 135–153.

D. C. GEIJSKES, 1954[b]. Het dierlijk voedsel van de Bosnegers aan de Marowijne. *Vox Guyanae 1,* p. 61–83.

B. M. GOSLINGS, 1934. *De Indianen en Boschnegers van Suriname.* (p. 24–26) Gids in het Volkenkundig Museum 13, Koloniaal Instituut.

P. A. DE GROOT, 1953. *Dokter in het oerwoud.* (p. 65–73, 98, 112–113, 116, 131, 138–145, 180) C. F. Callenbach, Nijkerk.

J. G. W. J. EILERTS DE HAAN, 1910. Verslag van de expeditie naar de Suriname-rivier. (R. H. WIJMANS, De Saramaccaner Boschnegers.) *Tijdschr. Kon. Nederl. Aardr. Genootschap (2) 27* (p. 111).

J. J. HARTSINCK, 1770. *Beschrijving van Guiana, of de Wilde Kust, in Zuid-America. II.* (p. 757–798) G. Tielenburg, Amsterdam.

C. J. HERING, 1901. *Verhandeling over de voedingsmiddelen der kolonie Suriname* ... Paramaribo.

P. H. HISS, 1943. *Netherlands America.* (p. 34–36) Duell, Sloan & Pearce, New York.

W. R. VAN HOËVELL, 1855. *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet. I.* (p. 38–47) J. Noman & Zoon, Zaltbommel.

J. DE HOOG, 1958. *Suriname, een land in opkomst.* (p. 26–29) Ethnografisch Museum, Delft.

F. W. HOSTMANN, 1850. *Over de beschaving van negers in Amerika, door kolonisatie met Europeanen. I.* (p. 249–296) J. C. A. Sulpke, Amsterdam.

W. JOEST, 1893. Ethnographisches und Verwandtes aus Guayana. *Intern. Archiv für Ethnographie 5, Suppl.*, p. 39–68.

O. J. R. JOSEFZOON, 1959. *De Saramaccaanse wereld*. Varekamp, Paramaribo.

L. JUNKER, 1944. Herinneringen aan het oerwoud. Uit mijn dagboek van 1923 en 1924. *W. I. Gids 26*, p. 111–127, 129–146.

M. C. KAHN, 1931. *Djuka – The Bush Negroes of Dutch Guiana*. (p. 32, 48, 65–90, 119–130) Viking Press, New York.

A. KAPPLER, 1854. *Zes jaren in Suriname. Schetsen en tafereelen uit het maatschappelijke en militaire leven in deze Kolonie. II.* (p. 115–131) W. F. Dannenfelser, Utrecht.

Koloniaal Verslag van Suriname, 1911, 5, tekst. (p. 1–2) Alg. Landsdrukkerij, 's-Gravenhage.

E. VAN DER KUYP, 1939. *Verslag van een dienstreis naar de omgeving van Koffiekamp en Ganzee van 4–20 juli 1939*. (getypt verslag) Dienst Volksgezondheid, Suriname.

E. VAN DER KUYP, 1958. De voeding van de slaaf en de betekenis daarvan voor zijn nakomelingen. *Emancipatieblad*, 1 juli 1958, 20 pp.

A. F. LAMMENS, 1805. *Mémoires* (geschreven), *12*, B 6. (p. 868)

H. LEERDAM, 1957. *The Bushnegroes*. (getypt rapport)

H. DE LEEUW, 1937. *Onze West – Suriname*. Wereldbibliotheek, Amsterdam.

L. LICHTVELD, 1958. Van Bosnegers en Indianen. In *Suriname in stroomlijnen*. (p. 62–66) Wereldboog 120, Wereldbibliotheek, Amsterdam/Antwerpen.

U. M. LICHTVELD & J. VOORHOEVE, 1958. *Suriname: Spiegel der vaderlandse kooplieden*. (p. 97–98) W. E. J. Tjeenk Willink, Zwolle.

R. LUYKEN, 1960. *Nutriënt-behoefte van enkele Surinaamse bevolkingsgroepen*. (gestencild) Rapport Nr R 1217 Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek T.N.O., Utrecht, 14 pp.

R. LUYKEN, 1962. Voedingsfysiologisch onderzoek in Suriname. *Nieuwe W. I. Gids 42*, ter perse.

R. LUYKEN & F. W. M. LUYKEN – KONING, 1960. Studies on the physiology of nutrition in Surinam. I, II (& H. K. OOSTERHUIS), III – VI. *Tropical and geographical Medicine 12*, p. 229–242, 303–314.

R. LUYKEN & F. W. M. LUYKEN – KONING, 1961. Studies on the physiology of nutrition in Surinam. VII–IX. *Trop. geogr. Med. 13*, p. 42–54, 123–130.

A. J. H. VAN LYNDEN, 1939. Op zoek naar de zuidgrens. *Tijdschr. Kon. Nederl. Aardr. Genootschap 56*. (p. 39–40)

M. G. MALMBERG & H. LABADIE, 1944. *Onderzoek van de Bosnegers aan de Marowijne*. (getypt verslag) Dienst Volksgezondheid, Suriname.

W. R. MENKMAN, 1946. Uit de geschiedenis der opening van het Surinaamsche binnenland (door J. F. A. Cateau van Rosevelt & J. F. A. E. van Lansberge). *W. I. Gids 27*, p. 182–192, 289–299, 321–343.

H. A. POINDEXTER, 1958. *A tour of duty in Suriname*. (gestencild verslag)

A. SAUSSE, 1951. *Populations primitives du Maroni*. (p. 43, 49–55). Inst. Géographique National, Paris.

H. G. SCHNEIDER, 1893. Die Buschneger Surinames. *Allg. Missions-Zeitschrift* von D. G. Warneck. C. Bertelsmann, Güttersloh.

G. J. STAAL, 1928. *Nederlandsch Guyana*. (p. 179–180, 184) Bibliotheek voor cultuur en wetenschap Groot Nederland, Amsterdam.

G. STAHEL, 1944. *De nuttige planten van Suriname*. (p. 14–112) Depart. Landbouwproefstation Suriname 59.

J. G. STEDMANN, 1799–1800. *Reize naar Surinamen, en door de binnenste gedeelten van Guiana*. I (p. 91, 202, 204, 208, 214–215), II (p. 238), III (p. 15, 24, 30, 37–44). J. Allart, Amsterdam.

H. G. STEINBERG, met medewerking van G. J. STAAL, 1933. *Ons Suriname*. De zending der Evangelische Broedergemeente in Nederlandsch Guyana. (p. 225–226) Alg. Boekhandel voor inwendige en uitwendige Zending, 's-Gravenhage.

C. A. VAN SYPESTEYN, 1854. *Beschrijving van Suriname*. (p. 159) Gebr. Van Cleef, 's-Gravenhage.

M. D. TEENSTRA, 1835. *De landbouw in de kolonie Suriname*. II. (p. 166–171) H. Eekhoff Hz, Groningen.

J. W. VANDERCOOK, 1926. *Tom-tom*. (p. 59, 102–109, 121–129, 136–137, 177–178, 204, 234–235) Harpers, New York / London.

G. VERSTEEG, 1905. Op expeditie in Suriname. *Elsevier geïll. Maandschr.*, p. 317–328.

R. VOULLAIRE, 1916. Onze Boschnegers in Suriname. *Berichten uit de Heidenwereld 7*, Zeist, p. 102–108.

SUMMARY

LITERATURE ON THE DIET AND DIETARY HABITS OF THE SURINAM BUSH NEGRO

Bush Negroes or Bushland Creoles are descendants of runaway African slaves who settled in villages, chiefly in the interior beyond the waterfalls, along the upper courses of the rivers. There, they could adapt themselves without great difficulty, as the Surinam interior is similar to their previous African environment.

These semi-savages have retained their ancestors' West African culture because they have been isolated. Their food habits are based on tradition, religion and superstition. However, they have adopted some habits from other ethnic groups, as follows:

1. the Amerindians: cassava bread, wild fruits, barbecuing, cassareep;
2. the Europeans: alcohol, kitchen utensils, culinary technique, guns;
3. the Jews: cleanliness, food taboos (pork, fish without scales), abstinence on Saturday (from hunting and eating game).

Their culture has also been modified by their:

1. previous enslavement: poorly balanced diet, alcoholism (provision of blunt calories for working hard), aversion to agriculture;
2. life on the plantation: monotonous diet, begging, purchase of food;
3. previous persecution: wild fruits, hidden agricultural grounds, no cattleraising;
4. new environment in the Surinam interior: shifting of cultivation grounds, fishing practice, bush products (palm wine, wild honey).

In this article a chronological summary is presented of previous papers on the food and nutrition of the Bush Negroes.

They obtain (obtained) their food, etc., by:

1. growing some crops on their own grounds
2. gathering wild fruits, seeds, honey, palm wine and insects
3. hunting (game and fowl)
4. fishing for fish, crabs and shrimps
5. raising chickens and tortoises

6. buying in shops: codfish, bacon, oil, alcoholic and soft drinks, salt, tobacco
7. bartering: utensils, hunting equipment, salt, sugar, gin, rum
8. begging: bread, biscuit, sweets, alcoholic drinks, tobacco
9. receiving gifts from tourists and the Government (especially during famines): rice, titbits, sweets, gin, rum, codfish, tobacco, hunting equipment; and from the United Nations Children's Fund: dried skim milk
10. plundering the plantations (during the past persecution)
11. breast feeding (small children are breast-fed even after their second year)

The diet of the Bush Negroes is very limited. The main staple foods are baked flour of cassava or manioc (*Manihot esculenta*) and rice (*Oryza sativa*). Other staple foods are: plantain (*Musa paradisiaca*), sweet potato (*Ipomoea batatas*), taro or yautia (*Xanthosoma* sp.), yams (*Dioscorea alata*), nappie (*Dioscorea sativa* or *D. trifida*) and maize (*Zea mais*). Sometimes peanuts, sugar cane, pepper and ochre are cultivated.

To grow sufficient vegetable food, the Bush Negroes must shift their cultivation grounds frequently. Pests (leaf-cutting ants), heavy rains which leach the minerals out of the soil, and reckless agricultural methods which rapidly deplete the soil, force them to rove farther from their village in search of new land. In addition they consider agriculture degrading work, since their ancestors were cruelly treated on the plantations. Other threats to an adequate supply of vegetable food are birds, drought and plant diseases.

Some fruit trees are cultivated in the village, whilst the bush provides some palm fruits from which drinks and oils are made. Beans, peas and vegetables are planted very rarely.

No cattle are raised. This omission is partly an West African heritage. But it also has another origin. During the period of persecution of the runaway slaves, animals could not be kept, as they might betray their owners' hiding-places. Another reason is the lack of pastures. Therefore milk is not used. Some Bush Negroes keep a few chickens.

Although the interior is qualitatively very rich in animals, it is no longer so quantitatively in the inhabited areas, owing to unlimited hunting and fishing (with fish poisons). In addition, the Bush Negroes are not as skilled in hunting and fishing as the Amerindians.

Their diet is therefore over-abundant in carbohydrates, but deficient in animal products, fruits and vegetables. As a result, it lacks vegetable and especially animal proteins, animal fats, mineral salts and vitamins.

The Bush Negroes like rum, gin, beer and liqueur, but they do not consume as much alcohol as the Amerindians. The women are fond of smoking a pipe while the men like taking snuff.

The primitive Africans showed no clinical signs of dietary deficiencies, as they could obtain a great variety of foods from their primitive system of horticulture, from the bush flora, and also from hunting and fishing. But as soon as they became the property of a European or Jewish plantation owner in Surinam, and came into contact with western civilization, their nutritional habits changed and typical deficiency diseases developed.

The present-day poorly balanced and monotonous diet of the Bush Negroes is therefore not an African heritage, but is due to the days of slavery and life on the plantation.

Cassava, which plays such a major part in the nutrition of this area, is extremely lacking in proteins, fat, salts and vitamins. To try to get the needed proteins, the Bush Negroes instinctively consume huge amounts of cassava bread, piled like the tower of Babel. This mammoth intake is a matter not of greed but of necessity.

Digestion of such a quantity of carbohydrates requires large doses of thiamin and niacin. As the supply of these vitamins is small, and the amount needed is great, most of the adults suffer from avitaminosis (B-complex).

The abundant consumption of carbohydrates is one of the causes of 'cassava belly' in children.

D. C. GEIJSKES

HET EERSTE INTERNATIONALE CONGRES VOOR DE STUDIE VAN DE PRAE-COLUMBIAANSE CULTUREN IN DE KLEINE ANTILLEN

Het Historisch Genootschap in Martinique nam het initiatief om een congres te beleggen over de archeologie van de Kleine Antillen. De reden daartoe was dat Rev. Père PINCHON, een bekend natuuronderzoeker en archeoloog te Fort-de-France, sedert de laatste vijftien jaren belangrijke ontdekkingen had gedaan door opgravingen van Oud-Indiaanse vestigingsplaatsen in Martinique. De mening van Père Pinchon was, dat de overblijfselen in de oudste lagen hadden toebehoord aan de Arowakken, die oorspronkelijk de Kleine Antillen bevolkten, terwijl de jongere lagen de restanten bevatten van de Caraïben, die later de eilanden op de Arowakken veroverden nog tot in de tijd dat Columbus en de eerste Europese zeevaarders de West-Indische eilanden bereikten. De vraag was nu: kunnen wij deze indeling eveneens op de andere Antillen terugvinden en hoever zijn de Caraïben, die ook verondersteld worden te zijn gekomen van het zuidelijk continent, naar het Noorden te vervolgen?

Voor de conferentie hadden zich officieel 137 personen ingeschreven waaronder een groot aantal belangstellenden uit Martinique zelf, terwijl 32 vreemdelingen uit het Caraïbisch Gebied en de U.S.A. tegenwoordig waren. Als afgevaardigde van Suriname was ik de enige deelnemer uit de Guyanas.

Het EERSTE INTERNATIONALE CONGRES VOOR DE STUDIE VAN DE PRAE-COLUMBIAANSE CULTUREN IN DE KLEINE ANTILLEN werd van 3–8 juli 1961 in het grote Fort St. Louis te Fort-de-France op Martinique gehouden. De vergaderingen vonden plaats in de Franse Officiers-club, die naast het eigenlijke Fort was gelegen.

In het Fort zelf was de tentoonstelling ingericht van het archeologisch materiaal dat gevonden was op Martinique, hoofd-

zakelijk bestaande uit de collectie van Père PINCHON en van materiaal van andere Kleine Antillen dat door de buitenlandse deelnemers van het congres zelf was meegebracht of dat was ingezonden.

Het tentoongestelde was bijzonder fraai en interessant en bevatte veel zeldzame stukken. De grote collectie van Martinique was verdeeld in Arowaks en Caraïbs materiaal. Mijn eerste indruk was, dat in het Arowakse materiaal verwantschap was te zien met hetgeen in Suriname is gevonden speciaal in de Hertenrits. Het Caraïbse materiaal vertoonde niet de minste overeenkomst met de Surinaamse objecten; enkele stukken deden mij Arowaks aan, een opvatting, die ik later door anderen gedeeld vond. Niettemin was het materiaal het nauwkeurig bekijken meer dan waard.

Naast het rijke materiaal van Martinique, was een prachtige collectie archeologica van Guadeloupe aanwezig, verzameld door Monsieur Edgar CLERC. Zij bestond uit een grote hoeveelheid stenen bijlen, voorwerpen van zeeschelpen gemaakt, aardewerk en schedels, terwijl kaarten bijzonderheden over de vindplaatsen aangaven.

Interessant was ook Mr. Neville CONNELL's collectie van Barbados, waarin de voorwerpen van zeeschelpen gemaakt de aandacht trokken.

Uit de collectie van Rev. C. JESSE was van St. Lucia een verzameling stenen bijlen in diverse typen en een aantal interessante potscherven aanwezig. Mr. Thomas CAMBRIDGE had uit zijn collectie van Tobago o.a. enkele met menselijke koppen prachtig versierde Arowakse vaasfragmenten meegebracht.

Van Suriname bracht ik 78 voorwerpen mee uit de archeologische collectie van het Surinaams Museum, terwijl een kaart en vele foto's een overzicht gaven van wat wij heden kennen van het Arowakken en Caraïben materiaal uit de prae-columbiaanse tijd van dit gedeelte van het Zuidamerikaanse continent.

In enkele vitrines waren boeken en publicaties tentoongesteld om een overzicht te geven van wat er over de Kleine Antillen en omgeving op archeologisch gebied verschenen is.

Als geheel vormde deze tentoonstelling een zeer belangrlijk onderdeel van het congres, dat vergelijkingen vergemakkelijkte en onderzoek stimuleerde. Alle moeite en zorg hieraan besteed, was volkomen verantwoord en werd bijzonder gewaardeerd.

De vergaderingen stonden onder leiding van Père PINCHON, President van het congres, geassisisteerd door Mr. Jacques PETITJEAN-ROGET, President van het Historisch Genootschap van Martinique. De voertaal was Frans, maar de meeste buitenlanders waren van de Engels sprekende gebieden. Mr. Henri THEUVENIN heeft op bewonderenswaardige wijze de directe vertalingen geleverd, zowel uit het Frans naar het Engels als omgekeerd. Het gesprokene, ook in de discussies, werd op een taperecorder opgenomen en vastgelegd.

Het congres werd door de Préfet van Martinique geopend, waarna de President de la Société d'Histoire de la Martinique een voordracht hield over "La culture Caraïbe à travers le dictionnaire du R.P. Breton." Deze missionaris leefde onder de 'Carribbeans' van 1635 tot 1654 in Dominica. Volgens Breton werd het woord 'Carribbean' door de Spanjaarden gebruikt voor de oorspronkelijke bewoners van de Kleine Antillen, terwijl zij zichzelf 'Kalinago' noemden. Zij werden verondersteld te zijn gekomen van het zuidelijk continent, waar nu hun broeders de 'Galibis' nog leven. Zij vermoordden de 'Allouagues' en hielden hun vrouwen als slavinnen. Deze vrouwen spraken arowaks en leerden die taal ook aan hun kinderen; de mannen spraken de caraïbse taal. Later kwam de vermenging, zoals ook zou blijken uit de naam voor Martinique 'Inuacaera' dat 'eiland van de leguanen' betekent.

In zijn verdere betoog over de levenswijze en de toiletgeheimen werd een beeld geschilderd van het Indianenleven, zoals wij dat in Suriname, niet ver van Paramaribo, ook thans nog kunnen meemaken. Eens te meer werd het mij duidelijk dat wij dankbaar mogen zijn voor zulk een rijkdom aan gegevens over Indianen in Suriname, die elders, waar deze bevolkingsgroep door de westerse civilisatie reeds lang is verdwenen, met moeite uit de oude kronieken kunnen worden gereconstrueerd. Toch blijft de studie van de vroegere scheepsjournalen waarin de eerste ontmoetingen met de toenmalige Indiaanse bevolking staan opgetekend, een onmisbare schakel in het archeologisch Indianen-onderzoek. Het is toe te juichen dat een bestudering van de Spaanse archieven met het oog hierop plaats vindt en wordt aangemoedigd. Maar ook in andere landen als Frankrijk en Engeland en wellicht zelfs in Nederland, zullen stellig nog vele bruikbare gegevens schuilen.

In een voordracht van Père PINCHON over "Le Problème archéologique à la Martinique, vue d'ensemble" werden de ver-

schillende technieken van het pottenbakken behandeld, die in de prae-columbiaanse tijd zijn toegepast. Hij onderscheidde 'moulding' en 'coiling'. 'Moulding' is de techniek waarbij een pot uit verschillende onderdelen wordt samengesteld door samenvoeging op de randen van deze delen. Zo kan een pot uit twee of meer gedeelten zijn opgebouwd, waarbij deze delen gewoonlijk met elkaar een hoek maken. Op deze hoekpunten zijn de potten dikwijls afgebroken. De tweede techniek is 'coiling' waarbij een pot uit kleirollen, die door gladstrijken aan elkaar worden gevoegd, wordt opgebouwd.

Volgens Père Pinchon zijn deze technieken niet uit elkaar ontstaan, maar zijn onafhankelijk van elkaar in twee verschillende culturen toegepast. 'Moulding' zou eerder zijn gebruikt dan 'coiling', want het wordt gevonden bij aardewerk van Arowakken op Trinidad en in Martinique van naar schatting 2000 jaar geleden. 'Coiling' is in Martinique gevonden in de tijd van Columbus. Er zijn helaas nog geen ouderdomsbepalingen gedaan door middel van radio-carboon (C 14) onderzoek, maar men vindt ter plaatse de twee technieken door een grote aslaag gescheiden als gevolg van een grote eruptie van de Mont Pelée die in praecolumbiaanse tijd moet hebben plaats gevonden. Spreker ziet hierin twee migraties nl. die van de Arowakken en die van de Caraïben.

Bij de discussie werd de kwestie besproken of deze verschillen in baktechniek leeftijdsverschillen en rassenverschillen inhouden. Volgens Prof. Rouse, Prof. Haag en Prof. Bullen (allen Amerikanen) was dit niet het geval. Na de voordracht volgde een demonstratie door een creoolse vrouw van Anse in Martinique die door 'coiling' enkele pot-modellen maakte, welke in vorm gelijkenis vertoonden met Indiaanse 'prapies' en kookpotjes zoals we die van de Caraïben uit Suriname kennen. Bij deze gelegenheid had ik graag een film laten zien (als die er geweest was!) van het pottenbakken zoals dit door onze Caraïbse vrouwen nog steeds wordt toegepast. Ook daarbij wordt de methode van 'coiling' gebruikt.

Père PINCHON wees in zijn voordracht over: "Les différentes formes de Céramique dans la civilisation arawak" op de verschillen die bestaan tussen het bakwerk van de Arowakken en de Caraïben. Er is vaatwerk voor huiselijk gebruik en voor ritueel gebruik. De eerste missen ornamenten maar kunnen wel pot-oren of pot-aanvatsels bezitten. Hiertoe behoren ook ronde kommen en karaffen of waterkruiken, alsmede platte dikke platen voor het bakken van cassavebrood. Kashiri-potten tot 50 liter inhoud waren vermoedelijk niet transportabel.

Bij rituele potten zijn de aanvatsels versierd met koppen, waarvan de gezichten naar het binnenste van de pot kijken. Ook zijn een soort platte lampen gevonden die met een kop zijn versierd, met daartegenover een tuitje om olie te laten branden. In de onderste lagen zijn in Martinique veel beschilderde scherven gevonden. De polychroomkleuren zijn op het aardewerk aangebracht vóór het branden van de potten. Degenen die de potten hebben gemaakt zijn zeker artistiek van aanleg geweest (Arowakken). Volgens Père Pinchon zou deze cultuur snel zijn vernietigd door de komst van de Caraïben.

De Caraïben maakten potten met drie pootjes (oorspronkelijk werden drie stenen onder een kookpot gelegd). De Arowakken maakten geen pootjes onder hun potten. In het Caraïbse aardewerk vinden we ook aan de buitenkant van de potten gezichten en figuurtjes van mensen en dieren terwijl bij de Arowakken deze decoraties alleen aan de pot-oren en aanvatsels voorkomen. Ook maakten de Caraïben poppetjes met grove lichamen en fijner afgewerkte gezichten. De poppetjes hebben een andere betekenis gehad dan de figuurtjes op de potten, doch aan beide typen mag een rituele betekenis ten grondslag liggen. Voor beide groepen zijn de spingewichten die in de spindel gebruikt zijn, gelijk geweest; ze hebben een centrale holte, maar ze zijn niet versierd.

Prof. Fred. Olsen sprak over "Arawak diggings in Antigua." Spreker groef 200.000 scherven op uit verschillende vindplaatsen, waarop veel beeldjes en gezichten werden aangetroffen. Ook cassave-bakplaten met twee lange opstaande aanvatsels zijn gevonden. Volgens de radio-carboon datering was dit Arowakse materiaal gemaakt en gebruikt omstreeks 500 jaar v. Chr.

Prof. William G. Haag (Univ. of Louisiana) gaf in een voordracht (met color-slides) zijn ervaringen weer over een onderzoek op St. Lucia. Daar waren de Arowakken nederzettingen overheersend. De Indiaanse restanten werden tot 2 m diepte gevonden in zandduinen die 100 m van de zee lagen. Er lagen potscherven en stenen voorwerpen. Er werden ook potten aangetroffen met drie vrij lange poten er onder, die niet mooi waren afgewerkt. Vermoedelijk was dit Caraïbs materiaal. De methode van onderzoek kwam neer op het maken van series, vandaar de benaming 'Seriation', en bestond uit het afsteken van een kubieke halve voet grond, die na drogen werd uitgezeefd. Het zo verkregen materiaal werd in monsterzakjes gedaan en later gesorteerd "in a single subject of pottery" in diverse hoogten van het totale profiel. Zo krijgt men een goede stratigrafie met nauwkeurige series die onderling veel vergelijkingen toelaten. De methode is echter alleen in grote profielen toe te passen.

Op deze wijze werden in St. Lucia in de diepere lagen potscherven met lijnen-decoratie gevonden. Er lagen ook veel gekleurde scherven, wit en rood, terwijl wit, rood en zwart alleen in de diepste lagen voorkwam. Op meer dan 2 m diepte trof Prof. Haag rood gekleurde potscherven aan met uitsteeksels erop, terwijl rood en zwart gebandeerde tekeningen op de potscherven in dezelfde laag te vinden waren. De figuurtjes op het bakwerk liepen in stijl van Arowakken en Caraïben door elkaar. In sieraden van schelp gemaakt, kwamen gestyleerde kikkerfiguren voor.

Merkwaardig en typisch waren 'potsets' of 'potstands' van bakwerk

als een pot zonder bodem met een nauwe halsopening, waarbij de buik in een bijna scherpe hoek overging in de hals.

In de profielen was van boven naar beneden geen verschil in de voedselresten (botten van dieren) te zien. Er lagen veel landslakken tussen en slechts tien grote zeeslakken ('Conchus'), terwijl het strand er vol mee lag.

Potscherven waren veel talrijker dan de stenen voorwerpen. Er werd een skelet gevonden in zittende houding met het hoofd voorovergebogen.

De conclusie van Prof. Haag was dat in St. Lucia bepaalde elementen in de verschillende vindplaatsen vergelijkbaar zijn, maar dat Arowakken en Caraïben zich niet goed laten onderscheiden.

In zijn tweede voordracht over "Comparison of so-called Carib sites in the Lesser Antilles" zette Prof. Haag de bijzonderheden uiteen die hem bekend zijn geworden van de zg. Caraïben nederzettingen in Martinique en St. Lucia. Hij vond vindplaatsen met schelpen en nederzettingen zonder schelpen. Er bestond ook verschil in pottenbakkers-werk tussen beide typen. Dit wijst op twee verschillende culturen of op een differentiatie van een cultuur. Het type met schelpen en ruw aardewerk wordt Caraïbs genoemd (als ook aangenomen door Père Pinchon). Prof. Haag is niet zeker of dit wel Caraïbs is. Nederzettingen van dit type zijn gevonden in Martinique, Guadeloupe en Antigua enerzijds en in St. Lucia, St. Vincent en vermoedelijk ook in Noord Trinidad anderzijds. Typisch is ook dat er veel scherven aan de oppervlakte liggen (b.v. in Paquemar in Martinique, dat tijdens een excursie bezocht werd), terwijl de plekken weinig boven zee-niveau liggen en niet dieper dan 1 m onder het oppervlak gaan. Onder het pottenbakkerswerk zijn open schalen met vingerafdrukken op de rand zeer typisch, evenals cylindrische 'potstands'. (Hetzelfde is mij van de Hertenrits uit Suriname bekend). Er komen ook cassavebakplaten (griddles) in voor, hetgeen duidt op teelt van cassave. Gebruik van zeeproducten als voedsel (van de koraalriffen o.a.), blijkt uit de vele zeeschelpen. Ook hier zijn kookpotten met drie pootjes gevonden, alsmede platte schalen met een cylindrisch handvat.

Op de scherven komt een versiering voor van ruwe en fijne lijnen en een arcering van schuine lijnen (criss-cross stripes) en brede strepen parallel in ronde bogen getrokken. Onder de kopfiguren is de leguanenkop kenmerkend, maar er komen geen 'coffee beans' als ogen in voor. Ook driehoekige huidstempels (bodystamps) met ronde concentrische figuren zijn aangetroffen en kraalvormige gewichten voor de spindels (spindelwhorls). De stenen bijlen in deze nederzettingen zijn van het ronde type als voorkomend op de Kleine Antillen, of behoren tot de schouderbijlen (winged or eared axes) ook bekend van Suriname. De verschillende voorwerpen wijzen volgens Prof. Haag op diverse stadia van ontwikkeling of op een meerdere malen plaats gehad hebbende migratie.

Prof. Ripley P. Bullen (State Museum, Gainesville, Florida) deelde een en ander mede over zijn opgravingen in de noordelijke Kleine Antillen in zijn voordracht over: "The Cupecoysite in St. Marteen, a comparison of its potteries with that from the Virgin Islands and Antigua." Spreker zag een samenhang tussen de zg. Caraïbse nederzettingen in Martinique en die op Saba, St. Eustatius en St. Maarten. Archeologisch gesproken ligt de grens van de Grote en de Kleine Antillen tussen Puerto Rico en de Virgin Islands. Op de Virgin Islands en Antigua zijn ook platte schalen met een versiering op de rand van indrukken van vingertoppen gevonden

als te Paquemar in Martinique. Voorwerpen gemaakt van 'greenstone' worden algemeen gevonden in de Grote Antillen en ten dele ook in de Kleine Antillen. Het is mogelijk om deze steensoorten te analyseren en zo de handelswegen vast te leggen. Prof. Bullen wil aantonen dat de oudste lagen als gevonden in Martinique, op een jonger niveau zijn terug te vinden in St. John en St. Thomas. Dit zou op een migratie vanuit het Zuiden wijzen.

In een tweede voordracht behandelde Prof. Bullen de vondsten van "A preceramic workshop at Krumbay in the Virgin Islands" waarin geen aardewerk maar alleen stenen voorwerpen van een primitief type werden aangetroffen. Het zijn restanten van de oudste bewoners die vermoedelijk geen Arowakken waren, maar wellicht via de Grote Antillen uit Florida van het Noordelijk Amerikaans continent gekomen zijn.

Prof. Irving Rouse (Yale University, New Haven Conn. U.S.A.) gaf in zijn voordracht "The Development of Precolumbian art in the West Indies" een overzicht van zijn onderzoekingen op de Grote Antillen. Het pottenbakwerk geeft de cultuur aan, bedreven door vrouwen; de stenen voorwerpen demonstreren de kunst van de mannen. De Arowakken waren godsdienstige mensen en zij maakten ook rituele stenen voorwerpen. Zulke stenen zijn niet alleen in de Grote Antillen gevonden maar ook in de Kleine Antillen. Deze 'art in stone' is door de komst van de Caraïben op de Kleine Antillen afgekapt, maar is op de Grote Antillen blijven bestaan omdat de Caraïben niet zover noordelijk zijn doorgedrongen.

Stenen voorwerpen hebben het bezwaar dat ze moeilijk te dateren zijn. Op de grote Antillen zijn vier perioden te onderscheiden: de oudste bevat alleen stenen voorwerpen en geen aardewerk. Periode twee, drie en vier geven de Arowakse culturen te zien in volle ontwikkeling, hoger dan op de Kleine Antillen voorkomt. Het begin van periode vier lag omstreeks 1100 of 1200 jaar n. Chr. en viel samen met de inval van de Caraïben op de Kleine Antillen. De vindplaatsen van de eerste twee perioden liggen alle langs de kust, terwijl die van drie en vier ook in het bergachtige binnenland gevonden worden. Men neemt aan dat dit als bescherming tegen de overvallen van de Caraïben is gedaan.

In een latere bespreking kwamen Prof. Rouse en Père Pinchon tot de conclusie dat in Martinique twee culturen te onderscheiden zijn die door Père Pinchon zijn aangeduid als:

(1) Arowak in 2 facies
  a_1 Marigot, St. Marie (= periode 2 van Rouse in Puerto Rico)
  a_2 Vive
(2) Caraïb in 2 facies
  b_1 Belleville en St. Lucie (= periode 3 van Rouse in Puerto Rico)
  b_2 Paquemar en St. Lucie

Volgens Rouse kwamen de bewoners van periode 2 in Puerto Rico via de Kleine Antillen, terwijl in periode 3 pottenbakkerswerk is gevonden dat van de Kleine Antillen afkomstig kan zijn. In periode 4 is dit echter niet meer het geval.

Veel zal met C 14 analyses (radio-carboon dateringen) moeten worden aangevuld om vergelijkingen mogelijk te maken.

Monsieur Edgar Clerc bracht in zijn voordracht "Sites précolombiens à sépulture à la Guadeloupe" de resultaten van zijn archeologisch onder-

zoek op dit eiland naar voren. Spreker onderzocht twee vindplaatsen van oud-Indiaanse nederzettingen aan de noordkust, waar koraalbanken met ondiep kalm water voorkomen en lagunes met hogere plekken voor woonplaatsen en landbouw gevonden worden.

De resten lagen van 1.50 – 3 m diep. Clerc kon daarin drie horizonten onderscheiden, die van beneden naar boven als volgt gekenmerkt zijn:

(1) bakwerk met veel dierenkoppen (zoömorphisch) en mensenkoppen (anthropomorphisch) als versiering;

(2) bakwerk met krasfiguren en potscherven in drie kleuren wit, rood en zwart, en tevens platte schalen en borden en waterkruiken met kleine tuit;

(3) ruw aardewerk zonder versiering (jongste laag).

Er werden ook drie-puntstenen gevonden (onversierd) zoals bekend van de Grote Antillen. Urnen en skeletten kwamen voor in alle lagen. De skeletten in de 1e en de 2e laag lagen gestrekt en waren bedekt met zand. Volgens berekening naar een scheenbeen, moet de persoon in kwestie ca 1.70 m lang zijn geweest. De meeste beenderen waren door kalk aan elkaar gekit.

De skeletten in de 3e laag werden in verschillende standen gevonden, o.a. zittend met een bord als een chinese hoed op het hoofd. Deformatie van de schedel komt voor met een gelaatshoek van 110^0 (in plaats van 94^0).

Uit deze waarnemingen bleek met hetgeen reeds ter tafel was gebracht door Père Pinchon en Prof. Haag, dat aansluiting met Martinique en met St. Lucia duidelijk was en dat contact van de vroegere bewoners van Guadeloupe met de Grote Antillen moet hebben bestaan, gezien de aanwezigheid van de driehoekige puntstenen. De skeletvondsten betekenden een extra aanwinst.

Père PINCHON vestigde in zijn voordracht over "Originalité de quelques îles dans le travail de la pierre polie" de aandacht op de specialiteit van bijna elk eiland voor wat betreft het voorkomen en de vorm van stenen voorwerpen. In Martinique zijn weinig mooie stenen voorwerpen gevonden, maar in St. Lucia en op Guadeloupe komen ze veel voor. Ze zijn daar niet alleen tussen potscherven gevonden in de woonplaatsen langs de kust, maar ook in het midden van het eiland zonder dat er potscherven bij lagen. Voor St. Lucia is een grote stenen bijl rechthoekig van vorm met brede 'schouders' zeer typisch. Hetzelfde type is niet noordelijker, maar wel zuidelijker op St. Vincent teruggevonden. Eveneens typisch voor St. Lucia is een petaloïde bijl van 'greenstone' van 12 tot 20 cm lang, maar ook kleinere uitgaven tot 5 en 6 cm lang, mooi gepolijst, zijn daar aangetroffen en werden misschien als amuletten gebruikt. Iets dergelijks is ook op Martinique gevonden.

Op de noordelijke eilanden van de Kleine Antillen tot St. Maarten zijn een soort tomahawks van steen gevonden. Op St. Kitts zijn veel halve manen van vulkanische steen aangetroffen. In Martinique kent men van de Mont Pelée kralen van amethyst, terwijl op Antigua ook veel stenen kralen gevonden zijn. Zo geeft iedere streek zijn eigen specialiteit op het gebied van stenen voorwerpen te zien. Het feit echter dat op de Kleine Antillen geen ruwe onafgewerkte stenen bijlen zijn gevonden, zou ook kunnen wijzen op een ruilhandel van het continent. In het laatste geval zou dit petrografisch te traceren zijn.

In mijn voordracht over "Arowaks in the prehistory of Surinam" (toegelicht met color-slides), had ik gelegenheid om de vondsten van de Hertenrits in Nickerie te behandelen en gegevens over andere vindplaatsen van Arowakken in het kustgebied naar voren te brengen. Uit het bakwerk bleek de verwantschap met het Arowakken materiaal van de Antillen. In tegenstelling echter met de Antillen nam de versiering van het bakwerk van de oudste naar de jongste lagen toe. Ook de platte schalen met vingertop-indrukken op de rand (als bekend van St. Lucia en Martinique) en cylindervormige 'potsets' zijn hier gevonden, echter geen potten met 3 voetjes. De pot-oren en pot-aanvatsels zijn in de jongere lagen dikwijls versierd met dierkopjes en mensengezichten welke *in* de pot kijken.

Half of weinig bewerkte stenen van kwarts lagen er veel, maar gaaf afgewerkte stenen bijlen en klopstenen weinig. De bijlen waren van het petaloïde en het gevleugelde type. Een enkele fraai gepolijste kikkerfiguur van 'greenstone' is hier eveneens gevonden. Van de grote zeeslak *Melongena melongena* zijn een aantal kleine sieraden en mesjes gemaakt.

In de Hertenrits zijn een paar menselijke skeletten gevonden die gestrekt op 60 cm diepte lagen, het hoofd met een schaal of pot afgedekt. De lengte van deze mensen was 160–165 cm en hun schedel behoorde tot het brachycephale (ronde) type (op Guadeloupe, Curaçao en Aruba waren de schedels van het longicephale (= dolichocephale, lange) type).

Naast de bijzonderheid dat de Hertenrits een opgeworpen terp in de uitgestrekte klei-zwampen is, zijn landbouwbedden van 10–100 m lengte en 5 m breedte – zoals gevonden rondom de Hertenrits tot een afstand van 5 km – een onbekend verschijnsel op de bergachtige Antillen. Radio-carboon analyses hebben uitgewezen dat de Hertenrits 1200–1050 jaren geleden bewoond is geweest.

In mijn tweede voordracht heb ik de 'Koriabo-phase' van de Caraïben behandeld. De meeste vindplaatsen van vroegere bewoning in Suriname behoren tot deze groep. Ze worden gevonden op de ritsen in het kustgebied, op de zandsavannen en langs de hogere rivier-oevers in het binnenland. Verkeer te water heeft plaats gehad over de grote rivieren en over de boskreken. Van kustvaart is niets bekend.

Het pottenbakkerswerk is te herkennen aan de lijnversieringen, door ingekraste figuren en aan het appliqué-werk met 'coffee beans' en andere ornamenten, die op de buitenkant van de potten

aangebracht werden. De aanvatsels waren ook met dierkoppen versierd; de gezichten kijken echter naar buiten en niet in de pot zoals bij de Arowakken. Sierkommen hebben een gelobde rand die naar buiten is uitgebogen en aan de binnenkant met lijn- en streepfiguren is versierd.

De modellen van de kookpotten zijn zeer typisch; ze hebben nl. een kleine bodem, een sterk divergerend buikgedeelte en een rechtstandige hals met wijde opening, de rand bijna rechthoekig naar buiten omgebogen. Over het algemeen is dit bakwerk veel dunner dan dat van de Arowakken. Wel komen dikke bakplaten voor, die gediend hebben voor het bakken van cassavebrood. Als verschralings-middel gebruikte men bij het bakken scherp zand.

De Koriabo Indianen gebruikten veel stenen voorwerpen zoals stenen bijlen in rechthoekige, afgeronde en petaloïde modellen, wrijf- en klopstenen, maalstenen voor het kneuzen van palmpitten, beitels en slijpstenen. Deze zijn uit verschillende steensoorten gemaakt, met een voorkeur voor dioriet, 'greenstone' en graniet. Een enkele maal zijn sierstenen van jade in de vorm van een kikker of een vis gevonden. Deze moeten zijn geïmporteerd, wellicht uit het Amazone-gebied, omdat jade in Suriname slechts in kleine adertjes gevonden wordt. Kralen van kwarts zijn ook bekend. Sieraden van schelpen echter niet.

Met behulp van de radio-carboon (C–14) analyses is komen vast te staan dat de Koriabo-phase in Suriname ruim 1800 jaren heeft bestaan, want de oudste dateringen waren van ± 2300 jaren en de jongste van ± 500 jaren.

Door hetgeen ik op de tentoonstelling zag van zg. Caraïbs aardewerk en bijbehorende stenen voorwerpen van de Kleine Antillen, speciaal van Martinique, werd het mij duidelijk dat dit materiaal in geen enkel opzicht aansluiting te zien geeft met het Caraïbse materiaal van de Guyanas. De mening dat de Caraïben van de Guyanas over zee langs de kust naar het Westen zouden zijn getrokken met wind en stroom mee tot de Antillen eilanden waren bereikt, blijkt een fabeltje te zijn dat op geen enkel archeologisch bewijs steunt. De Caraïben, indien ze het inderdaad zijn geweest die de raids op de Arowakken-bevolking van de Antillen hebben uitgevoerd, zijn naar mijn mening niet van de Guyanas afkomstig, doch van elders, misschien uit het Orinoco gebied of uit westelijker Venezuela. Het zg. Caraïben materiaal van de Kleine Antillen komt veel meer overeen met de voor-

werpen van de Hertenrits dan met de restanten uit de Koriabo-phase. Het was ook de mening van de Amerikaanse onderzoekers Prof. Haag, Prof. Rouse, Prof. Bullen en Prof. Olsen, die ik tijdens de conferentie en bij de rondgang door de tentoonstelling over deze kwestie gesproken heb, dat het zg. Caraïben materiaal van de Kleine Antillen en speciaal van Martinique (Paquemar) eerder een vorm van Arowakken materiaal voorstelt dan van Caraïbs materiaal. Men had echter weinig ervaring met het Caraïben type, omdat dit een zaak is van het tropisch Zuid-amerikaanse continent.

De invloed van de Caraïben op de archeologie van de Kleine Antillen is hiermede niet duidelijker geworden. Integendeel, het hele probleem is in de lucht komen te hangen en zal alleen door nauwkeurig archeologisch onderzoek van de basis-eilanden en van de kust van Venezuela vaste grond onder de voeten krijgen. Wij volgen daarom met grote belangstelling het onderzoek van Prof. Rouse en Prof. Cruxent van Caracas, dat thans langs de kust van Venezuela tegenover Trinidad wordt uitgevoerd naar de nederzettingen van de oudste bewoners van dit gebied

Interessant waren ook de opmerkingen van Dr. M. J. A. Bullbrook, Curator van The Royal Victoria Institute Museum Port-of-Spain, Trinidad, die in de slotzitting meedeelde dat Trinidad alleen bewoond is geweest door Arowakken en dat de sporen van Caraïben niet duidelijk zijn, zo niet geheel ontbreken.

Er zijn geen planken met steentjes gevonden als gebruikt om cassave te raspen (zoals nu nog bij de Bovenlandse Caraïbse Indianen in Suriname gebeurt). De banaan is ingevoerd en werd niet oorspronkelijk door de Indianen gebruikt. Er is ook enig verschil in voedsel (zeeschelpen) te zien o.a. in twee dicht bij elkaar gelegen oud-Indiaanse nederzettingen in het Zuiden van Trinidad, waarbij in de ene (Palo Seco) veel *Neritina* en *Cyrena* en in de andere (Erin) weinig *Neritina* en veel *Cyrena* te vinden waren. De eerste plek is ouder dan de tweede. Een skelet in Erin lag op een zijde en was niet in zittende houding gevonden zoals in St. Lucia (Haag) en in Guadeloupe (Clerc). In Erin werd ook een prachtige pot aangetroffen in de vorm van een mensenkop en een lamp als een platte pan met een tuit. Dr. Bullbrook heeft critiek op de radiocarboon-dateringen en twijfelt aan de betrouwbaarheid. Hij zag graag een chemisch en spectografisch onderzoek van de verfstoffen en wil hulp laten bieden door specialisten bij het anatomisch onderzoek van skeletten.

Mr. Neville CONNELL, Directeur van het Barbados Museum, gevraagd naar zijn mening over het voorkomen van Caraïben in Barbados, deelde mede dat de Arowakken door de schepelingen ook Caraïben genoemd werden. Het archeologisch onderzoek in Barbados heeft tot nu toe alleen Arowaks materiaal voor den dag gebracht met veel werktuigen en sieraden van zeeschelpen gemaakt.

Prof. ROUSE vestigt de aandacht op enkele typische stenen voorwerpen van de Grote Antillen die ongelijk verspreid over de Kleine Antillen zijn teruggevonden en in Trinidad niet in de 'middens' of oude vestigingsplaatsen werden aangetroffen, maar incidenteel aan de oppervlakte.

Ik was het ook geheel eens met de uitspraak van Prof. HAAG in de slotzitting van het congres dat het te vroeg is om definitieve conclusies te trekken, omdat we nog te weinig in detail kennen om vergelijkingen te maken.

Terecht wees Père PINCHON op onze leemte in kennis aangaande de verschillende eilanden, zoals Dominica, St. Kitts enz., waar het archeologisch onderzoek nog moet beginnen. Men moet niet alleen een studie maken van de potscherven, potten en stenen voorwerpen, maar men moet ook de nederzettingen en vindplaatsen zelf in het onderzoek betrekken. Tot nu toe is aan dit veldwerk te weinig aandacht besteed.

Van Amerikaanse zijde werd vooral aangedrongen op een datering met C-14 analyses om ouderdomsbepalingen te krijgen voor een vergelijkbare tijdsindeling.

Aan het einde gekomen van de besprekingen voelde een ieder die aan dit congres had deelgenomen, dat er stellig iets goeds bereikt was. Er was een overzicht verkregen van de huidige stand van het archeologisch onderzoek op de Kleine Antillen en op het aangrenzende gebied. Er was persoonlijk contact gemaakt tussen de onderzoekers in een vriendschappelijke sfeer, die de gedachtenwisseling tijdens de discussies en in gesprekken ten goede kwam. Er was door de gastvrijheid van de leden van het Historisch Genootschap in Martinique gelegenheid geboden om tijdens twee excursies een indruk te krijgen van het eiland en van de archeologische vindplaatsen die veel verduidelijkten van wat aan de conferentie-tafel daarover in theorie was medegedeeld.

Met veel enthousiasme was de tentoonstelling in elkaar gezet die een uniek overzicht gaf van het Oud Indiaanse materiaal van de Kleine Antillen.

Al dit werk had resultaat gehad en kon niet in een afscheid met een slok champagne worden weggespoeld. Het moest worden voortgezet, daar was men het unaniem over eens. Het werd in een resolutie van de delegatie van Trinidad tot uiting gebracht met de volgende woorden:

"Be it resolved that in view of the need for correlating archaeological discoveries both in the Antillean islands and in the Mainland, and the obvious need for the closest collaboration between the participating units of this congress which is representative of the countries of the New World, that there be constituted an association of all archaeological interests in these parts, which may be known as the INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR CARIBBEAN ARCHEOLOGY and that this council shall call upon the United Nations to accept it as a duly constituted international body, under the arm of UNESCO to fulfil its worthy purposes."

Het ligt in de bedoeling om elke drie jaren op een van de Antillen eilanden bijeen te komen, teneinde van de jongste ontwikkelingen op archeologisch gebied op de hoogte te blijven, het werk te stimuleren en eventuele richtlijnen te kunnen uitzetten. Moge de oprichting van deze 'association' het succes van dit eerste congres bestendigen.

SUMMARY

THE FIRST INTERNATIONAL CONGRESS FOR STUDY OF THE PRE-COLUMBIAN CULTURES IN THE LESSER ANTILLES

The 'Premier Congrès international d'Études des civilisations précolombiennes aux Petites Antilles' was held in Martinique from 3rd to 8th July, 1961. Its theme was: the influence of the Palaeo-Indian population of Arawaks and Caribs on the Lesser Antilles. The congress was attended by over 130 people, including about 30 non-Martiniquais.

It was found that the articles discovered in the Lesser Antilles showed close similarities to each other, but that each island could point to objects peculiar to itself. Study of potsherds revealed no clear distinction between the products of Arawaks and those of Caribs. The numerous discoveries in Trinidad relate only to Arawaks. Comparison with Suriname revealed that the Arawak objects found showed a connection with Venezuela and the Antilles, but that the relics of the former Caribs showed no connection with the Caribbean region. The story that the Caribs of the 'Wild Coast' drove out and replaced the Arawaks in the Antilles has not been proved archaeologically.

It was proposed that an International Association should be formed with the object of promoting study of the archaeology of the Caribbean area, inter alia by holding a congress on one of the islands every three years.

BIBLIOGRAFIE

SEPARATE PUBLICATIONS

(31)
Continued from *Nieuwe W. I. Gids 40*, p. 171–183. – Publications not seen by the compiler of this incomplete bibliography are not included. – The existence of a summary is indicated by a translation of the title.

AAFJES, BERTUS: *Maria Sybilla Merian*, 4th impr. J. M. Meulenhof, De Ceder, 1956, 31 pp., 3+1 (cover) col. pl. excl.
Poetry. – 1st edn. 1946; 2nd 1947; 3rd 1952.

Addresses to the Opening Session 5th Inter-Guiana Geological Conference. Georgetown 1959, 11 pp.

ADHIN, JAN HANSDEW: *Development planning in Surinam in historical perspective* (*with special reference to the Ten Year Plan*). Diss. Groningen 26. VI. 1961, xii + 215 pp., 3 graphs.

AHLBRINCK CssR, W. & DONICIE CssR, A.: *Ondrofeni sa leri ju.* Vertellingen in het Neger-Engels met vertaling in het Nederlands. *Tori's II.* Varekamp & Co. Paramaribo, dd. Oct. 1958, 73 pp., ill. cover.

All Colors Co-Operation. The Voice of European Overseas Territories. Uitgave 'Abuwa' – Europe's America. West-Indians – Africans and Asian-Voice. Headoffice: Cooperation for Intercontinental Social Economic Development. Editor-Dir.: H. FAVERUS. Eerste Jaargang no. *4*, 18 pp. 27 × 20 cm, ill. (1960?); vol. *5*, *6*, *7*, *8*, *9* and (leaflet) *10. Special issue 1960*, 22 pp. 37 × 27 cm.

Alle Hens, Maandblad der Koninklijke Marine, Aug. 1961, *Suriname en de Nederlandse Antillen*, p. 1–21, 29 figs. – Text and ill. adapted from *Marineblad*, Dec. 1960.

Almanaque de Curaçao para el año de 1961. Compilación de W. M. HOYER Succ. Ed. 41. Curaçao, (1960), 100 pp., portr.

AMSON, F. W. VAN: *Bodemonderzoek naar de oorzaken van groeiverschillen bij cacao op de plantages De Maasstroom en Berlijn.* Meded. Landbouwproefsta. Sur. 23, 1961, 44 pp. (22) figs.

A.N.: *El unico religion berdadero.* Uitgave: Boekcentrale Aquinas, Curaçao, 40 pp. 16½ × 11½ cm.

An essay on journalism and freedom of the press versus corrupt government. Published by Chuchubi, Aruba, July 1960, 23 pp. 20 × 13½ cm.

Antillen-nummer. Ons Zeewezen *50*, no. *1*, Jan. 1961, 84 pp. (abt. 36 pp. text) 27½ x 20 cm, 45 phot., col. cover excl.

Haven van Curaçao (p. 23–24, 26). Taak van de Koninklijke Marine (27, 29–30). Korps Mariniers en Nederlandse Antillen (31, 33, 35). Curaçao en de olie (37, 39, 41). M.S. Antilia (42–43, 45). De K.L.M. in "de West" (47). Enkele scheepvaartagenten op Curaçao (49–52). Verlangen naar een sneeuwstorm (53–54). Havens van Aruba (55, 57–59). Nederlandse Antillen als knooppunt van scheepvaartwegen (61–63). Scheepsbouw en industrie in de Nederlandse Antillen (65–67).

APPELMAN, H. & DIRVEN, J. G. P. & TJONG A HUNG, A. R.: *Het Melkveeproefbedrijf op de Landsboerderij. Verslag 2e halfjaar 1958*. Versl. rapp. Dep. L.V.V. Sur. 42, 1960, iv + 12 + (19) pp. mimeogr.

Aruba Netherlands West Indies. Aruba Tourist Bureau, York Litho Miami, [folder] 12 pp. 20½ × 23 cm., col. ill.

Aruba, shopping fiesta, sunbeach siesta. Streetmap. Caribpress Advertising, Aruba Printshop, [folder] 24 pp. 21 × 9½ cm.

Aruba this week. A lodge publication. Edited by NANCY L. MAC EACHERN, Aruba Caribbean Hotel. Vol. *1*, No. *14*, 22. IV. 1961, 6 pp. 30½ × 22½ cm.

Aruba tourist, commercial and industrial guide. Guía turística comercial e industrial de Aruba. Year 2. No. 2, July 1960, 10,000 copies. Daal's Pub. & Trad Co.; FRANÇOIS CITROEN ed.; General Printing Co., Aruba (not for sale), 100 pp. 21 × 15 cm, ill.

AUBLE, HELEN LOWE: *Caribbean Vacationlands. Winter 1960–1961*, Volume 10a. Caribbean Publications, St. Thomas, 130 pp. 21 × 13½ cm, ill.

Neth. Antilles p. 50–62, and p. 11, 14 (col. fig.); Surinam p. 37–38.

BASHIR, G. A.: *Was Jezus God of mens?* Surin. Islam. Vereen. Paramaribo, (1959), 16 pp. 19 × 14 cm.

Begroting van de Nederlandse Antillen voor het dienstjaar 1961. Staten van de Nederlandse Antillen. Zittingsjaar 1960–1961–17. Curaçao, 193 + 57 + 2 + 4 pp. 25 × 32½ cm. *Begroting ... 1962*. Zittingsjaar 1961–1962–29. 195 + 47 + 2 + 4 pp.

BEKENDAM, J.: *Inductie van mutaties bij rijst door röntgenbestraling*. (X-ray induced mutations in rice.) Diss. Wageningen 13. I. 1961, viii+ 68 pp., 14 graphs. – Also in *Meded. Landbouwhogeschool Wageningen 61*.

BERG, H. VAN DEN: *Tragedia di e boto "Gladys". 19 dia riba laman cu hamber, sed y solo abordo di "Gladys"*. Drukkerij Scherpenheuvel (Curaçao), (1961), 39 pp. (incl. 10 pp. adv.).

BIASUTTI, RENATO: *Le razze e i popoli della terra*, Vol. *IV*. Unione tipografico – Editrice Torinese, 1959.

America, p. 271–738, ill. – R. BIASUTTI: I popoli degli istmi e delle Antille, p. 501–522, fig. 378–390. – JOSÉ IMBELLONI: Gli Amazzònici, p. 609–648, fig. 455–487, col. pl. X excl.

Billiton-Maatschappij 1860–1960, see: KAMP.

Boekenweek Aruba 6 t/m 10 juni 1961. Aruba Drukkerij N.V., 1961, 23 (32) pp., ill.

Boekenweek Curaçao 1961. N. V. Paulus Drukkerij; Comité Boekenweek Curaçao 1961, Programmaboek Boekenweek Curaçao 1961, 26 mei – 3 juni. 24 (32) pp. 29 × 22½ cm, ill.

BOND, JAMES: *Birds of the West Indies*. With colour illustrations by DON R. ECKELBERRY and line drawings by EARL L. POOLE. Collins, London, 1960, 256 pp. 12½ × 19 cm, 186 figs., 8 col. plates excl.

BRAASEM, W. A.: *Sprookjes van Noord- en Zuid-Amerika*. Ill. by H. DE VOS. C. P. J. van der Peet, Amsterdam, (1956), 208 pp.
Negro stories from Surinam (p. 125–139) and Curaçao (p. 175-182).

BRENNEKER, Pater V. *Leketé minawá. Cantica dje dushi tempu bieuw*. Boekhandel St. Augustinus, Curaçao.
23 Curaçao 'songs from the good old days'.

Brits Guyana en Frans Guyana. Landen documentatie ten dienste van het onderwijs in de aardrijkskunde, no. *29*. Kon. Inst. v. d. Tropen, Amsterdam, 1960, 25 pp., fig.

BUISONJÉ, P. H. DE & ZONNEVELD, J. I. S.: *De kustvormen van Curaçao, Aruba en Bonaire*. (The coasts of Curaçao, Aruba and Bonaire.) Uitgaven Natuurwet. Werkgroep Ned. Antillen, No. *11*, 1960, 24 pp., ill. – From *Nieuwe W. I. Gids 40*.

Bulletin No. *74*. *Landbouwproefstation in Suriname*, April 1957, 210 pp., ill., folding maps. VAN DER VOORDE, Soil conditions . . ., diss. Wageningen. *Bulletin 77*, June 1961, (10) pp., 2 pls. excl. VAN HOOF, from *T. Plantenziekten 65*; DIRVEN & VAN HOOF, from *T. Plant. 66*.
Bulletin 78, May 1961, (13) pp., 3 figs. VAN AMSON, from *SL 9*.

Bunitesa den secura. Schoonheid van een droog klimaat. (Drought's beauty.) Willemstad, maart 1961, (28) pp. 16½ × 25 cm, 10 phot.
Guide to Brother M. ARNOLDO's exhibition of photographs.

BUTNER, C.: *Goud in het Slangenbos*. 'Oerwoud Serie' Van Goor Zonen, Den Haag, 152 pp., ill. by TILLY DALTON, map. [Boy's book.]

Centrale Bank van Suriname. Verslag over 1957, Paramaribo, (1958), 119 pp., 24 × 16 cm, folding table excl. [1st report] – *1958*, (1959), 147 pp. – *1959*, (1960), 153 pp. – *1960* (1961), 157 pp.

CITROEN, F., see: *Aruba tourist guide*.

COOMANS, H. E.: *Jaarverslag 1959 Stichting Wetenschappelijke Bibliotheek*. Willemstad, 1960, 19 pp. 21 × 14 cm mimeogr.

Culturele Kroniek. Cultureel Centrum Curaçao, Curom, Curaçaosche Kunstkring, Filmliga Curaçao, Wetenschappelijke Bibliotheek. Printed by Cur. Courant N.V., Curaçao. *Eerste Jaargang* no. *1*, May 1961, 32 pp. 29 × 21 cm, cover excl., ill. – *2*, June – *3*, July.

Current Caribbean Bibliography 8, 1958. Car. Comm., Puerto Rico, 1961, viii + 90 pp. 23½ × 17 cm. An annual review of bibliography. Cumulative issue 1954–1958. – IRMA HANNAYS ed.

De Bonte Vlinder 1961. [Calendar] Paramaribo, (1960), 1 + 12 pp. 32 × 22 cm.

DEBROT, COLA: *Mijn zuster de negerin*. Literaire pocketserie no 63, Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam, 1961, 85 pp. 18 × 10½ cm.

De Curaçaosche Bank. Verslag over het jaar 1959. (Curaçao, 1960), 59 pp., 2 folding tables excl.

De Heilige Profeet Mohammad s.a.w. (*korte levens beschrijving*). Surin. Islam. Vereen. Paramaribo (1956), 57 pp. 18 × 14 cm., fig.

De Islamietische vrouw en haar recht. Surin. Islam. Vereen. Paramaribo, (1957), 20 pp. 20 × 14 cm, fig.

De Nederlandse Antillen en Nederland. Economische Voorlichting No. 9, 3. III. 1961, 48 pp. incl. abt. 22 pp. adv.

De Nickeriaan, Orgaan van de Nationale Vereniging "Nickerie Vooruit." *Jubileum nummer*, 20e Jaargang, 4. VI. 1961, 30 pp. 34 × 22 cm mimeogr. 4 pp. with 7 phot. excl.

De rechtsorde in het Koninkrijk der Nederlanden (*de basisregelingen*). Second rev. edition of Schakels S31/NA 26. Schakels *S 39/NA 32*, 1960, 192 pp. 22 × 16 cm.

De Slaventijd in Odo's. Een boekje over Suriname's heden en verleden. Samengesteld door het Bureau Volkslectuur. 'Creoolse Wijsheid' I. Radhakishun & Co, Paramaribo 1960, (ii) + 17 + (i) pp., ill.

De Surinaamsche Bank N.V. Aanvullend Verslag over het boekjaar 1955, (Paramaribo), 26 pp. 23½ × 15½ cm. – *Verslag 1956*, (1957), 45 pp., folding table excl.

De Vlag van de Nederlandse Antillen. The Flag of the Netherlands Antilles. La Bandera ... Bandera.... Regerings Voorlichtingsdienst Ned. Ant. (Curaçao), [folder] 6 pp. 22½ × 18½ cm, col. fig.

DIEKMANN, MIEP: *Anders is niet altijd beter*. Roman voor oudere meisjes. U.-M. "West-Friesland", Hoorn, (1954), 211 pp. Drawings by EMILE BRUMSTEEDE. [Girls'book, dealing with Curaçao.]

DIEKMANN, MIEP: *The Haunted Island*. London, Methuen & Co. Ltd. 1959. Translation of "De Boten van Brakkeput" by A. J. POMERANS, 119 pp.; ill. by JENNY DALENOORD. [Children's book, dealing with Curaçao.]

DONNER, WALTHER ROËL WILLIAM: *The financial mechanism of the Netherlands Antilles*. Diss. Amsterdam 23. VI. 1961, Uitgeverij Werto, Amsterdam, 196 pp. 30 × 21 cm photopr.

DROOGLEEVER FORTUYN, A. B.: *Age, stature and weight in Surinam conscripts*. Meded. Kon. Inst. v. d. Tropen 101, Afd. Cult. Phys. Anthrop. 44, 1952, 126 pp. 22 × 15½ cm photopr.

DU RY, C. J. & VAN HEEKEREN, H. R.: *Studies on the archaeology of the Netherlands Antilles*. I & II. Uitgaven Natuurwet. Werkgroep Ned. Antillen, No. *10*, 1960, 40 pp., ill. – From *Nieuwe W. I. Gids 40*.

Economic review Hollandsche Bank-Unie N.V., *Neth. Antilles.*, 27½ × 21 cm mimeogr. *127–128*, 1959, 5 + 6 pp.; *129–130*, 1960, 6 + 6 pp.; *131–132*, 1961, 6 + 6 pp.

Economische Voorlichting 55, no. 9, 1961, see: *De Nederlandse Antillen en Nederland*.

Economische Voorlichting Suriname. Uitgave van het Departement van Economische Zaken, Paramaribo. [Monthly economic report.] 27½ × 21½ cm mimeogr. *1*, Jan. 1954, no. *1*, 18 pp.; no. *2*, 15 pp.; no. *3*, 19 pp.; no. *4*, 17 pp.; no. *5*, 24 pp.; no. *6*, 20 pp., etc.; no. *12*, Dec., 25 pp. – *2*, Feb. 1955, no. *3*, 27 pp; no. *4*, 24 pp., etc.; no. *7*, 30 pp.; no. *8*, 29 pp.; no. *9*, 35 pp. – *3*, 1956, 12 nrs., abt. 25–30 pp. each; *4*, 1957, 12 nrs, 24–36 pp. each; Extra-nummer, 25 pp. – *5*, 1958, 12 nrs., 24–31 pp. each. – 29½ × 20½ cm, printed. *6*, no. *1*, jan. 1959, 23 pp. excl. cover; no. *2*, 15 pp., 15–23 pp. each. – *7*, 1906, no. *1–7*, 18–20 pp. each, 12 nrs.

Elmar 1950–1960. N.V. Electriciteits-Maatschappij 'Aruba'. Aangeboden aan onze verbruikers ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan. 30 + 30 pp. 30 × 21½ cm, ill. [Dutch – Papiamento.]

EVANS, CLIFFORD & MEGGERS, BETTY J. : *Archeological investigations in British Guiana*. Smiths. Inst. Bureau of American Ethnology, Bulletin 177, Washington 1960, xviii + 418 pp., 127 figs., 68 pls. excl.

FAVERUS, H.: *Persoonlijkheidsvormen in het Caraïbisch gebied en Afrika gezien in het licht der Westernisatie*. ABUWA, Sociaal-Economische Werkgemeenschap, Amsterdam, 1960, 33 pp.

FLORNOY, BERTRAND: *Jivaro. Onder de koppensnellers van de Amazone*. Scheltens & Giltay, Amsterdam, (1954), 223 pp., figs., 16 phot. on 10 pls. excl. Translated by J. F. KLIPHUIS from *Haut-Amazone*, Plon, Paris, 1939, 273 pp., 12 pls.
Plate opposite p. 17 of translation showing a *Surinam* Indian!

Fly Caribair to St. Maarten. Caribair, New York, 1960, [folder] 6 pp. col. litho 15½ × 9 cm.

FODOR, EUGENE (ed.): *Fodor's Guide to the Caribbean, Bahamas and Bermuda. 1961*. Fodor's Modern Guides, Inc., Printed in the Netherlands – Mouton & Co., The Hague, xvi + lxvi + p. 39–657, vignets, 25 maps & 12 city plans, many plates in colour and black and white excl., large folding map.
Surinam, p. 548–557 (by ALBERT HELMAN); Dutch West Indies, p. 592–623; plates facing p. 541 (col.), 612.

Foto-album van Curaçao 1837–1962, see: HARTOG, *Het verhaal der Maduro's*.

FRANKE, S.: *Anansie. De avonturen van Heer Spin in Suriname*. H. ten Brink's Uitgeversmaatschappij, Meppel, 158 pp. [Children's book.]

FREITAS, C. M. DE: *De Antilliaanse studerende jeugd in Nederland*. (Sittard, 1961), 36 pp. 27 × 21 cm mimeogr.

Gedenkboek Koninklijke Nederlandse Vereniging "Onze Vloot". Afdeling Curaçao 1907–1957. 71 pp. 24 × 15 cm, 51 figs.

Gedichten bekroond door het Prins Bernhard Fonds Suriname. Uitgegeven ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van Z.K.H. Prins Bernhard. (Paramaribo, 1961), Drukkerij Eldorado, 7 pp.

Poetry by M. A. SLORY, A. E. GILDS, W. GRIMMÈR, E. C. HUSBAND, and J. E. PONT in Surinam Vernacular.

GEIJSKES, D. C.: De expeditie naar de Tafelberg in 1958. *Schakels S 45*, Sept. 1961, p. 2–13, 4 phot.

Gids voor Moeslim-jeugd. Een korte samenvatting der Islamitische grondbeginselen. Vierde druk. Surin. Islam. Vereen. Paramaribo, (1955), 20 pp. 18 × 12 cm, fig.

GOSLINGA, C. CH. & NOORT, A. C. H. J. VAN & SJAK SHIE, H. E.: *Geschiedenis van Amerika I voor de middelbare school.* J. B. Wolters, Groningen, 1961, 159 pp.

GRAAF, H. J. DE (ed.): *Nederlanders over de zeeën. 350 Jaar geschiedenis van Nederland buitengaats.* 2nd edn. W. de Haan N.V., Utrecht, 1955, 260 pp. ill.

W. R. MENKMAN: Nederland in Amerika en West Afrika, p. 9–81, 9 pls. excl.

Ha-ki-ka-toes-swalaat. Surin. Islam. Vereen. Paramaribo (1954), 20 pp. 21½ × 13½ cm.

Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv. Auslandskunde. Literaturnachweis über die Gebiete Wirtschaft und Politik, Recht und Technik. Länder-Abteilung No. 12. *Karibische Inseln* T. 2: Europäischer und U.S.A.-Besitz. *1. Hälfte:* Das Gebiet im ganzen und Britischer Besitz; vi + 163 pp. *2. Hälfte:* Französischer und Niederländischer Besitz, Puerto Rico und Amerik. Jungfern-Inseln; v + 131 pp. 29 × 20½ cm mimeogr.

Niederländisch-West-Indien im Ganzen und Niederländische Antillen, ii + p. 27–48. Surinam (Niederländisch-Guyana), ii + p. 49–71.

HARTOG, JOH.: *Het verhaal der Maduro's en Foto-album van Curaçao 1837–1962 uitgegeven ter gelegenheid van het honderdvijfentwintigjarig bestaan van S.E.L. Maduro & Sons N.V. en opgedragen aan de Bevolking van de Nederlandse Antillen.* The Story of the Maduros and Photo Album of Curaçao 1937–1962 published on the occasion of the hundred and twenty-fifth anniversary of S.E.L. Maduro & Sons, Inc. D. J. de Wit, Aruba, (Jan.) 1962, 179 + (60) pp. 26½ × 19½ cm, ill.

HEINSDIJK, D. & HULSTER, I. A. DE & SNIJDERS, W. J. J.: *De inschakeling van het bos voor de economische opbouw van Suriname.* Nota... Paramaribo, Aug. 1950, 23 + (19) pp. mimeogr. 35 × 22 cm, 2 folding handcol. maps. – Note on *Activating the forest for the economical development of Surinam*, 5 pp. added.

HELMAN, ALBERT: *Caraibisch passiespel, in vijf acten met een proloog en epiloog.* N.V. Varekamp & Co. Paramaribo, 1960, 98 pp. 17 × 11½ cm, 15 plates excl.

Het Islamietisch Geloof. Surin. Islam. Vereen. Paramaribo, (1958), 36 pp. 19½ × 14½ cm.

Het verhaal der Maduro's, see: HARTOG.

HEYLIGERS, PETRUS CORNELIS: *Vegetation and soil of a white sand savanna in Suriname.* Diss. Utrecht 2. X. 1961, vi + (79) + (9) pp., 34 × 21½ cm

mimeogr., 5 loosely inserted tables & 31 separate maps in blue print, 27 phot.

To be published as vol. III, part 1 of 'The Vegetation of Suriname'.

HILGERS, JOHAN HERMAN CHRISTIAAN: *Pterygium on the island of Aruba.* Diss. Amsterdam 9. VII. 1959, 144 pp., drawings, 14 figs., 8 col. phot. excl.

Hollandsche Bank-Unie N.V. Jaarverslag 1959–1960, 46, Amsterdam, (Nov. 1960), 219 pp. 30 × 23 cm, ill. – *Jaarverslag 1960–1961*, 47, 1961, 180 pp.
Holland Bank Union. – Neth. Ant. *46* p. 64–77, 2 phot.; *47* p. 68–79, 2 phot. Surinam *46* p. 78–95, 2 phot.; *47* p. 80–91, 2 phot.

HOOGHIEMSTRA, E.: *Trainingscursus mond- en klauwzeer, Columbia, juni 1960.* Versl. rapp. Dep. L.V.V. Sur. 48, 1961, 43 pp. mimeogr.

Hotel and Casino Aruba Caribbean. Harris & Company Adv. Inc. Col. [folder] 12 pp. 23 × 10 cm.

HULSTER, I. A. DE: *Jaarverslag 1959 Dienst Landsbosbeheer Suriname.* (Annual report 1959 Forest Service Suriname.) (Paramaribo, 1960), 48 + xi (summary) + (26) pp. 27 × 21 cm mimeogr., 55 figs. on 32 pls. excl., cover picture. – *Jaarverslag 1960* (Annual report 1960) Paramaribo, 1961, ii + 61 + xiii (summary) + (19) pp. mimeogr., 72 figs. on 46 pls. excl., cover picture.

HUNGERFORD, H. B.: *The Corixidae of the Western Hemisphere (Hemiptera).* University of Kansas Science Bulletin 32, 1948, 827 pp., 111 pl. incl.

Also dealing with material from Surinam and Antilles.

HUSSON, A. M.: *De zoogdieren van de Nederlandse Antillen. Mammals of the Netherlands Antilles.* Uitgaven Natuurwet. Werkgroep Ned. Antillen, No. *12*, Dec. 1960. Nijhoff, 's-Gravenhage; Boekhandel Salas, Curaçao; viii + 172 pp. 19½ × 13 cm, 27 figs., 42 pls. & 4 maps excl.

Ibero-Amerikadag. Utrecht 19-X-1961. (Spaans, Portugees en Ibero-Amerikaans Instituut der Rijksuniversiteit te Utrecht), 2 vols., 13 + 38 pp. 20½ × 14½ cm photopr.

Discurso de S.A.R. el Principe de Los Países Bajos, p. 1–5; Discurso del Excmo. Sr. Dr. H. R. VAN HOUTEN, p. 10–11. – Dr. SILVIO ZAVALA, El Nuevo Mundo en los intercambios mundiales postcolombinos, p. 1–13; Z. Exc. Dr. CARLOS CYRILLO JUNIOR, Brasilia, p. 27–32. – With translations in Dutch.

Investeringsverordening voor Suriname. Met bijbehorende toelichting. 1960. Vereniging Surinaams Bedrijfsleven, Paramaribo, 1960, 28 pp.

Jaarverslag Dienst Landsbosbeheer, see: DE HULSTER.

Jaarverslag 1959 Tienjarenplan Suriname. Stichting Planbureau Suriname, Paramaribo, Dec. 1960, 190 pp., ill., folding tables.

JAPING, C. H. & JAPING, H. W.: *Houthandboek Surinaamse houtsoorten.* Dienst 's Lands Bosbeheer Suriname, Paramaribo; printed by H. Veenman en Zonen N.V., Wageningen, 1960, 264 pp. 24½ × 17 cm, 176 figs., frontispice.

JESSURUN, FRITS: *Beschouwingen over de aetiologie van psychiatrische syndromen bij stoornissen van de temporale hersenen.* (Aetiology of psychyatric syndromes in disturbances of the temporal lobe, including the rhinencephalon.) Diss. Groningen 28. VI. 1961, xii + 312 pp., 8 figs.
The author is of Surinam birth and got his first medical education at Paramaribo.

JULIANA, ELIS: *Aventura di un Kriki. Contá pa e mes.* Curaçao, September 1960, 46 pp. 20½ × 14 cm, cover excl.

JUL[I]ANA, ELIS: *Dama di Anochi. 17 suspiro den kietud di anochi especial pa damas.* Editá pa: S.V. Van Engelen, Curaçao, 1959, 19 pp. 20½ × 14½ cm, cover excl. [Papiamentu poetry.]

JULIANA, ELIS: *Flor di Anglo. Poësia y sketch.* Drukkerij Scherpenheuvel, Curaçao, 1961, 80 pp. 21 × 14 cm. excl. cover. [Papiamentu poetry.]

JULIANA, ELIS: *Maka taka.* Editá pa G. C. T. van Dorp & Co, (Ned. Ant.) N.V., Curaçao, 1961, 111 pp. 19 × 12 cm.

Kamer van Koophandel en Fabrieken, Paramaribo, Suriname. Jaarverslag 1955, (1956), 52 pp. 23½ × 16 cm. – *Jaarverslag 1956,* (1957), 72 pp., folding tables excl.

KAMP, A. F.: *De standvastige tinnen soldaat. 1860–1960 / N.V. Billiton Maatschappij 's-Gravenhage.* 297 pp. 28 × 22 cm, ill., 141 phot. excl.
N.V. Billiton Maatschappij Suriname, p. 227–245, map & phot. 71–106 on 34 pp. excl.

KEULS, HANS: *Plantage Tamarinde. Toneelspel in drie bedrijven.* Bond van Nederlandse Toneeluitgevers, 1957, 88 pp. 19½ × 13½ cm.

KEUR, JOHN Y. & KEUR, DOROTHY L.: *Windward Children. A study in human ecology of the three Dutch Windward Islands in the Caribbean.* Van Gorcum Ltd., Assen, 1960, viii + 299 pp., 4 maps, one of which excl., 11 pl. excl. – With a foreword by VERA RUBIN, p. v–viii.

KLINKHAMER, K.: *De Caraïbische Spraakkunst.* Amsterdam, dd. 25. III. 1955, (4)+ 53 pp. 33 × 20 cm mimeogr.

Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam. Negen en veertigste Jaarverslag 1959. Amsterdam (1960), 78 pp., 5 pls. excl. – *Vijftigste Jaarverslag 1960,* (1961), 84 pp., 7 pls. excl.

KRUIJER, G. J.: *Suriname en zijn buurlanden. Lichtplekken in het oerwoud van Guyana.* 3rd. edn. J. A. Boon & Zoon, Meppel, 1960, 286 pp., figs., 23 phot. on 15 pls. excl. – 1st. edn. 1951, 285 pp.; 2nd. edn. 1953, 292 pp., 23 phot.

KUIL, H.: *De bestrijding van teken bij rundvee.* Versl. rapp. Dep. L.V.V. Sur. *45,* Dec. 1960, 23 + (11) pp., fig., mimeogr.

KUIL, H.: *De kunstmatige inseminatie bij het rund, 1952 tot 1959.* Versl. rapp. Min. L.V.V. Sur. *52,* 1961, 20 + (32) pp. mimeogr.

KUIL, H.: *Onderzoek naar het voorkomen van bacteriële uierontstekingen bij melkvee.* Versl. rapp. Min. L.V.V. Sur. *53,* 1961, 23 pp. mimeogr.

Lago Telephone Directory, Lago Oil & Transport Company, Ltd., Aruba, 1961, iv + 55 + 4 pp. 21 × 13½ cm.

LAKERVELD, W. L. VAN: *Enkele aspecten van de industrialisatie van Suriname*. (Planbureau Suriname) 's-Gravenhage, 1959, 66 pp. mimeogr.

LAMPE, PADÚ: *The 3rd Element*. A Reflection Book; Carlton Press, New York, 1960, xvi + 79 pp. 20 × 13½ cm, 4 figs., dust cover ill.

"A revolutionary hypothesis propounding the existence of a supernormal form of vibration, serving as a link between and interpenetrating the two worlds, while playing a fundamental role in all processes and manifestations in nature" – by Aruba's 'Padú del Caribe': composer-pianist, and painter.

Landbouwproefstation, Suriname. Jaarverslag 1959. Meded. *22*, 1960, 116 pp., figs., 12 pls. excl.

VAN EMDEN, ed.; VAN AMSON, APPELMAN, DIRVEN, VAN DOESBURG, EHRENCRON, VAN HOOF, TER HORST, SCHOUTEN, SMALL, VAN SUCHTELEN, and UBELS.

Landbouwproefstation, Suriname. Jaarverslag 1960. Meded. *25*, 1961, 92 pp., 11 pls. excl.

VAN EMDEN, ed.; VAN AMSON, DIRVEN, VAN DOESBURG, VAN DIJK, EHRENCRON, VAN HOOF, TER HORST, HUISWOUD, MASTENBROEK, DEL PRADO, SCHOUTEN, SMALL, VAN SUCHTELEN, and UBELS.

Landsverordening... kiesrecht en de verkiezing van de leden van de eilandsraden Bonaire en de Bovenwindse Eilanden. Publicatieblad 1959, *20*, 59 pp. – *Landsbesluit... Kiesreglement Eilandsraden Bonaire en Bovenwindse Eilanden*. P.B. 1959, *21*, (72) pp.

LAUFFER, PIERRE: *Njapa*. Imprenta di Skèrpènè, (Curaçao), 1961, 79 pp. 21 × 14½ cm.

30 short stories, 6 poems.

LAUFFER, PIERRE: *Wiri-wiri*. Imprenta di Skèrpènè, (Curaçao), 1961, 64 pp. 21 × 14 cm.

27 short stories, 5 poems.

LAWAETZ, ERIK & LAWAETZ, JENNY: *St. Martin, Caribbean island gem*. Photographs by FRITZ HENLE. Printed in U.S.A., 20 pp. incl. cover 20½ × 25½ cm, 19 phot., 3 of them col.

LEGÊNE, J. J.: *Herdenkingsnummer 225 jaar Suriname-Zending*. (Zeister Zendingsgenootschap, Zeist), 1960, 12 pp. ill., map excl.

LE PAGE, R. B.: *Jamaican Creole. An historical introduction to Jamaican Creole, and four Jamaican Creole texts* by DAVID DE CAMP. Creole Language Studies 1, London, MacMillan & Co Ltd, 1960, x + 182 pp.

Curaçao and Surinam only shortly mentioned.

Lijst van lopende tijdschriften en series handelende over Latijns Amerika en aanwezig in de Centrale Boekerij van het Koninklijk Instituut voor de Tropen Amsterdam, 1960, 46 pp. mimeogr.

LIONARONS, H.: *De visserij in Brits Guyana, in het bijzonder de productie, de opslag en de afzet van vis in Georgetown*. (Versl. rapp.) Min. L.V.V. (Sur.) *54*, 1961, 17 pp. mimeogr., fig.

LUYKEN, R.: *Nutriënt-behoefte van enkele Surinaamse bevolkingsgroepen*. Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek T.N.O., Utrecht, Rapport R 1217, 14 pp. mimeogr.

L.V.V. in 1958, and *L.V.V. in 1959*, see: DEL PRADO.

MADURO, ANTOINE J.: *Loque a sobra den e Macutu di dicho, refran, proverbio, frase i palabranan di nos lenga i nan nificacion na ulandes*. Editor: Ciro J. Cardoze, Corsou 1960, 212 pp.

MADURO, ANTOINE J.: *Spaanse Documenten uit de jaren 1639 en 1640 betrekking hebbende op de voorgenomen herovering van het eiland Curaçao door de Spanjaarden*. Documentos de los años 1639 y 1640 que se encuentran en el Archivo General de Indias en Sevilla, referentes a los designios que tenían los españoles para la reconquista de la isla de Curazao, conquistada por los holandeses el 29 de julio de 1634. Niet in de handel. Oplaag 400 ex. 1961, Drukkerij Scherpenheuvel, Curaçao, 114 pp. 24 × 15½ cm, map.

MANCIUS, W. VAN (W. van Mannekus): *Olie op de golven*. N.V. Arbeiderspers, Amsterdam, 1961, 267 pp.
A novel, also dealing with Curaçao.

Maria Sibilla Merian-kalender 1960. N.V. Levensverzekering Maatschappij 'Utrecht', (1959), [4-leafed calendar] 24 × 16 cm, 4 col. repr., 4 pp. text.
From MERIAN: *Over de voortteeling en wonderbaerlijke veranderingen der Surinaamsche insecten*, 1647–1717, pls. 9, 15, 31, and 60.

MARTINUS FRANK: *Ta amor so por. Un korona di poesia traha riba un isla ku no ta eksistí meimei di Hulanda ku Korsow*. Boekhandel Salas, Curaçao, March 1961, 32 pp. 21 × 13 cm, excl. cover. [Papiamentu poetry.]

MARUGG, TIP: *Weekend Pilgrimage*. Translated from the Dutch by ROY EDWARDS. Hutchinson & Co, London, 1960, 191 pp. 19½ × 12½ cm.

MAULANA MOHAMMAD ALI: *Mirza Ghulam Ahmed van Qadian. Zijn leven en zijn missie*. Vertaald uit het Engels door TWAHIR MOHAMMED AJOEB. Sur. Islam. Vereen. Paramaribo (1958), iv + 34 pp., 2 figs.

Mededeling No. *22*. *Landbouwproefstation Suriname*, June 1960, 116 pp., ill. Jaarverslag 1959.
Mededeling 23, July 1961, 44 pp., ill. VAN AMSON, Bodemonderzoek... Cacao.
Mededeling 24, Aug. 1961, 73 pp., ill. SAMSON, Handleiding ... citrusscultuur...
Mededeling 25, Aug. 1961, 92 pp., ill. Jaarverslag 1960.
Mededeling 26, Oct. 1961, 59 pp., ill. UBELS, Modernisering... rijstbouw in Nickerie.
Mededeling 28, Dec. 1961, 57 pp., ill. SMALL, Bacoven studiereis.

MEIJER, J.: *M. J. Lewenstein's Opperrabbinaat te Paramaribo (1857/8–1864). Analyse van het Surinaamse Jodendom in zijn crisisperiode*. Uitgeverij De Driehoek, Amsterdam, (1959), 138 pp.

MIRVISH, ROBERT F.: *Hotel Internacional*. (Roman). Nederlandsche Keurboekerij N.V., Amsterdam, 1953, 270 pp. [Novel.] – Translation of *A house of her own*, by JAN DE WINTER. Dealing with Curaçao, p. 103–210.

MOHAMAD YABUB KHAN: *De gouden daden van de Islam*. (vertaald uit het Engels). Surin. Islam. Vereen. Paramaribo (1959), 38 pp. 17½ × 14 cm.

Monthly Bulletin. Ionospheric, geomagnetic, earth current, solar radio noise, solar activity data. Paramaribo, Surinam. Printed at the Royal Netherlands Meteorological Institute, De Bilt. *April* 1958 (no.10), vi + 28 pp.; *May*, vii + 25 pp.; *July*, ix + 27 pp.; *August*, xiii + 30 pp., all publ. 1960. – *September* 1958, viii + 28 pp.; *October*, xi + 29 pp.; *November*, x + 27 pp.; *December*, ix + 29 pp., all publ. 1961. – *January* 1959, iv + 28 pp.; *February*, iv + 27 pp., all publ. 1961.

Monthly publication for Trade and Industry of Curaçao. Maandblad voor de Handel en Nijverheid van Curaçao. Curaçao Association of Trade and Industry. *Augustus* 1961, 16 pp. excl. cover, ill. – *Juli* [last number with Dutch title and without special cover.]

Nederland en de Tropen. Tropenmuseum Amsterdam 1960. 50 jaar Koninklijk Instituut voor de Tropen. 24 pp. 23 × 13 cm.

Nederlandsche-Handel-Maatschappij N.V., Verslag over het boekjaar 1959. Amsterdam, 1960, 84 pp. 29½ × 23 cm, ill.
Surinam, p. 32–35; Neth. Antilles, p. 36–39.

NIET, M. DE: *Alfabetisch Register op het Gouvernementsblad van Suriname. Jaargangen 1816–1958.* Staatsdrukkerij en Uitgeversbedrijf, 's-Gravenhage 1959, xvi + 471 pp. – *Aanvullingen Jaargang 1958*, 11 pp.

NIJENHUIS, LOURENS EVERT: *Blood group frequencies in the Netherlands, Curaçao, Surinam and New Guinea. A study in population genetics.* Diss. Amsterdam 13. XII. 1961, 203 pp., 28 sketch maps.
Curaçao and Surinam: p. 53–76, 126–127, 165–173, 201.

Nos Isla. Personeelsblad van Shell Curaçao N.V., etc. Printed by 'De Curaçaosche Courant' N.V., Curaçao, 38 × 27½ cm, ill. [New bi-weekly.] 1st year, no. *1*, 14. I. 1961, 6 pp.; *2*, 28. I. – *22*, 18. XI., 4 pp. each.

Observador. Semanario informativo netamente Arubiano. Editá y publicá door di: Publicidad "Exito" Aruba A. H., 22. XI. 1961, 16 pp. 29½ × 22 cm, ill., cover excl.

ODUBER, FREDERICO: *Beseffend.* Uitgave D. J. de Wit, Oranjestad, Aruba, (1961), 28 pp. 21½ × 12 cm. [Poetry.]

OFFERHAUS, H.: *De realisering van de taakuitbreiding van het Koninklijk Instituut voor de Tropen.* (Kon. Inst. Tropen) Amsterdam, 1961, 11 pp. 22 × 14½ cm.

OGRIZEK, DORÉ: *L'Amérique du Sud.* Tome *I. Brésil Venezuela Colombie Equateur Guyanés.* Le Monde en couleurs. Odé, Paris, 1957, ill.
La Guyane Hollandaise, p. 389–391.

Ondernemingslandbouw in Suriname. Dept. L.V.V.; Ver. Sur. Bedrijfsleven, Paramaribo, 1960, 28 pp., 13 figs., col. folding map.

Ons Zeewezen, see: *Antillen-nummer.*

Onze Vloot, Afdeling Curaçao, see: *Gedenkboek 1907–1957.*

Opgave van litteratuur betreffende Suriname; 59 pp. – *Opgave van litteratuur betreffende de Nederlandse Antillen*; 35 pp. – Sticusa, Amsterdam, 1. VII. 1961, 27 × 21 cm mimeogr.

Overeenkomst inzake een programma van samenwerking voor economische ontwikkeling tussen de Landsregering van Suriname en de Foreign Operations Administration van de Verenigde Staten van Amerika, 1954, Paramaribo, (8) pp.

PANDAY, RADJNARAIN MOHANPERSAD NANNAN: *Agriculture in Surinam 1650–1950* (*An inquiry into the causes of its decline*). Diss. Amsterdam 3. VII. 1959, H. J. Paris, Amsterdam, xii + 226 pp.

PETZOLDT, T. R. & SAMSON, H. A.: *Suriname en het Statuut. Bestemd voor de Lagere Scholen*. Dienst V. en V. Paramaribo, Dec. 1954, 16 pp. 21½ × 13½ cm.

PETZOLDT, T. R. & SAMSON, H. A.: *Suriname en het Statuut. Bestemd voor de Middelbare Scholen*. Dienst V. en V. Paramaribo, Dec. 1954, 68 pp. 21½ × 13½ cm.

PINE, WILFRED H.: *An examination of farm management, marketing of agricultural products, and related problems in Surinam*. Surinam American Technical Cooperative Service, Paramaribo, 1960, 38 pp. mimeogr. (Rapport, Min. L.V.V.)

PRADO, H. DEL: *L.V.V. in 1958*. Sur. Landb. *8*, 2/3, 1960, p. 25–93 + 39 pp., 31 figs.

PRADO, H. DEL: *L.V.V. in 1959*. Sur. Landb. *8*, 6, 1961, p. 217–300 + 36 pp., 48 figs.

PRADO, H. DEL: *Verslag van de Third Meeting on Cooperatives in the Caribbean*... Versl. rapp. Dep. L.V.V. Sur. *44*, 1960, i + 19 pp. mimeogr.

PUISSESSEAU, RENÉ: *Quelqu'un mourra ce soir aux Caraïbes*. Gallimard, Paris, 1957, 245 pp. – *Someone will die tonight in the Caribbean*. Translated from the French by STEPHEN BECKER. Alfred A. Knopf, New York, 1958, 212 pp.; W. H. Allen, London, 1959, 190 pp.
Saba mentioned.

Radio Kelkboom. Año 7, Maart 1961, No. 3, (Aruba) 32 pp. 28 × 21½ cm, excl. cover, ill.

RANIS, J.: *De Curaçaose jeugd en haar vrije tijdsbesteding*. Sittard, 1960, 29 pp. 29 × 21 cm mimeogr.

Rapport betreffende de malariaproblematiek in verband met het Brokopondo-project, see: VAN THIEL.

Rapport der Commissie... ter uitvoering van Motie I, aangenomen tijdens de derde openbare vergadering der Conferentie Nederland-Suriname – Curaçao. (*Commissie Aruba-Curaçao*.) Curaçao, 1948, (21) pp. 29 × 21 cm.

Records of forest plantation growth in Mexico, the West Indies, and Central and South America. Caribbean Forester, vol. *21* Suppl., Dec. 1960.
Not dealing with Surinam and Neth. Antilles.

ROETHOF, H. J.: *Suriname bouwt aan zijn toekomst*. Schakels *S 42*, 1961, 28 pp., 10 figs., cover fig. excl.

ROLLE, F. J.: *Status of zoological research in the Caribbean*. Institute of Caribbean Studies, University of Puerto Rico, Mayagüez, P. R.; 28 × 21½ cm mimeogr. No. *1* – January 1961, 9 pp.; *2* – June, 17 pp.

ROSENSTAND, E. E.: *Cuentanan Rubiano*. General Printing Co. (Aruba), (1961), 93 pp. 21 × 15 cm.
A number of Aruban children's stories in Papiamentu, broadcasted via Radio Voz di Aruba in the 'Ora Infantil'.

Rostra Economica, Maandblad Studiever. Econ. Fac. Univ. Amsterdam, *Suriname nummer*. 10e Jaargang Nr. 39, Juli 1961, 36 pp., ill.
Articles by DE WIT, TIGGELMAN, MEIJER, DOUGLAS, SPECKMANN.

ROTH, VINCENT: *Tales of the trails*. Georgetown, 1960, vi + 165 pp. 21 × 13½ cm, frontispice, folding map.
Pages extracted from author's personal journal for 1918–1921, including some observations that may prove of interest of zoologists, ethnologists and sociologists.

SAHER, LILLA VAN: *Macamba*. Saturn Press, London, 1950, 264 pp. 20 × 13½ cm.

SAMSON, J. A.: *Handleiding voor de Citruscultuur in Suriname*. Meded. Landbouwproefsta. Sur. *24*, 1961, 76 pp., 19 figs.

SAMSON, J. A.: *Nederlandse en Amerikaanse impressies*. Versl. rapp. Dep. L.V.V. Sur. *46*, 1960, 26 pp. mimeogr.

Schakels NA 31, 1960. *De Ned. Antillen van maand tot maand*, 24 pp., ill. – DENNERT.
Schakels NA 33, 1960. *Het plantenkleed*, 32 pp., ill. – STOFFERS.
Schakels S 36, 1959. *Suriname, activering van natuurlijke hulpbronnen*, 32 pp., ill. – MORPURGO, SCHULZ, PENDERS, JONKERS.
Schakels S 39/NA 32, 1960. *De rechtsorde in het Koninkrijk der Nederlanden (de basisregelingen)*, 192 pp. (repr. *S31/NA 26*).
Schakels S 41, 1961. *De 8 distrikten*, 40 pp., ill. – JOSEPH, VAN GORKOM.
Schakels S 42, 1961. *Suriname bouwt aan zijn toekomst*, 28 pp., ill. – ROETHOF.
Schakels S 43, 1961. *Kleinere volksgroepen*, 32 pp., ill. – ADHIN, SAMSON, LOOR, STREEFLAND.
Schakels S 44, 1961. *Suriname in kaart en foto*, 23 pp. 20½ × 29 cm, 1 + 12 maps, 8 phot. – ZONNEVELD.
Schakels S 45, 1961. *Wetenschappelijk onderzoek van het binnenland*, 36 pp., ill. – GEIJSKES, JONKER.

SCHIEL, RUTH: *Onzichtbare vleugels*. Vertaald door M. A. M. RENES-BOLDINGH. Uitgeverij De Graafschap, Aalten, (1952), 208 pp.
Translation of: *Flügel des Charadius*, Rainer Wunderlich Verlag, Hermann Leins, Tübingen, 1950. – Novel, dealing with the life of MARIA HARTMANN, belonging to the Moravian Brethern in Surinam, who died 30. XII. 1853.

(SCHOUTEN, G. J.) see: *An essay on journalism and freedom of the press*.

Second Caribbean Geological Conference, Programme, Mayagüez, Puerto Rico, 4–9. I. 1959, College of Agriculture, Univ. of Puerto Rico, 46 pp. 20½ × 13½ cm photopr., fig.

Semanario. Redactor: DONALD LACLÉ. Impreso: General Printing Co., Aruba. Año *I* – Nr. 1, 15. IX. 1960, 20 pp., 28 × 21½ cm., ill., cover excl.; *2*, 23. IX.; *3*, 1. X.; *4*, 8. X.; *5*, 15. X.; *6*, 22. X. 1960; etc. [New Aruban weekly.]

SIMONS, R. D. G. PH.: *Rapport over de noodzakelijkheid van de oprichting van een Tropisch Instituut in Suriname.* (1950), 9 + 3 pp. 33 × 21 cm mimeogr., folding map, col. fig. on cover.

SKS AMS tien jaar. Paramaribo 1960, 19 pp. 27½ × 21 cm, ill.

SMALL, C. V. J.: *Bacoven studiereis.* Meded. Landbouwproefsta. Suriname *28*, 1961, viii + 57 pp., 45 figs. excl.

SOVAN, C. A.: *Waar Moehammad bekeert.* Een antwoord op "Waar Mohamed regeert" door P. M. Légêne... Surin. Islam. Vereen. Paramaribo, (1943), 55 pp. 21 × 13½ cm.

Statistiek van de meteorologische waarnemingen in de Nederlandse Antillen. Statistics of the meteorological observations in the Netherlands Antilles. 1957, 5e Jrg., (1958), 24 pp. 21 × 28 cm mimeogr., 3 pls. excl. – *1958*, 6e Jrg., (1959), 31 pp., 3 pls. – *1959*, 7e Jrg., (1960), 35 pp., 3 pls. – *1960*, 8e Jrg., (1961), 37 pp., 4 pls. – 1957–1959 Dept. Econ. Zaken, Bureau voor de Statistiek; 1960 Statistiek en Planbureau.

Statistische Mededelingen. Dienst Econ. Zaken en Welvaartszorg, Bureau voor de Statistiek, Ned. Antillen, about 40 pp. each 21 × 28 cm. 1957: 4e Jaargang No. *12*, Juni 1957 – 5e Jrg. *4*, Oct.; 1958: 5e Jrg. *5*, Nov. – 6e Jrg. *4*, Okt.; 1959: 6e Jrg. *5*, Nov. – 7e Jrg. *4*, Okt.; 1960: 7e Jrg. *5*, Nov. – 8e Jrg. *4*, Okt.; 1961: 8e Jrg. *5*, Nov. – *9*, Maart. – *Statistische Mededelingen Nederlandse Antillen*, Statistiek- en Planbureau (since Jan. 1961), 45 pp. each 20½ × 14½ cm. 1961: 8e Jrg. no. *10*, April – 9e Jrg. *4*, Okt. 1961 + Bijlage, 11 pp.

Statistisch Jaarboek 1959. Nederlandse Antillen. Dep. Econ. Zaken Welv. Bureau voor de Statistiek, (Curaçao, 1960), viii + 68 pp. *Statistisch Jaarboek 1960. Nederlandse Antillen.* Statistiek- en Planbureau, (1961), viii + 68 pp. – Statistical Yearbook. Anuario Estadístico.

Sticusa. Nederlandse Stichting voor Culturele Samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen. Amsterdam, 1960, 34 pp. 20½ × 14 cm. [Program for 1960.]

STOCKLEY, G. M.: *The geology of British Guiana and the development of its mineral resources.* Bull. Brit. Guiana Geol. Survey *25*, 1955, 102 pp., 5 pls. excl., 2 folding maps, 5 loosely inserted maps in pocket at back cover.

STOFFERS, A. L.: *De Nederlandse Antillen. Het plantenkleed.* Schakels NA *33*, 1960, 32 pp., 17 figs., cover fig. excl.

Studies on the fauna of Curaçao and other Caribbean Islands, edited by P. WAGENAAR HUMMELINCK. Publ. Found. Sci. Research Surinam Neth. Antilles; Nijhoff, The Hague.
Volume *X*, Publ. 21, Feb. 1960, viii + 157 pp., 37 figs., 6 plates excl. Contributions by BOESEMAN (fishes), DU BOIS – REYMOND MARCUS (tardigrades, worms), BUCK (beetles), HAAS (molluscs), HOOIJER (mammals), HUSSON (rodents), LINDER (crustaceans) and MARCUS (flatworms).

Volume *XI*, Publ. 22, Dec. 1960, viii + 97 pp., 89 figs.
Contributions by COBBEN, DRAKE & COBBEN and WYGODZINSKY on 'The Heteroptera of the Netherlands Antilles'.
Volume *XII*, Publ. 23, Dec. 1961, viii + 373 pp., 101 figs., 27 plates & frontispice excl. [Jan. 1962].
BAYER on 'The shallow-water Octocorallia of the West Indian Region'.

Studies on the fauna of Suriname and other Guyanas, edited by D. C. GEIJSKES & P. WAGENAAR HUMMELINCK, vol. *III*. Publ. Found. Sci. Res. Surinam Neth. Ant. 20, 1959, viii + 191 pp., 76 figs., 9 plates excl.
Contributions by BAYER (octocorals), BRUIJNING (mosquitoes), GEIJSKES (dragonflies), HOEDEMAN (fishes) and HOLTHUIS (crustaceans).

Suara – IVC, Officieel orgaan van de Indische Vereniging Curaçao. 1e jaargang No. 6, Juli 1961, 7 pp. 33 × 22 cm. mimeogr.

SUCHTELEN, N. J. VAN: *Verslag van de VIII Inter-American Cacao Conference*. Versl. rapp. Dep. L.V.V. Sur. *43*, 1960, 21 pp. mimeogr.

Surinam and the Netherlands Antilles. From dependency to partnership. (1955), 36 pp. 20 × 14 cm, 6 phot.

Suriname en de Nederlandse Antillen, see: *Alle Hens*.

Suriname. Documentair overzicht verstrekt door het Bureau Algemene Voorlichting van het Kon. Instituut voor de Tropen, Amsterdam, 1960, 28 pp. 25 × 15 cm.

Suriname. Handelsstatistiek 1946. Staat, houdende overzicht van den in- en uitvoer van goederen. Algemeen Bureau voor de Statistiek, (Paramaribo), Juni 1947, 200 ex., (89) pp. 27 × 21 cm. – *1947*, *Staat,... de in- en uitvoer...*, Juli 1948, (92) pp. – *1948*, 1949, (97) pp. – *1949*, 1950, (111) pp. – *1950*, Juni 1951, 250 ex., (113) pp. – *1951*, Mei 1952, 275 ex., (118) pp. – *1952*, Juli 1953, 300 ex., (124 + 4) pp.

Suriname in cijfers. Surinam in figures. Algemeen Bureau voor de Statistiek; Centraal Archief, Departement van Binnenlandse Zaken, Paramaribo; 29 × 21 cm. *1*, *Income distribution 1950*, 1954. – *2*, *Imports and exports 1953*, 1954. – *3*, *Motor vehicles statistics; first halfyear 1954*, 1954. – *4*, *Imports and exports 1954*, 1955. – *5*, *Imports and exports 1955*, 1956, 101 pp. – *6*, *Imports and exports 1956*, 1957, 106 pp. – *7*, *Motor vehicles statistics second half year 1956*, 1957, 31 pp. mimeogr. – *8*, *Motor vehicles statistics second halfyear 1957*, 1958, 34 pp. – *9*, *Imports and exports 1957*, 1958. – *10*, *Statistics of general education 1957*, 1959, 52 pp. – *11*, *Imports and exports 1958*, 1959, 192 pp. – *12*, *Statistics of general education 1958*, 1960, 54 pp. – *13*, *Income distribution*, 1960, 37 pp. mimeogr.

Suriname in kaart en foto, see: ZONNEVELD.

Suriname nummer, see: *Rostra Economica*.

Suriname. Operatie "Sprinkhaan". Operatie "Schildpad". Dept. Opbouw Suriname, (1960), vii + 12 pp. 20 × 14½ cm mimeogr., 2 maps excl.

TAYLOR, WILLIAM RANDOLPH: *Marine algae of the eastern tropical and subtropical coasts of the Americas*. Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1960, xii + 870 pp., 14 figs., 80 plates.

Telefoongids voor het eiland Aruba. Telefoondienst Aruba, September 1959, xxviii + 141 + 21 + 12 pp.

Telephone Directory Lago January 1, *1960*. Lago Oil & Transport Co., Ltd., Aruba, 87 pp. 21½ × 14½ cm.

TERLINGEN, JUAN: *Lengua y literatura españolas en las Antillas Neerlandesas*. 1. *Las Antillas Neerlandesas en su vecindad*. Una edición del Ministerio de Asuntos Culturales de las Antillas Neerlandesas y el Servicio de Información del Gobierno de las Antillas Neerlandesas. – Originalmente publicada en forma algo diferente en '*Boletín de Filología*', publicación del Instituto de Filología de la Universidad de Chile. 39 pp. 19 × 11 cm.

The Caribbean. The Newsletter of the Caribbean Commission, Hato Rey, Puerto Rico, Vol. *1*, No. *1*. May–Nov. 1960, 7 pp.; *2*, Dec. 1960; *3*, Jan. 1961 (publ. Dec. 1960) – *10*, Aug. 1961; 80 pp. 28 × 21½ cm photopr., ill.

The Caribbean. The Newsletter of the Caribbean Organization. Hato Rey, Puerto Rico, Vol. *1*, No. *1*, Sep. – Oct. 1961, p. 1–12, (Special inauguration issue); *2*, Nov.–Dec. 1961, p. 13–22; *3*, Jan. 1962, p. 23–30, 28 × 21½ cm photopr., ill.

The Caribbean Journal of Science. Institute of Caribbean Studies, University of Puerto Rico, Mayagüez [Quarterly]; Vol. *1*, no. *1* – Feb. 1961, 38 pp., 28 × 21½ cm mimeogr.

The Roar. Aruba Lions Club, Aruba, *September 1961*, 16 pp. excl. cover, ill. 24 × 15½ cm.

THIEL, P. H. VAN: *De malariaproblematiek in verband met de uitvoering van het Brokopondo-project*. Stichting Surinaams-Nederlands Instituut voor de Volksgezondheid in Suriname [Sunevo], 's-Gravenhage, (1961), iv + 83 pp. 34 × 21 cm mimeogr., 5 figs, 5 maps excl.

Tivoli Jubileum Gazet 1921–1961. Aruba, 1961, 32 pp. 23½ × 15½ cm, ill.

TJON-A-TEN, E. R.: *A study of Cooperatives in Jamaica and Puerto-Rico*. Versl. rapp. Dep. L.V.V. Sur. *51*, 1961, 53 pp.

TJON SIEN KIE, ANDRÉ PHILIBERT JIEN SIEUW: *Icterus neonatorum simplex. Een literatuur- en proefondervindelijk onderzoek*. (A study of literature and experimental research on icterus neonatorum simplex.) Diss. Amsterdam 9. XI. 1961, 100 pp., 9 figs.

UBELS, E.: *Modernisering van de rijstbouw in Nickerie*. Meded. Landbouwproefsta. Sur. *26*, 1961, iv + 59 pp., 11 figs. incl. cover.

VELDKAMP, J.: *Zwaartekracht in Suriname*. Wetensch. Rapport W. R. 57–011, K.N.M.I., De Bilt, 1957, ii + 13 pp. 30 × 21 cm mimeogr.

VERHOEVEN, J. M.: *Jaarverslag 1960 Stichting Wetenschappelijke Bibliotheek*. Willemstad, (1961), 14 pp. 21 × 14 cm mimeogr.

VERKADE, ELINE: *De Kankantrie*. Bekroond toneelspel in drie bedrijven. Toneeluitgeverijen Maestro & Maestro Junior (A. J. G. Strengholt's Uitg.), Amsterdam, 1961, 70 pp.

Vereniging Bedrijfscontact Nederland-Suriname. Verslag over het achtste verenigingsjaar... 1957. ('s-Gravenhage, 1958), (37) pp. 27 × 21 cm mimeogr. – *Verslag over het negende verenigingsjaar... 1958*, (1959), (35) pp.

Vereniging Surinaams Bedrijfsleven. Verslag over het zesde verenigingsjaar 1955. Paramaribo, (1956), 60 pp. 23½ × 16½ cm. – *Verslag over het zevende verenigingsjaar, 1956* (1957), 70 pp. – *Verslag... achtste... 1957*, (1958), 79 pp. – *Verslag... negende... 1958*, (1959), 88 pp.

Verslagen en rapporten van het Departement van Landbouw, Veeteelt en Visserij in Suriname, 29 × 20½ cm mimeogr. (*Ministerie* van Landbouw etc. since No. *52*)

40, 1959, TER HORST, Nota garantieprijs voor pinda; *41*, 1960, RELYVELD, Orientatie-reis landbouw-onderwijs; *42*, APPELMAN & DIRVEN, Melkveeproefbedrijf; *43*, VAN SUCHTELEN, Cacao Conferentie; *44*, DEL PRADO, Meeting on Cooperatives; *45*, KUIL, Teken bij rundvee; *46*, SAMSON, Impressies; *47*, 1961, DEL PRADO, Advisory Committee; *48*, HOOGHIEMSTRA, Mond- en klauwzeer; *51*, TJON-A-TEN, Cooperatives; *52*, KUIL, Kunstmatige inseminatie; *53*, KUIL, Uierontsteking; *54*, LIONARONS, Visserij in Brits Guyana.

Verslag van de Commissie tot bestudering van staatkundige hervormingen in Suriname. Deel 1. *Documentaire inleiding*. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1948, 144 pp., 6 figs.

Verslag van de toestand van het Eilandgebied Aruba over 1959. (Aruba, 1960), xii + 104 pp. 29½ × 21 cm mimeogr. – *Verslag... over 1960*. (Aruba, 1961), xiv + 103 pp.

Verslag van de toestand van het Eilandgebied Bonaire van het jaar 1960. (Bonaire, 1961), i + 80 pp. 29½ × 21 cm mimeogr., table excl.

Verslag van het Departement van Onderwijs en Volksontwikkeling over de jaren 1950 en 1951. Paramaribo, (1952), 63 pp., ill., 3 folding tables.

VICIOSO, JOSÉ RAMÓN: *Dioramas* (*Poesías*). Segunda edición. Tipografía La Nación, Caracas, 1946, 63 (69) pp.

VICIOSO, JOSÉ RAMÓN: *Isla sin bosques*. Ilustraciones de JOHN PANDELLIS. Printed by Aruba Drukkerij N.V., (1960), 56 pp. 16½ × 10½ cm. [Poetry.]

VICIOSO, JOSÉ RAMÓN: *Páginas Arubanas*. Tipografía La Nación, Caracas, 1946, 152 pp.

WAGENAAR HUMMELINCK, P. & TACOMA, J.: *Studies on the physical anthropology of the Netherlands Antilles*. I & II. Uitgaven Natuurwet. Werkgroep Ned. Antillen, No. 9, 1959, 36 pp., ill. – From *W. I. Gids 39*.

WALTERUS, FR. M. & JANSEN, H. J.: *Nos Tera*, deel *III*. *Ons Koninkrijk en de werelddelen*. R.K. Boekhandel 'St. Augustinus', Curaçao, 1960, 117 pp., ill.

Werk-Conferentie Landbouw-Voorlichting. 25–19 mei 1959. Uitgave Dienst Landbouw, Paramaribo 1959, 32 pp., cover, ill.

Wetenschappelijke Bibliotheek, Jaarverslag 1959, see: COOMANS; *1960*, see: VERHOEVEN.

WESTENDORP BOERMA, J. J.: *Een geestdriftig Nederlander, Johannes van den Bosch*. N.V. Em. Querido's Uitgeversmij Amsterdam, 1950, 199 pp., portr. excl.

Wij in de Antillen. Weekblad voor het gezin. Uitgeverij 'Antilliaanse Periodieken'. Drukker: 'Ediciones Populares'. Redakteur Z. J. SPRONG. Curaçao. *1e* Jrg. Nr. *1*, 10 november 1960, 36 pp. ill., cover excl. 2500 copies printed. – *2*, 17.XI – *5*, 8.XII, 36 pp. each; *6*, 15.XII – *8*, 29.XII.1960, 32 pp. each; *9*, 19.I – *24*, 4.V.1961, 32 pp. each. – Discontinued.

Wikor (special number: Suriname en de Nederlandse Antillen), *7*, nr. *3*, March 1959, p. 67–106, 19 × 13 cm, ill., 8 pls. & cover ill. excl.

WILHELMY, HERBERT: *Klimamorphologie der Massengesteine*. Georg Westermann Verlag, Braunschweig, 1958, 238 pp., 137 figs.
Aruba, p. 10, 88–89, 92, 103, 137–144, 148–149, 151–152, 200; fig. 57, 97–104.

WIT, TH. P. M. DE: *The Wageningen rice project in Surinam. A study on the development of a mechanized rice farming project in the wet tropics.* Diss. Wageningen, 9. XII. 1960, 293 pp., 20 figs., 64 phot. excl.

Woordenlijst van het Sranan-tongo. Glossary of the Suriname Vernacular. Bureau Volkslectuur, N.V. Varekamp & Co, Paramaribo, 1961, xv + 102 pp.
"Deze woordenlijst werd samengesteld in nauwe samenwerking met de door het Gouvernement van Suriname in januari 1960 ingestelde spellingscommissie voor het Sranantongo. Deze commissie bestaat uit de heren: pater A. Donicie, drs. Ch. H. Eersel, W. A. Leeuwin, Lou Lichtveld (voorzitter), N. Oedraysing Varma en dr J. Voorhoeve (secretaris)."

Wosuna 1954–1959. Netherlands Foundation for the Advancement of Research in Surinam and the Netherlands Antilles Wosuna, (Sept.) 1960, Amsterdam, 32 pp. 21½ × 15 cm, fig., 7 phot. on 4 pls. & cover excl.

Zeekaarten Ned. Antillen, Hydrografisch Bureau [obtainable at Fa. Gebr. van Cleef. 's-Gravenhage]: *Curaçao, Bonaire en Aruba* 1 : 300.000, 1954, *2223*, 99 × 69 cm. – *St. Maarten, Saba, St. Eustatius en omliggende eilanden* 1 : 250.000, 1956, *2210*, 94½ × 82½ cm. – *Plannen Bovenwindse Eilanden*; St. Maarten, Saba, St. Eustatius 1 : 75.000; Oranjebaai, Filipsburg 1 : 15.000; 1960, *2716*, 71 × 52 cm. – *Plannen Curaçao en Aruba*, 1960, *1715*; Paardenbaai 1 : 15.000; Caracas Baai, Spaansche Water en Fuik Baai 1 : 10.000; Sint Nicolaas Haven 1 : 10.000; Bullen Baai 1 : 7.500; 104 × 71 cm. – *Curaçao* 1 : 75.000, 1960, *2213*, 104 × 71 cm. – *Aruba 1 : 50.000*, 1960, *2211*, 104 × 71 cm; Commandeursbaai 1 : 15.000. – *Curaçao, St. Anna Baai en Schottegat* 1 : 7.500, 1958, *2714*, 71 × 64 cm.

Zeemansgids voor Suriname en de Nederlandse Antillen. Derde druk, 1953. Ministerie van Marine, Afdeling Hydrografie; Gebr. van Cleef, 's-Gravenhage, xiv + 34 pp. 26 × 18 cm, 2 folding maps excl. – *Aanvullingsblad* No. 5–1959, 10 pp. *Lichtenlijst en betonningsstaat* 1959, 26 pp.

ZONNEVELD, J. I. S.: *Suriname in kaart en foto*. Schakels *S 44*, 1961, 23 pp. 20½ × 29 cm, 12 maps, 8 aerial phot., cover.

P.W.H.

